PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 1

Грамота галицько-волинського князя Романа Мстиславича з умовною датою 1201 — початок 1203 року, якою князь звертається до князів із закликом створити на Русі військову федерацію князівств на чолі з виборним великим князем у Києві для припинення внутрішніх міжусобиць і успішної боротьби із зовнішнім ворогом

Документ належить до ряду статутних грамот, у якому відображені заходи князя Романа Мстиславича, пов'язані з необхідністю зміцнення внутрішнього устрою країни. Князь з допомогою документа визнає статус поділу держави на удільні князівства як данину часу, проте через те, що їх становлення і розвиток супроводжуються безперервним поділом, міжусобицями і спровадженням на Русь кочовиків, що веде до ослаблення країни („**Нне же видимъ все томꙋ противное• похисчаютъ престолъ молоⷭшїе и несмысленные• которые не могꙋтъ не токмо дрꙋгихъ распоряжатъ и братїю (во враждахъ) развoдитъ• но сами себя оборонитъ не въ состоянїи• часто востаетъ воина в братїи• приводятъ поганыхъ половцевъ и разоряютъ землю рꙋскꙋю• чемъ наипаче и в дрꙋгихъ враждꙋ всеваютъ**“) (вар. Б), вимагає припинити таку тактику і пропонує проект об'єднання шести найбільших князівств на федеративних засадах. Об'єднання повинно основуватися на спільно виробленому та впровадженому в життя статуті („**ꙋставь твердыи ꙋчинитъ**“, вар. Б). На чолі конфедеративного державного об'єднання князівств стоїть великий князь, який стежить за порядком у державі, є його главою і трактований як перший серед рівних. Він же організовує захист кордонів країни. Водночас князь Роман Мстиславич розглядає програму спадкового розподілу володінь між князями, визначає права старших за віком і молодих князів і з цією метою намагається відвернути дрібнення князівств між спадкоємцями („**абы рꙋская сила не малилась**“), підтримує принципи сеньйорату. Тут же викладаються також міркування про порядок оборони країни перед зовнішнім ворогом і осуд тих князів, які порушать мир усередині держави тощо.

Увесь документ пройнятий ідеєю єдності земель. Країна князю мислиться як спільна справа і турбота всіх у Руській землі.

Оригінал документа не відомий. До наших днів дійшли його копійні списки з XVIII ст. Перший, хто виявив документ, був збирач і дослідник давньоруських пам'яток А. Хрущов. У розпорядженні дослідника, однак, мав перебувати раніший від відомих сьогодні список документа, який

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

входив у якийсь „манускрипт“ і був виготовлений на основі втраченого давнього „Новгородського літописця“. Протограф писаний „древним наречием“ і засвідчував „древний слог“. Хронологія цього списку і „літописця“ нині не відома. У 30-х роках XVIII ст. А. Хрущов, будучи помічником В. Татіщева у Сибірській експедиції, знайомить ученого з рукописом. Тоді чи не вперше (не раніше квітня 1734 р.) вони спільно аналізують і перекладають документ російською мовою. Правдоподібно, опрацьовуючи документ, В. Татіщев і його помічник користувалися списком із якогось давньоруського збірника, можливо, й згаданого „Літописця“. На те, що В. Татіщев, очевидно, мав оглядати „Новгородський літописець“, вказує варіант примітки (за списком Воронцових, № 522), уміщений у першому томі „Истории...“ В. Татіщева (Арх. С.-П. ОИИ РАН, ф. 36 (Воронцовы), оп. 1, д. 643, л. 320). На це непрямо також вказують дослідження М. Тихомирова (Тихомиров, с. 47 та ін.). Приблизно у другій половині 30-х рр. XVIII ст. В. Татіщев включає документ у свою „Историю...“, відповідно коментуючи його на основі літописних оповідей та інших джерел. Так, власне, він стає відомим і потрапляє у науковий обіг (Татищев, кн. III, с. 336—338).

Досліджуваний документ мав би писатися у кількох примірниках. Його повинні були одержати всі „**мєстные князи**“. Про це значною мірою свідчить і контекст документа. В. Татіщев повідомляє про окремі відгуки князів на звернення князя Романа. Отримав його і „Всеволод великий князь“ (Татищев, кн. III, с. 338). Отже, правдоподібно, документ міг видаватись у кількох авторизованих копіях, які теоретично повинні б мати однакову структуру, добір лексики, відрізняючись лише змістом клаузули *інскрипції*, якої нині у тексті взагалі немає.

У видовому значенні документ нагадує розлогий лист-звернення, належить до групи епістолярних писемних пам'яток. Текст списку документа, правдоподібно, зберігся не повністю. У зв'язку з цим немає повних відомостей про його будову і структуру формуляра. Немає також початку *вступного протоколу* грамоти, а в ньому втрачені клаузули *інтитуляції*, можливо, й *інвокації*, т. зв. *етикетна частина* формуляра. Принаймні в цьому виді документів такі клаузули часто наявні. Треба вважати, що у контекст документа була включена *інскрипція* (адреса, куди скеровувалось звернення). Непрямим відгуком на наявність також початку *вступного протоколу* документа є вказівка у В. Татіщева про те, що Роман „**совѣтовалъ съ князи и бояры**“ (Татищев, кн. III, с. 336). Фраза нагадує частину клаузули *промульгації*, яка нерідко трапляється у східнослов'янському документі. Пор. у статуті Володимира Святославовича: „**съгада**ᵏ [...] **и съ всѣми князї и съ своимї бояры**“ (Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 43) або пізніше у грамотах, писаних від імені Лева Даниловича: „**Сгадавшисѧ ксмо с нашими бояры**“ (див. III, № 9, с. 517). Водночас у збереженому документі немає *закінчення* (*есхатоколу*), яке зазвичай містить перелік *свідків*, інформацію про *засоби засвідчення і дату*. Та частина списку, яка дійшла до нас, відображає здебільшого *власне зміст* документа. Чи повністю він донесений у перекладному списку XVIII ст., також не відомо. Зворот „**вы**

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

братїя известны о томъ“ є радше риторичним повторенням втрачених (чи не поміщених копіїстом) початкових елементів формулювань *інскрипції* чи *промульгації*, які могли фіґурувати у таких документах, як звернення.

Документ без дати. Вона може припадати на 1201 — початок 1203 р. Писаний і виданий, правдоподібно, у Києві. Ці дані можна приблизно реконструювати на підставі літописних згадок і закордонних джерел. Перебіг подій, який міг бути підставою для появи документа, припускаємо, такий:

У 1199 р. помер галицький князь Володимир Ярославович (ця дата встановлюється на основі інтерполяції змісту подій, що зафіксовані у літописах, пряме засвідчення її відоме лише з Густинського літопису) (Густ., с. 327), і того ж року, ймовірно, Галич потрапляє до рук волинського князя Романа Мстиславича. Дізнавшись про зайняття Романом Галичини, київський князь Рюрик Ростиславич разом із чернігівськими князями Ольговичами вживає заходи, щоб перешкодити цьому, і спланує похід.

Однак, зміцнивши протягом року своє становище в Галичині, Роман випереджає їх і сам з’являється під стінами Києва (останнє, мабуть, диктувалось обмеженням Рюриком у минулому прав Романа щодо окремих волостей Київщини) (II, № 1; також: Ипат., стб. 683—685 та ін.), куди входить без бою. Це мало відбутися взимку 1200—1201 рр., згідно з Лаврентіївським літописом,— узимку 1202 р., проте його хронологія, як відомо, випереджає на один рік (Лавр., стб. 417). Дата походу князя Романа на Київ 1201 р. (або кінець 1200 р.) реконструюється також на основі писань сучасника — візантійського історика Микити Хоніята, який пов’язує її з першим походом Романа на половців, що відбувся близько цієї дати (Хоният, с. 245—246). М. Бережков, однак, висловлює певні сумніви, вважаючи, що ця стаття у Лаврентіївському літописі датована ультраберезневим стилем, і робить на цій основі припущення, що цю подію слід датувати зимою 1201—1202 рр. (Бережков, с. 86—87). Тоді, на початку 1201 або 1202 р., власне після зайняття князем Романом Києва, і міг бути складений досліджуваний документ. Це непрямо підтверджують слова з документа, які повідомляють про вступ Романа у Київ як про подію, що відбулася в минулому: „**Рюрикъ явися не правъ и свергохъ его абы покои устроити в земли рѹскои**“ (вар. А).

Проте цей контекст потребує певних уточнень. Він, як відомо, не датований, тим часом провини Рюрика стосовно Романа, що могли бути підставою для появи останнього, накладались Рюриком одна на одну і походів Романа у зв’язку з цим було не менше два (Ипат., стб. 681—685 та ін.). З документа не випливає, як про це, зрештою, інформує В. Татіщев, що усунення Рюрика відбулось через його перше клятвопорушення. Отже, з яким саме часом треба пов’язувати ці факти? Чи йдеться про провини, що призвели, як згадувалось, до першого походу Романа на Київ і усунення Рюрика з київського престолу взимку 1200—1201 рр. або 1201—1202 рр., чи, можливо, вдруге, коли Рюрик разом з Ольговичами і спровадженою „**всею Половецкою землею**“ грабує і руйнує Київ, а на звістку про це, на захист киян, приходить з Галичини князь Роман і тут же

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

здійснює другий похід на половців, а Рюрика, як порушника клятви, схоплює, стриже в ченці та позбавляє в Овручі престолу. Це відбулось приблизно на початку 1203 р. (Новгород., I, с. 240). Саме на цей час, здається, припадають чи не найбільш сприятливі умови для „**распорядков в Рускои земли**“ і складання досліджуваного документа. З другим приходом Романа Мстиславича у Київ пов'язує створення документа В. Татіщев. Існують, проте, й інші датування грамоти. Втім, усі висунуті гіпотези щодо допустимого датування документа 1201 — початком 1203 р. умовні.

У XVIII ст. розпочинається наукове вивчення і використання документа. Доказами цього є вже згадувані дослідження В. Татіщева та А. Хрущова і переклад документа. Перш ніж вводити документ у науковий обіг і публікувати його, В. Татіщев намагається простежити його зміст, частково й джерелознавчу основу на предмет автентичності. Спочатку дослідник сумнівався у достовірності документа. На це вказує додана ним до тексту документа примітка: „Сие Романово предложение ни в одном манускрипте, которые я в руках моих имел, не находится, а сообщил мне Хрущов выписанное и сказал, что выписано в Новегороде из древняго Летописца и писано было древним наречием, которое мы с ним преложили, как здесь. А хотя мне оное неколико сомнительно было...“ Далі дослідник, „видя слог онаго древний, которого он сам сочинить не мог“, схильний уважати документ автентичним (див. Татищев, кн. III, с. 257, часткова публікація), внаслідок чого включає у текст „Истории...“ його велику частину.

У першій половині XIX ст. пряме використання документа не відоме. Його не зауважують, і це, треба вважати, йшло в парі із загальним скептичним ставленням на той час до давніх джерел у російській, частково в українській науці. Не міг бути у цьому винятком досліджуваний документ (згадаємо, як піддавалася тоді сумнівам автентичність літописців, була відкинута „Руська правда“, як тлумачились трактати князів Олега та Ігоря з греками, твори Кирила Турівського і т. ін.).

Згодом окремі сторінки присвячує документові Н. Попов. Він, розглядаючи у творі В. Татіщева тексти грамоти та примітку № 1 до неї, відносить їх до „сумнівних сторінок“. Дуже цінним у дослідженні Н. Попова є те, що він виявив і опублікував на основі рукописних списків пропущені в академічному виданні „Истории...“ В. Татіщева другу і третю примітки до грамоти, що істотно доповнює можливості інтерпретації документа і роздуми вченого над ним (Попов, с. 463—464). Наводимо текст цих двох приміток В. Татіщева: „2. Что сия форма правления подобна Немецкой империи, которую никто за лучшую почесть не может [иметь] и Хрущев сам многие в том попреки довольно разумея не хвалил, как я довольно его мнение знал, что он у нас монархию прочим предпочитал; 3. Число шести избирателей не безопасно, ибо по три разделяся, по окончанию привести не возмогут, разве седьмой в списывании проронен. Что же в местных наследие одному старейшему сыну полагалъ оное весьма изрядно и есть ли бы сие тогда утвердили, то б конечно таково великого вреда от татар не приключилось“ (Там само, с. 463—464).

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

У радянський час позитивно оцінює використані В. Татіщевим документи, що надходили від А. Хрущова, А. Андреєв і додає, що вчений „давні літописці одержує не тільки від А. Хрущова, але й від А. Волинського, П. Єропкіна“ (Андреев, с. 24). Подібно трактує використані В. Татіщевим матеріали „літописів і манускриптів“ М. Тихомиров. Він підкреслює, обговорюючи джерела „Истории...“ В. Татіщева, що „з них найбільше значення мали літописи, що збереглися у зібраннях Волинського, Хрущова і Єропкіна“, правда, спеціально нічого не говорить про грамоту (Тихомиров, с. 47). Тим часом Б. Рибаков, високо оцінюючи „критичний підхід“ до джерел, які використовував В. Татіщев стосовно досліджуваного документа, констатує, що він „ним узятий з Хрущовського рукопису“ і приписаний Романові, в іншому місці вчений бачить у документі фольклорну основу: „Нам важко судити,— пише Б. Рибаков,— чи був у Романа насправді такий проект ліквідації усобиць і створення міцної військової федерації усіх руських князівств XIII ст., але треба припускати одне з двох: або популярність князя Романа (в тому числі билинна) випливала з такої політики, або ж розповідь про програму „доброго порядку“ входить до складу фольклору про Романа Хороброго“ (Рыбаков, с. 153, 341). Останні сказані слова Б. Рибакова заперечують будь-яку підставу для трактування документа як достовірного. Водночас інші дослідники після Б. Рибакова не сумніваються в історичній автентичності та вартості змісту документа. В. Петров уважає, що В. Татіщев, використовуючи досліджуваний документ (він наводить згадану примітку), спирається на „літописні пам'ятки, які містять достовірні історичні реалії“ (Петров. История.., с. 183). Українські вчені, зокрема, П. Толочко, твердять, що в основі документа, „без сумніву, лежить давнє джерело“ (Толочко, с. 183; його ж. Древний Киев, с. 274). У цьому ж руслі оцінює документ М. Котляр (Котляр, с. 120). П. Кралюк частково публікує текст документа, підкреслюючи, що він є „доволі ориґінальним проектом“ (Кралюк, с. 61—63). Водночас дехто з дослідників пов'язує зміст документа, зокрема, ідею „доброго порядку“, задекларовану князем Романом, з німецькими традиціями (до речі, про це вже натякав сам В. Татіщев), що виходили з оточення короля Філіппа IV Гогенштауфена, а з ним, як відомо, князь підтримував зв'язки, але цей здогад, як нам видається, не має достатньої арґументації (Войтович. Кн. династії.., с. 224).

Уся складність аналізу документа полягає у тому, що у розпорядженні науковців є лише один список досліджуваного документа (всі інші похідні), який дійшов до нас з „Истории...“ В. Татіщева (крім списку ранньої стадії підготовки „Истории...“ В. Татіщева. Відома й низка протографів, наприклад, Уваровський, Воронцовський, Шумахеро-Таубертовський, Академічний, Київський, список Московського університету та ін., у яких фіґурує або міг фіґурувати текст документа. Нам, на жаль, не з усіма цими протографами вдалось ознайомитися). Про документ, отже, можемо судити тільки на основі тексту одного списку, який неповний і до того ж перекладний. Усі інші дані з наших джерел лише дотичні, що можуть проливати світло на можливе походження документа або епоху, в якій він міг з'явитися.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Втім, у переглянутих працях, у яких згаданий або цитований документ, писаний від імені князя Романа Мстиславича, немає однозначної оцінки щодо достовірності. Більшість дослідників не спирається на аналіз конкретного тексту документа, а визнає достовірність тільки тому, що його використав В. Татіщев. Власне, у більшості випадків відбувається певне „потакування“ беззаперечному авторитетові російської історіографії або використовується його текст із застереженням, що в основі документа, „без сумніву, лежить давнє джерело“. Хіба хтось сумнівався, що до створення будь-яких підробок притягуються якісь раніші джерела? Усі фальсифікатори, навіть дуже примітивні, завжди взоруються на попередніх зразках, щоб надати документові „вірогідності“ і не викрити себе.

Мотиви окремих статей із тексту проекту нагадують джерела XI—XII ст., до часу якого у своєму документі звертається Роман Мстиславич. Допустимо, що при складанні проекту залучалась така пам'ятка, як заповіт князя Ярослава Мудрого. Саме у ньому звучить пересторога нащадкам про небезпеку міжусобиць: „**аще ли будете ненавидно живуще• в распрахъ и которающеся то погыбнете сами** [**и погубите**] **землю wць своихъ и дѣдъ своихъ**“. У розподілі князівств князь заповідає додержуватись майора: „**Се же поручаю в собе мѣсто столъ старѣишему сну моему и брату вашему Изяславу Кыевъ• сего послушаите• якоже послушасте мене**“. Після розподілу володінь цей же князь вимагає мирно зберігати і не порушувати їх: „**не преступати предѣла братня• ни сгонити**“ тощо (Лавр., стб. 161). Вибірку текстів з цього питання на основі різних літописів пор.: Погодин, т. IV, с. 357—362. На таких основах будують свої заповіти, згідно з Хронікою Косми, чеський князь Братислав I 1055 р. (Mon. Germ. hist. .., t. IX, p. 75—76), польський князь Болеслав Кривоустий, помер 1138 р. (Smolka, s. 266—310). Пізнавальною у цьому є увага В. Татіщева до тексту документа про устрій німецької Священної Римської імперії: „Метою заповіту князя Ярослава Володимировича було збереження сімейного союзу між його синами задля внутрішнього миру і єдності в боротьбі з ворогами“ (Пресняков, с. 36). Аналогічну мету в нових історичних умовах бачимо у проекті звернення князя Романа Мстиславича, правда, тут на перше місце висувається не сімейна, а військова єдність, федерація. Не виключено, що, крім вітчизняних джерел як підстави, автор проекту використовував окремі зарубіжні джерела, в яких ілюструється подібна політична форма єднання. На таке використання можуть вказувати слова з документа: „**какъ то в дрѹгихъ добропорядочныхъ гсдарствахъ чинится**“.

Певні аналогії документа з документальними пам'ятками XII ст. (незважаючи на перекладний варіант списку досліджуваного звернення) можна зауважити також щодо формулювання клаузул, наприклад, звертання „**вы братїя известны о томь**“ (вар. Б) нагадує стиль звертань, використаних канцелярією київського князя Мстислава Володимировича (Мономаховича) у згаданій грамоті для Юріївського монастиря у Новгороді 1130 р.: „**И ты игоумене Исаие и• вы братиѣ**“. Звертання „**братъ**“, „**братиа**“, „**братье**“ часті у давньоруських документах (ПРП, вып. 1—2, покажчики; Рыбаков,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

с. 319—334). Ця традиція відома у XIII ст. (див. II, № 6, 30, 34, 36, 39—43, 47—48, 50—51, 60).

Аналізуючи документ, на жаль, не знаходимо ні одного дослідника, який би раніше його вивчав, як це, наприклад, зроблено з грамотою, писаною від імені князя Лева Даниловича, стосовно дарчої домініканському монастиреві (III, № 5) або князя Романа і княгині Анастасії щодо дарчої Печерському монастиреві (III, № 2). Виняток становлять спостереження Б. Рибакова. Всі інші дослідники окремо не розглядають документ, аналізуючи джерела „Истории...“ Відомості про нього подано загалом і здебільшого у контексті інших, використаних В. Татіщевим джерел, без оцінки та вникнення у суть актових і документальних текстів епохи (пор.: Болховитинов. Словарь.., т. II, с. 194; Лихачев. Изучение „Слова...“, с. 14; Сенигов, с. 37—41, 43—46; Тихомиров, с. 39—53; Шахматов, с. 128—132, 161—207; Włodarski. Sąsiedstwo.., s. 9, 13 та ін.). Причини цього, на наш погляд, є дві: 1) не відбулося належного, скрупульозного аналізу джерельної бази твору В. Татіщева, хоч спроби були відомі; 2) відчувається певне ігнорування вченими, зокрема російськими, ряду неточностей в „Истории...“ у зв'язку з пієтетом до авторитету першої, безперечно, найдокладнішої і найповнішої за фактажем і залученням досі невідомих джерел „Истории...“ для XVIII ст. і до його автора.

Втім, як мовилось раніше, досліджуваний документ не викликає однозначної позитивної оцінки щодо своєї автентичності. На це вказують обставини його появи, а також аналіз внутрішніх ознак документа. До них можна віднести:

1. Загадкові умови створення документа. Його джерелом був „Хрущовський рукопис“, який начебто спирався на список „Новгородського літописця“, котрого, крім А. Хрущова, ніхто не бачив. Й. Сенігов, який розглядав новгородське літописання у світлі „Истории...“ В. Татіщева (загальні новгородські літописні зведення, „Краткий летописец новгородских владык“, „Летописец новгородский церквям божьим“ та ін.), не знає про існування цього „Літописця“ (Сенигов, с. 37—41, 43—46 та ін.). Мовчить про нього О. Шахматов (Шахматов, с. 128—132, 161—207). Це певною мірою підтверджують і новіші дослідження (Тихомиров, с. 39—53). Внаслідок цього названий „Літописець“ залишився міфом у джерелознавстві. З цього погляду пізнавальним також є те, що сюжет документа не знаходить засвідчення і розвитку в жодному з тогочасних (так само пізніших) літописних зведеннях та історіографічних творах, хоч годилося б припускати, що канцелярія князя Романа Мстиславича мала розсилати (не менше шести примірників) звернення князям у різні кінці Русі, а саме у Владимир, Чернігів, Галич, Смоленськ, Полоцьк, Рязань (див. далі). Тут навряд чи можна шукати причину замовчування документа лише в негативному сприйнятті проекту князя Романа на князівських дворах, відповідно, невключанні на сторінки літописів повідомлень про цей захід, хоч, як відомо, популярність Романа взагалі рідко знаходила висвітлення у літописах ворожих йому князівств (Рыбаков, с. 152).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2. Викликає підозру щодо автентичності також факт, що документ відомий тільки з 30-х років XVIII ст. і лише з „Истории...“ В. Татіщева. Не варто забувати, що включений сюжет на основі документа істотно доповнював досить скупі та не завжди виразні за змістом історичні джерела початку XIII ст., а головне, з його допомогою висвітлювався зовсім невідомий захід князя Романа Мстиславича. Чи ці обставини та час появи документа не дають підстав для припущення, що він міг бути спеціально створений А. Хрущовим (майстерності у підробках писемних пам'яток цій людині не позичати. Пор.: Попов, с. 440, 446—448, 463 та ін.; Андреев, с. 24; Тихомиров, с. 46—47), а В. Татіщев, не вникаючи в суть, у тому числі історію його походження, апробував і вмістив у праці як такий, що за змістом був пізнавальним для епохи князя Романа Мстиславича. Думка В. Татіщева, що „хотя мне онон неколико сомнительно было [йдеться, зрозуміло, про достовірність запропонованого А. Хрущовим рукопису звернення.— ***О. К.***], видя слог онаго древний, которого он сам сочинить не мог“ (Татищев, кн. III, с. 257), аж ніяк не переконлива стосовно автентичності досліджуваного документа. Тим часом А. Хрущов знав і подав, а може, й сам препарував і включив у контекст праці В. Татіщева цей документ. З однієї з приміток до „Истории...“ В. Татіщева дізнаємось, що над цим томом чимало попрацював згаданий А. Хрущов і „многия статьи здесь дополнил“ (Татищев, кн. II, с. 412, прим. 195 та ін.). Прочитували працю також А. Волинський і П. Єропкін. Вони, „читая мое собрание и древних руских летописей мне к дополнению сообщали“,— писав В. Татіщев (Татищев, кн. I, с. 64).

3. Документ не повний щодо своєї структури (отже, й у смисловому значенні), бракує майже всіх клаузул *вступного протоколу*, *датаційного формулювання* та ін. А це зазвичай трапляється, якщо текст документа пристосовувано для подання сюжету, під час чого ім'я експонента та ім'я адресата вноситься в авторський супровідний текст. Останнє вказує на те, що дослідник при поданні тексту в скороченому вигляді не відходить від традицій літописання (пор. оцінку характеру побудови „Истории...“; Болховитинов. Словарь.., т. II, с. 194, хоч в Іпатіївському літописі документи часто позначені лапками) (див. Розділ II. Вступні уваги) або у зв'язку з прикриттям задумів автора і введення недостовірних текстів у загальний сюжет. Клаузули *вступного протоколу* і *закінчення* (*есхатоколу*) завжди містять важливий матеріал для пізнання автентичності документа.

4. Не викликає довір'я потреба у перекладі документа. За перекладом, як правило, стоїть не лише мова, але й інші ознаки внутрішньої критики тексту оригіналу, а у ньому ілюзорно приховується (принаймні часто так видається підроблювачам пам'яток) фальсифікатор. Виникає питання, для чого треба було перекладати „древнее наречие“ і „древний слог“ документа російською мовою XVIII ст., невже він був незрозумілим для 1730-х рр., тим більше, що у багатьох випадках цитовані в „Истории...“ В. Татіщева тексти літописів та інші джерела подані без змін або з

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

дуже незначними виправленнями (йдеться, звичайно, про перші варіанти „Истории...“). Переклад явно порушує адекватність тексту, зокрема, несе неточності його змістові, продиктовані навіть такими цілком об'єктивними умовами, як рівень знань у XVIII ст. Чи не переклад посприяв трактуванню окремими дослідниками аналізованого документа як „відгомін“ або „переказ“ програми „доброго порядку“ на Русі (Рыбаков, с. 152—153).

5. Не є переконливим загальний зміст документа. Він побудований і звучить не по-сучасному для XIII ст. Думка про те, що скласти документ не був спроможний автор XVIII ст. і що у В. Татіщева як автора була „безчисленна кількість різних давніх джерел“, і тому неавтентичний документ міг не братись до уваги, не витримує критики. Насамперед це стосується організації конфедерації князівств та ідеї проведення виборів. Незважаючи на те, що маємо справу з перекладом, необґрунтованими є чимало положень впровадження „**доброго порядку**“, що викликає підозру щодо автентичності тексту звернення для початку XIII ст. Я. Беняк безапеляційно стверджує: „Гіпотеза Татіщева щодо проекту Романа [йдеться саме про заходи князя.— ***О. К.***], що стосується виборів і обсади київського трону, не заслуговує на довір'я“ (SSS, t. 4, s. 535). Б. Рибаков, не визнаючи будь-якої автентичності документа, в одній зі своїх версій називає його, як згадувалось, „розповіддю“ і відносить програму про „**добрии порядок**“ до розряду фольклорних творів про Романа Хороброго (Рыбаков, с. 153, 341). У цьому контексті загадкою також залишається потреба перекладу тексту кириличного документа. І це за умов, що багато цитат із літописів і літописців подається без змін. Крім того, зіставлення списків (у тому числі наведених далі) засвідчують низку модифікацій і перелицювань тексту, а також заміну окремих слів навіть у ранніх протографах (**БРАН. С.-П.-1**). Привертають увагу розбіжності у поданні переліку „**местныхъ**“ князів, серед яких одні назви зникають, інші з'являються. Наприклад:

БРАН. С.-П.-1: „**местные князи владимирскїи и черниговскїи• и галицкїи и смоленскїи• и полоцкїи• и резанскїи**“ (вар. А).

Воронц.: „**местные кнзи** (**сѹздалскїи**) **черниговскїи• галицк[їи]• смоленскїи• полоцкїи и резанскїи**“ (вар. Б).

Чи це лише редакційні непослідовності? Названі дані відхиляють припущення окремих дослідників про автентичність документа в тому варіанті, в якому він зберігся і дійшов до наших днів. Із усього „достовірного“, що можна пов'язувати з досліджуваним документом, є лише те неконкретне припущення, що фальсифікатор при його створенні міг спиратися на якісь віддалені джерела чи компілятивні літературні версії. Але хіба може бути по-іншому? Так, зрештою, працювало багато фальсифікаторів, які підробляли середньовічні документи. У зв'язку з цим убачати у підробках якісь історичні реалії чи навіть факти, які б відповідали своєму часу, або невинно трактувати, переслідуючи „дослідницьку“ мету, що в основі їх усе ж таки, „без сумніву, лежить давнє джерело“, не зовсім переконливо.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Це ще більше стає помітно, якщо маємо справу з перекладним документом XVIII ст.

Досліджуваний документ відомий у небагатьох списках, проте майже всі вони пов'язані з варіантами „Истории...“ В. Татіщева. Їх нараховано до десяти. З них подаємо лише сім. Вони одного і того ж смислового типу і дипломатичної форми. Чимало списків у текстологічному плані близькі, особливо ті, що належать до XIX—XX ст.

1. (Н. літ.). Список Новгородського літописця. Час його написання, як і складання самого літописця, не відомий. Можна лише припускати, що створювався він у XIII ст. Найімовірніше пов'язувати появу літописця з пізнішим часом, можливо, з XVI—XVII ст. Старорос. мова. Окремі вказівки на походження цього списку і його давність подає сам В. Татіщев (Татищев, т. I, с. 59, 64; т. III, с. 257, прим. 569). Місце зберігання списку сьогодні не відоме.

2. (Хр.). Список А. Хрущова. Створений у 30-х роках XVIII ст. (очевидно, не раніше квітня 1734 р. Тоді розпочинаються контакти В. Татіщева з А. Хрущовим; див.: Андреев, с. 16) на основі, як слід припускати, списку **Н. літ.** Згідно з В. Татіщевим, писався він „древним наречием“ і зберігав „древний слог“ (Татищев, кн. III, прим. 569). Список мав передавати мову Новгородського літописця, отже, засвідчував її стан на початку XIII ст. Нині місцезнаходження списку не відоме.

3. (БРАН. С.-П.-1). Список № 1 Бібліотеки Російської АН у Санкт-Петербурзі. Уміщений в контексті т. зв. Академічного списку „Истории...“ В. Татіщева (БРАН. С.-П., отд. рук., № 17. 17. 11., л. 458—459). Створений з участю А. Хрущова не раніше початку квітня 1734 р.

Його протографом, правдоподібно, був список А. Хрущова, включений в „Историю...“ наприкінці 30-х — у першій половині 40-х років XVIII ст. (не пізніше 1746 р. — цього року В. Татіщев надіслав рукопис своєї праці в Академію наук). Давньорос. мова з інноваціями. Список виконаний тим самим почерком, що й текст „Истории...“ Папір розміром in folio.

4. (Воронц.). Список із колекції графів Воронцових. Створений у контексті „Истории...“ В. Татіщева (Арх. С.-П. ОИИ РАН, ф. 36 (Воронцовы), оп. I, д. 647, л. 328 об.—329). Хронологія його появи пов'язана з кінцем 40-х років XVIII ст. О. Шахматов відносив написання цієї частини тексту списку „Истории...“ до часу після 1748 р., С. Пештич — „не пізніше 1749 р.“ (Валк. О рукописях.., т. 1, с. 66). Один з найбільш повних і довершених списків (після списку **БРАН. С.-П.-1**), його трактовано як „чистовий примірник“, що складався під наглядом автора (зрозуміло, у складі „Истории...“) і ним особисто правився. Вважають, що протографом цього списку „Истории...“ міг служити список **БРАН. С.-П.-1**, хоч можливі також інші (Валк. О рукописях.., т. 1, с. 66—68). Давньорос. мова. Текст документа правлений і

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

засвідчує різні текстуальні зміни. Кінцівка містить досі невідомі слова про „ѵставь твердыи“. Їх немає у списку **БРАН. С.-П.-1**. Папір розміром in folio. Рукопис, у якому вміщений документ, оправлений у картонну обкладинку зі шкіряним корінцем, на якому відтиснутий напис: „История Российская сочиненная“.

5. (БРАН. С.-П.-2). Список № 2 Бібліотеки Російської АН у Санкт-Петербурзі. Входить у контекст „Истории...“ В. Татіщева. Створений приблизно наприкінці 40—50-х років XVIII ст. (БРАН. С.-П.-2, отд. рук., ф. Собрание поточных поступлений, д. 649, л. 100). Давньорос. мова, канцелярське письмо XVIII ст. Папір розміром in folio. Рукопис „Истории...“, в який включений документ, має шкіряну оправу. Текст документа супроводжують помітки олівцем, зроблені у XIX ст.

6. (РДАДА). Список Російського державного архіву давніх актів у Москві. Документ внесений у контекст „Истории...“ В. Татіщева, переписаної у другій половині XVIII ст. (РГАДА в Москве, ф. 181, д. 33/41, т. 2, л. 420). Автор списку не відомий. Спираючись на дослідження „Истории...“ С. Валка, констатуємо, що його протографом є список **БРАН. С.-П.-2** (Валк. О рукописях.., т. 2, с. 14). Рос. мова. Папір розміром in folio. Рукопис, у який включений список досліджуваного документа, має картонну оправу.

7. (Тат. вид.-1). Список першого видання третьої книги „Истории...“ В. Татіщева. Підготовлений 1774 р. Документ входить, подібно до попередніх списків, у контекст „Истории...“ (Татищев, кн. III, с. 336—338). Рос. мова. Папір розміром in folio. В основу списку міг бути покладений список **Воронц.** або інший список. Точне встановлення цього не можливе. На думку С. Валка, ця частина „Истории...“, у яку включений документ, дуже близька, але неідентична щодо правопису і повноти тексту з окремими згаданими списками. Можливо також, що вона пов'язана із загубленим на сьогодні списком (Валк. О рукописях.., т. 2, с. 14—19).

Крім згаданих, очевидно, існували (чи існують досі) списки документа, які тепер зберігаються з іншими матеріалами чи варіантами „Истории...“ (див. списки, деякі з них пропали). Окремі списки можуть також зберігатись у бібліотекосховищах або архівах нині невідомих осіб. Мусив користуватися якимось списком Н. Попов у 1861 р. (Попов, с. 461—463), із сучасних дослідників — П. Толочко (Толочко, с. 183; його ж. Древний Киев, с. 274), П. Кралюк (Кралюк, с. 62—63) та ін.

Опубл.: Татищев, 1774, кн. III, с. 336—338; Татищев, 1964, т. III, с. 169—170; т. IV, с. 332—333; Попов, с. 461—463; *частково*: Толочко, с. 183; Толочко. Древний Киев, с. 274; Кралюк, с. 62—63 (укр. переклад).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Варіант документа А

Текст публікується згідно зі списком **БРАН. С.-П.-1.**

Се братіе весте • оже Кіевъ есть стареишїи столъ в Рѹстеи Земли• И достоитъ[1] на немъ княжити стареишемѹ и смысленнѣишемѹ во всеи братїи• Абы могълъ управити добре и землю рѹскѹю всюдѹ оборонити и содержати порядъ во братїи да не преобидитъ единъ дрѹгаго и не наскакѹетъ на чѹжѹ волость• А се нынѣ видиⷨ ижъ се не тако дѣетъ наскакѹюⷮ молодшїе і неѹмни не могѹще не толѣ землю ѹряжати• и во братїи рядъ полагати они[2] сами себе обороняти• Отожъ востаетъ рать межи братїи ведѹтъ поганѹхъ и гѹбятъ Землю Рѹскѹю• и пачее которѹ во братїи воздвижѹтъ сего дѣля Рюрⷦкъ явися не правъ и свергохъ[3] его абы покои ѹстроити в земли рѹскои• доколѣ всїи братїя погадавъ оустрое како бы ти ѹложатъ• и пытаю вы како пригодаете•

Язъ ⷠ вамо такъ мовлю• ачъ хосчете• да егда князя в Кїевѣ Бг̅ъ поиметъ сошеᴬся во Кїевъ местные князи владимирскїи и черниговскїи• и галицкїи[4] и смоленскїи• и полоцкїи• и резанскїи и погадавъ изберѹтъ стареишаго и годнеишаго мѹжа себѣ• и ѹтвердятъ крестныⷨ целованїемъ яко въ іныхъ ѹмныхъ земляхъ творится• Младшїя князи не треба• А послѹшаютъ сихъ стареишихъ• І егда князь великїи в Рѹскѹю Землю на кїевскїи столъ изберется їматъ стареишаго ся с̅на оставити на своеи отчине• а молоᴬшиⷱ поделитъ• або тамо або в Рѹстеи Земли волости от Горыня и за Днепръ елико городовъ и с поконь потягло ко Кїевъ• а егда кто от братїи воздвижетъ которѹ и наскочитъ на чѹжѹ волость• онъ да посѹдитъ смятными князи и омиритъ[5]• а егда на кого прїидѹтъ ратнїи половцы• или ѹгре• или ляхи[6]• илїи інъ народъ• и самъ тои князь оборонитися не можетъ• ино князь великїи снесшися со братїею местными князи и послютъ помощъ от всея Рѹскїя Земли елико требе• а ижъ бы местные князи не малиᴬⷧсь[7] негодно волости сыномъ дѣⷧти[8]• но отдавати столъ по себѣ единомѹ

[1] Перше **о** у слові не чітке; [2] У рукописі прочитується **ани**; [3] Друга частина слова написана по зішкрябаному тексту; [4] Слово написане по зішкрябаному тексту; [5] Після літери **о** над рядком вписано знак, який можна розшифрувати як літеру **с**; [6] Літера **и** у слові написана зверху літери **g**; [7] Склад **ли** над рядком написаний нечітко, його відчитання непевне; [8] Перше **и** написане по зішкрябаному тексту.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

старѣишемꙋ со всею волостїю• меншимъ же ачъ дати на прокормъ по городꙋ• або по селꙋ• и сїи імꙋть ходити по^А рꙋкою старѣишаго си брата• нетли комꙋ сына ото^* дати братꙋ родномꙋ• нетли брата ро^Аного ино дати старѣишемꙋ его рода• абы рꙋская сила не малилась•

Вестѣ бо добре егда немноги князи в Рꙋстеи земли были и старѣишаго послꙋшали• тогда вси окрестнїи бояхꙋся и чтихꙋ и несмѣяхꙋ ратовати• яко н҃нъ зримъ•

Ї ачь вамъ любо снидитися ко Кїевꙋ и погадавъ положимъ ря^А•

Варіант документа Б

В основу публікованого тексту покладено список **Воронц.**

Вы братїя известны о томь что кїевь есть старѣишїи престоль во всеи Рꙋскои[1] земли и на^Алежитъ на wномъ быть старѣишемꙋ и мꙋдреишемꙋ во все^х князьяхъ рꙋскихъ чтобь могъ б҃горазꙋмно ѹправлять и землю Рꙋскꙋю отвсюдꙋ оборонять а в братїи князьяхъ рꙋски^х доброи порядокь содержать дабы единь дрꙋгаго не могъ обиде^тъ и на чꙋжїе[2] области наезжать и разорять[3]• Н҃не же видимъ все томꙋ противное• похисчаютъ престолъ моло^Ашїе и несмысленные• которые не могꙋтъ не токмо дрꙋгихъ разпоряжать и братїю (во враждахъ)[4] разводить• но сами себя оборонить не в состоянїи• часто востаетъ воина в братїи• приводятъ поганыхъ половцевъ и разоряютъ землю Рꙋскꙋю• чемъ наипаче и в дрꙋгихъ враждꙋ всеваютъ• того ради и Рюрикъ явился виненъ и ѧ лишилъ его престола• дабы покои и тишинꙋ[5] рꙋскои Земле (прїобрести)[6] доколе все к҃нзи рꙋскїе разсꙋдя о поря^Аке рꙋского правленїя согласно положатъ и ѹтвердятъ• о чемꙋ прошꙋ от каждаго совета кто какь наіл҃чше вздꙋмаетъ•

Мое же мненїе• ежели принять хотите• когда[7] в кїеве великїи к҃нзь ѹмретъ то немедленно местные к҃нзи[8] (сꙋздалскїи)[9]

[1] **к** написане поверху **т**; [2] Літера ꙋ правлена з **о**; [3] Далі в рукописі перекреслено слово „**не смели**“; [4] Слово написане над рядком, перед ним перекреслено склад **де**, а під ним правлене і перекреслене слово „**возраждахъ**“ [?]; [5] Далі перекреслено слово „**приобрестив**“; [6] Слово написане над рядком; [7] У тексті слово правлене; [8] У рукописі: „**местныемъ к҃нзьям**“, у яких кінцівки закреслені, а у слові „**к҃нзьям**“, крім того, **ь** виправлено на **и**; [9] Слово надписане над рядком, під ним перекреслено „**владимерскїи**“;

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

черниговскїи• галицк[їи][10]• смоленскїи• полоцкїи и резанскїи согласяся изберꙋтъ стареишаго и достоинеишаго себе великимь кнземъ и ꙋтвердятъ крестнымъ целованіемъ[11] какъ то в дрꙋгихъ добропорядочныхъ гдрствахъ чинится• младшиx же кнзеи к томꙋ ізбранїю не потребно• но wни должни (слꙋшать)[12] что оные определятъ• Когда тако князь великїи на кїевскїи престолъ избранъ бꙋдеть• долженъ старшего сна своего оставить на ꙋделе• своему а молодшихъ наделить отъ онаго* или в Рꙋскои земли от Горыня и за Днепръ сколко городовъ іздревле• кь Кїевꙋ принаA лежало• ежели кто из князеи начнеть воинꙋ и нападенїе ꙋчинитъ на область дрꙋгаго то вел[икии][13] князь да сꙋдить с местными князи и смирить• Ежели на кого придꙋть[14] воиною половцы• венгры[15]• поляки или дрꙋгои народъ и самъ тотъ князь оборонится[16] не можетъ тогда князю великомꙋ согласяся[17] с местными князи• послать помочь о[18] всего гдрства сколко потребно• а чтобы местные князи не оскꙋдевали в силахъ не надлежить имъ областеи своихъ детямь делить по wтдавать престолъ по себѣ одномꙋ снꙋ старшемꙋ со всемъ владенїемъ меншим же хотя давать для прокормленїя по городꙋ или волости• но wнымъ быть подвластїю старшего ихъ брата• а бꙋде ꙋ кого сна не останется тогда отдать брату стареишемꙋ по немъ[19] или кто есть стареишїи по линїи в роде его• чтобъ Рꙋская земля в силе не ꙋмаляласѧ• Вы бо ведаете доволно• когда немного князеи в Рꙋси было• и стареишаго единаго слꙋшали• тогда все окрестные ихъ боялись и почитали[20]• не смея нападать на пределы рꙋскїе какъ то нне видимь•

И если вамъ нравно сьехатся на советъ къ Кїевꙋ или где пристоино чтобь о семъ внятнее разсꙋдить и ꙋстав твердыи ꙋчинить• то прошꙋ въ томъ согласитсѧ и всемъ ѳвестить•

---

[10] Так у рукописі; [11] Літера м написана поверх іншої; [12] Слово надписане над рядком, під яким перекреслено слово „повиноватся“; [13] Так у рукописі; [14] Літера ꙋ написана поверх іншої; [15] Далі перекреслено или; [16] У слові літера и правлена; [17] Слово правлене, очевидно, написане по „советꙋяся“ [?]; [18] Так у рукописі; [19] Далі в рукописі перекреслено слова „или его снꙋ“; [20] Перша літера и у слові правлена поверху.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Варіант документа B

Текст публікації основується на списку **Тат. вид.-1.**

Вы, братія, извѣстны о томъ, что Кіевъ есть старѣйший престолъ во всей Руской земли, и надлежитъ на ономъ быть старѣйшему и мудрѣйшему во всѣхъ князѣхъ рускихъ, чтобъ мочь благоразумно управлять и землю рускую отвсюду оборонять, а въ братіи, князьяхъ рускихъ, доброй порядокъ содержать, дабы единъ другаго не могъ обидить и на чужія области наѣжжать и разорять[1]. Ныне же видемъ все тому противное. Похищаютъ престолъ молодшіе и несмысленные, которые не могутъ не токмо другихъ распоряжать, и братію во враждахъ разводить, но сами себя оборонить не въ состояніи, часто востанетъ война въ братіи, приводять поганыхъ половцевъ, и разоряютъ землю Рускую, чемъ наипаче и в другихъ вражду всѣвають. Того ради и Рюрикъ явился виненъ, и я лишилъ его престола, дабы покой и тишину Руской земли пріобрѣсти, доколѣ всѣ князи рускіе, разсудя о порядкѣ рускаго правленія, согласно положатъ и утвердятъ. О чемъ прошу отъ каждаго совѣта, кто какъ наилучше вздумаетъ.

Мое же мнѣние, ежели принять хотите, когда вь Кіевѣ великій князь умретъ, то немедленно мѣстные князи, суздальскій[2], черниговскій, галицкій, смоленскій, полоцкій и рязанскій, согласяся, изберутъ старѣйшаго и достойнѣшаго себѣ великимъ княземъ и утвердятъ крестнымъ цѣлованіемъ, какъ-то въ другихъ добропорядочныхъ государствахъ чинится. Младшихъ же князей къ тому избранію не потребно, но они должны слушать[3], что оные опредѣлятъ. Когда тако князь великій на кіевскій престолъ избранъ будетъ, долженъ старѣйшаго сына своего оставить на удѣлѣ своемъ, а молодшихъ надѣлить отъ онагожъ или въ Руской земли отъ Горыня и за Днѣпръ, сколько городовъ издревле къ Кіеву принадлежало. Ежели кто изъ князей начнетъ войну и нападеніе

[1] Далі закреслено „не смѣли“; [2] Слова „местные князи, суздальскій“ виправлено на „местнымъ княземъ владимирскімъ“; [3] Замість закресленого „повиноваться“;

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

учинитъ на область [другого][4], то великій князь да судитъ съ мѣстными князи и смиритъ. Ежели на кого войною придутъ половцы, венгры, поляки или другой народъ и самъ тотъ князь оборониться не можетъ, тогда князю великому согласяся с мѣстными князи: послать помочь отъ всего государства, сколько потребно. А чтобы мѣстные князи не оскудѣвали въ силахъ, не надлежитъ имъ областей своихъ дѣтямъ дѣлить, но отдавать престолъ по себѣ одному сыну старшему со всѣмъ владѣніемъ. Меньшимъ же хотя давать для прокормленія по городу или волости, но онымъ быть подъ властію старѣйшаго ихъ брата. А буде у кого сына не останется, тогда отдать брату старѣйшему по немъ[5], или кто есть старѣйшій по линіи въ родѣ его, чтобъ Руская земля въ силѣ не умалялась. Вы бо вѣдаете довольно, когда не много князей въ Руси было, и старѣйшаго единаго слушали, тогда всѣ окрестные ихъ боялись и почитали, не смѣя нападать на предѣлы рускіе, какъ то нынѣ видимъ.

И естьли вамъ нравно съѣхаться на совѣтъ къ Кіеву или гдѣ пристойно, чтобъ о всемъ внятнѣе разсудить и уставъ твердый учинить, то прошу въ томъ согласиться и всѣмъ обвѣстить.

№ 2

Грамота галицького, київського, володимирського, луцького та інших руських земель володаря, князя Романа та княгині Анастасії з датою 1240 року, в Галичі, якою князь з княгинею дарує Печерському монастиреві в Києві Забудецьку землю, млини та людей із повинностями

Досліджуваний документ є типовою дарчою грамотою. На його основі князь Роман зі своєю дружиною Анастасією надає Печерському монастиреві земельні володіння та людей, вказуючи на пряме підпорядкування у всьому архимандритові монастиря („**А ты҃ люде҃ знати архимандрыта пече҃ского и по не҃ бꙋдꙋчихъ**“). Текст документа засвідчує дарування нерухомостей монастиреві та кріпосну залежність підданих селян від нього.

При всій відносності, а в окремих місцях декларативності фактів, які вміщує документ, надання князівським подружжям грамоти Печерському

[4] Слово дописане іншим почерком; [5] Далі закреслено „или его сыну“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

монастиреві на земельні та інші володіння — факт імовірний. Він може пов'язуватися з давніми традиціями великих київських князів. Згадаймо надання грамоти князем Володимиром Святославовичем Десятинній церкві у Києві (996, Ипат., стб. 108—109), Мстиславом Володимировичем і його сином Всеволодом Юріївському монастиреві у Новгороді (1125—1132, ПРП, вып. 2, с. 102), Ізяславом Мстиславичем Новгородському Пантелеймонівському монастиреві (1146—1155, Там само, с. 104). Водночас на це непрямо вказують також контакти галицько-волинських князів із київськими монастирями. Варто нагадати, що Печерський монастир мав майнові інтереси на Волині ще у XII ст. Він дістав від князя Ярополка Ізяславича якісь землі поблизу Луцька, т. зв. „**Волинь луцкую**". Відомо, що у жовтні 1245 р. князь Данило Романович, прямуючи до хана Батия, зупиняється у Видубицькому Михайлівському монастирі (Ипат., стб. 492), а у грудні 1288 р. на похорон володимирського князя Володимира Васильковича приїжджає ігумен Печерського монастиря Огапіт (Там само, стб. 919). Що ж до князя Романа Мстиславича, то у Печерській лаврі вважали його своїм добродійником. Зв'язки князя з монастирем і киянами, які, очевидно, можна датувати кінцем XII ст., мусили стати ще тіснішими у 1201—1203 рр. (див. III, № 1), коли князь Роман перебував у Києві. Монастир, крім усього, відзначав його пам'ять, і зображення його постаті прикрашало стіни Великої церкви лаври (Каманин. Судьба грамоты.., с. 79) тощо.

Втім, оригінал документа втрачено. З цього приводу існують дві версії: перша, що він згорів під час пожежі Печерського монастиря 1718 р. З витягу листа монастирської канцелярії дізнаємось, що тоді згоріли „**грамоты ставропигиалнiе рожныхъ с҃вѣтеишихъ патриарховъ и преможнеишiи свеще҃нешаго ц҃рского величества грамоти жалованныи и для милостыни и потвержателные привилия короле҃ полскихъ и ѵниверсалы гетманские** [...] **тестамента• записи купчiи• замины• ѵписi в к҃нги кгроцкие и земские в розныҳ мѣстах** [...] **екстракти и на то все по҇твер҃жате҇ные грамоты такъ великодержа҃вне҃шиҳ г҃дреи ц҃реи всеросiйскихъ яко по҇скихъ мона҃ховъ ихъ королевского величе҃ства привилея и ѵниверсалы реiментаровъ малоросiйскихъ рожныхъ времен**" (Див. НБУ. Ін-т рук., ф. ДА/ п. 217, [кн. 2], арк. 1 зв.—2 зв.; також: Там само, [кн. 1], арк. 2—6); друга, що „його оригінал [...] знаходився у Львівському архикафедральному архіві св. великомученика Георгія у Львові, очевидно, ще в першій половині XIX ст." Так трактував його В. Левицький (див.: Петрушевич. О начатках.., с. 107). Ми, якщо такий протограф документа існував, схиляємось до першої версії. Текст грамоти, писаний від імені князя Романа і його дружини Анастасії, на жаль, відомий зі списків XVII—XVIII ст. (див. далі). Найраніший список документа, а отже, й відомості про нього і його зміст маємо з книги „Справ Київського повиття" за 1686 р., що входили до складу російського „Приказу Малой России".

Документ писаний і виданий у Галичі. Містить дату „**въ лѣто ≠s҃ѱм҃и**", тобто 6748 р. (у деяких списках вона внесена словами „**в лѣто шесть тыс҃а҃ чѣ҃ седмъсѡтъ четыредеса҃т҃ ѡсмое**"). Отже, дата засвідчує давнє візантійське „від створення світу" літочислення, яке відповідає 1240 р. н. е. *Датаційне*

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

формулювання документа містить тільки дату року. Немає числа дня і місяця.

Документ засвідчений печаткою: „**А на твєрдость того печать мою к семѹ листѹ приложилемъ**“. Зображення печатки, напис на ній, урешті, її форма — не відомі. Не знаємо, як печатка кріпилась. Слово „**приложилемъ**“ не завжди може вказувати, що печатка була підвісною, кріпилась до пергаменту з допомогою шнурка чи пергаментної стрічки (див. далі).

Будова документа традиційна, характерна для слов'янських і давньоруських грамот. Формуляр складається з трьох частин: *вступного протоколу*, *власне змісту* і *закінчення*. Кожна з названих структурних частин репрезентована відповідною кількістю клаузул.

Вступний протокол включає клаузули *інтитуляції*, яка містить ім'я князя і княгині („**Се азъ кнзь Романъ Галицки Киевски Владымирски Лѹцкїи и иныхъ земль Рѹскихъ wбладатель зъ жоною моею кнгинею Анастасїею**“), *інскрипції* („**Придали есмо къ Прчсто Бцы монастырѹ Печерскомѹ**“). На цьому закінчується текст *вступного протоколу*. Наступна частина формуляра *власне зміст* розпочинається з *аренги* — загальних мотивів видачі документа: надання відбувається „**по своихъ дшахъ и родителе наших**“. Ці слова виступають вступом до другої частини формуляра, *диспозиції*, у якій перераховуються усі даровані землі, повинності та люди з підкресленням: „**А тым людем знати архимандрыта печерского и по нем бѹдѹчихъ**“. Далі подані слова *санкції* з *малединкцією*, які застерігають сучасників, нащадків і чужих людей не порушувати слова надання: „**А не надобе ни нам ни дѣтем нашимъ w тое надане встѹпаtца А хто бы хотѣлъ тое надане wt црквы бжое wtдалати таковы раsсѹдитца с нами передA милостивым Бгомъ а Прчстаа сама себѣ wбороныt**“. Прикінцева клаузула *власне змісту* — *короборація* внесена до *закінчення* формуляра (*есхатоколу*). Крім того, *закінчення* вміщує ще клаузулу *свідки* і *датацію*.

Документ вивчався вже у XVIII ст. з метою переробки. Свідченням цього є хоча б його текстова варіантність. Проте це дослідження засвідчує радше корисливий і меркантильний, ніж науковий підхід. У ньому є також певний політичний підтекст, що випливає зі ситуації, яка панувала на той час в Україні (див. далі). Чи не вперше в суто науковому плані починається дослідження тексту документа лише з кінця XVIII ст. Мабуть, уперше використовує зміст документа К. Ходикевич (**Ход.**). Він уміщує на основі витягу з книг Печерського монастиря його текст і, не перевіряючи характеру достовірності, намагається близько 1787 р. у своїй праці „Історично-критичні дослідження про два архиєпископства Київської і Львівської митрополії“ аналізувати першопочатки української митрополії та її адміністрації (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 № 93, арк. 44—45 та ін.). Приваблював у документі, насамперед, час написання грамоти. Для цього періоду немає документів, тим більше, які непрямо пов'язують Галич і Київ. Зацікавився документом М. Рум'янцев. Для нього копіює грамоту і пересилає 1825 р. з Києва до Москви Максим Берлинський (про це свідчить помітка на цьому документі: РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 1), а в 1842 р. частково друкує текст

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

грамоти О. Востоков на основі надісланої у Рум'янцевський музей копії з датою 1778 р.

Дуже цінний доданий до публікації коментар, який чи не вперше має критичне спрямування: „В 1240 р. не було ніякого Романа Галицького. Відомий Роман Мстиславич, убитий в 1205 р., а в 1240 р. володарював у Галичі його син Данило. Імена свідків також вигадані. Не говорячи вже про мову, польсько-руську мову [!], що викриває підроблювача" (Востоков, с. 114—115). Дещо раніше використовує документ, але безкритично, М. Гарасевич, вносячи з нього у список галицьких митрополитів ім'я свідка Галактіона (Harasiewicz, p. 12 та ін.). Так само ставиться до тексту дарчої грамоти, писаної від імені князя Романа, В. Левицький. Досліджуючи церковну ієрархію України, він однозначно відносить до неї „митрополита Галактіона". Правда, застерігає, аналізуючи текст документа, що дата документа повинна читатися не 6748 від створення світу, а 6711 [!], тобто 1203 р. за н. е. Це дає йому підставу трактувати митрополита Галактіона як реальну особу і відносити його діяльність до часу князювання Романа Мстиславича (Петрушевич. О начатках.., с. 108; його ж. О галицких епископах.., с. 96). У 1853, а пізніше, у 1854 р., двічі публікує текст грамоти (в його основу покладено список 1807 р.) і докладно аналізує його зміст А. Петрушевич. Він звертає увагу на несумісність фактів, які подає грамота, з історичними реаліями середини XIII ст. і в цьому контексті критикує своїх попередників М. Гарасевича та В. Левицького. Основний його висновок полягає у тому, що грамота належить до „типових фальсифікатів" (Петрушевич. О начатках.., с. 107—108; пор. також: його ж. О галицких епископах.., с. 4, 94—96). Згодом грамота знову викликає зацікавлення. У 1865 р. її текст за копією, засвідченою Київським магістратом у 1778 р., публікує К. Говорський (Говорский, с. 17—18), а дещо пізніше у скороченому вигляді, також у копії 1778 р., М. Закревський. Останній, однак, робить до тексту примітку: „Розглядаючи стиль, деякі слова та інші ознаки, очевидно, що це підроблена грамота" (Закревский, т. II, с. 897). Використовує текст грамоти І. Малишевський, спиняючись на окремих аспектах його створення (Малышевский, т. II, с. 458—474, № 6). Текст документа описує (у складі інших документів дипломатарію Печерської лаври) М. Петров (Петров. Описание рук. Ц.-арх. музея, вып. 1, с. 189—197). Чи не найбільш докладно аналізує документ, писаний від імені князя Романа Галицького, присвячуючи йому окрему статтю, на початку XX ст. І. Каманін. Головна його увага зосереджена на історії появи документа, створення списків і їх фальшуванні. „Факт видачі князем Романом Галицьким грамоти Києво-Печерській лаврі,— на думку вченого,— можна допускати, але він повинен був відбутись не в 1240 році, як датована копія („**в лѣто ≠ѕѱмѝ**"), тому, що князь Роман Мстиславич був убитий під час походу на Польщу в 1205 р., а тоді, коли Київ був тим князем зайнятий, тобто 1202 року". У тому, що документ існував, учений не сумнівається, але він, правдоподібно, був втрачений під час катаклізмів, які підстерігали Київ і лавру в 1203, 1240 чи 1480 рр. І далі дослідник так арґументує своє твердження: „Підтверджується це, між іншим, тим, що Києво-Печерська лавра завжди

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

вважала кн. Романа своїм благодійником і вшановувала його пам'ять [...] а зображення кн. Романа знаходилось на стінах Великої церкви лаври... Як висновок мовиться: „Не можна сумніватись у тому, що доля грамоти була сумною і мінливою, і вона піддавалась значним перекрученням" (Каманин. Судьба грамоты.., с. 78—79). До фальсифікатів відносить грамоту А. Введенський (Введенський, с. 17).

Як випливає зі сказаного, грамота, писана від імені князя Романа та його дружини Анастасії, знайшла в історіографії (що, до речі, часто трапляється під час дослідження давніх документів) неоднозначну оцінку. Ми схильні приєднатись до тієї частини дослідників, яка досліджуваний документ із датою 1240 р. не відносить до автентичних. Про його допустимий зв'язок із XIII ст. можуть свідчити лише окремо взяті слова у контексті історичних подій, якісь елементи загального сюжету і структура документа. Проте цього, як відомо, не вистачає для вичерпної характеристики документа, тим більше визначення його автентичності.

На підробку грамоти вказує чимало ознак внутрішньої критики тексту (про зовнішні не йдеться, бо грамота, як зазначалось, збереглася лише в копіях), які стосуються насамперед змісту та мовно-стилістичних особливостей документа.

1. Викриває фальсифікацію документа невідповідність у клаузулі *інтитуляції*, з одного боку, між названими іменами експонентів, а саме іменем князя Романа і дружини Анастасії, з другого — його датою (*формулювання датації*).

У XIII ст. знаємо двох князів Романів на Київській і Галицько-Волинській Русі: Романа-Бориса Мстиславича і Романа Даниловича. Проте дати життя цих князів і можливість ними видавати у 1240 р. грамоту є неймовірною. Роман Мстиславич не жив уже на той час. Він загинув 19 червня 1205 р. на р. Віслі поблизу міста Завихвоста. Спроби розшифрувати дату документа 6748 (1240 р.) як 6711, тобто 1203 р., зробив В. Левицький (Петрушевич. О начатках.., с. 108) або 6710, яка відповідала б 1202 р. (Каманин. Судьба грамоты.., с. 78), безпідставні. Таким чином, пов'язування експонента грамоти з особою князя Романа Мстиславича (на неспроможність такого відчитання та інтерпретації дати вказують хоч би канцелярські розшифрування понад 20 списків документа, що створювалися протягом двох століть) не витримує критики. Інший можливий експонент документа Роман Данилович (нар. бл. 1230 — пом. бл. 1261) — син галицько-волинського князя Данила і внук Романа Мстиславича, жив у 1240 р., але він був замолодий, щоб бути одруженим і видавати від свого імені документи. Крім того, Роман Данилович, з одного боку, в жодному випадку не міг титулуватися як князь „**Галицки" Кіевски" Владыми҃ски" Лѹцкїи и иныхъ земль Рѹскихъ wбладатель**", з другого — навряд чи він міг користуватися правом видавати будь-які документи під час князювання батька Данила Романовича. Вперше Роман Данилович згадується у Галицько-Волинському літописі як учасник походу галицько-волинських військ проти Литви на початку 50-х років XIII ст. Не знаходять підтвердження також контакти князевича

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Романа у 1240 р. з Печерським монастирем, а враховуючи історичну ситуацію на той час у Києві, навряд чи може йтися про упорядкування господарських справ монастиря, надавання йому земельних володінь тощо.

Стосовно іншого експонента — дружини Романа Анастасії („**зъ жоною моею кн҃гинею Анастасїею**“), то це ім'я ніде не згадане і не записане у писемних пам'ятках XIII ст. і не відповідає історичним відомостям про дружин князя. Князь Роман Мстиславич одружився між 1170—1180 рр. з Предславою — донькою овруцького князя Рюрика Ростиславича, вдруге — близько 1200 р. з донькою візантійського імператора Ісаака II Ангела — Анною. Роман Данилович також двічі одружувався. У 1252 р. з Гертрудою Бабенберґ — племінницею австрійського герцога Фрідріха II, а близько 1255 р. з Оленою — донькою волковиського князя Гліба (Войтович. Кн. династії.., с. 223—224, 227). Про яку дружину Романа Анастасію, як експонента грамоти, згадано,— не відомо. Ім'я „княгині“ з усією ймовірністю вигадане.

Водночас у тій же клаузулі *інтитуляції* нетипове для XIII ст. формулювання титулятури „**Се азъ кн҃зь Романъ Галицки" Киевски" Владыми҆рски" Л҃цкїи и иныхъ земль Рꙋскихъ wбладатель**“. Воно, власне, не тільки насторожує у другій своїй частині поєднанням слів, наприклад, „**Киевски"** [...] **Л҃цкїи**“, але й не відповідає стильовій манері давньоруської князівської титулятури, що використовувалася у документах великокнязівської чи згодом удільних князівських канцелярій, наприклад: „**А се азъ кн҃зь великыи Ꙗрослав сн҃ъ Володимерwв**“ (1051—1054) (XIV ст.) (зі статуту Ярослава Володимировича); „**Се ез кн҃зь • великыи Изѧславъ Мстиславичь**“ (1146—1155 рр., із дарчої грамоти Ізяслава Мстиславича), аналогічно у XIII ст.: „**Се азъ кн҃зь Мьстислав• сынъ королев• внꙋкъ Романовъ**“ (1299). Перелік земель, якими володіє князь, радше засвідчує наслідування клаузул формулярів (клаузули *інтитуляції*) грамот XV—XVII ст.: „**Алекса"дръ** [...] **кн҃зь литовски"• рꙋскии• жомоитскии и иных**“ (1493, Укр. грамоти.., с. 50), „**Жикгимонт Авг҃ст** [...] **корол полскии• великии кнѧз Литовски"• Рꙋски"• Прꙋски"• Жомойтски"• Мазовецки"• Лифлѧнтскии и иныхъ**“ (1562, AS, т. VI, s. 223). У подібній формі виступає титулятура київських митрополитів: „**метрополит кїевскии галицкии и всеѧ Россїи**“ (1646, Першодрукар ... Федоров.., с. 227) тощо.

Непереконливим для документів, що виходили з державних канцелярій, є той факт, що у клаузулі *інтитуляції* поряд із іменем князя записане ім'я княгині. Пропоноване формулювання контроверсійне, оскільки порушує право князя.

2. Не витримує критики стилізація клаузули *інскрипції* „під заповіт“: „**Придали есмо къ Прч҃то" Бц҃ы монастырꙋ Пече҆рскомꙋ по свонх҃ дш҃ахъ и родителе" нашихъ**“ (вар. А). Ця словесна форма вираження радше нагадує пізньосередньовічні приватні духівниці, ніж князівські та державні, що складалися церковниками для світських осіб, корпорацій та ін. Кінцева фраза співзвучна з поминальними записами у Синодиках чи Пом'яниках.

3. Викривальне для XIII ст. формулювання клаузули *диспозиції* документа. Про це свідчить, насамперед, варіантність її смислових компонен-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тів, що в жодному разі не є результатом недбалого прочитання чи переписування тексту списків, а навмисним і заздалегідь продуманим актом (див. далі). Це переконливо доказують таємні розпорядження царського уряду у XVIII ст., зокрема, Указ державної колегії іноземних справ Росії від 10 жовтня 1745 р. Російський уряд, боячись претензій з боку Польщі, пропонує бути обережним із видачею копій документів на землі, які лежать „на польському боці“, а у випадках особливої потреби, з метою страхування, „відмовляти прохачам під невинним приводом“ (Каманин. Судьба грамоты.., с. 71). Однією з форм проявів страхування було фальшування тексту клаузули *диспозиції*.

Зовсім чужий для князівської дипломатики (навіть якщо писарем була людина з духовного середовища) такий елемент *санкції* у документі, як „**а Прч҃ѣтаѧ сама себѣ wбороны**т҃“. У цьому вислові можна добачити навіть вульгаризм. Вислів, ужитий у тексті, на наш погляд, перелицьовано з побутово-розмовної мови, що, без сумніву, суперечить традиціям ділової мови князівських канцелярій.

4. Викликає певне недовір'я формулювання клаузули *коробораціі*, зокрема, вжите у ній слово „**приложилем**“. Це слово, яке зазвичай уживається на означення приставлення чого-небудь до чогось, притуляння і залишання сліду. У нашому випадку проставлення відбитку, відтиску на чомусь. Отже, можна, очевидно, допускати, що „оригінал“ був писаний не на пергаменті (для пергаменту відомі фраземи *коробораціі* „**привѣсити печатъ**“, „**скрѣпитъ печатъ**“, „**печатъ привезати**“), а на папері. Тут виникає інше питання, чи в 1240 р. князівська канцелярія могла використовувати у Галичі папір?

5. Надуманою у грамоті є клаузула *свідки*. Наведені в ній особи „**кн҃зь Федоръ Ростависки" да митрополи т҃ Галицки" Галактіѡнъ· да дяки наши Ванко и Герасимъ**“ (вар. А) — не відомі для XIII ст., окремі надумані. Ростовський князь із іменем Федір знаний, але тільки з другої половини XIV— початку XV ст. Про митрополита галицького Галактіона взагалі не може йтися. Така особа серед західної ієрархії не засвідчена в XIII та пізніших століттях (Блажейовський, с. 100—102). Власне, про якого митрополита у Галичі мовиться, якщо в середині XIII ст. митрополії ще не існувало (Петрушевич. О начатках.., с. 107). Останні два імені „дяків“ також невідомі. Невідомо, чи йдеться з російської про дияконів, чи писарів (пор. значення рос. слова „**дякъ**“). Окремі списки подають слова „**дяки**“ або навіть „**дядьки**“.

6. Неправдоподібною для середини XIII ст. є мова документа. На це звертав увагу О. Востоков, називаючи її „новою польсько-руською мовою“ (Востоков, с. 114), А. Петрушевич — „новою руською мовою“ (Петрушевич. О начатках.., с. 107). При усьому допустимому псуванні давньоукраїнської мови пізнішими переписувачами, на що натякає І. Каманін (Каманин. Судьба грамоты.., с. 72), мова документа свідчить про те, що він належить до пізнішого періоду. На це вказує (хоч, зрозуміло, з цілком

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

об'єктивних причин не може служити критерієм для оцінки явища через відносну вичерпність відомостей за досліджуваний час) засвідчена словниками лексика документа (беремо до уваги лише текст списку **КП** (1686, вар. А): „**прислоушало**“ — повинуватися, підпорядковуватись, належати (70—80-ті рр. XIV ст., Срезневский, т. II, с. 1455); „**млинами**“, „**млиⷮки**“, „**мєᴬниками**“, „**приходами**“, „**надане**“, „**вступаᵀца**“.

Правдоподібно, не є давньоруськими з XIII ст. окремі звороти: „**какъ прє тымъ до тыˣ земль прислоушало**“ або: „**А на твєᵖдость того печать мою к семоу лиᶜтоу приложилемъ**“; форми закінчень („**писаса**“), як і весь стиль викладу тексту. М. Закревський безапеляційно зауважує, що, „судячи із стилю [добірки], деяких слів та інших приміток, є очевидним, що ця грамота підроблена“ (Закревский, т. II, с. 897).

Названі дані, незважаючи на свою невичерпність, є цілком достатніми, щоб уважати документ із датою 1240 р. неавтентичним.

До якого часу належить документ, коли він міг бути створений? Що було підставою для його появи?

Припускаємо, що створення документа належить лише до останніх десятиліть XVI або навіть першої половини XVII ст. і приписування йому дати 1240 р. зумовлене, насамперед, захистом земельних володінь монастиря. На це непрямо можуть вказувати матеріали, що засвідчують суперечки навколо земель монастиря у той час. У зв'язку з цим оцінюємо появу документа як одного з охоронних чинників у цьому процесі Печерської лаври з власниками (і претендентами на право власності також) за землі, що межують з лаврою, та інші маєтності. Судові розгляди справ монастиря навколо Забудецької землі простежуються уже на початку XVII ст. Так, монастир у 1609 р. заставляє землі „маєтку Забудеч“ поміщикові Гаврилові Яковицькому, і судові розгляди тривають упродовж багатьох років (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 1, д. 310), згодом Забудецьку землю разом із Романовим Мостом на ріці Ірпені самочинно захоплює поміщик Станіслав Харлицький (Там само, оп. 2, д. 2171). Закінчується справа аж у 1613 р. тимчасовим перемир'ям між С. Харлицьким і архимандритом монастиря Єлисеєм Плетенецьким. У 1617 р. розпочинаються судові процеси лаври, пов'язані з насильним захопленням земель Забудеча поміщиком Іваном Ленкевичем. У той час І. Ленкевич навіть змінює границі земельних володінь Печерської лаври (Там само, оп. 1, д. 403). У 1619 р. поновлюється суперечка монастиря з С. Харлицьким, унаслідок якої відбувається судове розмежування спірних земель, у котрому фіґурують, крім інших, „урочище Забудече, село Рубежівка, село Бабинець“ та ін. (Там само, оп. 1, д. 437). Протягом трьох десятиліть велася затяжна суперечка між Печерською лаврою і домініканцями Києва за частину Забудецьких земель. 24 жовтня 1647 р. у Київському ґродському суді архимандрит монастиря Йосип Тризна зізнається, що ще у 1618 р. Коронний трибунал став на бік ордену і закріпив за ним частину земель на Сирці та Романовому Мості, проте, як випливає зі судового слухання справи, це рішення було незаконним. Монастир опротестовує ухвалу Трибуналу

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

та Київського суду щодо земель на „Бісовій Бабі, Бирковці, Сирцю і Романовому Мості“ (НБУ. Ін-т рук., ф. ДА/ П-217, [кн. 1], арк. 136—139 зв.).

Чи не в цих та інших судових колізіях і, передовсім, затяжних процесах із домініканцями (адже йшлося про права ченців на землі, якими вони мали володіти „ex antiquo“) з'являється як „документальний арґумент“ для монастиря грамота з іменем князя Романа, у якій фіґурує Забудецька земля? Не виключено, що його створення було відповіддю лаври для домініканців на подані ними судові претензії (ймовірно, що їх документальна підстава також могла бути сфальсифікованою. Згадаймо про підробку приблизно на початку XVII ст. представниками цього ж ордену грамоти від імені київського князя Олександра з датою 1401 або 1411 рр. (Укр. грамоти.., с. 25—26) або у XVIII ст. грамоти, писаної від імені галицького князя Лева Даниловича з датою 5 серпня 1270 р. на землі у Львові) (III, № 5). На підставі аналізу тексту грамоти, оцінки умов її появи І. Малишевський припускає, що вона могла бути написана від імені князя. Документ, однак, належить до 1605 р. і також пов'язаний із творчістю домініканців. Його авторство начебто належить пріорові „київського домініканського конвенту“ Р. Крушинському (Малышевский, т. II, с. 460 та ін., № 6). Під час судових процесів документом користувалися печерські ченці (пор. копіярій документів Києво-Печерської лаври. НБУ. Ін-т рук., ф. ДА/П-217, [кн. 2], арк. 285—287). Особливо часто грамота з датою 1240 р. згадується під час суперечок за „**землю Забудецкую**“ і наданий на ній домініканцям „**дворє на Задно Сыцу стоячи и урочища названное Хлапа• которые добра были нїякои невисты зовемои Бѣсова Баба**“ (Укр. грамоти.., с. 26; перекладний варіант цього документа наводить І. Малишевський (Малышевский, т. II, с. 460—461, № 6).

Утім, входження урочища Романів Міст до складу Забудецької землі, очевидно, й наштовхнуло фальсифікатора пов'язати мікротопонім (крім, зрозуміло, загальних уявлень у нього про історичні та історично-топографічні факти) з іменем князя Романа. Згодом багато списків документа супроводжує діловодний заголовок „**Романовъ мостъ**“ або у ширшому контексті: „**Привилеи** [...] **на землю Забудецкую• Романовъ мост**“ тощо (див. **КП, КГК, ЛК-1**), хоч у тексті грамоти, як відомо, немає жодного натяку на цей мікротопонім (у зв'язку з цим неприйнятною є теза окремих дослідників, що цей заголовок виник як результат помилкового розшифрування „оригіналу“ і його треба читати „**Романовъ листъ**“ замість „**Романовъ мостъ**“ (НБУ. Ін-т рук., ф. 2, спр. 1515, арк. 345 зв.). Заголовок, за задумом фальсифікатора, радше мав додатково підсилювати давність документа і давнє право на землі, надані князем.

Поява досліджуваного документа наприкінці XVI або у першій половині XVII ст., як це стає очевидним з наведених даних, на жаль, не має прямого підтвердження. І тому запропонована хронологія фальсифікату переноситься окремими дослідниками у раніший період. Це, однак, знову ж таки лише припущення і добре побажання, яке не має вичерпних доказів. Правда, відомий „Пом'яник“ Печерської лаври, який, згідно з С. Голубєвим, датується на століття раніше і в його списках значиться ім'я

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

експонента грамоти князя Романа, а серед митрополитів є „свідок“ Галактіон, дає певні підстави для пониження часу появи документа на кінець XV — початок XVI ст. (На думку І. Каманіна, й до XIII ст., див. далі). Проте таке датування також не витримує критики. Запропонована хронологія „Пом'яника“ основується тільки на найраніших записах. Поряд із іменами людей, що померли на зламі XV—XVI ст. і раніше, у книгу вписані імена тих осіб, які ще жили і померли наприкінці XVI ст. (київський воєвода Роман Єлизарович, турівський і пінський єпископ Давид та ін.). Таким чином, хронологічні межі „Пом'яника“ ні в якому разі не дають підстав для зміни датування грамоти і віднесення її появи до ранішого часу. Зрештою, пізнавальним у цьому є розміщення у „Пом'янику“ імен згаданих „**Галахтишна**“ та „**кнѧ**^{з} **Романа**“. Перший внесений у список всього лише четвертим від кінця, другий — шостим, причому після імен литовсько-руських володарів, що правили Києвом у XIV—XV ст. (Голубев, с. 4, 7 та ін.). Отже, уміщення імен експонента і свідка грамоти відбулось не на основі якихось ранніх джерел, а завдяки саме грамоті. Це тим більш правдоподібно, що „Пом'яник“ і текст грамоти були в одних і тих же руках — у Печерському монастирі.

На цьому не завершувалася праця фальсифікатора над документом з датою 1240 р. У XVIII ст. знову модифікується текст кінця XVI — початку XVII ст., правда, тепер це „доопрацювання“ є майже привселюдним і відбувається вже на основі відомого з ранішого часу фальсифікату. Всі зміни тексту стосуються тільки основної частини документа, а саме клаузули *диспозиції*. У ній шляхом пропуску первісного тексту старий текст підміняється новим, привнесеним у „модифікованій“ формі.

Нове фальшування грамоти у XVIII ст., однак, мало дещо інший підтекст і спрямування. Воно основувалося не на землевласницьких і правових інтересах сторін, а на політичному підґрунті, що запанувало тоді в Україні, в гру якого входили навіть звичайні документи. Після встановлення у другій половині XVII ст. нового кордону (1686) між Росією і Польщею по Дніпру (Київ входив до володінь Російської імперії) чимало земельних маєтностей, що містилися поблизу Києва на правому березі ріки, у переважній більшості потрапляють стосовно Росії „за кордон“, а документи про них залишаються у Києві, в руках російських властей. Знаючи про це, зокрема, що „нові власники“ в нових умовах звертатимуться за документами для підтвердження своїх прав власності, царський уряд для перестрахування застерігає різні урядові чинники та населення Речі Посполитої не мати жодних претензій до прикордонних територій. Державна колегія закордонних справ Росії видає 10 жовтня 1745 р. розпорядження (ордер), згідно з яким зобов'язує київську владу „из имеющихся в Киевском магистрате книг давать выписи только на отдаленные их от ея императорского величества границах маетности, а не ближние и найпаче не смежные с ея императорского величества землями [...] и въ даче таковых выписей поступать осмотрительно, а самых челобитников в архив не пускать и выписей прежде Киевской губернской канцелярии разсмотрения не показывать“ (Каманин. Судьба грамоты.., с. 72).

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

У травні 1766 р. уже саме в такій справі з проханням до київських властей звертається митрополит Феліціян Володкович (з 1762 р. посідав також звання титулярного ігумена Печерського монастиря). Він просить надіслати копії документів, які підтверджували б права греко-католицької митрополії на земельні володіння. У зв'язку з цим у Києві було підготовлено 27 копій документів, у тому числі, очевидно, й копію грамоти з датою 1240 р., проте вони, як пізніше виявилося, не були надіслані прохачеві. З Києва „пристойним образом" надійшла митрополитові відповідь: документів, про які запитувалося, „вовся не сыскано" (Каманин. Судьба грамоты.., с. 73). На цьому справа, однак, не закінчилася. 15 вересня 1767 р. Ф. Володкович робить спробу одержати копію лише одного документа, а саме грамоту князя Романа, арґументуючи свою просьбу тим, що раніше він приватним шляхом одержав копію тієї грамоти від архимандрита лаври, однак вона була не засвідчена, тому просить вислати її текст. Із цим проханням він особисто звернувся до київського генерал-губернатора Ф. Воєйкова, застерігаючи, що після одержання копії грамоти він не ставить за мету порушення будь-якої майнової чи міждержавної суперечки (це свідчить, що митрополитові було відоме розпорядження колегії від 10 жовтня 1745 р.) і тут же уточнює, що відповідними міжнародними „трактатами все те [йдеться про можливі пограничні спори між Польщею і Росією.— ***О. К.***] уже заспокоєно". Основна мета одержання копії документа була, згідно з його словами, „дати відсіч якійсь комісії, яка домагалась документів". Лист схилив Ф. Воєйкова видати митрополитові документ. Тоді київською губернською канцелярією був зроблений запит у лавру, і архимандрит Зосим Валькевич видав „повну і точну копію грамоти", записану у „Кріпосні книги" Печерського монастиря. І тут розпочалася друга фальсифікація документа. Київська губернська канцелярія, навівши довідки про розташування вказаних у грамоті 1240 р. маєтностей, викреслює увесь текст, у якому згадуються назви місцевостей, що належали Києву, залишаючи тільки назву Забудецька земля. З листа керуючого пограничними справами, придворного радника Івана Корбе від 20 травня 1778 р., писаного у митрополичу канцелярію, дізнаємося, що в текст грамоти „**нє** вписано было **сєло** Рубежи съ четырьма человеками, собственно в том разсуждении, что помянутое место Рубежи по незнанию где и в каком оное положении" (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2270, л. 1). У такий спосіб засвідчено пряме втручання у контекст грамоти, відповідно, його фальшування. У пізнішому офіційному повідомленні йдеться начебто лише про незначну частину тексту. Насправді у тексті грамоти (пор. тексти списків **КП** та **КМ-4**) був опущений текст від слів „**на деревна^{х} Рꙋбежа^{х}**" до слів „**два млы"ки с мє^никами**" (див. далі вар. А та Б). У такому сфальсифікованому вигляді за розпорядженням губернської канцелярії 13 жовтня 1767 р. Київський маґістрат надіслав копію грамоти митрополитові Ф. Володковичу.

На цьому, однак, справа з грамотою і її фальсифікацією не припинилася. Ф. Володкович надсилає до Києва опротестування. У відповідь на

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

нього текст документа піддається новій перевірці з урахуванням даних на місцевості, а згодом і новій фальсифікації. 7 березня 1768 р., „когда после изследования и учиненного отъ просителя объяснения нашлось, что реченное село Рубежи не токмо лежит в Польше, но и в некотором от российской границы разстоянии [...] экстракт выданъ со внесением и села Рубежов“ (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2270, л. 1). Проте в цю копію знову ж таки не вноситься новий текст документа, найранішого відомого списку 1686 р. Він компонується на основі копії 13 жовтня 1767 р., проте відповідь, зрозуміло, не задовольняла зацікавлену сторону, до Києва надходили нові запити, але на них будь-які відповіді були припинені. Так тривало приблизно ціле десятиріччя. Лише у першій половині 1778 р. знову порушено справу документів (у тому числі документа з датою 1240 р.) перед київською губернською канцелярією та іншими інстанціями і згаданим Іваном Корбе (очевидно, не без додаткових запитів із митрополії). Грамота ще раз вивчається, з'ясовуються її топографічні реалії і тут же з'являються нові її модифікації — списки і різновиди тексту, що надсилались з передоручення Київської губернської канцелярії Київським магістратом у митрополичу греко-католицьку канцелярію з датами 25 серпня 1777 р. (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2245, л. 3) і 4 червня 1778 р. (Там само, д. 2270, л. 4). У текстологічному плані один із них тотожний з різновидом, створеним 7 березня 1768 р., другий — відмінний від усіх інших, містить чимало нових перекручень і пропусків (див. варіанти документів Б і В).

Отже, описувана грамота дійшла до наших днів у різних текстових варіантах, які умовно називаємо варіантами А, Б, В. Вони, як випливає зі сказаного, і про це також свідчить аналіз тексту, здебільшого основуються на відмінностях клаузули *диспозиції*: від „найбільш повного“ до „модифікованих“ і „скорочених“ варіантів її тексту.

Клаузула *диспозиції* у варіанті А (список **КП**) формулюється так: „**Придали есмо** [...] **землю Забудецкую зъ людми и з пошлинами• на деревнахъ Рубежахъ чотырохъ человѣковъ• на Мытищахъ при Ирпенѣ шести человѣка• зъ млынами на Берове• при рѣце Любце два человѣка** [!]**• а на Сыцу два млынки с меленыками и со всѣми приходами• какъ пре тымъ до тыхъ земль прислушало• А тымъ людемъ знати архимандрыта печерского и по немъ будучихъ**“ (списки **КП, ККА, ПМ, ККПМ, КІС, КГК, КР-1, КІД, НБ**). Та ж клаузула у варіанті Б (список **Кмаґ.-4**) скорочена, водночас включає інноваційні елементи: „**Надались мы** [...] **землю Забудецкую з людьми и пожитками• и на древнихъ рубежахъ чотыри человѣковъ и зо всими приходами• какъ впредъ тымъ до тыхъ земель прислужило• а тымъ людемъ знаты архимандрита печерского и по немъ будучихъ**“ (списки **Кмаґ.-1, Кмаґ.-2, Кмаґ.-3, ЛК-1, ЦВАЛБ, Кмаґ.-4, КМК, Кмаґ.-5, Верх., Ход., ЛК-2, Чол., КР-2**).

Третій варіант документа В основується на двох попередніх, хоч прямим зразком для нього, очевидно, служив другий, скорочений варіант Б. Особливістю його є те, що, крім скорочення основної частини клаузули *диспозиції* (у кількісно-текстовому відношенні більшому, ніж у варіан-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ті Б), він уміщує нові елементи тексту в *диспозицію*, яких немає у варіантах А і Б. Клаузула звучить так: „**Придали** [...] **землю Забудецкую съ людьми• съ пошлинами и на деревню Рубежѣ нынѣ называемомъ селѣ Инынѣ• четыре человека и со всѣми приходами какъ пред тым до тыхъ земель прислушало• а тѣмъ людям знати архимандрыта Печерскаго и по немъ будучимъ**“. Зняття частини давнього тексту і подання замість „**древніе Рубежі**“ — „**деревню Рубежѣ**“ з уточненнями значною мірою змінює зміст тексту грамоти. Крім того, варіант В містить дещо відмінну в структурно-стилістичному плані клаузулу *інскрипції*. Документ адресується „**дому Пречистыя Богородицы монастырю Печерскому**“. Знову ж у клаузулі *інтитуляції* пропущено початковий зворотний займенник „**Ѳе**“ і князь Роман названий „**удобным**“ замість „**удѣльнымъ**“ тощо (список **Кмаґ.-5**).

Списки досліджуваної грамоти з датою 1240 р. у XVII ст. писані давньоукраїнською мовою, у XVIII ст. — крім давньоукраїнської, кириличним шрифтом і у латинській транслітерації. Грамота також перекладалася польською і латинською мовами.

Грамота публікована кілька разів у всіх трьох варіантах: Востоков, с. 114, № 69 (*частково*); Петрушевич. О галицких епископах.., с. 95; Петрушевич. О начатках.., с. 108; Говорский, с. 17—18, № 1; Закревский, т. II, с. 897, № IV; Каманин. Судьба грамоты.., с. 75; ОДАЗУМ, т. II, с. 252, № 1962 (*частково*); с. 373, № 2245; с. 377—378, № 2270.

Варіант документа А

1. (КП). Список із книги „Справ Київського повиття“ за 1686 р., який становить частину документального фонду Приказу Малої Росії. Створений невідомим автором у XVII ст. (РГАДА в Москве, ф. 210, оп. 6, д. 10, л. 72 об.). Давньоукр. мова. Російський скоропис XVII ст. Для правопису тексту характерний розчерк графем **д**, **е**, **т** та ін., вживання **ѵ**, **ѣ**. Широко застосовані виносні графеми і традиційні скорочення: **кн҃зь• бц҃ы• прч҃с҃то•• бг҃омъ• чл҃ка**. Чимало слів писано з великої літери. Список входить до складу книги (книга оправлена в шкіру, розміром in folio), яка вміщує копії оригіналів і копії списків різних привілеїв на землі та інші маєтності Печерського монастиря. Заголовок: № 5—7. „**Списки з жалованныхъ грамот Киевопечерского мн҃с҃тыря 194. киевского повыт̃я**“. З якого оригіналу — з протографа чи з копії виготовлявся список,— не відомо. Він, мабуть, є одним із найраніших відомих на сьогодні списків грамоти. Текст документа супроводжується двома діловодними заголовками: 1) „**Романовъ мостъ**“; 2) „**Привиле҃ кн҃зя Романа Галицкого• Кіевского• Владыми҃ского• Луцкого и иных҃ земль обладателя которы҃ записѵетъ землю Забѵдецкѵю и проч.**“ Вписані заголовки, як відомо, можуть вказувати на те, що йдеться не про копію, виготовлену з оригіналу, а з якогось вторинного джерела (реєстру документів, книги відпусків і т. ін.), нам невідомого.

2. (ККАПМ). Список із „Книг кріпосних актів“ Печерського монастиря. Створений після квітня 1767 р. Зберігався у справі Центрального архіву при

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Університеті св. Володимира, яка мала назву „Лист польського митрополита Володковича, яким просить Київський магістрат про видачу йому з витягу копії на дарчу від удільного князя Романа Галицького. 1767 рік“. Нині цієї справи не виявлено (див. також: Каманин. Судьба грамоты.., с. 80). Правопис осучаснений. Канцелярське письмо. Майже всі скорочення під титлами розшифровані. В основу списку, можливо, покладено текст, який складався ще у другій половині XVII ст. Порівняння, наприклад, зі списком **КП** виявляє такі розбіжності в орфографії і звучанні слів:

Варіант А, список **КП** (1686 р.)	Варіант Б, список **КІС** (після 1720 р.)
„жоною“	„женою“
„придали“	„надали“
„монастыр8х“	„мнcтрю“
„з’“	„с“ або „со“ [всюди]
„на деревнах“	„на древняхъ“
„чотырохъ“	„четыреx“
„чл҃вѣковъ“	„чл҃вков“
„млынами“	„млинами“
„претымъ“	„впреAьтымь“
„тыx“	„тѣx“
„архимандрыта“	„aрхимандрита“
„перєA“	„преA“
„Галич8х“	„Галичю“

3. (ККПМ). Список „Копіярія Києво-Печерського монастиря“. Створений після 21—22 квітня 1718 р. — пожежі Печерського монастиря. Сьогодні включений у конволюти „грамот, купчих крепостей на володіння Києво-Печерської лаври, Видубицького монастиря та ін.“ під назвою „Книга занесенной простаціи [?] в Києво-губернскую канцелярію посля бывшаго в Лаврѣ пожара“. Книга сформована ченцями у 1719 р. (ЦДІАК, ф. 128, оп. 4, кн. 9, арк. 202 зв.—203). Давньоукр. мова. Скоропис XVIII ст. Текст містить велику кількість виносних літер, серед яких найтиповіші **з, м, д, л, х**, а також звукосполучення складів **ст, м8, мъ**. Мають місце скорочення „кн҃зѧ“, „чл҃вка“, „мнcтрю“. Примітка до списку вказує, що підставою для копії служив відпуск (нині втрачений) із губернської канцелярії або Київського магістрату.

4. (КІС). Список Колегії іноземних справ Росії. Створений невідомим писарем після 13 грудня 1720 р. для Печерського монастиря. Підставою для списку служив, правдоподібно, список **КП**, що міг на той час зберігатися в архівах Сенату чи Синоду. Його поява пов’язана з окремими розпорядженнями царя Петра Олексійовича, передусім іменним указом від 13 грудня 1720 р., як відповідь на лист-прохання архимандрита Печерського монастиря Йоаникія Сенютовича видати у копіях усі дарчі, розме-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

жувальні та інші документи у зв'язку із втратою їх ориґіналів через пожежу монастиря у ніч з 21 на 22 квітня 1718 р. Список внесений у першу книгу копій грамот, у т. зв. Велику кріпосну книгу Печерського монастиря (Петров. Описание рук. Ц.-арх. музея, вып. 1, с. 191) розміром in folio поряд з царськими грамотами XVII ст. (НБУ. Ін-т рук., ф. ДА/П-217, [кн. 1], арк. 80 зв.—81 зв.). Текст розміщений на трьох сторінках. На початку основного тексту два діловодні заголовки (див. **КП**). Скорописне канцелярське письмо XVIII ст. Характерні розчерки графем **в** (у вигляді закритого знизу рискою рукописного **т** або чотирикутника з дещо видовженою верхньою і нижньою рисками II), **t, ю, ж**. Літера **і** у ролі сполучника виступає у вигляді видовженої і дещо зігнутої у верхній частині з крапкою або без неї вертикальною рискою **i, j**. Найбільш поширені виносні літери **з, р, т, с** (під титлою), скорочення слів: „**кнзя**“, „**бцы**“, „**мнстрю**“, „**дша**^{х}“, „**члвкове**“, „**цркви**“, „**Бгом**“ та ін. Написання великих літер у тексті не регламентоване, не виступають вони при власних назвах. Немає пунктуації. У двох місцях текст правлений: перший склад у слові „**надали**“ і частка „**ни**“ у словосполученні „**а ненадо бе ни намъ**“. Слово „**раꙁсуди^{т}ся**“ подане помилково як „**риꙁсуди^{т}ца**“ і т. ін.

5. (КГК). Список Київської губернської канцелярії. Створений після 13 грудня 1720 р., як наслідок царського указу (див. **КІС**), що поширювався на всі установи України, в тому числі Києво-Печерську лавру (НБУ. Ін-т рук., ф. ДА/П-217, [кн. 1], арк. 284—284 зв.). Про це непрямо свідчить запис на початковому документі другої книги справи, у якій уміщений список (Там само, [кн. 2], арк. 1—2 зв.). Автор списку не відомий. Текст розміщений на одному аркуші поряд із копіями листів константинопольського патріарха Максима (14 червня 1481 р.), князя К. Острозького (3 вересня 1606 р.) та ін. Давньоукр. мова. Скорописне канцелярське письмо XVIII ст. з характерними розчерками літер **в, ж, ю** та ін., вживанням **ѹ, ѡ**, виносних літер, серед яких найбільш поширені **м, х, д, л**, скорочень слів. Виявлено чимало помилкових написань слів: „**Рамана**“ замість „**Романа**“, „**одолити**“ замість „**оᵀдалѧти**“, „**в Гадичю**“ замість „**в Галичю**“ тощо. Перед основним текстом грамоти заголовок: „**Привилеи кнзꙗ Рамана Галицкого• кіевского• владимеᵽского• лѹцкого и проᵀчїе иˣ земеᴧ наданые мнстыреви печеᵽскомѹ кіевскомꙋ на землю Забѹдецкѹ Рамановᵡ Мостъ• Бирцковы и Сырецъ**“. Під текстом приміткa про видачу копії грамоти і оплату за неї: „**С оного листа ѡᵀ записки паᵀ аᴧты" взꙗто. Принял Василеи Митрофанов**“.

6. (КР-1). Список № 1 з колекції М. Рум'янцева. Створений М. Берлинським 1825 р., приблизно цей рік на папері також зафіксовано водяним знаком (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 1). Давньоукр. мова. Чітке каліграфічне письмо першої половини XIX ст. Текст розташований на першій сторінці двоаркушевого світло-зеленого кольору паперу розміром in folio. Спосіб передання мови відображає правопис списку **КП**. Про це свідчать написання слів, розміщення і пунктуація тексту. Перша цифра дати року „**≠з**“ виправлена на „**≠ѕ**“. Помилково подане слово „**древняхъ**“ замість „**деревняхъ**“. Текст не абзацований, супроводжується окремим діловодним заголовком

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

(див. **КП**). На звороті першого аркуша чорнильний відбиток печатки з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“.

7. (КІД НБ). Список із Колекції історичних документів Інституту рукопису Національної бібліотеки України. Створений невідомою особою у другій половині XIX ст. (НБУ. Ін-т рук., ф. 2, спр. 1515, арк. 345 зв.—346 зв.). Давньоукр. мова. Канцелярське письмо XIX ст. Список входить у конволют документів під назвою „Копії документів XVII ст.“, складений, очевидно, з публікаторською метою. Чи можна пов’язувати появу списку, як і створення названого конволюту, з Київською археографічною комісією,— не відомо, однак, він міг стосуватись праці окремих її членів. Текст грамоти оснований на списку **КП**. Чимало слів з прийменниками пишеться разом. Надрядкові графеми внесені у рядки без окремих позначень. Замість **ъ**, що виступає в кінці слів, після приголосних поставлений знак у формі коми [,]. У текст внесені великі букви. Він членується на речення з допомогою різних розділових знаків. На початку списку два діловодних заголовки: 1) „**Романовъ мостъ**“ (над словом „**мост**“ надписане слово „**лист**“: „**Романовъ лист**“); 2) „**Привилеи князя Романа галицкого• киевского• владымирского• луцкого и иных земль обладателя• которыи записует землю Забудецкую и проч.**“

Варіант грамоти А, отже, виявлений у списках, написаний давньоукраїнською мовою. У виданні уміщені лише ті списки, які найраніші і які вдалось задовільно відчитати з рукописів.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладений список **КП.**

Се азъ кнзь Романъ Галицки Киевски Владыми ски Лцкїи и иныхъ земль Рскихъ wбладатель зь жоною моею кнгинею Анастасїею•

Придали есмо къ Прчсто Бцы монастырь Печерскомь по своих дшахъ и родителе наших землю Забудецкую зь люми и з пошлинами• на деревна Рбежа чотырохъ члвѣковъ• на Мытищахъ при Ирпенѣ шести члка• зь млынами на Берькове• при рѣце Любце два чливѣка [!]• а на Сырць два млыки с мниками и со всѣми приходами• какъ пре тымъ до тых земль прислшало• А тым людем знати архимандрыта печерского и по нем бдчихъ•

А не надобе ни нам ни дѣтем нашимъ w тое надане встпаца• А хто бы хотѣлъ тое надане wт цркви бжое wтдалати таковы разсдитца с нами пере милостивым Бгомъ• а Прчстаа сама себѣ wбороны•

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

А на то послухи: кн҃зь Федоръ Ростависки҃ да митрополи҃т Галицки҃ Галактіѡнъ· да дяки наши Ванко и Герасимъ·
А на твє҃рдость того печать мою к семѹ лиⷭтѹ приложилемъ·
Писаса в Галичѹ· в лѣто ≠ s҃ѱмѝ

Варіант документа Б

8. (Кмаґ.-1). Список № 1 Київського маґістрату. Створений за окремим розпорядженням Київської губернської канцелярії з кінця 1767 р. і внесений у книги Київського маґістрату. Поява списку викликана проханням митрополита Ф. Володковича від 15 вересня 1767 р. видати йому копію грамоти. Давньоукр. мова. Запис списку, однак, у книгах маґістрату не виявлений. Наведені відомості основуються на тексті його пізнішого витягу **(Кмаґ.-2)** та літературі (Каманин. Судьба грамоты.., с. 71—76).

9. (Кмаґ.-2). Список № 2 Київського маґістрату. Створений перед 7 березня 1768 р. і внесений у книги Києво-Печерської лаври відповідно до ордеру генерал-губернатора Ф. Воєйкова. Генерал-губернаторові запропоновано новий зміст клаузули *диспозиції* документа: на землю „**забудецкую съ людьми· съ пошлинами и на деревняхъ Рубежахъ· нынѣ называемомъ селѣ Ѵнинѣ· четыре человѣка и со всѣми приходами**“ (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 1962, л. 5). Давньоукр. мова. Скорописне каліграфічне письмо. Список, однак, не включає слів „**нынѣ называемомъ селѣ Ѵнинѣ**“ і в трьох місцях містить пропуски — немає повної титулятури князя Романа, бракує перехідних слів між вигаданим і ранішим текстами, *власне змісту*, не вказані імена „дьякив“, пропущений початковий зворотний займенник **Сє** (Се) — текст документа починається зі слова „**Аз**“ тощо.

Документ надсилався митрополитові Ф. Володковичу зі супровідним листом архимандрита Києво-Печерської лаври Зосима Валькевича (ОДАЗУМ, т. II, с. 252—252).

10. (Кмаґ.-3). Список № 3 Київського маґістрату. Створений 7 березня 1768 р. як витяг із книг Києво-Печерського монастиря. Складений відповідно до ордеру генерал-губернатора Ф. Воєйкова і адресований митрополитові Ф. Володковичу **(Кмаґ.-2)**. Давньоукр. мова. Документ підготовлявся у присутності київського війта Г. Ігатарова, бурмистра В. Балабухи, писаря Я. Давидовського, радного Г. Кавичинського та канцеляриста Д. Слюсарського. Під текстом грамоти відбиток печатки Київського маґістрату. Наведені відомості основуються на тексті копії досліджуваного списку грамоти. Сьогодні місце зберігання списку не відоме.

11. (ЛК-1). Список із „Книг надань“ („Libri Gratiosi“) гр.-кат. консисторії у Львові. Уміщений у IV книзі за 1752—1779 рр. серед документів, які належать до 1768 р. На сьогодні місцезнаходження книги не відоме. Пізніший витяг з грамоти (див. **ЛК-2**) вказує на внесення списку у вказану книгу, яке відбулось 18 квітня 1768 р. Список виступає у контексті витягу з книг Києво-Печерського монастиря для митрополита Ф. Володковича,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

виготовленого Київським маґістратом (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 54/5, арк. 156 зв.—157). Давньоукр. мова в латинській транслітерації. Канцелярське письмо. Почерк нечіткий, містить чимало виправлень і неточностей щодо передачі латинською мовою українського звучання слів. Текст розташований на двох сторінках аркуша розміром in folio. Неповний — пропущена частина клаузули *власне змісту* між словами „czetyrech czolowiekow“ та „y so wsimy przychodamy“. В основу списку покладена „автентична копія“ документа, виданого Київським маґістратом (див. **Кмаґ.-1**). Запис витягу в книзі супроводжується заголовком: „Ex mandato ill(ust)r(issi)mi exc(e)ll(entissi)mi et rev(erendissi)mi d(omi)ni Leonis et ordinarii documentum infrascriptum ex copia authentica ad omnem meliorem finem et eventum actis praesentibus est de verbo ad verbum ingrossatum prout sequitur“.

Згадка про Лева у заголовку дозволяє вбачати зв’язок між документом і зацікавленням у ньому єпископа Лева Шептицького. Крім того, окремий заголовок виступає безпосередньо при князівському документі. Він, очевидно, перенесений як діловодний заголовок із раніших списків (див. **КП**): „Prywyley kniazia Romana Halyckoho, Kyiewskaho, Wladymerskaho, Luckoho y innych zemel obladatela, kotoryi zapysuiet zemlu Zabudeckuiu…“ Проти дати року документа на полях примітка: „X(ris)ti anno 1240“.

12. (ЦВАЛБ). Список Центрального василіянського архіву та бібліотеки у Львові. Увійшов до розділу „Різні документи“ („Varia documenta“) конволюту документальних матеріалів, частину якого становить каталог книг окремих львівських монастирських бібліотек (1764). Список створений після 1768 р. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 1286, арк. 19—19 зв.). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Дрібний канцелярський почерк. Текст розміщений на двох аркушах книги розміром in folio, скорочений. У ньому немає частини клаузули *власне змісту* (див. **ЛК-1**). Правопис містить цілий ряд неточностей щодо передачі українського звучання слів латинськими буквами. Великі літери пишуться довільно, немає правильного членування тексту на речення. Перед текстом князівської грамоти заголовок польською мовою: „Kopia przywileiu Romana xięcia Halickiego, Kijowskiego, Wlodzimierskiego, Luckiego etc. nadanego monasterowi Kijowskiemu na Ziemie Zabudecką“. При заголовку подана примітка: „NB. ten Roman był dziad Leona“. Далі, після подання основного тексту примітка до дати грамоти: 1) в дужках („1240 od narodzenia pana Jezusa“); 2) без дужок дописано, очевидно, пізніше: „NB […] in anno ≠ѕѱ҃ми [?] loco ≠ѕѱ҃ві = 6712 seu X(ris)ti 1204, alias anachronismus q(uod) Romanus ad Zawichostum oc(isum) anno 1205“. За основу списку взято один зі списків документа, адресований Ф. Володковичу (див. **ЛК-1** та ін.). Про це свідчить також напис під основним текстом грамоти: „Kopia seja hramoty nachodylasia w Kyewo-peczerskoj Lauri, a po trebowaniu polskaho Wladymyrskaho-bratskaho archiepyskopa mytropolyty Felycyana Wolodkowycza orderom hospodyna heneral anszefa Kijewskoj gubernii, slawnaho kommandyra i kawalera Fedora Matwijewycza Woiejkowa 1768 hoda marca 17 za skrepoju i peczatyiu kijewskoho mahystrata wypysanna, kotoruju podpisaly

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

wojt Hryhorij Ihatarow, burmystr Wasyl Balabucha, pysar Jakow Dawydowskij, rajca Herasym Kawyczynski, kancelaryst Danylo Slusarskij“.

13. (Кмаґ.-4). Список № 4 Київського маґістрату. Створений 25 серпня 1777 р. на основі запису в книги маґістрату (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2245, л. 3). Давньоукр. мова. Скорописне, не зовсім чітке, канцелярське письмо XVIII ст. Текст розміщений на аркуші звичайного паперу. Порівняльний аналіз написання слів у досліджуваному списку і списку **Кмаґ.-2** дає підстави для простеження за новими розбіжностями (непослідовностями) у текстах варіанта документа Б:

Варіант Б, список **Кмаґ.-2** (1768 р.)	Варіант Б, список **Кмаґ.-4** (1777 р.)
„Азъ“	„Се азъ“
„надали“	„надались мы“
„пошлинами“	„пожитками“
„деревняхъ Рубежахъ“	„древних Рубежахъ“
„да дьяки наши“	„да дяки Василь• Панка и Герасимъ“
[далі пропуск]	
„вї лѣто 6748“	„в лете 6748—1240“

Правдоподібно, цей список (не завжди задовільно відчитуючи його текст) використав для публікації М. Закревський (Закревский, т. II, с. 897).

14. (КМК-1). Список № 1 Київської гр.-кат. митрополичої консисторії при Ф. Володковичу. Створений у другій половині 1777 р. на основі списку документа **Кмаґ.-3** (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2245, л. 2). Старопольс. мова. Канцелярське письмо.

15. (Кмаґ.-5). Список № 5 Київського маґістрату. Створений 4 червня 1778 р. на пропозицію генерал-поручика Я. Єлчанінова від 29 травня для митрополита Лева Шептицького (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2270, л. 4). Давньоукр. мова. Канцелярський скоропис XVIII ст. Правопис написання документа подібний до **Кмаґ.-2** (з виповненням усіх пропущених місць). Список супроводжується заголовком: „**Привилеи князя Романа галицкого• кіевскаго• владимірскаго• луцкаго и иныхъ земель обладателя• которыи записуетъ землю Забудецкую**“. Список підготовлявся при війтові Григорію Пивоварову, бурмистрі Іванові Сименку Нічаї, радному Гаврилі Ядрилі, писарі Данилі Слюсарському, реєнті Василеві Максимовичу, канцеляристі Якові Корсукові.

16. (Верх.). Список Д. Верхратського. Створений як витяг з архіву Львівської гр.-кат. консисторії (можливо, „Книг надань“ („Libri Gratiosi“) консисторії; див. **ЛК-1** у 1786 р.). Текст грамоти поданий у складі підтвердного документа Київського маґістрату (див. **Кмаґ.-1**). Писаний давньоукр. мовою у латинській транслітерації. Засвідчений підписом нотарія консисторії Д. Верхратського. Поряд з підписом печатка єпископа П. Білянського. По-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

дані відомості основуються на копії, виготовленій з досліджуваного списку (пор.: НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 93, арк. 45). Сьогодні місцезнаходження списку не відоме. В останніх десятиріччях XVIII ст. мав зберігатися в архіві гр.-кат. консисторії у Львові.

17. (Ход.). Список із рукописної книги-конспекту К. Ходикевича „Історико-критичні дослідження про два архієпископства Київської і Львівської митрополії“ та інших матеріалів (див. **Ход.**), які стосуються становища церкви в Україні. Створений близько 1787 р. у контексті витягу з книг Києво-Печерського монастиря для митрополита Ф. Володковича відповідно до ордеру генерала Ф. Воєйкова, виготовленого Київським маґістратом (див. НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 93, арк. 44—45). Давньоукр. мова в латинській транслітерації. Текст писаний на одній сторінці книги розміром in folio. Каліграфічне письмо. Підставою списку послужив витяг документа з архіву Львівської гр.-кат. консисторії (див. **Верх.**). На це вказує помітка при тексті документа: „Ex actis episkopatibus Leopoliensibus die quarta Aprilis 1786 a(nno) extractum et sigillo illustrissimi et reverendissimi domini Petri Bielanski episcopi Leopoliensis Haliciensis et Camenecensis Podoliae communitum“. Далі позначка про місце розташування печатки: „L[ocus] S[igilli]“ і підпис: „Daniel Werchratski actorum curiae episcopalis et consistorii Ceneralis Leopoliens[is] notarius“ (див. **Верх.**).

18. (ЛК-2). Список № 2 із „достовірного екстракту“ грамоти, який зберігався в архіві Львівської гр.-кат. консисторії. Створений 27 липня 1807 р. невідомою особою латинськими літерами, тобто давньоукр. мовою у латинській транслітерації (Петрушевич. О начатках.., с. 107). Підставою для тексту списку служив запис списку з „Книг надань“ („Libri Gratiosi“) консисторії, датований 18 квітня 1768 р. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловський), спр. 492, арк. 1—2; див. **ЛК-1**). Під основним текстом документа запис: „Ex actis seu Libris Gratiosis Consistorii Leopoliensis ritus graecocatholici, Tomo IV, pag. 157“. Список грамоти, подібно як і списки, що становили основу досліджуваного, скорочений. Сьогодні місцезнаходження списку не відоме. Можливо, про нього дізнаємось з опису грамоти А. Петрушевича, який його досліджував і використовував у 1853 р. (Петрушевич. О начатках.., с. 107—108). І. Каманін до списку А. Петрушевича робить зауважу. Перш ніж публікувати свій список, А. Петрушевич попередньо порівняв його з копією, що зберігається у Рум'янцевському музеї в Москві. Якщо судити за датою видачі копії, то це виявляється перша копія грамоти князя Романа, засвідчена Київським маґістратом 7 березня 1768 р.; тут згадуються „**четыре человѣка на древнихъ Рꙋбежахъ**“; цю згадку про „**древні Рꙋбєжі**“, як ми знаємо, в 1768 р. було викреслено Київською губернською канцелярією, і з'являється вона тільки у другій копії 1778 р. Ймовірно, що о[тцем] Антонієм Петрушевичем помилково поставлений 1768 рік замість 1778.

19. (Чол.). Список із колекції О. Чоловського, що зберігається у Львівській науковій бібліотеці НАН України. Створений невідомою особою у Львові 27 липня 1807 р. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловсь-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

кий), спр. 492, с. 2—3). Лат. мова. Переклад грамоти був, очевидно, здійснений під час створення списку. Вміщений на двох сторінках аркуша паперу розміром in folio. За підставу списку взятий список давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації з т. зв. „Книг надань“ („Libri Gratiosi“) Львівської гр.-кат. консисторії. Досліджуваний список містить аналогічний, як у списку **ЛК-2**, заголовок перед основним текстом документа: „Ex actis seu Libris Gratiosis Consistorii Leopoliensis ritus graeco-catholici. Tomo IV, pagina 157“. Далі розташовані засвідчувальний напис про дослівне копіювання документа з указаних книг і дата.

20. (КР-2). Список № 2 із колекції М. Рум'янцева. Створений у 20-х роках (не раніше 1822 р.) XIX ст. у західноукраїнському середовищі. На це вказують скорочений варіант тексту списку, який саме поширювався у Західній Україні (див. **ЛК-1, ЦВАЛБ** та ін.), уміщення списків інших князівських документів на одному і тому ж аркуші, що містились в архівах Західної України, довідковий матеріал до грамот (пор. примітку до грамоти Миколаївській церкві у Львові або про час смерті кн. Романа Галицького) (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 8 об.). Давньоукр. мова. Чіткий каліграфічний почерк першої половини XIX ст. Текст розташований на другій сторінці двоаркушевого паперу розміром in folio між текстами грамоти Лева Даниловича кафедральній церкві у Крилосі та нотатками про грамоти того ж князя Миколаївській церкві у Львові, Онуфріївському монастиреві у Лаврові (див. III, № 11, 14, 18). Правопис осучаснений, із збереженням написання багатьох слів згідно з оригіналом („**ненадобнє**“, „**впредꙋтымъ**“ та ін.); вживаються великі літери, навіть на позначення загальних слів, немає відповідності між змістом документа та пунктуацією, наприклад, „**а на деревняхъ• рꙋбежахъ**“ замість „**а на деревняхъ Рꙋбежах**“ (топон. Рубежи), рік розшифровано арабськими цифрами з поясненням у дужках датування за новою ерою: „**въ лѣто 6748 (1240)**“. В одному місці частина слова закреслена. Текст списку поданий без абзаців. Під текстом примітка: „Копія сея грамоты находилась в Кіево-Печерской Лаврѣ и по требованию польского владимерского, брестского архиепископа митрополиты Фелициана Володковича, ордером господина генерал-аншефа Киевской губернии, славного командира и кавалера Федора Матвеевича Воейкова 1768 года марта 7-го, за скрепою и печатью Киевского магистрата выписана, которую подписали войт Григорей Игатаров, бурмистр Василь Балабуха, писар Яков Давыдовский, райца Герасим Кавычинский, канцелярист Данило Слюсарский“. Далі, на наступній сторінці інша примітка польською мовою: „NB. Roman Halicki poległ pod Zawichostem 1205“. На тій сторінці, на якій текст списку грамоти, чорний відбиток печатки сховища РДБ з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“.

Варіант документа Б, таким чином, відомий у 13 (від 8 до 20) списках, які писані давньоукр. (шість), давньоукр. у латинській транслітерації (чотири) та латинською і польською мовами (по одному).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено список **Кмаґ.-4.**

Се азъ• князь Романъ галицкии• кїевскии• владимирскии• луцкии и иныхъ земель русскихъ обладатель• з жоною своею княгинею Анастасїею•

Надались мы Пречистои Богородицы монастыру Печерскому по своихъ душах и родителеи наших землю Забудецкую з людьми и пожитками• и на древнихъ рубежахъ чотыри чоловѣковъ и зо всими приходами• какъ впредъ тымъ до тыхъ земель прислужило• а тымъ людемъ знаты архимандрита печерского и по немъ будучихъ•

А не надобѣ ни намъ ни дѣтемъ нашимъ въ тое надание вступати• а кто бъ хотивъ тое надание одъ церкви Божои отдалитъ• таковыи разсудится зъ нами предъ милостивымъ Богомъ• а Пречистая сама себе оборонитъ•

А на то послухи: князь Федоръ Ростовскіи• да митрополитъ галицкіи Галактіонъ• да дяки Василь• Панка и Герасимъ•

А на твердость того печать мою къ тому листу приложилъ•

Писанъ в Галичу в лете 6748—1240•

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Основним обрано список **ЛК-1.**

Se az kniaz Roman hałyckyi, kijiewskyi, władymerskyi, łuckyi, y innych zemel ruskych obładatel z zenoiu moieiu kniahyneiu Anastazyieiu

Nadały iesmo k Preczystoy Bohorodycy monastyru Peczarskomu po swoich duszach y rodyteley naszych zemlu Zabudeckuiu z ludmy, z poszłynamy, y na derewniach Rubeżach czetyrech czołowiekow, y so wsimy prychodamy kak predtym do tych zemel prysłuszało, a tym ludiem znaty archymandryta peczerskaho y po nem buduszczaho, a ne nadobe ny nam, ny ditiam naszym w teie nadanie wstupiatsia, a chto b chotił toie nadanie od cerkwi Bozey oddalaty takowy rozsudytsia s nami pred myłostywym Bohem, a Preczystaia sama sebe oboronyt.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

A na to posłuchy: kniaz Fedor Rostowski da metropolyt hałyckyi Hałakteon, diadky naszyi Wanko, y Herasym.

A na twerdost toho peczat moiu k semu łystu pryłozyłem.

Pysasia w Hałyczy, w lito 6748.

Текст документа латинською мовою

Відомий один список — **Чол.**

Ecce ego dux Romanus Haliciensis, Kyoviensis, Vladimiriensis, Luccoviensis et aliarum terrarum Russiae dominus, cum uxore mea ducissa Anastasia tribuimus justissimae deiparae monasterio Pieczarensi pro animabus nostris et parentum nostrorum terram Zabudecka cum hominibus et fundis et in villis, sylvis, quatuor incolis cum omnibus attinentiis prout ab antiqua ad easdem terras pertinebat, hi autem homines se esse sciant subditos archimandritae Pieczarensis ejusque succedaneorum. Et neque nos, neque successores nostri hanc donationem initare audebimus, quodsi quis auderet hanc obtationem ab ecclesia dei alienare, ille nobiscum coram justissimo deo judicabitur beatissima autem semet ipsam defendet.

Horum testes erant dux Theodorus Rostowski et metropolita Haliciensis Halaction, cognati etiam nostri Vańko et Gerasimum [!].

Pro firmitate cujus sigillum meum huic privilegio apposui.

Scribebatur in Halicz, anno 6748.

Варіант документа В

21. (Кмаґ.-6). Список № 6 Київського маґістрату. Створений у 70-х роках XVIII ст. (на думку І. Каманіна, 1778 р.). Його поява пов'язана з новим розпорядженням „управителя прикордонними справами придворного радника Івана Корбе", відповідно, й новим фальшуванням тексту документа (див. раніше). Давньоукр. мова. Скоропис не каліграфічне письмо (РГИА в Санкт-Петербурге, ф. 823, оп. 2, д. 2270, л. 6). Список містить нові перекручення: князь Роман названий „**ѹдобнимъ**", документ наданий „**къ домѹ Пречистыя Богородицы**" замість лише „**Пречистои Богородицы**", а фразема „**древніе Рубежи**" змінена на „**деревню Рубежѣ нынѣ называемомъ селѣ Иниѣ**" (назва села „**Иниѣ**" перекручена з „**Ѵнинъ**") тощо.

Варіант документа В має також інші варіанти тексту *диспозиції*:

1) „**на деревню Рубежѣ нынѣ называемомъ селѣ Ѵниѣ**";

2) „**на добрах Рубезах человек чотири• на тих Рубезах село Ѵнинъ надъ рекою Тетеры сидит• рубез Ѵнином зоветса**".

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Це відомості з неофіційної дописки щодо „**древнихъ Рубежеи**“ на звороті одного листа (Каманин. Судьба грамоты.., с. 76).

Варіант документа В відомий у двох або трьох списках, із них два писані давньоукр. мовою. У нашому розпорядженні є лише один повний список, другий — в уривках. У літературі є згадки про список польською мовою, але ми на його текст не натрапили.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено єдиний відомий повний список **Кмаґ.-5.**

Азъ князь Романъ галицкии• киевскии• владымирскии• луцкии и иных земль рускихъ удобный з жоною моею княгинею Анастасіаю•

Придали есмо къ дому Пречистыя Богородицы монастырю Печерскому по своихъ душахъ и родителеи наших землю Забудецкую съ людьми• съ пошлинами и на деревню Рубежѣ нынѣ называемомъ селѣ Ининѣ• четыре человека и со всѣми приходами какъ пред тым до тыхъ земель прислушало• а тѣмъ людям знати архимандрита Печерскаго и по немъ будучимъ•

А не надобѣ ни намъ• ни дѣтямъ нашимъ въ тое наданье вступатся• а хто бъ хотѣлъ тое надане одъ церкви Божои отдаляты• таковы розсудится съ нами предъ милостивымъ Богомъ• а Пречистая сама себе оборонитъ•

А на то послухи князь Федоръ Ростовскии• да метрополитъ Галицкии Галактионъ• дядки наши Ванько и Герасимъ•

А на твердость того печать мою къ сему листу приложилъ есмо•

Писася в Галичи в лѣто 6748-е•

Перелік списків варіантів досліджуваної грамоти А, Б, В поданим не вичерпується. З архівних джерел і літератури відомо про існування копії документа з 1706 р. у складі привілеїв Свенського монастиря (ЦДІАК, ф. 128, оп. 4, спр. 6). Примітка до списку, вміщеного у Копіярії Києво-Печерського монастиря 1719 р., вказує на якийсь відпуск документа з губернської канцелярії у Києві чи Київського магістрату (Там само, кн. 9, с. 203). Водночас відомо про правлений список документа Романа Галицького Київською губернською канцелярією. На його основі грамота мала вноситися у 1767 р. в київські магістратські книги (на що вказує справа „Лист митрополита Ф. Володковича“ з 1767 р., яким він звертається з проханням до Київського магістрату видати копію дарчої, що зберігалася у Центральному архіві Університету св. Володимира). Про якийсь „польський список“ (очевидно, писаний польською мовою) з 1768 р. інформує „Опис документів архіву західноруських уніатських митрополитів“ (ОДАЗУМ, т. II, с. 252).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 3

Грамота галицького князя Лева Даниловича Миколаївському монастиреві з датою 1244 р., у Львові, якою князь надає у селі Башева два вільні лани ріллі та чотири черини

Грамота належить до фундаційних документів і мала служити основою для заснування монастиря та його майнового забезпечення.

Оригінал документа не відомий. Найраніший його список належить до 60-х років XVI ст. Текст документа, писаний від імені князя Лева Даниловича, включено у підтвердну грамоту польського короля Сиґізмунда II, що була видана в Любліні 9 серпня 1566 р. Власне із цього трансумпту й дізнаємось, яким був „оригінал“ Левового документа і хто був зацікавлений у його правовому підтвердженні. У *вступному протоколі* грамоти Сиґізмунда II вказано, що ініціатором зголошення документа і прохачем підтвердити був „превелебний перемишльський і самбірський владика Антоній Радиловський“. Саме він, мовиться далі, „представив нам [королю] старовинне Євангеліє з руської церкви, у якому записана, згідно з давнім звичаєм руського народу, дарча князя Русі Лева церкві святого Миколи на два лани поля і чотири черини у селі Башева“ („exhibitum nobis esse per venerabilem Antonium Radylowski Premisliensem, Samboriensemq(ue) vladicam librum vetustum Evangeliorum Rutenicae ecclesiae in quo donatio Leonis ducis Russiae duorum laneorum agri et quattuor cerintharum in villa Baszewa iuxta antiquam gentis Rutenicae consvetudinem ecclesiae sancti Nicolai inscripta erat“) (IV, № 62).

Таким, власне, і є зміст інформації про князівський документ і його провенієнцію. Зауважимо, що предметом надання у *вступному протоколі* виступає тільки церква, а не як у князівському документі — „монастир святого Миколи“. Немає згадок про „ігумена Іллю“ і владику Абрагама (див. Іл. 27).

Як випливає зі сказаного, текст Левового документа не був оформлений окремим аркушем пергаменту, а становив т. зв. „вкладну“. Вона, треба вважати, була написана кирилицею, давньоукраїнською мовою. Як з'явився текст князівського документа старопольською мовою, чи він перекладався безпосередньо з Євангелія, а може, існував ще один опосередкований список, створений на основі „вкладної“ з Євангелія, який і був підставою для перекладу,— не відомо. Треба, однак, уважати, що „вкладна“ не була писана польською мовою. Із згаданого *вступного протоколу* всього-навсього дізнаємось, що текст князівської грамоти передано в трансумпті „слово в слово“. Що слід розуміти під цим висловом,— докладну передачу тексту, відповідно до оригіналу, чи лише передачу перекладу, сьогодні встановити важко. За традицією, переклад документа, який входив до складу підтвердної грамоти (припускаємо, що саме так було з трансумптом 1566 р.), виконувався найчастіше напередодні, рідше під час акта підтвердження і апробації князівського документа.

Такі маємо загальні відомості про давньоруський протограф документа та його найраніше введення в обіг у XVI ст.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Князівська грамота підтверджувалась королями п'ять разів. Уперше, як відзначалось, у Любліні 9 серпня 1566 р., вдруге — грамоту підтверджує король Сиґізмунд III 12 березня 1601 р. на генеральному сеймі у Варшаві. Підтверджено „дарчу князя Русі Лева" у контексті трансумпту Сиґізмунда II 1566 р. Акт здійснено на прохання перемишльського і самбірського владики Михайла Копистенського (IV, № 74). Далі грамота Лева Даниловича апробується лише в королівських трансумптах, у яких уже фіґурує основним об'єктом підтвердження не князівська грамота, а документ короля-попередника. Втретє грамоту, писану від імені князя Лева, підтверджено у складі документів королів Сиґізмунда II і Сиґізмунда III королем Яном Казимиром 7 серпня 1658 р. у Варшаві; четвертий раз так само, але вже з додатком тексту Яна Казимира — королем Яном III 31 травня 1681 р. у Варшаві. Нарешті, вп'яте і востаннє грамота князя Лева Даниловича у складі попередніх трансумптів підтверджена королем Авґустом III 13 грудня 1748 р. на генеральному сеймі у Варшаві.

Крім королівських підтверджень, текст грамоти протягом XVI—XVIII ст. вносився у Коронну метрику і облятувався у Перемишльських ґродських і земських судово-адміністративних книгах.

Структура документа відповідає класичним зразкам. Вона зберігає усі три складові частини архітектоніки формуляра — *вступний протокол*, що виражений *інтитуляцією* і *інскрипцією*, *власне змісту* — клаузули *диспозиції* і *санкції з маледикцією* і *закінчення* — *датацію*. Обсяг тексту названих частин і, відповідно, клаузул формуляра збіднений і в окремих місцях непослідовний. За приклад останнього може слугувати розташування попеременно тексту клаузули *інскрипції* з *диспозицією*:

інскрипція: „Namowiwszy się wespolem z radami naszemi y dworem naszym hospodarskim, dalismy";

диспозиція: „dwa lany roley we wsi Baszewa rzeczoney wolne y cztery czeryny";

інскрипція: „s[więtego] Mikolaia manasterowi";

диспозиція: „na swoy dwor hospodarski nie ostawuiąc nic";

інскрипція: „Dalismy humenowi Heliaszowi y po nim bedącym bohomodlcom naszym, dalismy wladyce naszemu Abrahamowi na wieki wiekow".

Останні слова „na wieki wiekow" можна трактувати також як елемент клаузули *апрекації*, яка, як правило, належить до *закінчення* (*есхатоколу*) формуляра.

Писаний і виданий документ у Львові. Рік подано за візантійською ерою „від створення світу": „шістьтисячного сімсотного п'ятдесят другого" („siesc tysiacznego siedmsetnego piedziesiątego wtorego") — 6752 р., який у переведенні на літочислення за н. е. відповідає 1244 рокові або, якщо йдеться про період із січня по серпень, тобто за першосічневим початком року, то 1245 року н. е. Умовно приймаємо дату 1244 рік.

Дослідження документа, очевидно, розпочалось із першим його підтвердженням у королівській канцелярії в XVI ст. Однак його треба відносити до примарних, позбавлених справжнього аналізу документа. Королівська канцелярія дуже рідко спеціально займалася такими питаннями. Наукове

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

дослідження почалось зі середини XIX ст. Першим, хто вивчав документ, був А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 153). Знав про грамоту Е. Коссак (Коссак, с. 74). До списку авторів, які цікавилися документом, належали Л. Дідушицький (Dzieduszycki, т. VI, s. 882), І. Линниченко (Линниченко, с. 54—55). Спираються на текст грамоти у своїх працях і деякі сучасні дослідники (Грабовецький, с. 47).

Зауважимо, що майже усі, хто оглядав і досліджував документ, зійшлися на одному — грамота беззаперечний фальсифікат. Чи не вперше докладно проаналізував документ і відніс його до недостовірних, наводячи вагомі арґументи, А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 153—154), обережніше про неї, як про „правдоподібно підроблену", висловився Е. Коссак (Коссак, с. 174), згодом І. Шараневич (Шараневич, с. 84), „сумнівною щодо своєї автентичності" вважав грамоту Л. Дідушицький (Dzieduszycki, т. IV, s. 882). З такими ж оцінками погоджується І. Линниченко, твердячи, що фальсифікація цієї грамоти повністю доказова (Линниченко, с. 54). Про підробку дарчої грамоти князя Лева „для Башево" висловлюється також І. Крип'якевич (Крип'якевич, с. 76). Грамота згадується в окремих довоєнних довідниках та шематизмах Галичини. Нині, „незважаючи на ймовірність фальсифікації", поновно використовується текст документа. Грамота, на думку деяких дослідників, заслуговує на увагу як „історичне джерело, що відтворює традиції солеваріння ще у період економічного та культурного піднесення Галицько-Волинського князівства" (Грабовецький, с. 47). Так можна трактувати і „Осіана", і „Краледворський літопис" та інші.

На неавтентичність грамоти, писаної від імені князя Лева Даниловича для монастиря св. Миколи у с. Башевій, вказує чимало конкретних фактів, які випливають із внутрішньої критики його змісту. Ось деякі з них:

1. Недостатньо переконливою є історія походження документа. Факт вписування документів у священні книги та створення „вкладних" був поширений у давньоруській практиці (див. Срезневский. Свед. и заметки.., т. I, XII, XV, XXII; Розов, с. 21, № 11; с. 107, № 58; у нас: II, № 32, 49; III, № 4, 16), але у *вступному протоколі* підтвердного документа 1566 р. нічого не мовиться про появу документа, зокрема, за яких обставин він створювався, хто його писав, не відомо також, звідки у руках прохача трансумпту з'явилося Євангеліє XIII ст. і де воно зберігалося на час підтвердження „вкладної". Одночасно ніколи пізніше не було виявлене це Євангеліє чи записи про нього в інвентарях, візитаціях тощо.

2. Формулювання клаузули *інтитуляції* розпочинається з невластивого для давньоруської дипломатики XIII ст. особового займенника у формі „pluralis majestatis" My. Множинна форма характерна для західноєвропейського документа, що особливо показове у польській та чеській дипломатиці XIV—XVI ст.

3. Незрозумілою є згадка у клаузулі *датації*, що документ писався „w domu Matki Bozey", тобто у котрійсь із церков на честь Богородиці у Львові. З одного боку, не уточнено назви храму Матері Божої — чи йдеться

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

про Покров Богородиці (про якусь церкву Покрови, до речі, згадує В. Левицький (Бандрівський, с. 9), Благовіщення Богородиці, Рождество Богородиці, Введення у храм Богородиці, Успіння Богородиці тощо, з другого — дослідники історії міста не впевнені, що у Львові вже в XIII ст. під титулом храму Матері Божої (Богородиці) діяв такий храм узагалі. Про будь-який храм Св. Марії у Львові достеменних відомостей до середини XIV ст. немає (див. Zubrzycki. Kronika.., s. 10). Згідно з пізнішою традицією, король Казимир III мав збудувати дерев'яний костелик від 40-х років XIV ст., а наприкінці 1350 р. німецькі переселенці збудували поза мурами міста церкву Марії Сніжної (Abraham, s. 251), хоч освоєння цих місць археологія відносить до XIII ст. Невже йдеться про церкву, хронологія якої, як свідчать перекази, сягала княжих часів і була на місці латинського кафедрального (фарного) храму та від неї римо-католиками перейнято не лише місце, але й назву „Успіння Пречистої Матері Божої".

4. Викликає сумнів, що князь Лев Данилович до середини XIII ст., будучи ще юнаком (нар. бл. 1228 р.) (у 1244 р. літопис згадує: „**ꙗко ни во бои ємоу внити· младоу соущу**") (Ипат., стб. 797), титулував себе за життя батька Данила Романовича (пом. 1264 р.) князем і „радився", видаючи грамоту „wespolem z radami naszemi y dworem naszym hospodarskim". Незважаючи на те, що являв собою цей „двір господарський", така дія могла відбуватися лише пізніше, принаймні за попередньою версією відчитання дати документа, 1274 або 1275 рр.

Припущення про появу документа у 70-х роках ґрунтується на двох засновках: а) перекладач безпосередньо користувався кириличним текстом „вкладної" і б) дата „вкладного" документа, писана кириличними цифрами, а саме „**ѕ҃. ѱ҃. п҃. в҃**", погано відчитана. Перекладач помилково прочитав третю цифру дати **п҃** (80) як **н҃** (50) (ці цифри-літери через подібність рисунка часто сплутують під час відчитування) і створив дату року 6752 (1244) замість 6782 (1274). Пізніше цю дату внесено словами у клаузулу *датації*. Загалом складання документа у 1244 чи 1245 рр. малоймовірне. Цих обставин не міг не знати фальсифікатор, датуючи документ. Проте, коли прийняти рік написання грамоти 1274 р., що начебто правдоподібніше, не кажучи про 1275 р., то з'являється інша суперечність, що у свою чергу доводить неавтентичність документа. У 1274 р. уже не жив перемишльський єпископ Авраам (Абрагам), про якого йдеться у грамоті, бо, як твердить Г. Кульчинський, він не брав участі в синоді, що був скликаний того ж року київським митрополитом Кирилом у Володимирі (Kulczyński, p. 57). Більшість дослідників визнає, що він помер у 1271 р. (Блажейовський, с. 129).

5. Викликає також застереження факт існування монастиря у с. Башева. Утім, село Башева (Башево), очевидно, не слід ототожнювати з с. Нагуєвичами (Zb. dok. Małopol., cz. 7, s. 154—155), яке окремо фіґурувало до пізнього середньовіччя і лише у XVIII ст. злилося з Нагуєвичами. Діяльність монастиря не підтверджена іншими джерелами XIII—XV ст. Знаємо

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

про нього лише з досліджуваної грамоти. *Вступний протокол* трансумпту короля Сиґізмунда II з 1566 р. його не згадує. Не подають про нього жодної інформації пізніші королівські документи, які стосуються с. Башева — Сиґізмунда III 1601 р., Владислава IV 1638 р., Яна III 1681 р., нарешті, Авґуста III 1749 р. (Пор.: ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 578, арк. 1529—1537; НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 71—74; а також: Добряньский. Спис.., с. 29; Коссак, с. 175; Крип'якевич, с. 76).

6. Певне недовір'я викликає й сам факт перекладу документа польською мовою. Переклад оберігав ориґінальний текст від аналізу і слугував фальсифікаторам для приховування підробки, зокрема давньоруських документів. Королівські канцелярії, підтверджуючи грамоти, видані від імені князів, не завжди стежили за цим. Непереконливими є вживані у тексті такі слова, як „господарський двір". Слово „господарський" українська мова фіксує у джерелах лише з XV ст. (ССУМ, т. 1, с. 254). Не подає цього слова в XIII ст. у значенні „княжий", „урядовий" польська мова (найраніше слово „gospodarskye" вживалося 1423 р., див.: SSP, т. II, s. 466). Проте іменник „господарь" відомий уже з XI ст., у новгородських грамотах його використовують з 1307 р. (Срезневский, т. I, с. 563).

Наведені дані відхиляють будь-яке припущення, що досліджуваний князівський документ належить до XIII ст. Він створювався близько середини XVI ст.

Грамота відома у 12 списках. Усі вони засвідчують один і той же дипломатичний вид документа і однакове розміщення клаузул у формулярі. Це вказує на те, що в основі списків лежить одна і та сама текстова підстава (останнє підтверджує аналіз тексту списків), а саме грамота, підтверджена королем Сиґізмундом II у 1566 р. У зв'язку з цим сьогодні також не існує підстав уважати, що паралельно поширювався інший руський варіант тексту, т. зв. ориґінал, який містить певні смислові відмінності, або копійований примірник „вкладної", що служив підставою для польського перекладного списку.

1. (Мишк.). Список підканцлера королівської канцелярії Петра Мишковського. Створений у Любліні 9 серпня 1566 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основі списку лежить подана на підтвердження єпископом Антонієм Радиловським „дарча грамота князя Русі Лева", яка мала бути вписана у Євангеліє. Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Переклад, очевидно, здійснено під час виготовлення підтвердного документа. Під текстом підписаний віце-канцлер П. Мишковський. Підпису короля немає. Нині місце зберігання рукопису списку у складі підтвердного документа короля не відоме.

2. (КМ). Список Коронної метрики. Складений у Варшаві 21 серпня 1566 р. під час внесення грамоти у склад підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) у книги Метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 99, k. 457). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст. (Пор. також: MRPS, pars V, vol. I, p. 197, N 3448.)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

3. (Тил.). Список підканцлера королівської канцелярії Петра Тиліцького. Створений у Варшаві на генеральному сеймі 12 березня 1601 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджує король Сиґізмунд III. Підтвердження відбулося на прохання перемишльського і самбірського єпископа Михайла Копистенського (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 151/2). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVII ст. Під текстом підписи короля: „Sigismundus rex“ і писаря: „Michalowski“ [?].

4. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений між 29 і 31 травня 1657 р. у складі підтвердного документа королів Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) та Сиґізмунда III з 1601 р. (див. **Тил.**) і вписаний в актові книги ґроду. Внесення документа в книги суду відбулося на прохання перемишльського і самбірського єпископа Антонія Винницького (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 384, арк. 1934—1937; грамота князя Лева Даниловича, арк. 1936). Старопольс. мова. Чітке канцелярське письмо. Правопис типовий для XVII ст. з нерегламентованим уживанням великих літер. Текст списку вміщений в одному порядку з текстом підтвердного документа, не виділяється абзацами. Запис у книзі супроводжується заголовком: „Oblata priuilegii S(acrae) R(egiae) M(aiesta)tis confirma(tio)nis in rem V(ladicatui) capituli ritus Graeci Premisliensis“.

5. (КК). Список королівської канцелярії. Створений у Варшаві 7 серпня 1658 р., можливо, з участю канцлера Стефана Корицінського у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**) та Ян Казимир (ЦДІАЛ, ф. 856, оп. 1, спр. 423, арк. 1—2; грамота князя Лева Даниловича, арк. 1 зв.). Старопольс. мова. Чітке канцелярське письмо XVII ст. Текст уміщений на двох аркушах паперу розміром in folio. Графема **і** позначається двома знаками **і** та **у**, відсутні носові голосні **а** та **е**. Близько половини слів у списку писані з великої букви і часто з’єднуються між собою у тексті. Чимало слів підкреслено (очевидно, пізнішими користувачами). Під текстом підпис короля: „Joannes Casimirus Rex“ і паперовий відбиток малої королівської печатки. На полях розшифровані роки князівської та королівської грамот, наявні написи, наприклад: „X(iąże) Lew“. На звороті другого аркуша документа напис XVII ст: „Confirma(ti)o confirmationum sup(er) duos laneos et quatuor cirenos in villa Nohoiowice. 7-a Augusti 1658“. Такого ж змісту напис унизу третьої сторінки. Документ виготовлявся, очевидно, спеціально для управи столових добр короля у Самбірській економії, оскільки землі с. Башева входили у територію економії. На таку належність і походження документа вказує поставлений на спискові ревізорами економії у 1669 р. напис: „Productum coram B(onis) D(ominis) Commissaris Reip(ubli)cae connotatum Revissore Economiae Samborien(sis) diebus M(artii) a(nn)o 1669. Caspar Felix Arciechowski Thesaure Regni et revission(um) economiarum notarius m(anu) p(ropria)“. Напис уміщений на звороті другого аркуша.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

6. (Щук.). Список секретаря королівської канцелярії Станіслава-Антона Щуки. Створений у Варшаві 31 березня 1681 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**) та Ян III. Останнє підтвердження відбулося на прохання перемишльського єпископа Інокентія Винницького. Старопольс. мова. Разом зі списком грамоти князя Лева Даниловича у складі підтвердних документів королів Ян III підтверджує ще дарчу грамоту короля Сиґізмунда II перемишльському єпископству з датою 15 березня 1554 р. Нині місцезнаходження оригіналу грамоти короля Яна III не відоме.

7. (ПЗС). Список Перемишльського земського суду. Створений 15 липня [?] 1681 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**) та Ян III у 1681 р. (див. **Щук.**) і який записаний у формі обляти в актові книги суду. Внесення документа у книги Перемишльського земського суду відбулося за заявою Йоана Нарольського від імені і на прохання перемишльського єпископа Інокентія Винницького (ЦДІАЛ, ф. 14, п. 1, кн. 144, арк. 2949—2956; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 2953—2954). Старопольс. мова. В основу тексту обляти покладений список оригінального підтвердного документа короля Яна III з 1681 р. (**Щук.**). Водночас зі списком грамоти князя Лева Даниловича у складі підтвердних документів король Ян III підтверджує іншу дарчу грамоту короля Сиґізмунда II Перемишльському єпископству з датою 15 березня 1554 р. Канцелярське письмо XVII ст. Характерне написання графем **L**, **d**. Текст списку не виділяється з-поміж тексту підтвердних документів. Запис обляти супроводжується заголовком: „Oblata lit[t]erarum sacrae regiae majestatis confirmationis iurium vladicatui Premisliensi seruientium“.

8. (Кос.). Список секретаря королівської канцелярії Антона Коссовського. Створений 30 грудня 1748 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**), Ян III у 1681 р. (див. **Щук.**) та Авґуст III. Останнє підтвердження відбулося на прохання єпископа Онуфрія Шумлянського. Старопольс. мова. Нині місцезнаходження оригіналу грамоти Авґуста III, у якому разом з королівськими наводиться грамота князя Лева Даниловича, не відоме.

9. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений 27 березня 1749 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують і наводять королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**), Ян III у 1681 р. (див. **Щук.**) та Авґуст III у 1748 р. (див. **Кос.**) та який записаний у формі обляти в актові книги ґроду. Внесення грамоти у книги ґродського суду відбулося на прохання Федора Юрковського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 578, арк. 1529—1537; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 1533). Старопольс. мова. В основу обляти покладений оригінал

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

документа короля Авґуста III з 1748 р. (див. **Кос.**). Канцелярське письмо XVIII ст. Правопис близький до правопису ориґіналу з характерним написанням графем **m, м, k**. Слово „panem“ скорочено р. Дата року подана цифрами: „6752“. Окремі слова у тексті правлені. Запис документа в актову книгу супроводжується заголовком: „Oblata iuriu(m) et privilegiorum pro wladicatui Premisliens(i)“. Під текстом іншим почерком ще один напис: „Lectum per Filipowski, confrontatum cu(m) [?] originali p(er) Dwernicki“.

10. (АПЄ). Список із архіву Перемишльського гр.-кат. єпископства. Створений близько 1785 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**) та Ян III у 1681 р. (див. **Щук.**) (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 91/III, арк. 1—9; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 2 зв.). Старопольс. мова. Уміщений на сторінках великого folio, які зшиті і входять до складу окремого дипломатарія Перемишльської гр.-кат. консисторії. На полях проти *датаційного формулювання* олівцем розшифрована дата списку за н. е. Письмо і правопис тексту осучаснені. Який список грамоти (ориґінал 1681 р. (див. **Щук.**), чи його облята (див. **ПЗС**), покладений в основу,— не відомо. Під текстом відбиток печатки єпископа Максиміліана Рилла і засвідчуваний підпис: „Praesentem copiam vidi legi et cum suo originali concordare adinveni. Ita testor, circa impressionem sigilli officii Consistorii Gorlis [?] R(itus) G(raeco) C(atholici) Premisliensi. Joannes Chrysosthorus Bernakiewicz eusdem officii notarius actuarius m(anu) p(ropria) signatum. Premisliae, die 7-ma Januarii 1785-to, a(nn)o“. На першій сторінці внизу штамп: „Biblioteka Ossolińskich“.

11. (Бел.). Список із рукопису подорожніх записок невідомого автора (за деякими даними, А. Бельовського) під назвою „Перша прогулянка по Галичині“. Створений у 30-х роках XIX ст. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 2865/III, с. 16—17). Старопольс. мова. Текст уміщений на лівій половині сторінок. В його основу покладений список із підтвердної королівської грамоти, найімовірніше, короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) у підтвердженні короля Яна III з 1681 р. (див. **Щук.**), яка тоді зберігалась в архіві Перемишльського гр.-кат. єпископства і про яку згадує автор записок. Правопис осучаснений. При правильному відтворенні тексту простежуються, порівняно з іншими списками, відмінності у написанні слів, наприклад, слово „nam“ написане замість потрібного „nim“, „strasznej“ замість „straszny“. Наявні пропуски слів — „siedmsetnego“.

12. (А.Левиц.). Список із архіву Венедикта Левицького. Створений у першій половині XIX ст. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджують королі Сиґізмунд III у 1601 р. (див. **Тил.**), Ян III у 1681 р. (див. **Щук.**), а Перемишльський земський суд того ж року вносить його у формі обляти на сторінки актових книг (див. **ПЗС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 71—74; грамота кн. Лева Даниловича, с. 72 зв.—73). Старопольс. мова. Текст

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

уміщений на чотирьох розлінійованих олівцем аркушах білого паперу великого folio. В основу покладений список обляти **ПЗС**. Чітке канцелярське письмо. Правопис осучаснений, однак, відповідно до правил XVII ст., зберігає написання великих літер навіть для загальних слів. Слово „ihumenowy“ — правлене. У загальному тексті список князівської грамоти поданий з нового рядка. На полях розшифровуються роки, відбиток печатки (перша сторінка) з написом: „**Архивъ цв҃ного мꙋзея в Львовѣ**“. У минулому список належав В. Левицькому, на що вказує напис наприкінці останньої сторінки рукопису: „Sequi 23 in fasc. B. Lewicki“.

Крім поданого переліку, мусили існувати ще й інші списки. Одним із них користувалися у Крайовій табулі у Львові. На це вказує затвердження грамоти ухвалою комісії Крайової табулі (запис від 22 листопада 1787 р.), згадка про що є у книзі „Liber fundationum instrumentorum, N 89“ (ЦДІАЛ, ф. 166, оп. 1, спр. 4203, арк. 242; витяг з цього запису див.: НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, ф. Теки Подолинського, № 312/II, арк. 123). Окремий список був відомий Дрогобицькому камеральному урядові, про що свідчать, за деякими даними, згадки про грамоту в Дрогобицьких камеральних книгах, зокрема, від 11 серпня 1798 р. (Пор.: Libro fundatorum caes(areo) Regiae Jurisdictionis Cameralis Drohobycensis Judicialis, t. III, p. 104—105; НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, ф. Теки Подолинського, № 312/II, арк. 120). Не виключено, що списки грамоти були у розпорядженні управи Самбірської економії, і її записи в актові книги Самбірської економії відбувалися приблизно наприкінці 50-х років XVII ст. і пізніше.

Опубл.: Петрушевич. О галицких епископах.., с. 153; Коссак, с. 175.

Текст документа старопольською мовою

У цьому виданні текст досліджуваної грамоти надруковано за списком **ПҐС-1**. Використання саме цього списку диктується тим, що він один із відомих і доступних нині списків.

My xiąze Lew krola Daniela syn.

Namowiwszy się wespolem z radami naszemi y dworem naszym hospodarskim, dalismy dwa lany roley we wsi Baszewa rzeczoney wolne y cztery czeryny s[więtego] Mikolaia manasterowi na swoy dwor hospodarski nie ostawuiąc nic. Dalismy humenowi Heliaszowi y po nim bedącym bohomodlcom naszym, dalismy wladyce naszemu Abrahamowi na wieki wiekow.

A ktoby chcial nastąpic na slowo nasze chcemy z nim miec sąd przed p[anem] Bogiem na straszny dzien.

Pisano we Lwowie, w domu Matki Bozey. Data, siesc tysiacznego siedmsetnego piedziesiątego wtorego.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Переклад

Ми, князь Лев, син короля Данила.

Порадившись разом із нашими радами та нашим господарським двором, дали монастиреві святого Миколи два вільні лани ріллі й чотири черини у селі, названому Башева, нічого не залишаючи для свого господарського двору. Ми дали ігуменові Іллі (Ілляшеві) та після нього нашим наступним богомольцям (і) нашому владиці Абрагамові навічно.

А якби хтось захотів переступити наше слово, хочемо з ним суд мати перед Богом у страшний день.

Писано у Львові, у храмі Божої Матері. Дата, шістьтисячного семисотного п'ятдесят другого [року].

№ 4

Грамота галицького князя Лева Даниловича церкві Спаського монастиря початку 70-х рр. XIII ст., якою князь єпископові Авраамy та ігуменові Єфрему дарує луг, що лежить між князівськими селами Торчиновичами та Тарановичами

Документ з іменем князя Лева Даниловича належить до дарчих.

Оригінал документа втрачено. Його текст знаємо за копією, яка „від давніх часів" була внесена „до старовинного Євангелія з самбірської церкви" („in libro veteri Thesauri ecclesia(e) Samboriens(is)"), а опісля пред'явлена для підтвердження королю Сигізмунду II. Королівський документ називає грамоту князя листом („litteris"), яка була „написана руським письмом і мовою" („reperta(e) idiomate ac l(i)t(t)eris Ruthenicis descripta(e)"). Акт підтвердження документа відбувся згідно з регламентом королівської канцелярії „в усіх пунктах, статтях, параграфах і положеннях" 29 жовтня 1556 р. на прохання „велебного перемишльського і самбірського владики Антонія Радиловського". Основним аргументом на підтвердження Левової грамоти було те, що владика „віддавна перебуває у володінні названою лукою" („in poss(essi)one p(rae)dicti prati hacten(u)s p(er)mansit").

Підтвердна грамота короля Сигізмунда II з текстом грамоти князя Лева Даниловича двічі облятувалася у XVII ст. в Перемишльському земському суді. Відомі її списки також з XIX ст. (див. далі).

У структурному плані документ зберігає тричастинний поділ — *вступний протокол*, *власне зміст* і *прикінцевий протокол* (*есхатокол*). Його виповнення (репрезентація) клаузулами не повне і формулювання багатьох з них сформалізовано та спрощено. У *прикінцевому протоколі* немає клаузул *короборації*, *свідки*, нарешті, немає *датаційної клаузули*. Якщо розглядати документ з погляду класичної будови формуляра, то він радше нагадує якийсь перехідний акт від звичайної „записки" до документа.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

До речі, така форма побудови документа загалом характерна й для інших грамот, писаних від імені князя Лева (див. III, № 24).

Коли і ким уперше опрацьовувався документ з науковою метою,— не відомо. Це, правдоподібно, сталося лише у XIX ст. Дослідження його відбувалося переважно у поєднанні з іншими документами, писаними від імені Лева Даниловича. Прикладом такого дослідження можуть слугувати праці А. Петрушевича середини XIX ст. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 154—155.) Першим, здається, хто використовував грамоту у своїх дослідженнях, був А. Добрянський (Добряньский, с. 3—4; його ж. Спис.., с. 23—24). Дослідник відносить документ до автентичних. Доказом цього наводить відомості з хронік про існування Самбірського єпископства, а також про те, що Спаський монастир був усипальницею князя Лева Даниловича, а там, де був князь, там був і єпископ. Він відносить появу документа до 1254 р. і пов'язує її з іменем перемишльського єпископа Іларіона (Ларіона). З досліджуваної грамоти, однак, не відомо, як про це твердить дослідник, що „Иларіон, єпископ перемишльский споминается, яко свѣдок" (Добряньский. Спис.., с. 23). Правдоподібно, А. Добрянський щось сплутав або використав грамоту для Спаського монастиря Перемишльської землі з датою 12 січня 1292 р. у Львові, де саме згадується „**єпископъ нашъ отєць Ларіонъ**" (III, № 11). Згадується Іларіон (Ларіон) у клаузулі *свідки* у ряді грамот (III, № 12—14, 17, 19). У цих грамотах йдеться приблизно про один і той же реґіон. Міг він користуватися якимось іншим, нині невідомим списком досліджуваної грамоти, у якому замість „Abrahama" — Авраама чи Аврамія фіґурував Іларіон (поклик на місце зберігання цього документа не подано). Очевидно, ім'я ієрарха Перемишльської землі Іларіона для 50-х рр. XIII ст. надумане і до документа не має жодного стосунку (хоч би тому, що в його тексті згадано ім'я іншого ієрарха). Вперше воно з'явилося у списку перемишльських єпископів завдяки А. Добрянському і, здається, саме на основі його своєрідної інтерпретації змісту згаданих грамот — досліджуваної та з датою 1292 р., тим паче, що йдеться про одні і ті ж землі, пов'язані зі Спаським монастирем. Варто нагадати, що імені єпископа Іларіона не знав ніхто з попередніх дослідників: К. Несецький (Niesiecki, t. I, s. 105), І. Стебельський (Stebelski, s. 165), Амвросій (Амвросий, т. I, с. 229), а пізніші дослідники, такі, як Ю. Пелеш (Pelesz, T. 2, S. 111—112) чи укладачі шематизмів (Шематизм.., 1934, с. 10), некритично переносять (правда, Ю. Пелеш з датою бл. 1259 р.) ім'я єпископа з праць А. Добрянського. Переписує цю інформацію також Д. Блажейовський (Блажейовський, с. 129). Водночас згадує документ А. Петрушевич, але веде про нього мову на основі спостережень А. Добрянського, які, однак, критикує (йому відома грамота з іменем Авраама). Він уважає її „недостовірною" (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 154—155). Розглядає документ 1254 р. (очевидно, також за А. Добрянським) З. Стшетельська-Ґринберґова. Вона лише описує його зміст, не вникаючи у дипломатичну суть і вважаючи, що згаданий у грамоті єпископ Абрагам (Авраам) був другим (після Антонія) самбірським владикою, а щодо назв

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

сіл Торчиновичі і Тарановичі (Torhanowice), то зауважує, що їх походження не пов'язане із заселенням татар і турків, „бо у тому часі їх ще не поселяли", і дає власну інтерпретацію походження назв (Strzetelska-Grynbergowa, s. 99). Констативно згадує грамоту О. Кучера, повторюючи тези А. Добрянського. Правда, застерігає, що „в 1254 р. перемишльським князем був Данило Романович, однак це не виключає, щоб дорослий син Лев не міг обдаровувати єпископа Авраама сіножаттю..." Данило міг на той час його наділити певною територією, в тому числі й Самбірською волостю (Kuczera, t. I, s. 91—92).

Вже сам характер дослідження грамоти, пов'язаний із змішуванням змісту двох окремих документів, та й загальне незацікавлення у наукових колах попередньо насторожують щодо вартости змісту документа для XIII ст. Ще у 50-х рр. XIX ст. документові був підписаний однозначний вирок щодо його неавтентичності.

Якщо вникнути у зміст документа, то насамперед не викликає довір'я сам предмет князівського надання, надто він дрібний — князь дарує луг (сіножать) за рікою Дністер. Як би не обґрунтовувати характер князівського надання, йдеться про дуже частковий для князівських масштабів XIII ст. об'єкт. Інше, що впадає у вічі, то неконкретне окреслення границь того ж об'єкта надання. Вказано лише „у встановлених межах", а далі „між нашими селами Торчиновичами і Тарановичами", що, як звичайно, завжди є у дарчих документах. Така „неточність" у викладі змісту, чому власне присвячений документ з іменем Лева Даниловича, була, очевидно, невипадковою, а навпаки, задумана фальсифікатором. Вона, з одного боку, нейтралізувала опонентів (конкретний зміст завжди легко піддавався аналізу), з другого — суспільний чин документа у тій ситуації не відкидався (принаймні не применшувався). Так документ продовжував фіґурувати як продукт князівської канцелярії. Характеризуючи інші подібні документи з іменем князя Лева Даниловича (див. III, № 23), А. Петрушевич пише, що вони радше нагадують „сліди" грамоти, ніж грамоту взагалі. Насторожують загальні засади запису арґументації у *прикінцевому протоколі* королівського документа. Власне, майже не подані відомості про зміст і форму, зокрема, хоч якісь зовнішні ознаки князівської грамоти (наприклад, не відомо, чи текст документа копіювався з Євангелія, а якщо так, то якою була та копія), а лише те, що об'єкт дарування, тобто „лука", тому підтверджується, бо вона у володінні перемишльського владики „віддавна". Це аж ніяк не свідчить на користь автентичності „князівського" документа. Насторожує і той факт, що підтвердження королем Сиґізмундом II у Варшаві 29 жовтня 1556 р. (IV, № 49) не фіксує Коронна метрика (див. MRPS, pars V, vol. II, p. 189). Припускаючи, що були порушення в діловодстві королівської канцелярії, все ж закрадається думка, що „князівська" грамота створювалася паралельно з підтвердним документом. Таким чином, документ Сиґізмунда II також неавтентичний, а вигаданий одним і тим самим фальсифікатором для надання більшої ваги підробці князівського документа перед місцевими властями. Втім, питання автен-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

тичності королівського підтвердження потребує окремого текстологічного дослідження.

Торкаючись інших сторін „князівської“ грамоти, вкотре натрапляємо (див. III, № 5—6, 15—16, 24—25) на множинну форму займенника в *інтитуляції*, а саме: Ми (Му), що, як відомо, не зовсім є переконливим елементом давньоруських документів XIII ст. В одних випадках (клаузула *промульгації*) зазначено, що князь дає і надає „землю або луг“ („ziemie albo łąke“), в інших (клаузула *диспозиції*) — „землю і луг“ („ziemie y łąke“), отже, з документа не зрозуміло, що являв собою об’єкт дарування.

У документі немає дати. Вона, як відомо, завжди є однією з основних ознак його дипломатичного аналізу. Королівський документ, трансумпуючи текст Левової грамоти, обходиться лише зазначенням, що підтверджуваний текст взято зі „старовинного Євангелія“, але не вказано ні дати появи богослужбової книжки, ні дати запису документа у ній. Таким чином, про час появи документа не інформують ані „князівський“, ані королівський документи. Тим часом датування А. Добрянським документа 1254 р. не витримує жодної критики. Щодо дати документа насторожує порівняння змісту досліджуваної грамоти та грамоти, датованої у Львові 12 січня 1292 р. (теж фальсифікату, III, № 12), яке стосується одного петента — Спаського монастиря. Простежується і певна смислова несумісність. У датованій грамоті 1292 р. князь щойно спроваджує будівничих і дозволяє „**церковь домь Божін** [...] **мѵровати**“, а в досліджуваному документі з пропонованою А. Добрянським датою 1254 р. князь Лев Данилович уже дає і надає, мабуть, тій же „церкві монастиря святого Спаса“ („swiętemu Spasu kosciołu manastyru“) луг між селами Торчиновичами і Тарановичами. Невже князю Левові йшлося про обдаровування, очевидно, дерев’яної церкви, яка існувала (й можливо, була фундована) ще при житті князя Данила Романовича? У тексті грамоти, однак, згадується два ім’я — перемишльського єпископа Авраама (Абрагам) та ігумена Спаського монастиря Єфремія. Перше відоме з джерел. Дослідники, починаючи з XVIII ст., пов’язують діяльність Авраама на перемишльському єпископському престолі з 1271 р. (жодної інформації про нього, крім вказаного року, немає). Д. Блажейовський, використовуючи знову ж таки праці А. Добрянського, зауважує, однак, що Авраама не було на Синоді 1274 р., отже, на той час він уже не жив (Блажейовський, с. 129). Спираючись на згадане у грамоті ім’я єпископа, можна було б пов’язувати появу документа з початком 70-х рр. XIII ст., однак таке датування приблизне і, що найгірше, також суперечливе, порівняно з іншими елементами тексту документа.

Клаузула *санкції* з *маледикцією* у репрезентованій формі не засвідчена у документах XIII ст.

Загальний аналіз тексту грамоти та перегляд досліджень про неї, а також наші спостереження, доказують правильність висновків А. Петрушевича, що документ неавтентичний, що він поряд з іншими (наприклад, для с. Башева) „суть недостоверны“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 154). Грамота не створювалася у князівській канцелярії Лева Даниловича і в жодному разі не належить до XIII ст.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Досліджувана грамота відома у трьох списках одного і того ж дипломатичного виду. Всі списки перекладні, дійшли до нас старопольською мовою.

1. (Оцес.). Список канцлера коронної канцелярії Йоана Оцеського. Створений 29 жовтня 1556 р. під час підтвердження князівської грамоти королем Сиґізмундом II. Підтвердження документа відбулося на прохання єпископа Антонія Радиловського (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, IV, N 49). Старопольс. мова. Переклад документа, очевидно, здійснювався одночасно з внесенням його у текст королівського підтвердження. Пергамент.

2. (ПЗС-1). Список № 1 Перемишльського земського суду. Створений 15 липня 1681 р. під час облятування документа у складі підтвердної грамоти короля Сиґізмунда II з 1556 р. (див. **Оцес.**) в актові книги Перемишльського земського суду. Внесення грамоти у книги відбулося на прохання Йоана Нарольського (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 144, арк. 2960—2962; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 2961). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVII ст. Правопис характерний для вказаного століття: графема **i** передається через **i** та **ÿ**, **z, ź, ż** — тільки через **z**. Поряд не регламентоване написання великих букв. У кінцевому слові тексту „Bogie[m]“ графеми **m** немає.

3. (ПЗС-2). Список № 2 Перемишльського земського суду. Створений після 15 липня 1681 р. як екстракт обляти Перемишльського земського суду (див. **ПЗС-1**). Виступає у складі підтвердної грамоти короля Сиґізмунда II з 1556 р. (див. **Оцес.**) (ЦДІАЛ, ф. 856, оп. 1, спр. 139, арк. 1—2; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 1). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVII ст. Текст розміщений на першій сторінці двох спарених аркушів паперу сірого кольору розміром in folio. Правопис подібний до правопису списку **ПЗС-1**. Під текстом екстракту відбиток паперової печатки земського судді (леґенда не прочитується) та два підписи — зчитувача документа з текстом актової книги Збієвського: „Lectum per Zbijewski m(anu) p(ropria)“ і Филиповського, який звіряв текст,— „Correxit Filipowski“. На звороті другого аркуша екстракту обляти два написи XVII ст.: 1) „Aprobatio donationis regiae certi fundi vladicae Premisl(iensi) et Sambori(ensi) in Taranowice et Torczynowice. Datto 1556“; 2) „In t(e)r(mi)nis Ter(rest)ribus Premisl(iensi) subsecuta [!] authe(ntic)e oblata, f(e)r(i)a 3 p(os)t Margarethae, a(nno) d(omi)ni 1681“. Екстракт грамоти виготовлявся, очевидно, на прохання адміністрації Самбірської економії. На це непрямо вказує зберігання документа серед матеріалів столових добр на Самбірщині.

Крім указаних, існували списки грамоти з XIX ст. Їх мусили використовувати у своїх дослідженнях А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 23—24), А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 154).

Досліджувана грамота досі не публікувалася.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа старопольською мовою

В основу видання тексту покладено список **ПЗС-1.**

My kniaz Lew syn krola Daniela.

Zmowiwszysia z bojary naszemy dawamy ÿ przydalismy ziemie albo łąkę, albo sianozat w miedzach obłożnich za Dniestrem rzeką ku swiętemu Spasu kosciołu manastyru Abrahamowi biskupowi y humenowi naszemu Jefremieowi y przedalismy to na wieki wieczne swietęmu Spasu ziemie ÿ łąkę leżącą między sioły naszemÿ Torczynowice a Taranowice.

A kto by przestąpił słowa nasze a chciał by poruszyć ie, sąd namy z nim przed Bogie[m].

Переклад

Ми князь Лев, син короля Данила.

Порадившись з нашими боярами, даємо і надаємо у встановлених межах землю або луг чи сіножать за рікою Дністром церкві монастиря святого Спаса [на руки] єпископа Абрагама [Авраама] та нашого ігумена Єфремія. І надаємо на вічні часи святому Спасові землю і луг, що лежать між нашими селами Торчиновичами і Тарановичами.

А хто переступив би наші слова або хотів би їх порушити, суд маємо з ним перед Богом.

№ 5

Грамота галицького князя Лева Даниловича для львівських ченців-домініканців з датою 1270 р., серпня 5, у Львові, якою князь на честь княгині Констанції надає їм у Львові землі на території старого замку, з палатою та усіма належними до них правами і користями

Грамота належить до дарчих документів, на основі якої допустима реконструкція контактів західноєвропейських монаших орденів з Руссю, зокрема, перебування на західноукраїнських територіях у XIII ст. ченців домініканського ордену. В ній засвідчена місцева усна, а згодом писемна традиції про надання домініканцям князем Левом Даниловичем земель і „старого замку“ у Львові та перший їх осідок у місті. Водночас подана інформація про родинні зв'язки давньоруських князівських дворів з Візан-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тією та окремими західними країнами, про культивування звичаю дарування приданого, яке супроводжувало одруження молодих, і в цьому контексті перевезення з Візантії до Києва, а далі до Галича і Львова образу Богородиці, мальованого Лукою (за іншими даними, цей маршрут пролягав через інші міста). Грамота вказує на окремі відомості із середньовічної топографії Львова.

Оригінал документа не відомий. Про його існування дізнаємося лише з джерел вторинного походження, що збереглися здебільшого у формі згадок пізніших дослідників (Lewicki. Dyplom.., s. 147). Невідомий автор середини XVIII ст. припускає, що він згорів разом з іншими писемними пам'ятками під час пожежі у Львові 1408 р. (O historyi obrazu.., § 38, s. Aaa). Інші джерела подають цю дату перед 1404 р. (ЦДІАЛ, ф. 418, оп. 1, спр. 38, арк. 6). Ці відомості, однак, не знаходять підтверджень в інших джерелах та літературі. Не датують пожежі міста під цим роком хроніки міста Львова (Zubrzycki, s. 67—77).

На сьогодні найраніший список грамоти відомий з 1754 р. Писаний латинською мовою і зберігся лише в опублікованому вигляді (**КБ**). Рукописні списки пізніші.

Досліджуваний документ має традиційну тричленну будову. Його формуляр складається зі *вступного протоколу*, частини, яка виражає *власне зміст*, та *закінчення*. Обсяг тексту окремих клаузул формуляра, однак, порівняно з такими самими клаузулами інших документів XIII ст. об'ємніший.

Документ, гадаємо, був писаний у Львові. Він зберігає повне *датаційне формулювання* — дату дня місяця і року. Крім того, дата дня уточнюється назвою дня, а рік — часом заснування міста, у якому видано документ: „Et data est haec scriptura Leopoli post fundationem urbis anno secundo, die lunae Augusti quinta a creatione vero mundi anno VIMDCCLXXVIII". Вона розшифровується — в понеділок 5 серпня 1270 р.

Використання (і популяризація) документа належить, головним чином, до середини XVIII ст. Воно пов'язане зі святкуванням домініканцями у Львові ікони Богородиці на початку 50-х років XVIII ст. (Hasło słowa...). Окремі факти, відображені у грамоті, відомі з праць дослідників XVII ст., зокрема, Т. Піравського (Pirawski, s. 393), С. Окольського (Okolski, p. 75—76), В. Зиморовича (Zimorowicz, p. 85—86) та ін. Але при викладі їх у працях немає, на диво, жодної згадки, ні поклику на досліджувану грамоту. Не виключено, що у них і в грамоті фіксується одна і та сама традиція (пор. також пізній напис на стіні посередині костелу: „visitavit dominus et erexit, anno 1270") (Widman, s. 49) і відомого з інвентарних описів домініканського монастиря кінця XVIII ст. (ЦДІАЛ, ф. 418, оп. 1, спр. 13, арк. 1; спр. 38, арк. 6, 12), яка активно поширювалася на той час серед прихильників католицького Львова. Чи не вперше сюжет грамоти фігурує в середині XVIII ст. у контексті переказу леґенди про ікону Богородиці. У ньому, хоч і сплутані часові моменти (про папу Інокентія IV інформується майже як про сучасника подій, хоч він помер 1254 р.), але

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

він найбільш виразний, наприклад: „за Інокентія IV близько 1270 року випросили [домініканці] від князя Лева замок, палац і королівську каплицю разом з тією ж іконою Богородиці“ (O historyi obrazu.., s. B zw.). Подібно описує цей факт Ф. Козлевський (Kozlewski, s. D_2—E). У XIX ст. використання грамоти не знаходить більшого розвитку, навпаки, піддається критиці її автентичність (Lewicki. Dyplom.., s. 149—153), далі А. Петрушевич (Петрушевич. О ... иконе.., ч. 56, с. 453—454; ч. 57, с. 461—463), а за ним С. Кунасевич (Kunasiewicz, s. 28, 33) визнають документ фальсифікатом. Після цього щораз рідше документ фіґурує у літературі. Певним винятком можуть бути праці Л. Уляновського 50-х років XIX ст. (Ulanowski, s. 13—14; його ж. Obraz.., s. 9—10). Такі дослідники історії домініканців у Львові другої половини XIX ст., як А. Шнайдер (Schneider, s. 4—5), С. Баронч (Barącz, s. 443; його ж. Cudowne obrazy.., s. 152), побіжно торкаються окремих питань, які подає документ, наприклад, дати 1270 р., не покликаючись на нього або згадуючи його лише в контексті леґенди про ікону Богородиці. Зовсім не використовує документ К. Відман, пишучи про Львів (Widman, s. 28—61 та ін.).

Поряд з використанням і публікацією документа немає відомостей про те, що він будь-коли подавався на підтвердження у королівську канцелярію, як це часто траплялося з князівськими грамотами. Немає також жодних даних про внесення його тексту у формі обляти до книг ґродських і земських судів.

Які ж критерії оцінки достовірності документа на сучасному етапі розвитку критики актових джерел та даних їх аналізу?

Вони щодо грамоти однозначні. Документ у тих списках, які дійшли до нас, не був створений у XIII ст., а значно пізніше — у XVIII ст.

Доказом неавтентичності грамоти служить низка фактів. Насамперед звертають на себе увагу загальні обставини, в яких міг з'явитись документ і його адресат — домініканський орден у Львові. Зауважимо, що для поширення ордену домініканців на Русі, в тому числі й у Галицько-Волинській землі, не зовсім була сприятливою політична ситуація у XIII ст. У 60—70-х роках в Галичині пам'ятали інтервенцію угорських королів, втручання Польщі у внутрішні справи Галицько-Волинського князівства, які на той час активно підтримували орден. Прямим свідченням цього є повідомлення Никонівського літопису: „**ѹгорскии король посади сына своего в Галичѣ• и церкви прѣтвори в латынскѹю слѹжбѹ**“ (Никон., с. 66), а русини („Rut(h)eni“) називаються не інакше, як ворогами („inimici“) булли 27 лютого 1232 р. (АИ, т. I, с. 33, № 36). Я. Длуґош повідомляє, що ще 1233 р. київський князь Володимир Рюрикович виганяє домініканців з Русі, не дозволяючи їм повертатися (Długosz, ks. VI, s. 332). Не змінилося ставлення до них у Галичині передусім після усунення з Галича угорського королевича Андрія у 1233 р. Така ж політика тривала у 40—70-х роках. Князь Данило Романович, однак, у середині 40-х років налагоджує контакти з Римом, правдоподібно, із суто політичних міркувань, але, переконавшись у недотриманні папою обіцянок щодо допомоги проти золотоордин-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ців, відмовився від контактів з ним (1249 р. остаточно пропонує присланому папою легатові єпископу Адальбертові покинути Галич) (Długosz, ks. VII, s. 85), у зв'язку з чим це шкодить діяльності домініканців. У 50-х роках різко загострились відносини з Римом (папа у буллі 23 червня 1253 р. беззастережно рекомендує домініканцям застосовувати різні методи переконання русинів, у тому числі примус) (ВОР, t. I, p. 237, N 310); робить спроби підняти Європу на хрестовий похід проти „непослушного папі короля" (Рамм, с. 170). Не змінились відносини і при князюванні Лева Даниловича. Ілюстрацією цього є постійні польсько-руські (1266, 1279—1280, 1285, 1287 рр. та ін.), рідше угорсько-руські (1281—1283) військові конфлікти тощо.

У такій політичній ситуації Галицько-Волинського князівства та відносин його із Заходом навряд чи існували сприятливі умови для поселення домініканців. Це не означає, що вони не могли зупинятись тут чи навіть якийсь час перебувати. Проте малоймовірно, що вони могли, згідно з деякими князівськими дарчими документами, „вільно вести місіонерство по Галицькій, уже давно хрещеній Русі та створювати собі костьоли та монастирі у Львові" (Петрушевич. О ... иконе.., ч. 57, с. 463).

Водночас і в науковій літературі бракує достатньої арґументації, на основі якої можна б припускати, що орден домініканців знайшов свій тривалий осідок у Галичині уже в 30—70-х роках XIII ст. Перебування його представників з місіонерською метою чи у складі різних західних представництв, очевидно, було короткочасним. Відомі у той час папські булли не конкретні у висвітленні цих питань щодо Галичини, писання самих домініканців суперечливі, а ті поодинокі документи, на які вони покликаються, описуючи перебуваннння на Русі, наприклад, у Києві, зокрема, своїх співбратів і Яцека Одровонжа, є, ймовірно, фальсифікатами XVII ст. (Малышевский, т. II, с. 458—467, № 6). А. Петрушевич, основуючись на актах Львівського маґістрату, дійшов висновку, що до захоплення Галичини Казимиром III у Львові не було жодного латинського костелу (Петрушевич. Краткая роспись.., с. 4). Пізнавальним щодо цього є і такий факт, що ніхто з авторів XV—XVII ст. не згадує (не кажучи про предметне використання тексту) досліджуваного документа у своїх творах. Не покликаються на грамоту історіографи домініканського ордену, які не могли, збираючи і використовуючи найдрібніші факти, не зауважити грамоти, яка існувала начебто в „ориґіналі" чи копії з датою 1270 р. (пор. Łobeski, s. 134). І це за тих умов, що більшість їх, наприклад, Северин з Любомля, Авраам Бзовій, Тома Піравський, Симон Окольський та інші перебували в Галичині і у Львові. Треба думати, що тоді про грамоту не могли знати, бо її не існувало.

На неавтентичність вказують також факти, які випливають з конкретного аналізу змісту і форми побудови документа:

1. Невідповідність між загальним виглядом списків грамоти, їх формою та змістом. Звертають на себе увагу насамперед списки, виконані

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

„під ориґінал“, з підписом експонента і відбитою під текстом печаткою чи поміткою про неї: „L[ocus]+S[igilli]“ (**ЦВАЛБ, Левиц.**). Засвідчення відбитка печатки не відповідає змістові клаузули *короборації*, яка сповіщає саме про її кріплення до документа: „Ad cujus rei effectum has lit[t]eras nostras dedimus et sigillum nostrum appendimus“. Такі дані дали В. Левицькому підставу твердити, що першозразок документа писався не на пергаменті, а на „простому папері“, отже, значно пізніше, ніж у XIII ст. (Lewicki. Dyplom.., s. 149), і за основу фальсифікаторові служили не зразки XIII ст., а матеріали пізніших сторіч.

2. Нетиповим для давньоруського документа є розлогий текст окремих клаузул, передусім клаузули *аренги*, у якій, крім відомостей про заходи ордену домініканців на Русі, уміщена розповідь про ікону Богородиці. Останній текст штучно внесений у сюжет дарчого документа та за своїм характером і стилем не відповідає XIII ст.

Переобтяжена обчисленнями клаузула *датації*, зокрема формулювання дати року.

3. Клаузула *інтитуляції* документа починається з особового займенника першої особи множини: „Nos dux Leo, filius regie Danielis“. Тим часом в інших, які визнаємо автентичними, грамотах князя Лева Даниловича вона звичайно подається лише у першій особі однини з попереднім зворотом: „**Ѧ се ѧ кнѧ^{3}• Левъ**“ або: „Ego dux Leo“ (I, № 2—3). Форма „pluralis majestatis“ „nos“ невідома також для формулярів грамот, які складались на інших князівських дворах Русі у XIII ст.; вона швидше усього засвоювалась під впливом західної дипломатики (див. також: III, № 6, 16, 25 та ін.).

4. Надуманими у грамоті є особові назви свідків: „princeps Andreas Jaroslawicz et d(omi)nus Waszko“, а також назва писаря „Zacharias Wycho, scriba“. Названі власні назви осіб трапляються у багатьох фальсифікатах князівських грамот і взяті укладачем досліджуваного документа з відповідних клаузул фальсифікатів грамот князя Лева Даниловича (див. у цьому ж виданні III, № 9, 12, 15, 19—20 та ін.). Поряд помітні пропуски імен свідків духовних осіб: „metropolitanus Kijoviensis et episcopus Premisliensis“. Невписування цих імен є нічим іншим, як „передбачливою обережністю“ укладача-фальсифікатора документа. Йому, слід гадати, була відома дискусія XVIII ст. навколо окремих грамот князя Лева (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^{0} № 73, 90/1—3, 98 та ін.; а також Архів Івана Ґудза, там само, IV, № 101, 105—106, 123—130), у якій опоненти автентичності цих грамот спирались саме на імена свідків духовних осіб як не реальних, у зв'язку з чим, треба думати, він свідомо їх пропускає, вважаючи, що тим самим зможе усунути підозру до свого документа.

5. Викликає застереження знане *датаційне формулювання*. Невідомі східнослов'янському документові уточнення річної дати за допомогою слів „post fundationem urbis anno secundo“. Обчислення „від заснування міста“ є нічим іншим, як певним перегуком з обчисленнями дат за римською

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ерою („ab urbe condita“), яке поширювалось як в актах, так і в історіографічних дослідженнях у Західній Європі ще у XVII—XVIII ст. Згідно з ним 5 серпня 1270 р. мало припадати на понеділок: „die lunae Augusti quinta“, а насправді цей день у цьому році був не понеділком, а вівторком.

6. Наявна невідповідність між датою року документа 1270 р. як другого року після заснування Львова і реальним станом речей, а саме існуванням і функціонуванням його, правдоподібно, як міста. У Галицько-Волинському літописі Львів згадується уже під 1256 р. (дата коректована. Див.: Історія Львова, с. 8): „**ꙗко же и со Львова зрѫще видити по поле҃ Белзъскымь· ѡ҃ горениѭ силного пламени**“ (Ипат., стб. 841). У 1261 р. князь Лев за наказом Бурундая „**Львовъ розмѣта**“ (Там само, стб. 849). Сучасні археологічні дослідження переносять дату заснування міста на першу половину XIII ст. (Багрій, с. 28), а заселення Замкової гори — на XI—XII і навіть X ст. (Ратич. Древньоруські матеріали.., с. 121, 127). Про ці факти не могло бути невідомо „експонентові документа і канцелярії у 1270 р.“ Зауважимо, що даті грамоти „від заснування міста“ суперечать також відомості з писань самих домініканців XVII — початку XVIII ст. (Barącz, s. 76).

7. У зв’язку з наведеним викликають певні застереження слова тексту „даруємо пагорбок там, де знаходився старий замок, надаємо з палатою“ („dedimus colem, ubi arx antiqua fuit cum palatio addimus“). Про який „ars antiqua cum palatio“ може йтися, якщо, згідно з фальсифікатом, місто має „двохрічну історію“. Крім цієї суперечності, М. Карамзін і В. Левицький звертають увагу на правовий аспект питання, зокрема, на будівництво Нижнього Замку і перетворення князем Левом Даниловичем міста Львова чи не в основне місце свого осідку. Воно не могло відбутися раніше 1271 р., принаймні після смерті брата Шварна (помер близько 1269 р.), оскільки він також був першим претендентом-спадкоємцем на Галич, Львів та інші міста після смерті батька князя Данила Романовича. Отже, це відбулося лише на початку 70-х років XIII ст. Галицько-Волинський літопис з цього приводу під 1271 р. обмежується лише гранично коротким повідомленням: „**А Левъ нача кнѧжити в Галичѣ и в Холмѣ· по братѣ по своемь· по Шварнѣ**“ (Ипат., стб. 870), не називаючи, однак, Львова. Князь Лев одержав „**по братѣ**“ Белз, Червень і ціле Побужжя (Пашуто. Очерки.., с. 289). Ці факти не цілком арґументовані, хоч імовірність їх допустима. На основі цього висновку згадані дослідники запитують, як міг князь віддати свої новозбудовані палати чужинцям-ченцям, не залишаючи при цьому нічого собі (Lewicki. Dyplom.., s. 151—153). Чи не йдеться тут лише про завбачливе підняття фальсифікатором ролі домініканців на Русі, що мало б виявлятися у винятковому ставленні до них князівського двору, в основі якого лежить пізня, створена тими ж домініканцями, леґенда. Зауважимо, що подібна ідея особливого зацікавлення князя прибулими проводиться і стосовно караїмів, викладена у псевдограмоті князя Данила Романовича (див. у цьому ж виданні IV, № 116. Дод.).

8. Неправдоподібним для давньоруського документа, який виходив з князівської канцелярії, є включена у клаузулу *інтитуляції* оцінка „невтом-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ної праці“ домініканців на Русі. На окрему увагу заслуговує підкреслення того, що вони на цих землях за станом на 1270 р. перебувають уже не менш як 36 років: „братчикам чужинцям, мужам апостольським з нового чину проповідників, які прибігли до нас і від 36 років проживають та невтомно працюють на наших землях, розповсюджуючи святу римо-католицьку віру“ („fratribus peregrinantibus viris apostolicis ex novella praedicatorum familia ad nos missis et in terris nostris pro amplianda sancta fide romano-catholica a triginta sex annis degentibus et indefesse laborantibus“).

Початок і закінчення речення написані цілком у стилі домініканських леґендистів, у писаннях яких завжди з гордістю підкреслювалась роль ордену в пропаганді католицької віри, а заодно і життєвість католицизму. Такі висловлювання випливали з ідеї універсальної теократії римської церкви і єднання усіх народів світу під зверхністю папи. Середня частина речення, яка вказує на перебування домініканців у Галичині протягом 36 років, тобто від 1234 р., має на меті показати тяглість перебування домініканців при утвердженні ордену на Русі. Факт, пов'язаний з перебуванням домініканців у Галицько-Волинському князівстві та у Львові, як припускає багато дослідників, міг мати місце у XIII ст., однак, як відзначалося, через брак конкретних документальних підтверджень не відомо, в яких це відбувалось роках і як довго тривало (Малышевский, т. II, с. 39—80, № 4; с. 421—481, № 6; Barącz, s. 66—136). За даними досліджень, що з'явились до XVIII ст., наприклад, Альберта Леандера (1517), Северина з Любомля (1594), Авраама Бзовія (1606) та інших, прибуття домініканців на Русь узагалі коливається від 20-х до 50-х років XIII ст. Не подає часу перебування Одровонжа та інших домініканців булла папи Климентія VIII від 17 квітня 1594 р., видана у зв'язку з канонізацією цього ж Одровонжа (BOP, t. 5, p. 512—518, N 34), у якій саме слід було б шукати таких відомостей. У сучасній літературі також немає однієї думки щодо цього питання (Рамм, с. 141; Szostek, s. 447).

Згадка про 36 років (за іншими даними, 32 роки. Див.: Ulanowski. Obraz.., s. 7) є, на наш погляд, нічим іншим, як напрацюванням XVIII ст. (подібно, як текст ерекційної таблиці, що була складена у 1764 р. і уміщена в домініканському костелі, зміст якої в ряді місць нагадує текст грамоти. Kunasiewicz, s. 34—35). Вона виникла в результаті необхідності упорядкування і зведення до рівня наукової прийнятності різних свідчень про час перебування домініканців на Русі, що поширювалися у літературі XIV—XVII ст. Досягнуто це фальсифікатором на основі зіставлення, з одного боку, повідомлення Я. Длуґоша про вигнання домініканців з Києва у 1233 р. (Długosz, ks. VI, s. 332) і даних про видачу грамот тим же домініканцям Ватиканом у 1233—1234 рр. (BOP, t. I, p. 43—45, N 63, 65—67, 69 та ін.; АИ, т. I, с. 35—36, № 39—40; ЦДІАЛ, ф. 131, спр. 1), з другого — пропонованої польською історіографією XVII—XVIII ст. псевдодати заснування Львова, яка мала припадати на 1268 або 1270 р. (Okolski, p. 71; Zimorowicz, p. 61 та ін.). Конкретне прив'язання осідку домініканців до Львова завдячує, найімовірніше, леґенді про ікону Богородиці (Петрушевич. О ... ико-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

не, ч. 57, с. 462). Основна заслуга у цьому (незважаючи на те, що елементи всіх названих сюжетів були відомі раніше), очевидно, належить невідомому авторові праці „Про історію чудесного образу у Львові“ (O historyi obrazu.., s. A_2—C, Aaa—Bbb та ін.), а також К. Ходикевичу, зокрема, у його розвідці „Про справи, які велися у руській провінції ордену домініканців“ (Chodykiewicz. De rebus gestis.., p. 15). Перший на підтвердження наводить навіть „копію“ якогось акта (він також неавтентичний і не виключено, що препарований саме у XVIII ст.), підкреслюючи слова: „Ми повинні думати, що двір князя був не малий, особливо напередодні створення міста, яке засноване приблизно року Божого 1268 — 34 роки після того, як прийшли брати в це місце“ („Curiam quoque principis non augustam fuisse debemus cogitae praesentim ante fundatam civitatem, cui dant principium circa annum domini 1268 — trigesimo quarto anno, post quam ingressi sunt fratres in istum locum“) (O historyi obrazu.., § 38, s. Bbb). У найновіших дослідженнях дата перебування домініканців у Львові пов’язується з кінцем XIII ст. (Szostek, s. 447).

9. Чи не найвикривальнішим для документа-фальсифікату є (враховуючи, звичайно, брак для цієї доби значних протистоянь у побутовому житті між католиками і православними) присвоєння князеві слів, нетипових для православного XIII ст. Князь Лев Данилович надає домініканцям привілей „через відданість та побожність, які має для святої римської й апостольської столиці“, і римську церкву називає як таку, що „держить першенство“ між іншими церквами („Quam ea devotione et pietate, qualem erga sanctam romanam et apostolicam sedem, inter alias patriarchales principes in unione catholicae fidei“). Тут же князь підкреслює заслуги ченців ордену, які „невтомно працюють на наших землях, розповсюджуючи святу римо-католицьку віру“. І все це мало писатись канцелярією Лева Даниловича, якщо загальновідомо, що князь Лев Данилович до смерті визнавав зверхність царгородського патріархату і ще за свого життя старався про створення окремої Галицької митрополії тощо (див. III, № 18).

10. У грамоті простежується неточність у визначенні ступеня спорідненості князя зі згадуваними особами по жіночій лінії. Констанція князем-експонентом називається матір’ю („Constantia regina matre nostra“), насправді вона була дружиною князя Лева Даниловича. Ця помилка простежується ще у М. Кромера (середина XVI ст.), який уважав „Констанцію жінкою овдовілого руського короля Данила“ (Cromer, libri X, p. 255—256), в С. Окольського, В. Зиморовича, Ф. Козлевського (згадані праці) вона то матір, то мачуха. 1247 р., згідно з Галицько-Волинським літописом, „**Данилъ поиде** [в Угорщину]**• поемь сна своего Лва и митрополита** [Кирила]**• иде к королеви• и во Изволинъ и поя дщерь его** [Констанцію] **сноу си женѣ**“ (Ипат., стб. 809). Останній факт підтверджують також угорські та ватиканські джерела. Неточність, що побутувала в літературі XVII—XVIII ст., була перенесена фальсифікатором у документ.

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

11. Викликає застереження латинська мова, якою написаний документ. Вона за своїм лексичним складом, синтаксичною будовою речень типова для XVII—XVIII, а не для XIII ст. Якщо допускати, що йдеться про переклад із давньоукраїнської, то при найраніших списках XVIII ст. (не кажучи про копію, створену „під ориґінал“) слід було б очікувати традиційного застереження або примітки, що йдеться про переклад. В. Левицький підкреслює, що ориґінал документа повинен був би засвідчувати півуставне чи уставне кириличне письмо (Lewicki. Dyplom.., s. 149—150). Коли прийняти, що документ від початку був писаний латинською мовою (наприклад, складений домініканцями спочатку у формі концепту, а після і у чистовику поданий на підпис князю — така практика була поширена не лише у Західній Європі, але й у нас, а потім переписувався, у зв'язку з чим щораз більше його мова осучаснювалася), то навряд чи це може стосуватись даного випадку і початку 70-х років XIII ст. та поширюватися на підпис князя і писаря Захарія Вихо: „Leo dux“ і „Zacharias Wycho, scriba“. Відомо, що підпис цього ж писаря поставлений (правда, як Вихот) під численними фальсифікатами, складеними саме кириличним письмом.

Перелічені дані відхиляють будь-яке припущення про автентичність документа.

Що послужило причиною створення досліджуваного документа? Насамперед, і це основне, боротьба між домініканцями та василіянами за право власності на землі на території міста Львова. Вона, як відомо, тривала протягом багатьох століть. А. Петрушевич зауважує, що грамота створена для доказу „законного володіння нерухомим майном домініканцями у Львові, коли руські ченці св. Василія Великого стали доказувати протилежне“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 156). У цьому контексті заслуговує на увагу також згадка С. Баронча про те, що саме на місці сучасного домініканського монастиря стояла руська церква (Barącz, t. 2, s. 443). Про це ще у 1601—1606 рр. говорив М. Ґруневеґ (Ісаєвич. Найдав. ... опис.., с. 107). Існування якоїсь кам'яної споруди на місці сучасного домініканського собору засвідчують також найновіші археологічні та історіографічні знахідки (Бандрівський, с. 9). Не виключено також, що досліджуваний документ міг бути відповіддю на конкретні вимоги василіян щодо повернення земель в околиці Підзамча, і що в цьому контексті фіґурувала, принаймні з XVI ст., грамота Миколаївській церкві з датою 1292 р., в якій згадуються Онуфріївський монастир і земельні володіння Миколаївської церкви, деякі з яких пізніше потрапляють до рук домініканців. Це землі, на яких уже в XVII—XVIII ст. розташовані костели Богородиці і Хрестителя, монастир Бенедикта (Петрушевич. Краткая роспись.., с. 39—40). Припускають, що у XIII ст. князем Левом був наданий притулок домініканцям у Львові. Їхнє стаціонування пов'язують з церквою Івана Хрестителя, однак, як про те свідчать документи латинського кафедрального собору, її засновують і нею володіють у 1250 р. руські ченці (Łobeski, s. 118). Пізніше, від часу захоплення Польщею Львова, „домініканці відібрали церкву“

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

в православних. 1372 р. князь Владислав Опольський повертає її русинам (Widman, s. 36, 49). Суперечки тривали й пізніше.

Припускаємо, що причиною створення документа могли також служити забуті сьогодні суперечки між цими орденами стосовно майна, що зберігалось у церквах, зокрема, у зв'язку з переходом до католиків і польських костелів частини пам'ятних церковних сакралій, які в минулому належали православним. Прикладом може бути історія з іконою Богородиці, яка нині зберігається у Ченстохові, а за традицією, своїм походженням пов'язана з князівськими дворами Києва, Галича та Львова. Про це чи не вперше згадує у 1615 р. Т. Піравський (Pirawski, s. 394). Руських ченців (ідеться про василіян) як перших спадкоємців ікони називає В. Зиморович, основуючись при тому на якомусь руському рукописі: князь Лев Данилович „дав тим же ченцям цей чудотворний витвір на перехування та поклоніння йому, і тільки русинам заповідав [його] оглядати" (Zimorowicz, p. 85). Пізніше про це інформують Я. Т. Юзефович (Józefowicz, s. B_2—C), Ф. Козлевський (Kozlewski, s. E), К. Ходикевич (Chodykiewicz, p. 345—346) та ін.

Зі створенням грамоти відбувається певне юридичне обґрунтування і закріплення за домініканцями прав на володіння всього того, що вони здобули у Львові, у зв'язку з чим формально усуваються підстави для суперечок і претензій. Зміст грамоти доказує, з одного боку, спадкоємність територій, що їх займали орден і сакралій та якими володіли, з другого — що, мабуть, було основною метою фальсифікатора,— вказує на те, що перебування домініканців у Львові сягає давньоруського періоду. Водночас створення грамоти могло диктуватися потребою арґументації підготовки домініканцями у Львові свята коронації ікони Богоматері у 1751 р. як одного із заходів Риму на українських землях (пор. аналогії: 1723 р. — у Кодні, 1724 р. — у Сокалі, 1727 р. — у Підкамені, 1749 р. — у Луцьку тощо (Kunasiewicz, s. 18).

Для створення документа фальсифікаторові служило кілька джерел. Насамперед це згадувана місцева традиція, що поширюється у формі леґенди і пов'язана з розповідями про перевезення з Візантії у Русь — до Києва, Галича, Львова (або через Теребовлю чи Белз у Ченстохову) ікони Богородиці. Цей переказ був популярний протягом кількох століть, сягаючи й XVIII ст. (Ulanowski. Obraz.., s. 5; Петрушевич. О ... иконе.., с. 453—454, 462). На те, що саме ця традиція була підставою для документа, вказує примітка, зроблена невідомим автором при публікації тексту грамоти у середині XVIII ст.: „[...] адже копії на якийсь-то слід вказують і дають певнішу інформацію [йдеться про псевдокопію втраченого ориґіналу грамоти], ніж сама традиція" (Hasło słowa.., § 38, s. Aaa).

Іншим джерелом були науково-літературні обробки цієї ж усної традиції. На цей зв'язок переконливо вказують тексти, вміщені у згаданих творах Т. Піравського, С. Окольського (останній вказує і на пожежу Львова в 1408 р. Це твердження згодом повторює невідомий автор у примітці до твору „O historyi obrazu...", § 38, s. Aaa) та В. Зиморовича. Їх порівняння

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

свідчить не лише про загальну подібність, але й про сліпе наслідування фальсифікатором цих джерел та перенесення, разом із загальною фабулою, помилок у грамоту, наприклад, про Констанцію як матір князя Лева Даниловича, а не дружину та ін.

При складанні документа фальсифікатором мусили використовуватись якісь невідомі нині рукописні акти та документи, що зберігалися в архіві домініканського монастиря (про знаходження їх у монастирі згадує, пишучи свій щоденник у 1601—1606 рр. М. Ґруневеґ), а також грамоти, писані від імені князя Лева. Припускаємо, що серед них могла бути грамота Миколаївській церкві з датою 1292 р. (III, № 10). Укладач документа, як відзначалось раніше, був також обізнаний із зарубіжними західноєвропейськими і ватиканськими актами пізнього середньовіччя.

Розглядаючи текст досліджуваної грамоти у зіставленні з наведеними раніше, можна констатувати, що її створення було результатом компілятивних зусиль фальсифікатора. Початкові клаузули формуляра, зокрема, *інтитуляція* та *оповіщення* про спільне рішення князя і ради, а також про традицію надавання церквам привілеїв з покликом на практику прадіда Володимира, запозичені з грамот князя Лева чи Лева Даниловича: „Nos dux Leo filius regis Danielis. Inito consilio prout et abavus noster car Wlodimirus et noster parens addidit ecclesiasticis et spiritualibus viris in omnibus terris Russiae“ і „**А се а кнѧ҃ Левь сн҃ь кролѣ Данила· Згадавшисѧ есмо з нашыми бояры прадѣ҃ нашъ цр҃ Великиⷨ Володымеր и wтеⷰ наш҃· и преда҃ митрополитоⷨ и епи҃п по всиⷨ земл҃ямъ рⷭскиⷨ**“ (III, № 18, список **ГҐС**; див. також у цьому виданні III, № 19). Певні аналоги з ранішого часу засвідчені у князівських статутах (Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 13—139), які були відомі з часу Галицько-Волинського князівства і пізніше. Текст *аренги* від слів „Deo et sanctissimae ejus matri“ до „nostri subditis volumus“, у якому прославляються Бог і Його Матір, можна реконструювати з багатьох документів чи навіть Житій, хоч саме уклад тексту грамоти автор будував самостійно. Згадка про „заступництво“ від сарацинів нагадує тему папських булл. Клаузула *інскрипції*, очевидно, належить до авторського тексту. Таким є і початок клаузули *диспозиції*, проте далі, зокрема, від слів „cum omni jure“ до „minio“ вона має повністю компілятивний характер і основується на актах, що дійшли до нас давньоукраїнською і латинською мовами з іменем князя Лева. Це стосується і клаузул *санкції*, *коробораціі* і *підписів*. Елементи західноєвропейського документа, як відзначалося, засвідчені у множинній формі „Nos“, уточненні річної дати, поставленні підпису „Leo dux“, як це траплялося у королівських документах, тощо.

Досліджувана грамота створена у XVIII ст.

Місцезнаходження будь-якого протографа фальсифікату не відоме.

Документ відомий у шістьох списках одного і того самого дипломатичного виду. Латинською мовою складено чотири списки, польською — два. Всі вони (виняток — список **АДМ**) виготовлені у XVIII—XIX ст.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

1. (АДМ). Список архіву Львівського домініканського (генеральний конвент) монастиря, створений, як припускають, раніше середини XVIII ст. „з ориґіналу“, який мав згоріти під час пожежі домініканського монастиря у 1408 р. чи раніше. Копіїст середини XVIII ст. називає його „старим манускриптом“, для якого характерний „давний почерк письма“. Лат. мова. Рукопису списку не виявлено, про нього дізнаємось із приміток до публікації документа у праці „Про історію чудесного образу у Львові“, що вийшла друком 1751 р. (O historyi obrazu.., § 38, s. Aaa).

2. (ГС). Список невідомого автора, вміщений у публікації „Про історію чудесного образу у Львові“, яка увійшла в конволют досліджень і проповідей 1751—1754 рр. під назвою „Гасло слова“. Створений у 1754 р. (O historyi obrazu.., § 38, s. Bbb). Лат. мова. Рукопису списку на сьогодні не виявлено. Про нього дізнаємось із публікації у названій праці. В основу списку, як твердить публікатор, покладено список **АДМ**. Правопис тексту відповідає правописним засадам середини XVIII ст. Звертає на себе увагу невпорядковане вживання великих літер, нечітке членування тексту. Для позначення слова „et“ застосовується спеціальний знак **&**, перенесений у друкований шрифт з рукописного письма. У двох випадках (у кінці і в середині слова) приголосний **m** замінюється титлою: „qua“, „complures“. Слово „sanctus“ передається за допомогою скорочення „**s.**“ Порівняльний аналіз досліджуваного тексту зі списками, які відомі з пізнішого часу, виявляє у ньому окремі додаткові слова та інші відмінкові закінчення слів. Перед основним текстом грамоти заголовок польською мовою: „Kopia... przywileju xiążęcia Leona, którego originał zgorzał...“ (див. **АДМ**). Крім того, при публікації документа є коротка анотація. Під текстом списку підпис князя: „Leo dux“, далі вказівка на місце розташування печатки: „L[ocus] + S[igilli]“, окремо виділяється підпис: „Zacharias Wycho [!], scriba“. Під текстом списку примітка копіїста-публікатора, яка тлумачить дату, подану римськими цифрами: „Annus ab Orbe condito juxta calculum Ruthenorum 6778 correspondet anno salutis 1270“.

3. (ЦВАЛБ). Список Центрального василіянського архіву та бібліотеки у Львові. Створений невідомим автором наприкінці XVIII ст. (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 153, арк. 4). Лат. мова. Грамота засвідчує чітке канцелярське письмо. Текст розміщений на двох сторінках аркуша паперу розміром in folio. Правопис характерний для документів XVIII ст.: містить скорочення слів „$\bar{s}$“ — „s(anctus)“; „ep$\overline{p}$us“ — „ep(isco)pus“, не регламентується написання великих літер. Рік складання грамоти поданий римськими цифрами. Список створений на підставі списку в книзі про коронацію образу Богородиці у Львові з другої половини XVI ст., можливо, й згаданої у списку **КБ**. На це непрямо вказує напис на звороті четвертої сторінки документа: „Copia privilegii Leonis ducis ex Libro actus Coronationis imagi(ni)s B[eatissimae] V[irginis] M[ariae] Leopoliensis deprompta“. Під основним текстом документа вказується місце розташування відбитка печатки: „L[ocus] S[igilli]“, як у списку **КБ** тлумачиться дата за новою ерою. У XVIII, можливо й у

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

XIX ст., список зберігався у складі фасцикула № 2 монастирського архіву. Про це свідчить напис: „Ex fasci: 2-do, N 1-mo“.

4. (Левиц.). Список Венедикта Левицького. Створений 5 березня 1842 р. (ЛНБ, від. рукописів, ф. 5 (Оссолінські), спр. 1252, арк. 28—29). Лат. мова. Відомий у рукописному і опублікованому (Lewicki. Dyplom.., s. 147—149) варіантах. Підставою послужив „ориґінал“, що зберігався на той час в архіві домініканського монастиря у Львові. При копіюванні грамоти порівняно зі списком **ЦВАЛБ** дещо по-іншому прочитуються окремі слова, членується текст на речення, у підрядкових примітках робляться зауваження щодо можливих пропусків слів в „ориґіналі“. Рік складання грамоти подається римськими цифрами. Підпис князя Лева, формула підпису писаря та місце відбитка печатки виділяються окремими абзацами. Подібно як і в списку **ЦВАЛБ**, окремо під текстом винесене тлумачення дати грамоти за новою ерою, що підтверджує його наявність. Список **Левиц.** покладено в основу публікації документа (Там само).

Опубл.: O historyi obrazu.., § 38, s. Bbb (лат. мова); Lewicki. Dyplom.., s. 147—149 (лат. мова); Kunasiewicz, s. 28—33 (лат. мова, переклад польс. мовою); Ulanowski, s. 13—14; Ulanowski. Obraz.., s. 9—10 (перекл. польс. мовою); Петрушевич. О галицких епископах.., с. 155—156 (лат. мова, част. публікація).

Текст документа латинською мовою

В основу публікації покладено список **Левиц.** Різночитання тексту грамоти у підрядкових покликах подано за списками **КБ** та **ЦВАЛБ**.

Nos dux Leo, filius regis Danielis.

Inito consilio prout et abavus noster car Wlodimirus et noster parens addidit ecclesiasticis et spiritualibus viris in omnibus terris Russiae, ita et nos Deo et sanctissimae eius matri virgini Mariae, quam omni honore prosequimur et prosequi a nostris subditis volumus, uti singularem ditionum nostrarum contra Saracenia tutellam, in bellis victoriam et triumphum, a Basilio et Constantino fratribus totius orientis imperatoribus eidem ab avo nostro in dotem Annae sororis suae et ejus sponsae in cupressina tabula a coaetaneo pictore s[ancto] Luca delineatam, e thesauro imperiali pro singulari dono inter alia oblatam, per nos de Halicia urbe Leopolim transportatam in nostra regia s[ancti] Joannis Baptistae capella prope arcem depositam, conservatam, diu noctuque cultam. Quam ea devotione et pietate, qualem erga sanctam romanam et apostolicam sedem, inter alias patriarchales

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

principes in unione catholicae fidei cum serenissima Constantia regina matre nostra charissima gerimus, fratribus peregrinantibus viris apostolicis ex novella praedicatorum familia ad nos missis et in terris nostris pro amplianda sancta fide romano-catholica a triginta sex annis degentibus et indefesse laborantibus dedimus colem, ubi arx antiqua fuit cum palatio addimus cum omni jure, dominio, utilitatibus, limitibus et tota amplitudine, prout nos ipsi fruebamur et utebamur. Quibus deus dabit in saecula possidere et uti frui, et pro nostris praedecessoribus et pro nobis deum misericordem orare debebunt. His autem cives et subditi nostri, filii et successores non debebunt[1] intromitti. Et ne in perpetuum haec ab iisdem alienentur. Qui aggredietur haec nostra verba, judicium cum illo habebo coram domino meo, maledictio dei erit supra illum in praesenti et futuro saeculo die horribilis judicii dei.

Ad cujus rei effectum has lit[t]eras nostras dedimus et sigillum nostrum appendimus.

Horum praesentes erant metropolitanus Kijoviensis et episcopus Premisliensis, princeps Andreas Jaroslawicz et d(omi)nus Waszko et alii complures d(omi)ni dum haec scribebantur.

Et data est haec scriptura Leopoli[2] post fundationem urbis anno secundo die lunae Augusti quinta a creatione vero mundi anno VIMDCCLXXVIII.

Leo dux.

Zacharias Wycho, scriba.

L[ocus] s[igilli].

Переклад

Ми, князь Лев, син короля Данила.

Порадившись, подібно як і наш прадід цар Володимир та наш батько надавали церковним і духовним мужам в усіх землях Русі, так і ми Бога та найсвятішу Матір Його Панну Діву Марію, яку з якнайбільшими почестями вихваляємо і велимо нашим підданим вихваляти, як єдину заступницю нашого володарювання від сарацинів, перемог і тріумфів у війнах. [Її], зображену благочестивим художником святим Лукою на кипарисовій дошці, за наказом імператорів усього Сходу братів Василя і Константина

[1] Здається, пропущене слово „impedire“.

[2] Слова „scriptura Leopoli“ подані курсивом.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

було взято для нашого прадіда в придане Анні, їхній сестрі та його нареченій, з імператорської скарбниці для особливого дару разом з іншими подарунками. [Образ] нами перевезено з міста Галича до Львова, розміщено в нашій королівській каплиці святого Івана Хрестителя біля замку, збережений [і] шанований удень та вночі. Через відданість та побожність, які маємо для святої римської й апостольської столиці, що між іншими патріархальними [церквами] держить першенство, у союзі з католицькою вірою, разом з найсвітлішою королевою Констанцією, нашою милою матір'ю, братчикам чужинцям, мужам апостольським з нового чину проповідників, які прибігли до нас і від тридцяти шести років проживають та невтомно працюють на наших землях, розповсюджуючи святу римо-католицьку віру, даруємо пагорбок там, де знаходився старий замок, надаємо з палатою, з усіма правами, володіннями, пожитками, дорогами у повному обсязі, у якому ми самі [їх] уживали і користувалися. Хай Бог дасть їм вічно [ними] володіти та користуватися, а за наших попередників та за нас вони повинні молити милосердного Бога. Втім, громадяни і наші піддані, діти та наступники не повинні до того втручатися. І нехай на всі часи вони від них відчужуються.

Хто порушить ці наші слова, з тим матиму суд перед лицем мого Бога, і нехай прокляття Боже впаде на нього тепер і в майбутньому в день страшного Божого суду.

Для здійснення цієї справи видаємо цю грамоту і прикріпляємо нашу печатку.

При цьому присутні були митрополит київський і єпископ перемишльський, князь Андрій Ярославич та пан Васько і [були] інші численні панове під час написання цього [документа].

І звершено цей запис у Львові, другого року після заснування міста, в понеділок, місяця серпня п'ятого дня, від створення світу року 6778.

Захарій Вихо, писар.

Лев, князь.

Місце печатки.

Текст грамоти польською мовою

Публікується за: Ulanowski, s. 13—14.

My xiąże Lew, syn króla Daniela, po odbyłej naradzie, jak[1] uczynił i pradziad nasz wielki car Władymir i nasz ojciec nadał kościelnym i duchownym mężom we wszystkich ziemiach Rusi, tak i my Bogu i najświetszej jego matce pannie Maryi, której wszelką cześć oddajemy i którą od poddanych naszych czczoną

[1] У підставі „jako".

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

być chcemy, jako szczególną państwa naszego przeciw saracenom obronę, na wojnie zwycięztwo i tryumf, od Bazylego i Konstantyna braci, całego wschodu cesarzów, temuż pradziadowi naszemu w posagu Annie siostrze swej, a jego narzeczonej, na cyprysowej tablicy, od równoczesnego malarza ś[więtego] Łukasza malowaną, ze skarbcu cesarskiego jako szczególny dar między innemi ofiarowany. Przez nas z Halicza miasta do Lwowa przeniesiony w naszej królewskiej ś[więte]go Jana Chrzciciela kaplicy przy zamku złożoną, zachowywaną, w dzien i w nocy czczoną, którą z tem uszanowaniem i pobożnością jakie mamy dla św[iętej] rzymskiej i apostolskiej stolicy, między innemi patryarchalnemi pierwszeństwo trzymającej, w jedności z katolicką wiarą, z najmiłościwszą Konstancyą królową macochą[2] naszą kochaną[3],— braciom pielgrzymującym, mężom apostolskim z nowego kaznodziejskiego zakonu do nas przysłanym, i w ziemiach naszych dla rozszerzenia świętej wiary rzymsko-katolickiej, od trzydziestu sześć lat żyjącym, i niezmordowanie pracującym, daliśmy pagórek gdzie był dawny zamek, z pałacem nadajemy, ze wszelkim[4] prawem, państwem, korzyściami, granicami, iz[5] całą rozległoscią, jakósmy sami pożytkowali i używali: którym bóg da na wieki posiadać, używać i korzystać[6]. I za naszych poprzedników, i za nas boga miłosierdnego błagać obowiozani będą. Tym zaś mieszczanie i poddani nasi, synowie i następcy niepowinni przeszkadzać, i na wieki niepowinno im to być odebrano.

Ktoby zaś naruszył te nasze słowa, z tym będę się sądownie rozbierał przed panem moim, a przekleństwo Boże będzie nad nim w teraźniejszym i przyszłym w dzień strasznego sądu Boga.

W skutek tej rzeczy daliśmy to pismo nasze, i pieczęć naszą przywiesili.

Przytomni temu byli: metropolita kijowski i biskup przemyski, xiąże Andrej Jarosławicz i[7] pan Waszko i kilku innych panów, gdy się to pisało.

---

[2] Matką; [3] Ukohaną; [4] Wszystkim; [5] У публікації **z** немає; [6] Наступне речення від слів „I za naszych“ до слова „będą“ — пропущене; [7] У публікації **i** немає.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

I dane jest to pismo we Lwowie po zbudowaniu miasta roku drugiego, w poniedziałek sierpnia piątego od stworzenia zaś świata roku 6778.

Leo xiąże.

Zacharyasz Wycho, pisarz.

(L[ocus]+s[igilli])

№ 6

Грамота галицького князя Лева слузі Осташкові Гласкові з датою 1282 або 1292 р., якою князь дарує село Васичин у Галицькій волості з усіма належними до нього землями та правами і визначає межі його земельних угідь, застерігаючи при тому обов'язок несення служби трьома ратниками-стрільцями

Документ належить до дарчих грамот.

Місцезнаходження оригіналу документа сьогодні не відоме. До XVI ст. він мав зберігатися у родині Васичинських. У середині XVI ст. служив підставою для підтвердного документа короля Сиґізмунда II, виданого у Кракові 26 грудня 1550 р. З його *вступного протоколу* дізнаємося, що королю на підтвердження був поданий „пергаментний лист від шляхетного Христофора Васичинського, спадкоємця міста Васичина, що у землі, званій Галицька, який написаний руською мовою і містить у собі дарування чи то надання села Васичина, що розташоване на ріці Свірж, знатному Осташкові Гласкові [...] з усім [правом] володіння і власністю на вічні часи [та] з підписом і печаткою найяснішого князя, володаря Лева, колись князя Русі, який непошкоджений, повний і жодною зі своїх частин не викликає застережень“ („l(itte)rae pargameneae nomine generosi Chri[st]ophori Vasiczinski, oppidi Vasiczin in Terra Haliciensis dicta haeredis lit[t]eras in idiomate Ruthenico conscriptas continentes se donationem seu concessionem villae Vasiczin ad flumen Swierz consistentis nobili Ostaszkoni Hlasko [...] cum omniqve dominio et proprietate perpetuis temporibus possidente sub titulo et sigillo illustrissimi principis domini Leonis olim Russiae ducis, salvae integrae etiam nulla parte sui inspectae“) (IV, № 43). Тут же сказано, що просив підтвердити грамоту не лише спадкоємець, але й у цій справі „звернулись [...] з проханням окремі наші радники“ („supplicatumque est nobis per certos consiliarios nostros“) (Там само).

Це все, що ми нині знаємо про оригінал документа.

Грамоту двічі підтверджував король Сиґізмунд II: вперше, як згадувалося, у Кракові 26 грудня 1550 р. (IV, № 43), вдруге — в Пйотркові 22 грудня 1558 р. (IV, № 52). Обидва рази на прохання Христофора Васи-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

чинського. Вдруге разом із текстом документа короля Сиґізмунда II від 26 грудня 1550 р. Двічі текст грамоти вносився до книг Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 79, k. 303—304 zw.; ks. 91, k. 496—497 zw.).

У структурному плані документ репрезентує класичний формуляр. *Вступний протокол* складається з клаузул *інтитуляції* (типова для багатьох грамот, писаних від імені князя Лева) та *інскрипції* з додатковою формулою, що вказує на побажання увічнення справи та запевнення правової чинності й довготривалості („na wieki wieczne“). У контексті *вступного протоколу* засвідчена також клаузула *промульгації* — „kozdomu dobromu nasim lÿsthom kto nan vszdrith ÿ vslissith“. Вона у першій частині формуляра єднає зміст *інтитуляції й інскрипції*.

Друга частина формуляра, *власне зміст*, розпочинається з клаузули *диспозиції*, яка містить перелік усіх нерухомих об’єктів, що надавались експонентом, і відомості про границі дарованих земельних і інших угідь. Клаузули *санкції* немає.

Закінчення (*есхатокол*) — третя частина формуляра документа — включає клаузулу *датації*, у якій місце складання документа означено загально: „a daliesmo toth lÿsth na lowisczi“. Нетрафаретне також пояснення засобу засвідчення документа — *короборації*. Досліджуваний „лист“ — „zubom zapeczathalÿ“.

Загалом розглядуваний формуляр один із найбагатших серед тих, які писалися від імені князя Лева чи Лева Даниловича і нині відомих. У ньому зберігається рідковживана для його канцелярії клаузула *інвокації* (у багатьох інших її немає), зберігаються повністю клаузули *короборації* та *датації*, а щодо загальної архітектоніки не відходить (виняток становить включення у *вступний протокол* клаузули *промульгації*) від структури давньоруських, а також слов’янських формулярів документів XII—XIII ст.

Документ датовано за новим літочисленням, за н. е.: „pod lyth Rozestwa Chrystowa perwoi thessoczi lytha dwysthÿ lyth y druhoho lytha“. У *датаційному формулюванні*, проте, пропущене число десяток (до речі, такі випадки трапляються у дипломатиці усіх слов’ян, передусім у копійних текстах). Хтось із читачів запису в Коронній метриці необдумано на полях розшифровує і проставляє: „1202“ [?]. Насправді за князювання Лева Даниловича це міг бути восьмий або дев’ятий десяток років (вісімдесят або дев’яносто). Третя з ряду цифра, хоч дуже нечітка, може прочитуватися як „**3**“ (1232?) або й „**9**“ (MRPS, pars V, vol. II, p. 38, N 5078). Апріорно дату документа можна пов’язувати з 1282 або навіть 1292 роком.

День і місяць подано за святами церковного календаря: „den swethaho Nikithi“. Свято св. Микити припадало у середньовіччі тричі на рік: св. Микити-єпископа — 20 березня, св. Микити-ігумена — 3 квітня (Срезневский. Др. рус. календарь.., с. 14 — 4 травня) і св. Микити-мученика — 15 вересня. При розшифруванні дня і місяця беремо до уваги найбільш відоме і поширене свято св. Микити, яке відзначали церква і народ в Україні у серед-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ньовіччі, а саме св. Микити-мученика. День і місяць появи документа, отже, міг припадати на 15 вересня.

Документ через брак печатки (її не взяли під час полювання) засвідчувався „зубом“ („zubom“). Інформація про такий спосіб скріплення непорушності документа насправді рідкісна, власне, відома тільки з канцелярії князя Лева: „Na swidoczestwo naszemu lysthowÿ nasv yesmu peczath prÿwÿsilÿ zubom zapeczathalÿ a ze nie ÿmaliesmo nasoÿ peczathÿ prÿ ssobÿ, a daliesmo toth lÿsth na lowisczi“. Так „зуб“ функціонально заміняв печатку. Що собою являв „зуб“ як знак і предмет засвідчення документа канцелярією та який мав вигляд,— не відомо. Припускаємо, що йдеться про певний рід металевої пломби, якою знизу затискувався шнурок, прив'язаний до пергаменту [!], на вічку якого був відбитий знак у вигляді якогось „геральдичного зуба“. Може, це був елемент „тризуба“ (зображення „зуба“, очевидно, не випадкове у практиці канцелярії, вона, правдоподібно, сягає старожитніх часів). Семантика зуба у слов'янській традиції пов'язана з символікою понять життєдайності, зрілим віком і надприродними силами, а також збереженням і увіковіченням явища (Усачева, с. 359—362). Це, однак, не єдина згадка про цей знак у княжій сфрагістичній геральдиці. У канцелярії князя Лева знак „зуба“ відбивався також на аверсах воскових печаток: „cu(m) sigillo subappenso in cordula sericea cera simplici, in ea sig(nu)m ad mod(um) dent(is)“ (див. IV, № 29). Підтвердженням цього є відомості, що усі грамоти, писані від імені Лева, „ktore mayą pieczenczi z zębem“, визнавались як автентичні під час перевірки князівських документів спеціальною Ревізією документів Руського воєводства (див.: IV, № 59, а також: I, № 3). Чи „підвішений зуб“ у досліджуваній грамоті був ориґінальним, тобто належав до творів XIII ст., чи зроблений на кшталт давнього, не відомо. Він втрачений разом з „ориґіналом“ документа.

Документ окремо не вивчався, не використовувався і не був у науковому обігу. Він також не згадується у давніх інвентарях та описах, переліках документів (пор.: Петрушевич. О галицких епископах.., с. 145—183; Линниченко, с. 53—56; Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 1—22 та ін.). Текст грамоти з таким розлогим коментарем чи не вперше пропонується увазі дослідників.

Аналіз внутрішніх ознак досліджуваного документа, як і більшості грамот, писаних від імені князя Лева (чи Лева Даниловича), дає змогу відносити його до неавтентичних і створених значно пізніше, ніж у другій половині XIII ст. На це вказує низка прямих і непрямих фактів, які випливають із тексту списків документа, що увійшли до королівських підтвердних документів (**Оцес.**, **Пшеремб.**).

Спершу хочеться звернути увагу на факт транслітерації давньоруського письма латинською мовою. У *вступному протоколі* підтвердного документа Сиґізмунда II від 26 грудня 1550 р. мовиться, що зміст цього „листа слово в слово з руського письма на польське транслітерований“ („litterarum tenor de verbo ad verbum ex Ruthenica scriptura in Polonicam translatur“). Транслітерація, як відомо, нівелює палеографію „ориґіналу“ (власне, її

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

підмінює), а водночас і правописні, і загальномовні особливості — одну з основних підстав дипломатичного аналізу документа і створює підстави для підозр, з одного боку, чи не спеціально вносився документ у підтверднний королівський лист у транслітерованій формі, щоб приховати фальшування (тут не враховуються правила королівської канцелярії середини XIV ст., у яких, зрештою, не наполягалося на цьому), з другого — чи правильно відчитаний „ориґінал“ тексту і адекватно переданий кириличний текст засобами латинської мови (адже „ориґінал“ і список розділяє 240—260 років, відповідно, й прочитання давньоруського тексту в польському середовищі), хоч відомо, що на той час у королівській канцелярії були писарі, які володіли українською мовою і письмом. І це очевидне. Не повинна викликати зауважень можливість участі князя у таких громадсько-господарських заходах, як встановлення границь під час розмежувань земельних володінь приватних осіб. Це, треба вважати, було традицією у Галицько-Волинському князівстві XIII ст. Тут не виключається можливість князя Лева брати участь у розмежуванні земель Васичина. Тим більше, що галицький і снятинський староста Петраш 24 серпня 1401 р. погоджується з межею васичинських земельних маєтностей „**поколѫ емѹ· кнѣзъ Левъ оуѣхалъ**“ (IV, № 17). У змісті названого документа, однак, насторожує, чому Васько Мошенчич, як одна зі сторін цього чину під час розмежування земель із Кіндратом Борсничем (розгляд справи відбувався на прохання Васька), не з’являється на розправу. Випадковість це, чи у Васька Мошенчича не було грамоти князя Лева „**листы и знамены· што соуть на листѣ**“, яка б мала засвідчувати границю маєтностей.

Не цілком переконливою є згадка в іншому документі короля Сиґізмунда II від 11 листопада 1557 р., виданому у Вільні „у справі мита, яке від давніх часів у його спадковому місті Васичині встановлене колись найяснішим Левом, князем Русі“ („ipsum ea dicti qualis exactione qui antiquitus in oppido ipsius haeredi[ta]rii Vasiczin ab ill(ust)ri olim Leone Russiae duce thelonei nomine instituta“) (IV, № 51). У ньому, однак, документ князя Лева про мито для Васичина не наводиться, згадка, правдоподібно, основується лише на словах „dali esmo iemu selo [...] zo wssim pravom [...] z mithom“ із досліджуваної грамоти. У королівському підтвердженні 1550 р. про мито не згадується (IV, № 43). Не відомо, звідки взялася така розлога оповідь, пов’язана з нищенням, відновленням і потребою збільшення мита?

Викликає певне застереження і той факт, що князівська грамота двічі підряд (у проміжку восьми років) підтверджувалася одним і тим же королем (1550, IV, № 43; 1558, IV, № 52) і на вимоги одного і того ж петента. Навряд чи друге підтвердження можна трактувати лише як формальну та неарґументовану процедуру та пов’язувати її з проходженням загального генерального сейму в Пйотркові, на якому учасники довідувались про різні правові чинності. У *вступному протоколі* королівського документа 1558 р. (IV, № 52) зазначено, що грамоту князя Лева підтверджено „для уникнення будь-яких скарг“ („se contra supplicas ullas“), а далі, „щоб цей

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

дарчий [лист] залишився непорушно законним“ („donationem hanc ratam et firmam esse volentes“).

Привертають увагу значні розбіжності транслітерацій текстів князівської грамоти під час першого підтвердження 1550 р. (IV, № 43) і другого 1558 р. (IV, № 52). Більшість слів тексту містить різне написання і звучання (див. далі основний текст і примітки до нього). Водночас немає облят князівського документа в ґродських і земських книгах Жидачева, Галича, Львова та інших міст, які традиційно вписували подібні документи на прохання зацікавлених осіб на сторінках книг.

На неавтентичність документа Лева вказує аналіз самого тексту:

1. Не цілком переконливим, наприклад, є формулювання клаузули *інтитуляції* (**Оцес.**). Клаузула починається з нетипової для давньоруської дипломатики XIII ст. форми „pluralis majestatis“ „Ми“: „Мӱ“ — „Мӱ kniass“. Вона відповідає лат. „nos“, що було привнесено зі західноєвропейської дипломатики пізніше. Таке запозичення для часу князювання Лева Даниловича є сумнівним, тим більше у документі, який стосувався внутрішнього життя князівства. Займенник ми (nos) переважно у XIII ст. засвідчений у підробках князівських документів (див. III, № 5, 15—16 та ін.).

2. При правильній структурі документа на першому місці виступає *інвокація*: „V imie oÿcza ÿ ssyna ÿ swiethocho ducha“ (**Оцес.**) або: „W imie otcza i syna i ducha swiethocho“ (**Пшеремб.**). Для документів, писаних від імені князя Лева (Лева Даниловича), це рідкісне явище і стосується як достовірних документів, так і фальсифікатів.

3. Незрозумілим є формулювання клаузули *короборації*, зокрема у тій частині, яка вказує, що документ „zubom zapeczathalÿ“.

4. Викликає застереження неподання у документі дати. В обох найдавніших списках (**Оцес.**, **Пшеремб.**) нечітко написане слово на означення „десяток“. І тут, очевидно, проблема полягає не у відчитанні недбало написаного *датаційного формулювання* копіїстами (також його транслітерації) королівської канцелярії (такі випадки також трапляються), а в навмисному, для замітання слідів щодо підробки документа, псуванні фальсифікатором дати ще, очевидно, на рівні протографа.

5. Не всі слова, використані в документі, могли бути поширені у діловій мові князівської канцелярії. І хоч арґументація на основі мови, передусім ужитої лексики, не завжди переконлива (з одного боку, не можна довести існування того чи іншого слова, якщо його не виявлено в інших джерелах, з другого — якщо воно згадується лише у цьому документі, то виникає підозра, що воно запозичене з інших слов’янських мов і не давньоруське), важко відносити (використовуємо, зрозуміло, лише доступну інформацію) до XIII ст. такі лексеми та їх форми, як: „swidoczestwo“ (свидочство, 1386, ССУМ, т. 2, с. 321), „vzitki“; „vzimali“, „karczma“, „mlyn“, „млинъ“ (1359, 1375, 1400, Там само, т. 1, с. 602) тощо. Викликає певний сумнів наявність у тексті XIII ст. такої великої кількості мікротопонімів, а також їх деталізація, не кажучи про звучання: „bolotho Kalihusi“,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

„Hnespvtho“, „Mssanoie Bolotho“, „Hnilaja Kÿrnicza“, „Oszruvya Mogyla“, „Studennaÿa Kyrnicza“, „Hlubokoÿa Dolyna“, „Wodky“, „Mogila“.

Наведені факти відхиляють будь-яке припущення, що досліджуваний документ, писаний від імені князя Лева, належить до XIII ст. Він створювався пізніше, можливо, у XV—XVI ст.

Грамота відома у чотирьох списках, які засвідчують один і той же дипломатичний вид документа, тотожну структуру, хоч у багатьох випадках неоднакову мову. Це вказує на те, що хоч в основі списків лежала одна і та ж підстава, її переписувачами і транслітераторами були різні особи. Порівняльне зіставлення списків Коронної метрики **КМ-1** та **КМ-2** вказує, що під час другого запису грамоти у контексті підтвердного документа короля Сиґізмунда II 22 грудня 1558 р. її текст по-новому транслітерується на основі протографа-„оригіналу“.

Списки досліджуваної грамоти такі:

1. (Оцес.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Оцеського. Створений у Кракові 26 грудня 1550 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основу списку покладена подана на підтвердження шляхетним Христофором Васичинським грамота „з підписом і печаткою найяснішого князя, володаря Лева“. Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Канцелярське письмо XVI ст. Нині місце зберігання рукопису списку у складі підтвердного документа короля не відоме. Наші відомості про список основуються на тексті списку **КМ-1**.

2. (КМ-1). Список № 1 Коронної метрики. Складений у Варшаві 1551 р. під час внесення князівської грамоти у склад підтвердного документа короля Сиґізмунда II від 26 грудня 1550 р. (**Оцес.**) в актову книгу Коронної метрики за 1550—1551 рр. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 79, k. 303v.—304). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Дрібне канцелярське письмо XVI ст. Характерні написання літер **ÿ** (переважно замість **й, и, і**), подвійного **ss** (замість українського **с**); вживається носовий звук **ą** (див. також: MRPS, pars V, vol. II, p. 38, N 5078).

3. (Пшеремб.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Пшеремберського. Створений на генеральному сеймі у Пйотркові 22 грудня 1558 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II від 26 грудня 1550 р. (**Оцес.**) із новим прочитанням грамоти князя Лева. Воно було здійснене, як і перше підтвердження, на прохання Христофора Васичинського. Сьогодні місце зберігання цього списку-оригіналу як окремого документа не відоме.

4. (КМ-2). Список № 2 Коронної метрики. Складений після 22 грудня 1558 р. під час внесення князівської грамоти у склад підтвердного документа короля Сиґізмунда II від 22 грудня 1558 р. (**Пшеремб.**) в актову книгу Коронної метрики за 1557 (17 жовтня) — 1559 (28 січня) рр. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 91, k. 496 zw.—497 zw.). Давньоукр. мова в латинській транслітерації. Дрібне канцелярське письмо XVI ст. Звучання тексту більш близьке до давньоукраїнського „оригіналу“: майже

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

немає багатозначної за звучанням літери **ÿ** — її замінила літера **i**; далі проглядне змішування **и** та **v**, де останнє переважає. Усі різночитання списку **КМ-2** подані у підрядку до публікованого основного тексту **КМ-1**.

Текст грамоти не був у науковому обігу і не друкувався.

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Публікується на основі списку **КМ-1**.

V imie oÿcza ÿ ssyna ÿ swiethocho ducha.

Mÿ kniass Leph hospodar Russkoÿ zemlÿ swiczczim kozdomu dobromu nasim lÿsthom kto nan vszdrith ÿ vslissith, nasomu virnomu sluzÿ Ostaskowÿ Hlaskowy dali esmo iomu sielo w Haliczkÿ Volosthi na ÿmie Wassiczin na Szwerzu, na wÿkÿ wÿcznÿ ÿ dithom iecho ÿ blyszkomu plemenu zo wssim pravom zo wssimi vzitki ÿako ÿessmo sami vzimali z mithom ÿ s korczmoÿą ÿ z mlyni prydalismo k tomu Vassiczinu zemlÿ obessdom [!] za rykoyą za Swerzem od Halicza po potok J̈aveczkÿ po bolotho Kalihusi, po Knesz Puth po Mssanoie Bolotho, po Hniluÿu Kÿrniczu, po Oszruvyą Mogily, po Studennÿą Kyrniczu stho verch dolÿnÿ Hlubokoÿ po reku, po Swersz na drohuÿ sthoronÿ w Swerssa od Zidaczowa pridali essmo zemlÿ ku Vassiczinu po Hlubokoÿą Dolyną po Wodky, po Mogilu, po Hosciniecz stho ideth s Kruzihnÿ ku Voskresseniÿu po Dolinu, od Dolÿnÿ poperek bolotha ku Swerzowi ku riczi po tha wsa snamiona, przydaliesmo thuią ku Wassiczinu Hlaskowÿ ÿ ÿescze pridaliesmo k tomu Waseczinu o dwÿ dworiscżÿ wo Lwąwskiÿ wolosthÿ na Noczeluhowÿ Monina [!] dvoriscza daliesmo Osthaskowÿ Hlaskowÿ na wÿkÿ wiczny ÿ dÿthom ÿecho, ÿ yoho blyskomu plemieniu zo wssimi vzitkÿ ÿ zemleÿą y z borthmy zo wssimi vzitky ÿako ÿssmo samÿi derzely ÿ vzÿwalÿ s toho Wassiczina ÿ s tich dworziscz ÿ mayąth nam sluzithÿ kopiem ÿ trÿmÿ sthrilczy, nam ÿ nassim sczasz [!] po nass bednią [!] na wÿkÿ.

Lysth pÿssan pod lyth Rozestwa Chrystowa perwoi thessoczi lytha dwysthÿ lyth y druhoho lytha wo den swethaho Nikithi.

Na swidoczestwo naszemu lysthowÿ nasv yesmu peczath prÿwÿsilÿ zubom zapeczathalÿ a ze nie ÿmaliesmo nasoÿ peczathÿ prÿ ssobÿ, a daliesmo toth lÿsth na lowisczi.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 7

Грамота галицького князя Лева Даниловича бояринові Ярославичу Юліяновичу Шептиці з датою 1284 р., якою князь дарує село Кальнофости й Онуфріївський монастир, а також підтверджує спадкове право на землі, що належали його батькові, дідові та прадідові, для заснування сіл Шептич і Вощаниці (Вощанців) у Самбірській землі

За смисловим і дипломатичним значенням документ належить до дарчих.

Оригінал документа не відомий. Про нього дізнаємось із підтвердної грамоти короля Казимира IV, виданої 27 грудня 1458 р. у Кракові. Королівський трансумпт називає його „привілеєм“ („privilegium“). Писаний на „пергаменті“, правдоподібно, спочатку кирилицею. Сьогодні документ дійшов у транслітерації латинськими літерами. У зв'язку з цією транслітерацією помітно чимало орфоепічних невідповідностей з українським звучанням слів. Як свідчить протокол королівського документа, оригінал був „підписаний рукою найяснішого володаря Лева, князя Русі й скріплений вислою печаткою руської князівської канцелярії“ („scripto manu eiusdem serenissimi principis Leonis ducis Russiae subscriptum et sigillo pensili cancellariae ducum Russiae“). Підтвердження здійснювалося на прохання „шляхетного Федора із Шептич від себе і шляхетних братів Гліба і Сенька, онуків вельможного Яцька або Гіацинта з Шептичів“ (див. IV, № 27). Копію документа Лева з підтвердження 1458 р. слід відносити до найстаріших на сьогодні.

12 квітня 1469 р. у Городку, на прохання того ж шляхетного Федора із Шептич і його родичів король Казимир IV вдруге підтверджує права власності прохачів на володіння маєтностями, „які були надані їх попередникам, згідно з листом найяснішого володаря і пана Русі князя Лева“ („iuxta litteram praeclari principis domini Leonis ducis Russiae praedecessoribus ipsorum datam et concessam“) (див. IV, № 28). Однак друге підтвердження уже не містить у своєму складі тексту грамоти Лева Даниловича.

У XVI ст. обидва документи короля Казимира IV з текстом грамоти Лева Даниловича окремо підтверджує король Сиґізмунд II — перший 24 травня 1572 р. у Кракові (Harasiewicz, p. 146—147), другий — 13 лютого 1552 р. у Пйотркові (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 80, k. 110 zw.—111 zw.). Текст грамоти короля Казимира IV з 1469 р. у додатку доповнено текстом грамоти князя Лева і облятовано між 31 серпня—3 вересня 1552 р. у книзі Перемишльського ґродського суду (IV, № 44).

Структура документа зберігає тричастинний поділ тексту — *вступний протокол*, *власне зміст* і *закінчення* (*есхатокол*). Кожна з названих частин містить відповідну, здебільшого вичерпну, кількість клаузул відповідного смислового навантаження.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Документ у *прикінцевому протоколі* містить формулювання *санкції* з традиційною *малединцією* („A ktoby nasz wełykokniażki łyst maw złomaty, budu mał z nym sud pered Bohom“); немає найменшої згадки про *коробораційо* (пояснення способів і засобів засвідчення документа, завдяки яким він набирає правової чинності), хоч наприкінці тексту в дужках стоять дві букви: „L. S.“: (L[ocus] S[igilli]).

Датація документа складається лише з одного елемента — дати року. Вона, як бачимо, подана за новим літочисленням: „Pysałosia w lito od Rożdestwa Chrysta Boha tysiecza dwochset osimdesiatoho czetwertoho“.

Виявлення документа, публікація і дослідницька праця над ним почалися приблизно з 20—30-х років XIX ст., що було передусім пов'язане з підготовкою збірника документів з історії церкви „Annales ecclesiae Ruthenae“ М. Гарасевичем (вийшов друком заходами М. Малиновського аж у 1862 р.). Дослідник публікує текст грамоти у підтвердженні короля Казимира IV з 1458 р., яка у свою чергу підтверджується королем Сиґізмундом II 1572 р. (Harasiewicz, p. 146—147). Публікація грамоти підтверджувала давньоруські корені роду Шептицьких. Дещо пізніше на основі „актів греко-католицької капітульної бібліотеки у Перемишлі“ (правдоподібно, й виявленого тексту грамоти), а також популярних переказів, з'являється згадка про документ у рукописному „Записнику“ („Родинна хроніка Шептицьких“) графа Івана Шептицького про оборону Перемишля перед монголо-татарами, в якій активну участь брав якийсь Шептиця. За це князь Лев Данилович привілеєм з року 1284-го мав надати перемишльському судді Ярославові (чи Ярославичу), мабуть, синові або своякові оборонця, село Кальнофости з монастирем св. Онуфрія та дозволити йому заснувати село Шептичі на Вощаницьких полях (Шпитковський, ч. 1, с. 2). Ці відомості тою чи іншою мірою повторюють Т. Жихлінський (Żychliński, s. 305), „Хроніка жалобна...“ (Kronika żałobna.., s. 439) і, зокрема, А. Косинський (Kosiński, s. 605 та ін.), який додатково використав текст досліджуваної грамоти. У 1876 р. опубліковано підтвердні документи короля Казимира IV в Aktach grodzkich i ziemskich, у яких наводиться грамота з іменем Лева Даниловича (1458) і згадують її (1469) у підтвердженнях короля Сиґізмунда II, відповідно, 1552 і 1572 рр. До них додано коментар (AGZ, t. VI, s. 133, N 92). У 1894 р. І. Линниченко досліджує підтвердну грамоту короля Казимира IV з 1469 р. із згадкою Левової грамоти для Шептицьких, зокрема, володінь „Шептиці з Онуфріївським монастирем у Самбірській землі“ (Линниченко, с. 54), а щодо грамоти з датою 1458 р. зауважує, що вона неавтентична (Там само, с. 55). Реєструє грамоту 1469 р. серед вихідної документації (у трансумпті Сиґізмунда II 1552 р.) Коронна метрика (MRPS, pars V, vol. II, p. 64, N 5471). Згадки про неї подають Б. Барвінський (Barwiński, s. 197), І. Крип'якевич (Крип'якевич, с. 95), але чи не найбільше приділив уваги документові І. Шпитковський у зв'язку з дослідженням генеалогії роду Шептицьких (Шпитковський, ч. 1, с. 2—3).

Після війни про неї не згадують, за винятком окремих історіографічних оглядів (Пашин. К затянувшейся дискуссии.., с. 8; його ж. Генеалогический комментарий.., с. 135—136).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Зауважимо, що майже всі перелічені праці, які вміщують відомості про грамоту чи публікують її текст, є констативними (виняток становлять праці І. Линниченка та С. Пашина) і здебільшого некритичними.

Належність документа до XIII ст. і часу князювання Лева Даниловича не витримує критики. Він усього-на-всього є фальсифікатом XVI ст.

Причини появи досліджуваної грамоти, як і багатьох інших документів з іменем Лева Даниловича (чи Лева), як відомо, могли бути різні. Кожна з таких грамот, однак, мусила спиратись на якийсь факт. У нашому випадку визначальну роль відіграла оповідь про геройство предка петентів у княжі часи, згідно з якою за його заслуги князь Лев Данилович мав надати його нащадкам привілей. На таку леґенду, як згадувалось, натрапляємо у „Записнику" графа Івана Шептицького та в іншій літературі (див. далі; також: Шпитковський, ч. 1, с. 2). Проте безпосередньою причиною появи документа була, правдоподібно, типова для XVI ст. боротьба за права власності на землі давнього роду Шептицьких перед владою (можливо, спровокованою навалою колоністів) і створення пізніших підробок документів. За таких обставин з'явилась більшість публікованих нині фальсифікатів; для їх перевірки за королівським розпорядженням була створена Ревізія документів Руського воєводства (див. IV, № 56—61). Час, на жаль, приховав усю конкретику питання. Покликання у документі на „дідів і прадідів" і на князівські їм привілеї було у Руському воєводстві (частково на Поділлі, Волині) поширеним явищем. Створений фальсифікат XVI ст., очевидно, не переконував адміністративну владу, і фальсифікатор, щоб надати новоствореному документові ваги, вдається до подвійного фальсифікування — документ, написаний від імені князя Лева Даниловича, вписується у надуманий тим же фальсифікатором королівський трансумпт 1458 р. і видається як історична цілість середини XV ст. Це створювало додатковий арґумент, що випливав із пієтету до королівської канцелярії для переконання державних службовців і обґрунтування домагань петентів. Такий захід деколи міг удаватися. Відомо, що князівські документи підтверджувались і враховувались королівськими чинниками уже з XIV ст. На те, що підтвердна королівська грамота 1458 р. неавтентична і з'явилася, очевидно, в один час із документом, писаним від імені Лева Даниловича, вказує стиль викладу змісту королівської грамоти (насамперед інша структура, брак клаузули *свідки*, що, як правило, мусила виступати при подібних правових актах) та брак будь-яких відомостей про неї у записах Коронної метрики під вказаною датою (III, № 23 та ін.).

Втім, припускаємо, що неавтентичність князівського документа навіть у складі підтвердного документа була згодом виявлена. А отже, у підтвердному варіанті 1458 р. документ не фіґурував перед місцевою владою. Тому з'являється новий підтвердний документ для Шептицьких того ж короля у 1469 р., правда, вже без тексту грамоти Лева Даниловича. Він містить лише згадку про те, що земельні маєтності „були надані їх попередникам, згідно з листом найяснішого володаря і пана Русі князя Лева" („iuxta litteram praeclari principis domini Leonis ducis Russiae praedecessoribus ipsorum datam et concessam") (IV, № 28). Документ 1469 р., на жаль,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

також створений у XVI ст., але оскільки у ньому лише згадувалася грамота Лева Даниловича (IV, № 45), то не викликав контраверсійного заперечення; його підтверджує у 1552 р. король Сиґізмунд II і у тому варіанті вписує Коронна метрика (MRPS, pars V, vol. II, p. 64, N 5471). Згодом, що напевно пов'язане з позитивним полагодженням справи прохачів, той же король підтверджує у 1572 р. і грамоту з датою 1458 р.

На неавтентичність документа з іменем Лева Даниловича вказує також аналіз багатьох конкретних елементів тексту грамоти:

1. Надуманим і безпідставним є формулювання клаузули *інтитуляції*, у якій Лев Данилович виступає як „welyki kniaź wsiey Ruskoi zemli". Галицько-волинські князі цей титул узагалі не вживали. Лише Роман Мстиславич відомий як „**великии кнѧзь**". Правда згадану титулятуру подає літопис, що може викликати певний сумнів у тому, чи сам князь Роман Мстиславич називав себе „**великим кнѧземъ**". Автентичних документів з таким титулом нині немає. Великими князями „звалися видатні київські князі,— пише І. Крип'якевич,— але цей титул не був постійним і не перетворився у титул київських князів взагалі [...] Великих князів встановили для себе лише суздальські князі" (Крип'якевич. Гал.-Вол. князівство, с. 116). Надуманою для князя Лева Даниловича є також названа частина клязули *інтитуляції*: „welyki kniaź wsiey Ruskoi zemli", а далі перелік земель: Лев Данилович князь „hałycki, nowohradzky [мабуть, новгородський], trubowolski [теребовельський], czerwensky, peremyslski, zwinohradzki і wsiey Russyi hospodar". У цій *інтитуляції* віддзеркалене повне незнання фальсифікатором усієї історії, що, зокрема, виявилося у змішуванні адміністративно-політичних одиниць XII, другої половини XIII ст. і раніших часів.

2. Непереконливим є зміст формулювання клаузули *інскрипції*. Документ адресовано „wirnym і myłym" боярам, а далі „pułkownykom, sudywszczym hradzkim". Яких „полковників" мав на увазі фальсифікатор,— не відомо. І. Линниченко зауважує, що згадка про них прямо доказує („б'є ярко в очі") неавтентичність грамоти. Невідомо, що означають такі слова, як „судивщі градзькі" чи „судівничі, судді ґродські" [?], з допомогою яких фальсифікатор переносить судово-адміністративну систему виконання для досліджуваних територій з XV—XVIII на XIII ст. Чужим для офіційних документів XIII ст. є тип *привітальної формули* „miru chrystyańskomu pozdrowłenie".

3. Порушеною є структура документа з початковим множинним займенником „ми" у „скороченому вигляді" *інтитуляції*: „My Leon Danyłowicz wsiej Ruskoi zemli", далі повторення уже без власної назви формулювання клаузули *інскрипції:* „daiemo naszomu bojarowy i sudywszczymu hradu peremyslskoho".

4. Спостерігається невідповідність, як це вдається констатувати на основі списку, між загальним оформленням грамоти, її структурою і змістом. Привертає увагу насамперед різнобіжність між поданням фальси-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

фікатором „під ориґінал“ грамоти з прикінцевою (під текстом) поміткою про печатку; невідповідність між згадкою у *вступному протоколі* підтвердного документа Казимира IV 1458 р. щодо князівського підпису і печатки у грамоті князя Лева Даниловича. У тексті грамоти з іменем князя Лева Даниловича немає жодного підпису і найменшого натяку на згадку про прикріплення чи підвішення князівської печатки, а наприкінці тексту Левового документа лише подана помітка початкових букв латинських слів: „L. S.“ (L[ocus] S[igilli]). Іншими словами, у протоколі документа короля Казимира IV мовиться, що пред'явлено для підтвердження привілей князя Лева, засвідчений підвісною печаткою („sigillo pensili cancellariae ducum Russiae“), а зміст документа не лише не містить клаузули *коробораційї*, що типове для такого типу документів, але й подає незрозумілу для князівської канцелярії другої половини XIII ст. згадану позначку „L. S.“ (L[ocus] S[igilli]). Вона, власне кажучи, спираючись на документи XVI—XVIII ст.,— є нічим іншим, як аналогом документів саме цих століть, а не XIII ст. Це також непрямо вказує на те, що писалась вона не на пергаменті, що властиве для XIII ст., а на папері, до якого приклеювалась (тиснулася) печатка.

5. Не відповідає часу появи псевдодокумента використана лексика. Незважаючи на всілякі орфоепічні казуси у зв'язку з транслітерацією латинськими літерами давньоукраїнського тексту, князь Лев фіґурує як „Leon“; трапляються слова „pułkownykom“, „sudywszczyji“ і т. ін.

Досліджувана грамота відома у чотирьох списках одного і того ж виду. Всі списки складені давньоукраїнською мовою у транслітерації латинськими літерами.

1. (АЖ). Список від імені секретаря королівської канцелярії Альберта з Жихліна [?]. Створений 27 грудня 1458 р. у Кракові у складі підтвердної грамоти короля Казимира IV (див. у даному виданні IV, № 27). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Як вказує *вступний протокол* підтвердного документа, князівська грамота подавалась на підтвердження Федором із Шептич та його племінниками Федором, Глібком і Сеньком. Була пергаментною, засвідчувалась печаткою і підписом [!] князя Лева Даниловича. Можна припускати, що князівський документ був написаний кириличною графікою. Нині місце зберігання цього списку, як і підтвердної грамоти, не відоме. Наші дані ґрунтуються на публікації документа М. Гарасевичем (Harasiewicz, p. 146—147).

2. (Демб.). Список канцлера королівської канцелярії Валентина Дембенського. Створений 24 травня („sabbato ante dominicam Conductus Paschae proxima“) 1572 р. на генеральному сеймі у Кракові у складі підтвердних грамот королів Казимира IV з 1458 р. (див. **АЖ**) та Сиґізмунда II з 1572 р. Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Ориґінал списку не зберігся. Наші відомості основуються на пізнішій друкованій копії документа М. Гарасевичем (Harasiewicz, p. 146—147).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

3. (АП). Список із родинного архіву Шептицьких у с. Прилбичах. Створений невідомим автором у XVII ст. у складі підтвердних документів королів Казимира IV з 1458 р. (див. **АЖ**) та Сиґізмунда II з 1572 р. (див. **Демб.**). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Ще на початку XIX ст. список грамоти зберігався у Прилбицькому архіві Шептицьких. Про це свідчить примітка М. Гарасевича: „Archivum familiae hujus possidet sequens dokumentum eam concernens“ (Harasiewicz, p. 145). Нині місцезнаходження рукопису документа не відоме.

4. (ПҐС). Список Перемишльського ґродського суду. Створений на початку XIX ст. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1572 р. (див. **Демб.**). Давньоукр. мова у латинській транслітерації (Harasiewicz, p. 146—147). Відомості про список взято з публікації грамоти. Її рукопис не зберігся.

Опубл.: Harasiewicz, p. 146—147.

Регест: MRPS, pars V, vol. II, p. 64, N 5471.

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

У цьому виданні текст документа подано за списком **АЖ**. Інші списки не враховуються через невиявлення їх прямих протографів.

Wo imia otca i syna i ducha swiatoho amin.

Leon Danyłowicz z Bożey łaski welyki kniaź wsiey Ruskoi zemli hałycki, nowohradzky, trubowolski, czerwensky, peremyslski, zwinohradzki i wsiey Russyi hospodar. Wsim nam wirnym i myłym bojarom, pułkownykom, sudywszczym hradzkim i ciłomu miru chrystyanskomu pozdrowłenie.

Oto pryszow do nas, nasz bojar i sudywszczy hradu peremyslskoho na imia Jarosławycz Julianowycz Septici, syn Juliana Pawłowycza Septicie, wnuk Pawła Mełentynowycza Septicia, a prawnuk Mełentyna Septycia i uprocyw nas o wydanie takoi hramoty:

My Leon Danyłowicz wsiey Ruskoi zemli daiemo naszomu bojarowy i sudywszczymu hradu peremyslskoho seła nasze Kalniafosty i monastyr s[wiatoho] Onufreia w zemli a Kniaztwie naszym Samborskim buduszczym, a zemlu na seło Septice i seło Woszczańce należne do jeho otca, dida i pradida iemu i wsiey jeho potomnosty, tak zemlu na założenie seła Septyci, seło Kalnafosty

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

i monastyr s[wiatoho] Onofreia w zemli Samborskiej na wieczne czasy wsiey jeho potomnosty daju i daruju.

A ktoby nasz wełykokniażki łyst maw złomaty, budu mał z nym sud pered Bohom.

Pysałosia w lito od Rożdestwa Chrysta Boha tysiecza dwochset osimdesiatoho czetwertoho.

(L[ocus] S[igilli]).

№ 8

Грамота галицького князя Лева Даниловича слузі Мелентію Туркевичу з датою 1284 р. (окремі списки), якою князь надає село Колчичі (Кульчиці) у Самбірській волості з усіма належними до нього земельними угіддями, встановлюючи їх межі, та користями з бортей і рибальства

Досліджуваний документ належить до дарчих грамот.

Оригінал не зберігся. Про текст грамоти дізнаємось із списків, які відомі у трьох варіантах. Найраніший з них (вар. А) належить до середини XVI ст., створений у складі підтвердного документа короля Сигізмунда II 29 жовтня 1556 р. у Варшаві. Його підтвердження відбулося на прохання Романа, Юрка, Федя Тарасовича, Тимка, Хоми та Ілька Кольчицьких (Кульчицьких). У *вступному протоколі* королівської грамоти, згідно з реляцією коронного підканцлера Йоана Пшерембського, вказано, що „нам був пред'явлений для експертизи лист на пергаменті найяснішого князя Русі Лева, написаний руською мовою, скріплений його титулом і звичною зубчастою [?] печаткою“ („expertas nobis esse lit[t]eras pargameneas ill(ust)ris Leonis ducis olim Russiae titulo et sigillo eius dentali solito munitas“) (IV, № 48). Це єдина на сьогодні відома інформація про князівський документ. У тому ж протоколі зазначено також, що документ був „непошкоджений і ні в чому іншому не підозрілий“ („non corruptas, nec aliqua in parte susceptas“). Той же документ у контексті королівського трансумпту вноситься королівськими ревізорами 13 березня 1564 р. у Литовську метрику (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. 9, k. 310—310 zw.). Запис супроводжується словами, „лист добрий“ („quatenus in usu“).

У XVII ст., через різні історичні обставини, з'являються інші списки документа, що засвідчено варіантами тексту Б та В (див. далі). Протографи цих названих варіантів грамоти нині, як і тексту XVI ст. (вар. А), також не відомі. Про них знаємо лише з облят і витягів з облят. Раніший запис документа (вар. Б) належить Перемишльському земському судові та датується 13 вересня 1696 р. Він внесений окремо, без супровідних текстів на прохання Михайла Кольчицького-Занковича українською мо-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

вою, кириличним шрифтом і у транслітерації латинськими літерами (див. **ПЗС-1, ПЗС-2**). Той же варіант Б документа на основі окремого витягу з надуманою датою 1660 р. (див. **ВПЗС-2**) на прохання Івана Кульчицького вдруге внесений в актові книги Київського ґродського суду 9 листопада 1790 р. (**КҐС**).

Варіант В документа з'являється між 15 вересня і 26 листопада 1696 р. Відомий також у формі обляти у книзі Перемишльського земського суду в складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з датою 29 жовтня 1556 р. (**Пшеремб.**). Правда, під час облятування документа у Перемишлі текст, писаний від імені князя Лева, підмінюється і не відповідає варіантові А (чого треба було сподіватись), а наближений радше до варіанта Б зі зміненим порядком слів.

Такі загальні відомості про документ князя Лева, які вдалося на сьогодні встановити на основі пізніших записів (див. Іл. *28—29*).

Щодо структури документа, то в ньому у варіантах А та В проглядається двочленна будова, а у варіанті Б — тричленна. Формуляр документа у першому випадку складається зі *вступного протоколу*, який містить клаузули *інтитуляції* та *інскрипції* (наявні в усіх трьох варіантах документа); *власне змісту* — клаузули *диспозиції* (у варіантах Б та В — поширена) та *санкції з маледикцією*. Чужими у формулюванні клаузули *санкції* (вар. Б), як і взагалі у діловій мові актів XIII ст., є слова: „**А на гербъ даю и Сasa**“ (**ПЗС-1**) // „A na herb daju Sasa“ (**ВПЗС-2**). *Закінчення (есхатокол)* формуляра репрезентоване клаузулою *датації* лише у варіанті документа Б. Дата виражена тільки роком і обчислена новою ерою: „**а.с.и҃д҃**“ — 1284.

Де писався документ,— не відомо. У ньому (навіть у найповнішому варіанті Б) назва місцевості не вказана. *Датаційне формулювання*, як мовилось, наявне лише у варіанті Б документа тільки датою року. У контексті клаузули вона така: список **ПЗС-1** — „**Писалосѧ во лѣто ѿ Рожⷭтва Хва҃ а.с.и҃д҃**“ (1284), список **ПЗС-2** — „Pysalosia w lito od Rożdestwa Chrystowa perszoj tysiaczy dwochsot osmdesiatoho czetwertoho“.

Виявлення документа і використання його тексту з науково-дослідницькою метою почалося тільки у XIX ст. Він, однак, міг бути відомий дослідникам Перемишльщини у першій половині століття, про нього могли знати Д. Зубрицький, А. Петрушевич (Інкін, с. 56).

У 60-х роках на основі екстракту грамоти документ копіює (вар. Б, список **ВПЗС-1**) Т. Ревакович. Він осучаснює його правопис. Це торкнулося насамперед заміни графем **z** на **ż** у тих випадках, де вимовляється **ж**; **i** на **j** (**у**), пристосування до сучасного правопису великих літер, пунктуації. Окремі слова він подає в іншому прочитанні, наприклад: замість „Kolczysi“ — „Kulczysi“, замість „Turkiewyczowy“ — „Jurkiewyczowy“, замість „Sinozatiamy“ — „sianożatiamy“, замість „tysiacy“ — „tysiaszczy“ та ін. Бракує слів „selo Kolczysi“, як уточнення після слів „Samborskoy oblasty“. Можливо, ці різночитання належали ще укладачеві екстракту грамоти, з якого переписував текст дослідник (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 21—22). Спираючись на список 1564 р., що уміщений у Литовській метриці (**ЛМ**),

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

публікує текст грамоти (вар. А) І. Линниченко. Це відбулось двічі — 1894 р. (Линниченко, с. 54) та 1899 р. (Линниченко. Суспільні верстви.., с. 54—55). Грамота включена у відомий перелік документів, писаних від імені князя Лева Даниловича або Лева. У 1902 р. публікує документ — варіанти А та В — М. Грушевський. Він, аналізуючи грамоту з погляду дипломатичної достовірності, доходить висновку, що вона неавтентична, „хоч польський переклад, безперечно, й покрив деякі недокладности первісної стилізації“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 21). Пізніше, у дискусії між І. Линниченком і М. Грушевським стосовно Левових грамот знову згадані ця грамота й елементи її змісту (Линниченко. Грамоти.., с. 101—102; Грушевский. Еще о грамотах.., с. 274 та ін.). У 1907 р. коротко описує і публікує список грамот Лева (вар. Б), заглиблюючись у питання автентичності князівських документів узагалі, І. Каманін (Каманин, с. 3—7). Виявивши текст документа у формі обляти у книгах Київського ґродського суду за 1790 р. (в основі лежав витяг з обляти Перемишльського земського суду за 1660 р.), він уважає обляту „прикладом викривлення“ документів князя Лева в пізніші часи, хоч вона свого часу „в своїй основі, можливо, була реальною“. І. Каманін, будучи обізнаним зі суперечкою, що точилася навколо автентичності грамот з іменем Лева і спираючись на виявлений у Києві список грамоти для Кульчич, констатує, схиляючись певною мірою до концепції І. Линниченка, що „визнання підробки грамот князя Лева, мабуть, є ще спішним; можливо, з часом у багатьох, якщо не в усіх випадках, виявиться, що в основі лежить дійсний факт видачі грамоти, що з втратою ориґінальних грамот, унаслідок різноманітних обставин (пожеж, татарських руйнувань і т. ін.), їхні власники вдавались до відновлення по пам'яті втраченого ориґіналу, що на тому ґрунті поновлення і проходило викривлення грамот, що доходило до впровадження або згублення в них таких частин, які у той чи інший час були зайві або їх недоставало“ (Каманин, с. 4).

Про досліджуваний документ знали Б. Барвінський, І. Крип'якевич, О. Кучера.

У післявоєнний період багато уваги приділив документові В. Інкін. Грамота, на думку дослідника, поряд з іншими подібними документами „становить безсумнівний фабрикат XVI ст.“ (Інкін, с. 56). Водночас учений розглядає історію створення грамоти, спиняється на трактуванні своїми попередниками її автентичності, вказує на причини появи грамоти у варіантах та ініціативу в цьому, в контексті боротьби за спадкові маєтності, Кульчицьких. В. Інкін окремо наголошує на провенієнції тексту документа: „Фальсифікаторів спонукало до цього почуття погвалтованої справедливості. Джерелами фабрикації послужили власна пам'ять, акт 1423 р. старости П. Одровонжа, звідки в фальсифікат внесено опис границь, якого не було в першій грамоті [варіанти Б та В], і власна фантазія, почасти оперта на дійсний стан речей, що складався не раніше XV ст., наприклад, „A na herb daruju Sasa“ (Там само, с. 58—59).

До неавтентичних відносить грамоту С. Пашин. Йому належить повне заперечення будь-якої історичної вартості грамот з іменем князя Лева

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Даниловича чи Лева, в тому числі її дарчої слузі М. Туркевичу на село Кольчичі (Кульчиці) (Пашин, с. 20). Появу документів з іменем Лева (Степанові Лізді на села Гординю і Дорошево (III, № 21), Кунатові Біличу на села Ритеровичі і Рогізно (III, № 23) дослідник розцінює як сплановану акцію, як справу одних рук: „Можливість звичайного збігу суттєво підважується тією обставиною, що власники Гордині і Кульчиць були сусідами — віддаль між селами не досягала навіть 10 км“ (Пашин. К затянувшейся дискуссии.., с. 12—13). Таке трактування непрямо проглядається і в інших працях цього дослідника, присвячених українській шляхті XIV—XV ст. (Пашин. Галицкое боярство.., с. 15—21; його ж. Червонорусская шляхта, с. 21—32). З приводу міркувань С. Пашина, передусім у його першій статті, В. Інкін зауважує, що „історики, які займають вкрай скептичну позицію [щодо грамот князя Лева], виходили з концептуальних міркувань невизнання великої феодальної земельної власності на Русі в XIII ст.“ (Інкін, с. 56).

Про документ згадують О. Купчинський (Купчинський. Дослідження.., с. 130), Я. Щапов (Др.-русск. письм. источники, с. 35) і т. ін.

Різнобічні спостереження над документом, а також його аналіз багатьма дослідниками дають підстави констатувати, що йдеться про фальсифікат, правдоподібно, XVI ст. На це вказує низка фактів, пов'язаних із критикою тексту документа та умов, що спричинили його появу.

Документ, як зазначалося, дійшов до нас у трьох текстових варіантах, і це за умови, якщо йдеться про один і той самий акт дарування, про одного і того самого експонента та адресата. Торкаючись конкретно текстів варіантів документа, умовно названих А, Б та В, констатуємо, що вони мають: 1) різний обсяг тексту; 2) неоднакове смислове навантаження, нарешті, 3) створювалися у різний час і, головне, значно пізніше князювання Лева, як про це свідчить дата варіанта документа Б. Це попередньо вказує, що для названих варіантів служив не один протограф. Для ілюстрації сказаного відзначимо:

1. Варіант тексту документа А коротший, містить 68 слів (разом зі службовими словами), Б та В — по 89.

2. У варіанті тексту А зміст подано більш загально, варіанти Б та В містять уточнення передусім щодо назв урочищ, відповідно, опису меж села. Під цим оглядом, звичайно, звертають на себе увагу клаузули *диспозиції* у частині формуляра, *власне зміст*. Наприклад:

А: „ze wsithkÿemi pozÿthki, jakossmÿ samÿ trzimalÿ, s polmÿ ÿ z łąkamÿ, ÿ z dąbrowamÿ, ÿ lÿassi, ÿ zyri, ÿ z barcziamÿ, i s siczia“;

Б: „**такосми сами держали с хлопами сѣтниками из весьма пожитками* полами• сѣножатами• паствисками• лѣсами• дѹбровами• бортами и сѣтю и з ѹрочисками до Колъчицъ належащими Кобила• Боленижъ• Городъ• Садъ и Радылъ межи межами шграничоними бабинъского• корнелоского• ожъмиʻкого• стѹпницкого• ѹгорницкого и самборского**“.

Варіант тексту В збігається з варіантом Б за кількістю слів, хоч і з іншим порядком. Водночас прикінцева формула *диспозиції* також по-іншому подана у варіантах:

А: „ÿ dalissmo mu na wyeky wÿeczne ÿ potomkom jego“;

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Б: „**вѣчнє и на вѣки**“ (текст грамоти українською мовою у транслітерації латинськими літерами пропускає ці слова); В збігається з Б.

У клаузулі *санкції* з *маледикцією* варіанта документа Б після слів власне клаузули (чого нема у текстах варіантів А та В) подана згадана фраза: „**А на гербъ даръю и** [?] **Саса**“ (**ВПЗС-1, ВПЗС-2, КҐС** та ін.). Формулювання такої фрази могло, однак, з’явитися лише з XV ст.

3. Варіанти документа, як відзначалось, з’являлися у різний час. Найкоротший з них за обсягом тексту А, правдоподібно, був складений спочатку (незалежно від того, що він першим підтверджувався і вносився королівськими ревізорами до Королівської метрики, див. далі). Інший — Б, який не підтверджувався і якого не знає королівська канцелярія, відомий тільки з облятованих записів 1696 та 1790 рр. і різних його витягів. Щодо варіанта документа В, то він компілятивний. Поява варіантів Б та В пов’язана, як про це свідчать різні історичні джерела (останнє, однак, не викликає застережень щодо подібних умов і для варіанта документа А в XVI ст.), в екстремальних обставинах переслідування зем’ян Кульчицьких і їх прав власності на спадкові землі з боку самбірського старости Юрія (Єжи) Мнішека. Староста забрав у Кульчицьких 11 ланів і приєднав „до сусіднього фільварку“, постійно відбирав „збіжжя та інше сільськогосподарське майно“, а в 1609 р. „домігся санкції своїх дій у королівському референдарському суді“ (Інкін, с. 58). Судові процеси тривали також при його наступниках у XVII ст. Кульчицькі їх постійно програвали. Тим часом виказатись документом князя Лева на спадкоємне право власності щодо земель, належних Кульчицьким, як це практикували інші зем’яни, вони були неспроможні, бо на той час, правдоподібно, уже не існувало в „ориґіналі“ князівської дарчої. Чому Кульчицькі не вдалися і не використали підтвердної грамоти короля Сиґізмунда II з датою 29 жовтня 1556 р., у якій наводився текст грамоти Лева,— не відомо. Не віриться, що про нього не знали. За цих обставин 1696 р. з’явився (а не у 1660 р., як, сперечаючись з М. Грушевським, твердить В. Інкін) фальсифікат, що є варіантом Б і В, писаний також від імені князя Лева, але вже з конкретною датою: 1284 рік. Відомості, що він написаний 1660 р., не підтверджуються. Запис про появу ориґінального витягу документа 13 вересня 1660 р. (Каманин, с. 6), який начебто був зроблений на основі якоїсь внесеної у Перемишльські земські книги обляти, не виявлено, хоч книга під цим роком прошита і з неї не втрачено жодного аркуша. Таким чином, пропонований Іваном Кульчицьким для запису в Київську ґродську книгу витяг із цією датою (від 9 листопада 1790 р. був внесений до Київської ґродської судово-адміністративної книги (**КҐС**) також є нічим іншим, як фальсифікатом.

Пропонованих відомостей, очевидно, уже вистачало б для того, щоб переконатись у неавтентичності документа. Звертаємо увагу, однак, ще на окремі елементи, взяті з внутрішньої критики тексту грамоти щодо цього питання.

У документі помітне:

1. Нетипове формулювання (навіть для Левових грамот) клаузули *інтитуляції*: „Ja w Bodze Lew xÿ¹ze pan Ruskÿei Ziemÿe“ (А); „**Ꙗ ѡ Бозѣ Левъ кнѧзь и панъ Рꙋ́ской землѣ**“ (Б); „Ja w Bodze Lew xiąze pan Ruskiej ziemi“ (В).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2. Нехарактерне для ділової мови князівських канцелярій XIII—XIV ст. використання у клаузулі *датація* початкового слова „**писалоса**“. На першому місці цієї клаузули традиційно вживали „**сталося і писано**“ („actum et datum“), з XIV ст. в українських документах відомі формулювання, створені на основі кореня цього слова: „**А писанъ листъ**“, „**А писано**“.

3. „Виразно доводять фабрикацію“ документа, на думку М. Грушевського, титул „**панъ Рꙋскои землѣ**“, а також згадка про Самбірську волость (прочитується „область“), що, правда, останніми роками спростовується (Крип'якевич. Княжий Самбір.., с. 26—32; Коструба. Самбірське єп-во.., пос. 15; Генсьорський. З коментарів.., с. 182).

4. Брак у всіх варіантах грамоти дати, причому саме „більш пізні списки“ її мають.

5. Загалом мова документа не відповідає XIII ст. Мовний аналіз текстів грамоти, незалежно від того, що окремі списки дійшли у перекладі та транслітерованому вигляді українського „протографа“, дає змогу зробити висновок, що стиль і добір лексики притаманний XVI—XVII ст. Вона репрезентує зовсім нехарактерний для XIII ст. „pluralis maiestaticus“: „**ꙗкосми сами держꙗли**“ (Б); „jakossmÿ samÿ trzimalÿ“ (А); „dalissmo“ (А); „dalismy“ (В). На мові позначився вплив польської мови: „**с хлопами**“ (польс. chłop — селянин), „**малъ**“, „**бꙋдꙋ малъ**“ (польс. — będę miał), правдоподібно, „**предъ**“ (польс. przed — перед), „**пастꙋвисками**“ (польс. — pastwisko). Нехарактерною для XIII ст. є форма „**съ полꙗми** [...]• **лѣсами**“ замість „**из польми** [...] **лѣсы**“ (Генсьорський. З коментарів.., с. 181). Незрозумілою є для XIII ст. фраза, дочеплена до клаузули *санкції:* „**А на гербъ дарꙋю и** [?] **Саса**“ (вона могла з'явитись лише з XV ст.) (Інкін, с. 58—59), „**область**“ замість „волость“ тощо. Викликає підозру подібність форм і стилізація мови грамоти до інших грамот, які не належать до автентичних.

Досліджувана грамота збереглась, як зазначалось, у трьох варіантах (А, Б і В), які репрезентовані десятьма списками. Вони дійшли до нас давньоукраїнською мовою у кириличній графіці та транслітерації латинськими літерами, а також у перекладі польською мовою.

Варіант документа А

1. (Пшеремб.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Пшерембського. Створений у Варшаві 29 жовтня 1556 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основу списку покладений руський пергаментний „оригінал“ грамоти князя Лева Даниловича, засвідчений печаткою. Її підтвердження з наведенням тексту відбулося на прохання Романа, Сірка, Федя Тарасовича, Тимка, Хоми та Ілька Кольчицьких (Кульчицьких). У процесі підготовки королівського документа досліджувану грамоту перекладено старопольс. мовою. Місце зберігання рукопису списку в складі підтвердного оригінального документа латинською мовою не відоме. Знаємо його копії і реґест (MRPS, pars V, vol. II, p. 189, N 7639).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2. (КМ). Список Коронної метрики. Створений у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II 29 жовтня 1556 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 89, k. 23—23v.). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст.

3. (ЛМ). Список Литовської метрики. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II 29 жовтня 1556 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, ks. 9, k. 310). Старопольс. мова. Канцелярське письмо. Правопис поширений для старопольської мови, що вживалась в Україні і в Литві у XVI ст. Графема **і** передається через **і** та **y, ẏ** і **ÿ** („Russkÿei"); **z** та **ż** — через **z**, **l** і **ł** — **l**, непослідовне вживання графем **а** та **е**. Подекуди засвідчене **ą**. В основу списку покладений список підтвердного документа короля Сиґізмунда II 1556 р. (див. **Пшеремб.**), який є найранішим серед відомих варіантів грамоти.

4. (СЕ). Список Самбірської економії. Створений 29 жовтня 1756 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II 29 жовтня 1556 р. (**Пшеремб.**), який пізніше підтверджено королем Авґустом III 9 липня 1742 р. (ЦДІАЛ, ф. 856, оп. 1, кн. 126, арк. 106). В основі списку є запис у Коронній метриці (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 60, k. 123). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVIII ст. Список входить до складу конволюту документів про майнові суперечки між власниками сіл Корналовичі і Кульчичі та громад Бобинського та Дублянського ключів Самбірської економії. На звороті: „N[umero] 90-to. 1756, die 29 8-bris. Lit[t]erae ducis Leonis". XVIII ст.

Варіант грамоти А, таким чином, засвідчений польською мовою у чотирьох списках.

Текст документа старопольською мовою

Для видання варіанта А грамоти використано список **ЛМ.** Список **Пшеремб.** не береться до уваги через невиявлення його тексту.

Ja w Bodze Lew xÿąze pan Ruskÿei Ziemẏe, dalem Kolczicze sludze swemu Melenthÿowi Thurkowẏczowÿ w Samborskyei wloscz̀y syelo Kolczicze ze wsithkÿemi pozythki, jakossmÿ samÿ trzimalẏ, s polmẏ ÿ z ląkamÿ, ÿ z dąbrowamÿ, i z lẏassi, ÿ zyri, ÿ z barcziamẏ, ÿ s siczia, ÿ dalissmy mu na wyekẏ wẏeczne ÿ potomkom iego.

A ktho bÿ chczÿal zlamacz nasse listhẏ, sąnd bedzie mÿal s nyem przed Bogiem.

Опубл.: Линниченко, с. 54; Линниченко. Суспільні верстви.., с. 54—55; Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 21.

Реґест: MRPS, pars V, vol. II, p. 189, N 7639.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Варіант документа Б

5. (ПЗС-1). Список № 1 Перемишльського земського суду. Створений 13 вересня 1696 р. у зв'язку з облятуванням князівської грамоти як окремого документа в книги земського суду. Внесення його в актові книги відбулося на прохання Михайла Кольчицького (Кульчицького)-Занковича (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 149, арк. 84—85; грамота кн. Лева Даниловича арк. 85). Давньоукр. мова. Скоропис стилізований під неохайний півустав. Для письма не характерні виносні літери (виняток становлять графеми **с** та **н**). Графема **у** послідовно передається через **ꙋ**, **я** — через **ꙗ**, **о**, однак, має два відповідники — **о** та рідше **ѡ**. Помітні неточності у написанні деяких слів. Слова „**въ Самборъскои облаⷱти село Колъчицѣ**" були пропущені під час складання основного тексту й дописані пізніше. Так само вписане пізніше на полях слово „**ожъмнⷱкого**". Дата року подана слов'янськими буквами. Заголовок: „Oblata priuilegii Ruth(e)no idiomate s(upra)sc(rip)ti pro p(e)t(en)te n(obilium) Kolczyckich".

6. (ПЗС-2). Список № 2 Перемишльського земського суду. Створений, подібно як і список **ПЗС-1**, 13 вересня 1696 р. у зв'язку з облятуванням тексту князівської грамоти як окремого документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації. Запис в актові книги відбувся на прохання Михайла Кольчицького (Кульчицького)-Занковича (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 149, арк. 85). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Канцелярське письмо. Текст частково вилиняв, у зв'язку з чим частина слів без підтирок і текстологічних правлень потягнена вдруге пером. У тексті непослідовно вживаються великі букви, немає абзаців. Графема **i** позначається двояко — як **i** та як **y**; **z** та **ʒ** — як **z** і т. ін. Трапляються випадки, коли замість **cz** вживається **c**: „tysiacy". Слова „w Samborskoj obłasty seło Kolczycі" — пропущені в основному тексті і дописані пізніше на місці примітки з окремою позначкою про те, де вони повинні бути у тексті. Так само пропущене слово „Ozemynskoho", але дописане над рядком. Після *датаційної формули*, що виражена лише роком і написана словами, поставлено її розшифрування: „1284". Заголовок: „Expositio seu interpretatio priuilegii suprascri(pti) polonico idiomate scripta".

7. (ВПЗС-1). Список № 1 витягу Перемишльського земського суду. Створений у 1696 р. (не раніше 13 вересня) або пізніше як екстракт обляти князівського документа, внесеного у книги земського суду 13 вересня 1696 р. (див. **ПЗС-2**). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Зберігався у родинному архіві Кульчицьких у с. Кульчичах. Приблизно зі середини XVIII ст. список був включений в окремий конволют документів роду Кульчицьких, який складався з 238 сторінок, розміром in folio, оправлений у картон і шкіру. У книзі список грамоти князя Лева Даниловича був на третьому від початку аркуші. У XVIII ст. названий конволют зберігався у Волчка Кульчицького (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 22). Тепер місцезнаходження списку грамоти, як і взагалі цілого конволюту до-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

кументів, не відоме. Текст списку, слід припускати, послужив для створення списку-копії, пізніше він був покладений в основу списку Т. Реваковича (див. **Рев.**). На другому аркуші конволюту також згадується князівська грамота 1284 р. Вона використовувалася у XVIII ст. при розмежуванні земель громади с. Кульчичів. Заголовок документа такий: „Granitialia dokumenta villam terrestrem Kulczyce cum bonis oeconomiae Samboriensis s(acre) r(egiae) m(aiestatis) dislimitantia, tum et alia munimenta statum bonorum terrestrium [...] Kulczyce, a privilegio ill(ustrissi)mi ducis Leonis 1284 [...] complectentia ac granities et divisio(nem) Odrowazianam, nec non legitimitatem [...] praesentis probantia [...] documenta ex actis terrestribus et castrensibus Premisliensibus collecta opera g(e)n(ero)si Pauli Kulczycki vices gerentis castrensis Premisliensis anno domini 1766. Premisliae“.

8. (ВПЗС-2). Список № 2 витягу Перемишльського земського суду. Екстракт обляти князівської грамоти повинен був бути внесений на прохання Михайла Кульчицького-Занковича в актові книги Перемишльського земського суду 13 вересня 1660 р. Створений в останніх роках XVII—XVIII ст. Давньоукр. мова в латинській транслітерації. Хто виготовляв список,— не відомо. Під текстом, як форма засвідчення документа, поставлено напис: „Correxi Nowosinski“ та помітку про відбиток печатки: „L[ocus] S[igilli]“. Проте названі діловодні елементи, які належали „ориґінальному“ екстрактові, у список перенесені механічно. Про досліджуваний список, як і про його облятування, в Перемишлі в 1660 р. дізнаємось з пізнішої копії списку, внесеної в 1790 р. у Київські ґродські книги (див. **КҐС**). Серед актів Перемишльського земського суду облята князівської грамоти для с. Кульчич за 1660 р. не знайдена. Невиявлення документа, можливо, пов’язане з браком узагалі факту внесення грамоти в актові книги названого року. Припускаємо, що дата 1660 р. помилкова (і не виключено, що поставлена умисно з розрахунком незнання справи у київському (житомирському) середовищі, у досліджуваному списку замість очевидної — 1696 р. Про те, що йдеться саме про „копію ориґінального екстракту“ з 1696 р., а не з 1660 р., може вказувати: а) факт першого облятування князівської грамоти у книгах Перемишльського земського суду саме у 1696 р. і не раніше; б) майже повна ідентичність правопису тексту поданого списку під названим 1660 і 1696 р., нарешті, в) збіг дати дня і місяця облятування грамоти 13 вересня 1696 р. з датою обляти досліджуваного списку. Крім того, у даному разі пізнавальними є особа Михайла Кульчицького-Занковича, який виступає як прохач внесення документа у книги Перемишльського земського суду в 1696 р. (він у тій самій ролі фіґурує у 1660 р.) та особа земського урядовця у Перемишлі Новосінського, який згадується у багатьох документах саме з 90-х років XVII ст. Таким чином, найімовірніше, йдеться про „копію ориґінального екстракту“ обляти князівської грамоти з 13 вересня 1696 р. (див. **ПЗС-2**). Під основним текстом досліджуваного списку подана примітка про якусь невідому перевірку князівської грамоти королівським судом ще у 1366 р.: „Productum coram judicio sacrae

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

majestatis circa visitationem laure [?] inter officiales communitatis Samboriensis et communitatos inter villam[que] eo nomine atque camerarium Kulczyce nec non alios incomparatis ne expressas.

Feria quarta, in crastino festi sanctae Agnetis Virginis et martyris, anno domini millesimo trecentesimo sexagesimo sexto. Adamus Brzezowski“ (пор.: Каманин, с. 6—7).

9. (КҐС). Список Київського ґродського суду. Створений на прохання Івана Кульчицького 9 листопада 1790 р. і внесений у формі обляти у замкові книги суду (ЦДІАК, ф. 2, оп. 1, кн. 122, арк. 188 зв., акт № 192). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. В основу списку покладена копія оригінального витягу з обляти документа, який мав бути вміщений у книги Перемишльського земського суду за 1660 р. (див. **ВПЗС-2**). Тепер рукопис списку не відомий. Він разом з названою актовою книгою Київського ґродського суду втрачений в останню війну. Наші відомості основуються на копії досліджуваного списку з 1907 р. (див. Каманин, с. 5—7).

Варіант грамоти Б, таким чином, засвідчений у п’яти списках, складених давньоукраїнською мовою (один список кириличною графікою, шість — у латинській транслітерації).

***Опубл.*:** Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 21; Каманин, с. 6.

Текст документа давньоукраїнською мовою

Виявлено один список — **ПЗС-1**,
який покладено в основу публікації.

Ꙗ ѵ Бозѣ Левъ кнꙗзь и панъ Рꙋскои землѣ далемъ село Колчичѣ слꙋизѣ [!] **своемꙋ Мелеⷮтомꙋ** [!] **Тꙋркевичови въ Самборъскои облаᶜти село Колъчицѣ**[1] **ꙗкосми сами держꙗли с хлопами сѣтниками из весьма пожитками ᶜъ полꙗми• сѣножатꙗми• паствисками• лѣсами• дꙋбровами• бортами и сѣтю и з ꙋрочисками до Колъчицъ належащими Кобила• Боленижъ• Городъ• Садъ и Радылъ межи межами ѡграничоними бабинъского• корнелоского• ожъмнᶜкого**[2]**• стꙋпницкого• ꙋгорницкого и самборского вѣчне и на вѣки•**

А кто би нашѣ листи малъ зламати бꙋдꙋ малъ з нимъ сꙋдъ предъ Богомъ•

А на гербъ дарꙋю и [?] **Саса•**

Писалоса во лѣто ѡ Рожᶜтва Хв̄а а.с.ӣд.

---

[1] Слова „**въ Самборъскои облаᶜти село Колъчицѣ**“ дописані під текстом пізніше.

[2] Слово „**ожъмнᶜкого**“ написане пізніше на полях аркуша.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Із шести відомих рукописних списків варіанта Б обрано **ВПЗС-2**. Інші списки не використовуються через невиявлення їх ориґіналів.

Ja u Boze Lew kniaz i pan Ruskoj zemli dałem seło Kulczycy służi swojemu Melentomu [!] Turkiewiczowy w Samborskoj oblasty, jakośmy samy derżały z chłopami, sytnikamy i zo wsima pożytkami, polamy, cinożatiami, pastwiskamy, lisamy, dubrowamy, bortamy i sitiu i z uroczyskamy do Kulczyc należaczemy Kobyla i Boleniż, Horod, Sad i Rudel [!] mieży meżamy ohraniczonymy babinskoho, kornelskoho, ozminskoho, stupnickoho, ubornickoho i samborskoj „wiczne y na wiki".

Kto by naszy łysty mał złamaty budu maty z nym sud pred bohom.

A na herb daju Sasa.

Pysalosia w lito od Rożdestwa Chrystowa perszoj tysiaczy dwochsot osmdesiatoho czetwertoho.

Варіант документа В

10. (ПЗС-3). Список № 3 Перемишльського земського суду. Створений між 15 вересня і 26 листопада 1696 р. під час облятування князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1556 р. (див. **Пшеремб.**). Внесення грамоти в актові книги відбулося на прохання Михайла Кульчицького (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 149, арк. 101—102). Старопольс. мова. Типове канцелярське письмо XVII ст. Текст не регламентується у написанні великих букв і не членується на абзаци. Згідно з тогочасним правописом графема **i** позначається, як **i** та **y**. Так само **j** позначає **i** та **y**. Не розрізняється написання графем **z** та **ż**, **s** та **ś**, **l** та **ł**, українське слово „области" перекладено як „właści": „Samborskoj właści". Звірка облятованого списку зі списками **ПЗС-1, ПЗС-2** та **ЛМ** вказує на існування третього варіанта тексту грамоти, який виник, очевидно, при облятуванні грамоти у 1696 р. Тоді первісний текст підтвердної грамоти короля Сиґізмунда II, мабуть, уже був втрачений власниками і реконструювався на основі пізніших списків. У зв'язку з тим для переконання земського суду в Перемишлі в автентичності грамоти і в тому, що вона підтверджувалася королем Сиґізмундом II, грамота двічі вноситься в книги кириличною графікою і у латинській транслітерації. Заголовок: „Oblata privilegii p(ro) p(eten)te n(obilium) Kulczyckich".

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа старопольською мовою

Зберігся лише один список варіанта **ВПЗС-3**.
На його основі здійснено публікацію варіанта грамоти.

Ja w Bodze Lew xiąze pan Ruskiej ziemi dałem wies Kulczyce słudze swemu Melentyiowi Turkowiczowi w Samborskoj właści [!] sioło Kołczyce jakosmy sami trzymali z chłopami, sietnykami, i z urociskami do Kolczyc nalerzącemi Kobyła, Boleniz, Horod, Sad i Radył między miedzami ograniczonemi babinską, kornieloską, ozmincką, stupnicką, uhernicką i samborską, i ze wszystkiemi porzytki z polami, z łąkami, z dąbrowamy, z liasy i zyry, i z barciamy, i z sicią, dalismy mu [!] na wieki wieczne i potomkom jego.

A ktoby miał złamac nasze listy sąd będe miał z niem przed Bogiem.

Крім поданих списків грамоти князя Лева Даниловича, рукописні та літературні дані вказують на існування інших, які використовувались у різні часи для доказу прав власності на землі, розмежування земельних угідь с. Кульчич із сусідніми громадами, Самбірською економією. Приміт-ка до списку грамоти, що внесена у Київські ґродські судові книги (див. **ВПЗС-2**), вказує на перевірку князівської грамоти королівським судом 1366 р., отже, існування „оригіналу“ чи його списків у XIV ст. Окремі списки грамот зберігались у родинному архіві Кульчицьких у с. Кульчичах. Про це написано у Хроніці с. Кульчич (ЛНБ НАН України, ф. 141 (О. Чоловський), спр. 37, арк. 125). Відомі поклики і цитування князівської грамоти при розгляді справ розмежування земель, головним чином, с. Кульчич зі Самбірською економією у кінці XVII—XVIII ст. (НБ Львів. ун-ту, від. рук. Самбірська економія, кн. 521, арк. 223—224; ЦДІАЛ, ф. 159-в, оп. 1, спр. 754, с. 121; див.: Інкін, с. 59 та ін.).

№ 9

Грамота галицького князя Лева Даниловича боярину Нерунові з датою 1287 р., жовтня 4, у Львові, якою князь дозволяє „осадити“ над річкою Дністром село Страшевичі та дарує у ньому п'ять дворищ, Воздвиженську церкву з трьома дворищами і усіма належними до них землями, данинами та іншими користями, з умовою обов'язку „стрілою служити“ князеві

Досліджувана грамота, писана від імені Лева Даниловича, є дарчим документом. Її оригінал невідомий. Про текст документа знаємо з підтвер-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

дження короля Сиґізмунда II з датою 18 грудня 1562 р., у Пйоткові (**Оцес**). Це на сьогодні найраніший список князівської грамоти. З протоколу королівського підтвердного документа дізнаємось, що досліджувана „князівська“ грамота була, власне, писана „на пергаменті руською мовою і скріплена титулом і печаткою найяснішого князя Русі Лева“. Вона, крім того, під час пред'явлення королю, була „непошкоджена і ні в чому не підозріла“ („l(itte)ras in pargameno scriptas titulo et sigillo illustrissimi olim Leonis ducis Russae communitas Ruthenico idiomate scriptas sanas omniq(ue) suspicionis“). Текст князівської грамоти увійшов у підтвердний документ з дозволу короля у латиномовному перекладі (IV, № 53). Просив підтвердити документ „чесний священик із села Любимоє Страшевичі“ („honesto Leone pop de villa Lubimoie Straszowice“). Брали участь у цьому заході „наші радники“, які, як мовиться у протоколі підтвердного документа, просили короля у цій справі, а отже, були посередниками зацікавленого пароха.

Грамота у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II вписана до книг Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 93, k. 419), крім того, її тричі, протягом XVII—XVIII ст., облятовано в актових книгах Перемишльського ґродського і земського судів (див. **ПЗС-1**, **ПЗС-2**, **ПҐС**).

Крім польськомовного списку, найдавніший з яких є у контексті королівського документа, знаємо текст, писаний „під оригінал“ українською мовою. Він, цілком певно, у відомому нам варіанті є реконструкцією з польськомовного списку. Складений на початку XVIII ст. (**БА**). Про нього знаємо з копії середини XIX ст. (див. **КП**). Чи користувався автор списку **БА** якимось кириличним протографом,— не відомо. Про це нічого не мовиться у жодних увагах до списку, помітках на самому аркуші з текстом документа (ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 2504, арк. 1), в інвентарях, описах та допоміжних матеріалах і літературі. Правдоподібно, йдеться про перший із відомих сьогодні кириличних списків. У першій половині XVIII ст., крім того, був створений текст грамоти давньоукраїнською мовою у транслітерації латинськими літерами. Він з'явився на прохання священика с. Страшевичі Василя Буйловича під час облятування підтвердного документа короля Сиґізмунда II у Перемишльському ґродському суді близько 26 січня 1740 р. (**ПҐС**). Не виключено, що саме В. Буйлович є автором транслітерації тексту. На підставі запису в Перемишльську ґродську книгу згодом А. Політило створив екстракт документа (див. **Політ.**).

Формуляр документа складається з трьох основних частин — *вступного протоколу*, *власне змісту*, що представлений шістьма клаузулами,— *аренгою, промульгацією, нарацією, диспозицією, санкцією і коробораційою,* та останньою частиною — *закінченням. Закінчення* включає клаузули *свідки, датацію і підпис писаря.* Структура документа загалом відповідає класичним зразкам, а також ідентична для всіх списків.

Документ писався „**в градѣ Лъвовѣ**“. Датований „від створення світу“ і візантійським літочисленням: „**въ лѣто ≠ѕ̄ сѣдмъсѡ᷑ ч҃. ѕ̄-є мц̄ѧ окоьварѧ** [!] **.д҃. и дн̄ь**“. Дата розшифровується за першосічневим початком року: 4 жовт-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ня [!] 1288 р. (6796—5508=1288). Так датовано текст списку **КП**. 1288 р. зберігає запис грамоти в Коронній метриці (**КМ**), його засвідчує більшість списків. Окремі дослідники та публікатори документа, приймаючи, однак, що новий рік у галицько-волинських землях міг починатися з 1 вересня, подають як 1287 р. (6796—5509=1287), отже, йдеться про 4 жовтня 1287 р. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 159). Під цим роком грамота увійшла в літературу і науковий обіг. Водночас щодо дати документа треба відзначити невпевненість та розбіжності, що виявлені за списками. Насамперед цифра дати на означення десяток, саме „**.ѿ.**“ (90) є дуже нечіткою у рукопису списку (**КП**). А Петрушевич, публікуючи текст документа, вміщає її у дужках: (**ч**) (Там само, с. 159). Тим часом у транслітерованому спискові — „szesnacciatoho“ — вона помилкова. Зауважене різне написання, відповідно, й відчитання загального формулювання дати: у давньоукраїнському списку документа (див. раніше) та його відповіднику, що зберігається у транслітерованій формі латинськими літерами: „wo lito szostoj tysiaczy sedmsot dwista [!] szesnacciatoho misiacia henwara dnia czetwertaho“ (**ПҐС**). Як вказує аналіз, ця дата у такій формі не піддається розшифруванню, бо у ній, з одного боку, зайвим є подвійне число сотень („700“ і „200“), по-друге, їх розшифрування, враховуючи чи не враховуючи цифри „700“ і „200“ (брати до уваги дві цифри на означення сотень під час розшифрування дати неможливо), в обох випадках непереконливе. У першому випадку маємо цифру 6716, у другому — 6216. Переведення першої за новою ерою відповідає 1208 р. (6716—5508=1208), другої — 708 р. (6216—5508=708). Названі дати у будь-якому випадку суперечливі щодо часу появи документа, що мав пов’язуватись із життям князя Лева Даниловича. Водночас існують інші неузгодженості у формулюванні дати, зокрема, щодо назви місяця. У всіх названих списках різною є назва місяця у даті. Давньоукраїнський текст подає назву місяця як: „**ѡконьварѧ**“ [!] — правдоподібно, жовтня (**КП**), польськомовний — „lutnia“ (**ПЗС-1**), а транслітерований — „henwara“ (**ПҐС**). Створюється враження, що кожний список з’являвся окремо, без попереднього тексту. Відповідно до поданих місяців у 1287 р. 4 жовтня припадало на суботу, 4 лютого — на понеділок, а 4 січня — на п’ятницю. Оскільки у цих випадках немає впевненості у правильності ні в одному випадку, ми дотримуємося датування, яке найчастіше використовується у друкованій літературі: 4 жовтня 1287 р.

Текст грамоти, як згадувалося, засвідчувався печаткою: „скріплений титулом і печаткою“.

Втім, треба припускати, що дослідження документа розпочалося у XVIII ст. Але у порівнянні з іншими Левовими документами вони дуже скромні. Чи не з цією метою з’явилася нова облята реконструйованого давньоукраїнського списку документа у латинській транслітерації 1740 р. (**ПҐС**), а після цього десь у 60—80-х роках А. Політило (**Політ.**) зробив із неї екстракт. Можливо, користувалися грамотою І. Могильницький (напевно, був ознайомлений з грамотою Спаському монастиреві на с. Страшевичі та Созань з 1292 р., Могильницький, с. 44—45), згодом А. Добрянський, пи-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

шучи про перемишльських єпископів, які згадуються у документі (Добряньский. Спис.., с. 26—28), але впевненості в цьому немає — бракує прямих покликів. Відомішою була згадана інша грамота Спаському монастиреві на села Страшевичі та Созань з датою 8 жовтня 1292 р. (III, № 12). Вперше аналізує і публікує текст грамоти А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 85, 157—159). Він користувався списком Бернардинського архіву у Львові з 1740 р. (**БА**), місцезнаходження якого нині не відоме. Дослідник дає характеристику спискові, зауважуючи, що „грамота писана на пергамені", печатка у ній „відірвана, залишився тільки червоний шовковий шнурок", деякі слова у тексті „вишкрябані і знову вписані новітнім почерком, пристосованім до давнього ориґіналу" та ін. Згідно з А. Петрушевичем, автентичність грамоти заперечує ряд даних змісту. Чи не основним зауваженням щодо достовірності документа було те, що „про галицького митрополита по імені Марко і самбірського єпископа Євфимія автентичні історичні пам'ятки нічого не згадують, тим більше, що в 1287 році галицькі єпископи не писалися ще митрополитами, а Самбірська єпископія ще не існувала". Тим дослідник заперечує можливість належності грамоти до XIII ст. (Там само, с. 159). З висновками А. Петрушевича повністю погоджується І. Линниченко (Линниченко, с. 54). М. Грушевський заперечував достовірність усіх Левових грамот, відкидав і не згадував їх. З оцінкою А. Петрушевича погоджуються також історики пізнішого часу (І. Крип'якевич, Б. Барвінський). У 1911 р., однак, Ф. Лабенський (Лабенский. Уставная грамота.., с. 152) говорить про неї, як про автентичний документ, але це використання документа ним не обґрунтовується і залишається без пояснення.

Навіть із цих небагатьох згадок у літературі випливає, що трактування автентичності документа не було однозначним. Одні дослідники вважають його (як це трапляється з більшістю текстів грамот, писаних від імені Лева чи Лева Даниловича) недостовірним і пізніше підробленим документом, другі використовують його, зовсім не замислюючись над цим питанням, визнаючи тим самим існування цього документа у XIII ст. Тих, які сумніваються в достовірності документа, більше і, головне, їх трактування і оцінка його спираються на критичний аналіз змісту і різні супровідні порівняння матеріалу. Науковий аналіз грамоти, проведений А. Петрушевичем близько 150 років тому, цілком переконливий і залишається актуальним для науки. Грамота у цьому варіанті, який дійшов до XIX ст., є підробкою XVII ст. або ще пізнішого часу.

У цьому контексті виникає цілком закономірне питання, а який же документ чи варіант документа князя Лева Даниловича для боярина і слуги Неруна на с. Страшевичі підтверджувала королівська канцелярія уже в XVI ст., а саме 18 грудня 1562 р. (див. AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 93, k. 419; MRPS, pars V, vol. I, p. 157, N 2685; див.: IV, № 53), якщо документ відомий лише з XVII ст.

Очевидно, йдеться про найбільш ранній варіант фальсифікату, можливо, той перший, що був підготовлений „під ориґінал", і саме він підтверджувався королем та записувався із трансумпту в Коронну метрику.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Чи його ще хтось оглядав, крім фальсифікаторів і членів королівської канцелярії, у тому кириличному написанні, на який вказує протокол документа Сиґізмунда II,— не відомо. Припускати, однак, що підробкою є не лише документ, писаний від імені князя Лева Даниловича, але й королівське підтвердження (трансумпт) у XVII ст. чи пізнішому столітті (такі випадки трапляються з Левовими грамотами, див. III, № 7, 23 та ін.), яке фальсифікатори створили паралельно для прикриття підробки князівської грамоти (з цією метою вона могла „перекладатися“ польською мовою), немає підстав.

Автентичність князівського документа заперечує також чимало моментів, безпосередньо пов'язаних із його змістом:

1. Відсутні будь-які джерела (крім Левових фальсифікатів), які б підтверджували діяльність галицького митрополита з іменем Марко в 1287 чи 1288 роках у Галичі та самбірського єпископа. На це звернув увагу ще А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 159). Відомості, які подали А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 26—28), Є. Голубинський (Голубинский, т. 1, ч. 2, с. 700), а нещодавно і М. Бендза (Bendza, s. 43), оперті на неавтентичних документах, писаних від імені князя Лева чи Лева Даниловича. Це стосується і єпископа „**Ларишн**-а“ (див. III, № 11—13, 17 та ін.).

2. У 1287 чи 1288 роках галицькі єпископи не підписувались митрополитами, бо у Галичі ще не було такої окремої духовної інституції, як митрополія. Вона, якщо й могла функціонувати, то неофіційно і, здається, лише з 90-х років XIII ст. (див. III, № 18).

3. Серед свідків, крім названих духовних осіб, виступають „**кнѧзь Андрѣи Ꙗрославовичь • и панъ Васко**“. Їхні імена у різних варіантах є в інших неавтентичних документах, що писані від імені князя Лева Даниловича (див. III, № 5, 10, 12—13, 17, 19).

4. У клаузулі *датації* на початку виступає фраза: „А писана и дана грамота“, формулювання якої не було характерне для східнослов'янської дипломатики XIII ст. Це пізніший вплив західних документів.

5. Наявні розбіжності між списками щодо формулювання дати. Незважаючи на те, що документ повинен завдячувати своє походження одному протографу, у всіх варіантах іншою є дата у *датаційному формулюванні* кириличного „ориґіналу“, його польськомовному перекладі і ще іншою у давньоукраїнському транслітерованому варіанті латинськими літерами, зокрема, щодо назв місяця.

6. Закінчує текст поширений майже у всіх фальсифікатах Левових грамот підпис писаря: „**А пиꙗць Захарїа Вихоть**“. Така особа невідома, вигадана фальсифікатором.

7. Не цілком переконливими, які б контрарґументи не висувати, для XIII ст. є мова і стиль грамоти. Вони надто осучаснені. Власне, це стан давньоукраїнської мови XVI—XVII ст. Лексика і стилізація досліджуваного документа нагадує давньоукраїнські тексти грамот пізнього середньовіччя. Викликає застереження вживання у XIII ст. слів „**корьчмою**“, „**данами**

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

третин"ыми“, польс. — „z daninami“, z tretinami“. Щодо слова „**третина**“, то, очевидно, йдеться про третю частину від оренди землі, що, власне, документоване лише від XV ст. (ССУМ, т. 2, с. 444), закінчення клаузули *свідки*, що у певних варіантах, правда, без слова „**бояръ**“ активно поширюється також з XV ст. Йдеться про слова „**и иныхъ бояръ немало при томъ было**“ (див. Розов, с. 74, № 40; с. 96, № 52; Акти.., с. 41, № 1; с. 136, № 126 та ін.).

Що було причиною появи князівського документа? Напевно, створенню документа слугували майнові справи парафії с. Страшевичі, можливо, на певних етапах інспіровані Перемишльським єпископством. Це зможе в майбутньому довести докладний перегляд документальної спадщини, який торкнеться села Страшевичі і єпископства (єпископського двору, який там розташовувався), зокрема, щодо їх прав на земельні володіння. Стосовно цього повинен знайти своє місце також василіянський монастир, що містився у с. Страшевичах у XVII та інших століттях (див. Коссак, с. 190; Крип’якевич, с. 101). Те, що князівська грамота з’явилася саме у зв’язку з якимись земельними суперечками, свідчить згадка у підтвердному документі короля Сиґізмунда II. Король задовольняє клопотання священика Лева щодо належності парафії земель, якими він „до цього часу володів і користувався“ („quatenus tamen praefatus Leo pop in usu et poss(essi)one suprascrip(tam) donation(em) ac usq(ue) permansit“). Це, власне, і становить обґрунтування чину підтвердження князівської грамоти 1562 р. Могли тут діяти суто локальні справи, пов’язані зі земельною власністю парафії с. Страшевич. На користь цього свідчить ініціатива священиків Страшевич, спочатку Лева, а згодом Василя Бочковського (1740) щодо підтвердження документа.

Підставою для написання князівської грамоти слугували інші грамоти князя Лева Даниловича. Вони були відомі писареві, про що свідчить чимало ідентичних чи дуже близьких до ідентичного звучання зворотів (клаузула *інтитуляції*, форма викладу *коробораці*ї, *датації*) документа (див. III, № 5, 12, 14, 18). Могли використовуватись також інші зразки документів, і не лише князівські. Припустимо, що для викладу клаузули *диспозиції* — основної клаузули змісту документа, фальсифікатором брались до уваги й тогочасні акти (XVII чи XVIII ст.). У с. Страшевичах, зокрема при єпископському дворі, мусив бути якийсь архів, а також, можливо, діяв і невеликий скрипторій. На це непрямо вказує переписування там богослужбових книг, про що свідчить покрайній запис з 1570—1571 рр. на Мінеї: „**в селѣ и в дворѣ єпїсп̑ьском в Страшевичах при Антонии Радлшвском є̑кпѣ премиском и самборском на имѧ Минеи избранныи**“ (Франко, с. 23—27). Чи не в Страшевичах був створений фальсифікат князя Лева Даниловича і до нього підтвердний документ від імені Сиґізмунда II?

Досить загадковий факт видачі від імені князя Лева Даниловича двох документів, пов’язаних із наданням земель у селі Страшевичах. Йдеться про досліджуваний документ із датою 4 жовтня 1287 р. і про князівський із датою 8 жовтня 1292 р. (див. III, № 12). Князь Лев Данилович, як свідчать тексти у проміжку часу в п’ять років, дарує двічі „на вічні часи“

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

землю Страшевич у власність різним прохачам. У першому випадку „**богаринови и слоуѣ҃ѣ нашемоу добромѹ Нерѹнови** [...] **и потомко҃ его на вѣкы вѣкѡ҃**“, у другому — „**пресвѣтломоу Прешбраженїю• придаемъ къ церкви сватаго Спаса манастырьа** [...] **на вѣкы дръжати и поживати**“. Такий факт поодинокий, інших аналогій не знаходимо. Тим більше, що у другому документі немає найменших натяків на причини, чому відбулось передарування села і його земель. Обидва документи існують кожний сам по собі і поза зв'язком за фабулою. Чи не свідчить це про якусь внутрішню суперечку між власниками — парафією і монастирем, кожний із яких завдяки документові доказував своє першенство. Цікаво, що йдеться про одну і ту ж територію і людей, правда, у першій грамоті лише про „осадження“ села, у другій — мовиться вже як про село Страшевичі. Назви земель, урочищ, потоків (крім р. **Дистер** [!]) у них не повторюються. Зміст клаузули *диспозиції* у *власне змісті* формуляра документа 1292 р. без порівняння ширший і деталізований. Клаузули *вступного протоколу* і *закінчення* — ідентичні або майже ідентичні за змістом. Схожий стиль викладу тексту, близькою є лексика. Все це свідчить, що автором обох текстів була людина одного часу, хоч, правдоподібно, не одна і та сама особа.

Досліджувана грамота збереглася у десяти списках одного і того ж виду. Списки складені давньоукраїнською мовою кириличною графікою (два списки), давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації (три списки) та польською мовою (п'ять списків). Належать до XVI—XX ст.

1. (Оцес.). Список канцлера королівської канцелярії Йоана Оцеського. Створений 18 грудня 1562 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основу списку покладений давньоукраїнський пергаментний „оригінал“ грамоти князя Лева Даниловича, поданий на підтвердження священиком Левом із села Страшевичі (див. IV, № 53). Старопольс. мова. Переклад здійснено під час підтвердження документа королем Сиґізмундом II. Нині місце зберігання списку не відоме.

2. (КМ). Список Коронної метрики. Створений 1562 р. під час внесення грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (див. **Оцес.**) у книги Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 93, k. 419). Запис фіксує князівську грамоту від 4 січня 1288 р. („datae Leopoli, 4 ianuarii anno 6796“). Див.: MRPS, pars V, vol. 1, p. 157, N 2685. Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст.

3. (ПЗС-1). Список № 1 Перемишльського земського суду. Створений 25 січня 1661 р. під час облятування князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1562 р. (див. **Оцес.**) в актові книги суду. Запис здійснено на прохання Мартина Созанського та Івана Нарунович (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 128, с. 192—194; грамота кн. Лева Даниловича, с. 193). Старопольс. мова. В основу списку обляти покладений список **Оцес.** Дрібне канцелярське письмо. Текст зберігає характерні для XVII ст. правописні особливості як щодо графіки (графема **z** репрезентує **z** та в окремих словах **ż**, **s** — **s, sch** („oschadzić“), подекуди **œ, i** — **i, y, j** та ін.), так і щодо подання великих і малих букв, написання яких не регламенту-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ється. Наявні окремі писарські виправлення у тексті. Не завжди чітке написання голосних **а** та **е**, внесення пропущених букв у слова (друге **n** у слові „daninami“). У клаузулі *свідки* відповідником імені самбірського владики Євфимія (див. списки **КП, ПҐС** та ін.) є „Joseph“. Запис у книги супроводжується заголовком: „Oblata poponatus Straszovicen[sis]“.

4. (ПЗС-2). Список № 2 Перемишльського земського суду. Створений після внесення князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1562 р. (див. **Оцес.**) у книги земського суду в 1661 р. (див. **ПЗС-1**) і є за діловодною формою екстрактом обляти (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 66. Suppl.). Старопольс. мова. Правопис списку близький до правопису **ПЗС-1**. Останній служив підставою для витягу.

5. (БА). Список Бернардинського архіву у Львові. Створений приблизно у XVIII ст. Згідно з повідомленням А. Петрушевича, зберігав сиґнатуру „Elench[o] 123, N 1“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 159). Трактований окремими дослідниками як „ориґінал“ чи „під ориґінал“. Давньоукр. мова. Пергамент. Список імітований слідами печатки — на пергаменті у дірках „залишився червоний шовковий шнурочок“, печатки немає. Сьогодні місце зберігання списку не відоме. На його основі складено список **КП**.

6. (ПҐС). Список Перемишльського ґродського суду. Виник під час облятування грамоти в актові книги ґроду 26 січня 1740 р. Внесення документа в книги відбулося на прохання пароха с. Страшевич Василя Буйловича (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 552, арк. 1532—1533). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Канцелярське письмо XVIII ст. Текст списку містить чимало неточностей у переданні українських слів засобами латинської транслітерації, наявні зміни (порівняно з текстом списків у кириличній графіці) у клаузулі *свідки*, а саме: пропущено ім’я галицького митрополита, перемишльський єпископ Ларіон названий Яковом, окремо виділяється „самбірський владика“ і йому надане ім’я Ларіон. Поряд у *датаційному формулюванні* цифра „**·ч҃·**“ (90) розшифровується як „**·ѱ҃·**“ (200), внаслідок чого у даті року виступає дві назви сотень „sedmsot dwista“. Назва місяця, яка в ориґіналі прочитується „**окоьварѧ**“, подана „henwara“. За основу списку взято руський „ориґінал“ на пергаменті (див. раніше). У *вступному протоколі* обляти у книгах ґроду мовиться: „ad acticandum porrexit privilegium infrascriptum graeco idiomate totum in pargameneo scriptum“. Це підтверджують також канцелярська формула під текстом князівської грамоти: „Locus sigilli pensilis in nigra cera exp(re)ssi“ тощо та загальний аналіз текстової частини документа. Запис грамоти в актові книги супроводжується заголовком: „Oblata privilegii pro parte admodum reverendorum Meronowiczow poponum Straszewientium serviens“.

7. (Політ.). Список Антона Політила. Виготовлений у 60—80-х рр. XVIII ст. як екстракт обляти грамоти Перемишльського ґродського суду (див. **ПҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 818, с. 1—2; грамота кн. Лева Даниловича, с. 1—2). Давньоукр. мова у латинській транслітерації.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст на двох сторінках. Письмо другої половини XVIII ст. Правопис наближений до правопису тексту обляти грамоти (див. **ПҐС**). Розбіжності помітні у написанні великих літер, вживання яких подібне до списку **ПҐС**, не устійнене і не регламентоване правилами, зокрема, щодо проставлення закінчень слів: список **ПҐС** — „Potokie“, „zowemoy“, „czetwertaho“, „dołow“, досліджуваний список **Політ.**, відповідно, „Potoku“, „zowemey“, „czetwertoho“, „dołom“ та ін. В окремих випадках замість графеми **s** вживається **sz**: „Pyszec“, замість **к** — **g**: „Pobug“, замість **u** — **w**: „w tom ze“. Спостерігаються також неточності: фразеологізм „seło nasze lubymoie Straszewiczy“ подано як „seło nasze Lubymoie I Straszewiczy“; замість „z młynom i korczmoiu“ вжито „z młynamy, korczmoiu“. У ролі сполучника часто замість **у** вживається **і**. Список має заголовок латинською мовою: „Extractum actum in castro Premisliensi feria tertia in crastino festi conversionis sancti Pauli apostoli, anno domini millesimo septingentesimo quadragesimo“. Під текстом екстракту грамоти підпис: „Ant[onius] Poletylo, actorum regens“.

8. (КПетр.). Список із колекції Антона Петрушевича. Створений близько середини XIX ст. (ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 2504, арк. 1). Давньоукр. мова. Не стилізоване канцелярське письмо. Текст розміщений на одному малому аркуші (половина розміру in folio) сірого паперу. В основу списку покладено текст грамоти, писаний „під оригінал“. Правопис тексту зберігає написання графеми як в „оригіналі“: **у** виражене **ꙋ**, **оу**; **і** — **и, ѣ, ї**; **я** — **ꙗ, ѧ**; **о** — **о, ѡ**; **и** — **ы**; **з** — **ꙁ** та грецьке **ѕ** („слꙋꙗѣ“). Непослідовно, однак, вживаються графеми **ь** та **ъ**, що, безперечно, пов’язане з правописом „оригіналу“. Водночас давнє **є** послідовно замінене на **е** при паралельному вживанні **ѥ**. Немає слів, писаних з великої букви, виняток становить початкове **А**, наприклад, у клаузулі *інтитуляції*. У загальних рисах передано пунктуацію „оригіналу“. Зберігаються виносні графеми, скорочення слів, наприклад: „**сн҃ъ**“, „**цр҃ъ**“, „**мц҃ѧ**“, „**вл҃ᵃкы**“, а також т. зв. священні імена — „**Ч҆тнаго Кр҆та Вьздвижєнѧ**“, „**ц҃рквь**“. У написанні деяких слів помітні певні неточності: „**Ѥквдимїи**“, „**окоьварѧ**“ та ін. Поряд із текстом на правому полі лицьового боку документа відбиток печатки з написом: „Музей А. С. Петрушевича“, що вказує на належність списку до архіву дослідника. Поряд цифри „340“ (правдоподібно, давній архівний номер), „1288“ (олівцем — пропонований розшифрований рік видачі документа). На звороті аркуша розміщені написи: 1. „6796“: „1288“. 2. „Oryginał na pargaminie, znajduje się w Archiwie u ojców Berna[r]dynów w[e] Lwowie (Buchalt[erja] Depart[amentu] Duchown[ego]. Ex Elen[cho] 123/ N 1). Pieczęci niema, tylko sznureczek jedwabny czerwony od nej“. Далі подана характеристика інших ознак „оригіналу“ грамоти (див. раніше).

9. (Подол.-1). Список № 1 Михайла Подолинського. Створений 30 жовтня 1913 р. на основі обляти князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сигізмунда II з 1562 р. (див. **Оцес.**), внесеної у Перемишльські земські книги 1661 р. (див. **ПЗС-1**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ ф. Теки Подолинського, № 312/II, с. 570—572; грамота кн. Лева Даниловича, с. 570—571). Старопольс. мова. Складений недбалим, з окремими пра-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

вками почерком на двох спарених аркушах паперу білого кольору розміром in folio. Правопис списку збігається з правописом списку-підстави **ПЗС-1**. Однак спостерігаються поодинокі відмінності у правописі закінчень слів, а також у написанні великих букв. Мають місце неточності: замість „naszą“ написано „nasie“, замість „w tę“ — „totę“, замість „Rakowczy“ — „Rokowczy“ та ін. При даті документа подана примітка: „Се було би 6796—5508=1288 року“. На початку списку вміщено поклик на джерело, звідки взято текст. Окремо латинською мовою інформовано про місце та дату складання обляти: „Acta sunt haec Premisliae in terminis Terrestr(ibus) f(eria) 3 post Fest(um) s(anctae) Agnetis V(irginae) et M(artiris) pr(o)x(i)ma a(nno) d(omini) 1661“.

10. (Подол.-2). Список № 2 Михайла Подолинського. Виготовлений у 1917 р. на основі обляти князівської грамоти в актових книгах Перемишльського ґродського суду 1740 р. (див. **ПҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 ф. Теки Подолинського, № 312/II, с. 568—569). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Складений недбалим із частими виправленнями почерком на двох спарених аркушах паперу білого кольору розміром in folio. Щодо правопису досліджуваного тексту і його підстави помітні окремі відмінності, зокрема, у закінченнях слів: „tako“ замість „takoie“, „cuda“ — „sudu“, „Halyck“ — „Halycki“. У списку запропоноване інше прочитання слів: „wozwyzenyia“, „mytropołyt“. Мають місце неточності, наприклад, „Roskowcy“ замість „Rakowcy“. Текст грамоти супроводжується заголовком, який дослівно перенесений із актових книг ґроду (див. **ПҐС**) і посиланням на джерело, на основі якого створено список та його дату: „Induc(ta) relation(um) castr(ensium) Prem(isliensium). T(omus) 552, pag(ina) 1532—1533. Actum in castr(o) Premisl(ensi), fer(ia) 3, in crastino festi conversionis s(ancti) Pauli apostoli, a(nno) d(omini) 1740“. Під текстом: „Locus sigilli pensilis in nigra cera expressi“. Далі примітка до дати: „Ся дата баламутна. Точніше дату зри в другім документі, вписанім у перекладі польськім в р[оці] 1661“ (див. **Подол.-1**).

Крім указаних, мусили існувати списки грамоти XIX ст. Такими списками міг користуватися А. Добрянський, знайомлячись із грамотою, однак їх тексти не виявлені.

Опубл.: Петрушевич. О галицких епископах.., с. 157—159.

Реґест: MRPS, pars V, vol. I, p. 157, N 2685.

Текст документа давньоукраїнською мовою

Основним списком для публікації тексту обрано список **КП**.

А се ꙗ кнѧзь Левъ сн҃ь короля Данила•

Сгадавшисѧ ѥсмо с нашими бо҃ары• ꙗко прадѣдъ нашъ цр҃ъ вкликыи Володымѥръ и wᵀць нашъ оуправилъ и придаль митрополитомъ и кп҃пкѹмь и вьсѣмъ боꙗрwᵐ своимъ по вьсѣмъ землѧмъ

роускымъ такоже и мы придаємъ и дарѹємъ боꙗринови и слоуѕѣ нашемоу добромѹ Нерѹнови wсадити село наше Любимое Страшевичи доловь [!] Днѣстромъ рѣкою• Оу том же селѣ дали ѥсмо емоу по^{A} его селиⁿ^{T}бѹ пѫ^{T} дворищь изь ролѫми и сѣножатьми на Маломъ Потокѹ зовемомъ Побѹкь• И ещѥ к томѹ придали ѥсмо ѥмоу ц̄р̄ квь Чⁿ^{C}тнаго Кр̂та Вьздвижѥня с треми дворищи и из ролѫми и зь десѧтинами на дрѹгѡ^{M} потоцѣ зовемомъ Раковьци зь млиномъ и с корьчмою• из данами третинⁿыми всѧкыми• и зъ людїи нашихъ• и зъ роботами третинⁿыми• плѹговыми и косѧными• съ вьсѣми пожиткы• с польми и дѹбровами• изъ лѣсы и борьми• изь рѣками и потокы• исъ сажавками и калѹжами• съ въсѣми пожи^{T}кы в лѣсѣ и в рѣка^{X}• в ловища^{X} даѥм и приписѹємъ добромѹ слѹѕѣ нашемѹ Нерѹнови и потомко^{M} ѥго на вѣкы вѣкѡ^{M}• А wⁿ намь вине$^{Ⓝ}$ стрѣлою слѹжити в тое вл^{A}кы и боꙗре наши и дѣти наши и по на^{C} боудѹчїе да не вьстѹпоуютсѧ•

А хто бы маль на мое слово вьстоупити соу^{A} с нимъ прѣ^{A} Бг̅омъ хочю имѣти и да бѹдеть клѧтва Бж̅ia на немъ въ сеи вѣкъ и въ бѹдоущїи• въ дн̅ъ страшнаго сѹда божїа•

А на то и печа^{T} наша завѣшена•

А при томъ были свѣ^{A}ци митрополи^{T} галицькии Марко и вл^{A}ка прѣмыскыи Лариѡⁿ • и самборъскыи вл^{A}ка Ѥвдимїи [!]• и кнѧзь Андрѣи Ꙗрославовичь• и панъ Васко• и иныхъ боꙗръ немало при томъ было•

А писана и дана грамота сїа в градѣ Лъвовѣ• въ лѣто ≠s̄ седмъсѡ^{T} ч̄• ѕ-е мц̄ѧ окоьварѧ [!]. д̄ .и днъ•

А пи^{C}ць Захарїа Вихоть•

Текст грамоти давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

В основу публікації покладено список **ПҐС.**

A ze ja kniaz Lew syn korola Danyła.

Zhadawszysia iz naszymy boiary jako pradid car Wełyky Włodymer i otec nasz uprawył i prydał mytropołytom i epyskopom wsim boiarom swoim po wsim zemlam ruskim takoie, i my prydaiem y daruiem boiarynowy i słuzi naszemu dobromu Nerunowy osadyty seło nasze Lubymoie Straszewiczy dołom

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Dniestrom rikoiu. U tom że seli dałysmo iemu pod ieho sełydbu piat dworyszcz z polami i z sinożatmy na Malom Potokie zowemej Pobuk i ieszcze k tomu prydałysmo iemu cerkow Czesnoho Kresta Wezwyżenia z tremy dworyszczy i z rolamy, z desiatynamy na druhom potoci zowemom Rakowci z młynom i korczmoiu, i z daniamy tretynnymy wsiakimy, i z ludmy naszych, i z robotamy tredniowymy pluhowymy i kosiannymy, i zo wsimy pożytkamy, z polmy i dubrowamy, z lisy, z potokamy i z rikamy, i sadzawkamy, i kałużamy, i zo wsimy pożytki w lisi i w rikach, w łowyszczach, daiem i prypysuiem dobromu służi naszemu Neronowy i potomkom ieho na wiki wikom, a on nam wynen z stryłoiu służyty, a w toie władyki i boiare naszyi i dity naszyi i po nas buduszczyi da ne ustupiatsia.

A kto by maw na moie słowo ustupyty, sud z nym przed Bohom schoczu imity i da budet klatwa Bożaia na nem wo sej wik y wo buduszczy, wo den strasznoho sudu Bożyia.

A na toie peczat nasza zawiszenna.

A pry tom były switki [!] metropołyt hałycki i Jakow peremyski, i Laryon samborski władyki, i Ewtymy, i kniaz wełyky Jarosławowycz i pan Wasko i innych boiar nemało pry tom były.

A pysana y dana hramota syia u horodi Lwowi, wo lito szostoj tysiaczy sedmsot dwista [!] szesnacciatoho misiacia henwara dnia czetwertaho.

I pysec Zacharya Wychot.

Текст грамоти старопольською мовою

Публікація тексту основується на списку **ПЗС-1**.

Ja kniaz Lew syna [!] krola Daniła.

Rozmowiwszy się z naszemi boiary iako pradziad nasz car Wielki Wolodimier y ociec nasz wyprawił y przydał metropolitom y episcopom y wszytkim boiarom swoim, po wszytkiey zieme Ruskiey a także y my przedaiemy y daruiemy boiarzynowi y słudze naszemu dobremu Nierunowi oschadzić [!] sioło nasze Lubiemoie Straszowice dołem Dniestrem rzeką, w tym ze siele daliśmy iemu pod iego sielidbu pięc dworzysczy y z rolami y z łąkami na Małym Potoku zowiem go Pobusk [!], y iescze k temu

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

przydaliśmy mu cerkiew swiętego Krzyza Podwyzszenie z trzemy dworzysczy y z rolami, y tez z dziesięcinami na drugim potoku zowiemy Rakowczy z młynem y karczmami, z daninami, z tretinami [!], wszelakimi y z ludzi naszych robotami tretennemi pługami y z koszeniem, ze wszytkiemi pożytki z polami y dąbrowami z lasy y borami, z rzekami, y potokami, y z sadzawkami y kałuzami ze wszymi pozytki, w lesiech y w rzekach, w łowiech daiem y przypisuiem dobremu słudze naszemu Narunowi [!] y potomkom iego na wiek wiekom. A on nam winien z łukiem słuzyc, a w tę darowiznę władykowie y boiarzy naszi y dzieci nasze po nas bedący niemaią wstępować.

A ktoby miał na moie słowo wstąpić z nim przed Bogiem chcę miec, y będzie klątwa Boza na niem wszytkiego wieku będącego, w dzien strasznego sądu Bozego.

A to danie [!] pieczęć naszą zawieszoną.

A przy tym byli swiadkowie metropolit halicki Marko y władyka przemyski Lareon, y samborski władyka Joseph y kniaz Andrzey Jarosławic y pan Wasko swiadek boiaryn y niemało przy tym było.

A pisana y dana gramota ta w mieście Lwowie w lato szostego tysiaca siedmsetnego y dziewięćdziesiątego szostego miesiaca lutnia czwartego dnia.

A pisał Zachariasz Zwichud.

№ 10

Грамота галицького князя Лева Даниловича Спаському монастиреві у Перемишльській землі з датою 1292 р., січня 12, у Львові, якою князь дозволяє будівництво кам'яної церкви на місці заснованої князем Данилом дерев'яної, для чого спроваджує на роботу і поселяє над рікою Дністром людей з Литовського князівства, звільняє їх від усіх державних повинностей і данин, дозволяє користуватися лісом і пасовищем з умовою їх підпорядкування монастиреві

Досліджувана грамота за смисловим і дипломатичним навантаженням належить до дарчих документів.

Місцезнаходження оригіналу документа сьогодні невідоме. Грамота дійшла до нас у списку, в складі підтвердного документа короля Сигізмун-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

да II з датою 6 червня 1555 р. у Пйотркові. Згідно з протоколом трансумпту, він був писаний „на пергаменті руським письмом і мовою“ („in pargameno characteribus ac lingua Ruthenicis descriptas“) від імені „найяснішого Лева“ („illustris olim Leonis“) і „скріплений його вислою печаткою“ („cum sigillo eiusdem appenso tenoris infrascripti“). Під час підтвердження князівський документ було перекладено польською і латинською мовами. Пред'явлення документа для підтвердження королю Сиґізмундові II відбулося особами „з-поміж наших радників“ („Quia non nulli ex consiliaris nostris“) від імені перемишльського і самбірського владики велебного Антонія Радиловського. Князівський документ названо листом („lit(te)ris“). Король прислухався до прохання петентів, і коли „лист“ був переписаний і перекладений з руської мови на польську, то його „апробував, скріпив і підтвердив у всіх пунктах, статтях, параграфах і положеннях“.

Такі загальні об'єктивні дані можемо одержати про протограф документа, писаного від імені князя Лева Даниловича на основі королівського трансумпту 1555 р. Інших відомостей немає. Проте відома „князівська“ грамота, писана на пергаменті, стилізованим уставом із значними вкрапленнями елементів півуставного письма, ще до війни зберігалася в архіві Перемишльської консисторії і видавалася за „ориґінал“. Вона є звичайною, досить невдалою за своїм виконанням реконструкцією тексту з польської і латинської мов на українську XVIII — початку XIX ст. на основі документа Сиґізмунда II (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 31, див. **АПЄ-2**).

У структурному плані в документі проглядається тричленна будова формуляра. Він складається з трьох частин: *вступного протоколу*, який включає клаузули *інтитуції, інскрипції, нарації; власне змісту*, виповненого клаузулами *диспозиції, санкції з малединкцією, кородорації* та *закінчення (есхатоколу)*. Остання частина репрезентована *датацією* і *підписом* писаря: „**А писалъ Захарія Вихотъ**“.

Текст грамоти дійшов до нас трьома мовами — давньоукраїнською, польською і латинською. Написання тексту польською і латинською мовами належить, правдоподібно, не пізніше як до 1555 р. (Перше підтвердження відбулося 6 червня 1555 р.) Як вказано у протоколі трансумпту князівської грамоти, переклади з руської було „наказано зробити у канцелярії“ короля (IV, № 46). Первісного давньоукраїнського тексту не маємо. Кириличний варіант знаємо лише зі згаданої реконструкції XVIII — початку XIX ст., виконаної на основі польського і латинського варіантів текстів і уміщеної у трансумпті. Це доказують насамперед зіставлення текстів. Між трьома різномовними текстами існують, однак, розбіжності.

Документ датовано за старою ерою візантійського літочислення. Дата повна, складається з трьох елементів — числа дня, місяця і року. Число дня уточнено назвою дня: „**въ суботу мѣсяця генуарія двананцятого днє лѣта шистисячи** [!] **осмсотнаго**“. Писаний у Львові: „**А писано и дано во Львовє**“.

Використання документа, правдоподібно, почалося у XVI ст., хоч про Спаський монастир („Monaster swiętego Spasa templum“) і належність його до Перемишльського єпископства джерела повідомляють від XV ст.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

(AGZ, t. VII, s. 50). Мабуть, існують і раніші свідчення. Підставою для використання документа, насамперед, мусила служити економічно-господарська ситуація Спаського монастиря, зокрема, вимоги підтвердження прав власності на його нерухоме майно. Власне, чи не з цією метою придалося ченцям королівське підтвердження грамоти 1555 р. Правдоподібно, тоді або пізніше вперше з'являється відомість про грамоту (правда, з дещо зміненою датою) у пропам'ятному написі, що був викарбуваний у камені мурованої монастирської церкви (зруйнована австрійцями після закриття монастиря у 1786 р., за іншими даними — 1789 і 1816 рр.) (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 164; Головацкий. Об исследовании.., с. 229—230.) Наприкінці тексту напису як уточнення вписані слова: „**Сїи монастырь ч. с. в. в.** [тобто Чину Святого Василя Великого збудовано] **ѡ сотво[ренїѧ] мїра: ѕѡѓ** [6803] **ѡ рожⷭ҇ Хр҃ва а҃.с.҃чє**“ [1295] (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 164). Із Спаським монастирем пов'язаний центр очевидного Самбірського єпископства (III, № 12).

Хто і коли започаткував вивчення документа, докладно невідомо. Мабуть, воно розпочалось у XVIII ст. у зв'язку зі згаданим знесенням монастиря. На це непрямо вказує листування між єпископом Петром Білянським і Іваном Ґудзом, який тоді перебував у Відні (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^{0} № 102—105, 123—130, 834 та ін.).

Близько 1839 р. документ копіює і коментує В. Мацейовський (Maciejowski, s. 390—393), згодом відомості про нього потрапляють до його „Історії слов'янських праводавств...“ (Maciejowski. Historya.., t. II—VI). Приділяє увагу документові князя Лева Даниловича й А. Добрянський. Він констатує, що згідно з грамотою 1292 р. князь надає „самбірському єпископові Іларіонові“ для побудови нової церкви святого Спаса п'ятнадцять людей у село Волковиї. Критичного аналізу документа, однак, дослідник не проводить (Добряньский, с. 27—28). Чимало приділив уваги досліджуваному документові (поряд із іншими грамотами князя Лева Даниловича для Спаського монастиря) й А. Петрушевич. Він передусім публікує документ на основі „ориґінального“ списку (саме так трактує копію, що зберігається у Перемишльській консисторії, див. далі), беручи до уваги прочитання грамоти В. Мацейовським. Дослідник робить екскурс в історію ліквідації монастиря австрійськими властями, цитуючи напис із зруйнованої кам'яної церкви про функціонування монастиря у княжі часи та ін. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 162—164). У 1869 р. вивчає грамоту І. Шараневич і відносить її до автентичних документів — це, за словами дослідника, „найстаріший і єдиний, згідно з моїми спостереженнями, не захитаний, автентичний документ князя Лева“ (Szaraniewicz. O źródłach.., s. 16); в іншому дослідженні вважає її „можливо автентичною“ (Шараневич, с. 84—85). Наприкінці XIX ст. фундаційну грамоту „для церкви Спаса“ досліджує і використовує у своїй праці З. Стшетельська-Ґринберґова. Крім видання її тексту старопольською мовою, дослідниця коментує документ. Вона звертає увагу на те, що мова грамоти „наближена до мови нашого руського народу“, а її автентичність, спираючись на спостереження своїх попередників, сумнівна. Проте документ з'явився „не набагато

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

пізніше“, містить „стародавні прикмети“, хоч нагадує копію (йдеться знову ж таки про т. зв. оригінал, див. далі). Далі йдеться про хронологію грамоти, місцезнаходження документа і т. ін. (Strzetelska-Grynbergowa, s. 95—98 та ін.).

Згадують грамоту у своїх дослідженнях І. Крип'якевич (Крип'якевич, т. II, с. 101), О. Кучера (Kuczera, t. I, s. 92).

Із перелічених досліджень випливає, що в літературі немає одностайної думки в оцінці документа щодо одного з кардинальних питань, а саме його автентичності — одні дослідники вважають його достовірним і автентичним, другі — фальсифікатом. Більшість, однак, сумнівається у його дипломатичній правдивості, схильна бачити у документі пізнішу або „не набагато пізнішу його підробку“. Є й такі пояснення, що той варіант, який дійшов до наших днів (йдеться передусім про варіанти старопольською і латинською мовами, які відомі з трансумпту 1556 р.), є версією чи певною реконструкцією тексту давнього документа.

Яким би не було тлумачення дипломатичної вартості документа для Спаського монастиря (крім досліджуваного документа, див. також інший документ, пов'язаний із Спасом, III, № 12), немає підстав відкидати думку, що він з'явився не на порожньому місці і не повністю вигаданий, хоч би тому, що монастир як об'єкт чернечої корпорації існував, очевидно, вже в домонгольські часи у XIII ст. (Коссак, с. 189; Колесса, с. 1—2). При чинному монастирі мусила діяти церква, і зовсім не виключено, що у ті часи з'явилася окрема фундація князя для церкви і монастиря. Про це свідчать принаймні аналогії з іншими територіями України. Щодо діяльності монастиря у XIII ст., на жаль, не сказано остаточного слова істориків, немає на сьогодні навіть повного списку писемних джерел, у яких згадується монастир (порівняно часті згадки фіксуються лише від початку XV ст.). Археологи, однак, акцентуючи на зручній для заселення території, розташуванні монастиря як оборонної споруди (між ріками Дністром і Великим Дубеном) і спираючись на знахідки предметів побуту та деяких церковних речей, відносять будівлю храму монастиря до кінця XIII — XIV ст. Це серйозна, хоч аж ніяк не пряма заява про можливе документальне оформлення у той час прав власності монастиря князем і його канцелярією. Під цим оглядом заслуговує на увагу аналогічне датування археологами фундаментів замку між річкою Дністер, потоком Лініною та Великим Дубеном, що розміщені на суміжній з монастирем території (Малевская-Малевич, с. 8, 11; Рожко. Тустань.., с. 172 та ін.), з інших досліджень — датуванні вежі Спаського монастиря (Малевская, Кос, Рожко, Шолохова, с. 360).

При опрацюванні питання не можна відкидати відомостей існуючої досі традиції оповідей про монастир і князя Лева Даниловича. Одна з них — леґенда про Спаський монастир як усипальницю князя і часті за життя відвідування князем монастиря, відповідно, окремі прижиттєві зв'язки Лева Даниловича з монастирем (Stebelski, s. 44; Strzetelska-Grynbergowa, s. 102 та ін.; Лукань, ч. III, с. 37—43; ч. IV, с. 44—46; Малевская, с. 278 та ін.), що могло сприяти князівським наданням і їх документальному оформленню. Все це непрямо свідчить про можливе існування кня-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

зівської грамоти для церкви Спаського монастиря ще у XIII ст., проте досліджувана грамота, як і ті князівські грамоти чи акти для Спаського монастиря, які можна було б визнати за оригінальні (або, як це часто трапляється, копії оригінальних документів) і відносити до XIII ст., сьогодні невідомі. Зарахована до автентичних досліджувана грамота є всього-на-всього продуктом XVI—XVII ст., а список „під оригінал“ ще пізнішим твором (див. далі).

На недостовірність досліджуваної грамоти вказують загальні відомості про походження документа, функціонування його як юридичного акта (можливо, окремо і у складі трансумпту короля Сигізмунда II), а також загальний зміст.

Що стосується першого, то про „найдавніший“ список документа знаємо лише з королівського підтвердження. Текст „під оригінал“ є пізнішим за підтвердний із трансумпту польською мовою. Допустимо, що він створений на основі польського варіанта. Що стосується списку польською мовою, то його поява, правдоподібно, була викликана недовір'ям до руського протографа і несприйняттям його змісту польськими властями. Однак це питання залишається недоказаним, а отже, й відкритим. Немає вичерпних підстав також твердити, що протограф руською мовою як юридичний акт окремо функціонував власне до свого підтвердження. Щоб прикрити підроблений від імені князя Лева Даниловича документ, фальсифікатор вигадав переклад, а заодно й форму його оприлюднення через королівський трансумпт. Таким чином, маємо справу з подвійним фальсифікатом — руського документа, перекладеного польською мовою, і королівського підтвердження. Неавтентичність трансумпту, писаного від імені короля Сигізмунда II, очевидна. Це засвідчують його зовнішні ознаки, на що звернув увагу ще І. Мацейовський. При королівському документі немає печатки (Maciejowski, s. 391 та ін.). Щодо змісту викликає застереження зовсім невідома з інших документів короля Сигізмунда II (принаймні за коронного канцлера Йоана Оцеського) згадка про окремий наказ короля перекласти князівський документ: „З руської мови на польську, а потім на латинську, який (а саме на польську) ми наказали зробити“ („Quarum quidem ex lingua Ruthenica in Polonicam et nunc in latinam legitima versio, quam (videlicet in Polonicam) [...] fieri mandavimus“).

Чи не слід у виразі „fieri mandavimus“ добачати додаткового заходу для уникнення звинувачень урядовців, які перевіряли достовірність документа, переклад руського тексту (це, як відомо, традиційно торкнулося й інших грамот, писаних від імені Лева Даниловича чи Лева). Відомі у досліджуваному документі й стилістичні неточності, недопустимі для королівської канцелярії. Беззастережно викриває підробку трансумпту підпис на документі коронного канцлера Йоана Оцеського. Він завершив свою каденцію канцлера у лютому 1552 р., а документ датовано 1555 р. Для того часу документ мусив би складатися при Йоанові Пшерембському, але місцевий фальсифікатор цього не знав. Зауважимо також, що підтвердного документа з датою у Пйоткові 6 червня 1555 р. не фіксує жод-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

на з книг Коронної метрики, не кажучи вже про книги вписів і декретів королівської канцелярії (MRPS, pars V, vol. II, p. 156—157 та ін.).

Усі ці факти вказують на те, що маємо справу з фальсифікатом, а якщо враховувати підробку підтвердного королівського документа, то з подвійним фальсифікатом. Підробка документа (принаймні у тих варіантах, які дійшли до нас) відбувалася не в один час, здається, навіть, що останньому фальсифікаторові не був відомий твір першого. Якби було по-іншому, то не було б допущено стільки явних розбіжностей і різночитань у текстах списків.

Крім загальних відомостей, що пов'язані з провенієнцією документа та напрямами „вдосконалення" його тексту, на безуспішність функціонального забезпечення грамоти та фальсифікування досліджуваного документа через королівський трансумпт вказує зміст:

1. Викликає сумніви загальне зіставлення обсягу перекладеного польською мовою тексту, що походить із королівського підтвердження 1555 р. і руського (як писаного кирилицею, так і транслітерованого латинськими літерами), відомого „під ориґінал" (**АПЄ-1, АПЄ-2**). Проглядається невідповідність між текстами. У першому випадку після слів „A piisal Zacharia Wiktoryn" читаємо таке: „viiłozono iesth wlastnie z Ruskiego na polskie prze[tłumaczen]ie Jendrzeja w kanczeliarzei Vielkego Xięstwa Lithewskiego", далі — текст документа Сиґізмунда II: „Nos itaq[ue]" і т. ін.; у другому, згідно з копією І. Мацейовського, транслітерованою латинськими літерами, зовсім змінена кінцівка — після слів: „A pisec Zacharia Wiktor" внесені слова „woupisał w swiatoe ewangelie" (Maciejowski, s. 391). Кирилична копія не має жодних додатків. Але ж ідеться про один і той самий „ориґінал"!

2. Насторожує лексика документа (як би ми обережно та недовірливо у цих випадках до неї не ставились). У давньоруському лексиконі навряд чи були фраземи, наприклад, „**дали мꙋровати**", у польському перекладі „dali murowacz" (слова „**мꙋрꙋвати**" не фіксують словники української мови навіть у XIV—XV ст., див.: ССУМ, т. 1, с. 620—621); „**въ костєлѣ**", тобто у церкві; радше слово „**пятнаицять**" нагадує ніщо інше, як пізній західноукраїнський діалектизм. Ужито низку книжних церковнослов'янізмів, таких, як: „**по нашомъ животѣ**", „**пастви**" — пасовище; „**мꙋжеи**" і т. ін. Річку Великий Дубен названо „**въ Большомъ Дꙋбнѣ**" („ou Bolszem' Doubnie") тощо.

3. Не вживали у князівських канцеляріях слів *інтитуляції* „**Божиею волею**"; „bozą milosczią" на останньому місці клаузули.

4. Стилістично непереконливим є початкове „коли", як перше слово формулювання клаузули *аренги*: „**Коли есмо церковь домь Божіи дали мꙋровати**" (у латинській транслітерації: „Koli esmo cerkow' dom Bożij dali mourowati"). Розповідна манера перших клаузул чужа стилю документів князівських канцелярій.

5. Непереконливо звучить згадка у клаузулі *диспозиції* „**взялисмо пятнаицять мꙋжен съ Волковіи села Великого Княжества нашего Литовского**". Не

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

пояснюється тут слово „**наше**“ („**нашего**“) стосовно Великого князівства Литовського. Якщо бачити цей зв'язок після смерті Войшелка — племінника Лева, і пов'язувати назву села „**Волковіи**“ з Волковиськом, що на Чорній Русі, то володіння Лева Даниловича у 1292 р. не сягали цих земель. Ще більш непояснюваною є приписка до списку документа польською мовою слів, що переклад його відбувся у канцелярії Великого князівства Литовського (див. раніше) за умов, якщо у *датації* фіксоване як місце написання і видання місто Пйотрків. Непереконливим є спроваджування майстрів для будівництва церкви з Литви: „**Ино къ роботѣ тои церкви взялисмо пятнаицять мужеи съ Волковіи**“.

6. Загадковими для 1292 р. у тексті грамоти є слова про „**епископ**-а **наше**-го **отц**-а **Ларион**-а“ (очевидно, перемишльського єпископа). Ім'я Ларіон (Іларіон) серед ієрархії Перемишльського єпископства з літописів чи автентичних документів того часу невідоме. Засвідчення його 1292 р. у С. Строєва (Строев, с. 1041) внесене, правдоподібно, саме на підставі підробок документів, писаних від імені Лева Даниловича. А. Добрянський це ім'я ієрарха подає під датами 1292, 1301 рр. (Добряньский. Спис.., с. 26—28). Це ім'я фіксують для того часу, але без дати, інші дослідники історії української церкви або не подають зовсім. Про перемишльського єпископа Іларіона знаємо лише з другої половини XIV ст. (Блажейовський, с. 131; див. також: III, № 4, 12—13, 17, 19).

7. Бракує, на наш погляд, у грамоті клаузули *свідки*, яка, як правило, є у дарчих документах, у яких не лише подано перелік земель і інших угідь, але й їх межі. Свідки були гарантом правового чину на місцях.

8. Не типовий для XIII ст. початок клаузули *датації*: „**А писано и дано во Львове**“. Він радше нагадує переклад латинського „datum“ або „actum et datum“ („**дано**“ або „**звершено і дано**“). Цей початок клаузули *датації* зауважений у цілого ряду фальсифікатів (III, № 9, 12, 14, 18—19 та ін.). Зберігають його окремі автентичні українські латиномовні документи („datum“ або „actum et datum“, і навпаки, „datum et actum“), які взорувалися на західних формулярниках (див. I, № 4—11 та ін.); вони поширені в документах королівської канцелярії XV—XVII ст. Для давньоукраїнських документів того і пізнішого часу характернішим є однослівний початок „**писанъ**“, „**писано**“, „**писанъ листъ**“ або „**писалъ грамоту**“, особливо у другій половині XIV ст. (див. Розов, с. 4 (№ 2), 7 (3), 20 (10), 24 (12), 26 (13), 45 (24), 52 (28), 57 (31) та ін. Саме власне *датаційне формулювання* у своїй першій частині помилкове: „**въ суботу мѣсяця генуарія двананцятого дне лѣта шистисячи** [!] **осмсотнаго**“, тобто в суботу 12 січня 6800 р. (6800—5508=1292). Але 12 січня 1292 р. припадало на неділю, а не на суботу, як подано у документі.

9. Викликає застереження поданий наприкінці документа підпис: „**А писалъ Захарія Вихотъ**“. Внесення будь-яких підписів у документ, тим більше „писаря“, не знаходить підтвердження у документах князівської канцелярії. Крім того, саме з цим іменем (або його варіантами) пов'язана

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

низка явних фальсифікатів, писаних від імені князя Лева Даниловича (див. III, № 6, 9, 11—13, 15, 17—19). Фальсифікатор, не маючи відомостей про процедуру складання документів у князівській канцелярії і намагаючись надати йому правдивості, переписував ім'я „писаря" з інших документів.

Що послужило причиною створення досліджуваної грамоти? Очевидно, про це свідчить чимало фактів, проте чи не перше місце належало забезпеченню прав власності монастиря і єпископства на володіння землями.

Для створення документа використовувалося не одне джерело. Моральною підставою для його складання служила насамперед традиція, яка могла полягати в пам'яті про існування княжих документів на перелічені землі, що підтверджувалося їх використанням монастирем з давніх часів, а також оповідь про особливі прижиттєві контакти князя з монастирем.

Для безпосереднього складання тексту документа фальсифікаторові служили інші грамоти, писані від імені Лева Даниловича. До такої думки схиляє згадка про запис грамоти у Євангеліє (пор. далі, док. давньоукр. мовою в латинській транслітерації, список **Мацей.-1**), що стосується спровадження людей з литовських земель для побудови церкви (про спровадження людей з Литви ще див. I, № 2; підтвердна грамота короля Сиґізмунда II від 6 червня 1555 р. називає навіть князя Лева „одним із князів Литви" („illustris olim Leonis unius ex Lithvaniae Ducibus") (IV, № 46). Правда, сьогодні важко встановити, котра з відомих нині грамот була першою, проте зв'язок між ними беззаперечний. При створенні фальсифікату від імені короля Сиґізмунда II мусили використовуватись документи, що складались у королівській канцелярії за коронного канцлера Йоана Оцеського.

Описувана грамота збереглася у семи списках, які репрезентують один і той самий дипломатичний вид документа, хоч що стосується окремих із них, то вони не однакові. Писані давньоукраїнською мовою (в кириличній графіці та латинській транслітерації) — чотири списки, латинською мовою — один, польською мовою — два.

1. (Оцес.). Список канцлера королівської канцелярії Йоана Оцеського [?]. Створений 6 червня 1555 р. у Пйотркові у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основі списку лежить поданий на розгляд і підтвердження королю єпископом Антонієм Радиловським руський, пергаментний „оригінал" грамоти князя Лева Даниловича, засвідчений печаткою. Старопольс. мова. Дуже нечітке канцелярське письмо. Правопис відповідає XVII ст. як щодо графіки (характерне написання графеми **ii** // **y**, яка позначає **ii, ij** та **y**; **ss** відповідає **sz**; **u** відповідає **u** та **v**; **t** завжди виступає у парі з **h**: „przothkow", „thei", „robotha" та ін.), так і щодо вживання великих букв, пунктуації. Переклад не точний. Його здійснено якимсь Андрієм у „канцелярії Великого князівства Литовського". Про це повідомлено наприкінці тексту князівської грамоти і його включено у текст підтвердного документа короля Сиґізмунда II. У тексті багато незрозумілих

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

місць; слово „siwaclt“, очевидно, повинно відповідати польському „i uzywac“, „zisiciczu“ — польському „dziszejszy“ тощо, спостерігається текстуальна невідповідність між „ориґіналом“ і польським перекладом: „**отцꙋ Ларионꙋ**“ — „oiczu Larnomi“. Низка слів не відчитується у зв'язку з пошкодженням тексту документа. Документ зберігається в: AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 31, див. також публікацію В. Мацейовського (Maciejowski, s. 391—393).

2. (АПЄ-1). Список № 1 Архіву Перемишльського гр.-кат. єпископства. Створений наприкінці XVII ст. (за В. Мацейовським, у XVII або XVIII ст., Maciejowski, s. 390). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Текст уміщений на одному аркуші паперу розміром in folio. За обсягом список відрізняється від кириличного „ориґіналу“. У ньому бракує частини клаузули *санкції*, немає формули *датації*, а також поодиноких слів („пятнайцять“). Водночас після прізвища писаря у формулі *підпису* подано, що грамоту „woupisal w swiatoe ewangelie“ цей писар. Остання фраза невідома в кириличному „ориґіналі“. Крім того, зауважені розбіжності у написанні слів: „**Дꙋбном**“ передане „Djabnom“, „**Дꙋбнѣ**“ — „Doubenci“, „**богомолцям**“ — „blagomolcam“, „**Виχотъ**“ — „Wiktor“ та ін.; у правописі закінчень слів: „**во лѣсѣ**“ — „w' lesiech“, „**на берегъ**“ — „na beregu“ і т. ін. Названі факти, очевидно, вказують на існування паралельно іншого, давньоукраїнського списку грамоти. Згадка про запис в Євангелії пов'язана, правдоподібно, з актом запису документа, що є вторинним щодо часу його створення. Нині місцезнаходження списку не відоме. Наші відомості основуються на його пізнішій копії (Maciejowski, s. 390—391).

3. (АПЄ-2). Список № 2 Архіву Перемишльського гр.-кат. єпископства. Створений у XVIII — на початку XIX ст. кириличною графікою „під устав“. Варіант документа трактувався на певних етапах як „ориґінал“. Давньоукр. мова (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 31).

4. (Мацей.-1). Список № 1 В. Мацейовського. Створений близько 1839 р. (Maciejowski, s. 390—391). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Рукопис тексту невідомий, про нього дізнаємось з публікацій. Правопис близький до правопису списку **АПЄ-1**, що служив основою для досліджуваного списку. Твердий знак **ъ** у кінці слів передається за допомогою знака **'**. Застереження у дослідника викликає слово „ba“, яке повинно відповідати „aby“, проте це є скорочення слова: „Ba“ — **Бa̅**, тобто „Б(ог)а“, при якому втрачена титла. Очевидно, згідно зі списком-підставою, з'являється слово „prosili“ замість „просити“.

5. (Мацей.-2). Список № 2 В. Мацейовського. Створений близько 1839 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1555 р. (див. **Оцес.**). Старопольс. мова. Про список дізнаємось з публікацій. Його рукопис невідомий. Правопис близький до правопису списку **Оцес.**, який і послужив дослідникові за підставу. Багато слів не прочитано. Окремі місця у тексті коментуються (Maciejowski, s. 392—393).

6. (Берн.). Список Івана-Христофора Бернакевича. Складений 6 січня 1785 р. у Перемишлі у складі підтвердного документа короля Сиґізмун-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

да II з 1555 р. (див. **Оцес.**) як текст перекладного екстракту ориґіналу (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловський), спр. 91/III, арк. 5—6; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 5). Лат. мова. Дрібне канцелярське письмо XVIII ст. Текст розміщений на першій сторінці спареного аркуша паперу розміром in folio, з другої частини якого залишилася тільки половина. Аркуші вшиті у книгу під назвою „Privilegia episcopatus Premisliensis rit(us) Gr(aeci)“. Список засвідчує перший, відомий на сьогодні латинський переклад грамоти. Він оснований на ориґіналі підтвердної грамоти короля Сиґізмунда II з 1555 р. За обсягом збігається з польським підтвердним списком і кириличним „ориґіналом“ грамоти князя Лева Даниловича. Під текстом паперовий відбиток печатки єпископа М. Рилла з нечітким зображенням і леґендою у зовнішньому обідку: „MAXIMILI[ANUS] · RYLO · EPISC[OPUS] · HELM[ENSIS] · BELZEN[SIS] NOMINATUS PREMISL[IENSIS] · ET ADMINISTR[ATOR] · GENER[ALIS]“. Внутрішній обідок: „DERMANEN[SIS] DUBNEN[SIS] · ET · S[ANCTI] · CRUCIS · ABBAS ORD[INIS] · S[ANCTI] · STANISLAI · EQVES“. Праворуч печатки засвідчувальний напис: „Praesentem copiam vidi legi et cum suo originali concordare adinveni. Ita testor circa impressionem sigilli officii Consistorii Gentis r[itus] G[raeco-] c[atolici] Premislien(si) Joannis Chrysosth[om]us Bernakiewicz ejusdem officii notarius actuanq(ue) [?] m[anu] p[ropria] signatum. Premisliae, die 6-ta Januarii 1785-to an[no]“. На звороті четвертої сторінки: „Sigismundus Augustus confirmat privilegium ducis Leonis, super monasterium sancti Salvatoris, subditesque eo spectantes. N 26-to“.

7. (Петр.). Список Антона Петрушевича. Створений близько 1854 р. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 162—163). Давньоукр. мова. В основу списку покладений текст, писаний „під ориґінал“ грамоти. Про список дізнаємось лише з публікації. Правопис близький до кириличного „ориґіналу“, хоч його графіка осучаснена: **є** і **ѥ** передані як **є**, **ѧ** — як **я** і т. ін. Розв'язані без окремих позначень скорочення слів, впроваджена велика буква для написання багатьох слів. Текст коментується у підрядкових покликах.

Поданий перелік, мабуть, не вичерпує всіх наявних списків грамоти. Відомо, що її текст досліджували І. Могильницький (Могильницький, с. 41—45), А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 27), які мусили користуватися своїми нині не виявленими списками тексту.

Опубл.: Maciejowski, s. 390—391; Петрушевич. О галицких епископах.., с. 162—163.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено список **Петр**.

Се азъ князь Левъ сынъ короля Даніила· Божиею волею· Коли есмо церковь домь Божіи дали мѵровати святого Спаса Преображеніе въ костелѣ монастырь [!] **межи рѣками Днестромъ**

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

и Дубномъ• ино за предковъ нашихъ и за отца моего кроля Даніила въ томъ монастыри деревяная церковь была• а мы на хвалу Божію и на память предкомъ нашимъ обновити мѣсто тое святое каменою• Ино къ роботѣ тои церкви взялисмо пятнаицять мужеи съ Волковіи села Великого Княжества нашего Литовского къ роботѣ церкви тои и робили до совершеня дому того Божіего• и тужесьмо ихъ осадили на берегъ Днѣстра• Ино придаемъ ихъ и приписуемъ всѣхъ тои церкви святому Спасу на вѣки и сыны их и по нихъ будучихъ• абы была послуга съ нихъ церкви тои святои и епископу нашему отцу Ларіону и по немъ будучихъ старшихъ въ томъ монастыри• кого поставитъ по собѣ владика• архимандрита или игумен• И свободныхъ ихъ чинимъ во всемъ отъ бояръ и сыновъ и природныхъ нашихъ во данехъ и посеребщинахъ нашихъ• во всѣх данехъ свободныхъ чинимо• Єдно въ церкви въ монастыра робота и посеребщина съ нихъ богомолцямъ нашимъ• котріи по нашомъ животѣ будутъ церковь Божую оголошати• Бога просити за предки наши и за насъ и за бояри наши и волно имъ во лѣсѣ и въ рѣкахъ горѣ Днѣстромъ до Лисяго Броду въ Большомъ Дубнѣ и въ Маломъ Дубнѣ• до верховъ ихъ пожитки имѣти и пастви•

А хто бы ся уступилъ на мое слово судъ съ нимъ предъ Богомъ и будетъ клятва Божія на немъ въ нынешныи вѣкъ и въ будучіи•

А на то есмо листъ сеи дали и печать перевѣсили•

А писано и дано во Львове• въ суботу мѣсяця генуарія дванаицятого дне лѣта шистисячи [!] осмсотнаго•

А писалъ Захарія Вихотъ•

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Для публікації тексту обрано список **Мацей.-1**.
Список **АПЄ-1** не використовується через невиявлення
його оригіналу.

Se ja aź kniaź Lew syn Danila krola, Bozieju woleju.

Koli esmo cerkow' dom Bożij dali mourowati swiataho Spasa Preobrazenie w kostelje manastyrnom, mez riekami Dniestrom i Djabnom [!]. Ino za predkow naszich i za otca moeho krola Danila w tom manastyri derewjanaja cerkow' była, a my chwałou Bożiju i wo pamiat' predkom naszim obnowili miesto toe swiatoe kamianoju. Ino k' robotie toj cerkwi wziali smo est [!] mouż's' Wolkowy [!]

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

seła Welikoho Kniazestwa naszeho Litowskoho k' robotie cerkwi toj i robili do sowierszenia domou toho Bozeho, i touż esmo ich osadili na beregu Dniestra. Ino pridaem ich i pripisouem wsiech toj cerkwi swiatomou Spasou na wieki i s' nich [!] i po nich baudouczi [!], aby była posłouga s' nich cerkwi toj z światoj, i episkopou naszomou otcou Larjnou [!] i po nem boudouczich starszich w tom manastiri, koho postawit po sobie władika archimandrita ili igoumena. I swobodny ich czinim w' wsiem ot bojar i synow, i prirodnich naszich wo daniech i wo poserebrszczinach naszich, w' wsiech daniech swobodny ich czinim. Ednok k' cerkwi, k' monastyrie robota i poserebszczina s' nich blagomolcam [!] naszim, ktorii po naszem ziwotie boudout cerkow ogołoszali [!] B(oh)a[1] prosili[2] za predky naszie i za nas, i za bojar naszich. A wolno im w' lesiech i w' riekach gorach Dniestrom do Lisaho Brodou, ou Bolszem' Doubnie i ou Malom Doubenci do wierchow ich pozytky imieti i pastwy.

A kto byst oustoupit na moe slowo soud s' nim pred Bohom.

A pisec Zachria Wiktor woupisal w swiatoe Ewangelie.

Текст документа латинською мовою

Відомий на сьогодні один список — **Берн.**, який покладено в основу публікації тексту документа.

Ecce ego dux Lev filius Danielis regis, dei gratia.

Cum ecclesiam domum dei permisimus ex muro erigere transfigurationis sancti Salvatores in templo monasterij inter flumina Niester et Dubne, nunc et pro antecessoribus nostris pro parente meo rege Daniele in hoc monasterio lignea ecclesia fuit sed nos in gloriam dei et in memoriam antecessorum nostrorum innovavimus eo loci muratam. Hinc ad operam hujus ecclesiae accepimus quindecim viros in villa Wolkowa Ducatus nostro Magni Lithvaniae ad operam ecclesiae hujus ut laborent usque in finem alius in consumationem hujus ecclesiae nostrae et quoque illos locavimus in littore Niester. Hinc applicamus ipsos et adscribimus omnes huic ecclesiae sancto Salvatori in perpetuum filios

[1] У тексті „Bā“.

[2] Так само: „prosili“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

illorum post ipsos succedentes, ut habeantur obsequia ex ipsis ecclesiae eidem sanctae et episcopo nostro patri Hilarioni et post illum futuris superioribus in hoc monasterio, quem post se relinquit et vladicam archimandritam vel haegumenum. Liberos facimus in omnibus a bojaris, filiis et consangviniis nostris in dationibus et in contributionibus nostris et in omnibus tributis, liberos illos facimus tantumomodo ecclesiae et monasterio labores et contributionis ex ipsis deiprecatoribus nostris, qui post decessum nostrum ecclesiam dei laudatuis sunt, dominum deum precaturi pro antecessoribus nostris et pro nostris bojaris et liberam ipsis in fluminibus et in sylvis a parte superiori Niester ad Lisi Brod Supra Dubne et in Parva Dubnicz ad summitatem habere et utifrui.

Qui vero contempserit meum verbum iudicium cum illo coram d[omi]no deo, et erit anethema dei super illo praesenti saeculo et futuri.

Super eo has litteras nostras dedimus et sigillum nostrum appendimus.

Scriptum autem et datum Leopoli, sabbatho mensis Januarii duodecima die anno sex mille octingentesimo.

Scripsit vero Zacharias Victor.

Текст документа старопольською мовою

В основу тексту покладено список **Оцес.**

Otho ia książę Liew siin Danielia krolia Bozą milosczią.

Gdis mii czerkiew dom Bozii dali murowacz Przeobrazenia swiętheg Spasa w kosczielie manastiira miedzii rzekami Dniestrem i Doubnem dzisia i za przothkow nassiich za oicza mego krol Daniel w thim kliastohrze drzewiana czerkiew biila. A mii na falę Bozą i na pamięncz przothkom nassim obnowili na tho miescze murowane. Thedi k roboczie thei czerkwi wzielismii piethnasczie męzow we wsi Wolkowi Ksiesthwa nassego Wielkiego Litewskiego do robothi czerkwi thei, zebii robili do koncza domu thego ze go i the zesmii ich osadzili na brzegu Dniesthra. Thedii prziidaiem ich i prziipisuiem wssithkich thei czerkwi, swięthemu Spasu na wieki sinii ich i po nich będącziich, abii poslugi s nich czerkwi

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

theize swięthei. I episcopu nassemu oiczu Larnomi [!] i po nich będącziich starssiich w them klasthorze, kogo po sobie osthawi wladikę archimandrita albo iihumena, swiebodniich cziiniem we wssithkim oth boiarz, siinow i krzewniich nassich w daniech i w posierebsczinach nassich i we wsiitkich podaczkoch swiebodniich ich cziinim. Jedno k czerkwi do monasthiira robotha i posierzebcziizna s nich bogomolczom nassiim kthorzii po nassiim ziiwoczie będą czerkiew Bozą wiislawiacz i pana Boga prosicz za przothki nasche i za nasse boiarii i wolno im w rzekach i w liesiech w wierch Dniestrem do Lisiego Brodu Wie[k]siem Dvbnie i w Malem Dubniczu do wierchowicz miecz i usiwac [?]

Ktho bii sie wstąpil na moie słowo, sąd s nim przed Bogiem i będzie kliethwa Boza na niem w ninieiszi [?] wiek i w będączi.

Na thosmi then listh swoi dali i pieczęcz swą prziiwiessili.

A pisano i dano we Lwowie, w sobothą mie[sią]cza henuara dwunasthego dnia liatha seszcthusiącznego 800.

A piisal Zacharia Wiktorz.

№ 11

Грамота галицького князя Лева Даниловича церкві св. Миколи у Львові з датою 1292 р., жовтня 8, у Львові, якою князь надає церкві усі дворища, земельні ділянки та людей з повинностями, що проживають у Львові з обох боків вулиці, яка веде з Волині. Згадану церкву з усім, що до неї належить, князь передає у володіння своєму писареві Симеонові Івановичу Жельдецькому і додатково дарує йому і церкві угіддя біля ріки Полтви, зазначаючи, що Симеон звільняється від військових обов'язків та послуг на користь єпископа

Грамота належить до дарчих документів. На її підставі закріплюються у володіння земля, феодальна рента та люди. Вона засвідчує факт дарування церкві св. Миколи у Львові маєтностей, а також спадкоємство церковної фундації „князівському писареві Симеонові Жельдецькому з умовою постійної його опіки над храмом і належними до нього землями і повинностями".

Ориґінал документа і перші його підтвердження не збереглися. Він мав би бути „писаним по-руськи" та існувати ще у первісному вигляді в XV ст. У *вступному протоколі* до першого його підтвердження, яке було

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

зроблене від імені польського короля Казимира IV 6 березня 1448 р., мовиться, що його показав і подав на апробату „благочесний Іван, священик храму Миколи-угодника у нашому місті Львові або на його передмісті“. Він же просив, „щоб ми [король Казимир IV.— ***О. К.***] дозволили перекласти з грецької мови на латинську і удостоїли з нашої особливої королівської милості поновити, підтвердити й апробувати переклад листа чи привілею, ласкаво й довічно наданого його предкам святої пам'яті князем Левом“ („Petitum est a nobis ut litteras seu privilegium sibi olim a piae memoriae duce Leone et eius antecessoribus gratis concessum, atque in perpetuum donatum, ex Graeco in Latinum transferre, et translatum renovare, confirmare et approbare dignaremur, ex singularia gratia nostra Regia“) (IV, № 25). Цим, власне, й вичерпується інформація про грамоту, писану від імені князя Лева, сина Данила.

Незважаючи на ці, порівняно скупі дані, князівський документ (у контексті трансумпту короля Казимира IV) відіграв протягом XVI—XVIII ст. важливу роль у житті церкви св. Миколи, Миколаївського братства і української громадськості Львова. Впродовж XV—XVIII ст. документ шість разів підтверджувався королями (6 березня 1448 р., 14 червня 1578 р., 10 жовтня 1611 р., 1 березня 1672 р., 24 лютого 1677 р. і 9 червня 1700 р.) і тричі львівськими старостами (12 січня 1637 р., 12 і 28 січня 1672 р.). Крім того, його облятують або просто вписують на свої сторінки книги Львівського ґродського суду (31 травня 1597 р. і 30 червня 1732 р.), Станового комітету (1780), Львівської міської табулі (1794) і т. ін. Майже кожного разу з підтвердженням, облятуванням чи навіть звичайним внесенням його тексту в урядові книги нагадувалося міським та вищим церковним чинникам про юридичне забезпечення та охорону прав церкви і братства.

Крім того, текст документа неодноразово використовувався як акт правового обґрунтування належності земельних і інших маєтностей для церкви св. Миколи, зокрема, під час різних суперечок навколо економічної й адміністративної незалежності церкви та її земель щодо міських і вищих духовних властей. Уже 1593 р. під час суперечки між братством і єпископом Гедеоном Балабаном, який намагався підпорядкувати собі братство і церкву, а заодно і її землі, спеціальна королівська комісія, спираючись на „привілей Лева, князя Русі“, „відстоює право непідпорядкування Миколаївської і Онуфріївської церков єпископу“. Подібна ситуація мала місце й пізніше.

Документ фіґурує також як підтвердження прав на земельні володіння братства в боротьбі з ченцями василіянами. Його 1608 р. цитує мечник Волинської землі Тимофій Висоцький під час переписування у вічне користування братству всіх земель, що розташовані на Краківському передмісті, далі в ухвалах магістрату Львова про розмежування земельних угідь Миколаївської церкви з прилеглими угіддями інших власників, і він же згадується в люстрації 1616 р. і т. ін.

Нарешті, документ, завдяки значній деталізації змісту, використовують для вивчення різних подій з історії Львова, він же є підставою для датування окремих історичних об'єктів міста (Онуфріївський монастир),

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

локалізації урочищ і гір та пов'язання зі Львовом середньовічних леґенд (збереження ікони Богоматері, що писалася у Візантії), справ, пов'язаних з перебуванням у Львові домініканців, і підробки від імені князя Лева Даниловича дарчого документа з датою 1270 р. для ордену (див. III, № 5).

Структура досліджуваного документа не традиційна. При формально внесеному *початковому* та *кінцевому протоколах* (останній т. зв. *есхатокол*), які розпочинають і закінчують (властиво обрамлюють) основний текст, він у своїй основі членується на дві умовні, різні та штучно об'єднані, частини. Виявити у ньому якусь послідовно упорядковану архітектоніку подання тексту, з відповідною послідовністю розміщення клаузул, як це годилося б для формуляра документа князівської канцелярії, неможливо. Документ засвідчує два, штучно препаровані в одне ціле, тексти.

Це підтверджує, передовсім, перегляд змісту. В першій частині його йдеться про дарування церкві св. Миколи маєтностей, про місце її розташування і належні до неї землі (переважно заселені), далі про права ремісників, що живуть на цих землях, і їх повинності, у другій — увага зосереджується на іншому адресаті, особі „нашого писаря" С. Жельдецького і даруванні йому церкви св. Миколи, в контекст чого вплітаються справа „намісництва" церкви, відносини з єпископом. Крім того, називаються землі та їх границі, належні до церкви і „нашого писаря".

Те, що, власне, в один документ збиті два сюжети, підтверджує аналіз формуляра. Досліджуваний документ має дві різні *інскрипції*, розміщені в різних місцях. У першій частині (початковій) вказано, що фундаційний документ „даровано навіки [...] [храмові] святого Миколи, розташованому на Львівському передмісті під Високим Замком" („donavimus in aevum [...] s(an)cti Nicolai in suburbio Leop(o)l(ie)n(si) sub Castro superiori penes monte(m)"), у другій — ідеться про те, що „цей вищеназваний храм святого Миколи з усіма його прибутками і належностями надаємо і даруємо нашому писареві Жельдецькому Симеонові Івановичу, дружині, дітям та його спадкоємцям назавжди і навічно" („Hoc autem templum p(rae)fatu(m) divi Nicolai cum omnibus suis fructibus, attinen(tiis) et p(er)tinen(tiis) damus et donamus notario nostro Zeldeczki Simeonowi Iwanowiczu, uxori liberis ac successoribus eiusdem p(er)petuo et in aevum").

Крім того, у досліджуваному документі виразно членується клаузула *нарації*: у першій частині вона починається словами „відступаємо і даруємо навіки цій названій церкві святого Миколи догідні місця, тобто площі, а також дворища" („donavimus in aevum, huic p(rae)fatae eccl(esi)ae divi Nicolai loca idonea alias place atq(ue) curias"), у другій — „надаємо і відступаємо Симеонові Івановичу [...] храм святого Миколи і саме при [храмі] [...] ніхто не повинен бути в майбутньому намісником чи офіціалом" („damus et concedimus Simeoni Iwanowiczu [...] templum divi Nicolai [...] et nullus debebit esse vicesregens vel off(ici)alis nisi apud divum Nicolaum").

Поділ між текстом першої і другої частин приблизно починається від слів „надаємо і даруємо нашому писареві Жельдецькому Симеонові Іва-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

новичу“ („damus et donamus notario nostro Zeldeczki Simeonowi Iwanowiczu“). Текст до цих слів, починаючи з абзацу: „Крім того, вищеназваній церкві та її настоятелю даємо“ („Insup(er) p(rae)fatae eccl(esi)ae ac p(rae)fecto ips(ius) damus“), є перехідним і єднальним між двома частинами документа.

Так, досліджуваний документ містить два *вступні протоколи* з власними клаузулами *інскрипцій* і *нарацій*. На початку, однак, подана одна для усього документа *інтитуляція* („Я, Лев, князь земель Русі, син короля Данила“) („Ego Leo dux terrarum Russiae, filius regis Danielis“). Одна *короборація*, а в *закінченні* (*есхатоколі*) клаузули — *підписи* і *датація*.

Текст грамоти зберігся лише латинською мовою. Український протограф — невідомий. Треба все ж таки думати, що він був, бо на ньому основувався переклад латинською мовою. Про якийсь „оригінал“ згадує настоятель Святомиколаївської церкви Г. Дунікевич у листі до губернських властей наприкінці XVIII ст., який у разі потреби Миколаївська церква могла б пред'явити (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 22, див. далі).

Документ, згідно з *датаційним формулюванням*, писався у Львові. Дата подана за візантійським літочисленням і містить усі компоненти — день, місяць і рік: „Leopoli f(e)r(i)a sexta die octava mensis Octobr(is) anno 6800“. Вона розшифровується: „У Львові, в п'ятницю, 8 жовтня 1292 р.“

Коли почалося дослідження грамоти? Розглядаючи це питання, треба мати на увазі два етапи в її історії: 1) вивчення документа на адміністративно-судовому рівні, що було пов'язане з обстоюванням прав власності на володіння церкви св. Миколи і братства землями та прав мешканців, які проживали на них і 2) на науково-дослідницькому рівні.

1. Перший етап дослідження пов'язаний з кінцем XVI ст., тривав протягом XVII, сягаючи XVIII ст. включно, до захоплення Галичини Австрією. На той час текст документа вивчався і використовувався, як зазначалось, переважно для оборони нерухомих маєтностей церкви, Миколаївського братства і мешканців, що заселяли землі, які належали до церкви. Документ на цьому етапі найчастіше фігурує у контексті судових рішень, у протоколах комісій, заявах, розпорядженнях, люстраціях (див. ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 3—6; спр. 989, арк. 2-а, 9 та ін.; Купчинський, с. 42—44). Натяки на документ робляться у суперечках церкви і мешканців Краківського передмістя з містом (магістратом), із старостом (ЦДІАЛ, ф. 9, оп. 1, кн. 353, арк. 2268—2770, 2333—2334; ф. 129, оп. 1, спр. 48), із вищою церковною адміністрацією і чернечим орденом василіян (Там само, ф. 201, оп. 4-б, спр. 64, арк. 1; спр. 69, арк. 1; НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 № 104 (190520), арк. 155, 288; Mon. CSL, t. I, p. 428, 466—467, 470). Він, як згадувалося, називається під час переписування братству земель (1608), що розміщені у Краківському передмісті (Арх. ЮЗР, ч. I, т. 10, с. 131—134).

Отже, у той період документ використовується переважно з практичною (прикладною) метою. У його створенні спочатку, напевно, брали участь його творці, а згодом усі ті, які намагались зберегти майновий статус

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

церкви. Австрійські урядовці вивчали документ у зв'язку із загальною перевіркою майнових прав церкви.

2. Другий етап дослідження грамоти, а також використання її тексту, починається і перехрещується з першим у другій половині XVII ст. Власне, у той час з'являються перші спроби його аналізу з науково-дослідницькою метою. Цей факт слід, очевидно, пов'язувати з працею невідомого автора „Походження та життя львівських єпископів грецького обряду" (там з допомогою документа підтверджувано давньоруське походження Онуфріївського монастиря у Львові: ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-б, спр. 31, арк. 47; Ісаєвич, с. 67—68). У XVIII ст. про документ для Миколаївської церкви згадує К. Ходикевич (Chodykiewicz, p. U—Uz) у своєму „Історично-критичному дослідженні про Київську і Галицьку митрополії" (1770). Дещо раніше (приблизно 60-ті роки), досліджуючи історію українських єпископств, повідомляє про Миколаївську грамоту Лев Шептицький у праці „Стан епархій і церков в єпископії Львівській, Галицькій і Кам'янця-Подільського" (Головацкий. Львовская руска епархия.., с. 254—256). Наприкінці XVIII ст. текст, що супроводжується відповідними примітками, наводиться у т. зв. маєстатових книгах Станового відділу Львівського губернаторства (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, спр. 245, (кн. 1), арк. 5—10 зв.). Відомості про грамоту є у спеціальних церковних та монастирських інвентарях (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 7; ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2186, арк. 1) та монастирських хроніках. Підставою доказу того, що Онуфріївський монастир у Львові існував від часів князя Лева, служить поряд з іншими джерелами грамота Миколаївському храму у Львові з датою 8 жовтня 1292 р. (Księga historji.., s. 1). Згадки про документ містить Інвентарний опис нерухомого майна церкви св. Миколи (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 991).

Приділяє увагу текстові грамоти Лева Даниловича для церкви св. Миколи у Львові (передруковуючи навіть уривок її тексту за К. Ходикевичем) М. Карамзін (Карамзин, т. IV, с. 389—390, прим. 203). Він чи не вперше в друкованій літературі подає дипломатичну оцінку вартості документа і визнає його фальсифікатом. Дещо пізніше досліджував і ввів у науковий обіг грамоту Г. Ходинецький. Саме він використовував текст князівського документа, описуючи історію церкви св. Миколи і Онуфріївського монастиря. Грамота поряд з іншими джерелами дала йому підставу для підтвердження давньоруського походження цих храмів (Chodyniecki, s. 340—344; див. також: ЛНБ НАН України, ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 104, арк. 1). Згадує грамоту в підрядковому коментарі поряд із іншими документами, писаними від імені князя Лева Даниловича для церкви св. Миколи, М. Гарасевич. Він також подає відомості про майже всі підтвердження документа королями (Harasiewicz, p. 67). Знав текст грамоти П. Кеппен. Із текстом він ознайомився 1822 р., перебуваючи у Львові. Про це свідчать записи згадок у Щоденнику та пізніші друковані праці (Кеппен. Записки.., № 33—34). Вивчав грамоту Є. Болховітінов. Він, досліджуючи історію фор-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

мування Галицької митрополії і її стосунок до Києва, спирається на галицько-волинські грамоти, а серед них документи князя Лева Даниловича кафедральному соборові в Крилосі та Миколаївській церкві. Всупереч М. Карамзінові він категорично не відкидав можливого існування цієї інституції наприкінці XIII — на початку XIV ст. і для підтвердження своєї тези висловив цікаві припущення (Болховитинов, с. 87—88). Водночас використовував текст документа В. Компаневич. Дослідник, полемізуючи з В. Левицьким щодо неправильного відчитання дати на дзвоні собору Юрія у Львові (1341, а не 1292 р.), зіставляв написання *датації* дарчої грамоти князя Лева Даниловича для церкви св. Миколи. Дослідник зауважує, що навіть „не входячи у критику цих привілеїв [йшлося також і про документ для кафедрального собору у Крилосі], на якій наголошував М. Карамзін, переконуємося, що вони давні, бо подавалися на підтвердження польським королям Сиґізмундові, Стефанові, Владиславові IV, і в них так само місяці позначені не цифрами, а словами“ (Kompaniewicz, s. 41—48). Отже, дослідник визнавав достовірність документа. Згадує про документ також І. Вагилевич. Він, навпаки, відносив грамоту до підробок (уважав, що „це є перший і найдавніший документ з багатьох підроблених грамот, які тому князю приписані“) і спирав свої висновки про документ для церкви Миколи у Львові на невідповідності дати дня і місяця з календарними обчисленнями. Йому належить критичний погляд на переклад грамоти з „руської“ на латинську мову, який, на його думку, є „недбалий“ (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 2). Однак чи не найґрунтовніше про зміст, форму, а головне, дипломатичну достовірність документа висловився Д. Зубрицький. Він беззастережно відніс його до фальсифікатів. 1839 р. у листі до М. Максимовича дослідник пише, що „легко міг би довести неавтентичність інших грамот князя Лева [йшлося саме про грамоту Миколаївській церкві у Львові], але не роблю цього, щоб не позбавити церкви одного з „доказів“ історичних прав на земельні маєтності“ (НБУ. Ін-т рук., ф. 2, III-5094). Свої висновки про документ учений арґументує історичними обставинами його появи та досить докладним аналізом тексту. Разом із тим він двічі його публікує (до речі, серед „Подлинных бумаг“), зрозуміло, з відповідним коментарем, наголошуючи, що хоч грамота неодноразово вносилася у „ділові книги“, але є фальсифікатом (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 16—19; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 15—18). Арґументація Д. Зубрицького була настільки переконливою, що після нього ніхто з дослідників не намагався спростовувати закиди і доказувати протилежне щодо достовірності документа. А. Петрушевич, публікуючи уривки тексту грамоти, лише повторює арґументи щодо підробки, висунуті попередником (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 166—168), за ним пізніше пішов І. Линниченко (Линниченко, с. 54) і т. ін.

Проте на той час грамота ще не була однозначно прийнята та оцінювана в науковому світі. Як фальсифікат з певною умовністю („коли повіримо грамоті“) використовує, наприклад, дарчу грамоту церкві св. Миколи І. Шараневич у книжці, що присвячена історії Львова (Шараневич. Стародавный Львôв.., с. 25). Особливо це поширювалося на науково-популярну

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

літературу, краєзнавство. Подекуди її безкритично притягують для надання доказовості певних явищ, подій. Прикладом може служити використання грамоти Ф. Білоусом під час опису ікон у церквах Львова (Білоус. Описаніє.., с. 9, 31), Е. Коссаком у розвідці про Онуфріївський монастир у Львові, назва якого згадується у грамоті (Коссак, с. 5), В. Распом у праці з історії міста Львова (Rasp, s. 377), згодом В. Щуратом у дослідженні історії Онуфріївського монастиря (1908), у якому він відносить її до „ерекційних грамот" (Щурат, с. 12). Однак уже на початку XX ст. це не було типовим. 1911 р. Ф. Лабенський, подаючи коротку історію львівських церков, у тому числі св. Миколи, Федора, Воскресіння, які згадуються у досліджуваній грамоті, безапеляційно називає її підробкою (Лабенский, с. 21, 23, 26). Найкращим свідченням того, що маємо справу з підробкою XVI ст., є те, що ніде не згадують документ у своїх працях М. Грушевський, хоч тематиці давньоруського часу і містам, а також неавтентичним Левовим грамотам присвятив чимало досліджень О. Чоловський (Czołowski, s. 1—42). Це стосується також праць І. Крип'якевича, Т. Коструби та інших істориків Галичини XX ст. Є праці констативного характеру, які лише інформують про грамоту, а не будують на її змісті жодних висновків (Січинський. Замкова церква.., с. 8—9; Голубець, с. 16).

У післявоєнний час її згадують хіба що в історіографічних оглядах актових джерел (Купчинський. Дослідження.., с. 130, 132—134, 137 та ін.) або в контексті різної проблематики серед інших грамот князя Лева Даниловича, у яких висуваються питання про князівську канцелярію, структуру князівського документа, причини фальсифікації документів від імені Лева чи Лева Даниловича і т. ін. (Дашкевич. Грамоты кн. Льва Даниловича.., с. 133—139).

Останнім часом текст документа надруковано у перекладі українською мовою, правда, під датою першого неавтентичного королівського підтвердження 1448 р., а не XVI ст. — часу, до якого належить його поява (Історія Львова в док. і матеріалах, с. 23—26).

Незважаючи на визнання окремими дослідниками достовірності документа і використання його тексту як реального (переважно до середини XIX ст.), дарча грамота для церкви св. Миколи у Львові не автентична. Про це свідчать загальні спостереження щодо її походження і конкретні факти, які випливають із внутрішньої критики тексту.

Вже чи не першим насторожливим моментом у цьому є надто великий обсяг тексту грамоти. Вона навіть серед підробок, писаних від імені Лева Даниловича чи Лева, є найбільшою, не кажучи про те, що для XIII ст. не типові такі багатослівні грамоти взагалі. Інше застереження викликає мова грамоти. Документ дійшов до нас лише у перекладі латинською мовою. А відомо, що в середньовіччі кириличні східнослов'янські документи найчастіше перекладали лише для того, щоб приховати „якість оригіналу". Тим більше, відомо, що питання перекладу українських документів під час підготовки трансумптів королівською канцелярією не було обов'язковим принаймні для XV ст. Немає у *вступному протоколі* першого трансумпту 1448 р. обґрунтування (воно, як правило, фіґурує у цих

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

випадках) і пояснення, чому саме перекладено документ. Знаємо лише, що він видавався „святої пам'яті князем Левом“ („a piae memoriae duce Leone“). Не зазначено, як виглядав князівський документ, чи засвідчувався печаткою і т. ін.

Названі відомості, проте, можна пояснити. Проблема полягає в іншому. Всі, навіть ці скупі дані про „оригінал дарчої“ грамоти (див. раніше), на жаль, не належать до середини XV ст. Факти, взяті з підтвердного документа короля Казимира IV з датою 6 березня 1448 р. (а отже, і найраніша інформація про загальний вигляд і текст князівської грамоти), не реальні, бо королівський трансумпт неавтентичний, а лише підробка. Він з'явився у другій половині XVI ст. Писану від імені князя Лева Даниловича грамоту внесла у контекст королівського підтвердження не королівська канцелярія, а той самий фальсифікатор, який укладав князівську грамоту. Мета такого заходу зрозуміла — у документі з іменем короля Казимира IV фальсифікатор (перекладаючи до того князівську грамоту латинською мовою) старався приховати від польської адміністрації свою підробку для XIII ст.

Доказів того, що документ короля Казимира, а у його складі і князівська дарча, недостовірні, багато. На це звернув увагу ще Д. Зубрицький: „Король Казимир у цьому документі [...] називається князем, володарем і наступником прусським, хелмінським і ельбльонським, хоч він здобув прусські країни на сім років пізніше, тобто лише 1455 року“ (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 15). Крім того, цей документ містить також інші недоречності: на час його створення король перебував не в Городку під Львовом, а в Бересті, вигаданими є імена свідків, дата року подана арабськими цифрами, що для королівської канцелярії XV ст. недопустиме. Водночас, згідно із зауваги того ж Д. Зубрицького, нехарактерними для XV ст. є мова документа, письмо (почерк), а печатка „так затерта, що на ній нічого не можна розпізнати“ (Там само, с. 15—18).

Крім указаних, є й інші застереження щодо дипломатичної достовірності князівської грамоти:

1. Невдале для XIII ст. прирівняння мешканців Львова, зокрема ремісників, які заселяли територію Підзамча (очевидно, йдеться про частину земель давнього дитинця при церкві Миколи), з ремісниками, що проживали у „стінах“ міста. Невідомо, про яке місто йдеться, якщо саме церква і довколишні квартали разом із Ринком у XIII ст. і творили центральну його частину. Тут же насторожує згадка про „міщан“ і „громадян“ Львова. У документі однозначно декларується, що „буде вільно всім усякого роду ремісникам і кожному зокрема займатися своїм ремеслом, саме кравцям, кушнірам, шевцям, ковалям, різникам і [людям] усіх видів ремесел, домагатися всіма способами своєї вигоди за міським звичаєм і користуватися всіма прибутками за звичаєм міщан і втішатися пожитками, як усі громадяни Львова, і торгівлею та всякого роду товарами, також і в інших частинах або районах з тією ж свободою, як і громадяни Львова“ („omnis generis artificibus, liber(um) erit unicuiq(ue) illor(um) artificiu(m) suu(m) exercere, v(ideli)c(e)t sartoribus, pelionibus, sutoribus, fabris laniis et omnis

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

generis artificii, omnibus modis commodum suu(m) more civili investigare, et omnes deniq(ue) utilitates more civiu(m) uti, usus fructus quoq(ue) ut omnes cives Leopol(ie)n(ses) mercantiis et omnis generis mercibus in aliis quoq(ue) partibus vel regionibus eadem libertate tanquam cives Leopol(ie)n(ses) gaudere“). Подані явища, мабуть, не могли не диференціюватися у 1292 р. І це стосується як територіального фактора, так і „громадянства“, не кажучи про перелік професій ремісників та про їхні „права“, „вигоди“ і „прибутки“. Маємо справу з реаліями XVI ст. „Саме у той час львівські громадяни, цехові ремісники, що сповідували латинський обряд, не допускали в цехи русинів, мешканців передмість, як відступників, забороняли їм ремесла і продаж їх виробів, у зв'язку з чим русини вели з містом суперечки як за королювання Сиґізмунда Авґуста, так і його наступників. Отже, метою підробки [документа] було доказати, що ті мешканці передмість мають ще від руських князів право ремесла і продажу“ (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 18).

2. Нехарактерні для XIII ст. запропоновані фальсифікатором оплати мешканців за проживання на землях, що належали церкві св. Миколи, за доходи від вироблюваних ними товарів. Мешканці „не повинні здавати ніякого чиншу, ні податків як зі своїх вигод, так і з доходів, не повинні нічого давати від своїх товарів, ні жодної повинності чи то у князівську скарбницю, чи то до замкового уряду, чи то до міського“ („nullumq(ue) inde censum vel contributiones tam ex commodis, quam usufructibus suis, ne(c) ex mercibus suis dare tenebuntur, nullaq(ue) s(er)vitiae tam ad fiscum principis, neq(ue) offi(ci)o castren(si) neq(ue) offi(ci)o civili“).

Невластиві для вказаного століття стиль викладу відомостей про названі оплати, а також такі реалії, як „чинш“ — „censum“, „князівська скарбниця“ — „fiscum principis“, „замковий уряд“ — „offi(ci)o castren(si)“, „міський уряд“ — „offi(ci)o civili“ (пор. далі, про відповідну давньоукраїнську термінологію тих лексем, лексичних поєднань не говоримо). Названі явища відповідають не XIII, а знову ж таки XVI—XVII ст. Власне, питання сплати податків і інших данин містові на той час постійно стояло на порядку денному мешканців передмість.

3. Виникає питання: чому поселенці на церковній землі повинні платити подать по два гроші „тільки до цього храму святого Миколи грецького обряду“ („ad templum divi Nicolai ritus Graeci“)? Невже при князі Левові Даниловичу (це також зауважує Д. Зубрицький) у місті Львові „був інший „ritus“ або була церква чи костел св. Миколи не „ritus Graeci“? (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 18).

4. Не викликає найменшого сумніву перенесення з XVI на кінець XIII ст. факту затримання за священиками церкви св. Миколи намісництва: „в місті чи поза містом Львовом, як і в усій львівській окрузі, ніхто не повинен бути в майбутньому намісником чи офіціалом“ („et apud nullum aliud templum in civitate, vel ext(ra) civitatem Leopol(ie)n(sem) in totoq(ue) districtu Leopol(ie)n(si) nullus debebit esse vicesregens sive off(ici)alis nisi

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

apud divum Nicolaum“). Тут же князівська грамота застерігає, що посада „не належатиме до канонів, ні до їхнього єпископа, по-іншому владики, а лише до вищезгаданого намісника або офіціала і до названого [храму] святого Миколи“ („hoc ni(hi)l p(er)tinebit ad canonicos, neq(ue) ad pontifi-c(em) eorum alias wladika solum omnim(od)o sup(ra) no(mi)natus vicesregens vel off(ici)alis et templum p(rae)missu(m) divi Nicolai“). Проблеми намісництва будуть зрозумілими, якщо вникнути у суперечку другої половини XVI ст. між церквою і братством св. Миколи, з одного боку, та єпископством на чолі з Гедеоном Балабаном, з другого — за призначенням, а отже, й підпорядкуванням церкви та її маєтностей останньому (з 1548 р. львівський намісник перебував при церкві св. Федора Тирона). Це служило причиною появи фальсифікату від імені князя, який мав оберігати права церкви. Правда, тут мав місце й інший недогляд — за князя Лева Даниловича не існувало Львівського владицтва або єпископства, про що непрямо зроблено натяк у документі.

5. Викривають підробку документа різні дрібні реалії, а також мовні явища, що перенесені з XVI у XIII ст. З цього погляду нетипова для XIII ст. надто значна деталізація в описі земель і інших угідь, дарованих церкві та її власникові. Вражає велика кількість мікротопонімів, серед яких є й такі утворення, які не можна віднести до XIII ст. (Кальварія, природніше Лиса гора — „Mons calvus“), а збудований храм св. Миколи (початок будівництва його відносять саме до другої половини XIII ст.) (пор.: Січинський. Замкова церква.., с. 24; Малевская, Иоаннисян, Могитич, Бучко, с. 352; Логвин, с. 210; Островский, с. 14—15) фальсифікатор називає „стародавнім храмом“ („vetus templum“). Для 1292 р. це непереконливе.

До княжого часу віднесена церква Воскресіння, яка відома пізніше, з XV ст. (пор.: Лабенский, с. 26; Papee, s. 16).

6. Не витримує критики загальна структура документа. Вона не лише не відповідає архітектоніці класичного середньовічного документа, але й поширеній на той час і пізніше в Україні загальній будові формуляра, що відзначено раніше. Непереконливими є формулювання текстів клаузул. У них спостерігається нечіткість думки і багатослів'я, що чуже для дипломатики XIII ст. Прикладом можуть служити тексти клаузул *диспозиції*, *санкції* з *маледикцією*. Дивує чужий для дипломатичної мови княжого часу вислів у клаузулі *інтитуляції*: „званий за руським звичаєм“ („quam admodum atavus [...] more Ruthenico [...] nuncupatus“). Хіба на Галицькій Русі, у князівській канцелярії XIII ст. могли панувати і використовуватися не руські звичаї, тим паче, якщо привілеї стосувались руських міст і їх храмів. Такий вислів міг з'явитися лише за умов протиставлення тим реаліям, що панували у XVI ст.

7. Особливе застереження викликає нетиповий для XIII ст. (незважаючи на переклад тексту латинською мовою) лексичний склад документа, передусім добір термінів, нехарактерний для XVI ст. переклад. Велика частина слів, у тому числі власних назв і назв установ, навряд чи вжива-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

лася (і не могла вживатися) у другій половині XIII ст. та, правдоподібно, не мала відповідників у давньоукраїнській мові. Не можна знайти, наприклад, відповідника слова „officialis“. Переклади його „з латинська“ „офіціал“ (урядник, урядовець), службовець не вичерпують смислового навантаження. Водночас і тлумачення на зразок „намісник чи офіціал“ („vicesregens sive off(ici)alis“) неоднозначні. У латиномовній грамоті, писаній від імені Гриця Кошелова (III, № 25), титул „Vicesregens Terre Russie“ умовно перекладаємо як підстароста Руської землі. Для багатьох термінів, а також загальних слів фальсифікатор, не будучи впевненим у їх смисловій адекватності, паралельно пропонує „відповідники“: „єпископа, по-іншому владики“ („pontificem eorum alias wladika“) або „з каноніками, тобто крилошанами“ („cum canonic(is) hoc est kriłoszani“). Інші приклади: „inferiori al(ia)s grunth“ або „dominium al(ia)s grunth“ і т. ін. Тут же, не знаходячи відповідників у латинській мові, перекладач впроваджує слова і цілі речення польською мовою: „poprzen“, „do wiwozow“, „Rów“, „ziemie Lągu, obiazdu z uroczyskami“; „tho iest od pier[w]szego uroczyska Lopuszny et Niemczyska“ і т. ін. Порівняно часте використання польської мови при майже зовсім відсутніх давньоукраїнізмах (хіба що „владика“, „крилошани“, можливо, „послушеньство“) дає змогу припускати, що, крім давньоукраїнських і латинських текстів, фіґурував ще й польський.

Непояснювальними для XIII ст. є й такі пари слів, як:

„міський уряд“ — „offi(ci)o civitati“;

„замковий уряд“ — „offi(ci)o castren(si)“;

„львівська міська брама“ — „porta civitatis Leopolien(sis)“;

„львівські офіціали“ — „offici(a)les Leopol(ie)n(ses)“;

„львівські міщани“ — „civibus Leopol(ie)n(sibus)“;

„Львівське передмістя під Високим Замком“ — „in suburbio Leop(o)-l(ie)nsi sub castro superiori“ та ін.

Якщо йдеться про означення „львівський“, то багаторазове підкреслення його викликає асоціацію лише з пізньосередньовічним Львовом, для княжого Львова XIII ст. потреби у цьому не було. Згаданий „замковий уряд“ („offi(ci)o castren(si)“) є нічим іншим, як старостинською установою XVI ст.

Дуже невдалим для фальсифікатора документа виявився термін „грецький обряд“ („ritus Graeci“). Саме в Україні він широко побутує з XVI ст. і не характерний для XIII ст. Закріпився він у джерелах як протиставлення до термінів „римський“, „римо-католицький“. Вживався на означення „православний“, а оскільки українці сповідували православ'я чи пізніше, зокрема, на західних землях, греко-католицький обряд, то став синонімом слова „руський“. У XIII ст. у Галицькій Русі не було умов для зіставлення „ritus Graeci“ — „ritus Latini“. Д. Зубрицький не мав рації, основуючись на словах королівського трансумпту 1448 р., що привілей Лева Даниловича був перекладений у дослівному значенні слів „ex Graeco in Latinum transferre“, вважаючи, що протограф досліджуваної грамоти писався „грецькою мовою“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

8. Непереконливим є виповнення клаузули *свідки*: „venerabilis metropoli(tae) Halicien(sis) Josephi s Krilosz[a]“ — йдеться про ім'я митрополита Йосифа, що не зафіксоване в жодних документальних пам'ятках і літописах. Із фальсифікату це ім'я вносять до своїх реєстрів руської церковної ієрархії П. Строєв (Строев, с. 1039, № 3), Ю. Пелеш (Pelesz, T. 1, S. 389), у наш час — Д. Блажейовський (Блажейовський, с. 102). Серед свідків у клаузулі дочеплені (порівняно з іншими фальсифікатами) і такі дійові особи, як „Andr(eae), duc(is) Jaroslawiecz“ (в інших фальсифікатах — Ярославич; у публікації Д. Зубрицького „Jaroslaviensis“ — Ярославський); „ducis Marko“ — зовсім невідома і не згадувана в документах особа; „domini Waszko“ — ім'я цього свідка відоме тільки з фальсифікатів (див. III, № 9, 12, 15, 19—20 та ін.).

9. Викликає застереження дата: а) рік поставлено не словами і не римськими цифрами, чого слід було чекати у перекладі латинською мовою, а арабськими: „6800“ (це траплялось, як згадувалось, і в королівському трансумпті — „1448“); б) простежується помилкове обчислення дати дня: „в п'ятницю, дня восьмого, місяця жовтня“ („f(e)r(i)a sexta die octava mensis Octobr(is)“). Насправді 8 жовтня 1292 р. припадало не на п'ятницю, а на середу. На п'ятницю припадало 10 жовтня. Цікаво, що аналогічне *датаційне формулювання* траплялося ще у трьох підробках документів, писаних від імені князя Лева, сина Данила (пор. III, № 12—14).

10. Доповнює перелік застережень щодо неавтентичності князівської грамоти підпис писаря, що під текстом. Він на противагу до тих підписів, які є частими у Левових неавтентичних грамотах, звучить: „Notarius n(ost)er Wiktorzyn“ (відомо понад десять варіантів цього підпису, див. III, № 6, 9, 10—13, 15, 17—19 та їх списки).

Перелічені дані, вважаємо, відкидають будь-яке припущення щодо належності документа до князівської канцелярії кінця XIII ст. Він — фальсифікат XVI ст.

Що послужило причиною появи досліджуваного документа? Основна відповідь на це запитання, безсумнівно, пов'язана з умовами життя української громади на Краківському передмісті у Львові. Це документально підтверджується протягом усього XVI і раніших століть. Насамперед ідеться про щоденне правове забезпечення життя ремісничих кіл цієї дільниці і їх дискримінацію властями. Його доповнювала згадана раніше необхідність обґрунтування прав власності на землі, якими володіло церковне братство і громада взагалі і які завжди та всюди у суперечках з містом, староством і світськими (приватними) особами потребували документального підтвердження. Нарешті, на появу документа вплинули відносини з львівським єпископатом (це засвідчує текст документів), який у другій половині XVI ст. намагався підпорядкувати землі Святомиколаївської церкви і братства власним інтересам. Певну роль у створенні документа могла відіграти довготривала суперечка Миколаївського братства з василіянами, зокрема з адміністрацією Онуфріївського монастиря, за землі, у якій дійшло до офіційного розмежування.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Не слід також відкидати загальної тенденції документального обґрунтування прав власності на землі та інше нерухоме майно, що запанувала у Речі Посполитій від середини XVI ст. У громади, яка належала до церкви св. Миколи, була традиція, що своїми коренями сягала княжого періоду, щодо території заселення, спадкоємності проживання і використання земель українським життєвим укладом, храмами, а документів, які б це засвідчували, не було.

На більшість цих причин звернув увагу ще Д. Зубрицький. Він писав, що „в цей час [у XVI ст.— ***О. К.***] львівські громадяни, цехові ремісники, що сповідали латинський обряд, не допускали в цехи русинів, мешканців передмість, як відступників, забороняли їм ремесла і продаж своїх виробів, у зв'язку з чим русини вели з містом суперечки як за королювання Сиґізмунда Авґуста [коронований 20 лютого 1530 — помер 7 липня 1572 р.— ***О. К.***], так і при його наступниках. Отже, метою підробки було доказати, що мешканці передмість мають ще від руських князів право на ремесло і продаж своїх ремісничих виробів. Іншою метою було втримати намісництво за священиками цієї церкви [йдеться про Миколаївську церкву.— ***О. К.***], достоїнство якого, можливо, галицько-львівський єпископ [Балабан] переніс [принаймні намагався перенести.— ***О. К.***] на особу іншого священика“ (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 18).

На думку того ж ученого, документ створено у другій половині XVI ст. Про це він сповіщає уже в 1839 р. М. Максимовичу (НБУ. Ін-т рук., III-5094). В іншому місці він констатує: „Після належного розгляду цієї компіляції відкривається, що вона вигадана на початку королювання Стефана Баторія або незадовго до вступу його на польський трон, і, можливо, була йому піднесена, а після й іншим королям, на підпис“ (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 17—18). Йдеться, очевидно, про підтвердження 1578 р. (див. далі).

Аналізуючи внутрішні ознаки документа, передусім його зміст, слід, однак, відзначити, що він не міг створюватися на порожньому місці (і не був повністю „вигаданим“, як твердить Д. Зубрицький), принаймні мусили існувати якісь раніші актові заготовки, записи у книгах церкви, мусив існувати опис границь земель. Це виявляють структура документа та її компоненти, на що була звернута увага раніше. Чи взорувався фальсифікатор на якісь цілісні документи, що були писані від імені Лева Даниловича чи Лева, навряд чи про це можна виявити факти і точно припускати. Тоді, мабуть, по-іншому виглядала б структура документа, хоч традиційно, як у всіх Левових фальсифікатах, під текстом зберігається підпис писаря: „Notarius n(ost)er Wiktorzyn“. Документ, як мовилось, безсистемний, хаотичний під різними оглядами (навіть порівняно з фальсифікатами перемишльського кола підробок) і написаний викривально „не кваліфіковано“. Не спирався фальсифікатор і на тогочасні (XVI ст.) українські документи. Здається навіть, що він, захопившись змістом, щоб не проминути подробиць, забув про час, до якого мав належати документ, епоху, в якій працювали свої, властиві лише їй, закони щодо мови і стилю викладу тексту.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Усе досягнення писаря-фальсифікатора полягало у паралельній підробці двох документів — князівського і королівського — і їх зведенні та препаруванні так, що його змісту вірили понад два століття.

Досліджувана грамота збереглася більш як у 20 списках одного і того ж дипломатичного виду документа. Усі списки перекладні, писані латинською мовою і походять з першого підтвердження князівської грамоти королем Казимиром IV у 1448 р. Подаємо 16 списків грамоти.

1. (АЖ). Список писаря королівської канцелярії Альберта з Жихліна [?]. Створений у Городку 6 березня 1448 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV. Підтвердження князівської грамоти здійснене на прохання священика Миколаївської церкви у Львові Івана. Лат. мова. Переклад з давньоукраїнської мови („ex Greco“) на латинську відбувся, очевидно, під час складання королівського документа. „Писаний на пергаменті прекрасним готичним письмом, що увійшло в ужиток набагато пізніше Казимирового століття; печатка підвішена, але так затерта, що на ній нічого не можна розпізнати“. У XIX ст. грамота зберігалася в Івана Честинського, священика церкви св. Параскеви у Львові, яка належала до парафії церкви св. Миколи (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 17). Нині місце зберігання списку і оригіналу рукопису підтвердного документа короля Казимира IV не відоме.

2. (Біл.). Список писаря королівської канцелярії Альберта Білинського. Створений у Львові 14 червня 1578 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджує король Стефан Баторій. Останнє підтвердження відбулося на прохання Степана Микулинського. Лат. мова. Місце зберігання рукопису документа короля Стефана Баторія невідоме.

3. (ЛҐС-1). Список № 1 Львівського ґродського суду. Створений 31 травня 1597 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджує король Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), і записаний у формі обляти в актових книгах ґроду. Документ внесений у книги ґродського суду на прохання Антона Абрагамовича (ЦДІАЛ, ф. 9, оп. 1, кн. 351, арк. 429—437; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 430—435). Лат. мова. В основу тексту обляти покладений список оригінального підтвердного документа короля Стефана Баторія з 1578 р. (див. **Біл.**). Канцелярське письмо XVI ст. Характерне написання графем **s, p**, великої літери **E**, водночас близькі за розчерком графеми **c** та **t**, на початку слів — **e** та **d**. Помітне змішування графем **u** та **v**. При збігу двох голосних **ii** або **ij** подається **ÿ**: „Faedorÿ“. У тексті наявні різні типи скорочень: спеціальні знаки (ꝑ: p(er), p(ro), p(rae)sentis, œ: ae — eadem), суспенсії (usq’: usq(ue); nom$\bar{}$: nom(inatus), контракції (Tn^{0}: T(ame)n; l$\bar{\text{r}}$as: l(itte)ras), серед яких у кількісному відношенні переважають суспенсії. У багатьох випадках одні і ті ж слова вживаються у скороченій і повній формі, наприклад, a$\bar{\text{l}}\bar{\text{s}}$: alias; n$\bar{\text{r}}$: noster. Текст містить багато правок, окремі слова написані над рядком. Слово „atavus“ помилково подано як „adavus“. Список обляти супрово-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

джується у ґродській книзі заголовком: „Oblata priuilegii p(ro) parte fu(n)di Mikulinski dicti“.

4. (Вацл.). Список писаря королівської канцелярії Йоана-Октавіана Вацлавовича. Створений у Варшаві 10 жовтня 1611 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**) та Сиґізмунд III. Останнє підтвердження відбулося на прохання братства Миколаївської церкви у Львові (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-в, спр. 1452). Лат. мова. Дрібний виразний канцелярський почерк. У багатьох місцях, зокрема на згинах пергаменту, письмо не читається. Увесь текст документа вміщено на великому аркуші пергаменту (47,8 × 71,5 + 8,6), який почорнів, пошкоджений і містить дірки від іржі. Печатки немає. Правопис типовий для XVII ст., традиційні виміни голосних **і** та **іі** з **ў u**, **v**, численні скорочення, зокрема, велика кількість суспенсій та контракцій. Під текстом підписи короля Сиґізмунда III: „Sigismundus rex“ та канцлера: „Joannes Octavianus Wacławovic subscripsit“, далі почерком XVII ст. діловодний напис, який вказує на підтвердження документа: „Confirmatio lit(t)erarum continentium libertates et immunitates ecclesiae s(ancti) Nicolai ritus Graeci in suburbio Leopoliensi“. На звороті документа чотири інших діловодних написи з XVIII ст.: 1) „Confirmatio Sigismundi Tertii, 1611 d(ie) 10 Octobris, Varsaviae“; 2) „1611, die 10 Octobris, Varsaviae“; 3) „Hocce legatum“; 4) „Konfirmacya króla Sigismundi, prawa Leona [...] syna króla Daniela, zamykająca w sobie domy, ogrody, dworki, czynsze, grunta z opisaniem rozległości i granici [!] podług wrocisk, roku 1611“ (пор.: Купчинський, Ружицький, с. 391, № 776).

5. (Пін.). Список секретаря королівської канцелярії Єроніма (Героніма) Піноччі. Створений у Варшаві 1 березня 1672 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**) та Михайло. Останнє підтвердження відбулося на прохання братства Миколаївської церкви у Львові. В одному і тому ж документі король Михайло підтверджує також привілеї для церкви, видані львівським старостою Станіславом Боніфацієм Мнішеком 12 січня 1637 р. та генеральним львівським і глинянським старостою Яковом Мнішеком 12 січня та 20 січня 1672 р. Лат. мова. Місце зберігання оригіналу рукопису підтвердної грамоти короля Михайла не відоме.

6. (Таран.). Список секретаря королівської канцелярії Христофора Тарановського. Створений у Гродні 24 лютого 1679 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**), Михайло у 1672 р. (див. **Пін.**), нарешті, король Ян III. Тексти списку грамоти князя Лева Даниловича та п’ятьох королів повністю наводяться. Останнє підтвердження здійснене на прохання братства Миколаївської церкви у Львові. Лат. мова. Нині місце зберігання грамоти короля Яна III не відоме.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

7. (Тшцин.). Список секретаря королівської канцелярії В'ячеслава-Франциска Тшцинського. Створений у Варшаві 9 червня 1700 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**), Михайло у 1672 р. (див. **Пін.**), Ян III у 1679 р. (див. **Таран.**), нарешті, король Авґуст II. Текст списку грамоти князя Лева Даниловича і всіх шести королів наводиться. Підтвердження королем Авґустом II здійснене на прохання братства Миколаївської церкви у Львові. Зі списком грамоти князя Лева Даниловича у складі названих королівських підтверджень подається ухвала Львівського маґістрату від 6 березня (старий стиль) 1696 р. у справі суперечок між миколаївським братством, цехмістром і ремісниками шевського цеху у Львові (текст наводиться). Лат. мова. Нині місцезнаходження ориґіналу рукопису підтвердної грамоти короля Авґуста II не відоме.

8. (ЛҐС-2). Список № 2 Львівського ґродського суду. Створений 30 червня 1732 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**), Михайло у 1672 р. (див. **Пін.**), Ян III у 1679 р. (див. **Таран.**), нарешті, Авґуст II у 1700 р. (див. **Тшцин.**), і записаний у формі обляти в актові книги ґроду. Внесення князівської грамоти у книги Львівського суду в названих підтвердженнях відбулося на прохання Степана Праланського (ЦДІАЛ, ф. 9, оп. 1, кн. 528, спр. 1455—1476; грамота кн. Лева Даниловича, с. 1459—1466). Лат. мова. В основу тексту покладений список ориґінального підтвердного документа Авґуста II з 1700 р. (див. **Тшцин.**). Виразне канцелярське письмо XVIII ст. Правопис тексту не зберігає скорочень (виняток становить суспенсія для складу **quae**: „neq(ue)", „atq(ue)", „usg(ue)" та ін.). У формі спеціального знака (ліґатури) „œ" подається „ae". Не регламентоване написання великих літер. Рік *датаційної формули* „6800" (див. **ЛҐС-1**) розшифровано словами: „Sexmillesimo Octingetesimo", пропущені слова „et probentibus" і при зчитуванні тексту дописані над рядком. Запис обляти в актову книгу має заголовок: „Privilegii confirmationis iurium ecclesiae s(anc)ti Nicolai in suburbio Krakowiensi Leopoli sitae ritus Graeci". Під текстом: „Legitt cum originali". Хто саме зчитував текст обляти,— не відомо. Підпис не поставлений.

9. (КПАЛЄ). Список із Книги привілеїв архіву Львівського гр.-кат. єпископства (Liber privilegiorum Regiae Metropolitanae urbis Leopolis, tomo, p. 317). Створений приблизно у 60—70-х рр. XVIII ст. Лат. мова. Підставою для виявлення і дослідження списку послужило повідомлення Д. Зубрицького (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 10; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 10). Тепер місце зберігання списку, як і книги привілеїв, у яку він вписаний, не відоме.

10. (Дун.). Список Григорія Дунікевича. Створений 28 лютого 1776 р. (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 20—21 зв.). Лат. мова. Канцелярське письмо XVIII ст. Уміщений на двох аркушах чотириаркушевої складки паперу

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

сірого кольору розміром in folio. Який текст покладено в основу списку,— невідомо. Правопис близький до списку 1448 р. (див. **АЖ**) у копіях XVIII ст. Список входить до складу листа, надісланого Г. Дунікевичем губернаторству у Львові, у зв'язку з рішенням адміністрації міста в 1775 р. позбавити прав власності Миколаївську церкву на землі та грошові чинші. Під текстом дата складання списку і підпис: „Gregorius Dunikiewicz, parochus ecclesiae sancti Nicolai in suburbio Cracoviensi sitae". На звороті четвертого аркуша ряд діловодних номерів і номерів різних архівосховищ та чотири написи: 1) „Privilegium ecclesiae sancti Nicolai secundum mandatum porrigis: p(er) copiam"; 2) „Lit(tera) L. Ecclesia parochialis ad S(anc)tum Nicolaum R(itus) G(raeci) Leopolien(sis)"; 3) „N 1039. Praes(idium) d(ie) 12-en, Martz [1]776 dem k[önigliche]-k[aiserliche] fisco zu seiner Einsicht und Auserung in consequenciam prioris zu zustelle(n). Lemberg, d(ie) 2 Mart [1]776. Ex consilio caes(aro)-reg(ium) Gubernium". Далі нерозбірливий підпис; 4) „den 11-ten Julii (1)781 ad resedendum erhalten" (див. Іл. *30*).

11. (КСК). Список із книг запису давніх привілеїв Станового комітету („Liber majestatis diplomatum nobilitationum cujuscunque status, nec non rescriptorum et decretorum aulicorum antiquorum"), які у XVIII ст. входили до складу Провінціальної табулі Галичини. Створений 14 вересня 1780 р. у складі підтвердного документа короля Авґуста II з 1700 р., що підтверджує документи інших королів (див. **Тшцин.**) на підставі списку обляти документа з 1732 р. (див. **ЛҐС-2**) (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, кн. 245, арк. 1—18; грамота кн. Лева Даниловича, с. 5—10). Лат. мова. Велике канцелярське письмо. Правопис близький до списку **ЛҐС-2**. У ньому, однак, мають місце дрібні неточності щодо відчитання окремих слів: „utilitales" замість „utilitates", застосування своїх скорочень: „nr": „n(oste)r". Рік написаний цифрами. Спостерігаються пропуски окремих букв у словах і т. ін. Перед текстом документа діловодний заголовок: „Confirmatio privilegii ecclesiae s(anc)ti Nicolai in suburbio Cracoviensi Leopoli sitae a Leone Russiae duce die 8-va Ok(to)bris 6800 collati". Під текстом рисунок печатки і посилання на дату і джерело, на основі якого зроблена копія грамоти: „Feria secunda in Crastino festi sanctorum Petri et Pauli apostolorum anno domini millesimo septingentesimo trigesimo secundo privilegium praesens confirmationis jurium ad acta castrensia capitanealia Leopoliensia, per Oblatam porrectum, susceptum et ingrossatum est. Intabuletur, decretum in sessione commissionis tabularis, Leopoli, die undecima septembris, millesimo septingentesimo octuagesimo anno. Caiet(anus) Ant(onius) Awedyk. Actuarius m(anu) p(ropria)". Далі підписи урядовців Станового комітету: „Collationavimus Hans Knecht m(anu) p(ropria); M. Golubiowski m(anu) p(ropria)".

12. (НМ-1). Список № 1 Національного музею у Львові. Створений після 31 жовтня 1794 р. (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 № 112, арк. 65—68 зв.). Лат. мова. Чітке канцелярське письмо кінця XVIII ст. Уміщений на двох аркушах паперу розміром великого folio. Правопис близький до правопису списку **ЛҐС-1**. Увійшов до складу довідки

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

невідомого автора, присвяченої опису майнового стану (забезпеченню) Миколаївської церкви у Львові: „Notitiae concernentes dotationem ecclesiae Leopoliensis Gr(aeco) r(itus) ad s(anctum) Nicolaum in suburbio Zolkieviensi sitae“ (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 112, арк. 65—68 зв.).

13. (ЛМТ). Список із книг привілеїв Львівської міської табулі (Tabulas civitas libri privilegiorum). Створений 1798 р., а засвідчений 28 січня 1799 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**), Михайло у 1672 р. (див. **Пін.**), Ян III у 1679 р. (див. **Таран.**), Авґуст II у 1700 р. (див. **Тшцин.**). Лат. мова. Ориґінального запису не виявлено. Наші відомості основуються на матеріалах: ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 991, арк. 3—5; див. також: НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 65—66). У кінці тексту засвідчувальні записи, два останні з яких: „Tabulas civitas Lib(rorum) Privilegiorum, т. 1, p. 313, n. 71, ing(rossatum) et in librum Haereditum, tomo XXIV, p. 213 praenotata est die 31 Octobra 1794 Anno“ та „Praesens consignatio ex parte Oeconomiae civitatis Metropolitanae Leopolis“. XVIII ст.

14. (АМЛ). Список архіву Маґістрату міста Львова. Створений 16 листопада 1798 р., затверджений 28 січня 1799 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**), Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**), Михайло у 1672 р. (див. **Пін.**), Ян III у 1679 р. (див. **Таран.**), Авґуст II у 1700 р. (див. **Тшцин.**) (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 991, арк. 2 зв.—5; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 3—4). Лат. мова. Список виник на основі тексту обляти грамоти з 1732 р., вписаної у Львівські ґродські книги (див. **ЛҐС-2**). Дрібне канцелярське письмо. Правопис відповідає списку-основі. Входить як складова частина ухвали Маґістрату міста Львова про підтвердження прав власності на земельні угіддя Миколаївської церкви у Львові. Документ входить у справу „Consignatio omnium Realit(a)tum ac Jurium ecclesiae s(ancti) Nicolai r(itus) G(raeci) in suburbio Zolkieviensi“ і супроводжується заголовком: „Jura erectionis instrumentum de tenore sequenti“. Багато місць у тексті підкреслено і виділено червоним і звичайним олівцем. Під текстом вказівки про розгляд грамоти на сесії комісії з майнових справ губернаторства та поклик на внесення грамоти у Провінціальні та Міську табулі (див. **КСК, ЛМТ**). Під текстом напис: „Praesens consignatio ex parte oeconomiae civitatis Metropolitanae Leopoliensis in Consequentia(se) decretationis Magistratum Leopolien(se) de data 16-a Novembris 1798, N 10291, ea cum clausula subscribitur, quod parochiae filialis s(anc)ti Nicolai vigore Decreti supremi Regnorum Galiciae Orientalis Gubernii de data 19-a 7-bris [1]794, N 23940. Parochiae Leopoliensi sub titulo s(anc)tae Praxedis incorp(or)ata est. Leopoli die 28-a Januarii [1]799“. Далі підписи: „Josepus Aur […] Öconomus civ(itatis) Leopol(iensis); Ignatius Nowakowski“ і паперовий відбиток маґістратської печатки.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

15. (НМ-2). Список № 2 Національного музею у Львові. Створений наприкінці XVIII — на початку XIX ст. (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 8—9). Лат. мова. Який текст грамоти покладений в основу списку,— не відомо. Дрібне канцелярське письмо. Правопис майже нічим не відрізняється від правопису інших списків кінця XVIII ст.: графіка осучаснена, трапляються скорочення кінцевої частини слів, зокрема таких, як: „usq(ue)“, „tenebuntur“, „nullaq(ue)“ та ін. В одному місці пропущений уривок тексту і його надписано над рядком. Увесь текст уміщений на двох аркушах паперу розміром in folio. Його супроводжує заголовок: „Copia privilegii Leonis ducis Russiae filii regis Danielis collati ecclesiae parochiali s(ancti) Nicolai Leopoliensi in suburbio Zulkiewskie dicto sitae, confirmari a Regibus Poloniae succesore per Casimirum, Stephanum, Sygismundum III, Michaelem, Joannem III, Augustum II, Augustum III tenoris sequentis“.

16. (ВК). Список Архіву Вірменської консисторії у Львові. Створений невідомим автором у 1807 р. (засвідчувальний підпис 27 липня 1807 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р.) (див. **АЖ**), який підтверджують королі Стефан Баторій у 1578 р. (див. **Біл.**) та Сиґізмунд III у 1611 р. (див. **Вацл.**) (ЛНБ НАН України, ф. 141 (О. Чоловський), № 492/III, арк. 27—33; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 28 зв.—31 зв.). Лат. мова. Текст уміщений на п’ятьох сторінках паперу розміром in folio, перешитих шнуром і засвідчених сургучевою червоного кольору печаткою. Підставою списку служив ориґінал грамоти з 1611 р. Дрібне акуратне канцелярське письмо. Правопис відповідає традиційному правописові XVII ст. Малюнок окремих графем, наприклад, **t, s**, деколи **N** нагадує графіку готичного письма. Спостерігаються традиційні скорочення окремих графем і ліґатури **œ** в середині і в кінці слів. Нечітке написання **c** та **e**, деколи **e** та **i**. В окремих місцях текст підкреслено червоним та чорним чорнилом і олівцем. На початку заголовка автора списку: „Extractum ex originali confirmatione jurium et privilegiorum, ecclesiae ritus Graeci sub titulo s(ancti) Nicolai Thaumaturgi in suburbio Leopoliensi sitae per serenissimos Reges Poloniae Michaelem, Joannem III et Augustum II exarata atque in archivio mox dictae ecclesiae reperibili“. Під текстом: „Praesentem extractam ex originali coram in producto fideliter de verbo ad verbum transumptum esse, hisce fidem facio. Leopoli di(e) 27-me Julii 1807. Joannes Symonowicz, archiep(isco)pus Leopolien(sis) Ormeni ritus [...] facultatis director m(anu) p(ro)p(ri)a“.

Поданий перелік не вичерпує усієї кількості списків документа. У листі, частиною якого є список **Дун.**, у заголовку **НМ-2** згадується про підтвердження князівської грамоти королем Авґустом III (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 20; НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 8), списки якого нам не вдалося виявити. Поряд у згаданому листі (список **Дун.**) зазначено, що у разі вимоги вищих губернських властей Миколаївська церква може пред’явити як доказ своїх прав на рухомі та нерухомі маєтності ориґінал привілею („et si opus fuerit originale privillegium“) (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 178, арк. 21 зв.). Про який список-„ориґінал“ йдеться,— не відомо. Окремі тексти грамоти мусили використовувати цер-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ковні суди під час процесу львівських василіян з єпископством за землі, на що вказує опис перебігу процесу 1773 р. і цитування грамоти (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 104, с. 155, 288). Не могли обходитися, очевидно, без окремого тексту грамоти К. Ходикевич, початок і закінчення якої публікує у 1770 р. (Chodykiewicz, p. U v.), а також Д. Зубрицький, А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 166—167), якому належить публікація великої частини документа.

***Опубл.*:** Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 11—15; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 10—14. Подлин. бумаги; Історія Львова в док. і матеріалах, с. 23—26 (укр. переклад); *частково*: Карамзин, т. IV, с. 389—390, прим. 203; Петрушевич. О галицких епископах.., с. 166—167.

Регест: Купчинський, Ружицький, с. 390—391, № 775.

Текст документа латинською мовою

Для публікації тексту грамоти обрано список **ЛҐС-1**.
Він один із ранніх і зберігає найповніший текст.

Ego Leo dux terrarum Russiae, filius regis Danielis.

Consilio capto cum senatu nostro, quem admodum atavus noster more Ruthenico caesar Wlodimirus nuncupatus, terrar(um) quoq(ue) Russiae dominus et parens noster quoq(ue) ex pietate magna sua erga multa ecclesiis vel potius aedibus divinis ritus Graeci, ubiq(ue) in terris nostris Russiae donavit dedit. Nos quoq(ue) in gloriam no(min)is Dei omnipotentis, et laudem sacrar(um) aedium, v(id)e(lice)t dedicationis s(an)cti Nicolai in suburbio Leop(o)l(ie)n(si) sub castro superiori penes monte(m) vulgo nuncupatum Budelnicza consisten(tis), apud platea(m) vel apud vulgarem sive communem viam, quae tendit in Leopoli ex regione Wolhinen(si) concedimus, atq(ue) donavimus in aevum, huic p(rae)fatae eccl(esi)ae divi Nicolai loca idonea alias place atq(ue) curias ex ambabus partibus p(rae)fatae plateae et alterius de regione Wolhinen(si), quae tendit a porta civitatis Leopolien(sis), incipien(do) a templo et curia divi Nicolai, quae curia versus templu(m) divi Nicolai ex inf(erio)ri parte plateae p(rae)missae, a prima curia quae data atq(ue) donata est diaconibus, diacis, criliis [?], servis ins(er)vien(tibus) templo divi Nicolai. Quae curia versus templum divi Nicolai post via(m) p(rae) fatae plateae qua inferiori alias zadem lezy, parte adiacet ad templum divi Fedorii et infra ad latus templi resurectionis Christi salvator(is)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

n(ost)ri usq(ue) ad hanc viam, quae tendit a templo p(rae)fato d(omi)ni n(ost)ri Jesu Chri(sti) v(ideli)c(e)t suae sanctissimae resurectionis et declinavit inferius ad fluvium et retro templum divi Fedorii usq(ue) ad portam civitatis Leopol(ie)n(sis) et retro sup(er)ius p(rae)fatae plateae Wolhinen(sis), a divo Nicolao usq(ue) ad divum Onuphrium ex ambabus partibus p(rae)fatae plateae omnes domos, hortos, curias, ce(n)sus, labores, s(er)vitia cum omnibus obedientiis, al(ia)s s posłuszenstwem incipiendo a templo et curia divi Nicolai in longitudinem ad monasterium divi Onuphrii usq(ue) simile fiat fundamentu(m) vel dominium al(ia)s grunth cum fundamento vel haereditate monasterii caemeterii atq(ue) hortus divi Onuphrii et reciproce ad divum Nicolaum totus mons vulgo nominatus Budelnicza ad viam quae tendit p(er) montem Calvariae in sup(er)iori parte ipsius Budelnicza comparen(tis) cum horto templi divi Nicolai, et in eodem horto divi Nicolai liberam ei potestatem capien(di) vel haurien(di) aquam quae fluit in curiam n(ost)ram civitatis Leopolien(sis), vel potius Inferius Castrum ad culinam ita ipsi tenen(di) utifruen(di), perpetuo et in aevum censuimus atq(ue) concessimus. In his aut(em) curiis divi Nicolai sup(ra)no(min)atae plateae omnis generis artificibus, liber(um) erit unicuiq(ue) illor(um) artificiu(m) suu(m) exercere, v(ideli)c(e)t sartoribus, pelionibus, sutoribus, fabris laniis et omnis generis artificii, omnibus modis commodum suu(m) more civili investigare, et omnes deniq(ue) utilitates more civiu(m) uti, usus fructus quoq(ue) ut omnes cives Leopol(ie)n(ses) mercantiis et omnis generis mercibus in aliis quoq(ue) partibus vel regionibus eadem libertate tanquam cives Leopol(ie)n(ses) gaudere. In civitate quoq(ue) liber(um) erit, emere, vendere ut civibus Leopol(ie)n(sibus) sive in civitate sive in aedibus suis, nullumq(ue) inde censum vel contributiones tam ex commodis, quam usufructibus suis, ne(c) ex mercibus suis dare tenebuntur, nullaq(ue) s(er)vitia tam ad fiscum principis, neq(ue) offi(ci)o castren(si) neq(ue) offi(ci)o civitati, solum o(mn)es sumptus et impe(n)sas suas ad melioran(das) et corroboran(das) restaurandasq(ue) aedes divi Nicolai conferre debebunt, vel quidem offi(ciu)m templi ip(siu)s adinvenerit eisq(ue) mandaverit. Ad haec concedimus atq(ue) donamus templo divi Nicolai, ex p(rae)fata sup(e)riori

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

platea et ex omnibus plateis circa sup(er)ius C(ast)rum apud Calvariae montem, incipien(do) a porta ad templum divi Nicolai ex ambabus partibus platearum ut q(ui)l(i)b(e)t p(ater) familias qui p(rae)est domui suae, vel potitur pane suo, tenebitur duos grossos quol(i)b(e)t anno p(er)petuo et in aevum ad necessitatem domus istius eccl(esi)ae sac(rae) divi Nicolai et in caeteris omnibus necessitatibus p(rae)sentim in sp(irit)ualibus et p(rae)missis plateis et curiis, ex patribus quoq(ue) familias nullibi quam ad templum divi Nicolai ritus Graeci semp(er), p(er)petuo et in aevum parati esse et obedire tenebuntur.

Insup(er) p(rae)fatae eccl(esi)ae ac p(rae)fecto ips(ius) damus, donamus et in omnibus silvis et meric(is) civitati ad c(ast)rum adiacen(tibus) Leop(o)l(ie)n(sibus) ad construen(da) aedificia, et ad alias omnes necessitates liber(um) usum fructum. Hoc autem templum p(rae)fatu(m) divi Nicolai cum omnibus suis fructibus, attinen(tiis) et p(er)tinen(tiis) damus et donamus notario nostro Zeldeczki Simeonowi Iwanowiczu, uxori liberis et successoribus eiusdem p(er)petuo et in aevum, sive sint illi sp(irit)uales sive non, nihil refert. Parum, licitum erit eidem alios popones sive sp(irit)uales habere, ac p(ro) arbitrio suo et gl(ori)a dei omnipoten(tis) non negligetur.

Tandem locum primum penes pontificem eor(um) al(ia)s wladica damus et concedimus Simeoni Iwanowiczu et succ(ess)oribus eius, in eorundem pose(ssi)one erit p(rae)fatum templum divi Nicolai, et apud nullum aliud templum in civitate, vel ext(ra) civitatem Leopol(ie)n(sem) in totoq(ue) districtu Leopol(ie)n(si) nullus debebit esse vicesregens vel off(ici)alis nisi apud divum Nicolaum. Et offici(a)les Leopol(ie)n(ses) sive p(rae)fatus vicesregens cum canonic(is) hoc est kriloszani proventus similes habebit, p(rae)fatus aut(em) offi(ci)alis tenebitur consecrare vetus templum, hoc ni(hi)l p(er)tinebit ad canonicos, neq(ue) ad pontific(em) eorum alias wladika solum omnim(od)o sup(ra) no(mi)natus vicesregens vel off(ici)alis et templum p(rae)missu(m) divi Nicolai. Ad haec sup(ra) no(min)atis aedibus divi Nicolai, et p(rae)nominato Simeoni Iwanowiczu, nobili Zeldeczki et successoribus suis damus et donamus p(er)petuo et in aevu(m) in maius commodum eius latitudinem et longitudinem fundi, ad conficien(dum)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

foenum, cum cognominibus eorum quibuscunq(ue) vocitentur nominibus alias ziemie Legu, obiazdu z uroczyskami inferius fluvii vulgo nuncupati Poltew incipien(do) a primo loco, tho iest od pier[w]szego uroczyska Lopuszny et Niemczyska vocato, et in sup(er)ficiem eius, alias poprzek ipsius loci dicti Legu, a fluvio quidem tendit ad mo(n)tes vocatos Chelmiczow, et inter fluvium p(rae)missum Poltew et montem dictu(m) Chelmicz in eodem ipso loco al(ia)s w Legu in instan(ti) mandavimus villico nostro Michaeli Kuropasicu foveam al(ia)s Ryw facere in signum p(er)petuae memoriae. Ib(ique ulte)rius ad ista fovea in montes p(er) collem parvum vulgo nom(inatum) Chelmiecz et p(er) p(ro)fundam palludi Tyskalowa Debrza nunc(u)patum et p(er) alium quoq(ue) locum Krzywy Potok vocatu(m), y przez Kamienny Garb al(ia)s Mochnaty vocatum, usque ad vias sibi per profundum contiguas alias do Wiwozów quae tendit ex oppido Gliniany usq(ue) ad Leopolim. Et inferius p(er) viam incipien(do) a sup(er)iori parte do wierzchu blota Ruthy, et ex in(de) nadól potokiem, usq(ue) ad foveam alias do Przekopu sup(ra) rivulum alias nad potokiem iacen(tem). Et a fovea inferius recta mensura ad sup(er)iorem portem tho iest Brodu Camienopolskiego a od tego Brodu Camienopolskiego inferius ad monasterium Divi Michaelis, sup(er) fluvium Poltew consisten(s) et retro superius fluvii Poltew ad primum locum al(ia)s urocziszka Lopuszni, Niemczyska et inter haec loca alias uroczyszkami p(rae)no(mi)nati fundi, al(ia)s grunthu, libe(rum) erit omnem utilitate(m), atq(ue) commodi pro suo arbitrio sibi comparare, gaios sive silvas prohibere. Cmethones locare, prata et campos commodi sui cau(sa) comparare et his sup(ra)no(mi)natis commoditatibus et proven(tibus) ad templum divi Nicolai p(er)tinen(tibus) p(rae)no(min)atus Simeon et eius legittimi successor(es) utifruentur nullam facultatem eos ipsos alienan(di), et diminuendi habebunt, neq(ue) ex eisdem commoditatibus sup(ra) dictus Simeon una cum suis successoribus nobis ac posteritati nostrae nullo ce(n)sus labores, nec ad bellum vel s(er)vitium eius tenebitur, nec pontifici ullos proventus tenebitur, nec successores eius tenebu(n)tur, solummo(do) ora(tio)nibus suis p(ro) nobis et antecessoribus ac successoribus n(ost)ris deum placare tenebitur, nullu(m) impedimentu(m)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

aequae nobiles nostri quam subditi, et liberi posteritasq(ue) n(ost)ra, ac nemo id alienare a p(rae)no(min)atis aedibus divi Nicolai sup(ra)no(mi)n(a)ti(s) q(uae) Simeoni eiusq(ue) successoribus debebit.

Si aut(em) q(ui)s mandata et voluntatem meam ac don(ati)o(n)em istam p(er)petua(m) inter(r)umperit, impediverit violaveritq(ue) deus accerime iudicabit, hancq(ue) earum inter me et ip(su)m discernet, et maledictio dei omnipotentis in hoc saeculo et in futuro horrendi iuditio dei p(er)petuo et in aevum durabit.

Et ad eiusdem testimonium l(itte)ras n(ost)ras sive privilegium dedimus, sigillumq(ue) nostrum appendi iussimus. In p(rae)sen(tia) venerabilis metropoli(tae) Halicien(sis) Josephi s Krilosz(a), Andr(eae) duc(is) Jaroslawiecz, ducis Marko, d(omi)ni Waszko et alior(um) quam plurimor(um) fide dignorum circa p(rae)missa existentium.

Scriptae s(un)t haec l(itte)rae Ruthenicae al(ia)s hramota Leopoli f(e)r(i)a sexta die octava mensis Octobr(is) anno 6800.

Notarius n(ost)er Wiktorzyn.

Переклад

Я, Лев, князь земель Русі, син короля Данила.

Порадившись з нашою радою, як наш прадід, званий за руським звичаєм царем Володимиром, також володар Русі й наш батько зі своєї великої вдячності давав і дарував немало церквам чи радше божим храмам грецького обряду всюди на наших руських землях, так і ми на славу імені всемогутнього Бога та на честь святих храмів, а саме [храмові] святого Миколи, розташованому на Львівському передмісті під Високим Замком побіч гори, що в народі зветься Будельничою, при вулиці, або ж при громадській чи спільній дорозі, яка проходить Львовом з Волині, відступаємо і даруємо навіки цій названій церкві святого Миколи догідні місця, тобто площі, а також дворища з обох боків згаданої вулиці та іншої, з Волині, яка йде від львівської міської брами, починаючи від храму [церкви] святого Миколи та його дворища, що [починається] навпроти храму з нижньої частини вказаної вулиці від дворища, відданого і подарованого дияконам, дякам, священикам та служителям храму святого Миколи. Це дворища навпроти храму святого Миколи за дорогою, що ззаду межує з вищезгаданою вулицею, частково прилягає до храму святого Федора і нижче до межі храму Воскресіння нашого спасителя Христа аж до цієї дороги, яка веде від згаданого храму Господа нашого Ісуса Христа, тобто його найсвятішого Воскресіння, і повертає нижче до ріки,

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

а за храмом святого Федора аж до брами Львова і вищеназваної вулиці Волинської, від святого Миколи аж до святого Онуфрія; а також усі доми з обох боків цієї вулиці, городи, дворища, чинші, повинності, слуги з усіма підданими, іншими словами, з підлеглими, починаючи від храму і двору святого Миколи вздовж до монастиря святого Онуфрія, щоб подібним був [цей] маєток чи володіння, або по-іншому, ґрунт з маєтком або спадщиною монастиря цвинтаря, а також горо́д [монастиря] святого Онуфрія і по тій же дорозі, повертаючи до [храму] святого Миколи, всю гору, що називається в народі Будельнича, при дорозі, яка проходить через гору Кальварію, що видніється на верхній частині [самої] гори Будельничої, разом з горо́дом храму святого Миколи і на цьому горо́ді [церкви] святого Миколи — вільне право брати, тобто черпати воду, що протікає до нашого двору в місті Львові, а радше до Низького Замку біля кухні. Так, отже, цій самій [церкві] назавжди і на вічні часи ухвалюємо і відступаємо право на [всі ці] володіння та користування ними. І в цих дворах [храму] святого Миколи вищезгаданої вулиці буде вільно всім усякого роду ремісникам і кожному зокрема займатися своїм ремеслом, саме кравцям, кушнірам, шевцям, ковалям, різникам і [людям] усіх видів ремесел, домагатися всіма способами своєї вигоди за міським звичаєм і користуватися всіма прибутками за звичаєм міщан і втішатися пожитками, як усі громадяни Львова, і торгівлею та всякого роду товарами, також і в інших частинах або районах з тією ж свободою, як і громадяни Львова. У місті також буде дозволено купувати, продавати як львівським міщанам, чи то в місті, чи то у своїх домах, і відтепер вони не повинні здавати ніякого чиншу, ні податків як із своїх вигод, так і з доходів, не повинні нічого давати від своїх товарів, ні жодної повинності чи то у княжу скарбницю, чи то до замкового уряду, чи то до міського, лише всі свої кошти і витрати повинні будуть складати на поліпшення, зміцнення та відновлення храму святого Миколи, на те, що вказує і доручить їм управа даної церкви. Для цього відступаємо і даруємо храмові святого Миколи з вищеназваною вулицею і з усіх вулиць довкола Високого Замку, біля гори Кальварії, починаючи від брами при храмі святого Миколи з обох боків вулиць, щоб кожен голова сім'ї, який очолює свій дім або заробляє на хліб, був зобов'язаний сплачувати два гроші кожного року, постійно і навічно на потреби будівлі цієї ж церкви святого Миколи і при всіх інших необхідностях, передусім духовних, і на вищеназваних вулицях та дворах батьки сімей тільки до цього храму святого Миколи грецького обряду, а не до іншого завжди, постійно і навічно повинні бути готовими [служити] і бути йому послушними.

Крім того, вищеназваній церкві та її настоятелю даємо, даруємо [право] вільного користування на всіх лісах і лугах, що прилягають до міста, Львівського замку для спорудження будівель та всіх інших потреб. Цей вищеназваний храм святого Миколи з усіма його прибутками і належностями надаємо і даруємо нашому писареві Жельдецькому Симеонові Івановичу, дружині, дітям та його спадкоємцям назавжди і навічно, незалежно від того, чи будуть вони духовного сану, чи ні. Однак хай буде йому

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

дозволено мати інших священиків або духовних осіб, і щоб волею його не занедбувалася слава всемогутнього Бога.

Нарешті, перше місце при їхньому єпископі, іншими словами владиці, надаємо і відступаємо Симеонові Івановичу та його спадкоємцям; у їхньому володінні буде згаданий храм святого Миколи і саме при [храмі] святого Миколи, і нікому іншому чи то в місті, чи поза містом Львовом, як і в усьому львівському окрузі, ніхто не повинен бути в майбутньому намісником чи офіціалом. І львівські офіціали або вищеназваний намісник з каноніками, тобто крилошанами, матимуть однакові прибутки, але вищеназваний офіціал буде зобов'язаний посвячувати стародавній храм, і це ніяк не належатиме до каноніків, ні до їхнього єпископа, по-іншому владики, а лише до вищезгаданого намісника або офіціала і до названого [храму] святого Миколи. Крім того, вищеназваному храмові святого Миколи і згаданому Симеонові Івановичу, шляхетному Жельдецькому та його спадкоємцям даємо і даруємо назавжди і навіки для більшої його користі [наділи] землі вшир і вздовж для сінокосу, які б назви їм не надавались, іншими словами землі, луг-об'їзд з урочищами: починаючи нижче ріки, що в народі зветься Полтва, від першого місця, тобто від першого урочища, що зветься Лопушна і Німчиська, і до верхньої його частини, або поперек самого місця, що зветься Луг; а від ріки прямує до пагорбів, які називаються Холмиці, і поміж вищеназваною рікою Полтвою і горбом, що зветься Холмець, у тому самому місці, або інакше в Лузі, нині доручаємо нашому управителю Михайлові Куропасику зробити рів, по-іншому рів на знак постійної пам'яті. І там, по той бік від того рову до пагорбів через малий горб, що в народі зветься Холмець, і через глибоке болото, що називається Тискалова Дебря, і також через іншу місцевість, яка зветься Кривий Потік, і через Кам'яний Горб, по-іншому званий Мохнатий, аж до доріг, що межують зі собою через провалля, або до вивозів, що тягнуться від міста Глиняни аж до Львова і далі дорогою, починаючи від верхньої частини до верху болота Рути, а звідси вниз потоком аж до ями, по-іншому до Перекопу, що знаходиться над потоком, і від рову нижче прямо до верхньої частини, тобто Кам'янопільського Броду, а далі від того Броду Кам'янопільського нижче до монастиря святого Михайла, що стоїть над рікою Полтвою, і назад понад рікою Полтвою до першої місцевості, по-іншому урочища Лопушна [і] Німчиська. І поміж тими місцями або урочищами згаданого наділу або ґрунту хай буде вільно [там] старатися про всякий прибуток та вигоду на свій розсуд, утримувати гаї або ліси, оселяти кметів, управляти для своєї потреби луги і поля, і нехай вищеназваний Симеон та його законні спадкоємці користуються вищеназваними вигодами і прибутками, що належать до храму святого Миколи, не матимуть, одначе, жодного права їх передавати і зменшувати. З цих прибутків згаданий Симеон разом зі своїми спадкоємцями не будуть зобов'язані жодного чиншу [і] робіт нам і нашим наступникам, ні до війни чи військових повинностей, ані не будуть зобов'язані до яких-небудь видатків на єпископа, ні на його наступників; зобов'язаний буде тільки свої-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ми молитвами благати Бога за нас і наших нащадків. Рівно ж жодних перешкод (не чинитимуть) наші вельможі, як і підлеглі та діти наші і наступники, і ніхто цього не повинен буде відняти у згаданого храму святого Миколи та Симеона і його наступників.

Якщо хто-небудь порушить розпорядження і мою волю та цей довічний дар, то хай цього не допустить, хай це зганьбить та якнайсуворіше засудить Бог, хай цю справу поміж мною і ним розсудить і хай буде [на ньому] постійно і навіки прокляття всемогутнього Бога на цьому світі і на майбутньому страшному Божому суді.

І на підтвердження цього даємо нашу грамоту або привілей і велимо прикріпити нашу печатку в присутності превелебного митрополита галицького Йосифа з Крилоса, князя ярославського Андрія, князя Марка, пана Васька та інших багатьох гідних довір'я [осіб], що були присутні при вищевказаному.

Писаний цей руський документ, інакше грамота, у Львові, в п'ятницю, дня восьмого, місяця жовтня, року 6800.

Писар наш Вікторин.

№ 12

Грамота галицького князя Лева Даниловича з датою 8 жовтня 1292 р., у Львові, дана Спаському монастиреві у Перемишльській землі на руки єпископа Євфимія, згідно з якою князь дарує йому села Страшевичі та Созань з монастирем святого Михайла, визначаючи при тому межі належних до них земельних угідь і повинностей, а єпископові надає імунітет на духовні суди та данину кунами від духовенства

Документ належить до дарчих грамот. Засвідчує розширення церковних володінь у Галицькій землі шляхом надання земель монастирям та ілюструє окремі елементи церковного судочинства.

Оригінал документа не відомий. Про його зміст дізнаємось зі списку, що дійшов до нас у складі підтвердного документа короля Сигізмунда II з датою 27 серпня 1549 р. у Кракові. Згідно з протоколом королівського підтвердження князівський документ (у цьому трансумпті поданий як „лист"-„litteris") був писаний на „пергаменті" від імені „найяснішого володаря і князя руських земель Лева, скріплений його вислою печаткою на чорному шовковому шнурі" („lit[t]erae pargameneae inferius descriptae ill(ustr)is principis Leonis ducis Terrarum Russiae sigillo eius in cordula nigra sericea appensa communitae"). Поданий на підтвердження документ, який також названо „рамота", був писаний по-руськи („stilo idiomatae Ruthenico ramotha dicto scriptae"). Князівський документ пред'явлений на підтвердження у присутності короля „велебним перемишльським і самбірським влади-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

кою Антонієм Радиловським“ (IV, № 41). Проте він тут же не був внесений руською мовою до трансумпту, а „щоб полегшити його розуміння для всіх,— мовиться у тексті трансумпту,— він перекладений польською мовою і переписаний у нашій канцелярії, але так, щоб ні в чому не відхилявся від ориґіналу, зберігаючи недоторканим його зміст і не викликаючи жодної підозри в неточності“. З цього, очевидно, випливає, що переклад здійснено самим прохачем, а в королівській канцелярії його лише внесено до трансумпту. Король, „схиляючись до прохання“ Антонія Радиловського, наказав апробувати привілей і підтвердив усе, що „в ньому вміщено і записано загалом і в деталях“.

Такі найвірогідніші відомості про князівський документ. Два тексти грамоти, які були переслані на прохання П. Кеппена М. Рум'янцеву в Санкт-Петербург кимось із західноукраїнських дослідників (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 3—4) після 1822 р. (розмір 26,1 × 29,4 см — папір і 23,7 × 24,4 см — папір, стилізований устав із значними елементами півуставного почерку на 28 лінійках), є, правдоподібно, копіями реконструйованого з польської мови на руську тексту грамоти королівського трансумпту (пор. списки **КР-1, КР-2** та ін.).

Будова формуляра документа загалом дещо відрізняється від трафаретної архітектоніки. Репрезентуючи усі три його частини — *вступний протокол*, *власне зміст* і *закінчення* (*есхатокол*),— у двох перших частинах (починаючи від клаузули *інскрипції*) простежується поділ тексту документа на дві частини при повторенні одних і тих самих клаузул. Перша частина починається від слів „**такоже и мы Богоу и пресвѣтломоу Прѣображенїю**“ до „**Спаса манастырьа**“, друга — від слів „**и владыце нашемоу кпїскопоу Ѳфимїю**“ до „**ѡ цр҃квїе выше писаноѣ**“.

Обрамлює вказані дві частини тексту (а заодно й творить цілість) на початку клаузула *інтитуляції*, а в кінці текст *диспозиції*. Умовно членують документ виділені дві різні *інскрипції*; для першої частини вона починається зі слів „**пресвѣтломоу Прѣображенїю** [...] **къ церкви святаго Спаса манастырьа**“, для другої — „**и владыце нашемоу кпїскопоу Ѳфимїю и по нюмь вѣдоучимь кпїскопомъ• комоу Богъ изволитъ и дастъ на вѣкы държати и пожывати и цр҃кви святыѣ правити и радити**“. Після кожної з названих *інскрипцій* поставлена своя окрема клаузула *диспозиції*. У першому випадку опис належних до села Страшевич і „**Созань манастырьа святаго Михаила**“ земельних угідь, у другому — данини і повинності, а також право функціонування під керівництвом єпископа духовних судів. Такий поділ тексту може вказувати на правдоподібність, що при створенні документа підставою служили два тексти.

Формуляр закінчують чотири прикінцеві клаузули — *маледикція*, *короборація*, *підписи* та *датація*. Під текстом поставлений підпис: „**А писецъ Захарьа Вихотъ**“ (Іл. *31—32*).

Текст грамоти зберігся двома мовами — „руською“ (власне давньоукраїнською книжною) і польською (старопольською). Текст старопольською мовою з'явився у 1549 р., давньоукраїнською — невідомо. Первісного тексту давньоукраїнською мовою не маємо. Текст давньоукраїнською мовою і

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

кириличним шрифтом „під оригінал“, принаймні у тому звучанні, який маємо нині, правдоподібно, складався пізно, можливо, як мовилось, навіть у 20-х рр. XIX ст. Чи протографом його служив не збережений нині „оригінал“, чи в його основу покладено реконструкцію тексту старопольською мовою, що підтверджувався королем Сигізмундом II, сьогодні до кінця невідомо. Ми схильні вбачати останнє, хоч між цими текстами є певні стилістичні та лексичні розбіжності, різний обсяг тексту — кількість слів.

Документ писаний „**въ Львовѣ**“. Дата подана за візантійським літочисленням „від створення світу“ і містить усі компоненти — місце складання документа, день, місяць і рік: „**въ пѧтокъ мц҃а жктоврıа въ ı҃. днь лѣта ≠ѕ҃ѳ҃-го**“. Вона розшифровується: 8 жовтня 1292 р. Якщо вважати, що у Галицько-Волинському князівстві у другій половині XIII ст. використовувався першосічневий початок року, то дату року документа слід розшифрувати як 1291 р. Але впевненості у цьому немає, тим паче якщо йдеться про духовне середовище, в якому напевно складався документ, де обчислення дати року за старим стилем і візантійським літочисленням велося давно, сягаючи XV—XVII ст. Тому дату року залишаємо такою, якою її фіксує документ,— 1292-й. Щодо інших елементів *датації*, то вказаний у формулюванні день п’ятниця не відповідає 8 жовтню 1292 р. 8 жовтня припадало на середу. За юліанським календарем 8 жовтня збігається з понеділком 1291 р.

Досліджувана грамота — один із тих відомих на сьогодні документів, що пов’язаний зі Спаським монастирем (див. ще III, № 11) і чи не найбільше та найдовше вивчався та використовувався дослідниками. Вона також порівняно часто публікувалася.

Уже у 1621—1623 рр. робить натяк на фундацію Спаського монастиря Захарія Копистенський у полемічному творі „Палінодія“, мовлячи: „**монастыръ св. Спаса одъ Лва князя остатнего рускаго** [!] **заложенни и зачатыи• доправити казалъ** [Сигізмунд I]**• и тои чернцовъ маєтности надалъ**“ (Копистенский, с. 962), у 1761 р. він згадується у спеціальному акті про „Стан греко-католицької Перемишльської, Сяноцької і Самбірської дієцезії на основі даних генеральної візитації епископа Онуфрія Шумлянського“ (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 131—232). Дещо пізніше, у 1817 р. його згадує М. Карамзін (Карамзин, т. IV, с. 370—377), а в 1828 р., описуючи історію греко- і римо-католицького перемишльських єпископств, неодноразово на його зміст спирається Ф. Сярчинський (Siarczyński. Dzieje.., s. 7—8), а 1829 р. — І. Могильницький у праці „Відомість о руском языці“ (Могильницький, с. 40 та ін.). Поряд із використанням змісту документа у 1834 р. відбувається публікація його тексту. Вперше надрукував повний текст документа Йосип Левицький у „Граматиці малоруської мови“ 1834 р. (Левицкий, с. 2—4. Дод.). Цікаво, що на той час наведений текст документа оцінювано як хрестоматійний для вивчення руської (давньоукраїнської) мови XIII ст. Поряд документ уміщався не лише в додатках до граматик, а й у збірниках давніх текстів. Через три роки, у 1837 р. вдруге (разом із іншими грамотами Лева Даниловича) публікує документ у „Нарисі з історії руського народу“ Д. Зубрицький (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 2—3),

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

а згодом, 1845 р., повторює у „Додатках“ до російського видання „Нарису...“ (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 2—3). Звертає увагу на документ Я. Поцей, друкуючи і частково коментуючи його 1845 р. у своєму збірнику (Rosiej, s. 21), а в 1854 р. — А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 160—161), який уперше подав ґрунтовний коментар до тексту, побачивши в документі пізнішу підробку. Повністю видають текст грамоти Я. Головацький (Головацкий, с. 315—316), Ю. Никорович (Никорович, с. 7—8), ще пізніше О. Огоновський (Огоновский, с. 102—103; Огоновський, с. 254—255). Розглядаючи низку документів, писаних від імені князя Лева, дослідник коментує: „Критичний огляд тих грамот доказує, що вони майже всі суть фабрикатом пізніших часів, коли іменно уряд польський домагався від наших предків доказів, що вони недвижимі добра посідають правно. Тому, отже, що первістні грамоти, видані колись руськими князями та іншими добродіями на законне посідання тих добр в часі нападів татарських запропастилися, посідателі добр постаралися о грамоти нові. Із грамот князя Льва єсть автентичною лише грамота, дана монастиреві св. Спаса на село Страшевичі і Созань монастир св. Михайла, писана ві Львові 1291 р., 8 жовтня в пятницю“ (Огоновский, с. 102—103). Приблизно у 20-х роках XIX ст. або пізніше два списки грамоти хтось зі Львова (правдоподібно, Д. Зубрицький) надсилає М. Рум'янцеву в Санкт-Петербург, уривки з яких пізніше друкує у своєму „Описі...“ О. Востоков (Востоков, с. 114—115, № LXIX). Вивчають і використовують грамоту у своїх працях, зараховуючи її до достовірних Левових документів, А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 16, 23, 27 та ін.), Е. Коссак (Коссак, с. 189), М. Туркавський (Turkawski, s. 21 та ін.), П. Полянський (Polański, N 28), З. Стшетельська-Ґринберґова (Strzetelska-Grynbergowa, s. 91, 93—94, 106—108). Останнім, хто повністю опублікував текст документа (правда, не під датою 1292 р., а „не пізніше 1448 р.“) був А. Кримський (Крымский, т. I, вып. 2, с. 420λ—420μ).

Не всі автори, як бачимо, однаково оцінювали грамоту. Одні з них беззастережно закидали їй неавтентичність, другі про її дипломатичні достоїнства висловлювалися обережно, ще інші беззастережно цитували її текст як достовірне джерело. Прикладом цього є праця Ф. Лабенського, який твердив, що самбірські єпископи „в кінці XII ст. набувають даровизни грамотами від галицько-руських князів на багато угідь біля Старого Самбора, а між ними і Страшевичі разом з Созанським монастирем“ (Лабенский. Уставная грамота.., с. 152).

З новіших дослідників звертаються до документа історики І. Крип'якевич (Крип'якевич, с. 101), О. Кучера (Kuczera, s. 90—93), однак її вважають неавтентичною.

Незважаючи на розбіжності в оцінці документа, ні в кого з дослідників не виникало сумніву щодо можливості існування автентичних документів, які складалися у князівській канцелярії Лева Даниловича для Спаського монастиря. Це непрямо можуть доказувати різні археологічні та історіографічні відомості про існування монастиря у XIII ст. і пов'язані з ним контакти Лева (див. III, № 11). Деякі дослідники припускають навіть, що

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

саме у Спаському монастирі був владичий престіл самбірських єпископів (пор. Петрушевич. О галицких епископах.., с. 88—90, 178—190; Добрянський, с. V—VI), чого не можна відкидати у світлі новіших досліджень (Крип'якевич. Княжий Самбір.., с. 30—31; Кструба. Самбірське єп-во.., ч. 15; Bendza, s. 43—44, правда, останній самбірських єпископів уважає коад'юторами перемишльських). Однак це аж ніяк не вказує на те, що наданий від імені князя Лева Даниловича документ з датою 8 жовтня 1292 р. у Львові для Спаського монастиря, згідно з яким єпископові дарувалися землі та встановлювався імунітет на духовні суди і повинності, автентичний. Досліджуваний документ є всього-на-всього твором XVI ст. Про це, зрештою, непрямо говорить і трансумпт короля Сиґізмунда II. У протоколі королівського документа є такі слова: владика А. Радиловський просить силою королівської влади „поновити і підтвердити" грамоту, і король „поновлює викладений тут привілей" („et minime viciatae nulliquae suspicioni sinistrae obnoxiae supplicatumque fuit deinde nobis, ut easdem lit[t]eras obvetustatem illarum, invocari mandare, authoritatque nostra Regia confirmare dignaremur"). Чи не йдеться тут про апробацію відновленого, отже, заново створеного, власне кажучи, нового документа, а згадка про „стародавність цього привілею" („ut easdem lit[t]eras obvetustatem illarum") (IV, № 41) є вказівкою на те, що такі та подібні документи мали місце в житті Спаського монастиря? Це, звичайно, лише здогад, який не має підтверджень. Викликає сумнів те, що у королівських трансумптах (без винятку) постійно вживаються слова „поновити і підтвердити" (Там само), але вони, належачи до актово-дипломатичної термінології, мають, правдоподібно, нетотожне смислове навантаження. Під цим оглядом привертає увагу структура досліджуваного документа. Вона вказує на якусь реальну основу документа (можливо, що ще у XVI ст. записану), яка була підставою для подвійної *інскрипції* і подвійного *власне змісту* (клаузула *диспозиції*) документа, отже, засвідчує два різні записи, що могло становити основу авторові фальсифікату для викладу одного формуляра, а королю — для „поновлення і підтвердження" князівської грамоти. Однак це знову ж таки припущення.

Хоч би як, але досліджуваний документ не належить до XIII ст., а створювався набагато пізніше, мабуть, у XVI ст. Про це, передусім, свідчать зміст і форма викладу тексту документа. Варіант грамоти польською мовою, який за часом збереження найраніший, відомий зі згаданого трансумпту короля Сиґізмунда II. Треба припускати, що до того століття належить руський протограф. Чи це саме той, який дійшов до нас в інших копіях, у тому числі „під ориґінал", що надсилався М. Рум'янцеву,— не відомо. Зіставлення відомого нині руського і польського, взятого з королівського трансумпту, списків не засвідчує значних розбіжностей, а ті, що зауважені, стосуються здебільшого стилізації тексту. Отже, можна дійти висновку про те, що ці два списки, хоч, можливо, руський раніший, одного авторства.

Що стосується функціонального призначення грамоти (саме з цією метою вона створювалася), то, як вказують списки (див. далі), напевно,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

використовуванішим у правово-економічних справах був список старопольською мовою, причому в контексті трансумпту короля Сиґізмунда II (на вісім списків п'ять — старопольською мовою), а в суспільно-церковних, очевидно,— давньоукраїнською мовою.

Основні закиди щодо неавтентичності документа стосуються змісту та форми викладу його тексту. Аналіз (тут відіграють роль і умови, в яких він міг з'явитися) підтверджує думку тих дослідників, які вважають документ фальсифікатом. Серед закидів є такі:

1. Порушення у структурі формуляра документа, зокрема щодо розміщення клаузул *інскрипції* і *диспозиції*, що суперечить класичній архітектоніці документа того часу. Названі клаузули розміщені у двох різних місцях.

2. Простежена текстуальна невідповідність між клаузулами *інскрипції* — зміст *інскрипції* у другій частині документа, в якій ідеться про надання єпископові, не є складовою *інскрипції*, що розташована у першій частині формуляра — „**церкви святаго Спаса манастирьꙗ**", а становить окреме поняття. Смисловий зв'язок між особою єпископа і наданням монастиреві визначається укладачем документа лише фразою: „**а к томоу ѥще придаѥмъ**", що засвідчує відхилення від традиційної структури укладу клаузули в документах. Формулювання у частині „**придалъ митрополитомъ и єпископомъ**", правдоподібно, враховувалося укладачем, але воно є всього-на-всього загальноповторюваною фразою, що становить елемент клаузули *інскрипції*.

3. Не цілком переконливий для XIII ст. характер дарування князем нерухомого майна монастиреві за посередництвом єпископа. Такі факти у східнослов'янській дипломатиці невідомі. Це явище радше стосується пізніших часів і пов'язане, очевидно, з намаганням перепідпорядкувати монастирські маєтності єпископові та пов'язати право володіння монастирськими землями, що мали місце начебто від найдавніших часів, з правом очолювання духовних судів, збору щорічних повинностей і данин.

4. З автентичних актових джерел, літописів невідомі на сьогодні особи свідків, такі, наприклад, як „**кнѧзь Андреи Ꙗрославичь**", „**панъ Васко**". Ці імена засвідчені в усіх відомих фальсифікатах. Непереконливим є те, чи на той час займав перемишльський престіл єпископ „**Ларивнь**" (Блажейовський, с. 129—130) і взагалі чи таке ім'я відоме серед перемишльської (або самбірської) ієрархії XIII ст. Власне ім'я Ларіон фіґурує в безперечних фальсифікатах, датованих 1254, 1292, 1301 рр. (III, № 9—10, 13, 17, 19). Немає у клаузулі *свідки* імені галицького митрополита. У грамоті лише зазначено, що був „**митрополитъ галицкыи с Крылоса**". Цей факт викликає застереження двоякого порядку, по-перше, що укладачам грамоти у XVII ст., які належали до духовного стану, його ім'я не було відоме, отже, вони його просто не знали, тому й не внесли у текст, по-друге, що вони послуговувалися якимось джерелом, у якому йшлося про митрополію у Галичі у 90-х роках XIII ст., однак, як відомо, такої окремої ін-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ституції, затвердженої патріархатом, тоді ще можливо не існувало. У грамоті Лева Даниловича Успенському соборові у Крилосі митрополитом названий Антоній (III, № 18), але вона також є фальсифікатом. Приблизно тоді ж невідомому владиці Антонію, згідно з іншим фальсифікатом, надано у володіння Лаврівський монастир (III, № 14).

5. Зауважені неточності у клаузулі *датації*, яка за змістом і формою дуже подібна до *датації* інших грамот (див. III, № 11, 13—14). Крім невживаної у князівських документах формули „**писана и дана грамота**“, яка, правдоподібно, не була широко використовувана у східнослов'янській дипломатиці (див. III, № 10), помітна розбіжність між числом і назвою дня: 8 жовтня 1292 р. не припадало на п'ятницю, а на середу.

6. Простежується певна суперечність між датою і місцем складання документа щодо інших грамот, писаних від імені князя Лева Даниловича. Одного і того самого року, місяця і числа дня, при одних і тих самих свідках була складена досліджувана грамота у Львові, а інша для монастиря у Лаврові — у Перемишлі (III, № 14, пор. також № 11, 13). Навряд чи була потреба і можливість долання віддалі 80 км з Перемишля до Львова чи, навпаки, князем для написання документа протягом одного дня, та й який тому служив транспорт.

7. Під текстом князівського документа підписаний „писєць“ на ім'я „**Захарѧ Вихотъ**“. Це ім'я і прізвище [!] відомі з інших фальсифікатів і вказують на те, як слушно зауважує А. Петрушевич, що „одна сфальсифікована грамота служила зразком для складання інших“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 161).

Чому для XIII ст. створювався документ у XVI ст.? Відповідь, очевидно, може бути одна — конечність документованого обґрунтування прав власності на землі та інше нерухоме майно, що віддавна належали монастиреві і якими він користувався на час створення грамоти. Крім традиції пам'яті про монастир, що сягала XIII ст., його настоятелі та власники не посідали нічого або майже нічого з документів, тому потрібне було „поновлення“ грамот. На цьому, з одного боку, наполягала влада, з другого — цього вимагав престиж церкви, зокрема монастиря, як духовної корпорації, відомої в околиці. Традиція права власності на землі монастиря сягала давніх часів.

Оглядаючи досліджуваний документ, треба вважати, що він створювався не на порожньому місці, принаймні мусили існувати якісь давніші зразки документів і матеріалів, які нотували його зміст. Доказом того, як згадувалося, може служити перша половина тексту документа від слів „**пресвѣтломоу Прѣображенїю**“ (див. далі текст документа) з описом піль і інших угідь. Фальсифікатор міг взоруватися на невідомому нині дарчому записі чи якомусь інвентарному описі архіву монастиря, бо текст надто деталізований. Аналізуючи другу частину документа, треба звернути увагу на зв'язок її тексту зі статутними грамотами (навряд чи автор документа був ознайомлений з грамотою Успенському соборові у Крилосі від 1301 року,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

бо використав би, мабуть, у клаузулі *свідки* ім'я галицького митрополита Кипріяна (III, № 18), можливо, і статути князів Володимира, Ярослава. Немає сумніву, що були перед автором і грамоти Лева Даниловича, принаймні ті, які стосувалися надань Спаському монастиреві та Перемишльському єпископству.

Описувана грамота збереглася в 14 списках, з яких вісім використовуємо. Вони різного походження. Репрезентують один дипломатичний вид документа. Писані давньоукраїнською (чотири списки) і в перекладі старопольською мовою (чотири списки).

1. (Мац.). Список канцлера королівської канцелярії Самуеля Мацейовського. Створений 27 серпня 1549 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. В основі списку, як на це вказує *вступний протокол* підтвердження, лежить ориґінал грамоти, засвідчений печаткою. Князівський документ підтверджений королем на прохання єпископа Антонія Радиловського (списку не виявлено. Згідно з літературою, колись зберігався у: AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa). Старопольс. мова. Переклад з давньоукр. мови на старопольс. здійснено під час підтвердження грамоти. Канцелярське письмо XVI ст. Графемі **і** відповідають графеми **i**, а також **y**; **u** часто виражається через **v**; **s** передається за допомогою **s** та **sh**, **sz**; **c** — через **c** та **cz**; **z** та **ż** — через **z**. У деяких випадках спостерігаються неправильно прочитані і перекладені слова українського тексту, наприклад: „**Левь**“ — „Leroff“, „**Ѥфимїю**“ — „Evffemio“, „**Страшєвичи**“ — „Strasowicze“, „**клѧтва**“ — „kliątzwa“ та ін.

2. (КМ). Список № 1 Коронної метрики. Складений у 1549 р. під час внесення грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (див. **Мац.**) у книги метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 77, k. 166 zw.—167). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Правопис близький до списку **Мац.** (Іл. *31*).

3. (АПЄ). Список із Архіву Перемишльського гр.-кат. єпископства. Створений приблизно у XVII ст. (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 1). Давньоукр. мова. Документ складений півуставним книжним, досить стилізованим письмом („під ориґінал“), на окремому пергаментному аркуші. На аркуші немає будь-яких слідів печатки (хоч про неї йдеться у тексті). Місцезнаходження протографа невідоме, очевидно, він належав (якщо такий існував) до ранішого, XVI ст. Зовнішнє оформлення, зокрема розміщення тексту, нагадує українські пізньосередньовічні грамоти. Членування слів у тексті та правопис не регламентовані; орфоепія типова для західноукраїнського письма XVI—XVII ст.: літера **е** виражена через **ѥ**, **ѣ**; **я** — через **ѧ**, **ꙗ** та буквосполученням **іа**; **ѵ** — **ѵ**, **оѵ** та **ꙋ**. Рисунок приголосних літер **з** та **х** виходить у підрядок, **ꙋ** та **ъ** — над рядок (Іл. *32*).

4. (ПҐС). Список Перемишльського ґродського суду. Створений 9 вересня 1726 р. під час облятування князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**) в актові книги

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ґроду. Внесення документа у книги відбулося на прохання Петра Маршалкевича (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 529, с. 1317—1319). Старопольс. мова. Дрібне канцелярське письмо XVIII ст. Правопис, порівняно з правописом списків XVI ст., осучаснений, збігається з нормами мови та графіки XVIII ст. Це стосується написання великих букв, скорочень слів. Багато слів у тексті правлено. Окремі з них писані над рядком, наприклад, слово „przywicsili“. Це стосується також пропусків букв у словах. Простежується також нечітке написання деяких слів: „zavigey“, „w on wier“. Під текстом підпис: „Legit cum originali Lisucki“. На полях проти *датаційного формулювання* подане розшифрування дати почерком XIX ст.: „8. X. 1291“.

5. (АЛЄ). Список із Архіву Львівського гр.-кат. єпископства. Створений у другій половині XVIII ст. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 № 85, арк. 5—5 зв.). Старопольс. мова. В основу списку покладено список **Мац.** Текст розміщений на двох перших сторінках спареного аркуша сірого кольору, розміром in folio, дуже неякісного ґатунку. Письмо XVIII ст. Почерк нечіткий. Правопис близький до правопису списку-підстави **Мац.** Це простежується у переданні графем, членуванні тексту, пунктуації, нарешті, відображене у численних перенесених зі списку-підстав без жодних виправлень і позначень помилках (див. **Мац.**). Багато слів правлено, частина з них затерта. Поряд з князівською грамотою вміщено уривки праць Симона Бегенштейна (1685) та Симона Старовольського (1737). Перед текстом написи: „I Przywiley Lwa“, далі: „Sigismundus Augustus“, під текстом примітка польською мовою: „Originały przywileja Lwa w języku ruskim i przytoczonego potwierdzenia przez Zygmunda Augusta najdują się w Archiwum katedralnym Przemyskim“.

6. (КР-1). Список № 1 з колекції М. Рум'янцева. Створений у 20-х роках XIX ст., однак, не раніше 1822 р., після того як з грамотою уперше ознайомився П. Кеппен. Склав список хтось із кола західноукраїнських знайомих дослідника (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 3). Давньоукр. мова. Список складений на підставі „ориґіналу“ (правдоподібно, **АПЄ**). Це підтверджується правописом грамоти, стилізацією письма під устав і півустав, нарешті, розташуванням тексту грамоти. Весь текст розміщений на 28 розлінійованих олівцем і обведених рамкою рядках на папері розміром 26,1 × 29,4 см. Аналіз почерку дає змогу констатувати, що копіїстом досліджуваного документа була одна і та сама особа, що й грамоти Онуфріївському монастиреві у Лаврові (див. III, № 14). Використовувався з одним і тим самим водяним знаком папір. У багатьох місцях наявні поправки букв у тексті, сумнівними є відчитання кінцевих графем **ь** та **ъ**. На думку А. Кримського, високе **ъ** сприймалось як **ь** (Крымский, т. I, вып. 2, с. 420λ—420μ). Зауваження стосується також списку **КР-2**. Помилково написане слово „**да боүдь**“ виправлено на „**да боүдетъ**“. На початку першого рядка ініціал „**А**“. Зверху аркуша наклеєний ярлик, на якому звичайним каліграфічним почерком першої половини XIX ст. написано: „Льва Данилови-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ча Галицкаго. 1292 окт[ября] 8-го во Львове“, на звороті — нечіткий чорнильний відбиток круглої печатки з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“. Печатка вказує на належність списку музеєві, фонди якого тепер зберігаються в Російській державній бібліотеці у Москві (РГБ).

7. (КР-2). Список № 2 із колекції М. Рум'янцева. Створений у 20-х роках XIX ст. на прохання П. Кеппена кимось із кола західноукраїнських знайомих дослідника (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 4). Давньоукр. мова. Поява нового списку князівської грамоти приблизно в один і той самий час, очевидно, була викликана недовірою до тексту списку **КР-1**, водночас можливо також, що новий список з'явився для перевірки першого. Під текстом списку міститься тогочасний напис: „Прорезка, где была печать завешена. Сия копия уподоблена и письмом и строками подлиннику“ (про проріз від печатки не йдеться у списку **КР-1**). Проте досліджуваний список майже ідентичний щодо правопису зі списком **КР-1**. Його текст розміщений у розлінійованих олівцем 28 рядках (папір розміром 23,7 × 24,4 см). Розбіжності полягають хіба що у відчитанні слова „**ставшиє**“, яке у списку **КР-1** прочитане як „**сгавишся**“, у браку **ь** після приголосного **ч** у слові „**соүшичкы**“, у пропуску титли над словом **стыи**“ (шостий рядок). Водночас спостерігаються виправлення букв при копіюванні тексту. На звороті написи: 1) „1292 года, 8-го октября“; 2) „Список съ грамоты князя Льва Даниловича“. Обидва зроблені тою самою рукою, що й списки грамот Романа Галицького (див. III, № 2, **КР-1**), Лева Даниловича для кафедрального собору Успіння у Крилосі (українською і латинською мовами, див. III, № 18) та примітка (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 8—9). Далі нечіткий відбиток чорнильної круглої печатки, що вказує на належність списку РГБ з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“. Досліджуваний список склеєний червоним лаком зі списком **КР-1**.

8. (Подол.). Список М. Подолинського. Створений 2 квітня 1918 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**), облятованого в актових книгах Перемишльського ґродського суду 1726 р. (див. **ПҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 ф. Теки Подолинського, № 312/II, арк. 566—567). Старопольс. мова. Складений недбалим, з частими виправленнями почерком на двох спарених аркушах білого паперу розміром in folio. Правопис списку близький до правопису списку **ПҐС**, звідки зроблена копія. Окремі слова, однак, неправильно розшифровані та з помилками перенесені з тексту-підстави. Це особливо помітно у закінченнях слів. Слово „przenayiasnieyszemu“ подане як „przenayswietszemu“, пропущено слова „a od wierszchu Kolczna“. В одному місці над рядком дописаний прийменник **w**: „y bedecy w dzieh“. Два рази копіїст українською мовою пояснює текст списку в дужках. Це стосується тлумачення слова „Krzemien“ та дати. На початку списку вказівка на джерело, звідки взятий текст, і дата обляти латинською мовою: „Induc(ta) Relat(ionum) Castr(ensium) Prem(islensium). T. 529, p. 1317—[131]9. Actum in Castr(o). Prem(isliensi),

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Fer(ia) 2 in crastino festi Nativitat(is) B(eatissimae) Virg(inis) Mariae, a(nno) d(omini) 1726“.

Очевидно, поданим списком не вичерпується перелік списків грамоти. Згадки про неї дають змогу припускати, що окремим списком послуговувався А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 27).

Опубл.: Левицкий, с. 2—4. Дод.; Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 2—3; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 2—3. Подлин. бумаги; Головацкий, с. 315—316; Никорович, 1879, с. 7—8; Огоновський, с. 254—255; Крымский, т. I, вып. 2, с. 420λ—420μ; *частково*: Востоков, с. 114—115, № 69; Pociej, s. 21; Петрушевич. О галицких епископах.., с. 160—161.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено
реконструйовану копію документа „під оригінал“ за списком **КР-1**.

А се ꙗ князь Левь сн҃ь короля Данила•

Сгадавшисѧ кмъ с нашими боꙗры• ꙗко прадѣдъ нашь цр҃ь Великыи Володимирь и wтецъ нашь и придалъ митрополитомъ и епископомъ по всѣмь землѧм Роусскимъ• такоже и мы Богоу и пресвѣтломоу Прешбраженїю• придаемъ къ церкви сѧтаго Спаса манастырь село Страшевичи и Созань манастырь сѧтаго Михаила• Даюмъ и приданмъ поченши wт Дистра по Прорвоу• чресъ потокъ Воладиславь через гороу по потокъ зоземыи Стынь а wт врѣхъ стго по Кобланкоу рѣчкоу до врѣха• wт врѣхъ Кобланькы Кременемъ по врѣхъ Соушичкы и Подъбоужца по врѣхъ Кольчина а wт врѣхъ Кольчины роздѣлаюмъ на рѣкоу по Лисѣи Бродъ• а на дроугоую стороноу по потокъ Чирьвоныи до врѣха Доубна даюмь и приписоуюм на вѣкы з даньми и з роботами и съ въсѣми оужитькы и с приходы и с правы всѣми и ролꙗми• лоуками• польми и з рѣками и потокы и съ всѣми пожиткы в лѣсѣхъ и в рѣкахъ и в ловищахь ихь и з млынми даюмь к цр҃кви сѧтаго Спаса манастырь и владыце нашемоу кпїскопꙋ Ѳимїю и по нюмь бꙋдоучимь кпїскопомъ• комꙋ Богъ изволитъ и дасть на вѣкы държати и поживати и цр҃кви сѧтыѣ правити и рѧдити• а за нашѣ предъкы и за нась Бога милого просити• а к томоу ще придаюмъ коуны в рокь с поповь давати и соуды дх҃ныѣ соудить цр҃кви столечнаꙗ• а во то боꙗре нашѣ и дѣти нашѣ• и по нась боудоучиѣ да неустоупаютсѧ• а дани и десѧтины медовыѣ и з виноградовь• и з мыты на вѣкы вѣчныѣ да не оудалено боудить ѿ цр҃квїе выше писаноѣ•

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

А кто ѵстоупить на моѥ слово соудь с нимь предь Бгомь• и да боудеть клѧтва Бжиа на немъ в сеи вѣкь и въ боудоучии• въ денъ страшнаго соуда Бжиа•

На то ѥсмо грамотоу нашю дали и печать привѣсили свою•

А при томь были митрополить галицкыи с Крылоса и владыка перемыскыи Ларишнь• и кнѧзь Андреи Ꙗрославичь• и пань Васко• и иныхъ бояръ много было при томъ•

А писана и дана грамота въ Львовѣ• въ пѧтокъ мцѣ жктоврия въ и• днь лѣта ≠sѡ-го•

А писецъ Захария Вихотъ :•

Текст документа старопольською мовою

В основу публікації покладено список **Мац.**
Він найдавніший з відомих на сьогодні перекладних списків.

Ja ksiaze Leroff [!] sÿn Danÿła krolia, smowiwszÿ szie mÿ s naszą radą ÿako przediad [!] nasz czarz Wie[l]ky [!] Wlodzimir ÿ occiecz nasz przidal metropolitham ÿ biskupom po ‹w›ssech[1] ziąmÿach [!] Ruskich, takosz ÿ mÿ Bogv ÿ przenaÿasnÿeissąmi przęmÿenÿąnÿv [!] Bozemv przidaÿemÿ koscziołowÿ swiętego Spassa manasterowÿ wiesz St[r]asowicze[2] ÿ Sozą̨n [!] manasterz swiętego Michała. Daÿemÿ i przidaÿęmÿ począwssÿ od Dnÿestra po Przirwą przesz pothok Wlodislaw, przesz gorą po pothok zowiączi Swięthÿ, a od wierzchv Swiątego po Koblianką rzeczką do wierzchu, od wierzchv Koblianki Krzęmyęnÿem po wÿrsch [!] Svssiczki ÿ Podboscza po wiersch Kolczina, a od wiersch Kolczini rosdzielym, na rzeką po Lyszy Brod, a na drogą stroną po pothok Czerwonÿ, do wierzchv Dvbna daÿąmÿ ÿ przidaÿemÿ na wieki wieczne, s danmÿ i s robothamÿ ÿ ze wsitkÿmÿ vzithkÿ ÿ s przichodÿ, ÿ sprawÿ wsemÿ ÿ roliąmÿ, ÿ ląkąmÿ, polnÿmÿ, s laszmÿ ÿ s dąmbrowvmÿ [!] ÿ s golimÿ goramÿ, ÿ liesnÿmÿ ÿ s rzekamÿ ÿ s potoki ÿ zo wszytkÿmÿ pożytki, w lesscech [!], w rzekach, ÿ w lowiskach ich, ÿ s młyny[3] Spassa manasterza ÿ wladicze nashemv ÿ biskvpowi Evffemio[4], ÿ po nÿm bądączim biskvpom, ktore Bog da na wiekÿ dzierzecz ÿ poziwacz ÿ czerwkwÿ [!] swiętÿ rzędzidz,

[1] Слово у першій частині затерте; [2] У тексті помилково Stiasowicze; [3] Слово правлене; [4] У тексті Enffemio.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

a za nashe przodki, ÿ za nasz Boga mielego prossicz maÿą. A k tęmv iejcze [!] przidaÿęmÿ kvnÿ w rok s popow dawacz, ÿ sądÿ dvchowne sądzic czerkiew stolieczna. A w to ziąmÿąnÿe ÿ poddanÿ nashi ÿ dzieczi nashe ÿ po nasz bądączi w tho nÿemaÿą szie wstempowacz. A dąnÿe ÿ dziessią czinÿ miodowe ÿ s wynogradow na wiekÿ wieczne, abÿ nÿebilo oddaliono od czerkwie [!] wsseÿ pissanÿ.

A kto wstąmpi na nasse slowo, sąd s nÿm przed panem Bogiem ÿ bądzie kliątzwa [!] Boza ną nÿm wow wiek ÿ w bądączi w dzien strasnego shądv Bozego.

Na thosz mÿ listh nasz dali ÿ piecząc nashą prziwieszili.

A przi tzim belÿ metropolith haliczki s Krelossa ÿ wladika przemiski biskop Larion ÿ xziąze Jądrzei Jaroslawicz ÿ pąn Vaiszko [!] ÿ innÿch pąnow wielÿe bilo przi thim.

Napissąna ÿ dana jestz tha ramotha we Lwowie, w piątek miessiącz Octobra osmÿ dzien lyata shescz tÿsziącznego oszmshetnego.

A pissarz Zachariasz Wychot.

№ 13

Грамота галицького князя Лева Даниловича церквам Успіння Богородиці та Івана Хрестителя у Перемишлі з датою 1292 р., жовтня 8, у Львові, якою він дарує монастир у Вовчому і село Мостища з усіма належними до нього угіддями, що визначають їх границі, повинностями і данинами

Документ належить до дарчих грамот.

Оригінал документа не зберігся. Про те, що він був і ним користувалися, дізнаємось із першого його підтвердження королем Сигізмундом II з датою 27 серпня 1549 р. у Кракові. Згідно з реляцією королівського канцлера Самуеля Мацейовського, у *вступному протоколі* королівського трансумпту його особисто пред'явив на підтвердження „велебний перемишльський і самбірський владика Антоній Радиловський". Сам документ (лист) був писаний „на пергаменті" від імені „найяснішого володаря і князя руських земель Лева, скріплений його вислою печаткою на шовковому шнурі і написаний мовою, яку по-руськи називають „рамота" („lit[t]erae pargameneae inferius descriptae illustris principis [olim] Leonis ducis Terrar(um) Russiae sigillo eius in cordula nigra sericea appensa communitae et stilo idiomate Ruthenico ramotha dicto scriptae") (IV, № 40). З *протоколу*

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

також дізнаємось, що перед підтвердженням, „щоб полегшити його розуміння для всіх“, документ перекладено польською мовою у королівській канцелярії, треба „зберігати недоторканим його зміст, не викликаючи жодної підозри в неточності“ („ne quid ex illis diminutum esset in cancellaria nostra sunt collationatae, salvae tamen et minime viciatae nulliq(ue) suspicioni sinistrae obnoxiae“). І ще одне: у протоколі констатовано, що захід підтвердження відбувається „у зв'язку зі стародавністю цього [князівського] привілею“ („ut easdem lit[t]eras obvetustatem illarum“) (IV, № 40).

Такі основні відомості про досліджувану грамоту подає *вступний протокол* трансумпту Сиґізмунда II. Загалом князівська грамота двічі підтверджувалася королівською канцелярією: у 1549 і 1754 р., її текст вносився у Литовську метрику 1564 р. (Іл. *33*), облятувався у Перемишльському ґродському суді 1625 р. і т. ін. (див. далі).

У дипломатичному значенні, зокрема щодо структури, текст документа майже не відрізняється від більшості інших документів, писаних від імені Лева Даниловича і аналізованих у розділі. Формуляр документа складається зі *вступного протоколу*, в складі якого *інтитуляція*, що засвідчує традиційне для цих грамот формулювання: „Ja kniaz Lew, syn krola Daniela“, та *інскрипція* — вказівка на адресата: „metropolitom y wladykom“ з уточненням — церквам „Wniebowzięciu Przenaystszey Bozey Matki y swiętemu Janowi wladyctwa przemyskiego“. Ця частина формуляра, як бачимо, не включає більше клаузул: бракує *інвокації*, немає у ній також формулювання, що засвідчувало б побажання увічнення справи та запевнення правової чинності у її довговічності. Друга частина формуляра — *власне зміст* містить текст клаузули *промульгації* з елементом *нарації* (до речі, розміщена у *вступному протоколі*), згадку про традицію фундування маєтностей церкві ще за князя Володимира Великого і батька князя Данила: „Rozmowiwszy się z naszemi bojary iako pradziad nasz krol wielki Włodzimierz y ociec nasz nadal metropolitom y wladykom po wszytkich ziemiach ruskich“. Далі частина формуляра *власне зміст* засвідчує розлогу за кількістю тексту клаузулу *диспозиції*. Крім конкретного об'єкта надання „monaster Wilcze y wies Mostyszcza“, її текст містить перелік земель і повинностей. Чітко і по-особливому сформульовані тексти *маледикції* і *коробораціі*.

Закінчення формуляра (*есхатокол*) традиційно містить клаузулу *свідки* і формулювання *датації*. Бракує кінцевої клаузули *апрекації*, що звичайно є у документах, зате внесені ім'я і прізвище писаря, що мав складати текст документа.

Форма подання дати документа загалом не викликає застережень і складається з таких елементів: місце написання, день, місяць, рік: „A pisana i dana hramota we Lwowie, w piątek miesiąca octobra osmy dzien lata szesctysiącznego osmsetnego“. Таким чином, дата має усі властиві їй елементи. Обчислюється за візантійською ерою і старим літочисленням. У переведенні на сучасне літочислення розшифровується: „у Львові, в п'ятницю, 8 жовтня 1292 р.“ Аналогічно датовано ще три грамоти, писані від імені Лева Даниловича (див. III, № 11—12, 14). Подані рік і місяць дати не

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

викликають застережень, день — 8 жовтня дня 1292 р. відповідає середі, а не п'ятниці, яка припадає на 10 жовтня.

Вивчення документа з науково-дослідницькою метою почалося у XIX ст. Це, однак, не означає, що раніше він не був відомий дослідникам Перемишля й околиці. Зокрема, це стосувалося тих кіл, які могли використовувати документ для захисту прав власності на маєтності єпископства.

Вперше, здається, про грамоту інформують шематизми, власне на їх сторінках з'являється й часткова публікація тексту з коментарем Ю. Никоровича (Никорович, с. 100), правда, він не дає однозначної оцінки документа щодо його достовірності. А. Добрянський згадує в „Історії єпископів..." Вовче („Вільче") і церкву Богородиці у зв'язку із захопленням королем Владиславом II у 1412 р. руської престольної церкви на замку в Перемишлі (про цю подію див.: Długosz, ks. XI, s. 240), переміщенням руських єпископів у церкву на Вовчому („на Вільчі") (Добряньский, с. 16—17). Однак при описі цієї події дослідник не згадує про фундаційну грамоту князя Лева Даниловича. Аналогічно не фіксує документа при описі перемишльських монастирів Е. Коссак. Очевидно, йому був невідомий текст (Коссак, с. 187 та ін.). У 1887 р. інформує про список грамоти у підтвердженні польського короля Авґуста III від 23 грудня 1754 р. А. Петрушевич (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 195). Пор. далі список **КК-2**, який у 80-х роках XIX ст. зберігався у Перемишльському капітулі, хоч дослідник про нього, як свідчить його опис рукописів бібліотеки і архіву, знав ще у 1858 р.

Згадує документ І. Линниченко. У переліку грамот, писаних від імені князя Лева Даниловича і Лева, дослідник зауважує: „Відносимо ще дві, без сумніву, підробні грамоти Лева: 1. монастирю Петра і Павла [...] та єпископству Перемишльському". Остання стосується церкви у Вовчому („на Вільчі") (Линниченко, с. 55). Пізніше як фальсифікат оцінив документ І. Крип'якевич, зауважуючи, що згаданий у грамоті князя „монастир Вільче" фіксується в актах лише з 1500 р. (Крип'якевич, с. 94).

У післявоєнній літературі документ з дипломатичного погляду не аналізується.

Як випливає зі сказаного, серед дослідників немає однієї думки щодо достовірності досліджуваного документа. Виявлення в одних випадках невпевненості, в інших — обережності або відмовчування щодо його автентичності при переважній кількості тих, які категорично і однозначно відносять грамоту до фальсифікатів, уже попередньо вказує на те, що маємо справу з підробкою тексту. Загалом, порівняно з іншими грамотами, що писалися від імені князя Лева Даниловича чи Лева, документ мало і пізно досліджувався та використовувався у літературі.

На неавтентичність досліджуваного документа непрямо вказує і той факт, що він дійшов і відомий нині лише з перекладу. Це, зрештою, відображає давню традицію у практиці фальсифікаторів, і не лише українських чи польських. Треба, однак, сказати, що якщо йдеться про королівські підтвердження текстів польською мовою, то вони не могли відбутися без відома королівської канцелярії та її канцлерів. Для середини XVI ст. лише „щоб полегшити його [документа] розуміння", воно було зовсім не-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

обов'язковим, принаймні для Волині. Переклад давньоукраїнського тексту польською мовою, отже, мав, правдоподібно, приховати усі неточності „оригіналу" фальсифікатора, передусім мовного характеру. У цьому контексті викликає застереження також текст *вступного протоколу* трансумпту короля Сиґізмунда II, в якому окремо наголошено, що під час перекладу „збережений недоторкальним його зміст" (йдеться про зміст давньоукраїнського протографа), що переклад „не викликає жодної підозри в неточності" і т. ін. (IV, № 40). Треба думати, що дане питання вже під час створення цього та інших трансумптів князівських документів у середині XVI ст. було проблематичним. Таке „обґрунтування" завжди свідчить про протилежне і викликає двозначну реакцію.

На неавтентичність досліджуваного документа вказує загальна подібність тексту документа до інших неавтентичних Левових грамот. Це стосується структури документа, стилю викладу тексту, рудиментів клаузул, навіть лексики у перекладному варіанті польською мовою. Прямим доказом цього є порівняльний аналіз з іншими грамотами, що датуються кінцем XIII — початком XIV ст. (див. III, № 9, 12, 14 та ін.).

До конкретних закидів щодо неавтентичності документа можна віднести:

1. Незвичне для актових і документальних пам'яток формулювання клаузули *санкції* з розлогою формулою *маледикції*. Вона не типова для князівської канцелярії, радше нагадує слова з книжкових колофонів чи покрайніх записів, жертводавців книг до храмів XVI—XVII ст. Крім традиційного „A kto na moie slowo ustąpi, sąd mi z nim przed Bogiem", фальсифікатор розширює текст клаузули, додаючи „niechay będzie klątwa Boza nad nim y swiętych oycow trzechset osmnastu Niceynskiego soboru na tym swiecie y na przyszlym w dzien strasznego sądu Bozego". Таке формулювання клаузули єдине серед описуваних фальсифікатів. Ним фальсифікатор, очевидно, хотів відрізнити зміст своєї грамоти від інших.

2. Вигаданим для 1292 р. є набір особових назв у клаузулі *свідки*, а серед них „metropolit halicki z Kryloszany Antoni, y wladyka przemyski Laryon". Це вже неодноразово нами відзначалось. Імена митрополита Антонія і єпископа Ларіона відомі лише з фальсифікатів (див. III, № 9, 11—12, 17, 19).

3. Викликає підозру складання в один і той самий день чотирьох грамот від імені князя Лева Даниловича: 8 жовтня 1292 р. Крім досліджуваної, з'явилось ще три документи, причому один із них у Перемишлі, а два у Львові (див. ще III, № 11—12, 14). Датуючи ці чотири документи, фальсифікатор дотримується однієї і тієї самої помилки: 8 жовтня не була п'ятниця, а середа.

4. Викликає застереження уміщений наприкінці тексту підпис писаря: „A pisarz Zacharyasz Wichot". Він у різних варіантах є у фальсифікатах, писаних від імені Лева Даниловича (див. III, № 6, 9, 11—13, 15, 17—19 та ін.), проставляння підписів під князівськими документами невідоме у XIII ст.,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

а з'являється лише в давньоукраїнській (польській, чеській та ін.) дипломатиці з XV ст.

Що покликало до життя досліджувану грамоту? Немає сумніву, що однією з найвагоміших причин була потреба документального підтвердження прав власності єпископства на землі у селах Вовчому (Вільчому) і Мостищах. Обґрунтування прав власності на землі у XV—XVII ст. постійно стояло на порядку денному в Перемишльському єпископстві. Особливо воно загострилось у XVI ст. На це вказують тривалі судові процеси, обстеження й ухвали королівських комісій і т. ін. між містом, магістратом Перемишля і єпископством, між православним і римо-католицьким єпископствами (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 10, 100). Траплялися розгляди справ, що торкались прав власності громад церков Івана Хрестителя у Перемишлі та Успіння Богородиці у Вовчому („на Вільчому"), зокрема, щодо статусу границь земель (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 10, 20, 200 та ін.). Іванохрестительська церква у Перемишлі згадується також в іншій грамоті, писаній від імені князя Лева, сина Данила, згідно з якою їй дане право власності на село Грушевичі (Рушевичі): „**сѣмоу Иѡанноу· кп҃пии перемыскои придали ксмо· сѣло Роушкевичи**" (III, № 19).

Коли і при яких обставинах з'явився досліджуваний документ,— точно невідомо. Треба, однак, здогадуватися (для цього, передусім, служать інші Левові документи), що це відбулося у XVI ст. і, зокрема, після 1535 р. (рік, у якому мали згоріти всі фундаційні грамоти, що були раніше надані князями і королями Перемишльському єпископству, пор. IV, № 38). Статистика королівських трансумптів, у тому числі й досліджуваної грамоти, свідчить, що її поява, як і основна більшість князівських документів, пов'язується з діяльністю королівської канцелярії при Сиґізмунді II.

Для створення досліджуваного документа, однак, мусили служити акти чи документи, які нині невідомі, принаймні ті, що стосувались обсягу земель, границь земельних угідь. Усної традиції, як це часто траплялося, було замало. Монастир у Вовчому, як уже згадувалось, засвідчений у документах з XVI ст. Крім того, при безпосередньому укладанні тексту фальсифікатор мусив послуговуватися текстами інших, раніше створених грамот, що писалися від імені князя Лева Даниловича чи Лева (якщо його виготовлення не завдячує одному і тому самому авторові чи групі авторів скрипторію середини XVI ст.). До такого висновку спонукає порівняльний аналіз текстів грамот з датами 80—90-х років XIII і початку XIV ст.

Досліджувана грамота збереглася у семи списках, які створювались у XVI—XX ст. Списки у видовому значенні ідентичні, походять з тексту першого підтвердження грамоти у 1549 р. Грамота збереглася лише у перекладі старопольською мовою.

1. (Мац.). Список канцлера королівської канцелярії Самуеля Мацейовського. Створений у Кракові 27 серпня 1549 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. Підтвердження грамоти здійснено на прохання

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

єпископа Антонія Радиловського. В основу списку покладений руський пергаментний „ориґінал“ грамоти князя Лева. Старопольс. мова. Переклад списку, очевидно, здійснено під час складання королівського підтвердного документа. Місце зберігання списку невідоме.

2. (КК-1). Список № 1 невстановленої особи королівської канцелярії. Створений у Кракові 20 березня 1553 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 28. Дод. різні документи. Крім того, див. **КК-2**). Старопольс. мова.

3. (ЛМ). Список Литовської метрики. Створений перед 6 лютого 1564 р. (дата запису документа) у складі скороченого трансумпту короля Сиґізмунда II (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. 9, k. 15—15 zw.). Старопольс. мова.

4. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений 30 червня 1625 р. під час облятування князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**) в актову книгу ґроду. Внесення списку в книгу відбулося на прохання Михайла Літинського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 344, арк. 757—759; грамота кн. Лева Даниловича, с. 758). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVII ст., яке дещо збільшене щодо письма підтвердного документа. Правопис типовий для XVII ст. Виділяється малюнок великих літер **B, P, W**, малих — **z, d**, сполучень **cz, rz, ch** та ін. Графема **z** позначає два звуки **z** і **ż**, **y** — **j, i** та **y**; **i** — **i** та **j**. Чітке написання носових голосних **ą** і **ę**. Текст поданий без абзаців, майже не членується розділовими знаками.

5. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений у 1625 р. після внесення князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з датою 27 серпня 1549 р. (див. **Мац.**) в актові книги ґроду. Виступає як екстракт обляти грамоти з книг Перемишльського ґродського суду (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 1—1 зв.). Старопольс. мова. Дрібне канцелярське письмо XVII ст. Текст уміщений на двох спарених аркушах пожовклого паперу розміром in folio. Правопис списку загалом відповідає правописові підстави **ПҐС-1**. Це стосується графіки письма, членування тексту і пунктуації. Неправильне відчитання деяких місць у тексті, однак, зумовило окремі помилки, наприклад, щодо закінчень слів: замість „wzgore“ подано „wzgure“, замість „Kryloszany“ — „Krylosa“ (слово „Kryloszany“ — правлене) та ін. Неправильно відчитане слово „przenajswietszey“ замість „przenayczystszey“, спостерігаються пропуски букв у словах. Окремі слова підкреслені. На полях проти *датаційної формули* напис: „A nativitate X(ris)ti 1292“. На початку списку давні діловодні номери і заголовок: „Actum in castro Premisliensi, in Terminis Castrensibus Capitanealibus iudicialibus simulque querelatum et causarum officii feria tercia post festum sanctorum Petri et Pauli apostolorum proxima anno domini millesimo sexcentesimo vigesimo quinto“. Під текстом паперова печатка

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

перемишльського старости Станіслава Цьолка Понятовського з нечітким зображенням і написом у двох обідках. Леґенда: „STANISLAVS CIOLEK PONIATOWSKI CAPITANEUS PREMISLIENSIS“. Праворуч підпис: „Correxit Kulczycky m(anu) p(ropria)“, внизу — „Legit cum actis Kolankiewicz“. На звороті другого аркуша документа напис: „Oblata privilegiji super bona Wilcze per Ducem Leonem Dati per Serenissimum vero Sigismundum Augustum confirmati p[ro] parte cujus interest serviens. In castro Prem[isliae] 1625“.

6. (КК-2). Список № 2 невстановленої особи королівської канцелярії. Створений у Варшаві 23 грудня 1754 р. у складі підтвердних документів королів Сиґізмунда II з 1553 р. (див. **КК-1**) та Авґуста III. Старопольс. мова. Відомості про список основуються на повідомленні А. Петрушевича: „Augustus III rex Pol(oniae) (Varsaviae fer(ia) secunda post festum s(ancti) Thomae ap(ostoli) proxima) confirmat privilegium Sigismundi Augusti (Cracoviae in Conventu Regni feria secunda post Dom(inicam) Judica 1553) donationis Leonis ducis Russiae de dato Premisliae 6800 dic 8 Octo(bri) monasteri Wilcze et villae Mostyszcze pro ecclesia cathedr(ali) s(anctai) Joannis Premisliae“ (див.: Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 195).

7. (Турк.). Список Софії Турковид. Створений у квітні 1936 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (пор. **Мац.**) (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 3—5; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 4—5). Старопольс. мова. В основу списку покладений список **ПҐС-2**. Являє собою машинопис, правлений рукою (два наступні примірники, арк. 5—11). Правопис здебільшого ідентичний з правописом-підставою **ПҐС-2**. Багато слів у списку, однак, відчитано неправильно: замість „winogradow“ подається „winogrodzie“, відповідно „dziesięcine“ — „dziesięcin“, „Wiaz“ — „Uraz“ та ін. Пропущені слова „z targu“.

Текст грамоти повністю не публікувався.

Текст документа старопольською мовою

У цьому виданні текст досліджуваної грамоти подаємо за списком **ПҐС-1**.

Ja kniaz Lew, syn krola Daniela.

Rozmowiwszy się z naszemi boiary iako pradziad nasz krol Wielki Włodzimierz y ociec nasz nadal metropolitom y wladykom po wszytkich ziemiach ruskich takze y my Bogu y Wniebowzięciu Przenayczystszey Bozey Matki y swiętemu Janowi wladyctwa przemyskiego monaster Wilcze y wies Mostyszcza od przekopa brzegu Sanu, przed Mostyszczami ze wsią od brzegu Sanu dolem przekopą

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

do jeziora Podwierzbnego y brzegem jeziora od Podwierzbnego do Bialego Kamienia, od Bialego Kamienia na Krzywy Wiar y na Czerwone Lozy do Wiazru rzeki y z mlynem na Wiazru [!] y Sanem wzgore brzegiem do pomienionego mieysca, dalismy [i] daiemy na wieki wieczne pole y z lasy, wies z ludzmi y dziesięciny, z targu, y z mostu, y z mytem, y z przewozu dziesiątą grzywnę, y z winogradow naszych dziesięcinę dawac na wieki wieczne.

Aby nie bylo oddalono od sey swiętey cerkwie wyzey napisaney.

A kto na moie slowo ustąpi, sąd mi z nim przed Bogiem, niechay będzie klątwa Boza na nim y swiętych oycow trzechseth osmnastu Niceyskiego soboru na tym swiecie y na przyszlym w dzien strasznego sądu Bozego.

Na cosmy hramotę naszą dali y pieczęc swoią przywiesili.

A przy tym byli swiadkowie metropolit halicki z Kryloszany Antoni, y wladyka przemyski Laryon, y kniaz Jendrzey Jaroslawicz, y pan Wasko, y inszych bojar wiele bylo przy tym.

A pisana i dana hramota we Lwowie, w piątek miesiąca octobra osmy dzien lata szesctysiącnego osmsetnego.

A pisarz Zacharyasz Wichott.

Переклад

Я князь Лев, син короля Данила.

Розмовившись з нашими боярами, так само як наш прадід великий князь Володимир і наш батько надавав [землі] митрополитам і владикам по всіх руських землях, так і ми Богові й Успінню пренайсвятішої Божої Матері та святому Іванові Перемишльського єпископства [даємо] монастир Вовче і село Мостища: від перекопу берега Сяну перед Мостищами з селом, від берега Сяну низом перекопу до озера Підвербного і з берегом озера від Підвербного до Білого Каменя; від Білого Каменя на Кривий В'яр і на Червоні Лози до ріки В'яру, і з млином на В'ярі і верхом берега Сяну до названого місця, дали і даємо на вічні літа з лісами, село з людьми і десятинами, з [доходами з] виторгу і з мосту, і з митом, і з перевозу десяту гривну. [Все це], щоб не було відібрано від цієї вищеназваної святої церкви.

А хто на моє слово наступить, суд мені з ним перед Богом і нехай на цьому буде Божа клятва і 318 святих отців Нікейського собору на цьому світі і в майбутньому у день страшного Божого суду.

На це ми дали нашу грамоту і прикріпили свою печатку.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

При тому були свідки: галицький митрополит з Крилоса Антоній і перемишльський владика Ларіон, і князь Андрій Ярославич, і пан Васько та інших бояр було багато при тому.

Писана і дана грамота у Львові, в п'ятницю, жовтня місяця дня 8, року 6800.

Писар Захарій Вихот.

№ 14

Грамота галицького князя Лева Даниловича перемишльському єпископові Антонію з датою 1292 р., жовтня 8, у Перемишлі, якою князь підтверджує заснування Онуфріївського монастиря у Лаврові та надає йому земельні посілості, людей і повинності щодо монастиря

Публікована грамота належить до фундаційних документів, на основі якої перемишльське єпископство та адміністрація Лаврівського монастиря захищали свої права на володіння земельними та іншими маєтностями. На підставі грамоти та інших даних збереглася традиція називання Лаврівського монастиря „княжим", поширюються оповіді про його першопочатки за князя Данила Романовича, а також про заснування монастиря близько 1270 р. Лавром Тройденовичем, далі надання йому земель князем Левом Даниловичем, нарешті, про часте перебування у Лаврові князя Лева Даниловича і його поховання у Лаврівському монастирі. У 60-х роках XVIII ст. у лаврівській церкві мали знайти труну князя Лева Даниловича тощо. Грамота представляє також інтерес для вивчення окремих суспільно-економічних питань краю, церковно-адміністративного поділу, термінології на означення титулятури осіб і топонімії.

Оригінал грамоти не зберігся. Відомі засвідчені і незасвідчені списки документа на пергаменті та папері — одноаркушеві копії, записи у формі облят у Перемишльську ґродську книгу (XVIII ст.) і її витяги, а також записи у монастирських дипломатаріях і книгах Станового комітету Львівського губернаторства тощо (див. Іл. *34*).

Відтворення зовнішніх і внутрішніх ознак протографа, а отже, й „первісного" його вигляду нині, у порівнянні з деякими іншими документами, що написані від імені галицького князя Лева, майже неможливе. Це пов'язане з втратою будь-яких відомостей про першопочатки документа, браком його ранніх підтверджень у королівських і інших канцеляріях і взагалі ранніх списків, а також появою у XVII ст. чи пізніше нових „оригіналів".

У допустимому найранішому списку грамоти (цей факт у цьому разі основується лише на тому, що він пов'язаний з особою перемишльського православного єпископа Сильвестра Гулевича-Воютицького, 1635—1643 рр., див. **БМ**), на жаль, нічого не сказано про зовнішню форму і вигляд документа. Він усього-на-всього найраніша копія з тих, що відомі. Інший спи-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

сок відомий з 1720-х років. Його підтвердив король Авґуст II на прохання ігумена монастиря Єзекиїла Бончаковського (IV, № 96, див. **НСОМ**) і разом із іншими документами був вписаний (облятований) у Перемишльських ґродських книгах. Із запису обляти 1727 р. (див. **ПҐС**) не можна також з'ясувати відомостей про вигляд грамоти, хоч *вступний протокол* (клаузула *нарації*) підтвердного документа короля Авґуста II інформує про долю багатьох документів монастиря, а серед них, мабуть, і грамоти князя Лева Даниловича. Треба все ж таки припускати, що існував і підтверджувався якийсь, принаймні проміжний, „протограф". У протоколі документа мовиться: „ми [король] з великим болем дізналися, що інші численні фундації, привілеї, диспозиції і доручення, які зберігалися у згаданих згромадженнях, у суботу після свята святого Лаврентія, служителя храму й мученика, року Божого 1707 згоріли у братстві церкви та монастиря і перетворені на попіл. Як доказ про ці факти розповів настоятель вказаного згромадження у Перемишльському замку в суботу після свята святого Михайла Архангела найближчого до названого року і просив нас через певних наших радників, що перебувають біля нас, щоб ми прихильно [та] ласкаво [спробували] оті названі грамоти для згаданого згромадження святого Онуфрія під назвою Лавра апробувати, підтвердити, ратифікувати і [тим самим] поновити" („simulq(ue) summo cum dolore conquestum nobis esse, quod(que) alia plurima privilegia fundatio, dispositiones iura ac transactiones supradicto conventui serviens sabbatho post festum sancti Lavrentii Levitae et Martiris, anno domini millesimo septingentesimo septimo per ecclesiae et monasterii conflagrationem igne combusta et in favillam redacta fuerint, prout manifestatio in castro Prem(isliensi) sabbatho post festum sancti Michaelis Archangeli, proxima anno praefacto, per superiorem praedicti conventus facta praemissa fusius enarrat. Supplicatumq(ue) nobis est per certos consillarios nostros lateri nostro assidentes, quatenus praetactas lit[t]eras Conventui memorato sancti Onophrii Laura dicto, approbare, confirmare, ratificare et innovare benedigne dignaremur") (IV, № 96). Тим часом, З. Стшетельська-Ґринберґова згадує ще про один пергаментний список, який начебто був відтворений на підставі раніших копій [!] після знищення у вогні пергаментного примірника у 1707 р. Дослідниця твердить, що „той документ на пергаменті характеризується старожитніми рисами, але виглядає як копія. Не має він підпису Лева [!], ні печатки" (Strzetelska-Grynbergowa, s. 95—96). Водночас ще з одним пергаментним примірником цієї ж грамоти, що створювався „під ориґінал", правдоподібно, у XVII чи у першій половині XVIII ст., ознайомився П. Кеппен в Архіві василіянських монастирів у Львові (Онуфріївський монастир) (**ЦВАЛІБ**). Він, попередньо оглянувши, відніс його навіть до XIII ст. (Свенцицкий, с. 131), що пізніше К. Калайдович спростовує, називаючи список підробкою XVIII ст.

Сказане аж ніяк не означає, що прообраз невідомого за змістом протографа досліджуваного документа не міг бути створений у XIII ст.

Структура документа зберігає усі три частини формуляра середньовічного документа: *вступний протокол*, *власне зміст* і *закінчення — прикін-*

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

цевий протокол. Кожна з названих частин репрезентована відповідною кількістю клаузул. Форма подання формулювань клаузул, відповідно, подібна до клаузул інших документів, писаних від імені князя Лева чи Лева Даниловича. Найбільшим змінам за змістом піддається клаузула *диспозиції*. У досліджуваній грамоті також у дещо поширеній формі виступає клаузула *санкції*, яка включає формулу *маледикції* (закляття). Цей елемент формуляра є частим у давньоукраїнському документі, має місце і серед описуваних Левових документів (див. III, № 5, 9, 13 та ін.).

Не всі списки документа однаково датовані, зокрема що стосується числа дня. Грамота писана і видана у Перемишлі: „**в пѧтокъ мⷰца ѡктобрїа оу ѩ҃. дн҃ъ лѣта ≠С҃С҃Ѡ҃-го**“ (**ЦВАЛБ, КМ**), а також „**в пѧтокъ· мⷰца ѡктоврїѧ оу в҃.**[1] **день· лѣта ≠С҃С҃Ѡ҃-го**“ (**БМ**). Водночас ряд списків тієї ж грамоти подає паралельно дату за візантійською і новою (діонісівською) ерами: „**въ пѧтокъ мѣсяца октоврія въ 8 день лѣта отъ створенія свѣта ведлугъ хистории словенскихъ семтисячного осмсетнаго· отъ народзенія сына божого тысяща двѣста девятдесятъ два**“ (**НО**). Аналогічне *формулювання дати* засвідчене у списках, писаних латинською мовою (**Лмон., НООМ, Волчан., ПҐС, СКГ, Лмон.-1, Лмон.-2**). Превалює подвійне датування.

Таким чином, *формулювання дати* грамоти у першому випадку подано за одним візантійським літочисленням (6800 рік), у другому — за подвійним, візантійським і новим літочисленнями (8 жовтня 6800 або 1292 року). Хронологічно ранішим для грамоти, очевидно, слід визнати одинарний варіант дати. Подвійне датування документів, як відомо, поширюється в Україні переважно з другої половини XIV—XV ст. і використовується на ранніх етапах вживання першосічневого початку року (Кісь, с. 219—223). Поява цього типу датування у розглядуваному документі, можливо, пов'язана з часом застосування транслітерації українського тексту латинськими буквами або його перекладом, що переслідувало, очевидно, мету більшої дохідливості та доступності тексту грамоти для урядових кіл. У зв'язку з прийняттям для грамоти першосічневого початку року Р.-С. Лукань датує її 1291 роком (Лукань, ч. III, с. 37).

Дата року грамоти у різних списках різними дослідниками прочитується неоднаково. Оглядаючи у Львівському Онуфріївському монастирі наприкінці січня чи на початку лютого 1822 р. лаврівську грамоту, П. Кеппен, за свідченнями В. Левицького, зауважував, що вона написана „**≠С҃С҃Ѡ҃Г҃О҃**“ року, тобто 6803, а не „**≠С҃С҃Ѡ҃Г҃О҃**“ — 6800 року, бо над літерою **г** начебто прочитувалася титла **г҃** (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 183). Пізніше, основуючись на порівняннях двох документів князя Лева Даниловича, виданих для Лаврівського і Спаського монастирів, дослідник заявляє: „Грамота Лаврівського Онуфріївського монастиря дана йому у 6803 (**≠С҃С҃Ѡ҃Г҃О҃**) року незважаючи на те, що у підтвердній грамоті Авґуста II від 31 січня 1726 р., у якій весь цей документ переписаний польською мовою, вказаний рік „sescztysiacznoho osmsetnoho“ (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328,

[1] Число дня **в҃** (2) скопійоване помилково. Згідно з більшістю інших відомих на сьогодні списків — **ѩ҃** (8).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

д. 383, л. 13—14). Зауважимо, що, прочитавши дату документа 6803, П. Кеппен допомагає усунути сумнів про те, що під одною датою не могли з'явитись грамоти у Львові і Перемишлі. Він так і твердить: „Це породжує сумнів, який, здається, можна усунути тільки тоді, коли докажемо, що одна з них (і якщо так, то, ймовірно, перемишльська) писана не в 6800, а в 6803 р., бо рік її подано так, що над буквою **г** є ще одна окрема титла, яка надає їй значення числівника". А щодо пізніших списків, зокрема згаданого списку підтвердного документа короля Авґуста II, то дослідник твердить, що „у підтвердній грамоті може бути помилка" (Свенцицкий, с. 131—132). Таким чином, дата року, зокрема, останні дві літери цифри прочитувалися не як частина цифри, а як відмінкове закінчення числівника, отже, склад **-го** вказував лише на родовий відмінок числа. А. Петрушевич допускає проставлення цієї титли над літерою **г**, але вважає це пізнішим фактом. На доказ нагадує про відсутність титли у списку лаврівської грамоти, який був виготовлений для М. Рум'янцева, у якому рік видання позначений лише двома літерами „≠ѕѡ" (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 183). Обстежувані нами списки нині не дають підстав для перевірки явища. Зберігаємо дату року 1292.

Водночас окремі списки, писані латинською мовою, фіксують рік грамоти 1254-й (Strzetelska-Grynbergowa, s. 94—96), вписання якої могло бути наслідком певних упереджень ченців або, найімовірніше, недбалим відчитанням дати копіїстом чи перекладачем, або ж, якщо йдеться про надрукований текст, то друкарською помилкою (Там само).

Наукове використання документа, мабуть, почалось з XVIII ст. Очевидно, знаючи про княжу грамоту Лаврівському монастиреві (не могло обійтися і без ознайомлення з леґендарною оповіддю), у 1737 р. П. Прущ безапеляційно зауважує, що князь Лев після смерті дружини „вступив до монашого чину святого Василія у Самбірському повіті (який сам збудував [мається на увазі монастир] і забезпечив йому маєтності)" (Pruszcz, s. 121, перше видання 1662 р.). Виникає питання, про який монастир йдеться: у Спасі чи Лаврові, бо, згідно з іншою оповіддю, князь був похований у Спаському монастирі. У записі П. Пруща згадано монастир у Самбірському повіті. Згодом (1783) ті самі слова в іншому контексті повторив І. Стебельський (Stebelski, s. 47—59). У 70—80-х роках XVIII ст. текст грамоти вивчає спеціальна урядова комісія львівського губернаторства. Після дослідження її текст вноситься у складі підтвердного документа короля Авґуста II до т. зв. маєстатових та інших книг Станового комітету (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, спр. 245, кн. 1, с. 5—10 та ін.). Дещо раніше текст грамоти з'являється на сторінках дипломатарія Лаврівського монастиря (див. далі **Лмон.-1, Лмон.-2**). Історією грамоти цікавився кустош львівського єпископства другої половини XVIII ст. А. Левинський. Свідченням цього є листування з Я. Слонімським — метрикантом Коронної метрики у Варшаві з 1775 р. (Там само, ф. 201, оп. 4-б, спр. 350, арк. 1; про це листування також див. далі). 1822 р., перебуваючи у Львові, грамоту аналізує (поряд із іншими Левовими документами) П. Кеппен. Дослідник не сумнівався у давності датованої 8 жовтня 1292 р. грамоти князя Лева Даниловича, ви-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

даної для Онуфріївського монастиря у Лаврові, але в одному з листів від 3 лютого 1822 р. К. Калайдовичу застерігав: „Дивно [...], що у ній уже зустрічаються слова костел і пан [...] Ще повинен зауважити, що у грамоті мовиться про Антонія, митрополита галицького з Крилоса“ (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 383, л. 11; Кеппен. Биография.., с. 58). П. Кеппен під час перебування у Перемишлі мав змогу (завдяки І. Лаврівському) ознайомитися також з грамотою князя Лева Даниловича, яка видана для Спаського монастиря (див. III, № 12), і порівняти з датою грамоти, виданої для Лаврова, з якою він ознайомився у Львові. Дати виявились ідентичними, і хоч, як зауважує дослідник, „у першій місцем написання показаний Львів [ідеться про грамоту Спаському монастиреві у Спасі.— ***О. К.***], а в другій — Перемишль, а писав один і той же писар“ (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 383, л. 13). Спостереження П. Кеппена треба вважати одними з найраніших, відомих нам на сьогодні, фахових оцінок, що стосуються достовірності документа (див. далі також: Купчинський. Дослідження.., с. 139, 143). Дещо пізніше невстановленою особою була скопійована грамота для Лаврова і надіслана зі Львова в Москву (**КР**), на основі якої згодом робить опис і частково публікує текст документа О. Востоков (Востоков, с. 115—116). У 1820-х роках знайомиться з грамотою Ф. Сярчинський. Ідеться про згадки у його рукописному „Нарисі про початки василіянських монастирів“ (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 1087/III, арк. 243 зв.). У 30-х рр. XIX ст. згадує її невідомий автор (припускають, А. Бельовський) у своїх подорожніх записах „Перша прогулька по Галичині“, описуючи історію монастиря і його духовні багатства (Там само, спр. 2865/III, арк. 16—17). У 30—50-х роках XIX ст. Левову грамоту для Лаврівського монастиря досліджує Д. Зубрицький. Він трактує її „автентичним документом“, публікує кириличний текст грамоти (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 16—19). Після 18 років він, зрештою, повторює публікацію (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 77 і розділ „Подлинные бумаги“, с. 16—19), причому зовсім не змінюючи своєї думки щодо автентичності документа. Але чи не найбільше уваги приділив грамоті А. Петрушевич. Він, насамперед, зібрав усе, що було відоме у літературі про неї, а далі прокоментував її зміст і форму та опублікував текст. Досліджуючи документ, він аналізує справу леґендарної оповіді, пов'язаної з історією засновника монастиря Лавра, спиняється на ряді фактів змісту, передусім, особах свідків і повторює за К. Калайдовичем уже в 1849 р. тезу, що документ фальсифікат (Петрушевич. Ист. известия.., ч. 16, с. 258—259; ч. 17, с. 259—260). На цьому вчений не зупиняється, поновно публікує текст грамоти і поглиблює ряд своїх ранніх спостережень щодо його недостовірності. Тоді А. Петрушевич звертає увагу на час написання лаврівської грамоти (він збігається з часом появи грамоти для Спаського монастиря і Святомиколаївської церкви у Львові) та місце написання (порівняно з місцем написання названих грамот розташоване на віддалі не менше 80 км), що остаточно відкидає будь-які можливості віднести документ до автентичних. У контексті свого бачення документа він різко кри-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тикує повідомлення перемишльського шематизму за 1837 р., у якому документ трактовано як достовірний. Він уважає, що таке повідомлення „ґрунтується на пустих здогадах і підроблених грамотах Лева“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 85—86, 168—171). Згадує про грамоту, використовуючи інвентар бібліотеки Лаврівського монастиря 1826 р., А. Созанський (Sozański, s. 13, N 17). А. Добрянський, тим часом, з невідомих причин, не використовує грамоту у своїх працях (можливо, йому вона була менш відома, хоч стосується перемишльського єпископства та єпископів, які мали б її згадувати, бо надавалася перемишльському єпископу, а серед свідків виступає „**влѧка прѣмысцкыи Ларионъ**“). Не відносить до автентичних давньоукраїнських грамот документ, писаний від імені Лева Даниловича для Лаврівського монастиря, Г. Данилович. Він перекладає її уривок польською мовою і включає до свого „Skarbca“, одночасно констатуючи, що „документ, здається, був підсунутий [королю] на підтвердження у 1727 р. [Йдеться про обляту його у Перемишльських ґродських книгах, бо саме підтвердження короля Авґуста II відбулося 1726 р., див. IV, № 96 і список **НООМ**], принаймні границі маєтку такі обширні і непевні, що належить сумніватися в автентичності, форми акта — незвичні“ (Daniłowicz, I, s. 128).

Тоді та пізніше з’являється низка праць авторів, у яких безсторонньо, а часто повністю безкритично трактовано документ як повноцінний продукт XIII ст., незважаючи на те, що в літературі заперечувалась будь-яка підстава вважати його достовірним. Насамперед варто назвати патріотичні повідомлення монаших шематизмів Чину Василія Великого за 1859 і 1867 рр. У першому прямо мовиться про надання Лаврівському монастиреві князем Левом 8 жовтня 1292 р. „обширних земельних посілостей“ (Шематизм, 1859, с. 21—22; див. також: Коссак, с. 23). Подібно використовують документ В. Площанський (Площанский, с. 323, 327—328), Л. Дідушицький (Dzieduszycki, s. 614) та інші (див. статтю „Монастир у Лаврові“ анонімного автора у журналі „Наука“, що видавався за редакцією І. Наумовича і К. Лужницького (Монастыр.., с. 313). З. Стшетельська-Ґринберґова заявляє: „Автентичність грамот Лева беруть під сумнів, але хоч би вони були підроблені, то не набагато пізніше“ (Strzetelska-Grynbergowa, s. 95). Подібної оцінки дотримуються К. Мокловський і М. Соколовський (Mokłowski, Sokołowski, s. 531—558), роблячи на основі ерекційної псевдограмоти історично-мистецтвознавчі висновки.

Новий етап в оцінці документа настав у 90-х роках XIX і упродовж XX ст. Тоді здебільшого повторювались оцінки ранішого часу. Більшість дослідників остаточно відкидає будь-яке визнання автентичності грамоти.

Критика тексту дала можливість визнати документ неавтентичним О. Огоновському (Огоновский, с. 102), І. Линниченкові — підтверджує висновок А. Петрушевича (Линниченко, с. 54), І. Крип’якевичу (Крип’якевич, с. 100; його ж. Джерела.., с. 22) та Р.-С. Луканеві (Лукань, ч. III, с. 37). На неавтентичності документа наголошують М. Голубець (Голубець. Лаврів, с. 38), В. Січинський (Січинський, с. 1—2), О. Кучера (Kuczera, s. 40) та ін.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

У найновіших часах подекуди знову трапляються випадки безкритичного ставлення і використання тексту грамоти, її цитування, але це переважно поширюється на ненаукову літературу.

Поданий огляд не вичерпує усієї історіографії документа. Проте з усього, що виявлено, проглядним є поділ дослідників на основі оцінки документа щонайменше на дві групи: одна з них уважає грамоту підробкою і фальсифікатом, друга — не звертає увагу на достовірність документа, використовує його зміст і неодноразово публікує. Тих дослідників, які відносять документ до неавтентичних, є більше і з їхньою арґументацією не можна не погодитись.

У цьому контексті наводимо ще декілька спостережень, зокрема, над документальною спадщиною Онуфріївського монастиря у Лаврові та її стосунку до грамоти, писаної від імені Лева Даниловича. Зауважимо, що у пов'язанні цих документів із грамотою так само відзначені певні неточності та непослідовність щодо можливого її використання, а отже, згадок грамоти у пізніших актових і документальних джерелах. Вони стосуються також розбіжностей із хронікальними працями XVIII ст., що у свою чергу свідчить не на користь автентичності Левової грамоти. Наведемо приклади: „Lawrow — monaster s[więtego] Onufrego" згадується уже в грамоті Владислава II, виданій 21 серпня 1407 р., згідно з якою король підтверджує усі маєтності перемишльського єпископства (AGZ, t. VII, s. 50—51; див. IV, № 19), але чимало дослідників уважає грамоту всього-на-всього пізнішою підробкою. Іншим свідченням давності документального складу монастиря є грамота того ж короля від 21 січня 1422 р., видана у справі суперечки перемишльського єпископа Іллі зі селом Стрілковичами. У ній визначаються межі земельних угідь, як було „**за кнѧзѧ Льва· и за кнѧзѧ Юрьа**", де свідками були „**намѣстникъ· лавровьскын· Ефтимин· и старци· лавровьсции**", але немає ні одного слова, яке б торкалося досліджуваного документа князя Лева, хоч треба було чекати покликання на нього сторін. Його, очевидно, просто не було (див. IV, № 23). До цього ряду можна було б зарахувати й раніше виданий королем Владиславом II документ 28 квітня 1415 р., яким король, як про це свідчить рукописний дипломатарій Лаврівського монастиря (оригінальна назва „Historia monasteru Lawrowskiego...") з 1771 р., начебто „підтверджує грамоту, видану Левом, князем і засновником Лаврівського монастиря на користь Терлівської церкви, де називається монастир у с. Терлі" („confirmat lit[t]eras a Leone principe et fundatore hujus monasterii Lawroviensis datas in rem ecclesiae Terlecensis ubi nominatur monasterium Terlecen(se)") (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 306, арк. 2). Саме чи не ця згадка в дипломатарії дала поштовх для пов'язання князівської грамоти з документом короля Владислава II (Голубець. Лаврів, с. 39), проте при звірці цього факту з текстом документа для села Терла, датованого 28 квітня 1415 р. (див. у цьому виданні IV, № 21), і його підтвердження королем Сиґізмундом I з 18 червня („sabbatho proxima ante festum S[anctissimae] Trinit[a]tis") 1519 р. у Кракові (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 306, арк. 2) Левовий документ Лаврівському монастиреві не

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

згадується. У зв'язку з цим треба вважати, що згадка у дипломатарію є лише вільною творчістю його укладача. У літературі ототожнення даних описуваної грамоти Лаврівському монастиреві з грамотою Владислава II з 1415 р. ґрунтується переважно на тому, що церква с. Терла названа монастирською (Площанский, с. 328). Але при цьому не можна відкидати факту, що разом із Лавровом в один і той же час існував монастир у с. Терлі, який також міг володіти князівськими грамотами, про які пізніше згадують королі. За свідченням Е. Коссака (Коссак, с. 190), у с. Терлі монастир існував ще після 1519 р. Певною вказівкою на існування документів монастиря у ранні століття може також слугувати й узагальнююча згадка про надані володарями „попередниками" привілеї Лаврову в грамоті Сиґізмунда I з 1524 р. (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 4, фасц. 140, арк. 3595). Проте вона також безпосередньо не вказує на будь-який зв'язок із князівською грамотою. Зауважимо, що на початку XVI ст. Лаврівський монастир одержує чимало дарчих та інших документів. Тоді, зокрема у 1523, 1549, далі у 1637 і 1665 роках (за літературними даними), описувана грамота мала також апробуватися польськими королями. Однак ці факти, як свідчить перегляд текстів королівських документів та інших матеріалів за названі роки, не знаходять підтвердження. Відомостей про конформацію Сиґізмундом I грамоти Лева Даниловича у 1523 р. (Голубець. Лаврів, с. 38, література), до речі, не подають і супровідні джерела. Не виявлена сама королівська грамота під такою датою. Очевидно, треба думати, що йдеться про документ Сиґізмунда I, виданий монастиреві на прохання перемишльського єпископа Якима 21 жовтня 1524 р. у Львові, який помилково був уведений у науковий обіг під 1523 роком. Але, як виявлено, й документ з 1524 р. не містить жодних згадок про грамоту князя Лева Даниловича. У його *нарації* загально мовиться — монастир, названий Онуфріївським, „іншими словами його „маєтності", на якому він фундований „нашими попередниками" („in quo a praedecessoribus nostris fundatum est"), і не називаються імена фундаторів, як це має місце в інших підтвердних документах. Про яких „попередників" йдеться,— невідомо. Допустимо, що таким загальником королівська канцелярія страхувалася перед зауваженими нею фальсифікатами. Не згадується досліджувана грамота й у документі короля Сиґізмунда II від 27 серпня 1549 р. Король на прохання перемишльського єпископа Антонія Радиловського фактично лише підтверджує грамоту з 1524 р. У тексті документа Сиґізмунда II зазначено, що пропонований для підтвердження єпископом Антонієм лист, раніше виданий „від імені небіжчика батька", тобто Сиґізмунда I, виявлений у „наших королівських книгах" („in lit[t]eras ipsius infrascriptas in Libris cancellariae nostrae repertas sub titulo divi olim parentis nostri emunitas"), на чому й закінчується мотивація появи документа. (Подібно про грамоту Лева Даниловича не йдеться у розмежувальних документах монастирських земель короля Сиґізмунда I з 1554 і 1559 рр.) (ЦДІАЛ, ф. 166, оп. 1, спр. 510, арк. 443—454.) Обидві грамоти з 1524 і 1549 рр. відомі з підтвердного документа короля Авґуста III від 28 січня 1761 р., який видавався на прохання ігумена Лаврівського монастиря Корнила Лавровича (Там само, ф. 13, оп. 4, фасц. 140, арк. 3595,

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

3600; ориґінал документа до війни зберігався у монастирському архіві у Лаврові, пізніше внесений у Перемишльські ґродські книги (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 613, арк. 425—439) та маєстатові книги Станового комітету у Львові (Там само, ф. 575, оп. 1, спр. 246, арк. 103—109). (Документ також зберігся у формі витягів і копій із названих книг з XVIII ст., НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ ф. Теки Подолинського, № 524/2, арк. 794—795.) У зв'язку з цим слід також зауважити, що не згадано про грамоту князя Лева Даниловича при внесенні документів з 1524 і 1529 рр. у книги ґродського суду (допускаючи при цьому можливість існування варіантів), що, напевно, було б окремо підкреслено ченцями у дипломатарії Лаврівського монастиря з 1771 р. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 306, арк. 1—2). Не додають інформації про це сумарій документів монастиря 1785 р. і окремі добірки монастирських документів (Там само, спр. 118, арк. 44—63), записи у „Збірці прав Лаврівського монастиря" 1787 р. (Там само, с. 36), а також матеріали Крайової табулі, при внесенні у книги якої окремо переглядалися документи (ЦДІАЛ, ф. 166, оп. 1, спр. 2896/76, арк. 51).

Водночас немає будь-яких згадок про грамоту князя Лева Даниловича у документах, пов'язаних з діяльністю монастиря за 1637 р. Їх за цей рік виявлено три. Перший підтверджує привілеї, надані монастиреві за раніші роки, зокрема 1524 р. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 306, арк. 3), другий засвідчує судові позови монастиря з адміністратором м. Самбора Ліґензою у зв'язку з захопленням ним селян громади Нанчівки (Площанский, с. 330), третій — позови перемишльського єпископа Афанасія Крупецького, монастиря та різних осіб (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, спр. 359, арк. 660—664). Подібно склалося з грамотою 1665 р. У згаданому записі „Збірки прав Лаврівського монастиря" з 1787 р. вказується, що „найранішу дарчу великого князя Лева з 1292 р. дня 8 жовтня, написану руським письмом", мав би наводити документ від 2 березня 1659 р. Антонія Винницького, в якому єпископ відмовляється від прав власності на маєтки Лаврівського монастиря на користь останнього в особі настоятеля Йосифа Тишовського. (Цей документ підтверджений 8 серпня 1665 р. польським королем Яном Казимиром) (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 118, арк. 36). Ориґінал підтвердження до війни зберігався в архіві монастиря у Лаврові). Проте грамота Лева у цьому випадку також не згадана. Вона могла служити основою для тексту єпископської грамоти, зокрема щодо визначення земельних угідь, могла й показуватися королю при виданні грамоти, але конкретно про неї не йдеться. У клаузулі *нарації* єпископського документа згадано, однак, що факти документа спираються на привілеї старожитніх фундаторів монастиря („starożytney swiątobliwych fundatorów monasterow y cerkwi intencyi", далі: „swiątobliwych fundatorów miejsca tego legacie według intencyi y funduszów"), при тому далі не названо жодних старожитніх експонентів і документів цих експонентів. У тексті грамоти короля Яна Казимира лише обґрунтовується автентичність єпископської грамоти („pokładany był przed nami list pargaminowy po polsku pisany ręką, z pieczęcią [...] autentyczny

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

cały, zupełny nie naruszony y żadnemu podeyżeniu niepodlegaiący“) (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 530, арк. 495—497; оп. 4, фасц. 92, арк. 679—702; ф. 575, оп. 1, спр. 246, с. 113—119). Нам документ відомий лише польською і латинською мовами.

Перше підтвердження грамоти князя Лева Даниловича з наведенням її тексту належить лише до XVIII ст. Її текст повністю подає підтверджений документ польського короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. (IV, № 96, а також список **HOOM**). У час австрійської окупації під час кампанії доведення прав власності на нерухомі маєтності 9 листопада 1781 р. грамота була внесена у складі документа Авґуста II у маєстатові книги Станового комітету губернаторства у Львові (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, спр. 246, арк. 113—119), а за окремими даними і в Крайову табулю — у групу урядових книг прав власності на нерухоме майно Галичини „Copia authentica privilegium fundatorum monasterii“. Останній список нами не виявлений.

Таким чином, факт підтвердження польськими королями грамоти Лева Даниловича можна відносити лише до XVIII ст. Щодо документів XVI—XVII ст. і грамоти князя Лева Даниловича, то тут, очевидно, йдеться про підмінені дослідниками юридичного акта апробації і підтвердження грамоти як документа його загальним змістом — адже у грамотах 1524, 1549, 1637 і 1665 рр. справа стосується також прав монастиря на земельні угіддя, які названі у грамоті Лева Даниловича, а це непрямо вказує на підтвердження князівського документа. Останнє, однак, тільки припущення. Невнесення тексту грамоти або хоч би згадки про неї у документах XVI—XVII ст., очевидно, обумовлене застереженнями щодо автентичності документа або взагалі її відсутності як такої. Щодо цього інтерес представляє також і той факт, що раніше XVIII ст. текст грамоти не вносився в актові книги ґродських і земських судів (Не виявляють грамоти записи в ґродських і земських книгах XVI ст., витяги з книг із майнових питань та інші документи монастиря у Лаврові за 1587—1759 рр.) (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, спр. 613, арк. 190—192, 237—238; ф. 201, оп. 4, спр. 88, арк. 1—20), не згадується вона серед списку актів Лаврівської архимандрії XVIII ст. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 117, 662), що, як відомо, було поширеним для більшості старожитніх документів. Адміністрацію перемишльського єпископства, а з другої половини XVII ст. монастиря, слід гадати, задовольняло зберігання „оригіналу“ документів у своєму архіві (див. переліки документів Лаврівського монастиря: Там само, спр. 117—118, 306 та ін.). Не вносилася грамота у книги Коронної метрики. Про це свідчить відповідь службовця („метриканта“) Коронної метрики Яна Слонімського від 3 серпня 1775 р. на запит архидиякона Антона Левинського у цій справі. У ній повідомляється, що „ні фундаційний привілей Лаврівському монастиреві, колись наданий князем Левом у Перемишлі у п’ятницю 8 жовтня 6800 року від створення світу, складений слов’янською або руською мовою, ні його підтвердження не знаходять засвідчень“ у Коронній метриці (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-б, спр. 350, арк. 1).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Наведена інформація, яка стосується переважно обігу документальної спадщини монастиря за XV—XVII ст., не виявляє прямих згадок чи покликів на грамоту князя Лева Даниловича, не кажучи про цитування її тексту (про давні документи, до речі, під час підтверджень або апробацій ніколи або майже ніколи не забувала зацікавлена сторона), і це також не свідчить на користь існування грамоти (ориґіналу чи списку) у XIII ст.

Неавтентичність досліджуваного документа ілюструється низкою його конкретних внутрішніх ознак, які стосуються як змісту, так і будови:

1. Загальна подібність до різних інших неавтентичних, писаних від імені Лева чи Лева Даниловича, грамот. Сказане поширюється на структуру документа, характер і стиль викладу тексту змісту, рудиментів клаузул формуляра, які з точністю до одного подібні одна до одної у *вступному протоколі* та *закінченні*, хоч документи, як відомо, писались у різних містах (див. III, № 9—10 і досліджувана грамота).

2. Окремі суперечності щодо *датаційного формулювання* документа. Вони стосуються двох елементів дати — дати року і числа дня. Приймаючи, що початок року на галицько-волинських землях у XIII ст. міг обчислюватися з першого вересня, тобто на 3 місяці раніше від сучасного першосічневого року, що, як правило, супроводжувалося візантійським літочисленням „від створення світу“, поданий у подвійному *датаційному формулюванні* 6800 рік слід переводити 1291 роком, що не відповідає вказаному у формулюванні 1292 рокові н. е. На це звернув увагу ще П. Кеппен, аналізуючи грамоту князя Лева Даниловича у підтвердному документі короля Авґуста II з 1726 р., зауважуючи, що „за нашим літочисленням тут показаний 1292 замість 1291 року, бо писар не знав, що після вересня повинно вже відраховуватися 5509 років“ (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 389, л. 13—14). Втім, Р.-С. Лукань наполягає на 1291 рокові (Лукань, ч. III, с. 37). Аналогічно, правда, тільки з ще більшим розривом, може простежуватись різниця у роках при вбачанні у *датації* 6803 („ѕ҃ѿг҃ѳ“) року. Допускаючи, однак, що в Галицькій землі князівська канцелярія датувала документи за першосічневим початком року вже у другій половині XIII ст., ця суперечність може не братися до уваги. Є тут, однак, одне кардинальне питання, яке свідчить не на користь автентичності грамоти, а саме, чи для 90-х років XIII ст. було можливим одночасне датування документа у князівській канцелярії за двома системами літочислення, тим більше, що цей документ мав призначатися для внутрішнього вжитку і в церковному середовищі. Такі факти, як згадувалося, відомі з XIV ст., хоч їх значно більше у XVI—XVII ст. (Кісь, с. 219—223).

Що стосується дати 8 жовтня для 1292 р., то вона припадає, як уже відзначалось (III, № 11—13), не на п’ятницю, а на середу. П’ятниці у жовтні 1292 р. припадали на 3, 10, 17, 24 і 31 числа. О. Востоков з незрозумілих мотивів зіставляє 8 жовтня 1292 р. з понеділком (Востоков, с. 116). Число **в҃** (2), як згадувалось, виявлене лише в одному з 13 відомих списків і є результатом помилкового відчитання дати.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

3. Невідповідності місця і часу видачі документа. Вже П. Кеппен відзначав, „яким чином один і той же писар писав, а князь видав в один і той самий день дві різні грамоти, одну у Львові, а другу в Перемишлі“ [йдеться про грамоту Спаському та Лаврівському монастирям.— ***О. К.***]. Це породжує сумніви (Свенцицкий, с. 132). Сьогодні виявлено вже не дві і не три, а чотири грамоти, писані від імені князя Лева Даниловича з датою „в п'ятницю 8 жовтня 1292 р.“ (див. III, № 10—12, 14). Таким чином, доказом неавтентичності виступає невідповідність між місцем написання документів, яка дорівнює між Львовом і Перемишлем 80 км, і датою їх складання. Віддаль, яку треба було подолати з цією метою в умовах XIII ст. за день, видається надто великою. Це зауважили також О. Востоков (Востоков, с. 115—116), А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 168—170) та ін.

4. Не на користь автентичності документа свідчать згадані у його тексті імена галицького митрополита Антонія і перемишльського єпископа Антонія. Порівнюючи дві грамоти, що видані в один день для Лаврівського монастиря у Перемишлі та Миколаївської церкви у Львові (III, № 11) — у першій зафіксований „**митрополитъ галицкыи с Крылоса Антонiи**“, у другій, відповідно, „metropolitae Haliciensis Josephi de Krylos“, можна констатувати якусь надуманість і непослідовність. І це, очевидно, не можна трактувати простою помилкою чи необізнаністю фальсифікатора — виконавця замовлення.

Загадковим для цього часу виявилось також у документі ім'я перемишльського єпископа Антонія. Малоймовірно, щоб за ним приховувалась історична особа. Згадка про „Антонія єпископа“ в унівському Пом'янику XVII—XVIII ст. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 152) ґрунтується саме на відомостях досліджуваної грамоти. Цього імені не підтверджують інші джерела. Про єпископа нічого не згадує у своїй спеціальній праці А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 26—28), а що стосується повідомлення у Шематизмі за 1837 р., „Episcopus Antonius post spontaneam abdicationem episcopatus (Samborienses), circa 1292 habuit condonatum sibi, a principe Leone A[nno] 1292 vel juxta alios 1295, Monasterium Ławrow, et in locum eius positus Euphemius Ep[isco]pus Samboriensis“ (Schematismus.., 1837, p. 100), то, як твердить А. Петрушевич, „сказане основується на пустих догадках і підроблених Левових грамотах“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 170—171; а також: його ж. Ист. известия.., ч. 17, с. 258—259).

5. Викликає застереження, подібно як і в інших грамотах, уміщені у клаузулі *свідки* надумані імена „**кн҃зъ Андрѣи Ꙗрославичъ· и панъ Васко**“, які у більшості випадків переходять із грамоти у грамоту, писаних від імені князя Лева чи Лева Даниловича (див. III, № 5, 9—10, 13, 15, 17, 19 та ін.). Зв'язок імені Васка з іменем стрия князя Лева Даниловича — дядька по батькові Василька Романовича (так думав П. Кеппен, див.: Свенцицкий, с. 133) не має під собою жодного підґрунтя, непереконливе також

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

вбачання у Васкові (на основі родових посвоячень із князем Левом Даниловичем) князя Василя Любартовича (Мицько, с. 28). Аналогічно у тих же Левових документах зафіксоване ім'я писаря: „**А писѣць Захарїѧ Вихо**“. Зауважимо, що традиційно до списку свідків під час складання документів володарями держав потрапляли, крім офіційних осіб князівської канцелярії, представники знаті міст і околиці, у яких складалася грамота, а підпис писаря під князівськими документами не використовувався і маловідомий у східнослов'янській дипломатиці (див. III, № 18).

6. Доказом неавтентичності грамоти слугувала для окремих дослідників її лексика. Найчастіше зверталась увага на вживання у Левових грамотах слів „пан“ і „костел“ як полонізмів. Закиди щодо цих слів йдуть ще від М. Карамзіна (Карамзин, т. IV, с. 166—167, прим. 203) та П. Кеппена (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 383, л. 11—14). Вжиті ці лексеми і в досліджуваній грамоті. Немає, однак, підстав відкидати їх лише на тій основі, що вони полонізми (а може, це чехізми), отже, не могли поширюватися на українських землях у XIII ст. і будувати на тому докази про неавтентичність документа. Заперечення цього не арґументоване, як і наведення відповідних ілюстрацій, які б сьогодні підтверджували цю тезу через брак відповідних джерел, неможливе. Безсумнівно, наведені слова засвідчені в українських документах пізнього середньовіччя, але чи правомірно пов'язувати їх появу лише з часом після вступу Польщі у західноукраїнські землі після 1349 р. Давні правові та мовні устої домінували на цих землях до 80-х років і пізніше у XIV ст. У давньоукраїнській мові слова „пан“ і „костел“ уживаються з XIV ст.: 1352, 1388 рр. (ССУМ, т. 2, с. 125; Срезневский, т. I, с. 1295). Не слід у цих випадках відкидати цілком реального факту лексичних взаємин на суміжних землях, які могли сягати ранішого часу, можливо, й XIII ст. (польська мова фіксує слово „pan“ лише з 70-х років XIII ст.: 1275 р., 1293 р., 1386 р., 1393 р. (SSP, t. VI/1 (34), s. 17), „kościoł“ — XV ст. (Там само, t. III/5 (18), s. 360), тим більше, що в автентичних латинських грамотах галицьких і володимирських князів 1320, 1325, 1335 рр. та старости Руської землі Дмитра Дядька (Дедька) з 1341—1342 рр. уже використовується термін „dominus“. Подібне застереження може викликати вжите слово „цар“ як титул князя Володимира, проте цей термін існував, що доводять графіті Софійського собору в Києві з 1054 р. (Высоцкий, вып. 1, с. 39), післямова Мстиславового Євангелія, писаного в 1125 р. (Свенцицкий, с. 132), зрештою, й автентичні акти та грамоти князів (II, № 36, 39). Це слово фіксується у значенні хан під 1267 р., володар узагалі з XV ст. (Срезневский, т. III, с. 1433). Аналіз лексики грамоти дав змогу К. Калайдовичу у примітці до книги П. Кеппена „Список русским памятникам...“ категорично заперечити автентичність лаврівської грамоти саме на основі, як він пише, „грубих анахронізмів та нештучної [!] суміші руської і польської мов“ (РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 383, л. 11).

7. Викликає застереження топонімія (мікротопонімія), що у великій кількості використана у грамоті. До опису земель, їх границь залучено

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

багато і назв і деталізовано їх, що, як правило, не типове для документів XIII ст.

Що було причиною появи документа? Мабуть, найбільш достовірна традиційна відповідь для більшості фальсифікатів, а саме: конечність документального обґрунтування прав власності на землі та інші маєтності перед державною владою, якими монастир користувався раніше, правдоподібно, і в XIII ст. Його власники — монастир і перемишльське єпископство — не посідали (часто й не знали про них) своїх документів (з цією метою у королівських канцеляріях створювалось і підтверджувалось чимало грамот, у тому числі від імені Лева чи Лева Даниловича) (IV, № 14—15, 18, 25 та ін.), які гарантували права власності на належні їм маєтності, що призводило до тяглості доказів юридичного обґрунтування цих прав. Крім того, наявність документа, писаного від імені князя, створювала для монастиря харизму пам'яті про старожитні часи. Цьому слугували для лаврівського монастиря об'єктивні випадковості, що пов'язувалися, насамперед, із пожежею і спаленням документів у 1707 р. (за даними В. Площанського, монастир тричі горів. Див.: Площанский, с. 328). Із появою грамоти князя Лева Даниловича значною мірою зростав престиж інституцій, забезпечувалася охорона монастирів перед сторонніми феодалами.

Не виключено, що могли існувати й інші причини для фальсифікацій конкретного документа.

Втім, для безпосереднього створення грамоти фальсифікаторові служило декілька джерел. Насамперед, згадувана місцева традиція, що поширювалася у формі леґенд і була, як підкреслено в оповідях, пов'язана з особливою опікою князя Лева Даниловича над монастирем, його частим перебуванням у ньому (Площанский, с. 323), врешті, його поховання у Лаврові в монастирській церкві. Щодо останнього, варто нагадати оповідь П. Пруща про прийняття князем Левом монашого сану після смерті дружини, побудови з його ініціативи монастиря у Лаврові та забезпечення його майном (Pruszcz, s. 121). Зміст цієї оповіді часто видозмінювався і навіть уточнювався у писаннях інших авторів, деколи змінювались і головні персонажі. За словами Е. Коссака, монастир був заснований раніше, близько 1270 р. Лавром Тройденовичем (Коссак, с. 23), а його початки належать до часу князювання князя Данила Романовича. Ф. Сярчинський знав про існування фундаційної грамоти для Лаврівського монастиря у 1287 р. (ЛНБ НАН України, ф. 5 (Оссолінські), № 1087/III, арк. 244). Про поховання князя Лева Даниловича у Лаврові говорили і писали у XIX ст. Д. Зубрицький чи не перший написав оповідання на цю тему, розповідаючи про віднайдення труни князя Лева Даниловича в 1767 р. у Лаврові, яке у нього мало характер історичної правдоподібності (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 45—46; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 63—64). За ним повторюють це оповідання у різних варіантах А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 145; його ж. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. I, с. 628), Ф. Лобеський (Łobeski. Klasztor.., s. 3), І. Шараневич (Шараневич. История.., с. 121; Szaraniewicz. O źródłach.., s. 2—3), Б. Дідицький (Дідицкий, ч. I, с. 77), М. Бі-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

лоус (Білоус, т. I, с. 130—131), Я. Головацький (Головацкий. Об исследовании.., с. 229); О. Барвінський (Барвінський. Ілюстрована історія.., с. 74), М. Грушевський (Грушевський, т. III, с. 521), І. Кревецький (Кревецький, т. III, с. 82—83), Т. Коструба (Коструба. Княжения.., с. 4) та ін. Не всі, правда, перелічені автори з однаковим довір'ям ставились до цих леґендарних оповідань. Стосовно цих питань зібрано велику літературу (див.: Лукань, ч. III, с. 37—38 та ін.).

Іншим джерелом було усвідомлення адміністрацією монастиря, відповідно і громадським загалом, старожитностей обителі, як довголітнього реального об'єкта і центру духовного життя околиці. Йдеться насамперед про леґенду стосовно монастиря як єдиної обителі у Східній Європі, де зберігались мощі св. Онуфрія, а також про існування монастиря вже у 1255 р. і перебування у ньому відомого тоді церковного діяча, архимандрита Григорія (див. Мицько, с. 27—35), а отже, бачення першопочатків монастиря за князя Данила Романовича (ЦДІАЛ, ф. 364, оп. 1, спр. 189, арк. 1). Доповнювали цю харизму поодинокі археологічні знахідки з княжого часу. Спеціальні розкопки церкви у 1983—1986 рр. підтвердили, що будівництво храму в Лаврові належить до XIII ст. Він, на думку археологів, „є єдиним збереженим галицьким монастирським храмом XIII ст." (Рожко, с. 37—39, 42). Свій чар давності (не без пов'язання з леґендарною могилою князя Лева Даниловича) вніс у свідомість людей лаврівський некрополь, хоч нині у ньому фіксуються поховання лише з XVII ст. (Лукань, ч. IV, с. 46). Пов'язання Лаврова з княжою добою глибоко закорінилось з іменем згаданого Лавра (Тройденовича), трактоване походження назви села Лаврів, портрет Лева Даниловича з XVIII ст. підписано: „Leo Princeps Russiae, qui primus hoc Monasterium Laurovien[se] fundavit A[nno]". 1292 р. (явний вплив досліджуваної грамоти). Від початку XX ст. відома навіть офіційна печатка Онуфріївського монастиря з написом: „**Печать княжого монастиря оо. Василиан в Лаврові**" (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2147, арк. 1; спр. 2120, арк. 1).

Велике значення у цьому відіграли досить значний архів і документальна спадщина монастиря, яка хоч не дає, як мовилось раніше, підстав для простеження зв'язку між грамотою, писаною від імені князя Лева Даниловича, і XIII ст.., все ж таки вказує на тривалу писемну традицію монастиря, а також його функціонування. Ця документальна спадщина уже відома від XV ст.

Проте для безпосереднього створення документа і його написання мусили слугувати обов'язкові текстові критерії: 1. Якийсь давній запис з інформацією про землі, які належали (або умовно належали) до монастиря, з переліком назв урочищ, піль, лісів, рік і потоків, нарешті, означенням їх границь. Не виключено, що для побудови клаузули *диспозиції*, зокрема стосовно наповнення, переліку земельних посілостей, мав місце і запис прообразу грамот (можливо, що й на окремому аркуші), писаний кирилицею, або існував як зразок один із відомих чи невідомих дарчих документів королівської канцелярії XV—XVIII ст. 2. Котрась із раніше написаних Левових грамот, яка використовувалась для того, аби надати підробці

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

колориту давності, а водночас і довір'я. Не можна не допускати, що фальсифікатор мусив брати до уваги формуляр або формуляри двох—трьох грамот, писаних давньоукраїнською мовою від імені князя Лева чи Лева Даниловича або його канцелярії. Прикладом цього є майже ідентичні за рядом клаузул грамоти для монастиря Спаса. Не виключено, що серед цих зразків були нині невідомі оригінальні документи.

Грамота дійшла до нас в одному текстовому виді та багатьох списках. Як про це свідчать архівні та літературні дані, частково аналіз текстів, підставою для появи списків послужило два примірники документа:

1. Пергаментний примірник, що, як припускають, був відомий серед писемних джерел з XVII—XVIII ст. (див. раніше), за М. Голубцем,— у перших роках XVI ст. (Голубець. Лаврів, с. 38), за даними В. Абрамовича — раніше (ВЕВ, 1870, № 8, с. 270—271). І. Мицько схиляється до думки М. Голубця (інакше не могло бути, бо, згідно з ним, грамота підтверджувалася 1523 р. [!]), але тут же, правда, невідомо на якій основі, додає: „На підставі двох [!] оригінальних [документів] — II-ої половини XIII ст. та кінця XIV ст. [!]" (Мицько, с. 27). На основі цього „оригіналу" виготовлено найбільш ранні списки грамоти, в тому числі транслітеровані латинськими літерами. Сам „оригінал", як про це свідчать *нарація* обляти підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. (IV, № 96), а також протокол візитації монастиря у Лаврові від 22 (ст. ст.) листопада 1759 р. (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 846/I. Копія XIX ст.), мав згоріти під час пожежі монастиря у 1707 р.

2. Пергаментний примірник, який являв собою копію XVII ст. або був відтворений на підставі цієї копії (а може, копій) у XVIII ст. Деякими дослідниками також приймався за оригінал. На його основі у XVIII ст. і пізніше було створено чимало списків. Вони містили, як показує аналіз, значно більше стилістично-морфологічних інновацій української мови і полонізмів.

Списки князівських грамот складалися у Лаврові (Лаврівському монастирі), Перемишлі та Львові. Виняток може становити хіба що список 1726 р., який створювався у Варшаві, хоч не без тексту-підстави, що складалась у Галичині. Списки дійшли до нас українською (кирилицею і в транслітерації латинськими буквами) та латинською мовами.

1. (БМ). Список Архіву Білостоцького монастиря на Волині. Створений у першій половині XVII ст. Давньоукр. мова. Папір. Нині місцезнаходження списку невідоме. Про його існування дізнаємось із публікації В. Абрамовича у „Волинських єпархіальних відомостях" (ВЕВ, 1870, № 8, с. 265—268). Текстуальний аналіз опублікованого списку дає підстави відносити його до найраніших. В його основі, очевидно, лежить текст раннього, нині також невідомого пергаментного примірника грамоти. Припускають, що список потрапив у с. Білосток (тепер Торчинського р-ну Волинської області) разом з іншими паперами, які перевіз туди з собою Сильвестр Гулевич-Воютицький, засновник Білостоцького монастиря, раніше (1634—1643) перемишльський православний єпископ. Список грамоти виявив на-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

прикінці 60-х років XIX ст. В. Абрамович під час вивчення монастирських матеріалів Білостоцького архіву, куди входили й документи С. Гулевича-Воютицького. На основі копії списку здійснена публікація (ВЕВ, 1870, № 8, с. 265—268). Дата дня — 2 жовтня („**м҃ца ѡктоврїа ѳ҃ в҃ денъ**“).

2. (ЦВАЛБ). Список Центрального василіянського архіву та бібліотеки у Львові. Створений, правдоподібно, у першій половині XVIII ст. або дещо раніше. Давньоукр. мова. Пергамент. Місцезнаходження списку тепер невідоме. У XVIII ст. документ зберігався у монастирській бібліотеці. Хто його автор, для якої мети складався і чи складався у Львові,— також невідомо. У першій половині XIX ст. на пропозицію М. Гриневецького список оглядав і частково вперше описав у своєму щоденнику та листах до К. Калайдовича П. Кеппен (Арх. РАН. С.-П., ф. 30, оп. 1, д. 138, л. 100; Свенцицкий, с. 131—132). За словами П. Кеппена, грамота „писана на пергаменті“, начебто „уставом XIII ст.“, печатка не збереглася, залишився один лише шовковий шнурок“ (Свенцицкий, с. 131). Пізніше це визначення дати написання документа спростовує К. Калайдович. Дата дня списку: 8 жовтня, хоч у П. Кеппена, як згадувалося, були проблеми з відчитанням року, саме над третім знаком цифри **г** дослідник побачив титлу і прочитав дату як 6803, а не закінчення родового відмінка „осьмсотн-ог-о“. Чи не йдеться про один і той же примірник документа, що пізніше перебував у Лаврові (**Лмон.**). Проте це не підтверджується, бо виникає питання, як міг П. Кеппен оглядати у М. Гриневецького дану „подлинную грамоту пожалованную“ у Львові в 1822 р. Втім, однак, це допустимо, бо багато лаврівських документів зберігалося на той час у Львові, на що вказує інший список грамоти князя Лева Даниловича у підтвердному документі короля Авґуста II (див. **НООМ**).

3. (КР). Список із колекції М. Рум'янцева колишнього Рум'янцевського музею у Москві. Створений у 20-х роках XIX ст. на прохання П. Кеппена кимось із західноукраїнських дослідників (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 2). Давньоукр. мова. Папір. Текст розміщений на розлінійованих олівцем і обведених рамкою рядках паперу. Почерк списку вказує, що його копіїстом була одна і та сама особа, що й іншої грамоти, яка надійшла з Галичини, а саме грамоти князя Лева Даниловича єпископу Євфимію, згідно з якою князь дарує йому села Страшевичі та Созань (III, № 9). Його текст близький, але не тотожний із текстом списку **БМ** (принаймні щодо дати дня), що дозволяє пов'язувати його підставу з іншим списком тексту. В деяких місцях текст правлений, у ньому нечітко написані графеми **ь** та **ъ**, у зв'язку з чим неможливе однозначне прочитання. Дата списку: „**в пятокъ м҆ца ѡктобрїа ѳ҃ и҃. дн҃ъ лѣта ≠с҃ѡ҃-го**“. На звороті чорнильний відбиток круглої печатки з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“. На підставі списку пізніше була здійснена часткова публікація тексту грамоти О. Востоковим у 1842 р. (Востоков, с. 115).

4. (Лмон.). Список Архіву Лаврівського монастиря. Відтворений на підставі раніших копій після спалення раннього пергаментного примірника у

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

1707 р. За характеристикою З. Стшетельської-Ґринберґової, „той документ на пергаменті характеризується старожитніми рисами, але виглядає як копія. Не має він підпису Лева, ні печатки“ (Strzetelska-Grynbergowa, s. 95—96). Список зберігався наприкінці XIX ст. у Лаврівському монастирі „за склом у рамках“. Аналогічні відомості подає про нього В. Площанський з 60-х років XIX ст. (Площанский, с. 327). Так, правдоподібно, його переховувано пізніше. У 20-х роках XX ст. досліджувану грамоту окремо обстежувано, скопійовано і фотографовано (Голубець. Лаврів, с. 40), але задумане уміщення в публікації факсиміле з невідомих причин не здійснено. Давньоукр. мова, транслітерована латинськими буквами. Дата: „w Piatok misiacia oktowrya w osmyj den Lita od Sotworenja Swita 6800, a od narożdenya Syna Bożoho 1292“.

5. (НООМ). Список невстановленої особи з підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. у Варшаві (див. у цьому виданні IV, № 96). Створений, правдоподібно, у XVIII ст. У 20-х роках XIX ст. грамота зберігалася в Архіві василіянського монастиря у Львові. Вона, як свідчить П. Кеппен, була писана „на великому пергаментному аркуші“, у якій „слово в слово переписана вся давня грамота латинськими буквами і сказано, що перша грамота писана в 6800 (1292) році“ (Свенцицкий, с. 131; пор. також: РНБ, отд. рук. и редк. кн., ф. 328, д. 383, л. 13—14). Нині місце зберігання ориґіналу підтвердного документа невідоме. Список давньоукр. мовою, транслітерований латинськими літерами. *Закінчення* документа, у яке входять прикінцеві клаузули формуляра, зокрема *свідки* і *дата*,— втрачено.

6. (Волчан.) Список-чернетка підсудка Перемишльського ґродського суду Волчанського. Створений напередодні або в день запису грамоти в Перемишльську ґродську книгу 10 лютого 1727 р. (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 2, фасц. 92, арк. 677—678) на підставі підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. у Варшаві (**НООМ**), що, правдоподібно, став основою обляти, внесеної в актові книги Перемишльського ґродського суду (**ПҐС**). Давньоукр. мова, транслітерована латинськими літерами. Дата, як і у списку **ПҐС**.

7. (ПҐС). Список обляти Перемишльського ґродського суду, створений на підставі підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. у Варшаві (див. **НООМ**), внесеного у Перемишльську ґродську книгу 10 лютого 1727 р. (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 530, арк. 494). Запис грамоти в актових книгах Перемишльського ґродського суду відбувся на прохання ігумена Лаврівського монастиря Єзекиїла Бончаковського. Список давньоукр. мовою у транслітерації латинськими літерами. Дата подана так: „w piatok misiaca oktovria 8 deń lita od Sotworenya Swita według Historyi Słowenskich sescztysiacznoho osmsetnoho, od Narodzenia Syna Bozoho tysiacza dwista dewiatdesiat dwa“.

8. (НДЗ). Список „діловодної заяви“, складеної невідомою особою і внесеної на розгляд Перемишльського ґродського суду в 1727 р. „Заява“ міс-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тить князівську грамоту та підтвердження привілеїв Лаврівському монастиреві, дане королем Яном Казимиром 8 серпня 1662 р. [!]. Давньоукр. мова. Пергамент. За словами Д. Зубрицького, „заява“ зберігалася в оригіналі в першій половині XIX ст. в Архіві василіянських монастирів у Львові (Онуфріївський монастир) (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 17). Нині місцезнаходження „діловодної заяви“, а також списку невідоме. На основі цього документа дослідник, уважаючи, очевидно, список найранішим, здійснив дві публікації тексту грамоти (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 16—19; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 16—19). Дата: „**въ Пятокъ Мѣсяца октоврія въ 8 день Лѣта отъ створенія свѣта ведлугъ Хисторіи Словенскихъ семтисячного Осмсетнаго• Отъ Народзенія Сына Божого тысяща двѣста девятдесятъ два**“.

9. (СКГ). Список маєстатових книг Станового комітету губернаторства у Львові („Liber majestatis diplomatum“). Створений після розгляду і апробації змісту документа державною табулярною комісією у Львові 9 листопада 1781 р. на основі підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. у Варшаві (див. **НООМ**) (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, спр. 246, с. 111—112). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Формулювання дати подібне до списку **НООМ**. Канцелярське стилізоване письмо. Грамота має заголовок: „Ipsae Basilianis alterum privilegium serviens“. Правопис близький до списку **ПҐС**. Під текстом посилання на дату апробації грамоти державною табулярною комісією: „Intabule(tur) decretum in sessione c[aesare]o-r[egiae] commissionis tabularis Leopoli die 9 Novembris 1781 a(nno)“. Далі підписи урядовців — писарів Станового комітету: „Xaverius Korczyński actuarius. Ingrossavit Czuryło [...] Coll(averunt) Szczuka et Łodyński“. XVIII ст.

10. (Лмон.-1). Список № 1 Архіву Лаврівського монастиря („Monasterium Lauroviense ordinis sancti Basilii Magni tam privilegia fundationis sue Lauroviensis...“). Створений приблизно у 80-х рр. XVIII ст. (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 118, арк. 17—17 зв.). Давньоукр. мова, транслітерована латинськими літерами. Формулювання дати подібне до списків **Лмон.**, **ПҐС**.

11. (Лмон.-2). Список № 2 Архіву Лаврівського монастиря (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 118, арк. 12 зв.). Створений приблизно у 80-х рр. XVIII ст. Основний текст князівської грамоти у дипломатарії супроводжується заголовком, що був доданий автором списку (а можливо, і його перекладачем): „Leonis ducis Russiae contextus ex graeco idiomate in latinum explanatus“. Запис вказує, що список у дипломатарії основується на одному, нині невідомому, давньоукраїнському тексті. Дата: „feria s[ex]ta mensis octobris die 8-va Anno a condito mundo secundum historiam Graecam 6800, a nativitate vero Christi Domini 1292“.

12. (Лмон.-3). Список № 3 Архіву Лаврівського монастиря. Виготовлений на окремому аркуші паперу. За словами З. Стшетельської-Ґринберґової, наприкінці XIX ст. зберігався серед документів Лаврівського монастиря

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

у дерев'яній, окутій залізом і замиканій на колодку скрині (Strzetelska-Grynbergowa, s. 94, 96). Який документ служив за основу списку,— невідомо. Копія, однак, на думку дослідниці, належить до пізніх „перекладів". Вона послужила підставою для публікації грамоти З. Стшетельською-Ґринберґовою (Там само, s. 94—95). Для списку, згідно з публікацією, характерне вживання українізмів, які не спостерігаються в інших списках, немає частини *інтитуляції вступного протоколу* „A se", текст починається із слів „Ja kniaź", пропущено „i preczystoj bohomateri i swiatomu prepodobnomu otcu onufriju", чимало слів підмінено — замість „soltyszky" подано „Sotyszky"; „znaki", відповідно, „poznaki"; „ot" — „do"; „Linynky maloj" — „Linynki" та ін. Спираючись на публікацію, зауважимо, що текст документа осучаснений. Складений давньоукр. мовою у транслітерації латинськими буквами. Нині місце зберігання списку невідоме.

13. (НТШ). Список Архіву Наукового товариства ім. Шевченка (ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 2504, арк. 4—4 зв.). Виготовлений у 50-х роках XIX ст. у Лаврівському монастирі. Під основним текстом списку примітка: з грамоти „**кнѧзѧ Лва• находѧщасѧ в монастыри в Лавровѣ**", а далі запис про те, що аркуш цієї грамоти, з якої виготовлявся список, розміром в учнівський зшиток. Низку слів тексту списку („**кнѧзъ**", „**великии**", „**костела**", „**бо[г]молъство**" та ін.) підкреслено. Цифра „**ӣ**" з дати дня поставлена під рядком, у рядку — „8". Дата року спочатку була написана „**≠ѕѡ го**", пізніше склад **го** перекреслено і надписано над рядком. Список раніше належав А. Петрушевичу, виконаний тим самим почерком, що й список князівської дарчої грамоти Спаському монастиреві на с. Страшевичі (див. III, № 9). Складений давньоукр. мовою.

Крім перелічених, мусило існувати більше списків грамоти. Непрямою вказівкою на латинські списки грамоти (крім вказаного) є запис візитатора Лаврівського монастиря Ю. Ілляшевича у 1759 р. (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 846, арк. 1), іншими мовами — описи документів монастиря (Там само, ф. 648, оп. 1, спр. 2099, арк. 31) та загальноісторичні трактати (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 1087/III, арк. 244). В інвентарі Лаврівського монастиря з кінця XVIII ст. фіксується „різних привілеїв на пергаменті 10 штук" (ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 2504, арк. 216 зв.), однак, за загальним переліком більшість не вдається ідентифікувати. Невідомо, який список-підставу тексту грамоти покладено в основу підтвердного документа короля Авґуста II від 31 січня 1726 р. у Варшаві тощо, якою є підстава копії для Рум'янцевського музею, та чимало інших.

Опубл.: Naruszewicz, t. I, s. 128, N 246 (часткова публ. у перекладі польс. мовою); Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 16—19; Востоков, с. 115 (часткова публ.); Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 16—19. Подлин. бумаги; Петрушевич. О галицких епископах.., с. 168—170; ВЕВ, 1870, № 8, с. 265—268; Strzetelska-Grynbergowa, s. 94—95 (укр. текст, транслітерований лат. літерами); Голубець. Лаврів, с. 41; Мицько, с. 27.

Реєстр: AP w Krakowie, oddz. na Wawelu, zesp. Teki Sznajdera, B-52; реєст з переліком земель: AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 29. Suppl., s. 47, 64.

Сьогодні грамота друкується за трьома варіантами списків: давньоукраїнською мовою (**БМ**), давньоукраїнською, транслітерованою латинськими літерами (**Волчан.**), та латинською мовою (**Лмон.-2**). Вибір указаних списків мотивований раннім (чи порівняно раннім) походженням, певними ознаками давньої орфоепії та повнотою текстів.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікованого тексту покладено список **БМ.**

А се ꙗ князь Левь • сн҃ь короля Данила •

Сгадавшисѧ ѥсмо с нашими бояры• ꙗко прадѣдъ нашъ цр҃ъ Вѣликыи Володимѣръ• и о҃цъ нашъ• придал митрополитомъ и кпп҃мъ• по всѣмъ Землꙗмъ Роускымъ• такожъ и мы Б҃гу и Прч҃стои Бг҃омт҃ри и с҃томꙋ прѣпоᴬвномоу о҃цꙋ Анꙋфрию дали ѥсмо монастыр҃ъ• Лавровъ• Антонїю в҃лдцѣ• ꙗко нашъ дѧдко князъ вѣликыи Лавѣръ• придалъ оу бг҃мольство• почѥ҆ши ѿ потока Соᴬтышки• Кобылы на ѥдинꙋ сторонꙋ• вᴱрхом҃ъ потока Соᴬтышкы и Прохырова• роздѣлимъ до Высокои Полѧны и верха Лѣнины• а на ᴬрꙋгꙋю сторонꙋ прѣᶻ поле и рѣкꙋ Лѣнинꙋ• ꙋ горꙋ по знакы ѿ костела монастырѧ границѣ• по вер҃хъ потока Семенова и Лѣни҆кы Малои• вер҃хомъ потока Великаго прѣз Оровыи вер҃хомъ Лѣнины Болшеи• до Полѧны Высокои• далисмо со всѣми пожыᵀкы монастыреви• с полᵇми и лѣсомъ• и ставы и мли҆ми• и медовими да҆ми• оу бг҃моᴬство• и паᶜᵀвами и з нашиᵡ люᴬи• и з лѣса дань монастырю давати• и с тыᵡто лѣсоᵛ оу бг҃моᴬᶜᵀво• Абы за насъ Бг҃а прошено• и за наши прѣдки• комꙋ Бг҃ъ даᶜᵀ ꙋ тоᵑ с҃тои цр҃ве быти• на вѣки вѣчно•

А в тое дѣти н҃шѣ да неꙋстꙋпаюᵀсѧ• и по ниᵡ бꙋдꙋщїи• и да неꙋдалено бꙋдеᵀ ѿ тоᵍ монастырѧ выше писаного• А кто ꙋстꙋпиᵀ на мое слово сꙋдъ ми с ним прѣдъ Бг҃ѡмъ и да бꙋдеᵀ клᴬᵀва Б҃жїа на немъ• и с҃тыхъ оᵀцъ•т҃ни҃• въ сїи вѣкъ и во бꙋдꙋщїи оу д҃нь страшнаго сꙋда Б҃жіа•

На то ѥсмо грамотꙋ нашꙋ дали• и печаᵀ свою прѣвѣсили•

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

А при томъ были свѣдци• митрополитъ галицкыи с Крылоса Антонїи• и влⷭка прѣмысцкыи Лариѡнъ• и кнзъ Андрѣи Ꙗрославичъ• и панъ Васко• и иныхъ бояръ много было при томъ•

А писана и дана грамота оу Прѣмышли• в пятокъ• мцⷣа жктоврїа оу в [!] день• лѣта ≠ѕѡ-го

А писаль Захарїа Вихотъ•

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

З-поміж чотирьох списків **НООМ**, **Волчан.**, **ПҐС** та **Лмон.-1** використаний для публікації список **НООМ** як такий, що відомий і належить до найраніших.

A se ia kniaź Łew syn korola Danyła.

Zhadawszysia ieśma z naszymy boiaramy, iako pradid nasz car Wełyki Włodymer y otec nasz prydał metropołytom y єpyskopom po wsim Zemlam Ruskim.

Takoż y my Bohu y Preczystoy Bohomatery y swiatomu prepodobnomu otcu Anufrÿu dałyśmo monastyr Lawrow Antoniu władycy, iako nasz diatko kniaź wełyki Lawer prydał w bohomolstwo, poczeńszy od potoka Sotyszki Kobyły na iedynu storonu werchom potoka Sotyszki y Prochirowa rozdiłom do Wysokoi Polany y werchom Linyny, a na druhuju storonu prez pole y ryku Linynu w horu po znaki od kosteła monastera hranyci po werch potoka Semionowa y Linynki Maloy, werchom Potoka Wełykoho prez Orowey werchom Linyny Bolszoy do Polany Wełykoi dalyśmo zo wsimy pożytki monastyrowy: z polmy y lisom, y stawy, y młyńmy, y medowymy dańmy w bohomolstwo, y pastwamy, y z naszych ludey, y z lisa dan monasteru dawaty, y z tych to lisow w bohomolstwo, aby za nas Boha proszeno y za naszy prodki komu Boh dast w toy swiatoy cerkwi byty na wiki wiczniy.

A w toie dity naszy ne wstupaiutsia y po nych buducziy y da neoddałeno budet od manastera wyszszey pysanoho. A kto wstupyt na moie słowo, sud z nym pered Bohom, y da budet klatwa Bożyia na nem y swiatych otec trysta ośmnayciat w sey wik y w buduszczy w deń strasznaho suda Bozoho.

Na to ieśmo hramotu naszu dały y peczat' swoiu prywisyły [...][1]

[1] Далі текст списку втрачено.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа латинською мовою

Відомий лише один список **Лмон.-2**, який покладено в основу публікації.

Ecce ego princeps Leo, filius regis Danielis, inito consilio cum nostris ministris sicuti praeavus noster imperator Magnus Vladimirus et parens noster dedit metropolitanis et episcopis per universam terram Russiae ita.

Et nos Deo et Deiparae Virgini ac divinissimo patri Onuphrio dedimus monasterium Lawrov, Antonio episcopo uti noster patruus princeps magnus Laurus obtulit in perpetuam cultus Divini propagationem, incipiendo a rivulo Sołtiska dicta Kobyliou in unam partem per sumitatem rivuli Sotyszka [!] et Prochorow intervallis ad Magnam Polana dictam et verticem Lenina et ex altera parte per campos et fluvium Lenina in lumitatem ad ligna ab ecclesiae monasterialis limitibus, ad verticem torrentis Semionova dicti et Lenina Parva, et vertice dicta Polana dedimus, et cum omnibus fructibus monasterio, cum agris et sylvis, et stagnis, molendinis et melificior tributis in pias orationes et pascuis ut etiam ex nostris subditis sylvis. Pro nobis vero Deum orent et pro nostris pradecessoribus, cui Deus dabit in hac sancta ecclesia manere in saeculum saeculi.

Et nostri succesores non transmutent et post illos succedanei non audeant imminuere a monasterio superius praenominato et quinam revocaverit meam dispositionem iudicium nobis relinquimus cum illo coram Deo et cadat super eum ultio divina et sanctorum patruum 318 primi concilii aecumenici in hoc saeculo ac futuro Dei horendi iudicii.

In quorum fidem lit[t]eras has dedimus et sigillum nostrum apposuimus.

In assistentia testium areaut [!] ut pote metropolitanus haliciensis et Kryłos Antonius, et episcopus premisliensis Hilarion et princeps Andreas Jarosławicz et dominus Waśko, et alii assistentes multi etc.

Scriptae et datae hae lit[t]erae Premisliae, feria s(ex)ta mensis Octobris, die 8-va anno a condito mundo secundum historiam Graecam 6800, a nativitate vero Christi Domini 1292.

Et scriba Zacharias Wychot.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 15

Грамота галицького князя Лева Даниловича слугам перемишльського двору Василеві, Ігнатові, Іллі, Іванові, Грицькові та Степанові з датою 1296 р., вересня 21, у Львові, якою князь надає село Вітошинці у Перемишльській землі з усіма належними до нього землями, із застереженням обов'язку несення військової служби

Грамота належить до дарчих документів, на основі яких князь Лев Данилович надавав слугам (правдоподібно, своїм конюхам; див. також: III, № 16) перемишльського князівського двору нерухоме майно — село і належні до нього маєтності, з умовою несення „служби під час війни, виставляючи ратників" („Et illi nobis successor(ibus) q(ue) n(ost)ris bellum pubiu(m) servire (obligant)"). Вказаний текст є певним відгуком на „ленні" відносини, які були у давні часи на Русі й у Литві, де надання нерухомостей слугам були поєднані з військовою службою (Prochaska. Lenna i maństwa.., s. 4—6 та ін.).

Оригінал документа не зберігся. Він начебто існував ще у середині XV ст., був писаний „руською мовою". Про це згадано у *вступному протоколі* підтвердного королівського документа, виданого 1448 р.: князівський документ підтверджено в усіх його пунктах, статтях і параграфах згідно з оригіналом. Куди він подівся згодом,— невідомо. На сьогодні знаємо про нього лише з латинського варіанта, власне, з тексту нового підтвердження документа Сигізмунда II, датованого 60-ми роками XV ст. Переклад його з давньоукраїнської на латинську мову і останнє підтвердження зроблено на прохання „благочесного Івана, священика храму Миколи-угодника у нашому місті Львові або його передмісті" для увічнення своїх предків (IV, № 26).

Згаданий список досліджуваної грамоти, що відомий з 1448 р., внесений до підтвердного документа короля Казимира IV, який дійшов до нас у формі обляти Сяноцького ґродського суду 28 лютого 1633 р.

Структурно засвідчує традиційну тричленну будову. Його формуляр складається зі *вступного протоколу* та частин, які репрезентують *власне зміст* і *закінчення*. Кожна з названих частин документа виповнена клаузулами, що не суперечить середньовічній структурі документа.

Документ має дату: „У Львові місяця вересня 21 дня, року 6804" („Leopoli, mensis Septembris die vigesima prima anno sesctysiacznego osmsetnego czwartego"). Дата року, яка подана за візантійським літочисленням, відповідає першосічневому початку року (6804—5508) 1296 р. сучасного літочислення, першовересневому — відповідав би (6804—5509) 1295 р. (Іл. 35).

Виявлення документа та його використання почалося пізно і належить до початку XX ст. Вперше відкрив і досліджував документ А. Прохаска (Prochaska. Lenna i maństwa.., s. 4—6). Його, однак, спостереження над документом були лише констативними — дослідник порівнював його зміст із іншими документами і прив'язував до окремих аспектів соціально-еконо-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

мічних відносин XIII ст., не торкаючись при тому його дипломатичної оцінки, хронології і т. ін. У 1902 р. документ аналізує і публікує М. Грушевський (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 7—18). Згодом він був забутий у літературі. За обговоренням інших документів з іменем Лева Даниловича на нього не зверталася увага, а якщо подекуди він і згадувався, то в загальному контексті Левових грамот (Barwiński, s. 197—198).

Таким чином, М. Грушевський перший і, здається, останній (не маємо вичерпних відомостей про закордонні дослідження) критично розглядав цей документ і дійшов, на жаль, висновку, що йдеться про виявлення чергового фальсифікату з іменем Лева Даниловича, який з'явився значно пізніше часу, поданого у тексті.

Які ж критерії оцінки документа? Вони стосуються історії створення документа, його функціонального навантаження і дипломатичної оцінки змісту. Ориґінал документа у тих списках (в основі всіх відомих нині списків лежить список 1448 р.) не був створений у 90-х роках XIII ст., а на якихось 340—350 років пізніше.

Правдоподібно, основною причиною появи грамоти слугував статус села у XVI ст. Вважають, що у нових феодальних умовах XVI ст. існували давні соціально-економічні традиції села, які, безперечно, своїми коренями сягали княжих часів і згідно з якими осади князівських конюхів із захопленням Галичини були перетворені у королівські, з усіма їх правами і повинностями. На той час вони переглядаються і змінюються. На Перемишльщині це торкнулося багатьох поселень. До них належали насамперед такі села поблизу Перемишля і Медики, як Буців, Торки, Даровичі, Батичі, Малиновичі, Мацковичі і, зрозуміло, Вітошинці. Вони, на думку М. Грушевського, ще у першій половині XVI ст. „не знали панщини, ані даней ніяких, окрім обов'язків стерегти і доглядати королівське стадо та припасати для нього сіно". Але це не подобалось перемишльським старостам. Староста, не без допомоги покликаної королівської комісії, вирішив закріпити за королівським двором для конюшої служби два або три села, а решту „перевести на звичайні сільські податки й панщину". Причому навіть ті села, що залишалися з конюшими обов'язками, завдячували „ласці старости" (ревізія 1565 р.), який кожної хвилини міг перевести їх на панщину. Щоб захистити свій статус, у жителів Вітошинців з'являється „грамота від Лева" (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 12). Це мусило відбутись не раніше середини XVI ст.

Чи від самого початку грамота переконувала адміністрацію Перемишля про відвічну службу вітошинців князям і королям у догляді за кіньми, а отже, й свій окремий статус серед інших сіл? Про це немає прямих доказів. Правдоподібно, ні. Про княжий документ знаємо, як згадувалося, лише з королівського підтвердження 1448 р. Отже, він міг не подаватися для розгляду окремо. Функціональний аспект руської грамоти як окремого документа (якщо така існувала і використовувалася) напевно був обмежений. Його текст, мабуть, від початку пред'являвся у контексті підтвердження (трансумпту) короля Казимира IV. Що саме у

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

такій формі він працював на права вітошинців, можуть вказувати, з одного боку, певний status quo вітошинців щодо Перемишля, сягаючи перших десятиліть XVII ст., з другого — королівські листи, видані внаслідок скарг „конюхів“ із інших сіл, а саме Торків та Буцева, у яких (чи не завдяки успіху документа для Вітошинців) знайшли відгуки і їх давні „привілеї“ в обороні своїх прав (Жерела.., т. II, с. 30 та ін.). І все ж щось у долі функціонування документа далі залишалось непевним. Здається, у чомусь грамота 1296 р. навіть у підтвердному вигляді не цілком задовольняла сторони: у 1566 р. в обігу з'являється нова Левова грамота для села Вітошинців з датою 1297 р. (див. III, № 16). Припускають, що вона, ймовірно, потрібна була „супроти перспективи поміру ґрунтів“. М. Грушевський, зіставляючи в історичному контексті тексти грамоти 1296 і 1297 рр., доходить висновку, що „грамота 1296 р. не має першенства перед другою, противно була фабрикатом ще пізнішим від другої“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 8). Хоч би як, використання документа з датою 1296 р. не було однозначним, що викликало сумніви щодо його автентичності.

Втім, князівський документ, як згадувалося, дійшов до нас не в ориґіналі, а в копії, у підтвердному документі Казимира IV з датою 1 вересня 1448 р. Копійність тексту князівської грамоти (тут ідеться і про переклад латинською мовою) не викликає якихось підстав для недовіри до нього — не є таємницею, що більшість нині відомих документів із княжих канцелярій різних часів дійшла до нас у копіях. Головне в іншому. Документ короля Казимира IV, яким підтверджувалася князівська грамота, писана від імені князя Лева Даниловича, не є автентичною, а пізнішою підробкою. Чи не в тому треба шукати зв'язок зі згаданими раніше функціональними труднощами „чистої грамоти“ з іменем Лева 1296 р. Вказують на підробку королівського документа не лише нетипова для середини XV ст. лексика, спосіб формулювання клаузули *свідки*, у яку ввійшли особи з вигаданими іменами або зовсім невідомі для того часу титуловані особистості: наприклад, „архиєпископ львівський Григорій“ („d[omi]ni Gregorii archiepiscopi leopoliensis“) — для того часу не знане ім'я серед української ієрархії, разом із тим не існувало такої окремої церковно-адміністративної одиниці, як Львівське архиєпископство; ніколи не був каліським воєводою Станіслав з Остророга („Stanislai de Ostrorog calisiensis“), так само Михайло Мужило з Бучача — плоцьким воєводою („Michael Mussylo de Buczacz plocensis pallatinorum“) — збереглася його печатка з кириличним написом; Добеслав Кміта не був люблінським воєводою („Dobyslai Kmita de Wisnice Lubliensis [...] pallatinorum“), бо „люблінських воєвод на той час ще не було“; вигадані серед свідків Добеслав зі Серадза і Йоан зі Спрови як перемишльський і львівський каштеляни („Dobeslai de Sieradz praemisliensis, Joanne de Sprowa leopoliensi castellanorum“). Вони ними на Русі ніколи не були. Цей перелік можна продовжити. На думку М. Грушевського, імена свідків „назбирані фальсифікатором із різних часів, або й зовсім видумані“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 17).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Певним підтвердженням неавтентичності документа короля Казимира IV є також те, що його текст не фіксує Коронна метрика, у яку, як звичайно, вносилась майже вся вихідна документація (пор.: MRPS, pars I, p. 3—4, N 15—69; pars II, p. 104, N 63. Suppl.). Отже, трансумпт князівської грамоти у королівському документі з датою 14 березня 1448 р., до якої апелює А. Прохаска, створювався на двісті років пізніше, приблизно на початку 30—40-х рр. XVII ст., коли шляхетні Вітошинські разом із скаргою на перемишльського старосту подають для запису в книги Сяноцького ґродського суду грамоту Лева.

На неавтентичність грамоти, крім того, вказує і сам зміст документа:

1. Клаузула *інтитуляції*, яка містить на початку нетиповий для руської дипломатики XIII ст. „pluralis majestatis“ — „Ми“ („Nos“): „Ми, князь Лев, син короля Данила“ („Nos dux Leo, regis Danielis filius“), хоч не виключено, що під кінець указаного століття у князівській канцелярії могли з'являтись формулювання з „ми“, що були широковживані у західній дипломатиці.

2. Незрозумілі поєднання у тексті грамоти початкових формулювань клаузул *власне змісту*, зокрема, слів: „Наші слуги, дідичі села Вітошинців“ („servitor(es) n(ost)ri [...] vill(ae) Witoszeniec h(ere)des“) і далі: „підтверджуємо їх [власне, їм, слугам.— ***О. К.***] цим нашим листом у дідичному й спадковому володінні дідичним маєтком Вітошинці“ („confirmavimus illis lit[t]eris n(ost)ris hereditat(em) ipsor(um) villam Witoszeniec, h(ere)dibusq(ue) et successor(ibus) eorum“). Йдеться про слуг-конюхів, яким за службу надавалось майно і які звичайно у XIII ст. набиралися з феодально залежних селян (холопів), при чому тут „дідичі“, „володіння дідичним маєтком Вітошинці“ у часи князя Лева (див. III, № 8, 16).

3. Надуманий у грамоті зміст клаузули *свідки*: насамперед, „галицький митрополит Іван“ („metropolitan(us) Halicien(sis) Iwan“). Таке ім'я невідоме серед галицької вищої ієрархії 90-х років XIII ст. У другій половині того ж століття, згідно з писаннями митрополита Лева Кишки, галицькі єпископи звались Мелетій, Афанасій, Зосим, Нифонт, Ігнатій, Дорофей (Блажейовський, с. 102). Відомо також, що до 1302 чи 1303 р. офіційно не існувало Галицької митрополії. Лише у 1303 р. Галич став „столицею митрополії і в патріаршому каталогу зайняв 82 місце“ (Лужницький, с. 136; пор. також: III, № 18). Серед свідків виступає „перемишльський владика Марко“ („Marko wladika Praemislien(sis)“) — під таким ім'ям згадується перемишльський єпископ, але писемні джерела подають його не в XIII ст., а у 1328, 1330—1332 рр. (Блажейовський, с. 127, 130). Закінчують список свідків власні імена, відомі з інших фальсифікатів (III, № 9, 12, 19—20 та ін.) — „князі Андрій та Васько Ярославич“ („duces Andrei e(t) Wasko Jaroslawic“).

4. Викликає недовір'я формулювання клаузули *коробораціі*, зокрема, вживана у ній множинна форма, хоч ідеться про одну печатку: „До чого [до грамоти] і печатки наші наказано підвісити“ („Ad quod e(t) sigilla n(ost)ra

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

appendi fecimus“). У практиці князівських канцелярій (це відомо також із монарших канцелярій інших країн, хоч були, можливо, якісь винятки на Русі, породжувані певною політичною ситуацією) не знані факти, щоб до грамоти одного і того ж експонента чіпались дві печатки, наприклад, велика і мала.

5. Непереконливим для князівських документів є поставлений під текстом підпис писаря: „Писар Захаріяшко Вікторин“ („Et notarius Zachariaszko Wiktorzyn“). Це практиковано у багатьох сфальшованих від імені князя Лева, сина Данила, документах. До речі, в інших грамотах-фальсифікатах знаємо інші варіанти власного імені писаря — „Wiktorzyn“ і цілий ряд складених наймень з компонентом „Вихотъ“ (III, № 9, 10—14, 17—19), ще в інших наймення писаря вигадане. Втім, фальсифікатор не знав, що документ, який виготовлявся у князівській канцелярії від імені князя, не мав права у XIII ст. підписувати жодний писар. Поставленням підпису порушувалася процедура складання документа, у якій, як правило, зберігалася субординація між канцлером (часто укладачем документа), писарем і переписувачем під час написання і видачі документа канцелярією. Проставлення фальсифікатором підпису радше нагадує приватні пізньосередньовічні документи, стиль вписів документів в акти пізньосередньовічних маґістратів, ґродських і земських судів тощо.

Перелічені дані відхиляють будь-яке припущення щодо автентичності документа.

Для створення документа мусило служити декілька джерел. Крім традиції, що становила ідею для появи документа і, безперечно, сягала княжих часів, повинні були існувати писемні зразки, на яких взорувався фальсифікатор. Однозначної відповіді, тим більше якогось одного зразка акта, ми не знаємо. Немає найменшого сумніву, що у досліджуваній грамоті акумулювались передусім елементи грамот, писаних від імені князя Лева, які, безперечно, були відомі фальсифікаторові. Доказом цього можуть бути формулювання *інтитуляції*, що вживалася у грамотах з іменем Лева (III, № 5—6, 15—16, 24—25), клаузул *свідки* (див. далі), *датація*. Незаперечним фактом використання грамот з іменем князя Лева є вписуваний у фальсифікатах підпис писаря. Виклад *власне змісту*, клаузули *диспозиції* типовий для дарчих і фундаційних грамот XIV—XV ст., у яких у першій частині називають види угідь, а у другій — межі цих угідь — піль і інших урочищ.

Досліджувана грамота збереглася в одному дипломатичному виді і семи списках. Усі списки перекладні, писані латинською мовою і пов’язані з найранішими підтвердженнями князівської грамоти у 1448 р.

1. (АЖ). Список писаря королівської канцелярії Альберта з Жихліна [?]. Створений 14 березня 1448 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV. Підтвердження списку відбулося на прохання підданих зі с. Вітошинців Левка, Гаврила, Яцька, Тимка, Андрія та Петра Василевичів. Лат. мова. Місцезнаходження ориґіналу списку сьогодні не відоме.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2. (СҐС). Список Сяноцького ґродського суду. Створений 28 лютого 1633 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**) і поданий у формі обляти в актових книгах ґродського уряду. Внесення документа в книги Сяноцького ґродського суду відбулося на прохання Федька Радев'ята, Сенька Куньовича, Яцька Микитчата і Яцька Гринов'ята Вітошинських (ЦДІАЛ, ф. 15, оп. 1, кн. 151, арк. 2302—2306; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 2302—2303). Лат. мова. Чітке канцелярське письмо. Правопис характерний для XVII ст.: виміна **u** на **v** і, навпаки, **i** на **y** та ін. Чітко простежується нерегламентоване написання великих літер у тексті. Численні скорочення, серед яких переважають суспенсії. Водночас трапляються скорочення-контракції: „n̄ri“: „n(ost)ri“; „al̄s“: „al(ia)s“, „oiā“: „o(mn)ia“, серед яких і традиційні, наприклад: „dn̄i“: „d(omi)ni“. Спеціальний знак уживається для сполучника **et**. У тексті наявні виправлення окремих слів. Слово „metae“ подано як „mete“. На початку запису документа у книгу подані його дата і заголовок: „Oblata privilegii Witoszynskich“. Поряд, на сторінки книги внесена грамота князя Лева Даниловича з датою 1297 р. (див. III, № 16) у підтвердженні королів Сиґізмунда II з 1566 р. (див. III, № 16, **Мишк.**) та Сиґізмунда III з 1631 р. (див. III, № 16, **Ковал.**).

3. (КК). Список королівської канцелярії, складений невідомою особою. Створений 8 листопада 1639 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який у свою чергу підтвердив король Владислав IV. Лат. мова. Сьогодні місце зберігання цього списку невідоме.

4. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений 11 серпня 1640 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджений королем Владиславом IV у 1639 р. (див. **КК**) і вписаний як облята в актові книги ґродського уряду. Внесення документа у книги Перемишльського ґродського суду відбулося на прохання Георгія Койчицького та Конрада Вітошинського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 365, арк. 1191—1194; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 1192—1193). Лат. мова. Порівняно чітке канцелярське письмо. Правопис тексту засвідчує характерну для XVII ст. виміну графем **u**, **v** та інших букв, непослідовне вживання великих літер. Наявні порівняно часті скорочення, серед яких у кількісному відношенні виділяються скорочення-суспенсії. Є також скорочення контракції, наприклад: „nr̄o“: „n(ost)ro“; „dn̄o“: „d(omi)no“. У багатьох місцях спостерігаються перестановки слів (порівняно зі списком **СҐС**) у тексті, їх пропуски, інше читання власних назв: „Kryhel“ і „Kruel“, „Kaliny“ замість „Kalny“ та ін. Запис документа у книзі ґродського уряду супроводжується заголовком: „Oblata lit[t]erarum ser(enissim)ae Regiae M(aies)t(a)tis incolis villa Witoszynce servien(tium)“.

5. (Денг.). Список секретаря королівської канцелярії Франциска-Михайла Денгофа. Створений 20 січня 1680 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджує король

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Ян III. Підтвердження відбулося на прохання Івана Микитича, Івана Маркевича, Гриця Трусковича, Івана Гриневича з Вітошинців Вітошинських та Фоми Сеновича. В одному і тому самому документі король Ян III підтверджує „екстракт“ із книг Королівської люстрації за 1628 р., датований 27 листопада 1629 р., у якому наводиться грамота князя Лева Даниловича з 1297 р. у підтвердженні короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. III, № 16, **Мишк.**). Лат. мова. Нині місце зберігання списку і документа, який його підтверджує, не відоме.

6. (Одол.). Список секретаря королівської канцелярії І. Одольського. Створений у Кракові 1 серпня 1702 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Ян III у 1680 р. (див. **Денг.**) та Авґуст II. Останнє підтвердження відбулося на прохання Вітошинських, а саме: Георгія та Івана Гіцетовичів, Василя Гриневича, Івана Бунського та Павла Маркевича. В одному і тому самому документі король Авґуст II наводить текст грамоти князя Лева Даниловича з 1297 р. (див. III, № 16) у складі екстракту з книг Королівської люстрації 1628 р. (див. III, № 16, **ККЛ** та **ЛК РБВВ**), підтверджений королем Яном III у 1680 р. (див. **Денг.**). Лат. мова. Місце зберігання списку в складі ориґінальної грамоти тепер не відоме.

7. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений 20 листопада 1702 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1448 р. (див. **АЖ**), який підтверджують королі Ян III у 1680 р. (див. **Денг.**) та Авґуст II у 1702 р. (див. **Одол.**), і записаний у формі обляти в актових книгах ґродського уряду. Документ внесений у книги ґродського суду на прохання Георгія Вітошинського. В одному і тому самому документі поряд з екстрактом із книг Королівської люстрації від 27 листопада 1629 р., подібно як і у списку **Денг.**, наводиться грамота князя Лева Даниловича з 1297 р. у підтвердженні королів Сиґізмунда II з 1566 р. (див. III, № 16, **Мишк.**) і Яна III з 1680 р. (див. **Денг.**) (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 473, с. 2509—2517; досліджуваний список грамоти кн. Лева Даниловича, с. 2511—2512). Лат. мова. Письмо XVII ст. Правопис є певним дублюванням правопису списку-підстави 1702 р., що виявляється у написанні графем, застосуванні скорочень, пунктуації. У тексті наявні виправлення і переписування слів, в окремих місцях їх пропуски і дописування над рядком. Запис у книзі має заголовок: „Oblata confirmationis privilegiorum pro parte nobilium Witoszynskich servientium“.

Поданий перелік, очевидно, не вичерпує усіх ще нині наявних списків документа. Наприклад, на використання невідомого нам списку може вказувати згадка і цитація грамоти М. Подолинським (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^0 ф. Теки Подолинського, т. 5, № 312, арк. 509).

Опубл.: Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 8—9.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа латинською мовою

В основу публікації покладено список **СҐС**.

Nos dux Leo, regis Danielis filius.

Notum facimus universis, quia servitor(es) n(ost)ri Wasil, Ihnatko, Illia, Iwan, Hrycko, Stepan, vill(ae) Witoszeniec h(ere)des fidelia dignaq(ue) obsequia nobis praestiterunt, (v)isaque illor(um) fidelia obsequia ad eorum expostulation(em) et petition(em), acceden(te) ad id consilio senator(um) n(ost)rorum curiaeq(ue) n(ost)rae, confirmavimus illis lit[t]eris n(ost)ris hereditat(em) ipsor(um) vill(am) Witoszeniec, h(ere)dibusq(ue) et successor(ibus) eorum, dedimusq(ue) eis illa o(mn)ia, quaeq(ue) spectant et ab ipso evo ad eandem vill(am) superius exp(res)sam spectabant perpetuo et in aevum, cum agris, pratis, sylvis, boris, desertis et campum Kruel nuncupatum, cum mericis ad id pertinent(ibus) granitiebusq(ue) perpetuis, incipien(do) a vertigine montis sylvae dictae Lipnik et pertenden(do) inferius per sylvam ad alveum a(li)as Kalny Potok nuncupat(um) penes campum dictum Starowka ad rivulum al(ia)s do Krynice, et ad eo rivulo al(ia)s od Krynice inferius fluvio al(ia)s potokiem et ad eo alveo al(ia)s od potoka per campum ad prata et a pratis directe per campum ad planiciem a tergo al(ia)s na Błonie Zadnie, et ex ea planitie al(ia)s z Błonia campo usq(ue) ad montem al(ia)s do Szolomionia, ead(em) monte usq(ue) ad sylvam dictam Iwanie, et ab eadem sylva Iwanie ad Kruel, et a Kruel sub monte al(ia)s Zagorzem ad dumum dict(um) Tarnowi al(ia)s do Tarnowego Krza, et ab eodem dumo Tarnowy nuncupat(o) directe vertigine mont(is) usq(ue) ad locum dictum ad vertiginem montis sylvae dictae Lipnik, ita late longe circumferential(ite)rq(ue), prout eiusmodi metae al(ia)s Wrociska in se continent.

Insuper liberis illis erit et successor(ibus) eor(um) syluae n(ost)rae ducatu(s) al(ia)s hospodarskie(go) tam pro aedificio quam etiam pro aliis o(mn)ibus necessitatib(u)s robora lignaq(ue) communia secari et ad domos suas deduci, vehi et utifrui.

Ea o(mn)ia illis posterisq(ue) eor(um) dedimus nihil sibi pro usus ibid(em) perpetuis temporibus reservant(es). Et illi nobis successor(ibus) q(ue) n(ost)ris bellum pubiu(m) servire (obligant).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Et circa p(raemi)ssa p(er)sona(li)t(e)r interfuerint d(omi)ni consiliarii nostri: metropolitan(us) Halicien(sis) Iwan, et Marko wladika Praemislien(sis), duces Andrei e(t) Wasko Jaroslawic et alii multi milites et n(obi)les.

Ad quod e(t) sigilla n(ost)ra appendi fecimus.

Et si quis voluerit verbo nostro contradicere vel lit(t)eris n(ost)ris aliquid detraheri, iud(iciu)m n(ost)rum cum ipso cor(am) d(omi)no deo erit.

Scriptum Leopoli, mensis Septembris die vigesima prima anno sesctysiacznego osmsetnego czwartego.

Et notarius Zachariaszko Wiktorzyn.

Переклад

Ми, князь Лев, син короля Данила.

Сповіщаємо всіх, що наші слуги, дідичі села Вітошинців Василь, Ігнатко, Ілля, Іван, Грицько і Степан, вшанували нас вірними й достойними послугами. Зважаючи на їх вірну службу, а також на подане ними клопотання, ми, порадившись із боярами нашого двору, підтверджуємо їх цим нашим листом у дідичному й спадковому володінні дідичним маєтком Вітошинці і надаємо їм на вічні часи все те, що споконвіку належало до вищезгаданого маєтку разом з ґрунтами, луками, лісами, пустками і полем, що зветься Круель, та прилеглими до нього пущами. Стародавній обвід маєтку починається на гребені гори в лісі під назвою Липник і простує вниз лісом до так званого Кального Потоку, який тягнеться вздовж поля, називаного Старівкою, до струмка чи до Криниці, а від струмка чи Криниці далі вниз до потоку, а від цього потоку через поле до лук, а від лук прямо по полю до кінця долини, себто на Задні Болоні, а з долини, себто з Болоні, навпрушки полем аж до гори, тобто Шоломоня, і далі горою аж до лісу, що зветься Іванє, а від цього ж таки лісу Іваня до Круеля, і від Круеля попід горою, тобто по Загір'ю, до так званих Тернових заростей або Тернового Корча [?], і від цих заростей, званих Терновими, прямо по гребеню гори аж до того місця, де на гребені гори [починається] ліс під назвою Липник. Таким ось чином уздовж, ушир і доокола, згідно з відмітками чи урочищами, простягається це [володіння].

А крім того, як їм, так і їхнім спадкоємцям, вільно рубати, вивозити до своїх домівок і вживати на власну користь як для будівель, так і для всіляких потреб лежаче й живе дерево в господарських лісах нашого князівства.

Це все ми надали їм та їхнім нащадкам на вічні часи, нічого не притримуючи на власну користь. Вони ж нам і нашим нащадкам мусять служити під час війни, виставляючи ратників.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

При вищесказаному особисто були присутні наші панове радники: галицький митрополит Іван, перемишльський владика Марко, князі Андрій та Васько Ярославич, а також багато інших воїнів і знатних осіб.

До чого і печатки наші наказано підвісити.

А якби хтось захотів порушити наше слово або вилучити будь-що з нашого листа, нехай Господь Бог нас із ним розсудить.

Писано у Львові, місяця вересня 21 дня, року 6804.

Писар Захаріяшко Вікторин.

№ 16

Грамота галицького князя Лева Даниловича „слугам сідельним“ Перемишльського двору з датою 1297 р., у Перемишлі, якою князь за військові заслуги та догляд на князівському дворі за кіньми і на окреме прохання підданих визнає межі земельних угідь наданого їм села Вітошинців

Грамота за дипломатичною характеристикою належить до низки дарчих документів. Згідно з документом, князь Лев Данилович надає своїм слугам, в обов'язки яких входив догляд за кіньми, що були у князівському дворі, село і визначає належні до нього землі. Порівняно з описом земель, що поданий у грамоті від 21 вересня 1296 р. (III, № 15), у досліджуваній грамоті він більш деталізований і докладний.

Оригінал документа не зберігся. Про нього знаємо лише з копії, що вміщена у підтвердному документі короля Сиґізмунда III, виданого 4 липня 1566 р. у Любліні і внесеного у книги королівської люстрації 1628 і 1629 рр. (Budzyński, Przyboś, s. 163; див. далі) та облятованих у книгах Сяноцького ґродського суду 28 лютого 1633 р. (ЦДІАЛ, ф. 15, оп. 1, кн. 151, арк. 2307—2308).

Згідно зі *вступним протоколом* підтвердного документа короля Сиґізмунда II, запис Левового привілею для Вітошинців був „знайдений в одній із старовинних книг їх руської церкви“ („ut dicti privilegii transsumptum in libro quoddam ecclesiae ipsorum Ruthenice vetusto repertum confirmare“) (IV, № 61). Первісний український текст грамоти перекладений старопольською мовою. Правда, у протоколі трансумпту про це прямо не сказано. Дане місце подано нетрадиційно, оскільки йдеться про переклад „слово в слово“ з руської на нашу „просту народну мову“ („de verbo ad verbum de Ruthenico in linguam nostram vulgarem translatus“), де, отже, до числа простих (на церковний лад) причислена польська мова. Перекладний варіант підтвердного документа, найімовірніше, з'явився під час його трансумпту 1566 р., український оригінал якого на сьогодні втрачено.

Не викликає застережень структура документа — вона членується на три основні частини, кожна з яких виповнена відповідною кількістю клау-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

зул, що загалом відповідає характеру традиційних середньовічних формулярів документів.

Виданий у Перемишлі. Датовано документ: „Писано в Перемишлі, шостого тисячного вісімсот п'ятого року" („Pisano w Przemyślu, roku szostego tysiącznego osmisetnego piątego"). Дата року подана за старою ерою візантійського літочислення, 6805 р., що відповідає літочисленню за н. е. 1297 р. (6805—5508=1297). У формулюванні немає вказівки на день і місяць видачі документа.

Оригінал грамоти не засвідчувався печаткою, а замість тексту клаузули *короборації* виступає формула *маледикції*.

Виявлення та вивчення документа почалося лише на початку XX ст., подібно, як і документа з датою у Львові, 21 вересня 1296 р. (III, № 15). Його виявив і вперше дослідив А. Прохаска. Дослідник на основі тексту документа доводить (трактуючи документ як достовірний), що в Галицькій Русі, як і в давній Литві, діяло ленне (земельне) право у відносинах між князем і його „слугами". Воно виявлялось у наданні їм земель, однак з обов'язковою умовою несення військової служби (Prochaska. Lenna i maństwa.., s. 5). Докладно, на основі великого порівняльного матеріалу, досліджував документ, сперечаючись із А. Прохаскою (поряд текст документа), М. Грушевський. (Подібно, як і грамоту з іменем князя Лева Даниловича 1296 р., III, № 15.) Він уважав документ фальсифікатом: „Ми маємо перед собою фальсифікат і то зовсім партацький", і будь-які досліди відносин на його підставі недопустимі (Грушевський М. Чи маємо ... грамоти.., с. 13). Його появу відносять до XVI ст.

На неавтентичність документа та належність до XVI, а не до XIII ст. вказують низка обставин, у яких він міг створюватися, а також аналіз його власних внутрішніх ознак, передусім, його зміст:

1. Поява документа могла бути викликана загальнодержавним заходом — люстрацією земель королівщин, метою якої було проведення оцінки і оподаткування нерухомих маєтностей усього Руського воєводства (перша докладна люстрація припадає на 1564—1565 рр.), відповідно, й реєстрації усіх документів, які засвідчували право власності на нерухоме майно. Ті власники, які не посідали документальних підтверджень своїх прав, були змушені їх „шукати". Згаданий державний захід 60-х років XVI ст. якоюсь мірою збігся із втручанням перемишльського старости у права „служилих" сіл, у тому числі Вітошинців, які віддавна як оберігачі стаднини були пов'язані з князівським двором, а згодом з королівським. Староста, як перший представник королівської влади на місцях, намагався накинути тим селам і їхнім мешканцям панщизняні обов'язки (див. також: III, № 8, 15). У цій ситуації пізнавальними є чимало фактів. Грамота з'явилася і була подана на підтвердження, правдоподібно, у той час, коли захиталось становище мешканців села; піддались ревізії їхні традиційні (спадкові) права, а перемишльський староста і мединицькі урядовці кожночасно (нерідко з погодження королівських комісій) погрожували ліквідацією привілеїв села і його жителів. М. Грушевський зауважує, що саме „серед

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

таких непевних обставин, висячи на ласці старости перед перспективою бути переведеними кожної хвилі на панщину, вітошинські конюхи предложили, літом 1566 р., королеви до потвердження грамоту кн. Лева, нібито загублену їх предками під час якогось татарського нападу і тепер знайдену в якійсь старій книзі їх руської церкви. Чому сеї грамоти в тій книзі не знайдено скорше,— запитує М. Грушевський,— великої бібліотеки при церкві чей же не було, чому вони не згадали скорше про страту такої грамоти, про яку чей же пам'ятали, й не постаралися дістати потвердження на підставі устної заяви, по горячим слідам,— все се лишається невиясненим і робить появу сеї грамоти дуже підозрілою" (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 12).

Бракує у тій частині протоколу підтвердного документа також докладності, коли і звідки взято текст грамоти, в які „давні часи" вона пропала, в яких умовах її не стало. Дуже розпливчастим є арґумент, що „наші володіння, а особливо руські землі, не раз бували спустошувані скіфами" („Skythis"!). Сам текст грамоти виявлений у безіменній, „одній із старинних книг" та ін.

2. До інших фактів належить функціональний аспект перекладної давньоукраїнської грамоти з іменем князя Лева, дія якої, правдоподібно, неоднозначно впливала впродовж другої половини XVI ст. на перемишльську старостинську владу. Свідченням цього є затяжна боротьба вітошинців із властями, яка поширилася і на XVII ст. За приклад може служити скарга шляхетних Вітошинських на насильства і кривди з боку мединицьких урядовців від 28 лютого 1633 р. (ЦДІАЛ, ф. 15, оп. 1, спр. 151, арк. 2309). Чимало дотичних до діяльності вітошинців документів опубліковано в: AGZ, t. VI, s. 18; t. X, s. 137; t. XIII, s. 512, 525, 569; t. XVIII, s. 470; t. XXI, s. 22—23, 216.

Простеження за ситуацією цих відносин дає підстави М. Грушевському вважати, що боротьба села Вітошинці досягла найвищого апогею саме на початку 30-х рр. XVII ст. Він твердить, що, всупереч хронології Левової грамоти та її підтвердження Сиґізмундом III 1566 р., з'являється „князівська" грамота з ранішою датою 1296 р. у складі підтвердження короля Казимира IV 1448 р. Таким чином, грамота 1296 р. (III, № 15) з'явилася пізніше грамоти 1297 р. М. Грушевський звертає увагу також на те, що шляхетні Вітошинські у цій боротьбі вистаралися ще якогось „потвердженя своїх „привілеїв" від нового короля Владислава IV" (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 17).

3. Викликають застереження також загальний стиль викладу тексту публікованої грамоти, її зміст. Передусім у клаузулі *інтитуляції* використане рідковживане (очевидно, під західним впливом) початкове „ми" („Nos"). Давньоукраїнські грамоти XIII ст. не знають „pluralis maiestaticus" (Генсьорський. З коментарів.., с. 179; див. також III, № 15).

4. Непереконливим у клаузулі *інтитуляції* (принаймні ніде не засвідчений) є уточнюючий зворот для слів „князь Лев" — „син великого короля Данила" („wielkiego krola Daniela syn"). Пор.: „**Сє азъ кнѧзь Володимеръ•**

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

сн҃ъ Василковъ· вноукъ Романовъ“ або: „**Се азъ кнѧзь Мьстиславъ· сн҃ъ королевъ· вноукъ Романовъ**“ (див. II, № 45, 67), у досліджуваних фальсифікатах обходились переважно формулюваннями: „**А се ꙗ кнѧзь Левъ· сн҃ъ короля Данила**“ (III, № 14), „Ego dux Leo filius regis Danielis“ (III, № 19) та ін. В умовах феодальної залежності та підпорядкування князеві незрозумілими є слова, які начебто вказують, що князь Лев Данилович, „порадившись зі своїм господарським двором“, взяв „собі на наш господарський двір, на нашу військову службу [...] наше вільне село Вітошинці“ („Namowiwszy się z swoiem dworem hospodarskiem, wzielismy sobie na dwor nasz hospodarsky wieś naszą wolną Witoczynce na służbe naszą woienną“). М. Грушевський риторично запитує: „Що се за нарада „з своїм господарським двором?“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 13). Навряд чи у княжий період офіційно існувала така відокремлена структура, як „господарський двір“. Немає переконаності, чи існував у XIII ст. сам прикметниковий термін „hospodarski“. Словники давньоруської мови його не подають (СДЯ, т. II, с. 366). Це, правдоподібно, невдалий переклад, але у тому випадку, коли б для цього слова мав бути давньоукраїнський відповідник. Не знаходимо для XIII ст. слова „hospodarski“ у старопольськомовних словниках. Водночас невідомо, що автор тексту грамоти мав на увазі, згадуючи „вільне село“ („wieś naszą wolną“). Від кого село вільне? М. Грушевський зауважує щодо цього формулювання: „Конюхи, як і всяка служба рекрутувалися з холопів, службу воєнну несла дружина, при чім тут се „вільне село“?“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 13). Саме такий шлях набирання „слуг“ („служилих“) при князівських дворах і формування військових дружин підтверджують інші приклади, зафіксовані у джерелах і опрацьовані у спеціальних дослідженнях істориків.

На неавтентичність документа вказує також чимало інших фактів, що випливають із внутрішньої критики його тексту. Більшість їх, щоб не повторюватись, викладені у вступі до попередньої грамоти з датою 1296 р., вересня 21, у Львові, яка стосується того ж села Вітошинців у Перемишльській землі (III, № 15).

Для створення документа фальсифікатор мусив користуватися кількома джерелами. Передусім цьому слугували пам’ять традиції і реальний зв’язок поселенців із предками — князівськими слугами-конюхами. Можливо, існував і якийсь ранній запис.

Під час складання грамоти фальсифікатор мусив використовувати зразки документів князівської канцелярії, зокрема Лева Даниловича. Про це непрямо свідчать *початкові* та *прикінцеві формулювання* клаузул документа. Але йому служили й інші зразки Левових документів, що використовувались у грамоті 1296 р. На це вказує нетотожність формулювань (клаузули *інтитуляції*, *інскрипції*, далі клаузули *прикінцевого протоколу* документа), а також виклад тексту клаузули *диспозиції* у *власне змісті* документа, у якому докладніше подано опис наданих вітошинцям земель та інших урочищ (III, № 15).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

При складанні документа враховувались, очевидно, також зразки документів XIV—XV ст. Грамоти 1296 і 1297 рр. належать, правдоподібно, різним авторам.

Досліджуваний документ відомий у дев'яти списках одного і того ж виду. Всі списки перекладні, дійшли до нас польською мовою у складі королівських підтвердних документів.

1. (Мишк.). Список підканцлера королівської канцелярії Петра Мишковського. Створений 4 липня 1566 р. в Любліні у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. Прохачами до короля підтвердити „привілей" були перемишльські підконюші, яких тоді звали також „сідельниками", зі села Вітошинців (IV, № 61). Старопольс. мова. Місцезнаходження рукопису списку, як і його підтвердного латинського документа короля Сиґізмунда II, нині не відоме.

2. (ККЛ). Список із Книги королівської люстрації 1628 р. Створений приблизно у 1628 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**). Старопольс. мова. Нині місцезнаходження списку не відоме.

3. (ЛК РБВВ). Список люстраційної комісії Руського, Белзького та Волинського воєводств у складі Самуїла з Конар Стапецького — радомського каштеляна і завіхостського старости, Івана Глинки — ловчого Галицької землі, Феліціяна з Гороховець Ґроховецького — перемишльського земського писаря і королівського секретаря, Якова Будеїнського — писаря Коронного скарбу, виданий 27 листопада 1629 р. в Медиці у формі екстракту з книг Королівської люстрації за 1628 р. (див. **ККЛ**). Створений у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**). Старопольс. мова. Місце зберігання рукопису не відоме. Екстракт документа містився у родинному архіві Вітошинських і був поданий у 1680 р. на підтвердження королю Янові III (див. **Денг.**).

4. (Ковал.). Список канцлера королівської канцелярії А. Ковалинського. Створений у Варшаві 27 серпня 1631 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджує король Сиґізмунд III. Старопольс. мова. Місцезнаходження списку, як і його підтвердного королівського документа, сьогодні не відоме.

5. (СҐС). Список Сяноцького ґродського суду. Створений 28 лютого 1633 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**), який підтверджує король Сиґізмунд III у 1631 р. (див. **Ковал.**), і записаний у формі обляти в актові книги ґроду. Внесення документа у книги Сяноцького ґродського суду відбулося на прохання Федька Радев'ята, Сенька Куньовича, Яцька Микитчата і Яцька Гринов'ята Вітошинських зі села Вітошинці (ЦДІАЛ, ф. 15, оп. 1, кн. 151, арк. 2306—2309; досліджуваний список грамоти кн. Лева Даниловича, с. 2307—2308). Старопольс. мова. Чітке канцелярське письмо. Правопис характерний для польської мови українських територій XVII ст. Це стосується правопису графем, уживання вели-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

ких літер, пунктуації тощо. Текст не має скорочень, у ньому не виділяються абзаци, записаний підряд з підтвердним текстом королівської грамоти. Досліджуваний список внесений у книгу поряд з іншою грамотою князя Лева Даниловича з 1296 р. (III, № 15) у підтвердженні короля Казимира IV з 1448 р. (IV, № 25, а також: III, № 15, **АЖ**). Запис супроводжується заголовком: „Similis oblata ex p[raesen]te eorundem".

6. (Денг.). Список секретаря королівської канцелярії Франциска-Михайла Денгофа. Створений 20 січня 1680 р. у Варшаві у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) і екстракту з книг Королівської люстрації за 1628 р. (див. **ККЛ**, **ЛК РБВВ**). Підтвердження відбулося на прохання Івана Микитича, Івана Маркевича, Гриця Трусковича, Івана Гриневича з Вітошинців Вітошинських та Фоми Сеновича. У цьому ж документі король Ян III підтверджує також грамоту князя Лева Даниловича з 1296 р. (див. III, № 15) у підтвердженні короля Казимира IV 1448 р. (IV, № 25, а також: III, № 15, **АЖ**).

7. (Одол.). Список секретаря королівської канцелярії І. Одольського. Створений у Кракові 1 серпня 1702 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) і екстракту з книг Королівської люстрації за 1628 р. (див. **ККЛ**, **ЛК РБВВ**), підтверджених королями Яном III (див. **Денг.**) та Авґустом II. Останнє підтвердження здійснене на прохання сім'ї Вітошинських — Георгія й Івана Ґіцетовичів, Василя Гриневича, Івана Бунського та Павла Маркевича. Поряд, в одному і тому ж документі, король Авґуст II підтверджує грамоту князя Лева Даниловича з 1296 р. (див. III, № 15), яка раніше підтверджувалась королями Казимиром IV у 1448 р. (IV, № 25, а також: III, № 15, **АЖ**) та Яном III у 1680 р. (III, № 15, **Денг.**). Старопольс. мова. Місце зберігання ориґіналу списку у складі підтвердних грамот невідоме.

8. (ПҐС). Список Перемишльського ґродського суду. Створений 20 листопада 1702 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1566 р. (див. **Мишк.**) і екстракту з книг Королівської люстрації за 1628 р. (див. **ККЛ**, **ЛК РБВВ**), які підтверджені у свою чергу королями Яном III 1680 р. у Варшаві (див. **Денг.**) та Авґустом II у 1702 р. (див. **Одол.**) і вписані у формі обляти в актові книги Перемишля. Внесення документа в книги Перемишльського ґродського суду відбулося на прохання Георгія Вітошинського. У склад облятованого документа входить також грамота князя Лева Даниловича з 1296 р. (III, № 15), підтверджена королями Казимиром IV у 1448 р. (IV, № 25, а також: III, № 15, **АЖ**) та Яном III у 1680 р. (III, № 15, **Денг.**) (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 473, с. 2509—2517; досліджуваний список грамоти кн. Лева Даниловича, с. 2514). Старопольс. мова. Письмо XVIII ст. з певним наслідуванням правопису XVII ст. Написання великих букв не регламентоване, немає скорочень. Запис документа у книзі супроводжується заголовком: „Oblata confirmationis privilegiorum pro parte nobilium Witoszynskich servientium".

9. (Подол.). Список Михайла Подолинського. Створений у перших десятиліттях XX ст. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

1566 р. (див. **Мишк.**) як екстракт обляти з книг Сяноцького ґродського суду за 1633 р. (див. **СҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ ф. Теки Подолинського, т. 1, арк. 230). Старопольс. мова. Письмо недбале, з багатьма виправленнями. Увесь текст уміщено на одній сторінці білого аркуша паперу розміром in folio. Правопис відповідає правопису тексту-підстави. В окремих випадках, однак, помітне осучаснення правопису графем, наприклад, відповідно до вимови замість **s, z, c** поставлено **ś, ż, ć**. Наявні відмінності у тексті, для прикладу, слово „wierzchu“ подане як „wierszchu“, „Krza“ — як „Kiza“. У деяких словах змінені закінчення „naszę“ замість „naszą“, „Polanu“ замість „Polany“. Зворот „po poli“ замінено на „do roli“. Текст не абзацований. Після дати року, яка подана словами, винесене розшифрування „1297“. Перед підтвердним текстом документа короля Сиґізмунда II та списку князівської грамоти напис українською мовою: „Вітошинці“ і поклик на джерело, звідки взятий дослідником текст. Під текстом (зворот аркуша) оригінальний заголовок із актових книг Сяноку, який супроводжує запис обляти: „Actum in castro Sanocensi feria 2 post Dominica Oculi Quadrages(ima) proxima A(nno) D(omini) 1633 (28/2). Oblata privilegii Witoszynskich“.

Поряд із наведеним мусили існувати ще й інші списки. Окремим списком, досліджуючи і описуючи грамоту, користувався А. Прохаска (Prochaska. Lenna i maństwa.., s. 5).

Грамота опублікована тільки раз: Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 10—11.

Текст грамоти старопольською мовою

У виданні текст грамоти публікується на основі списку **СҐС**.

My xiądz [!] Lew, wielkiego krola Daniela syn.

Namowiwszy się z swoiem dworem hospodarskiem, wzielismy sobie na dwor nasz hospodarsky wieś naszą wolną Witoszynce, na słuzbe naszą woienną y dla przyglądanie koni naszych hospodarskich przy dworze naszem Przemyskiem.

Iz tesz to wsi poddani naszy prosili nas, iako to słudzy naszy siedelni, abysmy im na to dali list nasz z opisaniem granic tey to wsi pod pieczęcią naszą hospodarską dla[1] pokoju wiecznego. My tedy prozbom ich dosyc czyniąc, dalismy im za ich posługi pilne z lasem, z borami, z łąkami, z rolami począwszy z wierzchu Lipnika lasa dołem Dębiny, mimo polany[2] Bołotha na Kalny Potok,

[1] Слово написане нерозбірливо.

[2] Polanu.

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

potokiem do Piskorowej Dąbrowy, do Kołodzicza, od Kołodzicza dołu potokiem do steszki, wrociwszy sie z potoku na łąki przez pole prosto na Błonie Zadnie po roli Popowey y po Dąbrowe do drogi od Kurasic, drogą prosto po las Iwania na Kruhel, Kruhelem drogą do Tarnowego, a od Tarnowego Krza mimo Horodyszcze, od Horodyszcza drogą do wierzchu Lipnika — to wszystko dalismy im na wieki wieków y potomkom ich.

A kto by chciał nastąpić na nasze słowo, sąd mnie z niem przed panem bogiem.

Pisano w Przemyślu, roku szostego tysiącznego osmisetnego piątego.

Переклад

Ми князь Лев, син великого короля Данила.

Порадившись зі своїм господарським двором, ми взяли собі на наш господарський двір, на нашу військову службу і для догляду за нашими господарськими кіньми при нашому Перемишльському дворі наше вільне село Вітошинці.

У зв'язку з цим наші піддані цього села як наші сідельні слуги просили нас, щоб ми на це дали для вічного миру наш лист з описом границь цього ж села з нашою господарською печаткою. Ми тоді, задовольняючи їх просьбу, дали [село] за їх ретельне прислуговування з лісом, з борами, з луками, з орним полем, починаючи від верхів'їв лісу Липника, низом Дубини, низом обабіч поляни Болота в напрямку на Кальний Потік, [потім] струмком Піскорової Діброви до Колодича; від Колодича низом, потоком до стежки, повернувшись з потоку на луки через поле прямо на Задні Болоні до Попової ріллі і по Діброву до дороги від Курасич, [далі] прямо дорогою по ліс Іванє на Кругель; Кругелем дорогою до Тернового Корча [?], а від Тернового Корча [?] мимо Городища, а від Городища дорогою до верхів'їв Липника. Все це ми дали їм та їх нащадкам на вічні часи.

А якби хтось захотів порушити наше слово, суд мені з ним мати перед Богом.

Писано в Перемишлі, 6805 року.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 17

Грамота галицького князя Лева Даниловича монастиреві святих Петра і Павла в Перемишльській землі з датою 1299 р., травня 2, якою село Бережницю з усіма належними до нього земельними угіддями, підданими та їх повинностями і всі названі надання передає у відання за військові заслуги дворянинові Косткові Бережницькому. Крім того, князь додає Костеві „кулоство“ у монастирі Спаса та право на ведення духовних і світських судів

Досліджуваний документ належить до дарчих. Його оригінал не зберігся. Про текст документа знаємо з трансумпту короля Сиґізмунда II з датою 12 січня 1550 р. (**ЛМ**). Йдеться про найраніший із відомих нині списків князівської грамоти. З протоколу королівського підтвердного документа дізнаємось, що досліджувана грамота (у трансумпті названа „листом“ — „litteras“) писана від імені „князя Лева, сина найславетнішого короля Данила“, була подана на підтвердження „руською мовою“ і „слово в слово достовірно перекладена польською мовою“. Документ був „написаний на пергаменті і скріплений його [князя] печаткою, підвішеною на шовковому шнурку“ („l(itte)ras […] Ruthenico quid idiomate scriptas, verum in linguam Polonicam de verbo ad verbum fidel(ite)r translatas […] in pargamine scriptas, sigilloque eius appenso in corda serycea“). Підтвердження документа відбулося на прохання самбірського протопопа грецького обряду Ігнатія (IV, № 42).

Грамота, яка збереглася у складі підтвердного документа Сиґізмунда II, була внесена королівськими ревізорами в середині XVI ст. у книгу Литовської метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. 22, k. 419—419 zw.) та в XVII ст. двічі у формі обляти в книги Перемишльського ґродського суду (**ПҐС-1**, **ПҐС-2**). У книгах суду грамота записана без тексту королівського трансумпту. При цьому для облятування вперше (1637) Іваном Бережницьким був поданий ще руський текст документа (**ПҐС-1**), вдруге (1647) на прохання Георгія, Павла та інших Бережницьких облятується новий польський список (згідно зі заголовком „копія привілею“) документа. Остання облята створена, правдоподібно, на основі ранішого польського списку (**ПҐС-2**) паралельно й 1637 р. Чи служив для обляти вперше один і той самий руський текст, що підтверджувався королем Сиґізмундом II, ідентифікувати не вдається. Списки грамот **ЛМ** та **ПҐС-2** різняться за кількістю тексту, деяким смисловим навантаженням, особливостями контексту, зрозуміло, й правописом.

Формуляр документа традиційний, складається з трьох основних частин: *вступного протоколу*, *власне змісту* і *закінчення* (*есхатоколу*), кожна з яких виповнена (хоч не ідентичною) кількістю клаузул. Див. початок тексту (Іл. *36*).

Документ, згідно з текстом, писався у монастирі св. Петра і Павла. Конкретна назва місцевості не вказана. Текст *датації* у відомих нині трьох

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

списках звучить так: 1550 р. — „A pishan y dan listh w monasthÿrze kosciele we czwarthok miesiącza maia w czwarthÿ dzien liatha Bozego szescz thysziączne[g]o oszm szetne[g]o“ (**ЛМ**); 1637 р. — „A pisana y dana hramota w manastyrze w kosciele we czwartek miesąca maia dnia wtorego lata od stworzenia swiata szosty tysięcy siedmdziesiąt siodmego“ (**ПҐС-1**); 1647 р. — „Pisano y dano to potwierdzenie w manasterze, w kosciele we czwartek miesiąca maia dnia wtorego, lata od stworzenia swiata szesc tysięcy osmset siodmego“ (**ПҐС-2**). Місце написання документа у монастирі, таким чином, підтверджує *датація* у всіх списках. Правда, невідомо, про який монастир св. Петра і Павла йдеться і де саме він містився. Чи у Бережниці? Принаймні церква у селі Бережниці віддавна носить ім'я св. апостолів Петра і Павла. Чи можна у цьому шукати зв'язок зі згаданим монастирем,— невідомо. Можливо, лише у тому випадку, що фальсифікатор запозичив назву церкви для свого документа. Монастир з такою назвою у спеціальній літературі не згадується (Коссак, с. 174—177; Никорович, с. 417—427, 474—478; Крип'якевич, с. 70—104).

Якщо клаузула *датації* у всіх списках однакова щодо неподання назви населеного пункту — місця складання і видачі документа, то щодо власне дати вона різна. І це стосується як дати року, так і числа дня: список 1550 р. — у четвер 4 травня 6800 р.; 1637 р. — у четвер 2 травня 6077 р.; 1647 р. — у четвер 2 травня 6807 р. Отже, у трьох списках одного і того самого документа дата року інша — у першому, найранішому, 1292 р. (6800—5508=1292 за новим календарем), у третьому — 1299 р. (6807—5508=1299), а щодо другого списку — 6077—5508=569 р., то взагалі ця дата незрозуміла і радше вказує на неуважність чи необізнаність перекладача-писаря з давньоукраїнським письмом і способом датування документів за візантійським літочисленням.

Розглядаючи перше і третє формулювання дати року (вони, зрештою, могли відповідати рокам життя і діяльності експонента документа), різними є денні дати, зокрема, відповідність числа дня й назви дня реального календаря щодо фіксованих років: 4 травня 1292 р. припадало не на четвер, як пропоновано у формулюванні *датації*, а на неділю, 2 травня 1299 р. — на суботу.

Документ засвідчувався печаткою. Згідно з підтвердним королівським документом, був скріплений князівською „печаткою, підвішеною на шовковому шнурку“ (**ЛМ**). Щодо самого тексту грамоти клаузули, то про печатку згадують лише списки **ЛМ** і **ПҐС-1**.

Документ ніколи окремо не вивчався і не використовувався. Ніхто з дослідників регіональної історії Перемишльщини чи Самбірщини та історії церковного життя його навіть не згадує. Проте він був відомий уже в 90-х рр. XIX ст. як „безсумнівна підробка грамоти Лева“ (Линниченко, с. 55). Текст грамоти не публікувався.

Аналіз змісту документа, однак, дає підстави відносити його, як і більшість грамот з іменем князя Лева Даниловича (чи Лева), до неавтентичних і

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

створених пізніше. На це вказує ціла низка фактів, що випливають із внутрішньої критики тексту документа усіх трьох списків. Серед них:

1. Невідповідність тексту в списках **ЛМ**, **ПҐС-1** і **ПҐС-2**. Вона насамперед зауважена у тексті клаузули *диспозиції*:

1550 р.: „począwszÿ od Niestru po pothok Rumieniesza, ÿ po pothok Maczÿn [!] ÿ przesz pothok Sloniczę, daiemÿ“ (**ЛМ**);

1637 р.: „poczÿwszÿ od Niestra rzeki przes potok Sołonicę po potok Remenasu y potok Macyn do rzeki y Dniestra daięmy“ (**ПҐС-1**, приблизно так само **ПҐС-2**);

— клаузули *інскрипції*:

1550 р.: „duchownemu naszemu popu Kosthowi nadwornemu“ (**ЛМ**);

1647 р.: „szlachetnemu Kosciowi Bereznickiemu dworzaninowi y duchownemu naszemu [...] godnemu dworzaninowi krolewskiemu“ (**ПҐС-2**);

— клаузули *короборації*:

1550 р.: „A na tho listh nasz eszmÿ dali ÿ pieczęcz szwą zawiesecz szmÿ kazali“ (**ЛМ**).

1647 р.: немає тексту клаузули (**ПҐС-2**).

Це явище простежується і у клаузулах *датації* (див. раніше), *свідки*. Ці факти вказують на те, що для перекладу брався не один і той самий руський текст — протограф. Не виключено, що списки, особливо XVII ст., ілюструють тенденційну неохайність фальсифікатора, інакше не можна пояснити переклад клаузули *інскрипції* і т. ін.

2. Простежується невиправдане членування (поділ) і неадекватна повторюваність клаузули *інскрипції*, що є рідкісним явищем в архітектоніці формуляра середньовічного документа, тим паче, що йдеться про одну з найважливіших клаузул. У першій частині формуляра документа вона сформульована: „iakiesz ÿ my Bogu ÿ zwiezchownym apostholom szwiethemu Piothru ÿ Pawlu ku koscziolowi monasterza [...] daiemÿ ÿ przÿdaiemy“, далі переривається і йде текст клаузули *диспозиції*, за яким, як певне уточнення, знову подано текст *інскрипції*: „ku czerkwi s[więtego] Piotra ÿ Pawla monasthÿrza duchownemu naszemu popu Kosthowi nadwornemu, daiemÿ na wieki ÿ dziedziczom iego, ÿ po niem będączÿm pothomkom iego dzierzecz y pozÿwacz“.

Певне порушення структури спостерігається і щодо розміщення інших клаузул.

3. Непереконливим є те, щоб адресатові, звичайному „попові“ Костеві, що правив у церкві, і в його особі монастиреві Петра і Павла, надавалось, крім села Бережниці, земельних угідь „krylosthwo szwiethe[g]o wielkie[g]o Spasza“, а поряд „y sządÿ duchowne szędzicz wedlug czerkwie stholiecznÿ“.

4. Немає будь-яких джерел про існування у XIII ст. монастиря Петра і Павла на Самбірщині чи Перемишльщині, якому адресована грамота (див. раніше).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

5. Невідомо, що мав на увазі укладач тексту, використовуючи термін „czerkwie stholiecznÿ“ — про яку столичну церкву йдеться — церковну столицю (митрополичий престіл) у Галичі, відомості про котру могли бути використані укладачем тексту грамоти з інших підробок документів з іменем Лева Даниловича (III, № 18); єпископський престіл у Перемишлі, а може, ще один престіл єпископський, самбірський з центром у Спасі, оскільки йдеться про „krylosthwo [...] Spasza“. На жаль, щодо останнього не маємо, крім здогадів, зроблених знову ж таки на підставі неавтентичних документів, жодних прямих наукових підтверджень про його існування у XIII ст.

6. Вигадані імена клаузули *свідки* — „wladika przemyski Laryon“ — це ім'я не згадується у будь-яких достовірних джерелах (крім фальсифікатів), які б називали його серед українських ієрархів у 90-х р. XIII ст. (див. III, № 4, 12—14, 17, 19). Вигадані імена „kniesz Jędrzei Jaroslawicz“, „pan Wasko“, „pan Iwachno“ (у списку 1647 р. — „pan Wachno Kuznicz“), крім того, у списку **ПҐС-2** ще подані такі свідки, як „pan Pyszno s Lebowice [?]“, „pan Wasko Czerkowic“.

7. Під текстом грамоти поставлений підпис: „A piszarz Zachariasch Wichoh [!]“ (**ЛМ**). Не входячи в одіозність явища дипломатичного характеру — під грамотою князя, що виходила з князівської канцелярії, рідко коли міг підписуватися писар, тим більше, що подане прізвище і сам підпис у різних варіантах трапляються у багатьох фальсифікатах, писаних від імені князя Лева Даниловича (див. III, № 9, 11—14, 18—19 та ін.).

8. Нарешті, нехарактерне для XIII ст. вживання окремих лексем, а також титулятури на пізньосередньовічний польський кшталт, наприклад: „dworzaninowi krolewskiemu“, „szlachetnemu Kosciowi Bereznickiemu dworzaninowi y duchownemu naszemu“ (**ПҐС-2**).

Перелічені арґументи відхиляють будь-які припущення щодо достовірності документа.

Що послужило причиною створення досліджуваного документа? Перш за все, правдоподібно, була боротьба за право власності на землі, що оточували, належали чи не належали до с. Бережниці та його власників Бережницьких у XVI—XVII ст. Безпосередньою підставою для появи документа мусив служити якийсь спір за земельні угіддя (про подробиці його, на жаль, не знаємо), що тривав протягом понад ста років між Бережницькими та їхніми сусідами (див. AGZ, t. XIX, s. 125, 147). Протягом XVII ст. суперечка на тлі земельних посілостей повинна була навіть активізуватися. Якщо у підтвердженні князівського документа 1550 р. з подання самбірського протопопа Ігнатія (**ЛМ**) у тексті згадується „піп Кость“, то вже в облятованих списках 1637 і 1647 рр. він не хто інший, як „Кость Бережницький“. Як зрозуміло з контексту грамоти, основу для створення досліджуваного документа мусили складати інші фальсифікати Левових грамот. Вони були відомі фальсифікаторові. Можливо, саме він був виконавцем інших документів з іменем Лева Даниловича. Цікавою у документі

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

є згадка про крилос Спаса (перебуваючи, до речі, у дивному зв'язку з одержувачем земель монастиря-церкви у Бережниці попом Костем), що вказує на його зв'язок зі Спаським монастирем (див. III, № 11—12). Із власне інших фальсифікатів запозичені формулювання клаузул (*інтитуляція*, *санкція* та ін.), а також завжди у підробках Левових документів є *підпис* писаря.

Досліджувана грамота, як мовилось, збереглася у трьох списках. Засвідчують вони неідентичні тексти. Списки дійшли до нас у перекладі польською мовою і належать до XVI (один) і XVII ст. (два).

1. (ЛМ). Список Литовської метрики. Створений 12 січня 1550 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. 22, k. 419—419 zw.). В основу списку покладено документ „руською мовою", що писаний від імені князя Лева Даниловича. Князівський пергаментний документ поданий на підтвердження королю самбірським протопопом Ігнатієм (див. IV, № 42). Старопольс. мова. Канцелярське письмо середини XVI ст. Характерне для того часу написання літер **ÿ** в значенні **y** (укр. **и**) та **i**, **l** відповідає літерам **l** та **ł**, а також сполучення **yj** — **ij**, подібність у написанні графем **z** та **h** тощо. Не регламентоване написання великих літер. Заголовок запису в книгу: „Super villa Brzeznicza".

2. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Складений 8 січня 1637 р. у формі обляти в актову книгу ґроду. Внесення документа відбулося на прохання Івана Бережницького. Ним до суду був поданий руський текст грамоти, який тоді ж був перекладений старопольською мовою і вписаний тією ж мовою на сторінки актової книги (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 359, арк. 45—46; грамота кн. Лева Даниловича, там само). Канцелярське письмо XVII ст. Список засвідчує характерні для того століття правописні особливості написання польських документів, що поширювались на той час в Україні. Графема **z** позначає **ż, ź** та **z**; **y** — **y** та **i**. При позначенні подвоєння **ii** вживають **ij**. Зовсім немає у тексті грамоти регламентації у написанні слів з великої літери. Текст не абзацований.

Список не засвідчує слідів підтвердження князівської грамоти королівською канцелярією. Заголовок запису документа у книгу: „Oblata priuilegii certi Bereznickich".

3. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений 11 січня 1647 р. і вписаний у формі обляти в актові книги ґроду. Внесення документа на сторінки книг Перемишльського ґродського суду відбулося на прохання Василя Бережницького і його племінників (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 373, арк. 95—98; грамота кн. Лева Даниловича, с. 96—98). Старопольс. мова. Канцелярське письмо. В основу обляти документа покладена одна і та сама „копія привілею", писана від імені князя Лева, що й для списку **ПҐС-1**. Правопис характерний для польської мови українських територій XVII ст. Вживаються графеми **ą**, **ę**; голосний **i** передається двома знаками — **i** та **y**, подібно **j**, хоч це залежить від позиції у слові; приголосному **l** відповідають **l** та **ł**, **z**, **ż** та **ź** передаються лише через **z**. Водно-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

час звук **z** може виражатися також графемою **s**: „knias“. В окремих словах вживається графема **s** замість **sz**: „ociec nas“. Майже у всіх випадках на початку слів уживається графема **v** замість **u**. Не регламентується написання великих літер. У деяких місцях текст правлений, ім'я свідка „Andrzey“ написане над рядком. Запис грамоти у книгу супроводжується заголовком: „Actum in castro Premislien(si) feria sexta post festum sanctoru(m) Trium Regum prox(im)a, anno domini millesimo sexcentesimo quadragesimo septimo. Berezniccy manifestan(tes) in simul cum copia privilegii super villa Bereznica“.

Текст документа раніше не публікувався. Відомий у двох текстових варіантах: А — списки **ЛМ**, **ПҐС-1** та Б — **ПҐС-2**.

Текст документа старопольською мовою

Варіант документа А (ЛМ)

Ja kniaze Lew szÿn krolia Danila.

Zmowiwszÿszie z naszÿmi pany, iakosz nasz pradziad czar Wielki Wlodzimirz, ÿ occiecz nasz przÿdal mitropolitom ÿ biskupom wszÿthkiem ziemie Ruskiei, iakiesz ÿ my Bogu ÿ zwiezchownym apostholom szwiethemu Piothru ÿ Pawlu ku koscziolowi monasterza wiesz Brzeznicze daiemÿ ÿ przÿdaiemy, począwszÿ od Niestru po pothok Rumieniesza, ÿ po pothok Maczÿn [!] ÿ przesz pothok Sloniczę, daiemÿ przypiszuiemÿ na wieki, z danmi ÿ z robothami, y ze wssemi pozÿthki ÿ z przÿchody, ÿ s prawÿ wszythkimi roliami, z łąkami s polmi ÿ s szianozęcziami, z laszy, ÿ z dąbrowami, ÿ ze wszythkimi w liesziech ÿ w rzekach, ÿ w lowiskach ich, z mlÿnmi ÿ sthawy daiemy, ku czerkwi s[więtego] Piotra ÿ Pawla monasthÿrza duchownemu naszemu popu Kosthowi nadwornemu, daiemÿ na wieki ÿ dziedziczom iego, ÿ po niem będączÿm pothomkom iego dzierzecz y pozÿwacz. A za nashi przodki ÿ za nasz Boga milego proszicz.

A k themu przÿdaiemy iemu krylosthwo szwiethe[g]o wielkie[g]o Spasza, ÿ sządÿ duchowne szędzicz [!] wedlug czerkwie stholiecznÿ, a w tho panowie naszÿ ÿ dzieczi nasche niech szie nie wsthąpuią w tho, dani ÿ dzieszieczny na wieki wiekom, a niech nie będzie oddalono od czerkwie wÿszei piszany.

A ktho wstąpi na moie slowo, będę sz niem szą̨d miecz przed milÿm Bogiem ÿ niech będzie kliąthwa Boga nań na wieki wiekom, będącz w dzien straszne[g]o szą̨du Bozego.

A na tho listh nasz eszmÿ dali ÿ pieczęcz szwą zawiesecz szmÿ kazali.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

A przÿ thÿm bÿli szwiadkowie wladika przemyski Larion, ÿ kniesz Jęndrzei Jaroslawicz, ÿ pan Wasko, ÿ pan Iwachno [...][1], ÿ pan Pyszno s Lebowice [?], y pan Wasko Czerkowic sokolnik [?] ÿ inÿch panów bÿlo niemalo przÿ them.

A pishan ÿ dan listh w monasthÿrze koscielie we czwarthok miesziącza maia w czwarthÿ dzien liatha Bozego szescz thyszączne[g]o oszm szetne[g]o.

A piszarz Zachariasch Wichoh [!].

Переклад

Я, князь Лев, син короля Данила.

Порадившись із панами радними, подібно як наш прадід великий цар Володимир і наш батько надавали [села] по всій Руській землі митрополитам і єпископам, так і ми Богові і церкві, монастиреві святих найвищих апостолів Петра і Павла даємо і надаємо село Бережницю. Даємо та надаємо навіки [землі], почавши від ріки Дністра через потік Солонницю до потоку Раневського і потоку Мацин аж до ріки Дністра з даниною і роботами і з усіма прибутками, й усіма підданими, також ріллями, луками, полями, сіножатями, з лісами та дібровами й з усім, що в лісах і ріках та їх ловищах, з млинами, і зі ставами. [Всім цим] даємо і приписуємо назавжди володіти і користуватися нашому дворянинові і священику шляхетному Костеві Бережницькому і його дітям, а після нього майбутнім нащадкам через те, що [він] у нас добре служив, а його предок завжди при нашому прадідові королю виступав відважно як лицар у військових справах, за що має просити милого Бога за наших предків і за нас. А до того ще йому, як гідному королівському дворянинові, додаємо крилоство святого Спаса і духовні суди, що судять згідно зі столичною церквою.

А на це, щоб наші діти і ті, що після нас будуть, не важились посягати на вічні літа, звільняємо від усіляких данин назване село та урочища і щоб ніколи не було віднято [його] від вищезгаданого нашого придворного та його нащадків.

А хто б наважився вступити на це моє слово і на це моє надання, буду суд з ним мати перед Богом, нехай буде на ньому Божа клятва на вічні літа та в наступний день останнього Божого суду.

А при цьому були свідки: перемишльський владика Ларіон і князь Андрій Ярославич, і пан Васько, і пан Івахно [Кузнич], і пан Пишно з Лебовиці, і пан Васько Черкович, сокольник, та інших дворян було при тому багато.

Писано і дано підтвердження у монастирі, в церкві, у четвер, місяця травня дня 2, року від створення світу 6807.

Писар Захарій Вихог.

---

[1] Пропуск, див. варіант Б (**ПҐС-2**).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Варіант документа Б (ПҐС-2)

Ja knias Lew syn krola Danieła.

Namowiwszy się z naszemi pany radnemi iak nas pradziad car Wielki Wlodhimierz y ociec nas przydał metropolitom y episcopom na wszytkiej ziemi Ruskiey takze y my bogu y swiętym nawyszym [!] apostołom Piotra y Pawła cerkwiom, manasterzom sioło Bereznicę daiemy y p[rzi]daiemy. Począwszy od Niestra rzeki przez potok Sołonnicę po potok Raniewski [?] y potok Macyn [?] do rzeki y Dniestra daiem y przypisuiem na wieki z daniem y robociznami y ze wszytkiemi pozytkami, y poddanemi wszytkiemi, y rolami, łąkami, polmi, sianozęciami, z lasy y dąbrowami, y ze wszytkiemi w lasach, y rzekach, y w łowiskach ich, y z młynami, y z stawami daiemy y przypisuiemy szlachetnemu Kosciowi Bereznickiemu dworzaninowi y duchownemu naszemu na wieki y dzieciom iego, y po niem będącym potomkom dzierzec y uzywac, y za nasze przodki, y za nas Boga miłego prosic, gdysz to u nas dobrze zasłuzył, y przodek iego krolowi pradziadowi naszemu zawsze w woiennych sprawach iako rycerz dobrze się zawsze stawiał.

A do tego iescze przydaiemy iemu kułostwo[1] swiętego wielkiego Spasa y sądy duchowne y swieckie, sądzące według cerkwie stołeczney, iako godnemu dworzaninowi krolewskiemu.

A nato dzieci nasze y po nas będące, aby nie następowały daniny wszelakie z tego sioła y uroczysk wolno czyniemy na wieki wieczne, y aby nie oddalono od wzwysz pisanego nadwornego naszego, y na wieki y potomkom iego.

A kto by smiał następowac na to moie słowo y na tę daninę, bedę sąd z niem miał przed Bogiem, y niech będzie klątwa na niem Boza na wieki wieczne, y w bedący dzien ostatniego sądu Bozego.

A przy tym byli swiadki: władyka przemyski Lauren [!], y knias Andrzey Jaroslawicz, y pan Wasko, y pan Wachno Kuznicz, y pan Pyszno s Lebowice [?], y pan Wasko Czerkowic sokolnik [?] y ynnych dworzan było wiele przy tym.

[1] Слово підкреслено.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Pisano y dano to potwierdzenie w manasterze, w kosciele we czwartek miesiąca maja dnia wtorego lata od stworzenia swiata szesc tysięcy osmset siodmego.

Pisarz Zacharyasz Wyhot.

№ 18

Грамота галицького князя Лева Даниловича кафедральному соборові Успіння Богородиці у Крилосі з датою 1301 р., березня 8, у Галичі, якою князь дарує земельні володіння і встановлює повинності, суди та церковних людей, що повинні служити і підпорядковуватись церкві

Грамота належить до статутних (уставних) документів. Це один із небагатьох давніх документів, який характеризує традицію давньоруських суспільних відносин і визначає правове становище церкви. У ньому відображені відомості про взаємовідносини держави і церкви, розкритий правовий статус митрополичої катедри. Крім того, грамота вказує на феодальну земельну власність, типи повинностей і матеріальне забезпечення вищого духовенства (монастирів), містить дані про категорії феодально підпорядкованих церкві людей. На основі даних грамоти встановлюється еволюція норм давньоруського права у пізньому середньовіччі порівняно з нормами „Руської правди".

Оригінал документа не відомий. Про нього начебто знав наприкінці XVIII ст. Антін Левинський. Приблизно тоді ж із цього оригіналу робить копії свщ. Шиманський (Daniłowicz, s. 135), оглядав його у 1822 р. П. Кеппен (Арх. РАН. С.-П., № 33—34). Він спочатку мав зберігатися в архіві Львівської митрополичої консисторії (Chodyniecki, s. 335), згодом у Ставропігії в архіві Успенської церкви у Львові. На сьогодні знаємо тільки про його численні списки з XVI—XIX ст. Найраніший із них дійшов у складі підтвердної грамоти польського короля Стефана Баторія, яка датована 1581 р. (IV, № 65).

Зміст грамоти порівняно пізно стає доступним загалу і фігурує серед використовуваних актових джерел, що пов'язані з іменем князя Лева Даниловича. Вона неодноразово подавалася на розгляд королям. Уперше, як згадувалось, її підтверджує 31 січня 1581 р. у Варшаві король Стефан Баторій, навівши повністю текст документа. Як вказано у *вступному протоколі* королівського документа, представлений преподобним отцем львівським і галицьким владикою Гедеоном Балабаном „старовинний лист" з іменем Лева, сина короля Данила („productas fuisse apud nos per venerabilem Gedeonem Balaban, vladicam Halicien(sem) ac Leopoliensem lit[t]eras vetustas Leonis filii regis Danielis") був „з підвішеною на шовковому шнурку по-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

шкодженою печаткою, або правильніше, відтиском печатки“ („Habentes sigillum appensum corruptum seu potius sigilli speciem in serico pendentem“) (IV, № 65). Вдруге грамоту підтверджує 1 жовтня 1592 р. король Сиґізмунд III, втретє — 12 лютого 1691 р. у Жовкві король Ян III, нарешті, вчетверте — 16 вересня 1716 р. король Авґуст II. Три останні підтвердження основуються на документі 1581 р. Крім того, кількоразово грамота вписувалася у формі обляти в книги Галицького ґродського (1642), Львівського ґродського (1691) та земського (1772) судів, окремо вносилася у Коронну метрику, інші книги та актові конволюти середньовічних установ (див. далі списки).

Грамота відома у двох текстових варіантах — А та Б (див. далі) (Іл. *37—38*). Основна різниця між ними полягає у кількості тексту і формулюванні клаузули *інскрипції*: А — „**цеⷭ҇кви с҃тои ѹспенїю крилосѹ монастырѹ митрополїи Галиⷱкои**“ (**Мог.**) і Б — „**цр҃кви с҃тои єѫ ѹспенїю крылоскы҆ⷨ попо҆ⷨ собоⷭ҇ны҆ⷨ митрополїи Галиⷱкои**“ (**ГҐС**). Є й інші (переважно текстуального характеру) розбіжності між названими варіантами документа. Вони у різних списках різні. Про них докладніше інформують списки варіантів тексту — А: **Тил., КМ-1, Кохл., КМ-2, ЛК-1, Мог., НМ-1, Киш., Ціх., ПНВ, ЛЗС, Сарн., ЦВАЛБ-1, ПМ, Вас., НМ-2, КІД НБ-1, КІД НБ-2**; Б: **ГҐС, Денг., ЛҐС, СДКК, Чол.-1, Ход.-1, Ход.-2, Ослав., Ход.-3, Ход.-4, Чол.-2, ЦВАЛБ-2, ЛК-2, СКГ, ВК-1, ВК-2, КР-1, КР-2, НТШ, Ваг**. Крім того, варіанти А і Б засвідчують у польськомовному та латинському текстах дві редакції.

Варіанти документа А і Б, правдоподібно, створювалися не в один час. Котрийсь з них був першим, котрийсь — другим. У 1581 р. маємо перше відоме підтвердження варіанта документа А: „**крилосѹ монастырѹ митрополїи Галиⷱкои**“. Про варіант Б: „**крылоскы҆ⷨ попо҆ⷨ собоⷭ҇ны҆ⷨ митрополїи Галиⷱкои**“ чи не вперше дізнаємось з обляти Галицького ґродського суду 1642 р. Це, однак, не означає, що тексти обох названих варіантів не могли поширюватися раніше, і варіант Б, наприклад, був невідомий у XIV або XV ст.

Документ, відповідно до давньоруських (і взагалі слов'янських) традицій, зберігає тричленну будову формуляра, кожна з яких поділяється на відповідну кількість клаузул: перша, *вступний протокол*, на дві (*інтитуляцію* та *інскрипцію*); друга, *власне зміст* — на чотири: *аренгу, диспозицію, санкцію* і *короборацію*; третя, *закінчення* — на дві (репрезентують *підписи* і *датація*). До найбільш об'ємних за обсягом тексту належить клаузула *диспозиції*.

Текст грамоти відомий трьома мовами — давньоукраїнською, писаною кириличним письмом, і латинською транслітерацією, а також польською і латинською мовами. Давньоукраїнський текст документа зберігся, як відзначалося, у двох варіантах, польський і латинський, відповідно, ще у двох текстових варіантах. Польськомовний переклад документа створений наприкінці XVI ст. (найраніша редакція варіанта А — з кінця XVI ст., **ЛК-1**, варіанта Б — близько 1734 р., **СДКК**), латинською мовою — у XVIII ст. (найраніша редакція варіанта А з'явилася близько 1751 р., **ПНВ** і редакція другого варіанта Б — 1774 р., **Ослав.**). Тексти документа поль-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ською і латинською мовами перекладні. В їх основі лежить текст давньоукраїнською (давньоруською) мовою.

Давньоукраїнська мова документа під час вписування у королівські підтвердження порівняно з протографом, правдоподібно, щоразу мусила „підновлюватися". Із цим, як правило, пов'язані усі інновації давньоукраїнського тексту. Такою була об'єктивна традиція для мови багатьох пам'яток, наочна і при порівнянні списків досліджуваного документа (див. **Ход.-1** та ін.). У протоколі першого підтвердного документа королівської канцелярії з 1581 р., на жаль, нічого не мовиться про мову, характер її передачі у трансумпті: „Нас просили, від імені названого владики, щоб цей лист, який через давність став пошкоджений, обновити та нашою владою удостоїти схвалення і підтвердити". А далі так: „Той [лист] із слова в слово такий" („supplicatumq(ue) nobis fuit praedicti vladicae nomine, quo lit[t]eras easdem, ut quo propter vetustatem ad corruptionem spectare videantur, innovare easdemq(ue) authoritate nostra approbare et confirmare dignaremur. Earum vero tenor de verbo ad verbum sequitur et est talis") (IV, № 65).

Писаний і виданий документ у Галичі. Дата його зберігає повну форму, містить число дня, що уточнюється назвою дня у тижні, місяць і рік. Річна дата обчислюється за візантійським літочисленням. Ціла формула *датації* така: „**в Галичꙋ в четвертокъ мⷰца марта во wсмын ден лѣта шестои тисечи wсмъсотъ девятого**", яка відповідає сучасному літочисленню „в четвер, 8 березня 1301 р."

Використання документа почалося, правдоподібно, уже в XIV ст. Воно могло бути пов'язане, насамперед, з непостійним функціонуванням, згодом зникненням і боротьбою за відновлення Галицької митрополії як окремої церковно-адміністративної одиниці (пор. щодо останнього заходи Йосифа Шумлянського у 1689 р.) (Арх. ЮЗР, ч. V, т. 1, с. 271—276, 290—293). Частіше цей документ міг використовуватися, принаймні у XVI—XVII ст., з економічно-господарською метою для захисту прав власності на спадкові землі, ліси та інші маєтності церкви перед світськими особами та державними властями. Чи не з цією метою відбулося на прохання Гедеона Балабана (1581, 1592), Йосифа Шумлянського (1691) та Атанасія Шептицького (1716) офіційне чотириразове підтвердження документа королями протягом XVI—XVIII ст., а також численні його облятування і записи у книги ґродських і земських судів Руського воєводства та в Коронну метрику (див. списки). У підтвердному документі короля Яна III від 12 лютого 1691 р. мовиться, що використання документів (тут же наводиться документ, писаний від імені Лева Даниловича) відбулося „з приводу відсудження спадкового маєтку митрополичої церкви [...] у Крилосі". Йшлося про землі села Перегінського („post multas in vindicanda villae Perehynsko, in palatinatu Russiae districtu Zydaczoviensi sitae, ad ecclesiam metropolitanam in Kryłos Haliciensem tituli assumptionis in coelum gloriosissimae virginis Mariae spectantis haereditate sollicitudines et continuae jurium") (IV, № 94). Відома судова тяганина 1593 р. Гедеона Балабана з королівським підчашим Яблоновським за Перегінське. Ширше про ці та інші проти-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

стояння навколо земель Перегінського див.: AGZ, t. I, s. 94—108. Окремою сторінкою є суперечка між ченцями ордену оо. василіян і єпископством у XVII—XVIII ст. за право володіння маєтностями, що належали до історичної Галицької митрополії (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 73, 90/1—3, 98). Чи не ця обставина також була підставою для створення одного і того ж за змістом і структурою, але з різною *інскрипцією*, документа (вар. А і Б). У 1761 р. грамота згадується у єпископських документах — акті про „Стан єпархій і церков Львівського, Галицького та Кам'янець-Подільського єпископства..." — „Status dioecesum et ecclesiarum episcopatuum Leopoliensis, Haliciensis et Camenecensis Podoliae..." (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 217—220; див. також далі).

Хто і коли розпочав наукове дослідження документа? Першопочатки цього процесу треба пов'язувати з вивченням його ще у королівській канцелярії у другій половині XVI ст. Для того, щоб документ став об'єктом підтвердження, з'ясовувалися його внутрішні та зовнішні ознаки, достовірність і гідність для підтвердження. У XVII ст. ним цікавиться і переписує його текст Петро Могила (див. список **Мог.**). З кінцем XVII — початком XVIII ст. до грамоти звертається Л. Кишка, реґест тексту грамоти вміщений у „Книгу актів" („Liber actorum...") (див. список **Киш.**). Повний текст документа втрачений. Згодом (1751) на основі нині невідомого списку Л. Кишки був виготовлений і апробований папською нунціатурою у Варшаві переклад цієї грамоти латинською мовою (див. **ЦВАЛБ-1**). Згодом цієї ж грамоти кафедральному соборові у Крилосі торкаються у своїх писаннях Атанасій Шептицький, Лев Шептицький (пор. Summariusz dokumentów.., s. 112—114; Żądanie duchowieństwa ruskiego.., s. 8—12). Натяки на князівські грамоти, зокрема й на грамоту для Крилоса, є у трактаті М. Рилла „Старожитності руської церкви" („Antiquitates Ecclesiae Ruthenicae...") (Ryllo, p. 66 та ін.). Використовує зміст документа для кафедрального собору в Крилосі, наводячи повністю його кириличний і латинський тексти за списком 1642 р., К. Ходикевич у своїй праці „Історично-критичні дослідження про два архиєпископства Київської і Галицької митрополії..." (Chodykiewicz, p. V—V v.), він же коментує документ у праці „Про діяльність ордену домініканців у Руській провінції" („De rebus gestis in provincia Russiae ordinis praedicatorum"). Дослідник однозначно не запідозрює фальсифікації документа, вважає переконливим його зміст „ineluctabile argumentum", що у 90-х роках XIII ст., паралельно з Київською митрополією, існувала незалежно від Києва Галицька митрополія. Важливо, що після цих публікацій К. Ходикевича грамота привернула широку увагу багатьох дослідників і стала активно використовуватися у працях різних авторів. Це особливо помітно під час підготовки заходів у справі відновлення капітулу єпископської курії у Львові і Перемишлі та проханнями духовенства до уряду відновити діяльність Галицької митрополії. Інтерес щодо цього представляють праці Д. Верхратського, І. Ославського, М. Гарасевича, частково А. Левицького, дослідження і листування І. Ґудза (пор. Рукописні праці та листування: НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 73, 90/1—3; 98, с. 152, 157, 162 та ін.; Переми-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

шлянин, 1852, с. 99). У 1880-х роках грамоту використовував уже для спеціальних досліджень (наприклад, для ідентифікації особи „київського митрополита Кипріяна“ та його зв'язків з Галичиною) історик А. Нарушевич (Naruszewicz, t. V, ks. 4, s. 384). Знав про документ Х. Енґель (Engel, s. 43—44) та ін. Про нього фіксували записи різних сумаріїв каталогів, хронік (пор. рукописну Хроніку колишньої бібліотеки крилошанського собору в Перемишлі, с. 135; Добряньский, с. 9). „Грамота 1301 р.“ була відома російським дослідникам і любителям старовини, принаймні в останній чверті XVIII ст. (вписана в „Історичний збірник“ 1770-х рр., що нині зберігається серед рукописів м. Пскова, пор. Осипова, с. 115), знав про її існуваня М. Карамзін. Він аналізує документ на предмет автентичності (Карамзин, т. IV, с. 390—391, прим. 203), шукаючи його першооснов і визначаючи недостовірність. Не опонує історичної пізнавальності документа Є. Болховітінов (Болховитинов, с. 87—88). Вивчає зміст документа, наводячи його текст, і Д. Зубрицький. Він, на думку дослідника, є „одним лише автентичним папером того князя Лева 1301 року“ („одна только подлинная бумага [!] того же князя Льва 1301 года“) (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 74). Таке трактування документа знайшло прихильників. Виготовив копію документа 1301 р., основану начебто на „ориґіналі“ (також копію Левового документа з 1292 р., який однозначно відносив до XIII ст.), свщ. Шимансьский. Про це повідомляв Й. Лелевель у додатку до праці Г. Даниловича (див. Daniłowicz, s. 135). Розлогий аналіз документа разом із публікацією його тексту у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда III містять праці А. Петрушевича (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 146—149), у польському перекладі Г. Даниловича (Daniłowicz, s. 134—135). Згадки про грамоту подають А. Добрянський (Добряньский, с. 8—9, його ж. Спис.., с. 27), М. Гарасевич (Harasiewicz, p. 11), І. Линниченко (Линниченко, с. 54). Знають текст грамоти, використовуючи її зміст у своїх працях, М. Суворов (Суворов, с. 308—313), М. Тихомиров (Тихомиров, с. 20—25). Я. Фіялек трактував документ як явну підробку (Fijałek. Średniowieczne biskupstwa.., s. 495). М. Владимирський-Буданов бачив у грамоті 1301 р. прямі дані для дослідження генези церковних статутів на Русі (Владимирский-Буданов. Христоматия.., с. 265). М. Грушевський, торкаючись питання Галицької митрополії, про наявність досліджуваного документа мовчав. У післявоєнний період його аналізували у контексті досліджень церковної історії Я. Щапов (Щапов, с. 129 та ін.), М. Бендза (Bendza, s. 44 та ін.) та інші дослідники.

З-поміж багатьох документів, писаних від імені князя Лева чи Лева Даниловича, які дійшли до нашого часу, грамота кафедральному соборові Успіння в Крилосі має чи не найбільше дослідників. Це пов'язане насамперед із наданням їй у XIX ст. особливої ваги та значення у дослідженні історії формування і становлення Галицької митрополії, корпусу пов'язаних із цією подією джерел. Піддаючи їх аналізу, констатуємо, однак, що у літературі про грамоту (це стосується й інших, писаних від імені князя Лева документів) немає однозначної оцінки. Це стосується одного з основних питань, а саме її автентичності. Одні з авторів, такі, як К. Ходикевич

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

(Chodykiewicz, p. U—V), Д. Зубрицький (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 74), свщ. Шиманський (Daniłowicz, s. 135), А. Добрянський (Добряньский, с. 8—9), беззаперечно відносять її до автентичних документів. Зауважимо, що текст грамоти не викликав застереження щодо своєї достовірності вже під час його огляду експертами у королівській канцелярії перед першим підтвердженням. „Її зміст,— мовиться у грамоті 1581 р.,— не суперечить поточним законам“ („quatenus iuris publici ratio permittit“). Д. Зубрицький уміщує текст грамоти у Додатку до двох своїх праць (див. далі), оминаючи це питання. Інші дослідники, наприклад, Є. Болховітінов (Болховитинов, с. 87—88), А. Нарушевич (Naruszewicz, t. V, ks. 4, s. 384 та ін.), очевидно, не знаходячи достатніх підстав для арґументації неавтентичності документа (а може, не вникаючи в це питання), не вдаються до критики його, а задовольняються лише констатацією того, що такий документ існує і його зміст пізнавальний для XIII — початку XIV ст. Третя група дослідників, зокрема, такі, як М. Карамзін (Карамзин, т. IV, с. 390—391, прим. 203), К. Калайдович (див. Кеппен, прим. до № 33), О. Востоков (Востоков, с. 115—116), А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 146—149), Я. Фіялек (Fijałek. Średniowieczne biskupstwa.., s. 495), а також М. Суворов (Суворов, с. 311—312), категорично відносять грамоту до фальсифікатів. До речі, до пізніших утворень, а не початку XIV ст., зараховується документ уже в деяких трактатах XVIII ст., наприклад, у „Стані єпархій і церков Львівського, Галицького та Кам’янця-Подільського єпископства...“ (1761) („Status diaecesum et ecclesiarum episcopatum Leopoliensis, Haliciensis et Camenecensis Podoliae...“), „Вимогах руського духовенства до станів найяснійшої Речі Посполитої“ (1764), „Żądanie duchowieństwa ruskiego...“ (див. Петрушевич. Сводная галич.-рус. летопись, ч. II, с. 217—220, 256).

Аналіз внутрішніх ознак, передусім змісту документа, який дійшов до нас із першого підтвердження 1581 р., збігається з оцінкою тих дослідників, котрі відкидають його автентичність. Він створений пізніше вказаної у документі дати. А. Петрушевич уважає його всього-на-всього продуктом початку XVI ст. (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 145), інший, нині невідомий автор другої половини XIX ст.,— „підробкою XVI ст.“ (див. список **КІД НБ-2**) та ін. Дехто безпосередньо пов’язує появу грамоти з іменем Гедеона Балабана (див. Свод. катал.., вып. 1, с. 324).

Наведемо найголовніші докази цього:

1. Невідповідність між числом і назвою дня. 8 березня 1301 р. припадало не на четвер, як подано у документі, а на середу. Збіг дати дня і його назви простежується на рік пізніше, у 1302 р., але таке розв’язання річної дати неможливе. На той час експонент документа, правдоподібно, вже не жив (див. I, № 2).

2. Незасвідченість в історичних джерелах імен свідків, названих у клаузулі документа *свідки*. Варіант Б: „**митрополита кіеⷮскїи Кипрїа"• и вл҃ка прⷮмыслⷮскїи Кипрїа" и кнⷯ҃ Андрⷮ" Ꙗрославичъ • и п҃нъ Васко**“; у 1301 р. київським, галицьким і всієї Русі митрополитом був не Кипріян, а Максим.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Висунуті свого часу К. Ходикевичем і повторені згодом деякими дослідниками міркування, що митрополит Максим помер у 1296 р. і на його місце вступив Кипріян, який перебував на митрополичому престолі в 1301 р., очолюючи київську митрополію аж до 1308 р. (Chodykiewicz, p. K_2—L), не витримують критики, не арґументовані і спростовані ще М. Карамзіним (Карамзин, т. IV, с. 390—391, прим. 203). Митрополит київський Максим (за іншими даними, Максиміліан) правив митрополією від 1283 до 1305 р. (Закревский, т. II, с. 889). Ім'я Кипріяна як київського митрополита з'являється щойно на століття пізніше — від 1376 до 1406 р. (Harasiewicz, p. 11—12; Schneider, s. 270; Блажейовський, с. 88).

Немає також жодних фактів, які б підтверджували на чолі перемишльського єпископства іншого свідка, що мав бути під час складання документа, а саме єпископа Іларіона. Засвідчення його у списках перемишльської духовної ієрархії, мабуть, творчість пізніших дослідників історії церкви, що основується на факті, взятому з описуваної грамоти (Добрянський, с. 8). Втім, ім'я Іларіона не фіксують усі списки документа (**Сарн.**), інші замість Іларіона називають перемишльським єпископом Кипріяна (**ЛҐС, ҐҐС, ЦВАЛБ-2** та ін.). Чи завжди це результат редагування тексту?

Серед інших свідків, імена яких уміщені у клаузулі, загадковими залишаються особи, що мали б репрезентувати світські кола князівства, а саме князь Андрій Ярославич (він же у списках також „Ярославский", „Jaroslawski" — **ЛҐС, СКГ, Ваг., ЛК-2** та ін.), і пан Васько. Спроби пов'язувати цих свідків із відомими історичними особами не принесли результатів (пор. створювані леґендарні паралелі між Васьком і Войшелком (Zimorowicz, s. 53—54; Крип'якевич, 81). Найімовірніше, особа, названа Васьком, вигадана і, „примандрувала", очевидно, в грамоту з якогось „трафарету", трапляється, як уже неодноразово відзначалося, майже у всіх фальсифікованих документах, писаних від імені князя Лева (III, № 9, 12, 19—20 та ін.).

3. Не цілком переконливе при оцінці автентичності подання у кінці документа підпису писаря: „**А писаⁱ Заχарїа Выχот**" (у деяких документах „**Заχарія Вихо**" та ін., див. III, № 9—15, 17, 19). Випадки згадок у тексті (а не окремого проставляння підписів писарів чи канцелярій у руській дипломатиці, незважаючи на те, що багато документів збереглося без *кінцевих протоколів*) маловідомі (див. „**Федорко писець**" із грамоти князя Федора Ростиславича, 1284 р., Смоленские гр.., с. 63; „**писцю своемоу• Федорцю**" (Ипат., стб. 903), а якщо йдеться про статутні документи, то зовсім не відомі (князь Мстислав Данилович лише „**повелѣ писцю своемоу писати грамотоу**" статутну для берестян у 1289 р., але з неї не відомо про підпис). Не має підпису писця статутна грамота князя Ростислава разом із підтвердною єпископа Мануїла 1150 р. (Смоленские гр. .., с. 75—79 та ін.). Якщо у цьому випадку припускати вплив західної традиції на галицько-волинський документ як явища у дипломатиці, то насторожує повторюваність цього імені й „прізвища" у різних варіантах (подібно, як і згаданих

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

назв свідків) у багатьох однозначних явних фальсифікатах (пор. III, № 9, 11—13, 17, 19).

4. Достеменно невідомий початок функціонування Галицької митрополії як окремої церковно-адміністративної одиниці на Русі під час князювання Лева Даниловича чи пізніше. Про цей факт на 1301 р. немає вичерпних джерельних даних, а віднесення її заснування до перших років XIV або кінця XIII ст. (Малиновский, с. 185) чи навіть до 1302/1303 рр., як уважають Г. Ґельцер (Gelzer, s. 253), М. Бендза (Bendza, s. 44), є здебільшого апріорним і недостатньо переконливим твердженням. Це стосується також згадки про галицького митрополита Григорія.

До часткових зауваг щодо неавтентичності грамоти можна також віднести:

5. Варіантність формулювання клаузули *інскрипції* при збереженні загального змісту, обсягу тексту та структури формуляра документа. В одних випадках він адресується „**крилосѹ монастырѹ**“ (вар. А), в інших — „**крылоскы҃ попо҃ собо҃ны҃**“ (вар. Б). Чи йдеться тут про недогляд писаря, чи про наслідки редагування? Очевидно, що ні. Варіант документа з *інскрипцією* „**крылоскы҃ попо҃ собо҃ны҃**“ мусив з'явитися пізніше (наші попередні припущення основуються лише на хронології підтверджень документа) і був викликаний конкретними причинами. Перші підтверджені королівською канцелярією списки грамоти 1581 р. (див. **Тил.**), 1592 р. (див. **Кохл.**) і списки Коронної метрики другої половини XVI ст. (**КМ-1**, **КМ-2**) не знають цього варіанта документа. Припускаємо, що він з'являється у першій половині XVII ст. як результат суперечки між церковною владою Галичини та монастирською адміністрацією і провінціалатом василіян за земельні маєтності, належні до Крилоса, зокрема Перегінського, і створений з ініціативи білого духовенства. Чи не вперше цей новодоопрацьований варіант документа офіційно виступає у формі обляти Галицького ґродського суду в 1642 р. (**ГҐС**). Монастир Перегінське відомий з XV ст. Протягом XVI—XVII ст. він почергово то відновлювався, то занепадав. Востаннє відновився 1691 р. Поновне відкриття (Крип'якевич, с. 75—76) монастиря потребувало матеріальної підтримки. Відомо також чимало монастирів у межах самого Крилоса, більшість з яких сягає своєю історією княжих часів: святого Івана, святого Іллі, Успіння Пресвятої Богородиці (Крип'якевич, с. 97—99). Здогадуються про існування за княжих часів ще таких монастирів у Крилосі, як святого Стефана, святого Юрія, святого Данила та Святої Покрови (Pełeński, s. 124, 126—127). У XVIII ст. документ стає популярним (з того часу виявлено цілу низку списків різної традиції) у зв'язку з вимогами українського духовенства відкрити капітул при львівському єпископаті та суперечкою навколо цього та інших питань з урядом і з орденом отців василіян. Невідомий автор 70—80-х років XVIII ст. називає варіант досліджуваної грамоти з *інскрипцією* „**крылоскы҃ попо҃ собо҃ны҃**“ лише „очевидною помилкою“ (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 118, арк. 35).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

6. Не відповідає даті документа його мова. На думку М. Карамзіна, лексика, засвідчена у грамоті, „не вживалася у давньоруській мові або написана не в руській вимові“ (Карамзин, т. IV, с. 390—391, прим. 203). У цьому щодо частини лексем немає сумніву. Припускаємо, однак, що чимало із цих лексичних і морфологічних „неологізмів“ могли бути пов'язані з новою українською орфоепічною системою другої половини XVI ст. Ці „неологізми“ з'явилися переважно під час копіювання документа у підтвердну грамоту короля Стефана Баторія. Вони могли бути результатом передусім погано відчитуваних затертих місць пошкодженого тексту, „старовинного листа“ князя Лева Даниловича (див. IV, № 65). Докладний перелік доказів неавтентичності документа, який подав І. Вагилевич, зафіксовано в AGZ, t. I, s. 180 (див. далі).

Мабуть, цих зауваг досить, щоб уважати документ фальсифікатом. Проте така оцінка видається нам занадто категоричною. Вона основується здебільшого на статичному сприйнятті одного, окремо взятого тексту грамоти, який, як мовилося, дійшов до нас із королівських підтвердних документів і записів у судово-адміністративні книги Руського воєводства та Коронну метрику. Вона потребує певного коментаря. Історія фальсифікатів різна. Дещо розширює відомості про документ (навіть стосовно його достовірності) розгляд історичної ситуації, у якій він міг чи не міг виникати, які прямі чи опосередковані джерела слугували його виникненню, нарешті, як формувалися його структура і формуляр. З'ясовуючи появу документа, не можна однозначно зараховувати його до вигаданих творів XVI ст. Про це свідчить фабула тексту. Навпаки, аналіз змісту документа дає підстави стверджувати, що він за своєю суттю збігається або близький до 1301 р. У документі зафіксовано чимало реальних фактів, що насправді мали місце на зламі XIII—XIV ст. Цю особливість певною мірою відзначав ще Є. Болховітінов. Зміст документа для кафедрального собору в Крилосі, на його думку, відповідає „духові свого часу“ (Болховитинов, с. 87), а Ф. Сярчинський безпосередньо знаходив у ньому та деяких інших Левових грамотах „зв'язок із давньоруською епохою“ (Siarczyński. Dzieje.., s. 7—8). Отже, хоч не володіємо автентичним документом sensu stricto, але можемо мати справу з текстом, який основувався на нині невідомому документі-протографі чи його ранньому записі. Можливо, йдеться про пізню „обробку“ князівського документа, первісний текст якого у зміненому вигляді все ж таки створювався у Левовій канцелярії.

Сказане підтверджується кількома аспектами.

Насамперед, що стосується дати документа 8 березня 1301 р. і заснування Галицької митрополії та митрополичої катедри. Припускають, що вона була створена внаслідок наполягань князя Юрія Львовича перед імператором Андроніком II Старшим і патріархом Атанасієм I. Про неї збереглися короткі відомості у „Каталозі митрополичих катедр“ Константинопольської патріархії (у „Каталозі“ фіґурує під 82 позицією). Відкриття митрополії (їй підпорядковувалися Галицька, Володимирська, Луцька, Перемишльська, Турівська і Холмська єпископії) відбулося у 1303/1304

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

або 1305/1306 рр. На думку Я. Щапова, окрема Галицька митрополія була заснована не раніше 1303 р. і першим її митрополитом був Ніфонт; вона тривала п'ять років (Щапов, с. 58—59). Такої ж думки дотримується Г. Лужницький (Лужницький, с. 136; див. також: III, № 15). Однак митрополит Кипріян, а в окремих списках грамоти владика Іларіон (Ларіон) у тогочасних автетничних джерелах не згадуються.

Дехто з дослідників знижує планку цієї хронології, твердячи, що митрополія як окрема визнана патріархатом інституція могла вже діяти у 1302 р. (Gelzer, s. 253; Нагаєвський, с. 17—18). Однак ні перша, ні друга дати не суперечать тому, що митрополія могла неофіційно функціонувати в Крилосі раніше, і прохання князя Лева Даниловича до патріархату в справі її реєстрації могло надходити ще в останньому десятилітті XIII ст. Втім, галицькі „номінальні" митрополити могли вже в той час виконувати свої обов'язки над єпископствами, а патріарх на початку XIV ст. лише формально затвердив за ними цей статус. „При візантійськім консерватизмі в церковних справах,— зауважує М. Грушевський,— такий факт мусів для довершення вимагати довших попередніх переговорів, так що перетрактації у цій справі мусіли початися значно скорше" (Грушевський, т. III, с. 112—113). У цих „неофіційних умовах" могли й з'являтись документи.

На заснування окремої Галицької митрополії було чимало причин.

1. Збільшення боярських землеволодінь і зростання їх не лише економічного, але й політичного авторитету, в контексті якого князівські ухвали, підпорядковуючись часто боярській верхівці, переростають із загальноруських у галицько-волинські. На боці великого боярства стояв такий великий землевласник Галицько-Волинської держави, як церква.

2. Складне політичне становище західноукраїнських земель у другій половині XIII — на початку XIV ст. (тягар золотоординського іга, тривалі війни з Литвою і Польщею, щораз більші впливи Ватикану) і нове об'єднання більшості галицько-волинських земель під зверхністю Лева Даниловича. З політичним посиленням об'єднаного Галицько-Волинського князівства наприкінці XIII — на початку XIV ст. консолідуються церковні власті. Слід зауважити, що галицька церква втратила тісний зв'язок із Київською митрополією ще з часів Батиєвого нападу на Русь-Україну. Тяжіння галицько-волинської духовної і світської верхівки до церковної автокефалії простежується уже у згаданій волинській редакції статуту князя Володимира (Щапов, с. 57).

3. Таке явище, як очевидне сприйняття образи галицько-волинського двору і боярства через перенесення митрополичого престолу з Києва до Владимира-над-Клязьмою (1299). У цих обставинах перевага надавалась північно-східним землям Русі, тамтешні князі стали зватись великими князями (незважаючи на раніше надання цих титулів галицько-волинським) і на їхню користь почала діяти духовна верхівка, очолюючи все

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

руське духовенство (Болховитинов, с. 87—88). Останнє могло, зокрема, активізувати формування і функціонування митрополії. Підсумовуючи ситуацію в Україні у той час, Т. Коструба стверджує, що через розгортання цих та інших подій „заходи в справі існування Галицької митрополії почав таки Лев, а не Юрій; отже, Лева треба вважати дійсним основником митрополії в Галичі. Хоч ерекція її випадає хронологічно вже на часи Юрія, то це був тільки останній етап, чи радше вислід праці старого, досвідченого галицького князя“ (Коструба. Нариси.., с. 113). У цьому контексті датування грамоти збігається з часом функціонування, хоч не затвердженої офіційно, митрополії та роками життя Лева Даниловича (помер не пізніше 18 березня 1301 р.), що може пов'язувати фальсифікат з кінцем XIII — початком XIV ст.

Іншим аспектом питання, яке привертає до себе увагу, є т. зв. матеріальна основа появи документа.

Вважаємо, що зразком для створення документа послужило кілька джерел: 1) статут князя Володимира Святославовича. На це звернув увагу ще Є. Болховітінов (Болховитинов, с. 87—88), а у післявоєнні роки розвинув цю думку Я. Щапов (Щапов, с. 53, 58 та ін.). Можливо, непрямо залучався під час створення грамоти також статут князя Ярослава Володимировича; 2) за зразок могла служити якась невідома грамота (чи цілий формулярник грамот), що зберігалася у князівському архіві з раніших часів. Обидва названі статути Володимира та Ярослава поширювались у Галицько-Волинському князівстві вже з XIII, зокрема в XIV ст. Про них знали і пізніше. Статутна грамота Володимира (волинська редакція) збереглася у складі т. зв. Володимирської кормчої, переписаної у 1286 р. при дворі князя Володимира Васильковича. Згодом вона стала підставою для трьох відомих списків, які поширювалися в Україні (Срезневский, стб. 147; Щапов, с. 53). Дехто з дослідників пов'язує появу грамоти з іменем київського митрополита Кипріяна (1376—1406) та з окремими його документами (Свод. катал. .., вып. 1, с. 324). М. Суворов допускає також західні впливи, існування якоїсь „імунітетної грамоти“ для галицьких церковних інституцій, яка за змістом була схожа з пізнішою грамотою князя Любарта 1322 р. (Суворов, с. 312).

Гадаємо, небезпідставно у початковому *оголошенні* статутної грамоти (незважаючи на трафаретність загальної будови клаузул) експонент покликається на ім'я Володимира: „**іако прадѣ нашъ цр Великиⷦ володымѣр**“. Далі „**право дх҃овное**“ пропонується для Галицько-Волинського князівства саме у такому формулюванні: „**какъ дєржт києвскаꙗ цєрко по хр҃тїаⷭскомꙋ с҃тых wтцⷦ • ᲂ҃правленїю**“. Пізнавальною щодо цього є згадка з „Короткого збірника необхідних належностей духовним особам“, що зберігався у 1732 р. в Унівському монастирі. Невідомий автор асоціативно пов'язує церковну повинність десятину і її підтвердження (клаузула *диспозиції*) з іменами князів Володимира, Данила та Лева: „**Володимер князь** [...] **приказав• аби иереям били даваніи десѧтины• что потвердили Володимер Мономах• Данїил** [...] **и сын его Лев**“ (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 119). Цей

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

зв'язок спадкоємності дій зауважений у різних пізніших вердиктах, наприклад, у „Żądaniu duchowieństwa ruskiego…", 1764 р. [?] (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 251—260), а також у представленнях Львівської греко-кат. консисторії 60-х — початку 70-х рр. XVIII ст., у яких із статутною грамотою князя Ярослава, сина Володимира виноситься текст грамоти князя Лева, сина Данила для кафедрального собору Успіння у Крилосі (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, арк. 16 зв.—18 зв.). Паралельно простежуються аналогії щодо послідовності розміщення клаузул у формулярах. І статут Володимира, і грамота Лева Даниловича починаються з клаузули *інтитуляції*, далі подається клаузула *промульгації* (у статуті вона об'ємніша, бо збігається з елементами *аренги*). Обидва акти не мають у *вступному протоколі інвокації* (в окремих списках статуту Володимира вона дописувалася пізніше) (Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 69, 71—72 та ін.). У контексті клаузули *аренги* фіксується *інскрипція*. Після названих початкових клаузул в обох документах подаються статті *диспозиції*. *Кінцевий протокол* і його складові клаузули в статуті Володимира волинської редакції не збереглися.

Привертає увагу також типологія будови окремих клаузул, а подекуди й стиль їх викладу в обох документах Володимира Святославовича і Лева Даниловича. Наприклад:

Статутна грамота князя Володимира Святославовича (Щапов. Др.-русск. кн. уставы…, с. 14—84. Різні списки)	Досліджувана статутна грамота (вар. Б, список **ГҐС**)
Клаузула *інскрипції*:	
„Се азъ кнзь Вълодимерь"	**„А се м• кнмз Левь"**
Клаузула *промульгації*:	
„расмотрѣхъ съ всѣми бомри своими"	**„Згадавшисѧ есмо з иⷩшими бояры"**
Клаузула *диспозиції*:	
а) Стаття про надання десятин та інші повинності:	
„дахъ еи [Десятиннній церкві Богородиці] **десѧтиноу по всеи Рѹскои земли въ своемъ кнмженіи десѧтоую вѣкшоу • и оу торгу десѧтую нед̑лю• а** [монастирю Спаса та церкві Богородиці] **изъ домовъ на всякое лѣто отъ всего прибытка и оⷮ лова кнмжа и оⷮ ста^А и оⷮ жита десѧтину** […] **городы и погосты• села и винограды• земли и борти• озера• рѣки• волости и дани съ всими прибытькы• десѧтое въ всеⷨ ц̑рствѣ и кнмженїи"**	**„И придали есмо** [Успенському собору в Крилосі] **десѧтыны с нⷩшого и кнмжⷩнїѧ и с превозоᵛ не оᶻмеⷮ десѧтинѹ • и по боᵍрскыⷨ селоⷨ • приданные и даны медовїе• с выходы• и боᵇты• и рыᵏнїѧ ловища • и езера даеⷨ ко ц̑ркви Прᶜтоⷩ Б̑гомт̑ри"** [крім того, підтверджено межі земельних маєтностей церкви]

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

б) Стаття про впровадження духовних судів і їх юрисдикцію:

„Тако же и азъ [...] далъ есмы цр҃кви ст҃ѣи Б҃ци• митрополиту всеѧ Руси и вси҃м епс҃пом по всеи Рускои земли ты соуды“

„А к тому еще придае҃м [...] и сѹды дх҃овные судити цр҃кви столе҃наꙗ w҃т миро҃ски҃х ѹ законы w҃тлѹчены распѹсти• [...] все дх҃овнаѧ права сѹдꙗ҃т а҃рхиеп҃ скп҃ы“

в) Стаття з переліком осіб,
на яких повинен поширюватися духовний суд:

„А се цр҃ковнїе людїе: игѹменъ• попъ• дїяко҃н• кто въ клиросѣ• чернець• черница• попа҃ниѧ• попови҃ч• лѣчецъ• прощени҃к• зад҃шьныи чл҃къ• манастыреве• болницы• гостинници• странноприимци“

„а сїи людїе опри҃ѧтнїи цр҃ко҃внїи• игѹмены попове сщен҃ници и диꙗконы• и причє҃тници цр҃ко҃внїи и че҃нори҃зци• икон҃ѳїи писареве• поповичеве и дїаци проскѹр҃никове• и бг҃одан҃ѳїи и стра҃нїи“

Подібні семантично-стилістичні аналогії простежуються і щодо інших статей, наприклад, застережень стосовно компетенції судів тощо.

Однак паралелі стосуються лише клаузули *диспозиції*, оскільки *кінцевий протокол* статутної грамоти князя Володимира, реконструйований з Володимирської кормчої, невідомий. Не знають його Варсонофʼївська, Печерська та Троїцька редакції статуту. Не знав його на час створення документа і укладач досліджуваної грамоти. Клаузула *санкції* статутної грамоти, наприклад, фіксується лише в окремих видах кодексів Синодальної редакції, які порівняно з волинською редакцією обʼємніші й відмінні в текстологічному плані (Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 23—24, 32—33). Натомість наявні кінцеві клаузули в контексті статутної грамоти з іменем Лева Даниловича. Припускаємо, як зазначалось раніше, що вони будувалися на інших зразках давньоруських актів. Які саме були ці акти, однозначно відповісти неможливо через брак достатньої кількості автентичних документів України-Русі і, зокрема, галицько-волинського реґіону. З упевненістю можна стверджувати, що клаузула *санкції* досліджуваної грамоти близька за добором слів і обсягом тексту до клаузули окремих списків автентичних документів Лева Даниловича, а отже, тісно повʼязана з уживаними князівською канцелярією формулярами документів. Наприклад:

Дарча грамота князя Лева Даниловича на село Добаневичі

„Не н‹а›добѣ оустѹпатиса҃• на мое слово нико҃м• а кто са҃ оустѹпи҃т тотъ оувѣдаєтьсѧ со мною пере҃д богомъ“

Статутна грамота князя Лева Даниловича

„а кто на мое слово ѹстѹпи҃т сѹдъ ми с ни҃м пре҃д Бг҃о҃м и ѿлѹче҃н будє҃т мл҃сти Б҃жиа҃ въ де҃н страшного и неѹми҃тнаго сѹдища Хв҃а• и бѹдє҃т клꙗ҃тва Б҃жїа҃ на не҃м в сїи вѣкъ и в бѹдѹщїи“

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Подібно і в інших грамотах (див. у цьому ж виданні I, № 2).

Прийняття укладачем документа за зразок основної частини документа волинської (чи споріднених з нею) редакцій статуту князя Володимира, очевидно, не випадкове, а зумовлювалось, на наш погляд, політичною ситуацією, яка складалась для українського суспільства XV — початку XVI ст. в Галичині. Укладач грамоти намагався подати якомога ближчий до „ориґіналу“ текст документа на підставі статуту і тим, очевидно, із суто патріотичних мотивів показати силу церкви та її майнове забезпечення в минулому. Водночас він ставив за мету захистити її давній статус, підняти авторитет митрополита і через зміст зберегти її права та економічну базу. У цьому контексті за підробкою документа слід убачати також заступство втраченого невідомого юридичного акта.

Грамота, як відзначалося, збереглася у пізніх списках, що створювалися, починаючи від часу її першого підтвердження, у 1581 р. Як ні один із неавтентичних документів, пов'язаних з іменем князя Лева Даниловича, вона знайшла поширення — відома у двох варіантах А та Б і 36 списках (ураховані не всі списки) давньоукраїнською, латинською і польською мовами.

Опубл.: Summariusz dokumentów.., s. 110—124; Status dioecesum... Leopoliensis.., p. 99—102; Żądanie duchowieństwa ruskiego.., s. 8—12; див. також: Петрушевич. Сводная гал.-русск. летопись.., ч. II, с. 125, 127—220, 256; Chodykiewicz, p. V—V v.; Сочинения и переводы.., ч. VI, с. 39—42; Карамзин, т. IV, с. 390—391. Прим. 203; CD Hungariae.., t. X/vol. 3, p. 285—286; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 4—6. Подлин. бумаги; Суворов, с. 309—310 (уривок 24); Петрушевич. О галицких епископах.., с. 146—149; Daniłowicz, I, s. 134—135; AGZ, t. I, s. 96—97; Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 166—173; Пещак, с. 15—18.

Названі варіанти тексту грамоти різняться, крім ряду фонетично-орфографічних рис, здебільшого формулюванням клаузули *інскрипції*. Перший варіант А, як відзначалось, адресований „**цеⷮ҃кви сͤтои ѹспенїю крилосѹ монастырѹ митрополїи Галиⷱкои**“, другий варіант Б — „**цеⷮ҃кви сͤтои ѹспенїю еѫ крылоскыⷨ попоⷨ соборⷮ҃ныⷨ митрополїи Галиⷱкои**“. Виділені варіанти грамоти різняться також, на думку Я. Щапова, й археографічною традицією. Він намагається її визначати за географічною ознакою. Варіант А дослідник називає „видом Метрики“, другий, Б — „львівським видом“ і пов'язує, таким чином, перший із списками, виконаними у Варшаві та Києві, другий — у Львові (Щапов, с. 166—168). Названі принципи поділу потребують, зрозуміло, певних уточнень у світлі ряду нововиявлених списків грамоти і подій, які відбувалися навколо їх створення. Текст варіанта А репрезентований 18 списками.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Варіант документа А
(„крилосъ монастырꙋ митрополїи Галицкои“)

1. (Тил.). Список писаря королівської канцелярії Петра Тиліцького. Створений 31 січня 1581 р. у складі підтвердного документа короля Стефана Баторія. В основу списку покладено поданий на розгляд і підтвердження королю єпископом Гедеоном Балабаном „ориґінал“ давньої грамоти „Лева, сина короля Данила, яка мала відтиснену і прикріплену на шовкові печатку“. Давньоукр. мова. Скоропис. Тепер місце зберігання рукопису списку в складі латиномовної підтвердної грамоти, отже, і самого підтвердного документа короля Стефана Баторія не відоме.

2. (КМ-1). Список № 1 Коронної метрики. Складений 1581 р. під час внесення грамоти у складі підтвердного документа короля Стефана Баторія (див. **Тил.**) у книги Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 123, k. 501—502 zw.). Давньоукр. мова. Скоропис із окремими графемами півуставного письма. У списку графема **я** подається як **ѧ** та **ꙗ**, графемою **ь** (**ь** підкресленою) позначаються **и** та **ь**: „**мѣтропольее галѣцкои ѣ всѣм архѣепѣскоⷨм**“. Неправильно прочитані й подані слова: „**модме**“ замість „**людие**“, „**причетꙋисеци**“ замість „**причетꙋници**“ (частина тексту списку, див. Іл. 37).

3. (Кохл.). Список писаря королівської канцелярії А. Кохловського. Створений 1 жовтня 1592 р. у складі підтвердних грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III, остання з яких ще раз підтверджує грамоту, писану від імені князя Лева Даниловича. Давньоукр. мова. Скоропис. Місце зберігання грамоти Сиґізмунда III, а отже, й списку, невідоме.

4. (КМ-2). Список № 2 Коронної метрики. Складений 1592 р. під час внесення грамоти у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) у книги Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 123, k. 510?). Давньоукр. мова. Скоропис.

5. (ЛК-1). Список № 1 з Архіву Львівської гр.-кат. консисторії. Створений невідомою особою наприкінці XVI ст. у складі підтвердного документа короля Стефана Баторія (див. **Тил.**) з 1581 р. (НБУ. Ін-т рук., ф. 18, оп. 1, спр. 29, арк. 1—1 зв.). Писаний старопольс. мовою на окремому аркуші паперу розміром in folio. У списку в українському тексті простежується чимало неточностей і замість допустимого „przydał“ написано „Kirył“, замість „wychody“ — „wyrody“. Список за складом тексту близький до списку **ЛЗС**. У клаузулі *інскрипції* слово „крилосу“ перекладено „choru“. На звороті написи кінця XVI—XVII ст.: 1. „Confirmatio litterar(um) vladic(ae) Halicie(nsis) et Leopoliens(is) p(er) se(rrenissimum) Sthephanu(m) regem die ultima mensis Januarii A(nn)o 1581“. XVI ст. 2. „Copia Rutheno(rum) punct(orum) [...] dicta [...]“ XVII ст.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

6. (Мог.). Список Петра Могили. Створений близько 1630—1631 рр. у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) (НБУ. Ін-т рук., ф. 367 (Києво-Софійський собор), арк. 17—18; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 17—17 зв. або за іншою нумерацією 99 зв.—99). Давньоукр. мова. Скоропис. Список уміщений в оправленому в шкіру (in folio) конволюті „чорнових“ записів документальних матеріалів XVII та інших століть, які, як і матеріали інших авторів, писані власноручно П. Могилою і стосуються питань історії церкви. На належність списку П. Могилі вказує порівняльне зіставлення палеографічних ознак письма з іншими автографами дослідника. Проте залишається невідомим, який конкретно текст служив підставою списку. У тексті пропущені слова „**и сѹды дх҃овные сѹдити цр҃квъ столе҃ наша ѡ҃т миръскихъ ѵ законы ѡ҃тлѹчены распѹсти • водящины**“ (див. варіант Б). У списку після слова „**водящины**“ подане слово „**свадебщины**“, якого немає у варіанті документа Б. У минулому книга належала Бібліотеці Києво-Софійського собору. Про це свідчить відбитий на окремих сторінках штамп бібліотеки.

7. (НМ-1). Список № 1 Національного музею у Львові. Виготовлений у першій половині XVII ст. у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.)** та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) на двох спарених аркушах паперу розміром in folio (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F^{0} № 85, с. 3—4). Давньоукр. мова. Окремі графеми містять елементи півуставного письма. Текст писаний іншою рукою і чорнилом, порівняно з латиномовною частиною підтвердних документів. Графема **и** подається як **и** та **ь** (нижня частина букви **ь** підкреслена); **я** — як **ѧ** та **ꙗ**. Спостерігається змішування літер **я** та **ю**, **у** та **ѹ**. Серед виносних найчастіше виступають графеми **р, м, ш, л, т**. Характерний для тексту малюнок графем **р, д**, частково **ѱ**, великої літери **А**. Засвідчено чимало перекручень у написанні слів. Непослідовності щодо правопису дають змогу вбачати зв’язок списку зі списками Коронної метрики (**КМ-1**, **КМ-2**). На полях рукопису помітки XVII—XVIII ст.: 1) „Jus haereditatis Perehynska a duce Leone“; 2) „Stephanus“; „Ecclesi(ae) Halicien(si)“; 3) „Tenor lit(t)erarum“; 4) „Tojest Danilo krol“; 5) „Decimy popom ruskiem“; 6) „Kniaz Andrzej Jaroslawowicz i pan Wasko“; 7) „A(nn)o sześć tysiecy osmset dziewiątego“; 8) „Datt(o) in comitys d(ie) [...] ianuary a(nn)o 1581“. На першому аркуші почерком XIX ст. написано: „Vol. I“ і (частково) є відбиток сажевої печатки з написом: „**Печать цр҃вного мѹзе҃ в Львовѣ**“, що свідчить про первісне зберігання списку в Архіві гр.-кат. консисторії у Львові.

8. (Киш.). Список Лева Кишки з його рукописного конволюту під назвою „Книга актів митрополита Лева Кишки, його власною рукою писаної...“ („Liber actorum Leonis Kiszka metropolitae ejus propria manu scriptas...“) (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-б, спр. 413, арк. 135). Тепер титульна сторінка втрачена, архівна назва конволюту звучить так: „Рукопис б[лаженної] п[ам’яті] Лева Кишки, єпископа луцького, пізніше митрополита“. XIX ст. Мабуть, складений наприкінці XVII або у перших десятиліттях XVIII ст. (не пізні-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ше 19 листопада 1728 р. — дати смерті Л. Кишки). Давньоукр. мова, можливо, у латинській транскрипції. На основі тексту списку пізніше було здійснено переклад лат. мовою і публікацію грамоти (див. **ЦВАЛБ-1**). Котрий з ранніх списків чи „оригінал“ взято в основу списку тексту грамоти Л. Кишки,— не відомо. Рукопис повного тексту грамоти, на жаль, нині не зберігся. У конволюті засвідчена лише реґестова анотація (польс. мовою) і залишене місце для впису досліджуваного тексту (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4-б, спр. 413, арк. 135). Це дає змогу твердити, що список міг додаватися.

9. (Ціх.). Список секретаря королівської канцелярії Андрія-Франциска Ціхоцького. Створений 16 вересня 1716 р. у зв'язку з підтвердженням князівської грамоти у складі документа короля Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) королем Авґустом II (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2090, арк. 1). Текст списку писаний давньоукр. мовою. Скоропис. Зберігся лише уривок грамоти (понад 1/3 тексту втрачена) — від початку до слів „**и богадѣ^ныи• и стран**“ та уривки з підтвердного латиномовного тексту документа короля Авґуста II. В основу списку, очевидно, покладено список підтвердного документа короля Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) або його облята (див. **КМ-1**). Правопис: графеми **и=ї** або **й** часто замість **ї**; тут же **и** нерідко пишеться як **т**; на місці **ѣ** (непослідовно) подано **ї**, **и**; зрідка вживається графема **і**, але здебільшого в кінці слів: „**пришнні**“, „**це^ковні**“; замість закінчення **-тои** подано **-ты^а**: „**святыа**“; закінчення **-ые** замість **-їи** (або **-ии**); „**метрополые**“. Помилково прочитане слово „**свгадеищыны**“ замість „**свадебщины**“ та ін. Скорочуються слова „**кн҃зь**“, „**сѵ҃тое**“. Наявні численні виносні графеми. У двох місцях текст підкреслено. Під текстом підписи: „Joannes Szembek [...] R(eg)ni cancellarius“, поряд паперовий відбиток великої королівської печатки. Далі: „Andreas Franciscus Cichocki [...] secretarius m[anu] p[ropria]“. Крім того, вміщено діловодний напис канцелярії: „Lit[t]erarum pro wladyka Haliciensi et L(eopoliensi) fer(ia) secunda ante f(estu)m [...] a(nn)o domini 1772 [...] akta Terrest(ria) Leopolien(sia) [...] videlicet“. На звороті документа штамп: „Музей А. С. Петрушевича“, що вказує на місце зберігання його у другій половині XIX—XX ст. серед рукописів музею.

10. (ПНВ). Список папської нунціатури у Варшаві. Виготовлений у перекладі лат. мовою близько 1751 р. на основі українського тексту списку Л. Кишки (див. **Киш.**). Достовірність перекладного списку засвідчена підписом і печаткою нунція у Польщі, архиєпископа нікейського де Арчінто [!], які поставлені нотарієм нунціатури Петром Ящемським (див. **ЦВАЛБ-1**). Пізніше список взято за основу публікації грамоти у Римі в 1753 р. Документ супроводжується заголовком: „Privilegium Leonis ducis Russiae super ecclesias Halicien(ses) juribus an(n)o 1301, ut pratenditur emanatum maxima suspectum“ і примітками (див. **ЦВАЛБ-1**). Сьогодні місце зберігання рукопису списку не відоме.

11. (ЛЗС). Список Львівського земського суду. Створений 12 жовтня 1772 р. під час облятування грамоти у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Авґуста II з 1716 р. (див. **Ціх.**) в актові книги Львівського земського суду (ЦДІАЛ, ф. 10, оп. 1, кн. 130,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

арк. 810—813; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 811—812). Давньоукр. мова у лат. транслітерації. У тексті наявні виправлення слів: „dnesnaho“, „Osimset“. Чимало слів написано з помилками: „bujary“ замість „bojary“; „wyrody“ замість „wychody“, „wchody“; „perewodow“ замість „perewozow“; „swiadeyszczyny“ замість „swadebszczyny“; „swieszenycy“ замість „swieszczenycy“ та ін.

12. (Сарн.). Список підсудка Львівського земського суду Сарнецького. Створений 13—15 або у другій половині жовтня 1772 р. як екстракт із обляти, внесеної у книги Львівського земського суду 12 жовтня 1772 р. (див. **ЛЗС**). Список виступає у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Авґуста II з 1716 р. (див. **Ціх.**) (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 2092, арк. 36—37; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 36—36 зв.). Писаний лат. мовою (переклад списку, очевидно, належить Сарнецькому, див. **ЛЗС**, облятований текст грамоти давньоукр. мовою у лат. транслітерації), акуратним канцелярським письмом на аркуші паперу розміром in folio. При видачі із земського уряду зчитував текст списку Л. Борим. Список містить чимало виправлень, наприклад, у словах „archiepiskopis“, „ducatu“, окремі перекручення — „seorsivas [!]“. На звороті списку три написи: 1) „Confirmacionis privilegii Leonis ducis Russiae anni 1301 per Stephanum regem subscentiae ex actis Metricis Regni originaliter et fideliter depromptae. Oblata a(nn)o 1772. F(e)r(ia) p(os)t f(estu)m s(anctae) Hedvigis in judicio Terrest(ri) Leopoli(ensi)“; 2) „Ubi scribitur monasterio Krilosensi metropoleos Hal(iciensis)“; 3) „Sum(mario): Litt(erae) F“.

13. (ЦВАЛБ-1). Список № 1 Центрального василіянського архіву та бібліотеки у Львові. Складений наприкінці XVIII ст. і уміщений серед різних документальних матеріалів (рубрика „Varia documenta“) з історії церкви та її становища в Україні в рукописній книзі під заголовком „Bibliothecae Monasterii Leop[oliensis]“ (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 3 (Василіянські монастирі), спр. 1286, арк. 18 зв.—19). Писаний лат. мовою, дрібним канцелярським почерком на двох сторінках. Текст не має жодних виправлень, у чотирьох місцях підкреслений. Наприкінці текстової частини вказівка на місце печатки: „L[ocus] S[igilli]“. Список супроводжується примітками копіїста: 1) „Marginali in eodem processu Romae imp(r)esso a(nno) 1753 habetur etiam impressum privilegium Leonis principis Russiae quo erexerat metropoliam Haliciensem a(nno) 1301 in linquam Latinam versum cum titulo marginali in quo dicit idem privilegium esse suspectum estque cum titulo tenoris sequentis“ (напис перед основним текстом списку). Далі заголовок документа; 2) „Privilegium Leonis ducis Russiae super ecclesias Halicien(ses), juribus an(n)o 1301, ut pratendibus emanatum maxima suspectum“; 3) „Praesentem copiam ex libro manuscripto intitulat: Liber acto(rum) Leonis Kiszka metropolitae ejus propria manu scriptas etc. transumptum confrontatam et collationatam cum eodem libro equo desumpta est, concordare attestor. In fidem cujus rei praesentis subscribsi et sigillo ill(ustrissimi) excell(entissi)mi et r(everendissi)mi d(omi)ni D. Alberici ex comitibus de Archinto archiep[isco]pi Niceni et nuncii apostolici in Regno Poloniae etc. Co[m]munivi Varsaviae,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

an(n)o 1751. Locus Sigilli. Petrus Jastrzębski, sacra authoritate apostolica notarius nunciaturae apostolicae in Regno Poloniae vicecancellarius“ (примітка — під текстом списку). Примітки вказують, що список виготовлявся на основі публікації грамоти у Римі в 1753 р.

14. (ПМ). Список рукописної колекції Псковського музею. Створений у 1770-х роках. Давньоукр. мова. Зберігся у складі одного з „історичних збірників“ зібрання музею (Псковский музей-заповедник, ф. Никандровой пустыни, № 195, л. 28 об.—29). Дрібне скоропис не письмо XVIII ст. Походження списку не відоме. Відомості про нього основуються на даних з літератури (Осипова, с. 115).

15. (Вас.). Список В. Васильєва з колекції М. Рум'янцева. Виготовлений у 10-х або 20-х роках XIX ст. (не раніше 1813 р., на що вказує водяний знак паперу). На двох спарених аркушах паперу блакитного кольору (РГБ, отд. рук., ф. 256 (М. П. Румянцев), № 69, л. 10). Давньоукр. мова. У правописі не розрізняється написання **ь** та **ъ**, усюди **ь**. Припускаємо зв'язок списку із списком **Мог**. Зауважені, однак, окремі відмінності, наприклад, слово „**всякого**“ написано замість „**нашого**“, „**старшин**“ замість „**страныи**“ та ін., що можна пояснити поганим відчитанням тексту-підстави (Щапов, с. 167). Клаузула *свідки* виділена абзацом. Слова „**опрочь мирянъ**“ поставлені у круглих дужках. Зверху аркуша перед текстом списку напис: „Копія“, під текстом: „Вѣрно: Надворный совѣтник Василій Василіев сын Ставискій“ і чорнильний відбиток круглої печатки, що вказує на належність списку Відділу рукописів Російської державної бібліотеки з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеча[тной] кн[иги] и рукоп[исей]“.

16. (НМ-2). Список Національного музею у Львові. Виготовлений невідомою особою у першій половині XIX ст. (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 85, арк. 1—2). Складений старопольс. мовою на двох аркушах. Список нагадує чернетку: в деяких місцях тексту є виправлення, дописки над рядками. На звороті першого аркуша помітка з переведенням дати списку на нову еру, на другому — сліди відбитка печатки з написом: „**Печать цѣного мѹзеѧ в Львовѣ**“. Який із давньоукр. текстів ліг в основу описуваного перекладного списку,— не відомо. Можливо, що це був список **НМ-1**, на що могло б вказувати вміщення його в один і той же архівний конволют. Підтвердженням цьому є тотожний почерк напису „vol. I“ у верхній частині першого аркуша та відбиток печатки.

17. (КІД НБ-1). Список № 1 з Колекції історичних документів Інституту рукопису Національної бібліотеки України. Створений близько середини XIX ст. у складі підтвердної грамоти короля Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) (НБУ. Ін-т рук., ф. 2, II-21966, арк. 5—6). Давньоукр. мова. Текст заповнює два аркуші паперу розміром in folio. Підставою списку документа послужив запис у книги Коронної метрики. Містить неточності у відчитанні слів, пропуски, більшість яких походять із списку-підстави, що зумовлені нерозумінням копіїстом смислу окремих слів тексту. Слова

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

адреси „**къръилосγ манастыр8**“ подані у дужках, тут же над рядком пізнішою рукою надписана інша частина клаузули *інскрипції*: „**крилосским попомъ соборнымъ**“. Це вказує на те, що копіїст користувався варіантом А грамоти, однак виправлення робив за варіантом документа Б, і вони пізніші та, правдоподібно, належать дослідникові. Майже всі виправлення у тексті зроблено олівцем. На звороті другого аркуша напис: „Chodykiewicz, ord(inis) praedicat(orum). Leopoli. 1770“. Ця згадка може вказувати на те, що при дослідженні та звірці документа використовувався текст грамоти, опублікований К. Ходикевичем (Chodykiewicz, p. V—V v.). Вбачаємо зв'язок тексту списку зі списком **КІД НБ-2**. Список грамоти супроводжується заголовком копіїста: „Грамота кн[язя] галицк[ого] Льва Даниловича о правах Галицкого митрополита“. На полях проти *датаційного формулювання* напис: „1301 марта 8“ (олівець). Там же зроблено інші помітки.

18. (КІД НБ-2). Список № 2 з Колекції історичних документів Інституту рукопису Національної бібліотеки України. Створений у другій половині XIX ст. у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) (НБУ. Ін-т. рук., ф. 2, II-21966, арк. 7—8). Давньоукр. мова. Виконаний нечітким почерком олівцем, на двох спарених аркушах паперу розміром in folio. Текст нагадує чорновий примірник, очевидно, скопійований для дослідження грамоти без конкретних вказівок на місце і переписувача тексту. Напис на початку списку „Jus haereditas Perehynska (a duce Leone)“, може, однак, вказувати на належність його до документів, які виготовляла Галицька митрополія у XVII або XVIII ст. під час майнових суперечок за село Перегінське. У тексті чимало слів правлено, окремі пояснювано: „**распγсти**“ тлумачиться як „**разводи**“. Неправильно відчитані слова „**не токмо**“ виправлено на „**на то есмо**“; рік, писаний за візантійською ерою словами, розшифрований у дужках арабськими цифрами „1301“ та ін. Після тексту грамоти примітка: „Следует удостовериться был ли в 1301 г. Киприян митрополитом киевским (т[о] е[сть] владимирским, а в т[ом] ч[исле] тем и киевским) т[о] е[сть] когда умер Максим, перенесший митрополию во Владимир и тот час ли за ним вступил св. Петр. Автор „Dissertationes historico-critice de utroque archiepiscopatu metropolitano Kijoviensi et Haliciensi... ecclesiae Ruthenae unitae / R[everendissimus] P[ater] Clem[entius] Chodykiewicz, ord[inis] praedicatorum“.— [Leopoli], 1770) помещает Киприяна между Максимом и св. Петром, именно от 1296 до 1308 гг., только на основании вышеприведенной грамоты кн[язя] Льва и сам говорит, что [...] Киприяна нет ни в одном каталоге киевских митрополитов (Киприян епископ, бывший при Дм[итрие] Дон[ском] посвящен только в 1376 г.). Подделано в конце XVI в.“

Варіант грамоти А, таким чином, засвідчений у 18 списках, писаних трьома мовами: давньоукраїнською мовою (кириличними літерами і в латинській транслітерації) — 13, латинською — три та старопольською — два. Виявлено не всі рукописні списки. Низка авторських списків з'явилось у зв'язку з публікацією документа, які нами не враховано. Перекладні

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

списки — латинською та польською мовами, виступають, у різних редакціях — латинські у трьох, польські — у двох.

У виданні грамоти використовуються не всі списки. Беруться до уваги, як відзначалось, передусім ті, які найдавніші і містять найбільш повні тексти.

Досліджуваний варіант грамоти А публікується у чотирьох текстах: давньоукраїнському, давньоукраїнському в латинській транслітерації, латинському (у двох текстових редакціях), старопольському (у двох текстових редакціях).

Текст грамоти давньоукраїською мовою

Основним списком обрано список **Мог**.
Хронологічно раніші списки **Тил.**, **Кохл.** не використовуються через невиявлення їх протографів.
Списки **КМ-1**, **КМ-2** містять велику кількість неточностей.

А се та кназ Левъ сынъ кролѧ Данила•

Згадавшисѧ есмо з нашыми бояры яко прадѣд нашъ цар Великий Володымер• и отец нашь• и предд митрополитом и епископом по всим землѧм Руским• тако же и мы Бгу и Пречистои его Мтри• ко церкви стои Успенїю крилосу монастырю митрополїи Галицкои• и всим архїепископом и епископом и монастыром православнои стои веры• кгрецкои далисмо право дховное• потом же какъ держит• киевскаѧ церков по хрстїанскому стым отец управленїю• и потвердилисмо придаѧ церковнаѧ• на вѣки вѣчне• села з людми• и полѧ з лесы и ещесмо дали на тоты села грамоты ѡсобливыи• межи наших границ и боярских и их полѧх и лесех вызначаючы границы як было издавна•

И придалисмо десѧтины зъ нашого кнжанїа и с преводов и з мыт• десѧтинѫ и по боярским селом приданїе и дани медовые• входы и борти и рыбные ловища и езера даем ку церкви прстои Бгомтри митрополиту нашому Григорю• по немъ будучим архїепископом кому Бог изволит и дасть держати• навѣки и поживати• и церкви стыи править и радити• и за наши предки• и за нас милостивого Бга просити•

А ку тому еще прыдаем• куны в рок с попов давати• [и суды дховныѧ судити церковъ столечнюю от мирскѣхъ в законы отлученныхъ• роспу<с>ты][1]• свадебщины и б[2] законныѧ понят [?]

[1] Слів, поданих у квадратних дужках, немає у списку **Мог**. Текст взято зі списку **Ціх**. Див. також інші списки варіанта грамоти.

[2] У першій частині слова „б…“ прочитується також слово „бых… [?]“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

все дховнаꙗ права судꙗ архїепископи. А сїе люди шпрѣщъныи игумены попове и дꙗкове и свещенъници причетници церковныи. и чернориꙁци иконныи писарове. поповичове и дꙗци проскурникове и бгадѣлныи и старшыи и тыи люди церковныи волни ѿ насъ и ѿ бога наших. шбладаетъ и суди их великаꙗ церковъ сѡ прч мира.

А на мое слово не потреба ѹступатись никому не ѿнꙗти. ни дѣтем моем потым кому по нас Богъ дастъ на вѣкы вѣчны. А се ѹправилисмо по правило сты шт и первых црквеи хрстїанских.

А кто мое слово ѹступитъ сꙋ ми с ним прꙋ Бгом и штлученье бѹдетъ милости Божїа в де страшны Божого сѹдѹ. и да бѹдетъ клятва Божїа на нем в се вѣкъ и в бѹдѹчыи.

На том есмо грамоту нашꙋ дали и печатъ свою привесили.

А пры том были митрополитъ киевски Киприанъ. владыка премыслски Иларїѡ. и кнаꙁ Андре Ꙗрославичъ. и панъ Васко и инных бога много пры томъ.

А писана и дана грамота в Галичꙋ в четвертокъ мца марта во шсмыи ден лѣта шестои тисечи шсмъсотъ девꙗтого.

А писар Захарїа Выхот.

Текст грамоти давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Відомий єдиний список грамоти: **ЛЗС**.

A se ja kniaz Łew syn krola Daniła.

Zhadawszysia iesmo z naszymy bujary [!], iako pradid nasz car Wełyki Wołodymer y otec nasz y pry[da]ł mytropołytom, jepiskopom po wsim zemlam Ruskim takoze y my Bohu y Preczystoy jeho Matere sey cerkwi swiatyia Uspenyia Kryłosu monastyru metropołyie Hałyckoie y wsim archyiepiskopom y jepyskopom y monastyrom prauosławnoie swiatoie wiry hreczeskoie, dały iesmo prawo dochownoie [!], potomu ze, kak derzyt kiiewskuju cerkow po chryst[ianskomu] zakonu swiatych otec upra[w]leniu. A potwerdyły iesmo prydanyia cerkownaia na wiki wiczne: seł[a] z ludmy y pola z lesy, y iescze iesmo dały na totyie seła hramoty osobływyie mezy naszych hranyc y boiarskich y w ych polach y lesech wyznawaiuczy hranycy iak było y zdawna, y prydałyiesmo desiatynu z naszeho knezenyia y z perewodow y z myt desiatynu, y po bojarskym sełom prydanyie y dany medowyie wchody y borte, y rybnyie łowiszcza, y ozera daiem ku cerkwy Preczystoj

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Bohumatere mytropołytu naszemu Hryhoryiu y po nemu buduczym archiiepyskopom komu Boh izwołyt y dast derzaty na wek [!] y pozywaty, y cerkwe swiatoy prawosławnoy radyty, y za naszyie predki y za nas myłostywoho Boha prosyty.

A k tomu jes[z]cze prydaiem kuny w rok y [s] popow podawaty, y sudy duchownyia sudyty, cerkow stołecznuiu od myrskich w zakony odłuczennych rozpusty swiadeyszczyny [!] y bezzakonnych poiatia [!] wse duchownyia prawa sudyty, archyepyskopy. A syi lude y pryszłyi cerkownyi ihumeny, popowe y dyiakony swieszenycy [!], kłyrycy cerkownyi, czernoryzcy, ikonnyi pysarowe, popowyczowe y diacy, proskurnykowe y bohadiłnyi, y strannyi, y tyie lude cerkownyie wolny od nas y od boyar naszych, y od dnia dnesnaho ma ich sudyty wełykaia cerkow, oprocze myran.

Y na moie słowo ne treba ustupatysia nykomu ny odniaty, ni ditem moim, ny tym komu po nas Boh dast na wiky wicznyie. A se uprawyły iesmo po prawyłom swiatych otec y perwych carey chrystyianskich.

A kto na moie słowo ustupytsia sud my z nym pred Bohom y odluczen budet myłosty Bozyia w den straszny Bozyieho suda, y da budet klatwa Bozaia na nem w sey wik y w budusczym.

Na to iesmo hramotu naszu dały y peczat swoiu prywesyły.

A pry tom był metropołyt kiyewski Kyprian, władyka premyski Laryon y kniaz Andrej Jarosławycz y pan Wasko y innych bojar mnoho było pry tom.

A pysana y dana hramota w Hałyczu, w czetwertok misiaca marta w osmy den, lita szostoho tysiacza osimset dewiataho.

A pysar Zacharia Wychota.

Текст грамоти латинською мовою

Відомі три списки. Подаємо два з них — **Сарн.** та **ЦВАЛБ-1**, які мають різне походження і репрезентують різні редакції тексту грамоти.

Редакція № 1 (**Сарн.**)

Ecce ego princeps Leo filius regis Danielis.

Inito consilio cum baronibus nostris notum facio, quod veluti proavus noster rex Magnus Vladimirius, et parens noster contulit

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

metropolitis, episkopis per universas Terras Russiae, sic et nos domino Deo, et castissimae [!] eius matri, huic ecclesiae sanctae Obdormitionis Kryłosensi monasterii metropoliae Haliciensis et omnibus archiepiscopis et episcopis et monasteriis orthodoxis sanctae fidei Graecae dedimus ius spirituale, in eum modum qualiter habet illud Kijoviensis ecclesia in Christi fide per sanctos patres constituta, et confirmavimus universas fundationes ecclesiasticas in perpetuum, villas cum subditis et fundos cum sylvis et praeter ea dedimus super illas villas lit[t]eras seorsivas [!] inter nostras granicies, et senatorias et inter omnes fundos eorum, et sylvarum agnoscendo granicies ut antiquitus erant.

In super addidimus decimas ex nostro ducat et extraiectibus flurialibus et ex teloneis decimam et ex senatoreis villis ad dationes, et dationes melis, alvearia, et apinaria, et piscaturas, et lacus, damus ecclesiae castis[s]imae Deiparae metropolitae nostro Gregorio et eius succedaneis archiepiscopis cui deus permittet et benedicet possidere in perpetuum et uti frui. Et ecclesiam sanctam orthodoxam regere et pro nostris praedecessoribus ac pro nobis Deum propitium precari.

Et insuper addimus Martes in anno, et popones praesentare, et iudicia spiritualia exercere, ecclesiam principalem a saecularibus, excommunicatos, divertia, periuria et matrimonia non canonica et omnia iura archiepiscopalia servare. Illi autem homines et futuri ecclesiastici, hegumeni, popones et diaconi, presbyteri, clerici ecclesiastici, nigritae immaginum pictores, filii presbyterorum et dedescali, hostiarum pistores, et sculptores, et peregrini, et illi homines ecclesiastici liberi sunt a nobis et senatoribus nostris a die hodierna et debet judicare illos magna ecclesia praeter saeculares.

Mea autem verba nemo confingere debebit neq(ue) quemquem iniuriare nec successores mei nec illi qui nobis succedent, in perpetuum. Haec fecimus juxta instituta sanctorum patrum, et antiquorum principum christianorum.

Et quis meum verbum infringet iudicium Dei super illum sit, et amoveatur a misericordia Dei in die extremi iudicii Dei, et fiat maledictio Dei super illum nunc et in futura saecula.

Praesentes nostras lit[t]eras dedimus et sigillum nostrum appendi jussimus.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Praesentes huic fuerant metropolitanus Kijoviensis Cyprianus et vladica Premisliensis, Larion Haliciensis et dux Andreas Jarosławicz et dominus Vasko et alii primi senatores.

Scriptae autem et datae sunt praesentes lit[t]erae Haliciae, feria quinta mensis Martii 8-va die anno sex millesimo octingentesimo nono.

Notarius vero Zacharias Wychota.

Редакція № 2 (**ЦВАЛІБ-1**)

Ecce ego dux Russiae Leo, filius Danielis regis Russiae.

Inito consilio cum senatoribus nostris notum facio, quod veluti proavus noster rex Magnus Russiae Vladimirus et parens noster Daniel rex contulit archiep(isco)po mitropolitano ep(isco)pis in omnibus Terris Russiae ita et nos domino Deo, et sanctissimae eius matri, huic ecclesiae sanctae tituli Assumptae Mariae metropolie Haliciensis, et omnibus archiep(isco)pis ac ep(isco)pis, monasteriisq(ue) in orthodoxa sancta fide Graeca existentibus intulimus ius spirituale in eum modum, qualiter habet illud in X(ri)sto Kyoviensis ecclesia, et confirmavimus universas fundationes ecclesias(ticas) temporibus perpetuis, supra villas cum hominibus et agris cum sylvis et insuper dedimus super omnes villas seorsiva privilegia nostra, et subditor(um) nostror(um) limites juxta antiquitatem granitier(um) describendo insuper addimus decimas de toto ducatu nostro etiam de bonis nobilium trajectuum fluvialium teloniorum, mellium, alvearium, piscium et stagnor(um) eaq(ue) omnia donavimus ecclesiae sanctissimae Deiparae metropolitae nostro Gregorio, et successoribus eius archiep(isco)pis quos providevit dominus et in eorum eidemq(ue), et successoribus eius superaddimus collationes ecclesiar(um) cum cathedraticis, judiciorum spiritualium exercitium divortia regimin(e) ecclesia(e) cathedralis, ac universa judicia spiritualia singulariter vero ad archiiep(isco)pum pertinebunt haegumeni, parochi, diaconi, clerici ecclesiae religiosi, monachi, notarii, presbyteror(um) filii, bacalauraei, hostiar(um) pistores, sacrar(um) imaginum pictores, adveniae, et peregrini, et istos homines omnes neque nos, neque senatores, neque nobilies nostri judicare debent ut sola magna ecclesia.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Et cetera autem haec omnia verba mea his descripta nemo confingere audebit, neque fundationes recipiit quisquam tum ex prole mea, tum ex his, quos constituit dominus super ducatum statuta sanctor(um) patrum, et primor(um) christianor(um) regum.

Qui autem hoc nostrum privilegium invertere praesumpserit illi mecum sit iudicium coram deo et sit talis alienus ab omni amore, et misericordia dei in die terribili iudicii divini, et sit super eum dei maledictus in praesenti et in futuro saeculo.

Super vero haec omnia contulimus hoc privilegium nostrum et sigillum apponi jussimus.

Praesentibus metropolita Kyoviensi Cypriano, ep(isco)po Premisliensi Hilarione, principe Andrea Jaroslaidc [!] et domino Basilio, aliisq(ue) pluribus senatoribus et nobilibus.

Datum Halicae, die Jovis mensis Martii 8. die an[n]o a condito mundo 6809.

Zacharias Wychota, notarius.

(L[ocus] s[igilli])

Текст грамоти старопольською мовою

Збереглося два списки грамоти: **ЛК-1, НМ-2**, які мають різне походження, з'являлись незалежно один від одного у різний час і репрезентують різні редакції тексту грамоти.

Редакція № 1 (**ЛК-1**)

A to ja kniaz Lew syn krola Daniela.

Rozmowiwszÿsię z naszÿmi bojarÿ iako pradziad nasz car Wielki Włodzimierz ociec nasz ÿ [przydał][1] metropolitem, episkopem po wszytkim ziemiam Ruskim, zesmÿ panu Bogu ÿ przenaswiętszej Pannie Matce Bozey, albo cerkwie s[więtej] Wniebowzięcia Na[j]-swiętszej Panny choru [!] metropolitego Halickiego ÿ wszytkim arcybiskupom ÿ episkopom, ÿ manastyrom albo klasztorom prawo-sławnej s[więtej] wiary greckiej dalismÿ prawo duchowne tak ÿz iako trzyma prawo duchowne Kiiowska cerkiew po krzesciansku s[więtych] oycow postanowieniu, a potwierdzilismÿ przÿdania cerkiewnego na wieki wieczne sioł z ludzmi, polami, z lasami ÿ

[1] У рукописі помилково „Kirył".

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

jeszczesmy dali na tę to [!] sioła pisma osobliwe miedzy naszymi granicami ÿ szlacheckimi ÿ w tÿch polach ÿ lasach wyznawaiąc granicy jako było zdawna.

ÿ przydalismÿ dziesięcinę z naszego przejrzenia z przewozow ÿ myt dziesięcine po szlacheckim siołam przÿdaie ÿ danie miodowe wyhodÿ ÿ barcie ÿ ryby lowienie ÿ ieziora daiem ku cerkwi Przena[j]swietszey Bogu Matce Bozeÿ mitropolitowi naszemu Hrehoremu ÿ po nim będącym arcÿbiskupom komu Bog naznaczy ÿ daie dzierzenie na wieki ÿ vzywanie ÿ cerkwie swięcie prawic ÿ narządzac, a za nasze prządki ÿ za nas m(i)ł(oś)ciwie Boga prosic.

A k temu ieszcze przÿdajem kunÿ w rok ÿ popom podawac ÿ sądÿ duchowne sądzić cerkiew stołeczna hurty [!] mirskich w zakonie odłączonych, rozwody, wesela ÿ niesslubne pojęcia. Wszytkie duchowne prawa sądzic mają arcybiskupowie. A ci ludzie ÿ przyszli cerkiewni ihumenowie, popowie ÿ diakowie, ÿ swięceni, ykonni pisarze, popowiczowie ÿ diakowie, chleb do cerkwie robiący ÿ ubodzy ÿ niedolezni [!]. I ci ludzie cerkiewni wolni od nas ÿ od bojar naszych, ÿ od tego dnia sądzić ych wielka cerkiew ÿ przyszłe zgadzac.

A na toie słowo nie trzeba wstempowac się nikomu, nie odymowac [!] ni dzieciom moim, ni tym komu po nas da bog na wieki wieczne. A to w przywileiu poprawiłem s[więtych] oÿcow ÿ pierwszych carow chrzescianskich.

A kto na moje słowo wstompi sąd mi z nim przed Bogiem ÿ łączony będzie miłosci Bozeÿ w dni straszne[go] Bozego sądu ÿ będzie klątwa Boza na nim w ten wiek ÿ w będący.

Na tosmÿ tę hramotę naszą dali ÿ pieczęc swoie przywiesili.

A przy tym był metropolit kiiowsky Kiprełan [!], władyka przemyski Łaryon, ÿ kniaz Andreÿ Jarosław [!], ÿ pan Wasko y innych boiar było barzo wiele przy tÿm.

A pisana ÿ dana hramota w Haliczu, we czwartek m[iesią]ca marca w osmy dzień roku szostego tysiąca osmset dziewiątego.

A pisarz Zacharia Wichoty.

Редакція № 2 (**НМ-2**)

Oto ja xiąże Lew syn krola Daniła.

Rozmowi[w]szy się z naszemi boiarami, iako pradziad nasz czar Wielki Wolodimer y ociec nasz nadał metropolitom i episkopom

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

po wszystkich kraiach Ruskich, tak y my Bogu y Przeczystey Jego Matce przy tey cerkwi swiętey Wniebowzięcia Kryłoskiemu monasterowi metropolii Halickiey y wszystkim archiepiskopom y episkopom i monasterom prawosławnej swiętey wiary greckiey, nadaliśmy prawo duchowne podług tegoż iak trzyma Kiiowska cerkiew w Chrystusie ustawami oycow swiętych rozrządzenia y potwierdziliśmy nadania cerkiewne na wieki wieczne wsie z ludzmi y pola z lasami. I ieszcze daliśmy na te sioła prawa osobliwe podług naszych granic y boiarskich, a w tych polach y lasach wyznaczaiąc granice, iak było zdawna.

I przydaliśmy dziesięcinę z naszego xięstwa, y z przewozów, y z myt dziesięcinę, y po bojarskich siołach przydania, y dani miodowe, wychody, y barcie, y rybne łowki, y jeziora, nadaiemy ku cerkwi Przeczystej Matki Boskiey, metropolicie naszemu Grzegorzowi, y po nim nastąpić maiącym archiepiskopom, y komu Bog pozwoli y da mieć dzierżawę na wieki y uzywać a cerkwią tą swiętą rozrządzać, a za przodki nasze i za nas miłościwego Boga błagać.

Oprocz tego jeszcze przydaiemy y kuny w rok z popow podawać, sądy duchowne sądzić, rozwody małżeńskie przy nieprawnych złączeniach y wszystkie duchowne sprawy rozsądzać maią archiepiscopowie. A ci ludzie y kler cerkiewny, ihu[me]nowie, popi y diakonowie, y swiaszczenicy, klerycy cerkiewni, y czernoryzcy, obrazow malarze, popowiczowie, y diacy, proskurnicy, y s[z]pitalni [...][1] y ci ludzie cerkwi górney [!] wolni od nas y od boiarow naszych [...][1] osądzać ich wielka cerkiew, oprocz swieckich.

A mego słowa niewolno nikomu uchylać, ani odeymować, nawet dzieciom moim, lub też tym, ktorym po nas Bóg da na wieki wieczne. A to urządziliśmy według praw oycow swiętych y pierwszych czarow [!] chrzesciańskich.

Kto zaś uchyli moie słowo, sąd mi z nim przed Bogiem y oddalony będzie od miłosierdzia Boskiego w dzień straszny sądu Bożego y niech będzie klątew [!] Boża na nim w ten wiek i w przyszły.

Na to daliśmy hramotę (to jest diploma) naszą y pieczęć swoią przywiesilismy.

[1] Далі одне або два слова не прочитуються.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

A przy tym był metropolit kiiowski Kyprian, władyka premyski Larion y kniaż Andrej Jarosławicz, y pan Wasko y innych bojarow wiele było przy tym.

A pisana i dana hramota w Haliczu, we czwartek miesiąca marca dnia osmego, roku sześć tysięcy ośmset dziewiątego.

A pisarz Zacharia Wychota.

Варіант документа Б
(„крылоскы҃ попо҃ собо҃ны҃ митрополїи Гали҃кои“)

19. (ГҐС). Список Галицького ґродського суду. Створений 13 листопада 1642 р. під час облятування грамоти у складі підтвердних грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда ІІІ з 1592 р. (див. **Кохл.**) в актові книги Галицького ґродського суду. Запис у книги проводився на прохання братчика церкви Різдва Ісуса Христа у Галичі Гаврила, крилоського комендарія Степана, священиків Івана Підгорного і Петра та диякона Василя (ЦДІАЛ, ф. 5, оп. 1, спр. 135, арк. 1274—1276, на тих же арк. грамота кн. Лева Даниловича). Давньоукр. мова. Скоропис. Почерк чіткий. Графема **у** писана як **у** та **ꙋ**; **і** як **ї**, **и** та **ѣ**; **я** як **ѧ** та **ꙗ**. Велика буква подана як **А** та **Ѧ**. Серед виносних графем найбільш поширені такі, як **з, к, л, м, н, д, р, с, т, х, ш, ц**, що супроводжуються або не супроводжуються різної конфігурації титлами. Над рядком спостерігаються діакритичні знаки у вигляді горизонтальних рисок, паєрків, витягнених дужок, крапок. (У публікації не зберігаються.) Перша літера слова „**грецкои**“ писана через літеру **гамма (γ)** сучасного грецького алфавіту. Чимало слів подано у скороченій формі: „**ц҃ркви**“, „**с҃тои**“, „**с҃нъ**“, „**д҃нь**“. Не регламентовано написання великих букв (частину тексту списку див. Іл. *38*).

20. (Денг.). Список секретаря королівської канцелярії Франциска-Михайла Денгофа. Створений у складі підтвердних грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.)** та Сиґізмунда ІІІ з 1592 р. (див. **Кохл.**), облятованих в актових книгах Галицького ґродського суду 1642 р. (див. **ГҐС**), які підтверджені і наведені у грамоті короля Яна ІІІ, видані у Жовкві 12 лютого 1691 р. Давньоукр. мова. Список у складі названих грамот підтверджується разом з документами 1548, 1564, 1593, 1656, 1661 і 1690 рр. Усі підтверджувані грамоти, розглянуті королем на прохання владики Йосифа Шумлянського, стосуються прав і привілеїв Львівської єпархії на спадкове дідицтво земель і лісів села Перегінське. Тепер місце зберігання списку цього ориґіналу королівської грамоти Яна ІІІ не виявлено. На початку XIX ст. він зберігався в одному з архівосховищ Львова і на його основі створювалися списки документа початку XIX ст., див. **ВК-1, ВК-2**.

21. (ЛҐС). Список Львівського ґродського суду. Складений 20 березня 1691 р. на прохання митрополита Йосифа Шумлянського внести грамоту

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

короля Яна III (див. **Денг.**) у книги Львівського ґродського суду. Список наводиться у складі грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**), Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) та інших документів тоді ж разом облятованих у Галицькому ґродському суді 1642 р. (див. **ГҐС**) (ЦДІАЛ, ф. 9, оп. 1, кн. 459, арк. 1159—1161). Давньоукр. мова. Скоропис із вкрапленнями півуставного письма, численними надрядковими (під титлами або без них) графемами. Характерне написання виносних графем **д**, **м**, **с**, **н**, **р**, **т**, **х**. У надрядковій позиції виступають звукосполучення **ст**, **мь**. Письмо документа також насичене багатьма діакритичними надрядковими знаками типу ˅, ˆ, ¯, ˘, зокрема при написанні прийменника **в** та сполучника **и**. Графема **ѵ** пишеться як **ѵ** та **ꙋ**. Для позначення **і** вживаються **ї** та **ѣ**; **я** завжди пишеться як **ꙗ**. М'який знак зауважений лише у слові „**дн̄ь**“. Широко використовується написання великих букв, навіть у тих випадках, у яких не йдеться про власні назви, а речення членуються з допомогою ком і крапок. Є пропуски слів і пізніші їх вписування між рядками: „**ꙗко**“, „**и проскꙋрникове**“; на полях — „**и цеⷬкви с̄тыи правити и рꙗдити• и за н̄ши прⷮкы**“.

22. (СДКК). Список із „Сумарія документів“ королівської канцелярії, складеного і виданого близько 1734 р. („Summaryusz dokumentów od Lwa, Witolda i późniejszich królów polskich aż do Augusta II zebrany i wydrukowany [...] in favorem ecclesiarum, praelatorum, fundationum, immunitatum, libertatum ritui Graeco sivi unito sive non unito dannych. B[ez] m[iejsca] i r[oku]“). Старопольс. мова (Петрушевич. Сводная гал.-рус. летопись.., ч. II, с. 125).

23. (Чол.-1). Список № 1 з колекції О. Чоловського. Створений невідомою особою у 60—70-х роках XVIII ст. (хронологія списку встановлюється на основі почерку і водяного знака на папері, який нагадує христологічну монограму) (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловський), спр. 48-II, арк. 29). Лат. мова. Список розміщений на аркуші паперу розміром in folio, списаному, з одного боку, двома дрібними почерками канцелярського письма. Одним почерком писана початкова клаузула документа, іншим — решта тексту. Сьогодні не відомо, який список покладено в основу досліджуваного тексту, у зв'язку з чим не відоме його походження. Раніше документ належав до фасцикулу (на звороті напис: „Sum(marium) lit(taere): f“), зміст якого, очевидно, стосувався майнових справ Львівської єпархії, і, зокрема, маєтностей у селі Перегінське. Текст підкреслено від слів „Leo et...“ до „et episcopis“, далі слова у клаузулі „metropolita Kijoviensis Cyprianus et vladica Premisliensis Hilarion“. Проти імені Іларіон на полях запис іншою рукою: „Wladyka premiski Hilarzii [?]“. Є окремі виправлення у тексті: „sicut“ — перекреслено і виправлено на „ita“; у другому рядку між словами „nostris“ і „proavus“ зверху поставлене слово „prout“. Таким же чорнилом нижче виділяються слова „Krylosiensibus poponibus capitularibus“. На звороті написи: 1) „Lit[t]erae ducis Russiae Leonis favore metropolitae et kryloszanor(um) Haliciensium collatae quasi metropoliae et capitulorum

Haliciensium R(itus) G(raeci) [fu]ndationales quia compillatae [...] An(no) mundi 6809, ad Christi 1301. Confirmatae vero anno 1581“; 2) „Ubi scribitur Krylosensibus poponibus wladyka autem Premisliens(is) Hilarion“; 3) „Itacq(ue) lit(t)aere an(n)o 1581, a Stephano rege condicionaliter ratificatae, ac post ad 16 ...“; 4) „Sum(m)ari(um) lit(taere), f(olium)“.

24. (Ход.-1). Список № 1 К. Ходикевича. Створений близько 1770 р. на основі обляти грамоти у складі підтвердних грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.)** та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) в актовій книзі Галицького ґродського суду в 1642 р. (див. **ГҐС**) (Chodykiewicz, p. U—X; грамота кн. Лева Даниловича, с. V—V зв.). Давньоукр. мова. Грамоту копіював, мабуть, сам К. Ходикевич, зчитував з текстом книги при видачі списку галицький підсудок Лозинський. Екстракт списку засвідчувався ґродською печаткою. Ці відомості підтверджуються публікацією. Місце зберігання рукопису нині не відоме. Порівняльний аналіз, однак, досліджуваного списку грамоти (**Ход.-1**) і списку-підстави, облятованих у Галицьких ґродських книгах (див. **ГҐС**), засвідчує ряд розбіжностей:

Варіант Б, список **ГҐС** (1642 р.)	Варіант Б, список **Ход.-1** (бл. 1770 р.)
Написання графем:	
„дїаци“	„дѧци“
„хр^{с}тїа^{н}ски^{х}“	„хрїстїанскихъ“
„векы ве^{ч}ные“	„вѣки вѣчнїе“
„кирїа^{н}“	„кирїанъ“
„стра^{ш}ного“	„страшнагѡ“
„бы^{ло}“	„бѹло“
„печа^{т}“	„печатъ“
„да^{ст}“	„дастъ“
„кня^{з} Ѧндре^{и}“	„князь Ѧндрѣи“
Відмінності в написанні парадигм суфіксів і закінчень слів:	
„ѹ законы“	„въ законѣ“
„писареве• поповичеве“	„писарове• поповичовее“
„тїй“	„тїе“
„митрополита“	„митрополїтъ“
„в сїй“	„въ сен“
„шестои тисѧчи wсмьсо^{т} деѧтого“	„шестїтысѧ щнагѡ осмсотнагѡ деѧтогѡ“
Написання цілих слів:	
„водѧщины“	„свадебщины“
„бг҃данїйи“	„бг҃адѣлнїи“

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Порушення порядку розміщення слів у тексті:

„попове и сщен"ици и дїаконы“	„попове• и дїаконы• и сщенницы“

Заміна і додавання слів:

„сѹдища хва • и бѹдет" клятва“	„Бжого Сѹда и да бѹдетъ клѧтва“
„влᴬка премыслᵉкїи Кипрїа"“	„влᴬка перемышлскїи Ларїѡнъ“

Пропуски слів:

„по правилу"“	[немає]
[немає]	„и не ми"наго“
„А на мое слово не потреба ѵступатисѧ комѹ ни ѡ"тати нѣ дѣтє" мои"• ни ты" комѹ по наᵉ Бгъ даᵉт на векы вє"ные“.	[немає]

Аналогічні явища зауважені серед списків варіанта грамоти А.

Чимало слів, таких, як „ст҃тои“, „сн҃ъ“, „Оц҃ъ“, „Бг҃ѹ“, „Мтр҃и“, виступають тільки у скорочених формах. У списку спостерігається довільне написання великих літер. Кінцівка тексту членується на абзаци. Поряд із текстом давньоукр. мовою подається його переклад лат. мовою (див. **Ход.-2**).

25. (Ход.-2). Список № 2 К. Ходикевича лат. мовою. Створений на підставі давньоукр. тексту грамоти (див. **Ход.-1**). Перекладний список, очевидно, також належить К. Ходикевичу. Текст поданий колонкою паралельно з давньоукр. списком (Chodykiewicz, p. V—V v.). Рукопис перекладного тексту списку не відомий.

26. (Ослав.). Список І. Ославського з рукописного трактату „Основи відновлення Львівського руського капітулу“ („Fundamenta resuscitati capituli Leopoliensis Rutheni“). Створений у 1774 р. у складі підтвердних грамот королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда ІІІ з 1592 р. (див. **Кохл.**), що облятовані в актовій книзі Галицького ґродського суду в 1642 р. (див. **ГҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 73, арк. 3). Лат. мова. Писаний чітким почерком. Текст скорочений. Слова „Krylosensibus poponibus capitularibus metropoliae Haliciensis“ і „Metropolitae n(ost)ro Gregorio“ — підкреслені. Після *датаційної* клаузули у дужках подається розшифрування дати року за новою ерою. Поряд розшифровані також деякі скорочення, але вони виконані іншою рукою.

27. (Ход.-3). Список № 3 з рукописної книги-конспекту праці К. Ходикевича „Історико-критичні дослідження про два архиєпископства Київської і Галицької митрополії“ („Dissertationes historico-criticae de utraque archiepiscopatu metropolitano Kijoviensi et Haliciensi“) та інших матеріалів, що стосуються становища історії церкви в Україні. Створений невідомим автором близько 1787 р. у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда ІІІ з 1592 р. (див. **Кохл.**),

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

облятованих у 1642 р. в актовій книзі Галицького ґродського суду (див. **ГҐС**) (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 93, арк. 46 зв.—48). Давньоукр. мова. Стилізований півустав з вкрапленнями уставного письма, оснований на шрифтах друкованого тексту. Список розміщений у колонку (поряд з лат. перекладом) на чотирьох сторінках книги розміром in folio. Порівняльний аналіз списку із списком-підставою (див. **Ход.-1**) виявляє текстуальні розбіжності, які, можливо, навіть вказують на використання копіїстом іншого списку грамоти. Це стосується як передачі графем, слів, так і структури тексту взагалі. Водночас наявні помилкові написання слів: „**насишими**“ замість „**нашими**“; „**и стиихъ**“ замість „**и с҃тыхъ**“; „**цековнїе**“ замість „**церковнїе**“; „**денѣ**“ замість „**дн҃ь**“; „**пед**“ замість „**пред**“. Після слова „**миранъ**“ додано речення, якого немає у списку-підставі праці К. Ходикевича: „**А на мое слово не потреба ѕстѫпатисѧ никомѫ ни wтцати нѣ дѣтєⷨ моиⷨ• но тыⷨ комѫ по наⷭ Бг҃ъ даⷭⷮ на векы вєⷷны**“ (див. **Ход.-1**), однак це речення входить у текст грамоти, облятованої у 1642 р. (див. **ГҐС**).

28. (Ход.-4). Список № 4 з рукописної книги-конспекту К. Ходикевича. Лат. мова. Створений невідомою особою близько 1787 р. на підставі списку **Ход.-3** (НМ у Львові, від. рук. і стародрук. кн., Л. р., F⁰ № 93, арк. 46 зв.—48). Список розміщений у колонку на чотирьох сторінках книги розміром in folio поряд із давньоукр. текстом і є його латинським перекладним відповідником (див. **Ход.-3**).

Перекладний текст дещо не відповідає давньоукраїнському. Він повніший, у ньому додатково уміщені слова „Et in meo verbo nulli est cedendum, nec debet recipi, a meis filiis, nec ab illis quibus post nos deum dabit in saecula saeculorum“.

29. (Чол.-2). Список № 2 з колекції Олександра Чоловського, що зберігається у Головному архіві давніх актів у Варшаві. Виконаний невідомою особою лат. мовою наприкінці XVII — на початку XVIII ст. у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**), Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) та Яна III з 1691 р. (AGAD w Warszawie, zesp. A. Czołowski, N 3198).

30. (ЦВАЛБ-2). Список № 2 Центрального василіянського архіву та бібліотеки у Львові. Створений невідомим автором у другій половині XIX ст. на підставі грамоти у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**), вписаних в актову книгу Галицького ґродського суду у 1642 р. (див. **ГҐС**). (ЦДІАЛ, ф. 684, оп. 1, спр. 3156, арк. 1—4; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 2—3). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Текст писаний на папері розміром in folio великим, порівняно чітким почерком канцелярського письма. При видачі зчитував документ із записом в актовій книзі ґродський підсудок Смольницький. На початку тексту винесена дата запису грамоти в актову книгу, після якої поданий текст оригіналу-обляти. Список містить ряд текстуальних неточностей: „y iesz esmo“ замість „y iesmo“; „y konnyi pysarewe“ замість „ikonnye pysarewe“; „redowyie“ замість „medo-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

wyje“. Клаузули *інскрипції* та формула *свідки* підкреслені. Напроти другої на полях напис: „Wladyka premyski Kuprian“. На звороті четвертої сторінки три написи XVIII ст.: 1) „Privilegii in rem capituli Krylosien(sis) per Leonem ducem dat(i) per ser(r)enissimis vero Reges Poloniae, approbat(i)“; 2) „Oblata in c(astr)ro Hal(iciensi) 1642 a(nno) Sab(bat)ho p(os)t f(es)tum Nativit(a)tis B(eatis)simae V(irginis) M(ariae) proximo“; 3) „Ubi memorat popones capitulares Krylosienses et wladykam Premisliens(em) Kiprian“.

31. (ЛК-2). Список № 2 Архіву Львівської гр.-кат. консисторії. Створений невідомою особою наприкінці 60-х — на початку 70-х рр. XVIII ст. Документ має заголовок: „Privilegium Leonis Russiae ducis“. Входить у конволют документальних матеріалів, які стосуються маєткових справ Львівського єпископства та його суперечок із магістратом Львова про сплату податків тощо (ЦДІАЛ, ф. 52, оп. 1, спр. 535, арк. 18—18 зв.). Список складений давньоукр. мовою у латинській транслітерації. Підставою для його створення послужила, як про це свідчить підзаголовок, облята грамоти в актовій книзі Галицького ґродського суду з 1642 р. (див. **ГҐС**). Аналіз тексту списку вказує, однак, що копіїстові були відомі також інші списки, в числі яких, очевидно, список із друкованої брошури під назвою „Вимоги руського духовенства до станів найяснішої Речі Посполитої...“ („Żądanie duchowieństwa ruskiego, które stanom najjaśniejszej Rzeczypospolitej...“). Текст грамоти містить ряд неточностей, які виникли через нерозуміння копіїстом смислу слів. У формулі *свідки* виправлено ім'я Кипріяна на Ларіон.

32. (СКГ). Список маєстатових книг Станового комітету губернаторства у Львові („Liber majestatis diplomatum...“), які входили до складу Провінціальної табулі Галичини. Створений після апробації і підтвердження документа державною табулярною комісією у Львові 14 серпня 1781 р. на основі обляти князівської грамоти у складі підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 (див. **Тил.**) та Сиґізмунда III з 1592 р. (див. **Кохл.**) в актову книгу Галицького ґродського суду в 1642 р. (див. **ГҐС**). (ЦДІАЛ, ф. 575, оп. 1, спр. 245, с. 177—178). Давньоукр. мова. Скоропис XVIII ст. Під текстом посилання на дату апробації грамоти державною табулярною комісією: „Intabulatur decretum in sesione caesar(ae) Regiae commissionis Tabularis Leopoli Die 14 avgusti 1781 anno“. Далі йдуть підписи урядовців Станового комітету: „Xaverius Korczyński — actuarius; ingrossavit Bazilius Nowikiewicz, coll(avit) Andreas Łodynski“.

33. (ВК-1). Список № 1 Архіву Вірменської консисторії у Львові. Створений невідомим автором 27 липня 1807 р. (дата засвідчення списку) на підставі списку грамоти у підтвердній грамоті короля Яна III, виданій у Жовкві 12 лютого 1691 р. (див. **Денг.**) (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловський), спр. 492-III, арк. 35—54; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 38—40). Як вказує підсумковий напис побіч основного тексту списку, документ слово в слово переписаний з пергаментного оригіналу, засвідченого королівською печаткою. Далі поставлений підпис львівського вірменського архиєпископа Івана Симоновича (Simonowicz). Під текстом — відбиток

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

у червоному сургучі його печатки. Давньоукр. мова. Канцелярське письмо. У тексті майже немає надрядкових (під титлами чи без них) графем. Не розрізняється написання графем **ь**, **ъ**, графема **у** скрізь виступає як **ꙋ**, проте буква **о** вживається як **ѻ** і **ѡ**. Над рядками багато різноманітних діакритичних знаків, один з яких копіїст реконструює графемою **ь** і вписує на відповідних місцях без окремих позначень над рядком. Наявні помилкові написання слів: „**вызнавачи**“ замість „**вызнаваючи**“; „**распꙋчтити**“ замість „**распꙋсты**“; „**ѿтѣати**“ замість „**отнати**“. Двічі підряд у клаузулі *апрекації* написано слово „**на мое**“.

34. (ВК-2). Список № 2 Архіву Вірменської консисторії у Львові. Створений невідомим автором 1807 р. у Львові (ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 141 (О. Чоловський), спр. 492/III, арк. 38—40). Лат. мова. Виник як перекладний варіант давньоукр. тексту (див. **ВК-1**). Писаний звичайним канцелярським письмом, що було характерним для українських земель кінця XVIII — початку XIX ст. Є одним із варіантів грамоти у латинській редакції.

35. (КР-1). Список № 1 з колекції М. Рум'янцева. Створений після ознайомлення з грамотою П. Кеппена у 1882 р. кимось із західноукраїнських дослідників (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 8—8 об.). Давньоукр. мова. Чітке каліграфічне письмо. Який список грамот покладено в основу списку,— не відомо. У правописі зберігаються **і**, виносні літери, скорочення з титлами. Проти *датаційної* формули на полях поставлене розшифрування дати року: „1301“. Воно, очевидно, належить іншому, як основний текст, авторові. Увесь текст розміщений на половині аркуша розміром in folio, в колонку, друга частина його заповнена латинським перекладом документа. Не абзацований. На першій сторінці у першому рядку початкове **А** висунуте дещо вперед. Який текст служив підставою для списку,— не відомо. Під основним текстом, через усю сторінку подана примітка: „Сія грамота была утвержденная польским королем Стефаном, и вписанная в Коронные Метрики 1581 года 30 генваря, где упоминается об знаке, что была при ней печать. Вторично в те же Метрики внесена в царствование Жикгимонта III, 1592 года, 1 октября“. Над цією приміткою розміщений чорнильний відбиток круглої печатки, що вказує на належність списку до РГБ з написом посередині: „М[осковский] П[убличный] М[узей]“, в обідку — „Отд[ел] старопеч[атной] кн[иги] и рукоп[исей]“.

36. (КР-2). Список № 2 з колекції М. Рум'янцева. Створений після 1822 р. (див. **КР-1**) (РГБ, отд. рук., ф. 256, д. 69, л. 8—8 об.). Лат. мова. За підставу перекладного списку, можливо, був узятий текст із книги-конспекту праці К. Ходикевича та інших, уміщених у ній матеріалів (див. **Ход.-1** та **Ход.-2**), або близький до нього нині невідомий список. На це вказують більш повний, ніж давньоукр., текст, а також аналогічне розташування, подібно як у названій книзі-конспекті, тексту грамоти з грамотою князя Романа Галицького (див. III, № 2). Щодо правопису, то тексти списку грамоти **Ход.-2** і досліджуваного списку ідентичні. Розміщений на перших двох сторінках спареного аркуша розміром in folio, в колонку поряд із давньоукр. текстом. Під ним примітка і відбиток печатки (див. **КР-1**).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

37. (НТШ). Список Архіву Наукового товариства ім. Шевченка. Створений невідомим автором у першій половині XIX ст. (ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 2504, арк. 2—3). Давньоукр. мова. Складений недбалим із значними правками почерком на двох спарених аркушах паперу сірого кольору розміром in folio. Наприкінці четвертої сторінки другого аркуша під основним текстом списку примітка: „Potwierdzono było od Stephana Bathorego, roku 1581, aniż było stare“. Після примітки написані колонки з цифрами (чорнилом і олівцем) переведення дати грамоти з візантійської на нашу еру. Список знайдено серед паперів, що належали А. Петрушевичу. Сьогодні невідомо, яка з раніших копій покладена в основу описуваного списку і чи це був рукописний список.

38. (Вar.-1). Список Івана Вагилевича [?]. Створений у 60-х роках XIX ст. (не пізніше травня 1866 р.) у складі обляти підтвердних документів королів Стефана Баторія з 1581 р. (див. **Тил.**), Сиґізмунда III з 1593 р. (див. **Кохл.**) ще раз підтверджених королем Яном III у 1691 р. (див. **Денг.**). Давньоукр. мова. Рукопис списку не зберігся. Відомий лише у формі витягу з обляти (**Чол.-1**) та публікації в „Актах ґродських і земських“ за 1868 р. (AGZ, t. I, s. 96—97), що вказує на можливу належність списку І. Вагилевичеві (пор. передмову до AGZ, t. I, s. XX і s. 180). Звірку тексту перед публікацією, очевидно, проводили В. Расп або також Л. Татомир чи А. Петрушевич. У списку розшифровані і внесені в рядок усі надрядкові графеми (під титлами або без них) без окремих позначень, спостерігається розшифрування діакритичних знаків тексту. На основі окремих з них реконструюються графеми **ь** та **й**.

39. (Вar.-2). Список № 2 Івана Вагилевича [?]. Створений у 60-х роках XIX ст. (не пізніше травня 1866 р.). Перед публікацією, можливо, редагований і уточнений іншими особами, див. **Вar.-1**. Старопольс. мова. Відомий лише з публікації у першому томі „Актів ґродських і земських“ за 1868 р. (AGZ, t. I, s. 97—98). Між польськомовними списками **СДКК** і **Вar.-2** зауважені розбіжності не на користь першого, які стосуються перекладу і помилкової графічної передачі низки слів у тексті.

Таким чином, варіант грамоти Б засвідчений у 21 списку. З них давньоукраїнською мовою (кириличними літерами та в латинській транслітерації) написано 12 списків, латинською мовою — 7 та старопольською — 2. У перекладних латинською та старопольською мовами списках немає редакційних варіантів, як це було з варіантом А. Це, однак, не означає, що між ними немає окремих текстових розбіжностей, наприклад, **Чол.-1** та **Ход.-4**. Наведений перелік не вичерпує усіх наявних списків варіанта документа Б. На це вказують хоч би списки тих упорядників чи редакцій, які публікували документ.

Текст грамоти давньоукраїнською мовою

В основу публікації тексту покладено список **ГҐС**.
Інші названі списки давньоукраїнською мовою: **Денг.**, **ЛҐС**, **Ход.-1**, **Ход.-3**, **Чол.-2** не розглядаються через невиявлення у більшості випадків їх протографів або тому, що створені лише у XIX ст.

А се а кнз Левь сн҃ь кролѧ Данила

Згадавшисѧ есмо з иншими богары праде нш҃ъ цр Великїи Владимер и wцъ наш҃• и преда митрополитом и епкпом по всѣм землямъ Рускиѧ• такоже и мы Богу и Прчсто его мтри ко цр҃кви сто ем Успенїю крылоскы попом соборны митрополїи Галицкои• и всѣмъ архиепс кпом и епскпом и манастирем православнои сто вѣры грецкои дали есмо право дховнои по том же какъ держит киевскаѧ цр҃ковъ по хрстїанскому и стыхъ wцъ• управленїю• и потвердили есмо придаїѧ церковнаѧ• на вѣкы вѣчные• села з людми• и полѧ с лѣсы• и ещесмо далы на тоты села грамоты особливїи межи нш҃их границ• и богарскихъ• и во их полѧх и лѣсех визнаваючи граници гак было издавна•

И придали есмо десѧтыны с нш҃ого и кнжнїѧ и с превозо • не озмет десѧтинꙋ• и по богарскы селом• приданные и даны медовїе • с выходы и борты и рыбнїѧ ловища• и езера даем ко цр҃кви Прсто Бг҃омтр҃и митрополиту нш҃му Григорїю• и по нем будꙋчим архиепскпом комꙋ Бг҃ъ изволит и даст держати навѣкы• и поживати и цр҃кви стыи правити и радити• а за нш҃и прадкы и за нас млстиваго Бг҃а просыти•

А к тому еще придаем кꙋны в рок с попов давати• и сꙋды дховные судити цр҃квъ столеѧная wт мирскихъ ꙋ законы wтлꙋчены распꙋсти• водѧщины• и безаконѧ погатїѧ все дховнаѧ права судѧт архиепскпы• а сїи людїе опришнїи цр҃ковнїи• игꙋмены попове и сщенници и диѧконы• и причетници цр҃ковнїи и черноризци• иконн їи писареве• поповичеве и дїаци проскꙋръникове• и бг҃оданн їи и странн їи• и тїи людїе цр҃ковнїе воны wт нас и wт богар нш҃их• обладает и сꙋдит их великаѧ цр҃квъ опроче мирѧн•

А на мое слово не потреба ꙋстꙋпатисѧ никомꙋ ни wтѧати нѣ дѣтем моим• но тым комꙋ по нас Бг҃ъ даст на векы вчны• а се ꙋправили есмо по правилꙋм свтыхъ wцъ• и первыхъ цре хрстїанскихъ•

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

А кто на мое слово ѹстѹпитъ сѹдъ ми с нимъ прѣ Бгомъ и wтлѹчетъ будетъ мл҃ти Бж҃ема въ дн҃ страшного и неѹмитнаго сѹдища Хва• и бѹдетъ клтва Бж҃їа на немъ в сїи вѣкъ и в бѹдѹщїи•

На то есмо грамоту н҃шу дали и печатъ свою привѣсили•

А при томъ былы митрополита киевскїи Кипрїа• и влка премысльскїи Кипрїа [!] и кнзъ Андрѣ Ꙗрославічъ• и пн҃ъ Васко• и иныхъ боаръ много быо при томъ•

А писана и дана грамота сїа в Галичи в четвертокъ м҃ца мартта въ wсмыи дн҃ь лѣта шестои тисмчи wсмьсотъ девмтого•

А писц захарїа вихотъ•

Текст грамоти давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

В основу публікованого тексту покладено список **ЛК-2**.
Уточнення проводились з допомогою списків **Ослав.** та **ЦВАЛБ-2**.

A se ja kniaz Lew syn krola[1] Danyła.

Zhadawszy sia iesmo, z inszymy boiary pradid nasz car Wełyki Władymyr y otec nasz y prydał metropolitom y єpyskopom po wsim Zemlam Ruskim takoze y my Bohu y Preczystoy jeho matery ko cerkwy swiatoy jeia Uspenyia kryłoskym popom sobornym metropolyi Hałyckoy [y wsim archyiepyskopom y jepyskopom y manastyrem prawoslawnoy] swiatoy wiry hreckoy dały iesmo prawo duchownie y potom ze kak derzyt kiiewskaia cerkow po chrystyianskomu y swiatych otec uprawłenyiu y potwerdyły iesmo prydanyia cerkownaia na wiky wicznyie seła s ludmy y pola z lisy y iesczeesmo dały na toty seła hramoty osobływyi mezy inszych hranyc y boiarskych, y wo ich polach y lisach wyznawaiuczy hranycy iak było yzdawna.

Y prydały iesmo desiatyny [s naszoho y kniazkyia [!] y s perewozow neozmet desiatynu y] po boiarskim sełam, predanyie y dany medowyie, wychoda y borty, y rybnaia łowyszcza, y iezera daiem ko cerkwy preswiatoy Bohomatery metropołytu naszemu Hryhoryiu, y po nim budoczym archiepiskopom komu Boh yzwołyt y dast derzaty na wiki, y pozywaty y cerkwi swiatoy prawyty y radyty, a za naszy predky y za nas myłostywoho Boha prosyty.

[1] У підставі помилково „Karola“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

A k tomu ieszcze prydaiem kuny w rok s popow dawaty y sudy duchownyie sudyty cerkow stołecznaia od myrskych u zakony otłuczeny rospusty, wodiaszczyny y bezzakonnyia poiatyia, wse duchownoie prawo sudiat archyiepyskopy, a syi ludyie opryszny cerkownyi, ihumeny, popowe y swiaszczennycy y diakony, y pryczetnycy cerkownyi y czernoryzcy, ykonnyi pysarewe, popowyczowe y diacy proskornyki, y bohodannyi, y strannyi y tyie ludyie cerkownyie wolny od nas, y od boiar naszych obładaiet y sudyt ich wełykaia cerkow oprocze myran.

A na moie słowo nepotreba ustupatysia nikomu ny otiaty, ny ditem moim, ny tym komu po nas Boh dast na wiky wicznyie. A se uprawyły iesmo po prawyłu swiatych otec y perwych carey chrystyianskych.

A kto na moie słowo ustupyt sud my s nym pred Bohom y otłuczen budet myłosty Bozei wo den strasznoho y neumytnoho sudyszcza Chrystowa y budet klatwa Bozaia na nem w syi wik y w buduszczyi.

Na to iesmo hramotu naszu dały y peczat swoiu prywisyły.

A pry tom były metropołyta kyiewsky Kypryian, y władyka premyslky Larion, y kniaz Andrey Jarosławsky, y pan Wasko y ynnych boiar mnoho było pry tom.

A pysana y dana hramota syia w Hałyczy w czetwertok misiacia marta w osmyi den w lito szestoy tysiaczy osmsot dewiatoho.

A pysec Zacharyia Wychot.

Текст грамоти латинською мовою

В основу публікованого тексту покладено список **ВК-2**.

Et ecce ego dux Leo filius regis Danielis.

Inito consilio cum senatoribus nostris proavus noster rex Magnus Vladimirus, et pater noster addidit metropolitanis et episcopis per omnes terras Russiae, sunt et nos Deo, et purissimae eius Matri ad ecclesiam sanctae eius dormitionis Kryłosensibus poponibus capitularibus metropoliae Haliciensis et omnibus archiepiscopis et episcopis et monasteriis orthodoxae sanctae fidei Graecae, dedimus diploma spirituale, ita sicuti tenet Kijoviensis ecclesia juxta christiana et sanctorum patrum statuta, et con-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

firmavimus fundatione(s) ecclesiasticas in saecula saeculorum. Villas cum hominibus, et campos cum sylvis et ad huc dedimus pro his villis diplomata particularia inter nostros limites et senatorum ac subditorum campos et sylvas, designando granicies, sicuti fuit ab antiquo, et addidimus decimas de nostro et principum et de transnavigatione per fluvium, non accipiet decimam et ex procerum villis, additae et dationes mellis, pascua et alvearia, et piscinas et lacus damus ad ecclesiam sanctae deiparae metropolitae nostro Gregorio et post illum futuris archiepiscopis, quibus Deus voluerit, et dederit tenere in aevum et utifrui ac ecclesiam sanctam regere et gubernare, et pro nostris praedecessoribus, ac pro nobis misericordem Deum exorare. Et insuper adhuc addimus martes vulgo kuny in anno a poponibus accipere, et judicia spiritualia exercere ecclesia cathedralis a saecularibus in religione separationes divortia sponsalia et illegitima matrimonia secundum jura spiritualis judicabunt archiepiscopi. Hi autem homines exempti ecclesiastici: hegumeni, popones et diaconi et sacerdotes, clerici ecclesiastici et monachi, pictores, notarii, presbiterorum filii et abecedarii hostiarum pistores sculptores et peregrini, et hi homines ecclesiastici liberi a nobis et senatoribus nostris gubernabit et judicabit eos magna ecclesia et non laici.

Et in meo verbo nulli est cedendum, nec debet recipi a meis filiis, nec ab illis quibus post nos Deus dabit in saecula saeculorum. Hoc autem statuimus juxta sancita sanctorum patrum et primorum regum christianorum.

Si quis autem meo verbo cedet, iudicium mihi erit cum illo coram Deo et privatus erit misericordia Dei in die tremendi judicii Dei et sit maledictio Deo super illum in hoc saeculo et in futuro.

Pro quo diploma nostrum dedimus et sigillum nostrum appendimus.

Et huic praesentes erant metropolita Kijoviensis Cyprianus, vladica Praemisliensis Hilarion et princeps Andreas Jaroslawicz, et dominus Wasko et alii senatores multi erant praesentes.

Scriptum autem et datum diploma Haliciae, die Jovis 8-a mensis Martii anno 6809.

Notarius Zacharias Wychot.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст грамоти старопольською мовою

Відомі два списки: **СДКК** і **Bar.-2**.
Для публікації як точніший щодо давньоукраїнського використано список **Bar.-2**.

Oto ja xiąże Lew, syn króla Daniela.

Umówiwszy się z innymi bojary, jako pradziad nasz car Wielki Włodzimierz i ojciec nasz nadał metropolitom i biskupom we wszystkich ziemiach Ruskich, także i my Bogu i jego przeczystej Matce z cerkwi świetej jej Uspienia kryłowskim popom sobornym metropolii halickiej i wszystkim arcybiskupom i biskupom i monastyrom prawosławnej świętej wiary greckiej nadaliśmy prawo duchowne, według tego jak dzierży kijowska cerkiew po chrześciańsku i po świętych ojców zwyczajach, i potwierdziliśmy nadania cerkiewne na wieki wieczne, sioła z ludźmi i pola z lasami. I jeszcze daliśmy na te sioła hramoty osobne, miedze naszych granic i bojarskich i w ich polach i lasach zeznawające, jak było z dawna. I nadaliśmy dziesięciny z naszego xięstwa i z przewozów i z innych dziesiecin, i po bojarskich siołach nadania i daniny miodowe, wychody i barcie i rybołowstwo i jeziora dajemy i metropolicie cerkwi przenajświętszej bogarodzicy naszemu Grzegorzowi i jego następcom, archybiskupom, komu bóg pozwoli i da dzierżyć na wieki i używać i cerkwią swiętą rządzić i za naszych przodków i za nas miłościwego boga prosić. A na to nadajemy kuny corocznie od popów pobierać i sądy duchowne sądzić w cerkwi stołecznej, ze świeckich [spraw] z prawa wyłączone: rozwody ślubne, nieprawne pobierania się i wszystkie duchowne prawa sądzą arcybiskupi. A ci ludzie niewątpliwie cerkiewni: igumeni, popowie i świaszczenniki i dyakony i zaliczeni do cerkiewnych czerńcy ikonni pisarze, popowicze i diaki i proskurniki i bogu oddani pielgrzymi i ci ludzie cerkiewni wolni od nas i od bojarów naszych, rządzi i sądzi ich wielka cerkiew, z uchyleniem świeckich.

A na moje słowo nie można powstawać nikomu, ni odjąć ni dzieciom moim ni czyim, komu po nas bóg da na wieki wieczne. A to urządziliśmy podług przepisów świętych ojców i pierwszych władzców chrześciańskich.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

A kto przeciw mojemu słowu powstanie, temu sąd z nami przed Bogiem, i pozbawiony będzie miłości Bożej w dzień strasznego i sprawiedliwego sądu chrystusowego i będzie klątwa Boża na nim w tym wieku i w przyszłym.

Na tośmy dali naszą hramotę i pieczęć swoją przywiesili.

A przy tem byli metropolita kijowski Cypryan i władyka przemyski Cyprian i xiąże Jedrzej Jarosławski i pan Waśko i inszych bojarów wiele było przy tem.

A pisana i dana hramota ta w Haliczu we czwartek miesiąca marca w ósmy dzień, roku sześćtysięcy dziewiątego.

A pisarz Zachariasz Wychota.

№ 19

Грамота галицького князя Лева Даниловича церкві Івана Хрестителя у Перемишлі з умовною датою 1301 р., жовтня 8, у Львові, якою князь на руки Перемишльського єпископства надає село Рушевичі (Грушевичі) з усіма належними до нього земельними угіддями, визначаючи границі та повинності

Досліджуваний документ є дарчою грамотою. Князь Лев дарує „**ст҃моу Иѡанноу • кпⷭ҃пии перемыскои** [...] **скло Роушкевичи**“.

Найраніший знаний сьогодні список документа належить до 1549 р. Він відомий із підтвердної грамоти польського короля Сиґізмунда II, датованої 27 серпня 1549 р. Підтвердження з повним наведенням тексту князівського документа відбулося на прохання перемишльського і самбірського єпископа Антонія Радиловського. У *вступному протоколі* королівської грамоти, згідно з реляцією коронного канцлера Самуеля Мацейовського, вказано, що прохач пред'явив „лист на пергаменті найяснішого володаря і князя руських земель Лева, скріплений його вислою печаткою на шовковому шнурі і написаний мовою, яку по-руськи називають „рамота“ („lit[t]erae pargameneae inferius descriptae illustris principis olim Leonis ducis Terrar(um) Russiae, donationem certorum bonorum ecclesiae Ruthenicae in Premisliense continentes sigilloque eius in cordula sericea nigra appenso communitae, Ruthenico quidem idiomatae ramotha dicto scriptae“) (IV, № 39). Це єдина відома на сьогодні інформація про документ, писаний від імені „князя Лева, сина короля Данила“ (список **НАПЄ** давньоукр. мовою зовнішньо не оформлений як документ). У тому ж протоколі вказано на причини підтвердження і поновлення князівського документа, що виникли „у зв'язку зі стародавністю цього привілею“ („ut easdem lit[t]eras ob vetus[s]tatem illarum, innovari mandare“). Щоб полегшити його „розуміння для

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

усіх“, документ було перекладено старопольською і латинською мовами. Того ж 1549 р. текст був внесений у Коронну метрику (**КМ**), а 21 липня 1605 р. та 12 вересня 1733 р. його на відповідні прохання Василя Козминського та Антонія Рушковського облятовано у Перемишльських ґродських судово-адміністративних книгах (**ПҐС-1**, **ПҐС-2**). 31 серпня 1757 р. підтверджує у складі трансумпту короля Сиґізмунда II 27 серпня 1549 р. князівську грамоту король Авґуст III (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 157, s. 35—38; див. **Малах.**). Разом із тим на основі оригінальних королівських підтверджень та облят грамоти у книгах Перемишльського ґродського суду було складено протягом XVII—XVIII ст. низку екстрактів (витягів) документа (**ВПҐС-1**, **ВПҐС-2**, **ВПҐС-3**, **ВПҐС-4**). На основі обляти 1733 р. (**ПҐС-2**) 7 січня 1785 р. І. Бернакевич створив новий список латинською мовою (**Берн.**). Приблизно у XVI ст. або пізніше, у XVII ст. з’являється список документа українською мовою „під оригінал“ (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 3; див. **НАПЄ**).

Структура документа, незважаючи на його 500-річне копіювання, зберегла один і той самий формуляр, який відповідає класичним зразкам. Він має усі три складові частини архітектоніки класичного формуляра — *вступний протокол, власне зміст* і *закінчення (есхатокол)*. Кожна частина виповнена відповідного змісту клаузулами. *Вступний протокол* містить *інтитуляцію* та *інскрипцію*. Текст *інскрипції* на дві частини ділить *диспозиція* (що є певним повтором): 1) „**и придалъ митрополитомъ• и кпⷭпьмъ по всимь землямъ роуськымъ тако жє и мы Богоу и сⷭтмоу Иwанноу• кпⷭпии перемыскои**“; 2) „**дали ксмо коу сⷭтмоу Иwанноу вь богомолство на вѣкы вѣчнє• кпⷭпwмъ вьсѣмъ дрьжати поживати и на вѣкы вѣчнє• а за насъ Бога просити и за нашѣ прѣдкы**“. *Власне зміст* включає клаузули: *диспозицію*, *санкцію* з *маледикцією* (закляттям). Останні клаузули досить розлогі за змістом: „**А на моє слово кто оустоупитъ соудъ с нимъ предъ Богомъ• и да боудѣтъ клѧтва Божиа на нємъ• в ски вѣкъ и во боудоучии• во днъ страшнаго соуда Божиа**“. Закінчує *власне зміст* клаузула *коробораціï*. Остання частина формуляра репрезентована клаузулами *свідки*, формулюванням *датації* та вказівкою на писаря грамоти: „**А писецъ Захариа Вихотъ**“.

Документ виданий у Львові: „**А писана и дана грамота оу во Лвовѣ • в пѧтокъ мⷰца wктовриа во йⷤ• днъ лѣта ѕⷤ• wⷭ десѧтого**“ (і датований варіант польською мовою: „A pisana i dana ramota we Lwowie w piątek miesiąca oktobra osmego dnia lata sześć tysiącznego ośmset dziesiątego“) (**ПҐС-1**). Дата містить усі три складові компоненти — день, місяць і рік, причому дата дня уточнюється ще назвою дня тижня. Рік поданий за старою ерою візантійського літочислення, який відповідає, згідно з першовересневим початком року, 1301 рокові. Дата документа розшифровується: 1301 р. (6810—5509), жовтня 8, у Львові. Якщо рахувати, що рік починався першого січня, то дата року припадає на 1302 р. (6810—5508). З цим погоджуються деякі дослідники і публікатори документа.

Наукове дослідження і публікація тексту документа припадають на XIX ст. Це, однак, аж ніяк не означає, що про нього не знали і не могли

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

його використовувати та досліджувати, наприклад, у XVIII ст. Село Рушевичі (Грушовичі, Рушовичі, Русовичі, лат. варіанти — Hruszowicze, Hrussawicze, Russevicze та ін.) напевно засноване у XIII чи раніших століттях. Про нього часто мовиться у джерелах (пор. AGZ, t. I, s. 91; t. VII, N 26, s. 50; t. VIII, s. 206; t. XIII, s. 117, 369, 487, 529; t. XVII, s. 15—18, 270, 291; t. XVIII, s. 403, 407, 447—448, 460, 518, 555, 567, 570; t. XIX, s. 544—546, 595, 644—646, 651; t. XXI, s. 23; MRPS, pars IV, vol. I, p. 71, N 1199; p. 417, N 7262; p. 476, N 8299).

Чи не вперше в суто науковому плані текст грамоти використовується у 20-х роках XIX ст. Дослідження належить Іванові Могильницькому. На основі тексту грамоти Лева Даниловича та інших документів з ім'ям того самого експонента, які визнано автентичними, вчений доходить висновку, що українська мова є однією зі східнослов'янських, яка уже у давні часи відрізняється від інших слов'янських мов: „Діалектъ рускій и письмо рускоє" — „idiomata Ruthenum, character et lingua Ruthenica" от полского выразнѣ различаются" (Могильницький, с. 25). Починаючи від 30-х років, грамота серед документів, писаних від імені Лева Даниловича, викликає чи не найбільше зацікавлення у дослідників. Її вивчають і багато разів публікують як мовознавці, так і історики. Уже 1834 р. широко аналізує мову документа і приклади з тексту вносить у свою Граматику, зовсім не підозрюючи у ньому підробки, Й. Левицький. Він, крім того, у додатку до книжки вміщує на першому місці його текст як хрестоматійний зразок пам'яток української мови початку XIV ст., після якого йдуть уривки Литовського статуту (1588), Граматики М. Смотрицького (1618) та ін. Публікований Й. Левицьким текст засвідчує, однак, не завжди правильне відчитання літер **ь** та **ъ** в кінці слів, помилково написане слово „**ѵсремошнои**" подане без жодної позначки як „**Черемошнои**", проте слова „**до Колъмѣнскыхъ**" надруковано „**до Колъмѣнскыхы**". Водночас Й. Левицький прочитує „**во Львовѣ**" як „**во Валяві**". Не відомо, чому публікатор поставив на місці пропуску в клаузулі *свідки* ім'я митрополита Кипріяна (очевидно, за текстом грамоти Лева Даниловича для кафедрального собору Успіння у Крилосі 1301 р.), хоч у грамоті йдеться не про київського митрополита, а про галицького (Левицкий, с. 4—5). Дещо пізніше окремо двічі розглядає — 1837 і 1845 рр. — і публікує грамоту Д. Зубрицький (Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 3—4; Зубрицький. Критико-истор. повесть.., с. 3—4). Досліджуючи зміст грамоти у контексті фундаційних документів Перемишльської єпископії та звертаючи увагу на „так обширний" опис границь угідь села, він, однак, висловлює певний сумнів щодо її достовірності. Дослідник, передруковуючи текст документа за Й. Левицьким, звіряє de visu текст на основі списку **НАПЄ** і вносить чимало змін у його графіку. Наприклад, згідно з „оригіналом", він відновлює літеру **ѧ** (за Й. Левицьким — **є**), замість **ы** в кінці слова „**пожитъкы**" поставлено **и** — „**пожитъки**"; водночас у слові „**вѣчнѧ**" (перший випадок) кінцеве **ѧ** замінено на **є** — „**вѣчнє**". По-новому прочитані й інші слова. Виправлення тексту документа триває й згодом, у виданні 1845 р. Вони переважно мають інноваційний характер: змінено написання деяких графем — **ѧ** на **я** (подекуди **ꙗ** на **я**), **є**

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

та **ѥ** на **е**, **ї** на **і**; трапляються незасигналізовані розшифрування слів: **ѡ** як **отъ**, помилкові відчитання — „**єп҃пии**“ замість „**кп҃испии**“ і т. ін. (Зубрицкий, с. 3—4).

У 1842 р. включає відомості про грамоту з короткою цитацією „Опис“ О. Востоков (Востоков, с. 116), згадує про неї й А. Добрянський у працях, присвячених перемишльським єпископам і Перемишльському та Самбірському єпископствам (Добряньский, с. 8—9; його ж. Спис.., с. 27—28).

В одному й тому самому 1854 р. обговорюють і публікують текст грамоти А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 86, 171—172) та Я. Головацький (Головацкий, с. 316—317). Перший з них, без окремого аналізу констатує, що документ (як, зрештою, й інші документи, писані від імені князя Лева Даниловича чи Лева) засвідчує „явную подложность“, інший не піддає текст найменшій критиці, а дотримується Й. Левицького та Д. Зубрицького (від них копіює текст), беззастережно відносячи його до автентичних. І. Шараневич, однак, твердить, що грамота „поддѣлана“ вже в XV, а найдалі у XVI ст. (Шараневич, с. 84).

Я. Головацький, продовжуючи лінію своїх попередників, далі осучаснює правопис тексту; у його публікації зауважені також пропуски слів: „**наша**“, „**отъ Млиниця до дроугого Млиниця**“, а у формулюванні *датаційної клаузули* прийменника **в**.

1879 р. публікує грамоту Ю. Никорович. Текст документа також осучаснений. Дата наведена арабськими цифрами (Никорович, с. 8). Згадує грамоту (за А. Петрушевичем) І. Линниченко (Линниченко, с. 54—55). На основі публікації Я. Головацького 1908 р. здійснює повний передрук документа А. Кримський у своїй „Украинской грамматике“. Про використання публікації документа за Я. Головацьким вказують графіка та аналогії щодо пропусків слів (Крымский, т. I, вып. 2, с. 454). Загалом текст документа у цій публікації ще більше підпорядкований інноваціям, навіть щодо кириличної графіки, а що стосується скорочень, то вони в дужках повністю розшифровані (що, зрештою, характерне для підручника), змінено пунктуацію. Питання автентичності документа дослідник спеціально не торкається. У 1936 р. двічі копіює документ латинською і польською мовами С. Турковид (**Турк.-1**, **Турк.-2**).

Що стосується загальної оцінки наукової вартості та значення документа у XX ст., то неоднозначне трактування його достовірності триває. І. Крип'якевич, наприклад, безапеляційно відносить грамоту до підробок, жодного слова не говорить про село Грушевичі як давньоруську оселю, що належала до Перемишльського єпископства, а згадку про „монастир Грушевичі“, відому з документа 1407 р., пов'язує з монастирем Калениковим (Крип'якевич, с. 104; пор. також IV, № 19). Тим часом М. Бендза (Bendza, s. 44), Д. Блажейовський (Блажейовський, с. 130 та ін.), йдучи второваним шляхом істориків-аматорів, поновно намагаються використовувати грамоту у своїх працях разом з іншими документами з іменем Лева Даниловича і Лева, зокрема, для реконструювання імен єпископів та інших фактів.

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Як видно зі сказаного, щодо автентичності досліджуваного документа немає однієї думки. І. Могильницький, Й. Левицький, Д. Зубрицький, А. Добрянський, Я. Головацький, а дещо пізніше й Ю. Никорович (погляди здебільшого першої половини і середини XIX ст.), не сумніваються в його достовірності. А. Петрушевич, хоч частково публікує документ, відносить його до „подложных или сомнительных Леоновых грамот“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 84, 86). Подібно оцінюють привілей І. Шараневич і М. Грушевський та історики його школи, наприклад, І. Крип'якевич. Вони відносять документ до безапеляційних фальсифікатів. І. Линниченко спирався в оцінці документа на висновки А. Петрушевича. Були й такі дослідники, які не вдавалися до спеціального аналізу, наприклад, А. Кримський. Він не досліджував мови привілею щодо початку XIV ст., а трактував її „як пізнавальну“ взагалі і т. ін. Двояко оцінювали документ і у другій половині XX ст.

Ми схильні відносити документ до творів, що з'явилися не на початку XIV, а не раніше XVI ст. На це вказують як аналіз тексту грамоти, так і супровідні про нього відомості, зокрема походження.

Зі *вступного протоколу* підтвердного документа Сиґізмунда I від 11 березня 1535 р. відомо, що під час пожежі Перемишля єпископство втратило багато різних речей, а також „дощенту згоріли“ його фундаційні документи („privilegia totaliter exustae sunt“). Серед них привілеї короля Владислава II та князя Лева. У першому випадку зміст одного, датованого 1407 р., знаємо (IV, № 19). Він серед багатьох маєтностей єпископства згадує „монастир Грушевичі“ („Monasterium Hruszewice“), зміст князівської грамоти (можливо, йдеться не про одну) нам нині не відомий. Можна лише здогадуватися, що їх було декілька і з ними привілей для єпископства на село Грушевичі.

Річ, однак, не в тому. *Вступний протокол* дає змогу вважати, що напередодні 1535 р. згоріли всі фундаційні документи Перемишльської єпископії. І саме у зв'язку з цією обставиною перемишльський владика Лаврентій (Терлецький) просить короля дозволити їх відновити і підтвердити та з цією метою „пред'явив правдиві копії цих привілеїв, зняті ним особисто з оригінальних листів найяснішого короля Владислава, нашого предка, а також князя Лева“ („Quorum quidem privilegiorum exempla veraciter ut ipse asserebat ex originalibus litteris serenissimi olim regis Vladislai, avi nostri, et ducis Leonis descripta coram nobis exhibuit“) (IV, № 38). Про те, що документи „поглинув вогонь“ („per ignem consumptis“) і наведені копії не містять відхилень, владика додатково представляє лист шляхти Перемишльського повіту з печатками, в якому засвідчено, що вони бачили оригінали згаданих привілеїв і знають їх зміст і що в даній копії (йдеться про грамоту Владислава II) він сам нічого не зменшив і не додав порівняно „з оригіналом, але скопіював правдиво“, далі погоджується навіть скласти присягу і т. ін.

Уже названі факти викликають певні застереження щодо надто великого нагромадження прямих і непрямих аргументів владики для доказу існування оригінальних документів і правдивості копій. У зв'язку з цим

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

слід відзначити лише одне — велику завбачливість владики щодо привілеїв, інакше не зрозуміло, як могли з'явитися копії після пожежі.

Втім, незважаючи на всі заходи, король Сиґізмунд I підтверджує лише один привілей Владислава II з датою 21 серпня 1407 р. (IV, № 19). Копії князівської грамоти чи грамот залишилися поза увагою. Нині не знаємо причин, чому так сталося. Можна лише здогадуватись, що королівський документ Владислава II був чимось ближчий королю, можливо, тому, що йшлося про предка Сиґізмунда I, бо щодо автентичності, він також викликає сумніви (видають його стиль викладу тексту, побудова, обминання Коронної метрики, а головне: дата видачі документа, яка, на думку окремих дослідників, повинна бути 1405 р. (пор.: Lewicki. Sprawa.., s. 327; Fijałek, s. 43, przypis 3). На його підробку звернув увагу ще А. Петрушевич, правда, редакція Актів ґродських і земських, яка вміщує текст грамоти у виданні, вважає, що всі непорозуміння щодо достовірності документа випливають лише з „невдалого перекладу з руської мови" (AGZ, t. VII, s. 51—56). Грамоту вважає підробленою Р.-С. Лукань (Лукань, ч. III, с. 37). Чи не припадає створення документа на один і той самий час, що й копії князівських документів, тобто на 30-ті роки XVI ст.? Що ж до копій князівської грамоти чи грамот, то припускаємо, що їх підтвердженню міг завадити насамперед характер підготовки тексту у варіанті, що його виконував владика Лаврентій.

Власне на ньому можна було б припинити підтвердження документів Лева (Лева Даниловича), бо звідки могли з'явитися списки, правдивіші за ті, що їх зробив очевидець, владика Лаврентій. Але так не сталося. З обранням на королівський трон Сиґізмунда II перемишльський єпископ Антоній Радиловський подає на підтвердження з числа згаданих привілеїв грамоту Лева на село Грушевичі. І в тому не було б нічого дивного, якби не те, що єпископ пред'явив не копію (чого треба було чекати, бо ориґінали, згідно зі свідченнями владики Лаврентія, згоріли в Перемишлі), а „лист на пергаменті найяснішого володаря і князя руських земель Лева, скріплений його вислою печаткою на шовковому шнурі та написаний мовою, яку по-руськи називають „рамота" (IV, № 39, див. раніше). Отже, на підтвердження новообраному королю була подана нова підробка. Але тим разом, зрозуміло, йдеться про досконалішу підробку, ту, власне, яка й дійшла до наших днів. Вона була прийнята за ориґінал, підтверджена, внесена на сторінки Коронної метрики (**КМ**) і після 1549 р. введена в повсюдний обіг.

Зауважимо, що у той час або дещо пізніше з'являється й варіант документа українською мовою, створений невідомою особою, але напевно у перемишльському писарському середовищі (**НАПЄ**).

Суперечливість викладених відомостей очевидна. Вона уже попередньо викликає застереження щодо достовірності досліджуваного документа. Це підтверджує ціла низка даних, що пов'язані з внутрішньою, а якщо йдеться про список „під ориґінал" (**НАПЄ**), то й зовнішньою критикою грамоти. Основні закиди під цим оглядом такі:

1. У клаузулі *свідки* всі згадані особи вигадані: „**влдка пкрѣмыскии Лаpиѡнъ**". Єпископа з таким іменем на початку XIV ст. у Перемишлі і взагалі

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

в Галичині та на Волині не було (див. ширше про це: III, № 9, 11—13, 17); вигаданими (власне, переписуваними з одного фальсифікату в інший) були й названі свідки „**и кнѧзь Андреи Ꙗрославичъ • и панъ Васко**“ (див. III, № 5, 9, 12, 18, 20 та ін.). Водночас у клаузулі пропущено ім'я першого, чи не найголовнішого свідка — галицького митрополита. Цей факт, очевидно, не випадковий. Його ім'я мало б бути відоме у колах Перемишльського єпископства, але на той час (початок XIV ст., 1301—1302 рр.) Галицька митрополія ще не була офіційно відкрита і не функціонувала, та, щоб не наражатись на помилку, фальсифікатор наче не зауважує пропуску імені (у фальсифікаті для кафедрального собору Успіння у Крилосі 1301 р. називається надумане ім'я київського митрополита Кипріяна, див. III, № 18).

2. Не відповідає рокам життя експонента Лева Даниловича датування документа. Дата звучить: „**в пѧтокъ мⷰца ѡктовриѧ во и҃. дн҃ъ лѣта ѕ҃. и҃. ѡ҃ десѧтого**“, отже, йдеться про 6810 рік за візантійською ерою. Проте, оскільки документ мав складатися у п'ятницю, 8 жовтня (отже, за умов весняного початку року, що супроводжує рік від створення світу), то щоб перевести число року за сучасним літочисленням, треба відняти цифру 5509, що відповідає 1301 р. Д. Зубрицький (Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 73), приймаючи першосічневий початок року, розшифровує дату 1302 р. Але у тому році князь Лев Данилович уже не жив, він помер, правдоподібно, навесні 1301 р., як можна припускати, 16 березня 1301 р. (докладно про це див. I, № 2). Документ лише умовно можна датувати 1301 р., жовтня 8.

3. Останнім реченням тексту документа є підпис писаря: „**А писецъ Захариа Вихотъ**“; старопольський варіант: „Pisarz Zacharyasz Wychokt“ [!]. Це малоймовірний елемент для документа князівської канцелярії взагалі. Князівська канцелярія, як і королівська західно- і середньоєвропейських країн для XIII — початку XIV ст., не знає таких прикладів. Крім того, що стосується нашого конкретного прізвища писаря, то воно постійно трапляється у різних варіантах і кочує від одного фальсифікату до іншого, що писані від імені князя Лева Даниловича (див. III, № 9, 11—14, 17—19).

4. Викликає певне застереження лексика документа. При всій відомій її хронології, що тісно пов'язана з браком джерел, малоймовірне вживання для XIII — початку XIV ст. слова „**богомольство**“ (хоч відомі „**богомолє**“, „**богомолъя**“, „**богомолецъ**“, ССУМ, т. 1, с. 104; СДРЯ, т. I, с. 261). Це та інші слова переходять з одного до другого тексту фальсифікаторів.

Простежуючи наведені факти, в жодному разі не можна вважати, що досліджуваний документ створювався на порожньому місці та без певної, раніше писаної підстави. Передувала актові як загальна ідея появи документа, так і її безпосередня матеріальна база для написання. Ідея, як правило, ґрунтувалася на пам'яті, у формі інших документів, переказах, оповідях (у нашому випадку живим доказом цього є лист перемишльської шляхти, IV, № 19) та взагалі на традиції (це характерне явище для багатьох фальсифікатів, писаних від імені князя Лева чи Лева Данилови-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

ча). Про те, що Перемишльське єпископство віддавна володіло селом (монастирем) Грушевичі і довкола нього розташованими землями, нагадував зацікавленим особам хоч би документ короля Владислава II з датою 1407 р. (IV, № 19). У ньому вміщений перелік маєтностей єпископства, а серед них названо „Monasterium Hruszewice".

Безпосередньою „матеріальною" основою для відтворення (реконструкції) тексту документа служили не лише сучасні фальсифікаторові „ідейні" реалії, але й якийсь запис змісту документа, принаймні у формі „короткої вкладної" у книгах (див. згадки про виявлення текстів документів у богослужбових книгах, III, № 3, 11, 15 та ін.), чи облікового запису в якомусь описі або інвентарі. Під час викладу тексту документа і безпосереднього його препарування фальсифікаторові мусили служити також інші документи, писані від імені Лева чи Лева Даниловича (наприклад, виповнення клаузули *свідки* іменами осіб, які взагалі не відомі або знані з пізнішого часу („**вл҃дка пєрємыскии Ларионъ**", див. III, № 9—13, 17 та ін.), поширений в інших сфабрикованих грамотах підпис писаря і т. ін.). Це стосується також структури викладу тексту документа взагалі. Бачимо велику стильову подібність між досліджуваною грамотою і привілеєм того самого експонента Перемишльському єпископству на села Страшевичі та Созань, зокрема, що стосується деталізації опису земель, належних до сіл.

Прямі мотиви для створення документа подібні до інших, що писані від імені Лева Даниловича чи Лева. Серед них, насамперед, майнові справи єпископства. Відповідні постанови сеймів першої половини і середини XVI ст. потребували упорядкування прав власності на земельні володіння, а це своєю чергою документального підтвердження цих прав. Досі уряд Речі Посполитої не приділяв належної уваги цим явищам. У зв'язку з цим як світські, так і духовні власники маєтностей намагаються упорядкувати ці питання. Що стосується села Грушевичі, то питання ускладнювалося ще суперечкою між спадковими власниками — Перемишльським єпископством і новими світськими власниками, які намагалися придбати вигідні посілості за рахунок церкви. Це нерідко змушувало власників удаватись до різних заходів, у тому числі й фальсифікації документів. Суперечки сягали першої половини XV ст. (див. джерела раніше).

Досліджувана грамота зберігалася у 13 списках, створюваних протягом XVI—XX ст. У видовому значенні усі списки не відрізняються між собою. Писані давньоукраїнською (шість списків), латинською (два списки) та польською (п'ять списків) мовами.

1. (Мац.-1). Список № 1 канцлера королівської канцелярії Самуеля Мацейовського. Створений 27 серпня 1549 р. у Кракові у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. Підтвердження документа здійснено на прохання єпископа Антонія Радиловського (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 19. Perg.). В основу списку покладений текст грамоти князя Лева давньоукраїнською мовою, засвідчений печаткою. У *вступному протоколі* королівського трансумпту мовиться, що владика пред'явив „лист на пергаменті найяснішого володаря і князя руських земель Лева,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

скріплений його вислою печаткою на шовковому шнурі і написаний мовою, яку по-руськи називають „рамота“ („lit[t]erae pargameneae inferius descriptae illustris principis olim Leonis ducis Terrarum Russiae, donationem certorum bonorum ecclesiae Ruthenicae in Premisliense continentes sigilloque eius in cordula sericea nigra appenso communitae, Ruthenico quidem idiomatae ramotha dicto scriptae“) (IV, № 39). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Переклад списку, правдоподібно, здійснено під час складання королівського підтвердного документа. Правопис характерний для старопольської мови того часу: літери **i** та **y** виражені **i**, **y**, **ïï** та **ÿ**; **s** — **s** і подекуди **z**; **ś** — **ż**; непослідовно використовуються носові **ą** та **ę**; відбувається виміна **u**, **v** і т. ін. Часто і непослідовно застосована у тексті велика буква. Трапляються такі написання слів, як „Xiąze“, „Lewff“, „Crolÿa“. На звороті пергаменту написи: „Confir[m]atio 1549“. XVI ст.; „Actum in castro Premisliensi vigore confidentionis d(ie) Sabbatho ante im[..?] Exaltatio crucis p(roxi)ma et A(nno) D(omini) 1733“; „Ad personalit[...] oblatione g(e)n(e)r(o)si Antonÿ Ruszkowski privilegii [...] confirmat[...] bona villis Hruszowice introcontentum officii Premislien(si) suscepit et induxit“. XVIII ст. На полях проти тексту грамоти кн. Лева рік „1302“, на загині (заломі) пергаментного аркуша — „1549“. Там само й інші написи.

2. (Мац.-2). Список № 2 канцлера королівської канцелярії Самуеля Мацейовського латинською мовою. Створений тоді ж, 27 серпня 1549 р. у Кракові у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II як список другого перекладу (див. **Мац.-1**). Текст грамоти князя Лева, як свідчить *вступний протокол*, спочатку поданий „у перекладі з руської мови на польську, а потім на латинську“ („quidem litterarum in Polonicum [ex Ruthenico et ad praesens in Latinum idioma] versarum“).

3. (НАПЄ). Список невідомого автора, правдоподібно, з оточення перемишльського єпископа, складений „під ориґінал“. Створений на основі нині загубленого або його реконструкція зі старопольської мови на основі тексту трансумпту **Мац.-1** протографа „руською мовою“ (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 3. Perg.). Тексти перекладу старопольською і латинською мовами в трансумпті короля Сиґізмунда II з 1549 р. (**Мац.-1, Мац.-2**) не повністю відповідають текстові досліджуваного списку — в них пропущено, додано або замінено ряд слів порівняно з текстом „під ориґінал“: у списку, наприклад, є слова: „**с нашими бояры**“ — **Мац.-1** — „s nassą radą“; відповідно „**кпⷭпии перемыскои**“ — „Biskvpstwv albo Wladicztwo Przemiskiem“; „**моѥ слово**“ — „nashe slowo“; „**прѣдъ Богомъ**“ — „przed panem Bogiem“; „**в ѕки вѣкъ**“ — „wow wiek“ і т. ін. Можливо, це лише відхилення перекладача. Проте зв’язок між цими списками очевидний. Не виключено, що автор документа „під ориґінал“ міг користуватися польським і латинським перекладами (**Мац.-1, Мац.-2**). Незважаючи на те, що у тексті грамоти згадана печатка: „**Нa тоѥмо грамотоу нашоу дали и пѣчатъ свою привѣсили**“, її немає, головне немає слідів її прикріплення на аркуші пергаменту. Давньоукр. мова. Пергамент. Текст документа розміщено на 18 рядках. Письмо стилізоване під устав, який

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

нагадує його книжний варіант XVI ст. Часто відбувається виміна **е** на **ѥ**; **у** подане через **у** та **оу**; **я** через **ꙗ** та **ѧ**. Літери **з, х** та **у** послідовно видовжені під лінію рядка, літера **щ** зберігає давній рисунок **щ**. Засвідчені традиційні скорочення „**с҃нъ**“, „**ц҃рь**“, „**кп҃пьмъ**“, „**с҃тмоу**“, „**м҃ца**“, „**д҃нъ**“.

На звороті аркуша документа написи: „6810· 1302· Nadanie Hruszowic x(ię)cia Lwa do s(więtego) Jana“. XVII ст.; „N II 6810 8 октобра (1301). Hrusze[wice]“. XVIII ст.

4. (КМ). Список Коронної метрики. Складений 1549 р. під час внесення грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (див. **Мац.-1**) у книги Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 77, k. 167). Старопольс. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Правопис списку наближений до правопису списків **Мац.-1**, **Мац.-2** (див. Іл. *39*).

5. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений 21 липня 1605 р. під час облятування князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.-1**) в актові книги ґроду. Внесення тексту списку в книги відбулося на прохання Василя Козминського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 321, арк. 1244—1246; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 1245). Старопольс. мова. Дрібне канцелярське письмо XVII ст. Графема **с** передається через **с** та **cz**; **і** через **і** та **у, ẏ, ÿ**, в той же час **у** відповідає українському **и**; **u** передається через **u** та **v**; **v** через **u**; **ł** — **ł** та **l**; **z, ż, ź** — **z** та інші. Вживаються носові голосні **ą, ę**. Написання великих букв не диференціюється, майже немає у тексті розділових знаків. Наявні правки тексту. Не чітко написане слово „Dunkowicz“ — в інших списках польською мовою „Duchowic“; слово „Wychotk“. Назва села у тексті підкреслена червоним олівцем. На полях проти дати підтвердного документа короля Сиґізмунда II розшифрування: „27/VIII“. Запис у книзі має заголовок: „Oblata privilegÿ sup(er) uillam wladicae Praemislien(sis) per ducem Lew datt[i]“.

6. (ВПҐС-1). Список № 1 з витягу Перемишльської ґродського суду. Створений на окремому аркуші як екстракт (витяг) з обляти ґродського суду (**ПҐС-1**) після 21 липня 1605 р. (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 47. Suppl., s. 47—50; грамота кн. Лева Даниловича, с. 48—49). Витяг засвідчений печаткою ґродської канцелярії і підписами: „Correxit Kulczycki [...] Legit cum actis Kolankiewicz“. На звороті другого аркуша заголовок обляти (**ПҐС-1**) з додаванням слів: „Serviens in c(ast)ro Prem(isliensi) 1605 Anno“. XVII ст. Старопольс. мова. Письмо неохайне, наявні розбіжності з **ПҐС-1**. Правопис, хоч і подібний до тексту підстави, послідовніше засвідчує літеру **ł**, носові голосні. Ім’я єпископа „Largon“ виправлено на „Larion“, географічні назви „na Głazowie“ виправлено „na Płazowie“, „do Julochowey Rosochy“ — на „do Jułtochowej Rosochy“, „od Piorunowego Dęba“ — на „Pionenowego Dembu“ і т. ін. Непослідовне вживання великої літери.

7. (ВПҐС-2). Список № 2 з витягу Перемишльського ґродського суду. Створений на окремих аркушах паперу як екстракт (витяг) з обляти ґродського суду (**ПҐС-2**) після 21 липня 1605 р. (AP w Przemyślu, zesp.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Archiwum greckokat. biskupstwa, N 47. Suppl., s. 56—59; текст грамоти кн. Лева Даниловича, с. 57—58). Старопольс. мова. Письмо XVII ст., чітке. Правопис близький до списку. Витяг засвідчений печаткою ґродської канцелярії і підписами: „Correxit Lambert [...] legit cum actis Cyksaski [?], revisium per Wołczański“. На звороті другого аркуша напис: „Copia privilegii super villam Hruszowice illustrissimo Radyłowski episcopo Premislien(si) et Samboriensi per ducis Leonis dan“; „In c(ast)ro Premisliensi anno 1605-to sancte Mariae Magdalenae“. XVII ст.

8. (ВПҐС-3). Список № 3 з витягу Перемишльського ґродського суду. Створений на окремих аркушах паперу як екстракт (витяг) з обляти ґродського суду (**ПҐС-1**) після 21 липня 1605 р. (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 47. Suppl., s. 60—63; текст грамоти кн. Лева Даниловича, с. 61—62), майже повна аналогія тексту з 3-а, хоч виконаний іншим почерком і, мабуть, не в один час. Витяг не засвідчений печаткою ґродської канцелярії, вказано лише на її місце: „L[ocus] S[igilli]“. Внизу під основним текстом засвідчувальні підписи: „Correxit Kulczycki [...] Legit cum actis Kolankiewicz“. Старопольс. мова, письмо чітке і старанне. Підпис писаря у грамоті прочитано і подано так: „A Pisarz Zacharyasz Wychetch“. На звороті останнього аркуша напис: „Copia oblatae privilegii super bona Russowice cum confirmatione pro parte illustrissimi episcopi ritus graeci Premisliensi. Serviens in c(astro) Premi(sliensi) 1605 Anno“. XVII ст.

9. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений 12 вересня 1733 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.-1**) у формі обляти в ґродські актові книги. Внесення списку в книги відбулося на прохання Антона Рушковського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 542, арк. 1548—1550; текст грамоти кн. Лева Даниловича, арк. 1549—1550). Старопольс. мова. Письмо XVIII ст. Написання великих букв не регламентоване, скорочуються слова: „s.“: „s[więntemu]“ і закінчення слів: „biskupo“: „biskupo[m]“. Неправильно прочитане слово „s roborhonny“ замість „s robotami“ (див. **ПҐС-1**). Аналогічно „krelosla“ замість „krylosa“, „Largon“ замість „Larion“, „Lwoje“ замість „Lwowie“ та ін. Окремі помилкові написання походять зі списку-підстави **Мац.-1**. Запис у книзі має заголовок: „Oblata literar[um] confirmat[ionis] privillegÿ super bona Hruszewice pro episcopo Premisliensi“. XVIII ст.

10. (ВПҐС-4). Список № 4 з витягу Перемишльського ґродського суду. Створений у 1733 р. після внесення князівської грамоти у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**) в актові книги ґроду. Виступає як екстракт обляти грамоти з книг Перемишльського ґроду (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 22—26-а; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 23 зв.—25 зв.). Старопольс. і лат. мови. Текст розміщений на трьох (з усіх шести) аркушах паперу розміром in folio. Велике чітке канцелярське письмо першої половини XVIII ст. Правопис збігається з правописом списку-підстави **ПҐС-2**. Характерний малюнок великих букв **L, R, Z, K**, малих — **d, k** та ін. Ряд слів правлено. У клаузулі *санкції* дописане слово „Boga“. Слова „Kretosza“ замість „Kryłosa“, „Largon“ замість „Larion“,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

„Lwoicu“ замість „Lwowie“ та ін. з помилками перенесено зі списку-підстави. Перед текстом грамоти заголовок: „Actum in castro Premisliensi vigore confaederationis, et laudi, in Conventu Visnensi, proxime celebrato per incolas Palatinationis sanctae Crucis proximo, anno domini millesimo septingentesimo trigesimo tertio“, під текстом нечіткий відбиток печатки Перемишльського ґродського суду та два підписи: 1) „Correxit Bandrowski, m(anu) p(ropria)“; 2) „Legit cum actis Jakubowski, m(anu) p(ropria)“. На звороті шостого аркуша діловодний напис: „Privilegii p(ro) parte ecclesiae cathedral(is). Premisl(iensis) rithu(s) Graeci L(atino) U(niti) serviens. Oblata. In c(ast)ro Premisl(iensi) an(no) d(omi)ni 1733-to“.

11. (Берн.). Список Івана Бернакевича. Створений 7 січня 1785 р. на основі екстракту обляти грамоти Перемишльського ґродського суду з 1733 р. (див. **ПҐС-3**) у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.**) (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 12—12 зв.). Лат. мова. Переклад з польського тексту-підстави, очевидно, здійснений безпосередньо під час складання списку. Раніші латинські списки, які могли б бути покладені в основу досліджуваного, не відомі. Канцелярське письмо XVIII ст. Текст уміщений на двох перших сторінках двох спарених аркушів паперу розміром in folio. Після тексту грамоти поклик на вказану раніше обляту документа у 1733 р. Під ним і текстом списку грамоти — відбиток печатки Перемишльської гр.-кат. консисторії (леґенда не чітка), поряд напис: „Praesentem copiam vidi legi et cum suo originali concordare adinveni. Ita testor, circa impresionem sigilli officii consistorii G(e)n(e)r(o)sis r(itus) G(raeco)-C(atolici) Premisliens(is) Joannes Chris(ostomus) Bernakiewicz, eiusdem officii notarius actuarius m(anu) p(ropria) signatum Premisliae die 7-ma Januarii 1785-to anno“. На четвертій сторінці другого аркуша діловодний напис архіву консисторії: „Privilegium Sigismundi Augusti approbationis donationis villa Struszowice [!] sive Ruszowice ecclesiae cathedrali Premislien(si). R(itus) G(raeci), N 23“. На тих же аркушах також помічено ряд дрібних записів і цифр, які стосуються здебільшого історії зберігання документа.

12. (Малах.). Список канцлера королівської канцелярії Яна Малаховського. Створений 31 серпня 1757 р. у Варшаві у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II (**Мац.-1**) (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 157, s. 35—38; текст грамоти кн. Лева Даниловича, с. 35—36). Король підтверджує і засвідчує своєю печаткою документ на прохання Перемишльського єпископства. Старопольс. мова. Письмо XVIII ст., неохайне. На останній сторінці списку напис: „Przywilej na Ruszewice z opisaniem granic na ktorym znajduje sie wieś Chotyniec ad ep(isko)p(s)two Premis(liensie). 1757“.

13. (Бор.). Список із обляти Перемишльського ґродського суду (**ПҐС-2**), виконаний Василем Борецьким і внесений у дипломатарій Перемишльського гр.-кат. єпископства (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 13, s. 140—141, там само й текст документа Лева Даниловича). Створений після 1733 р. Старопольс. мова. Чітке, дрібне письмо, правопис містить ряд осучаснень (назва села „Ruszewicze“ виправлена на

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

„Hruszowicze“). Список супроводжується заголовком: „Confirmatio fundationis per ducem Leonem sortis episcopatis in Hruszowice“. На полях цифрові помітки і заувага М. Подолинського з другої половини XIX ст.: „Вписано в актах город[ських] перемиськ[их], т. 542, с. 1518—1519 [?]. Подолин[ський] переписано“.

14. (НА). Список невідомого автора з Архіву гр.-кат. єпископства у Перемишлі. Створений на окремих аркушах синього паперу в першій половині XIX ст. підтвердного документа короля Сиґізмунда II від 27 серпня 1549 р. (**Мац.-1**) (AP w Przemyślu, zesp. Archiwum greckokat. biskupstwa, N 29. Suppl., s. 100—101; текст грамоти кн. Лева Даниловича, с. 101). Старопольс. мова. Чітке дрібне письмо, правопис осучаснений. Список поданий поряд із копіями підтвердних документів короля Сиґізмунда II для церкви Спаса на села Страшевичі та Созань (1549) і будівництво церкви у Спасі (1555).

15. (Турк.-1). Список № 1 Софії Турковид. Створений у березні 1936 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.-1**) (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 13—15; грамота кн. Лева Даниловича, арк. 13—14). Лат. мова. В основу списку покладений список **Берн.** Машинопис правлений рукою (три примірники, арк. 13—21). Правопис ідентичний зі списком **Берн.** Наявні дрібні виправлення, що стосуються непрочитаних слів в ориґіналі.

16. (Турк.-2). Список № 2 Софії Турковид. Створений у квітні 1936 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1549 р. (див. **Мац.-1**) (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 202, арк. 27—30; текст грамоти кн. Лева Даниловича, арк. 28—29). Старопольс. мова. В основу списку покладений список **ВПҐС-3**. Машинопис правлений рукою (три примірники, арк. 27—38). Правопис близький до тексту-підстави. Деякі слова у списку не прочитані й внесені від руки під час вичитування тексту документа. Окремі з них помилкові, подібно як це трапляється у спискові-підставі **ВПҐС-3**. Слова „wzgoro[m] zklem“ розшифровані „wzgurą Skłem“.

Як видно зі списку, досліджувана грамота збереглася у 16 списках, що створювалися протягом XVI—XIX ст. У видовому і дипломатичному значеннях списки не різняться між собою. Писані давньоукраїнською (1 список), латинською (5 списків) та старопольською (13 списків) мовами.

Зрозуміло, поданий перелік не вичерпує усіх списків документа. Їх, мабуть, є більше, але не всі сьогодні виявлені. За формою і змістом, як про це мовилось раніше, нагадують один і той самий список — протограф XVI ст. Треба вважати, що окремими списками послуговувалися під час дослідження і опису документа О. Востоков (Востоков, с. 116), А. Добрянський (Добряньский. Спис.., с. 27—28), а також Й. Левицький, Д. Зубрицький та ін.

Опубл.: Левицкий, с. 4—5. Дод.; Zubrzycki. Rys... Dokumenta.., s. 3—4; Зубрицкий. Критико-истор. повесть.., с. 3—4. Подлин. бумаги; Головац-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

кий. Хрестоматия.., с. 316—317; Никорович, с. 8; Крымский, т. I, вып. 2, с. 454; *частково*: Петрушевич. О галицких епископах.., с. 171—172.

Регест: Востоков, с. 116.

Грамота публікується трьома мовами: давньоукраїнською, латинською і старопольською.

Текст документа давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено т. зв. оригінал грамоти, список **НАПЄ**.

А сѣ та кнѧзь Лѣвь• сн҃ъ короля Данила•

Згадавшисѧ ѥсмо с нашими бояры тако прадѣдь нашь цр҃ь Вѣликыи• Володимирь• и отъць нашь• и придалъ митрополитомъ• и кп҃пьмъ по всимь зѣмлямъ Роуськымъ тако жѣ и мы Богоу и ст҃моу Иѡанноу• кп҃пии перемыскои придали ѥсмо• сѣло Роушевичи• почѣвши отъ оурочищъ• презъ Клепино граници Роушовскои до Млиница• отъ Млиница до дроугого Млиница• на Глажѣвѣ отъ Глажѣва до виръховины до Бичица• отъ Бичица до Юлътоховы Росохы• отъ Доунковичь а отъ Юлътоховы до Высокои Горы• а о҃т тои горы до Пѣроунова Доуба горѣ Скломь• а отъ Пероунова Доуба до Бѣлыхь Бѣрѣговъ• а отъ Бѣлыхь Бѣрѣговъ до Колъмѣнскыхъ Потоковъ и з обѣма бѣрѣгы• а отъ Колъменскыхы Потоковъ до Черемошнои• а доловъ Чѣрѣменского• до Клѣпина Млиница• даѣмъ с полми и сѣножатми и з лоуками и ставы и млинми и з лѣсы и з боръти и медовыми данми и швчими данми и со всѣми пожиткы• и ловици• дали ѥсмо коу ст҃моу Иѡанноу вь богомолство на вѣкы вѣчнѣ• кп҃пѡмъ вьсѣмъ дѣржати поживати и на вѣкы вѣчнѣ• а за насъ Бога просити и за нашѣ прѣдкы•

А на моѥ слово кто оустоупитъ соудъ с нимъ предъ Богомъ• и да боудѣтъ клѧтва Божиа на нѣмъ• в сѣи вѣкъ и во боудоучии • во днъ страшнаго соуда Божиа•

На тоѥ҆мо грамотоу нашоу дали и пѣчатъ свою привѣсили•

А при томъ были• митрополитъ галицкыи с Клироса• и влдка пѣрѣмыскии Лариѡнъ• и кнѧзь Ѧндреи Ꙗрославичъ• и панъ Васко• и иныхъ бо[яръ] много было при томъ•

А писана и дана грамота оу во Львовѣ• в пѧтокъ м҃ца ѡктовриа во и҃• дн҃ъ лѣта ѕ҃• ѡ҃ десѧтого•

А писецъ Захариа Вихотъ•

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа латинською мовою

Основним для публікації тексту грамоти обрано список **Берн.**

Ego dux Leo filius regis Danielis

Habito consilio, quemadmodum proavus noster car Magnus Vlodimirus noster pater contulit metropolitis et episcopis per omnes terras Russiae, ita et nos Deo et sancto Joanni, episcopatui sive vladicatui Premisliensi contulimus villam Ruszowice incipiendo a wroczyscze per Klepino graniciem Ruszovicensem ad Młyniszcze, a Młyniszcze ad alterum Młyniszcze in Głazowie, a Głazowa ad wierchowiny ad Biczyszcze a Biczyszcze ad Jultochowe Rossochi ex parte villae Dunkowice et ab Jultochowe ad Altum Montem et ab hoc Monte ad Piorunowy Dąb wzgurą Sklem et a Piorunowy Dąb ad Białe Brzegi et a Białe Brzegi ad Kulminskie Potoki et cum utraque ripa, et a Kulminskie Potoki, ad Czeremoschny, et in partem inferiorem Czeremenskiego ad Klepina Młyniszcze damus cum agris et fenificiis cum pratis et cum stagnis et cum molis, et cum sylvis, et cum laboribus, et praestationibus melis, et ovilibus dationibus, et cum omnibus fructibus, et venationibus, contulimus sancto Joanni, pro divina placatione in perpetuum et episcopis omnibus possidendi, uti fruendi, in perpetuum ut pro nobis deum exorent et pro nostris antecessoribus.

Et qui verbo nostro contravenerit judicium cum illo coram domino Deo habituri sumus et sit anathema Dei super eo, pro praesenti saeculo et futuro in die tremendi judicii Dei.

Super hoc litteras nostras dedimus et sigillum nostrum subappendimus.

Scriptae autem sunt hae litterae Leopoli, feria 6-ta mense Octobri octava die anno 6810.

Et scripter Zacharias Wychotk [!].

Текст документа старопольською мовою

Публікація тексту основується на списку **ПҐС-1**.

Ja xiąże Lew, syn krola Daniela.

Poradziwszy się my z naszą radą, iako przadziad [!] nasz car Wielki Włodimierz ociec nasz, przydał metropolitom y biskupom po wszech ziemiach Ruskich takiez ỳ my Bogu ỳ swientemu

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Iwanowi biskupstwa albo władicztwa Przemyskiego przÿdalismy wiesz Russowicze począwszi od vroczyszcz przez Klepino granicze Ruszowska do Młyniszcza od Młyniszcza do drugiego Młyniszcza na Głazowie od Głazowa do wierchowiny do Bÿczÿszca od Byczÿszca do Jułtochoweÿ Rosochy, od Dunkowicz a od Jultochoweÿ do Wysokieÿ Gori, a od they Gory do Piorunowa Dembu wzgore sklem, a od Piorunowego Dembu do Białych Brzegow, a od Białych Brzegow do Kolminskich Potokow ÿ z obiema brzegi, a od Kolminskich Potokow do Czeremosniei a nadoł Czeremenskim do Klepina Młyniszca, daiemÿ s polmÿ y szianozęczmi ÿ z łąkami ÿ stawy ÿ z młyny ÿ z liassÿ ÿ z robotami ÿ miodowemi danmi ÿ owczemi danmi ÿ ze wszemi pozytki ÿ lowiszc dalismi ku Swietemu Iwanu w bogomodlstwo na wieki wieczne ÿ biskupom wszem dzierzec pozywac na wieki wieczne, a za nas pana Boga prosic ÿ za nasze przodki.

A na nasze słowo kto ustąpi sznąd z niem przed panem Bogiem ÿ bendzie kląntwa Boza na niem wo w wiek ÿ w bendączy dzien strasznego sądu Bozego.

Na tosmy ramothą naszą dali ÿ pieczenc swą przywiesili.

A przy tim byli metropolit haliczki s Krelosza [!] ÿ władyka przemyski Larion, ÿ xiąze Andrzej Jarosławiecz ÿ pan Wasko ÿ ÿnnych wiele boiarow było przÿ tym.

A pissana ÿ dana ramotha we Lwowie w piątek mieszącza octobra osmego dnia lata szesc tysiącznego osmszet dziesiątego.

Piszarz Zacharias Wychołk.

№ 20

Грамота „луцького і володимирського“ князя Любарта Ґедиміновича з датою 1322 р., грудня 8, у Великому Луцьку, згідно з якою князь заповідає кафедральному собору в Луцьку села Рожище і Теремне з усіма належними до них землями, а також надає луцькому єпископу Климентію ряд сіл і встановлює його права та обов'язки у єпископстві

Грамота належить до дарчих документів. На її основі за новим власником закріплювалися у володіння люди, майно та феодальна рента. Була цим власником церква. Одночасно для документа характерні окремі статутні елементи, що стосуються життя церкви. Вони проливають світло на

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

діяльність і характер зацікавлень вищого духовенства у придбанні нерухомостей і є певною мірою джерелом для генезису церковних статутів на Русі. На підставі документа встановлюється час перебування Волині під владою литовських князів, реконструюються окремі процеси, пов'язані з культурно-освітнім життям Луцька. Документ багатий на відомості з давньої топографії та топоніміки.

Оригінал не зберігся. До нас дійшов його список у контексті підтвердного документа великого русько-литовського князя Олександра з датою 24 квітня 1498 р. (IV, № 32), який підтверджує документ князя Любарта. Втрата оригіналу позбавляє нас можливості вивчення його зовнішніх ознак, матеріалу, на якому він писався, і його палеографічно-кодикологічних даних. Про документ Любарта знаємо лише те, про що повідомляв *вступний протокол* підтвердної грамоти князя Олександра. Перед князем, на прохання луцького і острозького єпископа Єфрема був покладений „**листъ данины певныхъ маєтностеи на Волыню**“, який виданий „**отъ князя луцкого и володимерского Люборта Кгедиминовича**“, і ця данина адресувалася „**ку церкви соборнои луцкои сватого Иоанна Богослова**“ (IV, № 32). Який це був документ, як виглядав, на чому писався, чи був засвідчений печаткою,— не відомо. Востаннє він згадується під 1585 р.: „**привиле" головны" великого кнаꙁа Любоѓта на цѣковь соборнюю светого Иѡна Богослова• которы" тую цѣковь соборнюю фу"довалъ**“ (IV, № 70). Документ Любарта у трансумпті князя Олександра 31 грудня 1629 р. підтверджує король Сиґізмунд III. Після цього він потрапляє на сторінки Коронної метрики (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 177, k. 448—450). Писаний давньоукр. мовою.

Структура досліджуваного документа нетипова, виходить за межі відомих для того часу формулярів і будови. У ній простежується повторення низки клаузул у різних частинах тексту. На основі розміщення клаузул можна виділяти послідовно розташовані не один, а два формуляри, що обрамлені в „одну штучну цілість“ клаузулами *інтитуляції* та *датації*. Подібне спостерігається з Левовою грамотою для Миколаївської церкви у Львові (III, № 11). *Вступний протокол* розпочинається *інтитуляцією*. На початку клаузули виступає трафаретне формулювання: „**Мл҃стию Бж҃ею и сѵ̑тое его Бг҃оматери**“, яке далі, відповідно до адресата, локалізується „**и сѵ̑тѵ̑го Иѡанъна Бг҃ослова**“, а, власне, предметна *інтитуляція* проста — „**ѩ Любаѓтъ Кгедыминови"ъ лу"ки" и володимеѓски" кнз҃ь**“. Вписання наймень канонізованих церквою осіб у клаузулу, очевидно, уявно заміняло традиційне звернення до „священного імені“ (слід уважати, що грамота писалася духовною особою), хоч, зрозуміло, стосуючись лише особи експонента, мало зовсім інше смислове навантаження. Після *інтитуляції* поданий текст клаузул *аренги* та *наращії*: „**Изгадаѧ єсми са" ѡ свою" души• бѹдучы свои" целымъ розумо"• хотечи душу спасти**“. Зміст їх має виразно заповітний характер і не виступає, як слід було б чекати, на початку другої частини формуляра, а лише перед *інскрипцією*. Крім змішування порядку традиційного розташування клаузул, що, зрештою, можна зауважити у давніх актах, іншою ознакою специфічності формуляра є те, що клаузула *інскрипції*, а поряд з нею й *аренга*, частково *нарація* повторюються у

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

другій частині документа і зміст їх діаметрально протилежний. На початку князь „**записа^ѧ є^ѧми и да^ѧ** [...] **на веки вечъные**“ маєтності соборній церкві, згодом, у другій частині тексту, цей же князь вказує: „**Тые вси села ѡ^т на^ѧ къ це^ркви Бж̃о^ѵ приданые мае^т де^ржати гд̃ъ бг̃омоле^ц нш̃ъ Климе^нты • владыка лу^цки^ѵ и ѡстро^зски^ѵ и вси наступъники его вечъно и непорꙋшоно**“. Членується і клаузула *диспозиції*, яка становить основний текст *власне змісту*. Вона від слів „**Паки же спа^ѧне^шого ради**“ переривається іншими клаузулами і поновно продовжується у другій частині документа, торкаючись даровизни сіл і земельних угідь та діяльності владики Климентія. Відмінний між першою та другою частинами клаузули стиль викладу. Остання засвідчує статутний зміст. *Власне зміст* формуляра завершується *санкцією*, поданою у формі погроз, які можуть бути застосовані на випадок порушення викладених у документі постулатів. Клаузули *коробораці*ї немає. *Закінчення* формуляра репрезентоване лише *датацією*.

Документ писаний у „**Велико^ѵ Лу^цку**“. Назва волинського міста у складеній формі фіксується грамотою чи не вперше для того часу серед відомих сьогодні актових матеріалів. Дата року подана за двома системами літочислення — від „створення світу“ та за індиктом: „**лета ѡ^т со^здания мира ≠ѕ̃.ѡ̃.л̃. и^ѵдикта семого• мц̃а декабра • и дн̃а**“. Рік від „створення світу“ 6830 відповідає 1321 р. н. е., приймаючи на той час для Волині початок року першого січня, а не першого вересня, місяць грудень 6830 р. відповідатиме не 1322, а тільки 1321 р. На це звернув увагу ще С. Голубєв. Чимало дослідників, однак, опрацьовуючи і публікуючи грамоту, розшифровують її дату як 1322 рік. Що стосується обчислень дати за індиктом, яка згідно з формулюванням мала б збігатися з датою 1321 р., простежується невідповідність. 8 грудня сьомого індикту на час князювання Любарта Ґедиміновича припадало на 1324, 1339, 1354, 1369 та 1384 рр. (Горбачевский, с. 5—6; Chronologia.., s. 299). Д. Щербаківський до сьомого індикту помилково відносить 1323, 1338, 1353, 1368 та 1383 рр. (Щербаковский, с. 66). Рік 1321-й відповідає четвертому індикту, 1322-й — п'ятому. Цю суперечність („чергову неправильність“) у даті зауважив ще М. Дашкевич (Дашкевич, с. 96). Ми схильні дотримуватись 1322 р., виходячи з того, що церква на той час частіше зберігала у своєму обчисленні часу першовересневий початок року. Немає відомостей, що текст грамоти засвідчувався печаткою.

Хто вперше опрацьовував документ — не відомо. Його дослідження розпочалось, очевидно, у XIX ст. Першими, правдоподібно, були історики церкви. У списку української церковної ієрархії за 1839 р. серед автентичних документів фіксується грамота 1322 р. (ЦДІАЛ, ф. 201, оп. 4, спр. 2367, арк. 2). Це аж ніяк не означає, що грамота не могла вивчатися раніше. У 80-х роках XIX ст. її використовують М. Дашкевич (Дашкевич, с. 96 та ін.), А. Лонгінов (Лонгинов, с. 10—11). У 90-х роках про неї пишуть І. Філевич (Филевич. К вопросу.., с. 328 та ін.), А. Павлов (Павлов, с. 121—127, 129, 135 та ін.). Останній доводить зв'язок другої частини грамоти зі статутом Володимира. Розглядає грамоту поряд із іншими документами, в тому числі князя Лева Даниловича, М. Суворов. Йому належить полеміка

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

з А. Павловим щодо появи документа, виявлення у ньому західного (хорватського, польського) впливу. Отже, він трактує її як недостовірний документ (Суворов, с. 299—304, 329—330 та ін.). Дещо пізніше використовують текст грамоти П. Іванов (Иванов, с. 220, прим. 6), Ф. Леонтович (Леонтович, с. 223—227), М. Владимирський-Буданов (Владимирский-Буданов. Христоматия.., с. 265). Багато уваги документові присвятили Д. Щербаківський (Щербаковский, с. 65—67), М. Грушевський (Грушевський. Коли сфабр. гр. Любарта.., с. 71—72) та багато інших українських і російських дослідників після Другої світової війни.

Оцінка документа в літературі не однозначна. Існують різні погляди на його достовірність. А. Лонгінов ще у 1887 р. вважав непорозумінням зауваження М. Дашкевича щодо неточності дати і, нехтуючи цим, беззастережно відносить документ до автентичних (Лонгинов, с. 10—11). Зараховують його до „безумовно достовірних“, спираючись на те, що акт підтверджувався литовською князівською та польською королівською канцеляріями і згодом наводився при розгляді судових справ (1738), І. Філевич (Филевич. К вопросу.., с. 328) та Ф. Леонтович (Леонтович, с. 223—227). Такої ж думки дотримується М. Владимирський-Буданов. Він трактує акт як статут князя Любарта для луцького єпископства (Владимирский-Буданов. Христоматия.., с. 265). У наш час на боці дослідників, які вважають акт достовірним, стоїть Л. Гумецька (Гумецька, с. 91—92). Його ж вводять у „Хронологічний список джерел“ автори „Словника давньоукраїнської мови XIV—XV ст.“ (ССУМ, т. 1, с. 24), М. Пещак (Пещак, с. 20—22), а дещо пізніше Я. Щапов (Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 174—176), правда, останні зі застереженням, що стосовно належності документа Любарту є суперечки, але публікують його текст серед автентичних документів. Тим часом такий дослідник, як М. Суворов (Суворов, с. 329—330), визнає його фальсифікатом. Свої арґументи він основує на аналізі змісту, умов появи, нарешті, на тому, що досліджуваний акт зберігся лише у пізніших переписах. Ставлять під сумнів, як згадувалось, достовірність документа М. Дашкевич (Дашкевич, с. 96, прим. 2), П. Іванов (Иванов, с. 220, прим. 6), нарешті, М. Грушевський (Грушевський. Коли сфабр. гр. Любарта.., с. 71—72). Разом з тим деякі дослідники займають половинчасту позицію в оцінці автентичності акта. До них належить передусім Д. Щербаківський. Незважаючи на те, що, на його думку, документ є фальсифікатом, першу його частину „потрібно віднести до кінця, а не до початку князювання Любарта“ (Щербаковский, с. 67). Так трактують документ, спираючись на висновки попередників, Я. Щапов (Щапов, с. 6—7) та А. Хорошкевич (Хорошкевич, с. 114). Однозначно, без жодних застережень щодо недостовірності документа використовує його зміст, зокрема відомості про єпископа Климентія, Д. Блажейовський (Блажейовський, с. 112).

Аналіз тексту документа, який дійшов до нас, як і умови, в яких він міг виникнути, підтверджують думку тих дослідників, які заперечують автентичність грамоти. На це вказує:

1. Будова документа: немає одного цілісного формуляра, він поділяється на дві умовні частини. Перша від початку до слів „**по лево" стро"ѥ Теременское**“,

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

друга — від слів „**Паки же спа^нє"шого ради**“ до кінця, причому абзац, який включає останні слова першої частини, творить наче перехідну смислову ланку між вказаними частинами. Вона, згідно з усіма правилами та винятками дипломатики, є штучно вмонтованою (див. текст). У кожній із цих частин, як відзначалося, повторюються окремі клаузули формуляра. Це підтверджується їх різним змістом, що стосується передусім клаузули *диспозиції* (пор. переліки маєтностей). У цьому контексті треба також звернути увагу на те, що у першій частині документа йдеться про надання соборній церкві Івана Богослова в Луцьку сіл Рожище і Теремне з усіма належними до них угіддями та повинностями, без жодної згадки про єпископа і його ролі у цьому, в другій — навпаки, на перше місце висувається постать єпископа, а питання церкви стає лише дотичним у контексті його діяльності. Для єпископа, крім того, у другій частині документа окремо оголошено надання сіл Буща, Малий та Великий Мізоч, Будорож та інших, разом із цим підтверджена недоторканність керованого єпископом суду, його права та компетенції. Зовсім небуденним є формулювання клаузули *інвокації*. Заклик до „священного імені“ виключає ім'я патрона луцького храму: „**Мл҃стию Бж҃ею и сн҃тое его Бг҃оматери· и сн҃тг҃о Иѡанъна Бг҃ослова**“.

Привертає увагу стиль викладу тексту. Він неоднаковий, принаймні щодо викладу відомостей про надання маєтків. Відмінною є мова. У згаданій першій частині документа (див. раніше) при описі двох сіл і їх земель мова багата, опис досить деталізований, у другій — збіднена, а опис аж шести сіл, навпаки, лаконічний і мінімальний. Перша частина документа має більш архаїчний характер. Це стосується лексичного складу, а також конструкції речень. Пізнавальними щодо цього є також граматичні форми. Наприклад, парадигма орудного відмінка множини є іншою у першій, ніж у другій частині акта (Щербаковский, с. 63—64).

Сказане свідчить, що фальсифікатор під час написання документа міг використовувати записи текстів грамоти з ранішого часу (принаймні для його першої частини). Використовуючи їх, намагався, правдоподібно, приховати підробку другої частини, але під час створення свого тексту втратив міру допустимого передусім щодо розташування та повторів клаузул, а також уніфікації мови.

2. Викликає застереження загальний зміст документа, насамперед текстові накладки та різні змішування його дипломатично-смислового навантаження. Формулювання „**ѡ· Любаѵтъ Кгедыминови"ъ** [...] **Изгада^ є҆ми са^м ѡ свою" дꙋши· бꙋдꙋчы свои^м цѣлымъ розꙋмо^м· хотечи дꙋшꙋ спасти**“ відносить документ до типу заповітних (духовних актів). Водночас у ньому репрезентовані (друга частина) також елементи статутного документа. Останнє дало підстави деяким дослідникам відносити акт до статутних грамот (Владимирский-Буданов, с. 265), бачити текстологічний зв'язок його окремих місць із широкою редакцією статуту князя Володимира про десятини, суди і

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

церковні люди („**людьı цр҃ковъныıа**“) та виділяти відповідні статті (Щербаковский, с. 69; Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 175—176).

У документі нетиповою для того часу є клаузула *санкції*. Це стосується характеру її формулювання і конкретного змісту — закляття та погроз з боку князя штрафом. Крім того, названа сума штрафу „**десѧ҇т тисѣчи рꙋблє҇**“, якою князь погрожує порушникам своєї волі, з одного боку, є надто великою для XIV ст., з другого — навряд чи на той час московський рубль міг виступати обліково-грошовою одиницею в Україні.

Недоказовим для епохи Любарта є закріплення за єпископом окремим письмовим актом місця у князівській раді. Вираз „**пръı совѣта҇ кн҃зевъ и бо҃ар҃ нш҃ихъ радити и совѣтова҇т҇и**“ більше на місці стосовно великокнязівських рад XV—XVI ст., як для удільного волинського князя. Пропонований у грамоті зворот, крім того, не знаходить аналогів у XIV ст.

Викликає сумнів, що документ затверджує право членства єпископа у князівській раді, хоч традиційно при дворі єпископ постійно перебував, часто виконував функції канцлера (пор. єпископи Кирило при дворі князя Данила, Євсигній — при дворі князя Володимира Васильковича та ін.), водночас у ньому зовсім не відображена участь єпископа у цій раді.

Не цілком зрозумілими для першої половини XIV ст. є також ті місця тексту, які зобов'язують єпископа „**дида҆калию мє҇т҇и• ставропию wснова҇ти• но во всѣ҇м ємꙋ** [єпископу] **ꙗко настоꙗтелю повинова҇ти҆ и всѣ со бл҃гословенїє҇м его творити**“. Заснування окремих шкіл, ставропігіальних братств — явища на території України пізніші, як у 1321 р. Водночас у тексті проглядається певна суперечність — ставропігія, як правило, безпосередньо підпорядковувалась патріархові, а не місцевій єпископській владі (див. далі).

У писемних пам'ятках XIV ст. немає згаданого у грамоті єпископа на ім'я Климентій, який би правив у Луцьку. Серед владик Волині у XIV ст. відомі Теодосій (1326, 1328), Трифон (1331, 1333), Кирило (перша половина 70-х рр. XIV ст.), Іван (Сава) (1393, 1398), Теодор (1397) (Блажейовський, с. 112—113). Крім того, згаданий Климентій виступає з титулом „**владыка лꙋ҆цѣ҇ки҇и и wстро҃ꙁ҇ски҇и**“, а його єпископство називається „**епа҃рхиє҇и лꙋ҆цѣ҇ко҇ и wстро҃ꙁ҇ско**“, однак, про такі формулювання не знаємо не лише у XIV, але й у XV ст. Як доказують численні акти, луцький єпископ постійно титулувався „владикою луцьким“, а не „луцьким і острозьким“, а його єпископство — „луцьким“, а не „луцьким і острозьким“. Такий титул з'являється лише у 90-х рр. XV ст.

Привертає увагу згадана невідповідність дати року за „створенням світу“ (1322 або 1321) та дати за „індиктом“.

Водночас існує певна суперечність між датою і загальним змістом документа. Йдеться про ту частину тексту, в якій мовиться про мотиви видачі документа саме з метою „**дꙋшꙋ спасти**“, отже, його поява мусила бути пов'язана з останніми роками життя експонента, а не з часом, який мав відповідати 1322 р. На початку 20-х рр. XIV ст. Любарту було за 20 років (до 30-ти). І. Шараневич уважає, що він народився у 1291 р. (Шараневич. История.., с. 136), а Ф. Леонтович — 1299 р. (Леонтович, с. 220) (див.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

далі тлумачення Д. Щербаківського). Немає також прямих історичних відомостей, які засвідчували б князювання Любарта в Луцьку у 20-х рр. XIV ст. Водночас дата 1322 р. суперечить формулюванню назви місця його складання: „**Писанъ въ Велико‟ Лу‟ку**“. Місто Луцьк дістає назву „великий“ лише з кінцем третьої—четвертої чверті XIV ст., тобто після занепаду давнього головного центру Волині Володимира і перенесення усього політичного життя до Луцька. Вперше назва виявлена в описі битви на р. Ворсклі у 1398 чи 1399 рр. (Воскр., с. 73; Daniłowicz, s. 218).

3. Мова документа характерна для пізнішого часу, ніж перша половина XIV ст. Якщо порівнювати грамоту, без сумніву, з автентичними актами XIV ст., а опісля XVI і навіть початку XVII ст., „то виявляється, що за мовою вона набагато ближче підходить до цих останніх“, ніж до документа XIV ст. І це стосується як лексичних, графічних, так і синтаксичних моментів тексту.

Таким чином, за автентичність грамоти з датою 1322 р. не промовляє ні один факт, що випливає з внутрішньої критики ознак документа, а також умов його створення. Проте в літературі робляться спроби віднести його до достовірних. Вичленування у ньому двох частин дало змогу Д. Щербаківському бачити, принаймні у його першій частині, протограф документа Любарта Ґедиміновича. Він зауважує, що „перша частина могла бути видана князем Любартом“ (Щербаковский, с. 67). Як доказ цієї тези наводиться формулювання клаузули *інтитуляції*: „**и Любаⷬтъ Кгедыминови‟ъ лу‟ки‟ и володимеⷬски‟ кн҃зь**“, яка, згідно з Д. Щербаківським, „підозр не викликає“. На підтвердження вказується титулятура князя Любарта з німецькомовної грамоти 1379 р.: „Wir, grosser fürste Demetyr von den genaden gotis von Ladymir und Luczk“ (AGZ, t. III, s. 59—60). Згодом усе скидається на рахунок пізніших спотворень переписувачів документа, претензій до мови його першої частини; одночасно приймається за допустиму помилка у датуванні: „тим більше можлива вона у грамоті, яка дійшла до нас не в ориґіналі, а з третіх рук“. При цьому дата документа (йдеться про 1321 р.) визнається неприйнятною. Щоб не зняти з доказового активу своїх арґументів, дослідник робить спробу її реконструкції у незвичний спосіб. На основі того, що документ належить до типу духовних актів, отже, міг з'явитися в період останнього для князя прижиттєвого індикту, дата визначається як 1383 р. (Щербаковский, с. 64—65, 67). Знову ж таки неточність: на 1383 р. припадав шостий індикт, а не сьомий. „Останній прижиттєвий індикт сьомий припадав на 1369 р.“ (Chronologia.., s. 299).

Підстав для категоричного заперечення висунутих Д. Щербаківським та іншими дослідниками арґументів, наприклад Ф. Леонтовичем, про те, що перша частина грамоти все ж таки могла основуватися на якомусь ранішому записі документа (можливо, і Любарта Ґедиміновича), немає. Немає, бо бракує писемних арґументів. Немає арґументів і про підтвердження протилежного. Тим часом, усі наведені для цього докази дрібні, а

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

окремі зовсім непереконливі (титулятура князя у німецькому документі, на жаль, не ідентифікується з титулятурою досліджуваного документа, вона поодинока, пізніша і перекладна). Зрештою, незрозуміле зіставлення особових займенників: „Wir“ і **ꙗ** та вживання **ꙗ** (а не „**азъ**“, „**сє азъ**“ та ін.) навряд чи відповідає 20-х рокам XIV ст. (I, № 2). Власне, одна з оригінальних грамот Дмитра-Любарта з 1366 р. починається: „**Сє ꙗзъ кнѧзь великыи Димитрии**“ (Розов, с. 14, № 7; пор. також: Срезневский. Др. памятники.., с. 191). Чи у світлі цих даних можна сьогодні висувати подібну гіпотезу? Вона свідчить лише про протилежне. Щодо існування попереднього тексту, що мав би слугувати підставою для створення першої частини документа, то той текст, який дійшов до нас, не дає підстав для висновку (пор. аналогії серед фальсифікатів князя Лева, III, № 21—26), що „в основу цієї фальсифікованої грамоти лягла автентична грамота Любарта луцькій церкві Івана Богослова на села Рожище і Теремне“ (Щербаковский, с. 70). Для останнього, на жаль, крім мови, яка не завжди служить переконливою основою для хронології акта чи документа, не існує інших фактів. Проти визнання псевдопротографа автентичним і, відповідно, хронологізації цієї частини документа 80-ми роками XIV ст. свідчать, крім наведених раніше даних, великий за обсягом для цього часу текст документа і „незвичайна докладність в описі границь наданих сіл“. Така деталізація в описі клаузули *диспозиції* трапляється у документах пізніших часів, крім того, вона застосовувалася „не тоді як маєтність [...] надають, а як володіння нею й його границі стають спірними“ (Грушевський. Коли сфабр. гр. Любарта.., с. 72). Все це свідчить, що, найправдоподібніше, поява запису першої частини досліджуваного документа про надання князя Любарта належить до останніх десятиліть чи кінця XV ст. або й пізніше.

Що стосується документа загалом і перш за все другої його частини, то Д. Щербаківський уважає, що її поява пов'язана з кінцем XV ст., „оскільки єпископ Йона, що займав луцьку кафедру з 1491 по 1495 рр. і носив титул владики луцького і острозького, а в 1498 р. наша грамота була вже пред'явлена великому князю для підтвердження, то значить, вона й була складена в 90-х роках XV ст., може бути тим самим владикою Єфремом, на прохання якого вона була підтверджена“ (Щербаковский, с. 69). Основуючись на цій послідовності добору фактів, пов'язаних здебільшого з рухом документів, можна б з таким тлумаченням погоджуватися, однак воно лише ілюзорне, а також повністю суперечить автентичності документа. Д. Щербаківський не зауважив, що „terminus non post“ сфабрикування грамоти у її нинішній формі є не кінець XV ст., а значно пізніші часи. Він виходив із дати підтвердження її великим князем Олександром, але не звернув увагу, що й це підтвердження також фальшиве (Грушевський. Коли сфабр. гр. Любарта.., с. 71—72). Про останнє свідчать титулятура експонента акта, формулювання *вступних* і *кінцевих клаузул* та ім'я єпископа „луцького і острозького“ Єфрема. На той час владикою луцьким був Кирило (Дашкевич, с. 96), а не Єфрем. Єпископа Єфрема знаємо лише з часів князя Свидригайла Ольґердовича (помер 1452 р.). М. Грушевський, крім того, додає, що серед арґументів появи документа у значно пізніший час є

мова, зміст, а у ньому насамперед ті відомості, які пов'язані з наданням прав єпископу „**пры совета^{х} кн҃зевъ и бо$\overline{га}^{р}$ н$\overline{ш}$и^{х} радити и советова^{тм}**“, а також створення „дидаскалій“ і підвладних єпископу „ставропігій“. Дослідник припускає, що перше питання могло стати на порядок денний у контексті змагань „владик-уніатів дістати місце у сенаті“, друге — пов'язуватися з „боротьбою їх із братствами, які по уніатських „артикулах“ могли існувати тільки під владою і послушністю владик-уніатів“ (Грушевський. Коли сфабр. гр. Любарта.., с. 72). Це знову ж таки дає змогу значно пересунути хронологію досліджуваного документа і відносити його створення до останніх десятиріч або навіть років XVI ст. У зв'язку з цим чи не перше документоване повідомлення про нього треба бачити в описі пограбованих писемних пам'яток і речей соборної луцької церкви, який був складений королівським коморником М. Рокицьким 16 грудня 1585 р. (облята від 8 червня 1589 р.) з приводу передачі майна церкви у відання єпископа Кирила Терлецького (див. IV, № 32).

Документ відомий у сімох списках, писаних давньоукраїнською мовою. Крім того, до нас дійшли дві перекладні копії списків польською мовою.

1. (КО). Список невідомої особи канцелярії князя Олександра, що мав би бути створений 24 квітня 1498 р. (IV, № 32). Його реконструкція, однак, сумнівна, оскільки не повністю арґументується автентичність підтвердного документа Олександра наприкінці XV ст. Давньоукр. мова.

2. (ЯЗ). Список секретаря королівської канцелярії Якуба Задзіка. Створений 31 грудня 1629 р. у складі підтвердного документа князя Олександра (**КО**), який підтверджує король Сиґізмунд III. Давньоукр. мова. Останнє підтвердження відбулося на прохання холмського єпископа, який також просив вписати акт у Коронну метрику.

3. (КМ). Список Коронної метрики. Складений між 31 грудня 1629 та початком 1630 рр. у складі підтвердного документа князя Олександра з 1498 р. (**КО**), який у свою чергу підтвердив король Сиґізмунд III у 1629 р. і дозволив його запис у Коронну метрику (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 177, k. 448—450). Давньоукр. мова. Орфографія списку не послідовна: прийменник **од** передається як **отъ**, паралельно **одъ**, літера **з** як **зъ** і **съ**; **ы** через **ы**, **и** та ін. Після тексту підтвердного документа, писаного від імені князя Олександра, помітка: „Correxit cum originali Bndn [!]“.

4. (Луцьк. ҐС). Перекладна копія списку Луцького ґродського суду. Створена 1738 р. (ЦДІАК, ф. 25, оп. 1, кн. 442 (1738), арк. 263). Старопольс. мова. Правопис XVIII ст.

5. (Зубр.). Список, який належить Бібліотеці Ставропігійського інституту або Архіву Онуфріївського монастиря у Львові, пересланий Д. Зубрицьким не пізніше 5 травня 1845 р. зі Львова у Київську Археографічну комісію. Створений у XVIII ст. Давньоукр. мова. Рукопис не зберігся. Який текст документа покладено в його основу,— не відомо. Відомості про спи-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

сок основуються на даних з літератури (див.: Барвінський. Де діваються ... пам'ятники, с. 378).

6. (КАК-1). Список № 1 Київської Археографічної комісії. Створений перед 1859 р. Рукопис втрачений. Реконструюється на підставі публікації в „Архиве Юго-Западной России..." Її текст подано у примітці до док. № 46 (Арх. ЮЗР, ч. I, т. 1, с. 206—208). Старопольс. мова. Основується на списку **Луцьк. ҐС**.

7. (КАК-2). Список № 2 Київської Археографічної комісії. Виготовлений перед 1883 р. у складі підтвердного документа князя Олександра з датою 1498 р. (**КО**), який підтверджує король Сиґізмунд III 31 грудня 1629 р. (**ЯЗ**). Місцезнаходження рукопису сьогодні не відоме. Текст списку встановлюється на підставі публікації в „Архиве Юго-Западной России..." (Арх. ЮЗР, ч. I, т. 6, с. 1—3). Давньоукр. мова. Правопис наближений до рос. мови. В основу списку покладено текст **КМ**.

Опубл.: Арх. ЮЗР, ч. I, т. 1, с. 206—208, прим. до док. № 46 (перекл. польс. мовою); ч. I, т. 6, с. 1—4, № 1; Пещак, с. 20—22, № 6; Щапов. Др.-русск. кн. уставы.., с. 174—176.

Текст грамоти давньоукраїнською мовою

В основу публікації покладено список **КМ**.

Мл҃стию Бж҃ею и св҃тое его Бг҃оматери• и с҃вт҃гѡ Ивана҃на Бг҃ослова• та Любаѓтъ Кгедыминовичъ лучки и володимеѓски кн҃зь•

Изгадаѧ еѕми саѧ ѡ своюи души• будучы своиѧ целымъ розумѡѧ• хотечи душу спасти• записаѧ еѕми и даѧ село свое Рожыѕче св҃тому Иванѡу Бг҃ославу на веки вечъные собоѓнои цеѓкви у Лучку з люѧми даничныѧи и бобровыми гоны по Стыру• противъ встроводѵ нашихѯ: Переделокъ и Струги• Глимеица и Выѕчопа• и Топоѧного• и Мошоицки и Свицки• противѵ встрова Кобъча до Белое Горы• Стыроѧ поѧ Вишеицки• з пѵѕчами• з лесы и болоты поѧ лесоѧ• зь ловы• погоницыми и всочъными ншими Жалобовоѧ а Чудановом[1]• над Стыроѧ седѧт а стерегѵт пущы нашое Ретоѵское• почои ѡѧ Пеѕчанъки броѧку• ѡѧ границы Сеѓниковъ[2]• дорогою звечыѕтою до Любеицкого Мосту на болоте речъки Лютыцы• по половине з Любѵчеѧ гран• куды речъка идет лесы• урочыѕчы до Колодезыкоѵ• пѵѕчею• болоты голыми до Камена леса• з леса Лютыцею поѧ заѧниѧ встроѵ нш҃ъ Росохи в

[1] Далі встановлено видавцями Київської Археографічної комісії. Слово „што" у квадратних дужках. У рукописі його немає (**КАК-2**); [2] **КАК-2** — „Сенников";

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Ставиcче Бобровое къ Соколю• делечи по половине дороги Чоⱃторыc-кое чере[3] пycчy нш̄y и ловиcча поᴬ Чоⱃны" Лесокъ нш̄ъ• Броᴬницею бере[г] леса поᴬ Белую Гору• Стыро[м]• за манастыⱃ Дубинскии• а оᴬ манаcтыра реч̾кою Чоᴧницею до мосту зъ Дубисчъ до Своза• где се Чоᴧница з Ретоⱎкою сходи[т]• а Ретоⱎкою до Чыжовъ-ки• а по то[м]• пустивъши Чыжоⱎкy вправо• а влево Ретовъкою поступyючи• недалеко села нш̄ого Своза• а[ж] кy Прyᴬнику идyчое• yвеcь леc Ретовъ• за[3] Ретовъскою къ Рожыcчом на запаᴬ сло"ца до цеⱃкви Бж̄ое со вcяки[ми] пожыᵀка[ми]•

Прыдаемо [и] даемо[4] к тому село нш̄ое Теремъное поᴬ Лy"комъ• почон wᴬ того копъца пры дорозе грани Теременьское• и wᴬ того копъца къ велико[му] копъцy Грицевы Могилы на дорогy Жyковецкyю къ Бакшино" Горе на всхоᴬ сло"ца зъ имены[и][5] грани Лиcчынъское• а wᵀ Бакъшыны Горы до дороги Лиcчинъское• а тою дорогою до пере[х]реcного[6] гости"ца з Лyцка до Wлыки• а покинyвъши гоcтинец Wлыш̄ски" вправо• а другyю дорогy до Поᴬдубецъ поехати гости"-цомъ• которы" идеᵀ до Коᴧковъ кy полyноcчы• y того госты"ца кгрyнтъ Тереме"ски" по лево" рyце• а по правои Поᴬдyбецъки"• просто кy гоcти"цy до Жыдичына wᴬ Wлыки• А покинyвъши гос-тинец Коᴧковъски"• взяти влево гости"це[м] до Жыдичына на запаᴬ леᵀни" по лево" рyце Тереме"ски"• а едyчи дорогою з поᴧ мили на запаᴬ зи[м]ны" на гостинецъ Лy"ки" полеcки"• а wᴬ тоᴧ до дороги• которая идеᵀ зъ Жыдичына до Крyпо"• прозываемое Wcтроɜское• по половицы зъ Яровицею• по лево" стро"ᵉ Теременское•

Паки же спаᴬне"шого ради wᴬ правованя хвалы Бж̄ое• пры цеⱃкви соборно"• даемо наᴬто поᴬ Wcтрого[м] томy[ж] гд̄ну wᵀцy владыце и воспрые[м]нико[м] его село нш̄е Бycчy з дворыcчо[м] Боⱃсчоⱎски[м]• Мезочъ Малы" и Велики"• Будоро[*]• Пивче[7] и Точывеки[8]• как се в собе шыроко и доᴧго маеᵀ• до Тyровы[9] Могилы з леса[ми] поᴬ Дyᴱно на две мили и кy Деⱃманю з гаями• ловами и зо вcяки[ми] пожиᵀка[ми]•

Тые вси села wᵀ наc къ цеⱃкви Бж̄о" приданые маеᵀ деⱃжати гд̄нъ бг̄омолец нш̄ъ Климе"ты" • владыка лy"ки" и wcтроɜски" и вси

[3] У рукописі „зъ“ виправлено на „за“; [4] У рукописі „придаемо“ та „даемо“ поставлені підряд; [5] У рукописі „зъ имены“. **КАК-2** — „зимныи“; [6] У рукописі — „перереcного“. **КАК-2** — „переческого“; [7] **КАК-2** — „Пичеви“; [8] **КАК-2** — „Точывско“; [9] **КАК-2** — „Чyдовы“;

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

наступъники его вечъно и непорушоно• а за нас и чада нш̄а Гд̄а Бг̄а молити и ѡ добромъ посполитом̾ вкупе зъ сынъклитом̾ нш̄имъ• во первыхъ• яко пастыр и ѡтецъ нш̄ъ• пры нас и пры совета хр̄истова• а всими цр̄квами и их̄ свѧщенъниками нищыхъ ѡбитѣлми• болницами• страноприимницами радити• блг̄их̄ милова тн̄и• а злобивыхъ казнити• яко сам̾ ѡц̾ Хр̄с̄ Спс̄а влад̾ гд̄нъ ѡтец̾ владыка маѣт• архимандрыты блг̄ослови тн̄и• игумены настав̾ля тн̄и• попы и дъяконы совершати• как в нашо области• в бг̄оспасаемыхъ городѣх в Лучку и в Острозе• и в села до нихъ прислухаючыхъ• такожде и Бога и земѧ нш̄их̄• а соблазны творѧщых изверзати• цр̄кви ѡсвѧщати• антымисы блг̄ослови тн̄и• еретыкове и непослушныхъ клѧсти• никако же паче благословенѧ его цр̄кви созиждати• или самовластѣ разори тн̄и• или свѧщенъников ѡт него блг̄ословенных ѡт цр̄кви ѡтганѧ тн̄и• или дидаскалию[10] мѣ тн̄и• ставропию ѡснова ти[10]• но во всем̾ ему яко настоятелю повинова тис̄ и все со блг̄ословение̾ его творити•

А по сем̾ не надобе вступова тис̄ ни дѣтем̾ мои̾• ни внучато̾• ни всему роду моему до века• ни в люды цр̄ковъныѧ• ни во вса суды их̄• то все да ес̄ми цр̄кви Бж̄он̄• К тому и куницы оп попов по всем̾ городо̾• и погосто̾• и по сво̾ дамъ• где сѫт хрестияне• И свои̾ тывуно̾ приказуем̾ судов цр̄ковъныхъ не судити• ибо мр̄скимъ не прос̄чено ѡт закона Бж̄ыя вступоватыс в тые рады•

Аще ли хто по областию нш̄ою[11] въ епархие нѣ луцко и ѡстрозско• гр̄динею превозносѧс• сия предания ѡтчес̄каѧ и повеления княжения нш̄его переступи тъ дерзнѣ тъ• десѧ тъ тисечи рублен на нас и на епис̄копа да казни тс̄ѧ и ѡт Бг̄а проклѧ тъ будѣ тъ•

И на то ес̄ми да гд̄ну ѡтцу влд̄це сию грм̄оту мою[12]•

Писанъ въ Велико̾ Луцку лета ѡт созданиѧ мира ≠s̄.ѡ̄.л̄. индикта семого• м̄ца декабра • ѝ дня•

[10] У рукописі слова „дидаскалию ѡснова тн̄и ставропию“ пронумеровано від руки XVII ст. над рядком арабськими цифрами, відповідно, 1, 4, 2, 3, що, очевидно, вказує на зміну їх порядку у тексті-підставі; [11] У рукописі слово „нш̄ою“ вставлено над рядком іншою рукою; [12] У рукописі двічі слово „мою“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст грамоти старопольською мовою

Публікацію підготовлено за списком **КАК-1.**

Miłoscią Bożą y swiętej jego Bożej Matki y swiętego Jana Bohosłowa, ia, Lubart Gedyminowicz, Łucki, Włodzimirski xiąże.

Pomysliłem sam o swoiej duszy, będąc swym całym rozumem a chcąc dusze zbawic, zapisałem y dał sioło swoie Rożyscze swiętemu Janowi Bohosłowu na wieki wieczne, soborney cerkwi w Łucku, z ludzmi dannemi y bobrowemi gony po Styru, przeciw ostrowow naszych, Przedziałek y Strugi, Hlimeńca, y Wysczupa, y Topolnego, y Moszonki, y Świnki, przeciw Ostrowa Kobcza do Białej Gory Styrem pod Wiszenki, z pusczami, z lasami y błotami pod siołem, z łowy pogonnemi y osacznemi naszemi, Zołobowem a Czudynem, nad Styrem siedzą a strzego pusczy naszej Retowskiej, poczowszy od piesczanki Brodku od granic Siekirkow, drogą zwieczysto, do Lubeckiego mostu na błocie rzeczki Lutycy po połowinie z Lubczem granica, ktorendy rzeczka idzie lasami, uroczysczami, haiami do Kamienia lasa z lasa Lutyca pod zadni ostrow nasz Rosochi w Stawiscze Bobrowe ku Sokulu, dzieląc po połowinie drogi Czartoryskiej, przez pusczę naszą y łowiscza pod Czarny Lasek nasz brodnica brzeg lana białą gorę Styrem za monaster Dubiski, a od monasteru rzecz[1] Czołnicą do mostu na drodze z Dubiscz do swoza, gdzie się Czołnica z Retowką schodzi, a Retowką do Czyżowki, a potym, pusciwszy czyżowką w prawo a w lewo Retowką, postępuiąc niedaleko sioła naszego Swoza, az ku Prudniku idącej, wszystek las Retow, a za Retowką do Rożyscz na zachod słonca, do cerkwi Bożej, ze wszystkiemi pożytkami.

Przydaiemy ku temu siolo nasze Teremice pod Luckiem, poczowszy od kopca przy drodze granicy Teremenskiej y od tego kopca ku wielkiemu kopcowi Hrycowej Mogiły na droge Zukowiecką ku Bakszynej Gorze na wschod słonca zimnej granicy Lyszczynskiej, a to drogą do krzyżowego goscinca z Lucka do Ołyki, a porzuciwszy gosciniec Ołycki w prawo a drugą drogę[2] do Poddubiec poiechac goscincem, ktory idzie do Kołkow ku pułnocy; u tego goscinca grunt Teremenski po lewej ręce a po prawej

[1] У рукописі „rzeczko“.

[2] У рукописі помилково „grogę“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Poddubicki, prosto ku goscincu do Zydyczana od Ołyki, a porzuciwczy gosciniec Kołkowski, wziąc w lewo goscincem do Zydyczyna na zachod letni, po lewej ręce Teremenski, a iadąc drogą[3] spolmi na zachod zimny na gosciniec z Łucki Poleski y odtąd do drogi, ktora idzie z Zydyczyna do Krupy, przezywaiącej Ostrogskiej, po połowicy z Jarowicą[4], po lewej stronie Teremenskie.

Znowuż dla sniadniejszego odprawowania chwały Bożej przy cerkwi sobornej daiemy na to pod Ostrogiem, temuż hospodynowi, ojcu władyce y nastempcom iego, sioło nasze Buscze z dworzysczem Borczowskim, Mizocz Mały y Wielkie, Budoraż, Piwcze, Toczewiki, iak się w sobie szeroko y długo maią, do Tyrochwy Mogiły, z lasami pod Dubno na dwie mile y ku Dermaniu, z gaiami, łowami y ze wszystkiemi pożytkami.

Te wszystkie sioła od nas do cerkwi Bożej przydane ma dzierżec hospodyn bogomodlca nasz, Klimenty, władyka Łucki y Ostrogski y wszystkie nastempcy iego wiecznie y nieporuszno, a za nas y potomstwo nasze pana Boga modlic y o dobru pospolitym wkupie z synklitem naszym, najpierwiej, iako pasterz y ociec nasz, przy nas y przy radach xiążąt y boiar naszych rządzic y sejmowac a wszystkiemi cerkiami y ich duchownemi, ubogich mieszkaniami, szpitalami, goscinnicami rządzic, dobrych a wykrocznych karac, iako sam od Chrystusa zbawiciela władzę hospodyn ojciec władyka ma, archimandrytow błogosławic, ihumenow nastawiac, popy y dyakony ordynowac, iako w naszej władzy, w Bogu zbawiennych miastach Łucku y Ostrogu y w siołach, do nich przynąłeżących, także y boiar y ziemian naszych, a zgorszenie czyniących powsciągac y zrzucac, cerkwie poswięcac, antymyssy błogosławic, heretykow y nieposłusznych wiklinac. Nienależy zas oprocz błogosławienstwa iego cerkwie fundowac albo samowłasnie nasze albo kapłanow, od niego błogosławionych, od cerkwie odganiac albo dydaskalie miec, stauropigie odnawiac, ale we wszystkim iemu, iako zwierzchnosc maiącemu, posłusznemi byc y wszystko z błogosławienstwem iego czynic.

A potym nienależy ustępowac się ni dzieciom moim, ni wnuczętom, ni wszystkiemu rodowi na wieki, ni w ludzie

[3] У рукописі „drogo“.

[4] У рукописі „Jarowico“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

cerkiewne, ni we wszystkie należnosci ich; to wszystko dałem cerkwi Bożej. Do tego y kunicy od popow po wszystkich miastach y osiadłosciach y po swobodach, gdzie są chrzescianie, y swoim tywonom przykazuiemy sądow cerkiewnych niesądzic, gdyż swieckim niepozwala się od zakonu Bożego wstępowac w te rządy.

A ieżeli kto pod władzą, w herarchij naszej Łuckiej y Ostrogskiej, pychą wznosząc się, te postanowienia, ojcowskie rozkazanie xięstwa naszego, przestąpic odważy się, dziesiecią tysięcy rubli na nas y na episkopa skarany będzie y od Boga przeklęty będzie.

Y na to dałem hospodynu ojcu władyce te pismo moie.

Pisan w Wielkim Łucku, lata od stworzenia swiata sześć tysięcy osmset trzydziestego, indykta siodmego, miesiąca decembra, osmego dnia.

№ 21

Грамота галицького князя Лева з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 31, згідно з якою князь дарує вихідцеві з Литовської землі Степанові Лізді села Гординю і Дорошево (Дорожево) у Самбірській волості з усіма належними до них земельними угіддями та правами

Документ належить до дарчих грамот і підтверджує феодальне право власності на заселені місця, землі і людей.

Оригінал документа не відомий. Знаємо про нього лише з пізніших списків. Найраніший із них наводиться у грамоті короля Сигізмунда II з датою 8 січня 1557 р. (**Пшеремб.**). На основі королівської грамоти реконструюється текст князівського документа, а з її *вступного протоколу* дізнаємось окремі відомості про загальний вигляд, зовнішні ознаки. На час підтвердження князівський документ мав бути „непошкодженим і непідозрілим у жодних деталях“, писаний „на пергаменті [...] руською мовою і засвідчений князівським титулом та його звичною із зубом печаткою“ („lit[t]eras pargameneas illustris Leonis ducis Russiae, titulo et sigillo eius dentali solito munitas, nec corruptas, nec aliqua in parte suspectas [...] Rutheno idiomate scriptas“) (IV, № 50).

Крім згаданого, існують списки Литовської метрики (1564), Перемишльського ґродського суду (1763) та інші (див. далі). В їх основу покладено один протограф 1557 р. (**Пшеремб.**). Зберігся документ у двох текстових варіантах.

Названі факти вказують, що документ створювався на окремому аркуші і формувався як самостійний юридичний акт. Правдоподібно, процедурно

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

спочатку це був звичайний князівський диктат, що згодом у канцелярії здобув відповідний формуляр.

Аналіз будови документа засвідчує двочастинну структуру — *вступний протокол* і *власне зміст*. Повністю немає його третьої частини — *закінчення* з можливими клаузулами *свідки, датації* і *апрекації*. *Вступний протокол* починається лаконічним зворотом, клаузулою *інтитуляції*: „Ja knÿasz Lew“, „Ja kniaz Łew“. Наступна клаузула *інскрипція* — вказівка на адресата — побудована так, що назва особи, якій скеровується документ, не подається окремо, а в контексті речення, що засвідчує виклик адресата напередодні акта дарування маєтності і врученням йому документа. На цьому закінчено текст клаузули у першому варіанті (А) досліджуваного документа. Другий варіант (Б) містить, однак, доповнення, що, крім адресата, право власності, надане князем, зберігається за спадкоємцями: „y ditiom jeho [адресата Степана Лізди] y wnuczatom jeho y prawnuczatom jeho na wiki“.

Структурна частина формуляра *власне зміст* розпочинається з клаузули *диспозиції*, а саме з переліку всіх наданих князем-експонентом нерухомих об’єктів маєтностей і прав власності на них, а крім того, прав вотчинного суду над підданими. Закінчує її клаузула *санкції*.

Оскільки немає відповідних *прикінцевих клаузул* документа, місце складання документа не відоме. Не відомий також час його написання.

Реконструкція місця складання досліджуваного акта сьогодні неможлива, а дата піддається встановленню тільки приблизно. Підставою для датування є зміст документа, передусім клаузула *інтитуляції*, у якій подані титул та ім’я експонента (вар. А): „Ja knÿasz Lew“; (вар. Б) — „Ja kniaz Łew“. Зіставляючи його з іменем галицького князя Лева Даниловича, який, як припускають, міг померти 16 березня 1301 р., відносимо появу документа до часу не пізніше цієї дати (див. I, № 2—3; III, № 22—23 та ін., а також: Вступні уваги до I розділу). Оскільки в клаузулі *інтитуляції* називається тільки ім’я князя без жодних інших уточнень, то появу документа можна приписати також Левові Юрійовичу — внукові Лева Даниловича, який помер 23 травня 1323 р., а власне, не пізніше вказаної дати. Нижня межа дати документа не піддається встановленню.

Наукове дослідження грамоти почалося пізно, лише у другій половині XIX ст. Чи не вперше звернув на неї увагу Д. Зубрицький (CD Galicensis.., p. 26), а згодом І. Линниченко. Останній, виявивши її текст у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II від 8 січня 1557 р. у Литовській метриці (**Пшеремб.**) і розшифрувавши, вперше опублікував її текст (Линниченко, с. 54). Оголошений друком текст, однак, не коментовано. Ознайомившись із ним разом із іншими грамотами, що писані від імені князя Лева Даниловича чи Лева, М. Грушевський висуває низку доказів щодо його недостовірності. Вони переважно спиралися на внутрішню критику документа (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 5—7). Із висунутими арґументами не погоджується І. Линниченко. Згодом зміст

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

документа разом із іншими документами князівської канцелярії фіґурує, як відомо, у контексті багаторічної дискусії (Линниченко. Грамоты.., с. 80—102; Грушевский. Еще о грамотах.., с. 268—283), яка до кінця не була розв'язана. Дещо пізніше з зауваженнями М. Грушевського погоджується Б. Барвінський і також визнає грамоту неавтентичною (Barwiński, s. 198). Інші дослідники міжвоєнного часу оминали проблему оцінки достовірності грамоти. Після війни, наприкінці 1960-х років, окремо звертається до аналізу грамоти А. Генсьорський. Він, детально розглядаючи усі докази за і проти своїх попередників щодо автентичності документа, базуючись здебільшого на аналізі мови документа, пробує знайти його зв'язок з XIII ст. (Генсьорський, с. 181—183).

Зауважимо, всі дослідники грамоти, вихоплюючи з контексту ті чи інші текстуальні елементи документа (чи навіть зміст цілих клаузул), намагались (і це їм удалося) доказувати протилежне, що заважало поглибленому аналізу документа і аж ніяк не сприяло об'єктивній оцінці його достовірності. Самого тексту, як відомо (тим більше, якщо він дійшов до нас лише у перекладі), часто замало для встановлення автентичності документа і у зв'язку з тим, які б не були підкупні докази, з одного боку, І. Линниченка, з другого — М. Грушевського, вони недостатні.

У досліджуваній грамоті зауважені, на перший погляд, ознаки можуть свідчити про автентичність, і навпаки, неавтентичність документа. Нових матеріалів, порівняно з кінцем XIX ст., які б вичерпно підтверджували сьогодні одне чи друге, немає. Проблема полягає також у тому, що ряд ознак, які визначають достовірність грамоти, відсутні або мають половинчастий зміст.

Автентичність аналізованого документа може зазвичай якоюсь мірою доказувати (принаймні не заперечувати) аналіз мови, окремі загальні реалії змісту подібні до тих реалій, які виступають в автентичній грамоті князя Лева, наданій „братинцям" Тутенію і Монтсіку (див. I, № 2), нарешті, структура грамоти, зокрема, формулювання клаузули *інтитуляції* з початковим зворотом „Ja kniaz Łew" (фальшиві грамоти, писані від імені Лева, часто мають поширену *інтитуляцію,* у якій ім'я князя уточнюється словами „**сынъ короля Данила**", „Danyły syn" або „filius regis Danielis" тощо) (див. III, № 3—5, 9—11, 17 та ін.). Слід звернути увагу також на те, що князівська грамота, яка подавалась на підтвердження, засвідчувалася печаткою із зображенням зуба. Власне, зображення на печатці „зуба" давало підстави для визнання документів цього князя автентичними ще комісарами документів Руського воєводства 1564 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. VIII, k. 98 zw. та 148 zw.). Проте, у зв'язку з тим, що документ дійшов до нас у порівняно пізніших списках (див. далі), писаний не кириличним шрифтом, а в латинській транслітерації, яка не цілком відображає дійсний стан протографа і містить багато підновлень щодо фонетики і морфологічних форм мови, він викликав і викликає застереження стосовно своєї достовірності. Додатково висувалися зауваження про непідтвердження пам'ятками XIII ст. відомостей щодо виокремлення

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Самбірської волості, яка фіґурує у тексті, і незвичність запрошення з Литовської землі людей, зокрема, функціонування вотчинного (домініального) суду — права звершення судочинства над підданими (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 5—7; його ж. Еще о грамотах.., с. 274—275). Немало закидів нині спростовані або частково спростовані.

Насправді документ має нехарактерну для князівського діловодства XIII ст. манеру вживання „pluralis maiestatis“: „Ja kniaz Łew [...] iesmo“ або: „iako smy samy derzały y tako dałysmo“. Крім того, у ньому зберігаються нетипові для згаданого часу форми перфекта: „wozwały iesmo“ замість „iesmi“. Незвичною для XIII ст. є форма „z lisamy“ замість „z liessy“. Але, гадаємо, що вживання звороту множинної величності „pluralis maiestatis“ є нічим іншим, як калькою західного формуляра документа, а водночас і одним з найраніших відомих сьогодні засвідчень прямого впливу західного діловодства на канцелярію Лева Даниловича (якщо це не результат пізнішого підправлення тексту якимсь копіїстом, який володів латинським формуляром), що, мабуть, не може бути підставою для віднесення досліджуваного документа до неавтентичних. У XIII ст. поширюються окремі елементи західної дипломатики на Русі. У документах Юрія Тройденовича форма „pluralis maiestatis“ стає майже нормою (пор. I, № 8, 11—12).

Що ж до мовних порушень, то тут у першу чергу треба враховувати час, який віддаляв появу протографа документа від його першого транслітерованого списку на якихось 260 чи й більше років. Тут, найімовірніше, маємо справу не зі спеціальним фальсифікуванням мови, а з її модифікаціями, викликаними новою епохою. Свідченням цього є порівняння тексту списку **ЛМ** (вар. А) і нововиявленого списку **ПҐС-І** (вар. Б).

Список **ЛМ** (1564 р.)	Список **ПҐС-1** (1763 р.)
„wezwali“	„wozwały“
„z Litowskoie“	„z Łytowskoi“
„w Samborskiei“	„w Samborskoy“
„wsith[k]ÿ“	„uzytkamy“
„z bortnici“	„y bortamy“
„s soczem“	„y sitmy“
„z wyniamy“	„so ryniamy“
„dzerzelÿ“	„derzały“
„pÿered Bogem“	„pered Bohom“

Таким чином, список **ЛМ** віддаленіший від протографа. Основуючись на даних князівського документа, що підтверджувався, за основу списку **ПҐС-1** взятий текст руського документа (див. **ПҐС-1**). Список **ЛМ** засвідчує його сполонізований варіант, що дало змогу А. Генсьорському вбачати в документі вплив польської фонетики та морфології і відносити його мову до „більш неясних“ порівняно з мовою документів Лева, наприклад, дарчої Тутенію і Монтсіку (I, № 2) (Генсьорський. З коментарів.., с. 181). З

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

виявленням списку **ШҐС-1** якоюсь мірою спростовуються названі і неназвані мовні „неясності“ (хоч для списку характерні нові неточності), і в цьому світлі сприймається як зовсім безпредметна суперечка щодо існування чи неіснування у XIII ст. слова „бортник“ на основі виразу „z bortnici“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 3; його ж. Еще о грамотах.., с. 275—276; Линниченко. Грамоты.., с. 102 та ін.). За цих обставин підтверджується думка А. Генсьорського, що йшлося саме про слово „борті“ — пасіки, а не про категорію людей — бортників, і все це робить непереконливим твердження критиків документа на основі мови списку **ЛМ** про його неавтентичність. У цьому контексті привертає увагу лексика грамоти, яка здебільшого збігається з лексикою документа, що був наданий князем Левом Даниловичем „братинцям“ Тутенію і Монтсіку (I, № 2), тобто відповідає лексиці XIII ст.

Щодо згаданої у тексті документа „Самбірської волості“, то прибічники неавтентичності досліджуваного акта використовують той же прийом, що й до вживання „слів“ у мові документа. Отже, якщо факт не засвідчений в інших джерелах, то він недостовірний і в досліджуваному документі. Тут же, на цій же основі, робляться кардинальні висновки, що документ неавтентичний. Така позиція у процесі аналізу пам’яток, зрозуміло, не цілком переконлива. Перша звістка про Самбірську волость документована 1375 р. Виникає запитання, хто створив цю волость у 70-х роках XIV ст.? У джерелах, яких для другої половини XIV ст. маємо значно більше порівняно з першою, не згадуються будь-які адміністративно-територіальні зміни у плані нового поділу Галицької Русі. На це вказує й історична ситуація в Галичині. Король Казимир III, приєднавши Галицьку Русь до Польщі у 1349 р., згідно з існуючою угодою між Польщею та Угорщиною, управляв нею, зберігаючи для неї окремий статус (вона була під владою, але не у складі Польщі), а це продовжувало збереження традиційного поділу земель, старостинського управління, судочинства, врешті, діловодної мови тощо. Тоді ніхто не утворював нових волостей (у другій половині XIV ст. дещо розширюється значення слова „волость“. Волостями звалися „давні князівства та їх округи“) (Крип’якевич. Гал.-Вол. кн-во, с. 129), а отже, і не змінював давнього адміністративно-територіального поділу, тому й появу Самбірської волості треба відносити до князівського періоду, можливо, до другої половини XIII ст. (Генсьорський. З коментарів.., с. 182). На існування відокремленої волості з центром у Самборі (суч. Старий Самбір) вказує писемна традиція про місцезнаходження у ньому окремого єпископства (Коструба. Самбірське епископство, 1939, ч. 15), а також традиція, яка пов’язує Самбір і прилеглі до нього монастирі у Спасі, Лаврові та інші з останнім періодом життя князя Лева Даниловича (Голубець. Лаврів, с. 30—40 та ін.; Лукань, ч. III, с. 37—43; ч. IV, с. 44—46; Lipiński, s. 84; див. також: III, № 11—12, 14). У літературі висловлювалося припущення про створення Самбірської волості Левом Даниловичем для „свого дядька“ Лавра по лінії жінки князя Шварна Даниловича (була донькою Міндовга, сестрою Войшелка), про переміщення у цю волость дружинників Лізди та інших (разом з „братинцями“ Тутенієм і Монтсіком)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

з Литви після смерті Шварна (Генсьорський. З коментарів.., с. 182). Незважаючи на те, що дані про Самбірську волость ґрунтуються переважно на реконструйованих відомостях, категорично заперечувати її існування у XIII ст. немає підстав. Тим більше такий факт не може служити арґументом для трактування неавтентичності досліджуваного документа.

Безпідставними, на наш погляд, є закиди щодо неавтентичності документа (аналогічно як для дарчого документа князя Лева для Тутенія і Монтсіка (див. I, № 2), що пов'язані зі спровадженням адресата з Литви (інша річ, чи у XIII — на початку XIV ст. існував термін „Литовська земля"), або нефункціонування в Галицькій Русі в XIII ст. домініальних (вотчинних) судів — тобто права власника маєтку судити своїх підданих (див. I, № 2, а також: III, № 23—24 та ін.) тощо.

Беручи до уваги сказане, аналіз тексту документа викликає чимало безпосередніх застережень стосовно достовірності змісту та форми його тексту. Передусім насторожують факти, які характерні для більшості досліджуваних фальсифікатів:

1. Про документ дізнаємось лише в середині XVI ст. Він уперше підтверджується і його внесено у книги Коронної метрики у 1557 р., хоч про село Гординю (Ординю, Ордину) і пов'язані з ним різні майнові справи відомо з цієї ж метрики раніше, наприклад, із 1511, 1532, 1538 рр. (MRPS, pars IV, vol. II, p. 87, N 9973; p. 422, N 16483; pars IV, vol. III, p. 92, N 19232) та ін. Фіксація у Коронній метриці документів, писаних від імені князя Лева (також Лева Даниловича) у контексті підтвердних грамот із різного часу, характерна для більшості уміщених у публікації фальсифікатів документів. Навряд чи були на той час обмеження впису королівських документів у книги Коронної метрики (деякі з них пізніше опубліковано (Dod. GL, 1872, N 6—9). Швидше всього до 1557 р. князівський документ був невідомий або, що менш імовірно, забутий. Не є винятком, що його взагалі могло не бути. Документ довго не вписувався у книги Перемишльського ґродського чи земського судів. Перший запис відомий щойно з 1763 р. (див. далі).

2. Обрана для дарчого документа двочленна структура формуляра (його будова нагадує форму запису акта) не засвідчує важливих клаузул, наприклад, *свідки*, формули *датації* та інших, що рідко трапляється для цього виду документів.

3. Немає у князівській грамоті найменшого натяку на текст клаузули *короборації* (останню складову частину *власне змісту*), хоч у *вступному протоколі* її королівського підтвердження 1557 р. (**Пшеремб.**) мовиться, що поданий на розгляд і підтвердження документ „засвідчений [...] його звичною із зубом печаткою" („et sigillo eius dentali solito munitas") (IV, № 50). Йдеться, мабуть, про ще один, на жаль, невідомий варіант грамоти.

4. Щодо загального змісту, то, з одного боку, у князівському документі насторожують деталізація опису земельних об'єктів дарування (клаузула *диспозиції*), з другого — брак найменшого натяку на обґрунтування, за що

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

адресат отримує село і землі (елемент клаузули *нарації*), що недопустиме у дарчих документах. Немає також вказівки на обов'язки чи повинності одержувача документа і його спадкоємців стосовно князя.

5. Не все виглядає переконливо щодо мови і стилю документа. Її все ж треба трактувати не лише крізь призму редакторських втручань і пізніших переписувачів тексту в XVII—XVIII ст., як це здебільшого трактовано тими дослідниками, що схильні відносити документ до автентичних (Генсьорський. З коментарів.., с. 181, 183).

6. На основі документа та інших джерел із пізніших сторіч неможливе будь-яке арґументоване генеалогічне пов'язання імені першого одержувача документа зі спадкоємцями та власниками сіл Гордині і Дорошево, які виступають у XVI—XVIII ст.

Подані спостереження щодо автентичності чи неавтентичності писаного від імені князя Лева документа, незважаючи на те, що окремі можуть бути трактовані двояко, засвідчують, що він є підробкою XVI ст.

Що послужило основою для створення фальсифікату? Ми схильні вважати, що нею насамперед була вимога польських властей представити від місцевих зем'ян документи, які б підтверджували спадкове право власності на вказані села та належні до них земельні посілості, а їх у „спадкових дідичів" не було. З цією метою відбувався пошук актів і документів, включно до найменших згадок, а у випадку їх невиявлення — невідкладного створювання. Для цього дуже часто використовувалася коротка будова формуляра. Вона, як правило, не засвідчувала всіх тих клаузул документа, що найперше творять підставу для оцінки його достовірності, а радше недостовірності (часто саме з цією метою використовувався формуляр акта), а водночас називалися загадкові імена одержувачів грамот, і тим за цих обставин ці документи, на переконання фальсифікаторів, мали сприяти „довірі" до себе урядової та громадської апробації.

Документ зберігся в одному дипломатичному виді і двох текстових варіантах А та Б. Другий — пізніший, містить порівняно ширший текст, зокрема, у ньому дещо об'ємнішою є клаузула *диспозиції*. Обидва варіанти дійшли до нас давньоукр. мовою, поданою у латинській транслітерації.

Опубл.: Линниченко, с. 52, 54; Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 3—4; Генсьорський. З коментарів.., с. 117.

Варіант тексту Б не публікувався.

Варіант документа А

1. (Пшеремб.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Пшерембського. Створений у Варшаві 8 січня 1557 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. Підтвердження князівської грамоти відбулося на прохання Івана Гординського. Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Нині місце зберігання списку документа не відоме.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2 (ЛМ). Список Литовської метрики. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1557 р. (див. **Пшеремб.**) і вписаний у метрику в контексті королівської Ревізії документів Руського воєводства (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 309 zw.). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Дрібне канцелярське письмо XVI ст. Для правопису тексту характерні скорочення слів — різнотипні суспенсії і контракції, непослідовне вживання великих букв, які використовуються навіть для загальних слів у середині речення. При відчитанні та переписуванні тексту документа допущено ряд орфоепічних неточностей (Іл. *40*).

Крім вказаних, існував список документа у варіанті А в І. Линниченка. Створений близько 1894 р. (скопійований частково). Текст основується на списку **ЛМ**. При його переданні, однак, є правописні розбіжності, скорочення розв'язано без окремих позначень. На основі списку створено публікацію (Линниченко, с. 54). Не міг не володіти окремим списком М. Грушевський (список створений близько 1902 р.). Його він публікує у „Записках Наукового товариства ім. Шевченка“ (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 3—4). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Основується на списку **ЛМ**. Пізніше на його основі здійснено публікацію. Відомий ще список А. Генсьорського (ДАЛО, ф. 2921, оп. 1, спр. 4).

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

У цьому виданні варіант документа А публікується за списком **ЛМ**.

Ja knÿasz Lew wezwali iesmo z Litowskoie zyemlÿ Stephana Lizda ÿ dali esmo iemu w Samborskiei wolosthÿ selo Hordinÿe · a druhoie Dorozewo ze wssÿmi wsith[k]ÿ · i ziemlÿeiu · ÿ sÿenoziathmy, ÿ z dubrowamÿ · ÿ z liessamÿ · z bortnici · s soczem · z rekamy · zo mlynom · z ozierom · s potokÿ · z kryniczamÿ · z wyniamy · a zo wsemÿ prawÿ · tak iako iessmi ssamy dzerzelÿ · tak dali esmo ÿemu na wyekÿ ·

Ÿ nÿnadobÿe sie w toÿe nÿkomu wstupowatÿ · a kto ssie wstupith · sząd budziecz s nÿem pÿered Bogem ·

Варіант документа Б

3 (ПҐС-І). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений 28 вересня 1763 р. і вписаний у формі обляти в актову книгу ґроду. Внесення грамоти князя Лева Даниловича у книги Перемишльського суду відбулося на прохання Петра Білинського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 621, с. 947). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. В основу обляти покладено

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

писаний на пергаменті руський рукопис („ad acticandum porrexit privilegium in pargameno Greco idiomate“). Чітке канцелярське письмо XVIII ст.

4. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений 28 вересня 1763 р. у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II з 1557 р. (див. **Пшеремб.**) і внесений в актову книгу ґроду. Вписання документа до книг Перемишльського суду відбулося на прохання Петра Білинського (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 621, арк. 947—949; док. князя Лева Даниловича, арк. 948). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Запис грамоти у книги здійснювався на підставі пред'явленого пергаментного ориґіналу короля Сиґізмунда II. Канцелярське письмо XVIII ст. Правопис близький до списку **ПҐС-1**.

Названі списки (обох варіантів документа А і Б) не вичерпують повного переліку копій грамоти, які ще можуть зберігатися у різних архіво- і бібліотекосховищах, чекаючи на своє подальше виявлення.

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

Для публікації варіанта документа Б використовується список **ПҐС-1**. Різночитання тексту подаються за списком **ПҐС-2**.

Ja kniaz[1] Łew, wozwały iesmo[2] z Łytowskoi zemły[3] Stefana Łyzda[4] dały iesmu[5] jemu[6] w[7] Samborskoy wołosty[8] seło[9] Hordyniu a druhoie Dorozeno[10] so[11] wsimy uzytkamy[12] y zemłeju, y[13] sinozatamy[14], so[15] dubrawamy[16], z lisamy[17], y[18] bortamy[19], y[20] sitmy[21], y z rykamy[22], y so[23] młynom[24], y so jeziormy[25], y potoky[26], so krynyczamy[27], y so ryniamy[28], y so wsimy prawy[29], tak iako smy[30] samy derzały y tako dałysmo jemu[31] na wiki[32] y ditiom[33] jeho[34] y wnuczatom[35] jeho[36] y prawnuczatom[37] jeho[38] na wiki[39].

W [!][40] nenadobi[41] ustupatysia[42] na toie słowo nykomu[43], a kto sia ustupyt sud[44] my y z nym budem maty pered Bohom.

---

[1] У рукописі з великої літери — Kniaz; [2] wozwałysmo; [3] zemli; [4] Далі y; [5] Dałysmo; [6] Як 1; [7] Вписано над рядком; [8] Як 1; [9] Як 1; [10] Dorozene; [11] zo; [12] Як 4; [13] Далі z; [14] Sinozatamy; [15] yz z; [16] Dubrowamy, далі як 4; [17] Lisamy; [18] Далі z; [19] Як 1, Bortmy; [20] Далі як 18; [21] Як 1, Siczem; [22] Як 1; [23] Як 11; [24] Як 1; [25] Як 1; [26] Як 1, y **ПҐС-2** — слово „Ryniamy“ вписане над рядком, під ним перекреслене слово „Wyramy“; [29] Як 1; [30] iakosmy; [31] Як 6; [32] wiky; [33] Як 1; [34] Як 1; [35] Як 1; [36] Як 34; [37] Як 1; [38] Як 34; [39] Як 32; [40] У рукописі з малої літери; [41] nienadobie się; [42] w toie nikomu wstopowaty; [43] Як 1, **ПҐС-2** — далі і до кінця тексту польс. мовою: Sąd Bedziem Mieli przed Bogiem; [44] Як 1.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 22

Грамота галицького князя Лева з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 31, згідно з якою князь дарує слузі Петрові Сурмі у вічне користування село Боляновичі разом із лісом Радохонь

Грамота належить до дарчих документів.

Оригінал не зберігся. Він, як дізнаємося зі заяви спадкоємця Боляновича, перемишльського земського писаря Йоана Яскманицького, згорів під час пожежі разом з будинком. Дійшов до наших днів лише список документа у формі обляти у складі акта королівської комісії, що був внесений 1606 р. у книгу Перемишльського земського суду (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, спр. 155, арк. 395). Місце зберігання самого оригіналу акта комісії, писаного у Перемишлі 23 січня 1583 р. (IV, № 67), не відоме.

Для досліджуваного списку грамоти вдається частково реконструювати історію створення. Після згаданої пожежі, яка мала статися 28 жовтня („in festo sanctoru(m) Simonis et Judae“) 1581 р., Й. Яскманицький, відповідно до чинного законодавства, зголошує у присутності уряду Перемишльського суду і свідків про пожежу, а водночас про те, що згоріли всі його спадкові документи, які підтверджували право власності на с. Боляновичі та інші маєтності: „У цій же пожежі загинули всі [...] найдавніші родинні привілеї як князя Лева, так і найясніших королів польських [...] на села Боляновичі й Гориславичі та на ліс Радохонь“ („et quod magis dolendu(m) sit privilegiaque ipsius vetustissima, tam ducis Leonis, quam etiam serrenissimorum olim Poloniae Regum [...] super villas Bolanowicze et Horislawicze, ac sylvam Radochon hae(re)ditaria“). Тоді ж той же Й. Яскманицький звертається до короля з проханням „відновити“ спалені привілеї і „замість спалених привілеїв [...] видати йому інші, нові“ („quam quod legibus publicis ad casus eiusmodi infaustos est comparatu(m), hoc est ut in locum eorundem combustoru(m) privilegioru(m) nova alia“). Свідками були Валентин Ожеховський, Єронім Хмелецький, Іван Бейковський, Павло Коритко та інші. Вони свідчили, що особисто розглядали оригінали документів і пригадують собі, що зміст поданих на розгляд комісії документів збігається з оригіналами, які згоріли під час пожежі в Боляновичах („teste Deo et conscientia składane, brzmiało: praeinsertas utrasque litteras originaliter se vidisse, legisse, audivisse, illarumque non solum sensum, sed eciam contextum verborum cum supradescriptis transumptibus cohaerere originales, vero conflagratas esse“) (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, спр. 155, арк. 394). Лише після цього комісія взяла до уваги справу спалених документів і визнала, що вони відповідають оригіналам. Далі вона підписала і засвідчила підписи своїми печатками, склала спеціальний акт у Перемишлі 23 січня 1583 р., який був поданий на розгляд короля на генеральний коронний сейм найближчого скликання (IV, № 67). Король визнав втрату спадкових документів перемишльського земського писаря Й. Яскманицького і на основі рішення комісії відновив їх і підтвердив, у тому числі й „лист князя Лева“. У

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

грамоті короля Стефана Баторія, писаній у Варшаві 25 лютого 1585 р., констатовано, що „лист князя Лева, яким надано у вічну власність якомусь Петрові Сурмі, предку шляхетного Йоана Яскманицького, село Боляновичі разом з лісом Радохонь“ та інші документи визнаються автентичними і законними („autenticas illas et legittimas esse“). Разом з тим „їх чинність навіки-віків без жодного сумніву мусить прирівнюватися колишній силі тих [документів], які згоріли“ (IV, № 69).

Відомостей про загальний первісний вигляд документа (письмо, матеріал, на якому писався і т. ін.) немає. Лише зі свідчень Й. Яскманицького перед комісією дізнаємось, що автентичний „оригінал“ був засвідчений печаткою князя Лева (IV, № 67). Інших відомостей немає.

Текст документа князя Лева раніше 1582 р. не згадується. Він також не підтверджувався королями (у трансумптах, як відомо, такі тексти документів князя Лева, як правило, наводилися), як це часто буває з іншими грамотами, писаними від імені князя Лева (Лева Даниловича). Правда, в інших документах згадувано ліс Радохонь, с. Боляновичі та суміжні з ними населені пункти (III, № 23—25).

Оскільки документ писаний від імені князя Лева, а отже, видавався князівською канцелярією, то допускаємо, що він був писаний кириличним письмом. До нас дійшов запис українською мовою у транслітерації латинськими буквами.

Формуляр документа і структура його порівняно з найбільш поширеними формулярами (навіть писаними від імені князя Лева) збіднені. Здається, що йдеться про скорочений його варіант, який був для виправдання пізніше відтворений, а не скопійований із ранішого запису. Зі *вступного протоколу* засвідчені лише *інтитуляція* („A sz[e] ia Lew kniasz“), *інскрипція* („zesz mỳ dali selo Bolanowicze Petrowi Surmi sluze naszemu“). *Власне зміст* виражений лише *диспозицією* для підтвердження їх юридичної сили. Король прийняв прохання, однак вимагав, як мовилось, окремого розслідування справи — створення комісії для вивчення питання, складання присяги від спадкового власника Й. Яскманицького і складання акта перевірки з внесенням до нього „автентичного запису“ („inscriptu(m) autenticu(m)“) документів. Згідно з королівською вимогою, у Варшаві 18 жовтня 1582 р. була створена комісія, яка розглянула справу. Під час слідства Й. Яскманицький, крім складання присяги (IV, № 68), подав для ознайомлення усі йому відомі документи (IV, № 66), передусім, „копію листа найяснішого князя Русі Лева, надану його предкові Петрові Сурмі, яка містить довічну дарчу на село Боляновичі з лісом Радохонь“ („copiam lit[t]eraru(m) ser(enissi)mi olim Leonis ducis Russiae donationem perpetuam villae Bolanowicze cum sylva Radochon“). Наявність у минулому в Й. Яскманицького цих документів (у тому числі грамоти князя Лева) підтвердили. Причому вона розчленована клаузулою *інскрипції*: „selo Bolanowicze [...] na wecznỳ czieszỳ y z liszom Radochonem“ і не супроводжується жодними уточненнями, „**што к тому селу издавна прислухало**“, чи встановленням меж земельної власності. Зовсім немає тексту таких клаузул, як *аренга*, *про-*

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

мульгація, *нарація*. Закінчується друга частина формуляра *санкцією*: „A kto bÿ szie temu protÿwil sud z nim przed Bohom mathÿ budu“.

Третьої частини формуляра — *закінчення*, що звичайно містить *підписи*, *датацію* і *апрекацію*,— немає зовсім.

Разом з відсутністю клаузули *датації* документ дійшов до нас без дати. Оскільки у клаузулі згадується „Lew kniasz“, то можна припускати, що документ міг з'явитися за князювання князя Лева Даниловича або його внука Лева Юрійовича, отже, не пізніше 1323 р., травня 31 (дата смерті Лева Юрійовича). Більш докладне його датування сьогодні неможливе.

Тривалий час дослідники не знали про документ, зрозуміло, не вивчали й не використовували його у своїх працях. Не знали пр нього А. Петрушевич (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 3—187), І. Линниченко (Линниченко, с. 52—56 та ін.; його ж. Грамоты.., т. IX, кн. 1, с. 80—102; кн. 4, с. 269—274; його ж. Крит. обзор.., ч. CCLXXV, май, с. 147—170, 454—492; ч. CCLXXVI, июль, с. 125—171), М. Грушевський (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 1—22; його ж. Еще о грамотах.., с. 268—283 та ін.) — дослідники, які чимало уваги присвятили документам князя Лева Даниловича (Лева). Вперше говорить про нього і публікує А. Прохаска. Це відбулося 1900 р. (Prochaska. Dokument graniczny.., s. 54). Публікацію супроводжує авторський текст.

Вдруге оголошується текст документа у 1969 р. Він входить у четвертий том збірника „Zbiór dokumentów Małopolskich. Dokumenty z lat 1211—1400“, який видав С. Курась і який був уміщений під датою не пізніше 1323 р., травня 31 (Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 45). Передача тексту і оцінка документа в обох публікаціях різна. А. Прохаска не говорить про автентичність документа, С. Курась відносить його до сумнівних щодо достовірності. Текст грамоти прочитано і передано у публікаціях неоднаково.

Належність документа до XIII чи початку XIV ст., часу князювання князів Лева Даниловича чи Лева Юрійовича, проблематична і викликає певні застереження. Він, на наш погляд, виготовлявся пізніше. Це стосується як наявності документа взагалі, так і, зрозуміло, списку, який дійшов до нас із XVII ст. Загалом маємо мало підстав твердити, що досліджуваний документ не спирався на якісь невідомі сьогодні факти, навіть записи, нотатки, можливо, й документи. Про наявність якогось „оригінального“ протографа свідчить згадуваний раніше супровідний текст, що увійшов до обляти 1606 р. (йдеться про зізнання свідків, які оглядали документ) (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, спр. 155, арк. 39).

Передусім викликає застереження брак будь-якої згадки про нього раніше 1582 р. З інших аналогічних ситуацій відомо, що документи князівських дворів і їх тексти використовувалися завжди, якщо йшлося про майнові справи, тим більше про спірні землі. Немає жодної згадки про документ у розмежувальних документах 1577 і 1578 рр., які стосуються села Болянович. Виникає запитання, чи, власне, розмежування не спричинилося до появи документа, писаного від імені князя Лева? Це стосується також документів, писаних від імені старости Перемишльської землі Оти

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Пілецького з датою 8 травня 1352 р. (Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 943, N 900) і короля Сиґізмунда I від 11 листопада 1542 р. (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, спр. 155, арк. 392, 394—395).

Насторожує також конкретне питання про згадуваного у документі власника лісу Радохонь „за князя Лева“. Дивним є те, що протягом останніх десятиліть XIII — початку XIV ст. — час князювання Лева (Лева Даниловича чи Лева Юрійовича) — ліс Радохонь начебто даровано трьом різним світським особам-власникам. У досліджуваній грамоті князь Лев дарує „na wieczny czieszÿ“ село Боляновичі „y z liszom Radochonem“ слузі Петрові Сурмі, в іншій — дарує слузі Кунатові Біличу два села у Перемишльській волості, а саме Ритеровичі і Рогізно, „з лісом Радохонем, і з пасовищами, радше жиром“ (III, № 23), ще в іншій — слузі Улянові Свистилу також два села у Перемишльській волості — Ґдешичі та Біличі „з лісами та їх прибутками, інакше жиром, у Радохоні так, як здавна до цих сіл належало“ (III, № 24). Тим часом підстароста Руської землі („vicesregens Terre Russie“), об'їхавши за дорученням князя Лева ліс у Радохоні, навічно розмежовує князівське село Радохонці із зем'янськими селами Чешки (Чишки), Ґдешичі та Біличі вздовж князівської дороги, що веде впоперек лісу Радохонь (III, № 25). Виникає запитання, кому ж за князя Лева належав ліс Радохонь: Петрові Сурмі, Кунатові Біличу, Улянові Свистилу — світським особам, землянам чи самому (принаймні частково) князю?

До речі, усі перелічені документи (хоч містять більше тексту) подібні за структурою та викладом змісту і пов'язані з Перемишльським центром. Текст досліджуваної грамоти дещо скромніший. Не слід скидати з рахунку, що в ньому йдеться про спадкоємні запотребування перемишльського писаря, якому, правдоподібно, були відомі усі інші згадувані тексти, окремі з яких підтверджувалися і облятовувалися уже в першій половині XVI ст. і раніше у Перемишльських ґродських і земських судово-адміністративних книгах, та суперечки щодо автентичності цих документів.

Про недостовірність досліджуваного документа, писаного від імені князя Лева для слуги Петра Сурми, можуть вказувати також:

1. Його „відтворювана“ манера як основа запису. Документ внесений до акта за копією реконструйованого, правдоподібно, „по пам'яті“ (принаймні так це можна зрозуміти з контексту згаданого акта перевірки справи), бо ориґінал згорів.

2. Його надто коротка і рафінована версія викладу тексту, що, з одного боку, оберігає документ від аналізу і з'ясування часу його появи чи інших неточностей у його змісті, а з другого — засвідчує досвід укладача документа у таких випадках (перевірений прийом для фальсифікаторів). У цьому контексті викликає застереження:

а) суперечність між середньовічною традицією у побудові документів (навіть у князівських канцеляріях кінця XIII — початку XIV ст.) (див. I, № 2—6, 8—10 та ін.) і збереженим текстом, зокрема, щодо браку в дар-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

чому документі цілої низки клаузул. Бракує, наприклад, відомостей (клаузула *диспозиції*) про межі земських угідь, що належали до села (не слід забувати, що йдеться про дарчу грамоту), визначення обов'язків власника стосовно князя (йдеться про дії власника і чин феодального права), встановлення рудиментів феодальних данин і повинностей (ренти) і т. ін. Публікований документ радше нагадує приватну записку, а не грамоту, що в жодному разі не відповідає за формою і змістом засадам побудови дарчих документів тогочасної слов'янської і західної дипломатики;

б) певна невідповідність лексичного складу часові появи документа (кінець XIII — початок XIV ст.), яка використана (навіть у транслітерованому вигляді) для укладення його змісту. Навряд чи можна відносити до ділової мови канцелярії Галицько-Волинського князівства такі слова та звороти, як: „wecznÿ", „zesz mÿ", „protÿwil" (друга особа дієслова „противити", польс. мовою „przeciwić");

в) відсутність клаузули *свідки*, *датаційного формулювання* документа.

Досліджувана грамота відома у двох списках. У другому випадку йдеться про пряму копію з першого списку. Списки складені українською мовою у транслітерації латинськими літерами.

1. (ККА). Список із королівського комісарського акта для розгляду клопотання перемишльського земського писаря, дідича сіл Боляновичі і Гориславичі Йоана Яскманицького у справі спалення його спадкових листів (грамот) і привілеїв. Складений 23 січня 1583 р. і включений для перевірки справи тимчасовим писарем Вікторином Ковальським. В основі списку лежить представлена Й. Яскманицьким копія, яка „точно така" як оригінал документа князя Лева. Давньоукр. мова у траслітерації латинськими літерами. Оригіналу акта, а отже, першого запису документа не виявлено. Наші відомості спираються на дані акта, що облятований у Перемишльських земських книгах 1606 р. (див. **ПЗС**).

2. (ПЗС). Список Перемишльського земського суду. Створений 1606 р. на підставі королівського комісарського акта, який датований 23 січня 1583 р. (**ККА**). Внесення акта разом із списком листа князя Лева у формі обляти відбулося на прохання Й. Яскманицького (ЦДІАЛ, ф. 14, оп. 1, кн. 155, с. 390—404; грамота кн. Лева, с. 395). Давньоукр. мова у латинській транслітерації. Канцелярське письмо кінця XVI — початку XVII ст. Правопис більш наближений до письма XVI ст.: графема **і** передається через **і**, **ÿ** і відповідає українському **и** („bÿ", „zesz mÿ", „mathÿ") та **й** („oznaÿmuiu"). Одне слово, написаний початковий займенниковий зворот: „Aszia" замість „A sz[e] ia" („**А се а**"). Текст листа засвідчує мовні (діалектні) риси пізнього середньовіччя: „zesz mÿ" („що ми" або „што ми"), „czieszÿ" (< **ч'еси** < **ч'ес** < **час**). Не регламентоване написання великої літери, навіть після крапки (див. Іл. *41*).

Документ публікувався двічі (Prochaska. Dokument graniczny.., s. 54; Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 45, N 900).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Текст документа давньоукраїнською мовою у латинській транслітерації

У цьому виданні текст документа опубліковано за списком 1606 р. (**ПЗС**). Різночитання списку **ККА** не враховано через невиявлення його оригіналу.

A sz[e] ia Lew kniasz · oznaỷmuiu · zesz mỷ dali selo Bolanowicze Petrowi Surmi sluze naszemu na wecznỷ czieszỷ y z liszom Radochonem ·

A kto bỷ szie temu protỷwil sud z nim przed Bohom mathỷ budu ·

№ 23

Грамота галицького князя Лева з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 31, згідно з якою князь надає слузі Кунатові Біличу у вічне користування села Ритеровичі та Рогізно у Перемишльській волості з усіма належними до них земельними угіддями і лісом Радохонем, повинностями та правом „головинитства“

Досліджуваний документ належить до дарчих грамот, писаних від імені князя Лева.

Оригінал документа нині не відомий. Його текст зберігся у перекладних списках латинською мовою, найраніший з яких відомий у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. Перше підтвердження документа князя Лева, правда, без наведення тексту відбулося королем Владиславом II 9 травня 1389 р. у с. Могилі. У протоколі підтвердного документа мовиться, що рідні брати Грицько і Івашко — дідичі зі с. Ритерович — „пред'явили нашому маєстату [Владиславові II] дарчий лист на села Ритеровичі й Рогізно, наданий їх предкам та законним спадкоємцям останнім нашим найяснійшим попередником, славним володарем і князем Левом“ („haeredes de Ryterowicze, fideles nostri dilecti, nostrae obtulerunt celsitudini litteram privilegialem eorum praedecessoribus, eisque, ac eorum successoribus legitimis a inclito principe duce Leone, nostro praedecessore carissimo“). У цьому ж протоколі зазначено, що перед підтвердженням лист було оглянуто і вивчено. Отже, у князівському дарчому листі нічого не знайшли „що здавалося б нам недостовірним чи шкідливим“ (IV, № 15). *Вступний протокол* наступного підтвердного документа короля Казимира IV, писаного 3 серпня 1470 р. у Львові, дає можливість реконструювати ряд конкретних характеристик іншого протографа князівської грамоти

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

(не виключено, що він є варіантом тієї князівської грамоти, яка покладена в основу тексту документа 1389 р.). У ньому зазначено: „При цьому ми оглянули лист чи привілей під титулом і печаткою покійного князя Лева з дарчою на ці самі маєтки Ритеровичі та Рогізно, перекладений з руської на латинську мову“ („et grauamen sup(er) quae bona lit[t]eram siue priuilegium sub titulo et sigillo olim ducis Leonis de Ruthenico idiomate in latinum translata donationis ipsarum villarum Ryterowicze et Rogozno“) (IV, № 30). З останнього запису випливає, що королівська канцелярія у 1470 р. мала справу з „достовірним“ (за її оцінкою) князівським документом; він був писаний від імені князя Лева (не відомо чи Лева Даниловича) давньоукраїнською мовою і засвідчувався печаткою. Треба припускати (трактуємо це як здогад), який текст князівського документа, котрий увійшов у підтвердження 1470 р., мав би розміщатися на пергаментному аркуші.

Сьогодні знаємо близько десяти давніх та з XIX—XX ст. списків грамоти. Проте всі вони взоруються (безпосередньо чи через пізніші копії) на списку 1470 р. (IV, № 30). У контекст документа 1389 р., як відзначалось, князівський документ не включено. Крім списків королівської канцелярії (**Пшеремб.**), відомий запис документа з Коронної метрики (**КМ**), Ревізії документів Руського воєводства (**РДРВ**), Литовської метрики (**ЛМ**), двічі документ облятувався у Перемишльському ґродському суді (**ПҐС-1, ПҐС-2**), згодом власними списками напевно користувалися публікатори тексту грамоти А. Петрушевич, О. Востоков, І. Линниченко та інші (див. далі).

Формуляр документа не містить усіх сподіваних клаузул. Аналіз його структури засвідчує лише дві її основні частини — *вступний протокол* і *власне зміст*. Вони за кількістю клаузул ідентичні з формулярами інших документів (див. I, № 2—3). Це стосується здебільшого стилістичних особливостей тексту. Документ розпочинається типовою для дипломатики князівської канцлярії Лева клаузулою *інтитуляції*: „Се я князь Лев“ („Ecce ego dux Leo“), далі у ньому послідовно виступають клаузули *інскрипції*, *диспозиції* та *санкції* з формулою *маледикції*. Клаузула, яка вказувала б на засоби засвідчення документа (*короборацію*) і була включена у закінчення клаузули *датації* — не відома, хоч про засвідчення її печаткою маємо відомості зі *вступного протоколу* підтвердної королівської грамоти Казимира IV з 1470 р. (IV, № 30).

Місце складання документа і його дата не відомі з тексту і їх точно не вдається визначити через брак даних. Ми не знаємо навіть, про якого князя Лева, як експонента, йдеться у грамоті — Лева, сина Данила, чи Лева, сина Юрія. Ім'я експонента подане без будь-яких уточнень. Підставою для приблизної реконструкції дати, треба гадати, може служити аналогічна до інших грамот як автентичних (I, № 2—3), так і тих, які відносимо до неавтентичних (III, № 21, 23—26 та ін.), саме перед 16 березня 1301 р. або 31 травня 1323 р. Ця дата, звичайно, приблизна і основується на даті смерті допустимих експонентів Лева I Даниловича чи Лева II Юрійовича.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

С. Курась, спираючись на формулювання клаузули *інтитуляції* „dux Leo“, припускає, що експонентом його міг бути не лише Лев I, а його внук Лев II, у зв'язку з чим пропонує дату „перед 31 травня 1323 р.“ (дата смерті Лева Юрійовича) (див. Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 43). Ця дата у світлі інших можливих датувань з аналогічною *інтитуляцією* та іншими ознаками документів XIII — початку XIV ст. також не витримує критики (див. також: I, № 2—3). Не піддається встановленню нижня межа часу появи документа.

Про грамоту чи не вперше повідомляє А. Петрушевич, однак її не аналізує, а лише вказує „на сліди документа Лева“ (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 86).

Перші дослідження документа почалися у другій половині XIX ст. Їх започаткував I. Шараневич, відносячи документ до пізніших „підробок“ (Шараневич, с. 84). У 1892 р. чи не вперше, поряд із іншими грамотами князя Лева чи Лева Даниловича, розглядає його зміст I. Линниченко у праці „Юридичні форми шляхетського землеволодіння в Галицькій Русі“ і відносить грамоту до автентичних (Линниченко. Юридические формы.., с. 312). Згодом він же публікує текст документа на основі матеріалів Ревізії документів Руського воєводства 1564—1565 рр. (не весь текст і неточно), правда, без жодного коментаря (Линниченко, с. 53—54). Двічі подана інформація про грамоту та її публікація викликали зацікавлення дослідників насамперед тим, що вчений прилучав до джерел княжої доби невідомий досі документ. Незабаром, проаналізувавши текст документа, М. Грушевський відкидає оцінки I. Линниченка. Він відніс документ до фабрикатів XIV ст. Свої висновки дослідник вибудовував на зіставленні різних реалій змісту та характеристиці мови (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 3—7). Дещо пізніше навколо досліджуваної грамоти та інших документів, писаних від імені князя Лева (чи Лева Даниловича), як відомо, між I. Линниченком і М. Грушевським зав'язується тривала дискусія (Линниченко. Замечания.., с. 88—109; Грушевский. Еще о грамотах.., с. 269—271 та ін.), яка й досі триває серед істориків і мовознавців. Обидва дослідники, хоч і подавали свої докази, принаймні для більшості документів, серед яких і досліджувана грамота, не розв'язали проблеми.

Ця дискусія переноситься у XX ст. (Б. Барвінський, I. Крип'якевич). Після війни згадує грамоту (в контексті дослідження інших документів) А. Генсьорський, спростовуючи на основі нових джерел і власних дослідницьких спостережень деякі міркування М. Грушевського, хоч однозначно (це стосується й інших писемних пам'яток цього ж експонента) не відносить документ до автентичних (Генсьорський. З коментарів.., с. 182—183). До речі, йому належить реконструкція тексту документа давньоукраїнською мовою (Там само, с. 176—177). Пізніше згадує про грамоту як фальсифікат С. Пашин (Пашин. К затянувшейся дискуссии.., с. 13 (маш.); його ж. Червонорусские акты.., с. 92—96 та ін.).

Спостереження дослідників XIX—XX ст. над грамотою і спеціальний її аналіз, на жаль, не дали можливості остаточно визначитись щодо автен-

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тичності досліджуваної пам'ятки. В розпорядженні науки немає однозначних доказів як щодо достовірності, так і щодо недостовірності документа. Річ у тому, що на сучасному етапі немає вичерпних, прямих і супровідних джерел для з'ясування проблеми. Причина полягає також у тому, що в розпорядженні науки немає протографа-оригіналу документа — про нього знаємо лише зі списку 1470 р., а також те, що він зберігся у пізніших списках тільки у перекладному, латиномовному варіанті.

До відомостей, які засвідчують автентичність документа, можна віднести:

— зауваження щодо загального (основного) змісту документа. Прямі реалії фабули документа не викликають застережень, у зв'язку з чим є підстави погодитися з висновками королівської канцелярії, що в поданому на підтвердження 1389 р. документі урядовці „не знайшли і не могли знайти у його змісті нічого такого, що здалося б нам недостовірним чи шкідливим" („iuste perlectam fecimus examinare diligenter, nihil tamen in ea inuenimus, neque invenire potuimus, quod nobis videretur derogare") (IV, № 15). Нині висловлювання деяких дослідників про грамоту, на жаль, не конкретні (див. згадані праці С. Пашина) і подаються у світлі шаблонних оцінок грамот Лева Даниловича, датованих ще XIX — початком XX ст. (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 4, 6—7; його ж. Еще о грамотах.., с. 271, 275). Це стосується і коментаря до копій цих же грамот (Пашин. Генеалогический комментарий.., с. 129—132);

— структуру документа, яка близька, а подекуди ідентична до документів (формулювання окремих клаузул), що стоять у ряді автентичних (I, № 2—3). Клаузула *інтитуляції* репрезентована традиційним зворотом „Ecce ego dux Leo";

— багато застережень у минулому висунуто і щодо реновації мови грамоти з латинської на давньоукраїнську, а також загального обсягу тексту, який невеликий, а отже, типовий для XIII — початку XIV ст. Виходячи із цих засновків, у ряді випадків є безпідставні закиди „про непослідовність тексту грамоти" (мається на увазі зовнішнє оформлення) порівняно з формуванням тексту інших актів і документів князівських канцелярій. У цьому, очевидно, не завжди доказовим є бачення за латинським текстом „втрати достовірності форми документа". Ставилося також питання про те, що латинський переклад документа „не дає поняття про оригінальну стилізацію", у зв'язку з чим сумнівам піддавався мовний аспект документа. Але тут виникає питання, чи всі документи писались на той час тільки давньоукраїнською мовою. Безперечно, стиль і стилістичні особливості тексту оригіналу лише частково зберігає переклад, однак, вони не становлять підстав для сумнівів в автентичності протографа досліджуваного списку, і ці явища належать до понять різних планів, що супроводжуються аж ніяк нетотожними оцінками. Викликав застереження „переклад" слова „militi" („який руський термін XIII ст. міг би скриватися під тим „militi"). Тим часом А. Генсьорський, покликаючись на Галицько-Волинський літопис, реконструює слово „militi" зі слова „оружник". Мало місце застереження до тлумачної частини конструкції „pascuis alias zirem",

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

однак, як відомо, слово „жиръ“ у значенні пасовище відоме ще до XIII ст., а сам принцип пояснення, на наш погляд, є нічим іншим, як результатом непевності перекладача у знайденому відповіднику. У XV ст., коли, очевидно, вперше здійснювався переклад документа, це явище було поширеним у писарсько-діловодній практиці. Щодо вживання перекладних слів, як і стилю мови документа в контексті закидів, А. Генсьорський констатував: „У латинському перекладі грамоти, в якому вона дійшла до нас, немає нічого несумісного з мовними особливостями XIII ст.“ (Генсьорський. З коментарів.., с. 181). Треба погодитися, що перекладний текст, отже, не завжди може викликати застереження стосовно достовірності пам'ятки.

З погляду змісту грамоти висувалося спільне, як і до інших документів, зауваження щодо можливості функціонування у XIII ст. на Галицькій Русі вотчинного (домініального) суду (пор. III, № 21, 24), що, як відомо, не знаходить повсюдного засвідчення і доказів у тогочасних пам'ятках. Маємо про його існування лише поодинокі факти (Линниченко. Грамоты.., с. 100), тим більше, що вотчинний суд як інститут мусив бути все ж таки на той час не дуже поширеним (I, № 2), бо процес феодалізації Галицької Русі, як відомо, не завершився у XIII ст. Недооцінювання функціонування вотчинного (домініального) суду ґрунтувалось, як відомо, на невизнанні деякими істориками великої феодальної власності на Русі в XIII ст. (Інкін, с. 56).

Водночас із даними, які можуть підтверджувати достовірність документа, виявлено чимало ознак, котрі викликають недовір'я щодо його автентичності.

При аналізі змісту, а також форми викладу тексту документа, виникає, як відзначалося (див. вступ до документа III, № 22), питання: чому князь Лев надавав Кунатові Біличу села Ритеровичі та Рогізно, а також ліс Радохонь, коли цей же ліс у цей же час був об'єктом надання (дарування) того ж князя іншим контраґентам-зем'янам (III, № 22, 24). Крім того, якийсь майновий стосунок до територій того ж лісу Радохонь мав також Куденій Бибельський зі села Чешки (III, № 25). При тому ні в одній зі згаданих грамот не вказано, що йдеться про належність до того чи іншого зем'янина тільки частини лісу чи певної його ділянки, а переважно називається цілість угіддя, площа усього лісу. Відомо також, що вказана територія лісу не лише належала зем'янам, але й князеві, на якій розташовувалося „князівське село Радохонці“ („ducalem villam Radochoncze“) (Там само).

Враховуючи це, виникає логічне запитання, чому така велика увага до цього об'єкта була у зем'ян і репрезентантів князівських властей (підстарости Гриця Кошелова) (Там само) і чому він викликав появу аж чотирьох документів від імені одного князя. Правдоподібно, територія лісу Радохонь була незвичним об'єктом, навколо якого точилася взаємна суперечка (принаймні пізніше) серед власників сіл, сусідів. Розмежування земель, пов'язаних із лісом Радохонь та іншими землями, відоме з XIV ст. (1392) (MRPS, pars IV, vol. III, p. 365. Suppl. N 360). Втім, котрийсь із

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

названих чотирьох документів (III, № 22—25) мусив все ж таки створюватися першим і міг тяжіти до якогось князівського протографа, решта — наслідування першого. У цьому контексті слід звернути увагу на заклопотаність у справах того ж лісу Радохонь „шляхетного пана Кузьми Сурмича — вітчима Боляновського“, ще у середині XIV ст. (1352). Відомо, що землі села Боляновичів межували з Ритеровичами та Рогізном (див. Prochaska. Dokument graniczny.., s. 54).

Крім загального зауваження, викликають певні застереження факти, які випливають із аналізу тексту документа та його списків:

1. Немає жодного сумніву, що стосовно досліджуваної грамоти маємо справу з дарчим документом, який прямо вказує на надання зем'янам сіл і земельних маєтностей, однак, його структура (це характерне й для інших фальсифікатів) відхиляється від допустимої для свого часу структури дарчих документів. Він нагадує лише форму акта, немає третьої, власне, однієї з основних частин тексту — відомостей про свідків, характеру засвідчення документа, врешті, немає формули *датації*, які репрезентують документ. Якщо навіть припускати, що від початку існував документ у такому вигляді, у якому він зберігся до сьогодні, то, правдоподібно, маємо справу лише з його пізнішим і модифікованим записом, внесеним у якесь опосередковане джерело, а потім переписаним з нього у підтвердний королівський документ, а звідти взято ідею і використано матеріал для сюжету підтвердної грамоти 1470 р.

2. Перелік згаданих у підтвердній грамоті 1389 р. (IV, № 15) земельних угідь набагато ширший і різноманітніший, ніж у грамоті 1470 р. Було б усе зрозуміло, якби документ 1389 р. включав у свій контекст князівський документ (навіть інший), звідки могли бути взяті ці дані. Проте тексту князівського документа у грамоті 1389 р. немає (див. далі). Це, з одного боку, суперечить клаузулі *диспозиції* документа 1470 р. (додано ряд нових фактів і деталей фактів), а з другого — непереконливим є стиль і характер викладу змісту королівського документа 1389 р. Традиційно у підтвердних документах лише констатується усе подане у князівській грамоті, а не переповідається її фабула. Постає запитання: звідки взята ця інформація для королівського документа?

Апріорно, однак, можна припускати, що все ж князівська дарча на села Ритеровичі та Рогізно могла існувати у двох варіантах — першому, який був використаний королівською канцелярією 1389 р., але його втрачено (це, однак, малоймовірно, бо у пізніших списках з XIV—XV чи наступних століть документа Владислава II він також не відомий) (пор.: Krótkie zebranie transakcyy albo dyspozyciy ich m(oś)ciów panów Ryterowskich // ЛНБ НАН України, від. рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 426) і у другому, „поновленому“ варіанті, що міг виготовлятись на основі першого (підставою, як мовилось, міг служити якийсь запис — такі приклади непоодинокі (див. III, № 19 та ін.). Сьогодні вона лише частково, в основній частині, перегукується з текстом грамоти короля Казимира IV 1470 р. (IV, № 30). Не відомо, звідки в останній грамоті взята деталізація у змісті

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

клаузули *диспозиції*. До речі, під час Ревізії документів Руського воєводства 15 лютого 1565 р. тодішні власники сіл Ритерович і Рогізна показували „старі“ листи (очевидно, два) від княжича Лева, що їх підтвердили королі Владислав і Казимир на села Ритеровичі, Рогізно та ліс Радохонь (III, № 23). Які це були листи і яким був зміст їх текстів, принаймні першого з них, не відомо. Можливо, що за той перший трактовано грамоту 1389 р., і він умовно названий князівським.

3. Непереконливим для пізнання автентичності князівського документа є той факт, що у *вступному протоколі* грамоти 1470 р. не згадана грамота 1389 р., хоч обидві стосуються одного об'єкта і споріднених спадкоємців (виходить, що у 70-х рр. XV ст. власники і автори підтвердних документів не знали про існування документа з 80-х років XIV ст.). Адже відомо, що за документами, які виходили з королівської канцелярії, уважно стежили (вівся окремий реєстр видаваних документів) і традиційно у документах, які видавалися канцелярією пізніше, як правило, покликались на раніші документи.

4. У тексті грамоти, писаної від імені князя Лева, немає клаузули *короборації* — вказівки про засвідчення документа печаткою, хоч королівський документ 1470 р. вказує, що поданий на розгляд перед підтвердженням князівський документ був скріплений печаткою („sub titulo et sigillo olim ducis Leonis“) (IV, № 30). У цій ситуації некоректно трактувати це лише як недогляд канцеляристів і писарів. У цьому вбачаємо препарування князівського документа у кілька прийомів і на різних рівнях, принаймні для ревізорів в одному варіанті, а для місцевих властей (у складі документа 1470 р.) — у другому.

5. Не знаходить арґументованого наповнення і генеалогічна біограма першого одержувача грамоти від князя Лева Куната Білича з пізнішими „спадковими дідичами“. Йдеться насамперед про особи, які у другій половині XIV—XVII ст. володіли селами Ритеровичі та Рогізно і трактували себе спадкоємними власниками. Це питання сьогодні, зрештою, відкрите, його розв'язання можливе з появою нових джерел. У документі 1389 р. вони виступають лише як Грицько та Івашко (IV, № 15), 1470 р. — як Ванько і Федько Дробиші (IV, № 30), у підтвердній грамоті короля Сиґізмунда II від 31 березня 1554 р. — як Грицько, Петро, Матвій, Гель та Іван Ритаровські; Іваško, Варфоломій, Микола і Рафаїл Ритаровські, а також Павло, Мартин, Федір і Андрій Рогозинські (див. **Пшеремб.**), у 1565 р. — як Рогожинські та Ритеровські (IV, № 58) та ін. Хто володів і успадкував маєтності названих сіл у XIII — першій половині XIV ст.,— не відомо.

Перераховані дані та подальший порівняльний розгляд тексту князівської грамоти з урахуванням характеру потреб її функціонування дають можливість припускати, що маємо справу з пізнішою підробкою князівського документа. Текст, писаний від імені князя Лева, не є твором XIII або початку XIV ст., а тільки XVI ст. Він створений за зразками тих князів-

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

ських документів, які поширювались на той час і часто брались до уваги адміністративно-судовими чинниками, засвідчує однакову для багатьох із них форму і мову. На це вказує низка фактів. Виникає, однак, запитання, як у тій ситуації трактувати королівський документ з датою 1470 р., адже все ж таки йдеться про XV ст., у якому князівська грамота виступає як його складова частина. На жаль, цей документ — також творчість XVI ст. і прямий фабрикат того ж століття (до речі, нереєстрований у Коронній метриці і про нього під цим роком немає будь-яких відомостей). Грамота від імені Казимира IV створена фальсифікатором для прикриття іменем короля і його канцелярією князівського документа і надання йому додаткового довір'я, а також правової легалізації справи перед властями, заради якої його створено. Безпосередньою причиною появи такого препарованого королівського документа з датою 1470 р. і окремого тексту, писаного від імені князя Лева, була тривала, викликана суперечками між „спадковими дідичами" сіл Ритеровичі та Рогізно, а також сусідніми зем'янами, „спадковими дідичами"-власниками сіл Боляновичів, Біличів, Радохонців, Крукеничів, Ґдешичів та іншими, боротьба за право власності на ліс Радохонь та прилеглі до нього земельні угіддя (ЛНБ НАН України, від рук., ф. 5 (Оссолінські), спр. 426). Ця суперечка, як відзначалось, зафіксована у документах, у тому числі королівських, від 90-х років XIV ст. (MRPS, pars IV, vol. III, p. 369. Suppl. N 360).

Але, як виявилось, створення цього документа було недостатнім для позитивного вирішення справи тогочасного власника сіл Ритеровичі та Рогізно. Грамота 1470 р. із текстом документа, писаного від імені князя Лева, правдоподібно, не була врахована при розгляді справи. Текст документа Лева також не брався до уваги (згодом він не був апробований Ревізією документів Руського воєводства 1565 р.). Отже, справа надалі залишалася відкритою. Тоді втягнутий у суперечку власник сіл Ритеровичів і Рогізна задумує нову фальсифікацію — виготовлення таким самим способом, як текст грамоти 1470 р., іншого підтвердного документа, тим разом з датою 1389 р. і від імені короля Владислава II, але вже без уміщення тексту князівського документа [!], хоч із дуже широкою, порівняно з даними 1470 р., інформацією про різні земельні угіддя. Про це фальсифікатору XVI ст. чи не найбільше йшлося (IV, № 15). Документ, крім усього, за часом випереджав дату початку суперечок, що фіксувалася документами з 90-х років XIV ст. Дата документа 1389 р. мала служити додатковим козирем на користь власника грамоти під час розгляду справи. Щодо невміщення у підтвердній грамоті короля Владислава II тексту князівського документа, то це для королівської канцелярії того часу було неприйнятним випадком. Фальсифікатори не до кінця продумали цей факт, бо у королівській грамоті підтверджувався текст князівського документа без наведення тексту самого документа. Невключення князівського документа могло мати і окремий підтекст — давньоукраїнські тексти найперше підлягали обстеженню, вони часто викликали сумніви та підозри, що, зрозуміло, не було бажаним для тих, хто фабрикував

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

тексти. Документ 1389 р. (як раніше зазначений документ 1470 р.) під своєю датою не зафіксований у книгах Коронної метрики.

Досліджувана грамота спирається на текст, реконструйований з грамоти 1470 р., збереглася в одному дипломатичному виді і семи рукописних списках тексту:

1. (АЖ). Список підканцлера королівської канцелярії Альберта з Жихліна. Створений у Львові 3 серпня 1470 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV. Підтвердження відбулося на прохання Ванька і Федька Дробишів. Лат. мова. Місце зберігання підтвердного документа з досліджуваним списком сьогодні не відоме.

2. (Пшеремб.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Пшерембського. Створений у Любліні 31 березня 1554 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (див. **АЖ**), який підтверджує король Сиґізмунд II. Останнє підтвердження відбулося на прохання Гриць-ка, Петра, Матвія, Геля та Івана Ритаровських; Іваська Ритаровського, Варфоломія, Миколи та Рафаїла Ритаровських, а також Павла, Мартина, Федора та Андрія Рогозинських. Лат. мова. Нині місце зберігання списку у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II не відоме.

3. (КМ). Список Коронної метрики. Створений після березня 1554 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV від 3 серпня 1470 р. (**АЖ**), який підтверджує король Сиґізмунд II 31 березня 1554 р. (**Пшеремб.**). Лат. мова. Основується на тексті списку **Пшеремб.** (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 86, k. 110).

4. (РДРВ). Список королівської Ревізії документів Руського воєводства. Створений 1565 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (див. **АЖ**). Лат. мова. Нині місце зберігання рукопису не встановлено.

5. (ЛМ). Список Литовської метрики. Створений 1565 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (**АЖ**) і записаний у Коронну метрику в контексті протоколу королівської Ревізії документів Руського воєводства (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Litewska, IV B, ks. IX, k. 112—113). Лат. мова. Канцелярське письмо XVI ст. Для тексту характерні численні скорочення, не регламентоване написання великих літер та наявність помилкових відчитань слів у рукопису.

6. (ПҐС-1). Список № 1 Перемишльського ґродського суду. Створений після 23 січня 1616 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (**АЖ**), вписаного у формі обляти в актову книгу ґроду. Внесення документа у книги відбулося на прохання Данила Горського і Софії та Альберта Хращевських (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 332, арк. 160—161; док. кн. Лева Даниловича, арк. 161). Лат. мова. Список оснований на ориґіналі документа з 1470 р. Чітке дрібне канцелярське письмо. Правопис XVII ст. Список засвідчує інше, порівняно зі списком **ЛМ**, прочитання багатьох

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

слів. Запис документа у книгу супроводжується окремим заголовком: „Oblata priuilegii ducis Leonis“ (Іл. *42*).

7. (ПҐС-2). Список № 2 Перемишльського ґродського суду. Створений після 23 січня 1616 р. у складі підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. (**АЖ**), який підтверджує король Сиґізмунд II у 1554 р. (**Пшеремб.**), і вписаний у формі обляти в актову книгу ґроду. Внесення документа у книги Перемишльського суду відбулося на прохання Данила Горського і Софії та Альберта Хращевських (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 332, арк. 165—167; док. кн. Лева Даниловича, с. 166). Лат. мова. Текст документа оснований на списку **Пшеремб.** Чітке канцелярське письмо з майже усіма розкритими скороченнями.

Поданий перелік, очевидно, не вичерпує усіх списків документа. Якийсь список мав виготовлятися й під час другого його підтвердження у 1470 р. (III, № 28). Окремою копією міг користуватися А. Петрушевич, згадуючи документ у своїх дослідженнях (Петрушевич. О галицких епископах.., с. 86). Знав про існування грамоти О. Востоков (Востоков, с. 116). Правдоподібно, користувався власним списком І. Линниченко, який був створений близько 1894 р. Лат. мова. Основується на списку **ЛМ**, правопис майже повністю зберігає текст основи. Він уперше окремо виділений з контексту підтвердного документа. Згодом цей список покладений в основу публікації (Линниченко, с. 53—54). Існував, мабуть, список М. Грушевського, що був опублікований у „Записках Наукового товариства ім. Шевченка“. Створений близько 1902 р. Лат. мова. Основується на списку **ЛМ**. Його текст, як і текст списку І. Линниченка, окремо виділений із контексту підтвердного документа (Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 4). Нині також відомі списки А. Генсьорського, який містить окремі неправильно відчитані слова (ДАЛО, ф. 2921, оп. 1, спр. 4), та С. Курася (створений близько 1969 р.). В його основу покладено список **ЛМ**. Текст князівської грамоти окремо виділено з підтвердного документа короля Казимира IV з 1470 р. Лат. мова. Він став основою для публікації (Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 46, N 902).

Опубл.: Линниченко, с. 53—54; Грушевський. Чи маємо ... грамоти.., с. 4; Генсьорський. З коментарів.., с. 176—177; Zb. dok. Małopol., cz. 4, s. 46, N 902.

Текст грамоти латинською мовою

Публікується за списком **ПҐС-1**. Вибір з-поміж усіх, у тому числі хронологічно раніших, названого списку диктується достовірнішим прочитанням ориґіналу тексту писарями Перемишльського ґродського суду і його записом.

Ecce ego dux Leo dedi seruitori meo Kunath Bilicz duas villas in districtu Praemisliensi videlicet Rÿterowicze et Rogozno

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

cum omni iure, cum capitalib(us) poenis, et mericis, et cum omnibus pratis, cum siluia Radochon, pascuis al(ia)s zÿrem.

Et dedi eid(em) perpetuo, et nullus se in hoc intromittat.

Et qui se in verbum meum intromiserit, iudicium mihi fiet[1] coram Deo.

Переклад

Се я, князь Лев, дав своєму слузі Кунату Біличеві два села у Перемишльській волості, а саме Ритеровичі та Рогізно, з усіма на них правами і з головинитством, і з винами, і з усіма лугами, і з лісом Радохонем, і з пасовищами, радше жиром.

І дав йому навіки, [тому] не потрібно нікому втручатися.

І хто вступить на моє слово, буде мати зі мною суд перед Богом.

№ 24

Грамота галицького князя Лева з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 31, згідно з якою князь дарує слузі Уляну Свистилові села Ґдешичі та Біличі у Перемишльській волості з усіма правами на землі, повинностями та головинитством

Документ належить до дарчих актів. За певні заслуги князь закріплює за слугою Уляном Свистилом села, землі з феодальною рентою та право вотчинного суду.

Оригінал документа не відомий. Про нього дізнаємося зі списку, що увійшов у підтвердну грамоту польського короля Олександра, видану 4 березня 1506 р. в Любліні. У грамоті наведено її текст, а у *вступному протоколі* зазначено, що королю на підтвердження подано „два листи, складені під титулом покійного князя Лева, колишнього пана і володаря Русі, скріплені його вислою печаткою і написані руським письмом, один із яких містить дарчий запис на два села, а саме: Ґдешичі та Біличі, а другий — обвід меж і границь цих же сіл“ („l(itte)ras binas r(escri p)tas sub titulo olim ducis Leonis tunc dom(in)i et heredis Russi[a]e et eiusdem sigillo subappenso munitas, Ruthenicis caracteribus sc(ri)ptas, quaru(m) una dona-c(i)o(ne)m duaru(m) villaru(m) vi(deli)cet Gdeschicze et Bilice, altera designa-ciones limitum et granicieru(m) earu(n)dem villarum continebat, exibuit per nos eas confirmari petens“) (IV, № 34). І це все, що ми сьогодні знаємо про протограф досліджуваного документа (другий документ, що подавався на

[1] У тексті „feit“ або „fert“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

підтвердження, див. III, № 25). Оскільки вказано, що печатка кріпилася до документа, то він, правдоподібно, писався на пергаментному аркуші і засвідчував усі основні ознаки пергаментних документів.

Під час підтвердження князівський документ зі давньоукраїнським текстом перекладено латинською мовою. І переклад „з руського письма і мови на латинську“ було здійснено за традицією канцелярії чи спеціальним розпорядженням короля.

Документ відомий лише з трьох списків: 1506 р. (**Ласк.**) та двох 1564 р. (**РДРВ**, **КМ**). Текст найранішого списку 1506 р. нині втрачено. У Перемишльських ґродських книгах документ не облятувався і не вписувався під час рочків, принаймні нині його тексту на сторінках книг не виявлено. Це, однак, не означає, що копії документа XVI чи пізніших століть не можуть міститись в інших фондах державних або приватних архівів. Про них, на жаль, сьогодні не знаємо.

У тому списку, який зберігся (**КМ**), будова репрезентована лише двома основними частинами: *вступним протоколом* і *власне змістом*. Перша частина містить клаузули *інтитуляції* та *інскрипції*. Решта можливих клаузул, зокрема *інвокації* чи *привітальної формули*, а також формули, що вказує на побажання увічнення справи, немає.

У другій частині формуляра — *власне змісті* — немає *аренги*, *промульгації*, *наратії*. Її зміст безпосередньо починається з клаузули *диспозиції*, котра виражена переліком дарованих об'єктів власності та нерідко пов'язаними з ними правами і повинностями. Закінчує другу частину формуляра грамоти клаузула *санкції* з додатком стереотипної для цих документів *маледикції* (див. III, № 10, 17, 21—22 та ін.). Незважаючи на згадку в протокольній частині королівського трансумпту про скріплення грамоти князя Лева печаткою (IV, № 34), у тексті самого документа не йдеться про засвідчення тексту (немає формулювання клаузули *коробораціі*), як і в документі III, № 25.

Третьої частини формуляра немає. Брак *есхатоколу* залишається нез'ясованим. Відкрите питання про місце складання документа та його дату. Можна припускати, що у цій частині мала б згадуватися і повинна була бути уміщена клаузула *свідки*, яка була під час трансакції і складання документа. Так принаймні засвідчує давньоруська традиція. Розміщення клаузул у формулярі документа майже ідентичне (не враховуючи деякої деталізації опису об'єктів у клаузулі *диспозиції*) з документами, що писалися від імені князя Лева для сіл Боляновичів (III, № 22), Ритеровичів та Рогізного (III, № 23). У всіх цих грамотах невід'ємною частиною дарування є територія лісу Радохонь.

Через брак *закінчення* не піддаються встановленню місце написання документа і його дата. Нині їх достеменно з'ясувати на підставі відомих джерел неможливо. Немає жодних відомостей і про місце перебування на цей час експонента. У зв'язку з цим щодо дати можна лише приблизно реконструювати її верхню межу, основану на даті смерті „князя Лева“. Проте і ця інформація неоднозначна, бо виникає запитання, якого „князя Лева“ — Лева I Даниловича чи Лева II Юрійовича? Який з них надавав

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

своєму слузі дарчу грамоту (різниця між смертю діда Лева I і внука Лева II, галицьких князів, становить приблизно 22 роки). А вони обидва могли успішно виступати експонентами грамоти. Ми схильні відносити появу документа, незважаючи на всю відносність питання, до часу „не пізніше 16 березня 1301 року“ або „не пізніше 31 травня 1323 р.“ (див. III, № 23).

Документ виявлено вперше, у науковому обігу не був. Немає про нього ніяких додаткових згадок в архівних чи бібліотечних фондах, а також в інвентарях документів.

Основуючись на аналізі змісту документа, а також на супровідних матеріалах, досліджувану грамоту не можна відносити до автентичних. На це вказує більшість тих ознак (відповідно, й закидів), які стосуються дарчих грамот, писаних від імені князя Лева, для сіл Боляновичів, Ритеровичів, Рогізного та інших (III, № 22—23, 25).

Документ створювався не в XIII — першій половині XIV, а в XVI ст., хоч можна припускати, що у своїй основі не на порожньому місці. Його текст міг бути відгуком на реальний князівський текст, про який пам'ятали, або існував якийсь його запис у XVI ст. Викликає застереження будова, виняткова шаблонність формуляра порівняно з іншими подібними документами (див. III, № 22—23), що може вказувати на спільне авторство багатьох підробок документів. Однак цьому може суперечити такий факт, як реальна суперечка сторін, у якій кожна була зацікавлена у власних правах на землі, а також на право використання території лісу Радохонь та у власних документах. Немає сумніву, що основною підставою для створення фальсифікату служили вимоги властей від зем'ян обґрунтувати права власності на села і території, якими вони володіли, і пов'язана з цим Ревізія документального підтвердження цих прав. Не завжди „спадкові дідичі“ мали документи.

На нетиповість для давньоруської епохи досліджуваного документа можуть вказувати дані, які безпосередньо випливають з контексту документа:

1. Невідповідність формулювання клаузули *інтитуляції*. Порівняльний аналіз документів галицько-волинських канцелярій свідчить, що автентичні грамоти князя Лева не включали у клаузулу особового займенника у множинній формі ми (nos), а завжди я (ego).

2. Використання латинської мови як мови перекладу документа. Чи не таїться у цьому, як відзначалось неодноразово, з одного боку, надання документові ваги перед місцевими властями, а з другого — приховування подробиць змісту і можливостей достеменного аналізу тексту?

Більшість інших закидів, які можна відносити до досліджуваної грамоти, подібні до тих, що адресувались документам III, № 21—23, 25 та ін.

Досліджувана грамота відома в одному дипломатичному виді та трьох списках.

1. (Ласк.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Ласки. Створений у Любліні на генеральному сеймі 4 березня 1506 р. у складі

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

підтвердного документа короля Олександра. Підтвердження документа відбулося на прохання кам'янецького писаря Северина Гербурта, його брата Івана та Балтазара Білицького. Лат. мова. Місце зберігання королівського підтвердного документа з перекладним списком грамоти князя Лева сьогодні не відоме.

2. (РДРВ). Список Ревізії документів Руського воєводства. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Олександра з 1506 р. (див. **Ласк.**) Лат. мова. Нині місце зберігання рукопису не встановлено.

3 (КМ). Список Коронної метрики. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Олександра від 4 березня 1506 р. (див. **Ласк.**) і вписаний у Коронну метрику серед матеріалів Ревізії Руського воєводства (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369—370). Лат. мова. Канцелярське письмо середини XVI ст.

Перелічені списки грамоти, мабуть, далеко не всі. Окремі їх копії (можливо, й давньоукраїнською мовою) нині ще не віднайдені в архівних і бібліотечних сховищах.

Текст документа не публікувався.

Регест: MRPS, pars III, p. 177, N 2727.

Текст документа латинською мовою

В основу публікації покладено список **КМ.**

Ecce nos dux Leo dedimus duas uillas in districtu P(re)-mislien(si) Gdeschicze et Bÿlicze seruitori n(ost)ro Swystily Vlianovy cum om(ni) iure, in p(er)petum et cum capitalib(us) pensis ac cu(m) silwis et proue(n)tibus eiusdem al(ia)s zirem in Radochon[1] prout ab antiquo ad easdem uillas spectabat.

Et si quis meum transgressus fuerit, iudiciu(m) mihi[2] cum eo coram Deo erit.

Переклад

Се ми, князь Лев, надаємо слузі нашому Улянові Свистилу навічно два села Ґдешичі та Біличі у Перемишльській волості з усіма на них правами, з головинитством і з лісами та їх прибутками, інакше — жиром, у Радохоні так, як здавна до цих сіл належало.

А якщо хтось порушить моє [слово], буде мати суд зі мною перед Богом.

[1] Склад **do** у слові „Radochon“ пропущено і дописано рукою писаря зверху.

[2] У тексті „michi“.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

№ 25

Грамота підстарости Руської землі Гриця Кошелова з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 31, згідно з якою підстароста за дорученням князя Лева розмежовує, „як здавна було і як посвідчили старі бояри“, землі князівського села Радохонці від сіл зем'ян Чешки Куденія Бибельського та Ґдешичі й Біличі Уляна Свистила у Перемишльській волості

Документ, писаний від імені підстарости Гриця Кошелова, за видовою ознакою належить до розмежувальних грамот.

Оригінал документа не зберігся. Про його текст дізнаємось лише зі списку, що увійшов у підтвердну грамоту короля Олександра, видану 4 березня 1506 р. в Любліні. Документ подано як другий поряд із дарчою грамотою князя Лева на села Ґдешичі та Біличі у Перемишльській волості (III, № 24). У *вступному протоколі* підтвердного королівського документа окремо про документ не мовиться. Зазначено тільки, що йдеться про „два листи“ („l(itte)ras binas“), і обидва „складені під титулом покійного князя Лева“ („r(escrip)tas sub titulo olim ducis Leonis“). Усе, що можна конкретно відносити до досліджуваного документа, виражено словами „а друга [грамота] засвідчує обвід меж і границь цих же сіл“ („altera designaciones limitum et granicieru(m) earu[n]dem villarum continebat“), отже, йдеться лише про границі сіл Ґдешичі і Біличі, тимчасом, як у документі вказано також на розмежування між князівським селом Радохонці та зем'янським селом Чешки, яке належить Куденію Бибельському.

Зі *вступного протоколу* дізнаємось також, що документ було перекладено з давньоукраїнської на латинську мову. До наших днів дійшов лише латиномовний текст документа.

Досліджуваний документ відомий з трьох списків, але в основі їх покладений один і той же протограф — список 1506 р. (**Ласк.**), інші — **РДРВ** та **КМ**, вторинні. Втім, у провенієнції документа трапилось так, що першого найранішого списку в підтвердженні короля Олександра, виданого 4 березня 1506 р., сьогодні, мабуть, уже не існує. Знаємо про документ і його зміст із запису в Коронній метриці (**КМ**) з датою 1564 р. (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 24, k. 369—370), що у свою чергу спирається на текст протоколу записів у Ревізії документів Руського воєводства (**РДРВ**).

Формуляр документа складається з двох частин — *вступного протоколу* і *власне змісту*. Аналогії щодо будови зауважено в документах № 21—24. Застосування простого, двочастинного актового формуляра може ґрунтуватися на заздалегідь продуманих планах, тих, хто мав визнавати і використовувати текст документа, і усуненні саме тих клаузул, які в першу чергу сприяють розкриттю його достовірності. З першої частини, а саме зі *вступного протоколу*, засвідчена лише клаузула *інтитуляції*: „А це ми, Гриць Кошелов, підстароста Руської землі“ („Ecce nos domin(us)

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Hricz Koschelow, vicesregens Terre Russie“). Далі немає однієї з основних клаузул — *інскрипції* — кому цей документ адресовано, а також інших клаузул та допустимих формулювань, що, наприклад, вказують на побажання увічнення справи та ін.

Друга частина формуляра документа — *власне зміст*, починається з тексту клаузули *наративи*, яка зазвичай інформує про загальні мотиви появи та конкретні підстави видачі документа. Документ складався „за дорученням князя Лева“ („mandato dom(in)i ducis Leonis“). Наступною подана *диспозиція*. Вона вказує на процес розмежування князівської і зем'янських територій з такою ж конкретикою фактів, як назви сіл, потоків, Ужилицького гаю і лісу Радохонь. Завершує текст клаузула *власне зміст*, що цілком відповідає традиційній архітектоніці формуляра, клаузула *короборації*: „I на довічну пам'ять ми видали наш лист і підвішуємо нашу печатку“ („Et ad longevam memoria(m) l(itte)ram n(ost)ram dedimus et sigillu(m) n(ost)r(um) subappe(n)dim(us)“). Цим різниться формуляр документа від документів III, № 21—24, 26.

Закінчення як третьої частини документа немає. Документ не містить жодних відомостей про *свідків*, хоч такі повинні б за традицією виступати під час акту розмежування (у тексті згадано „старих бояр“), немає формулювання *датації*, до якої, як відомо, належать не лише час створення документа, але й місцевість, у якій він був писаний і виданий.

З контексту документа не випливає, де і коли він складався. І це не засвідчують різні інші допустимі супровідні акти і документи. Місце складання документа неможливо встановити, а щодо дати, то, спираючись на дані клаузули *наративи*: „за дорученням князя Лева“, а власне, роки князювання Лева, її приблизно можна реконструювати. Правда, тут для дипломатистів виникає проблема, за котрого з галицьких князів Левів — Лева I Даниловича чи Лева II Юрійовича — міг з'явитися документ (див. I, № 2—3, а також: III, № 21—24, 26). З'ясувати це питання нині не вдається. Лев I помер 1301 р. (за допустимими даними, 16 березня, див. I, № 2), Лев II загинув 31 травня 1323 р., отже, документ міг бути написаний не пізніше цих дат, яку, зрештою, як умовну, надаємо документові. Гриць Кошелов на посаді підстарости міг входити до князівської адміністрації (принаймні до наближених до нього людей, інакше князь не міг би його делегувати розмежовувати свої землі). Сьогодні його особа не відома. Не згадується він в інших джерелах. У цьому контексті цікавість викликає також згадка про печатку, яка, згідно з клаузулою *інтитуляції*, повинна б належати підстарості чи старості „Руської землі“. Проте відомостей про її вигляд і зміст зображення не маємо.

Документ виявлено вперше, про його зміст й інші характеристики немає жодних відомостей в інших писемних джерелах. Раніше не досліджувався.

Які існують критерії оцінки документа як писемної пам'ятки у світлі порівняльної критики актових джерел і даних аналізу самого тексту документа?

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Насамперед треба сказати, що вже загальні спостереження над змістом і формою документа та умовами його появи у порівнянні з іншими документами, що писані від імені князя Лева для цього реґіону (див. III, № 22—24), не переконують у належності його до XIII або перших десятиліть XIV ст., тобто часу князювання Лева Даниловича або Лева Юрійовича (принаймні якщо йдеться про той список, який дійшов до нас з 1564 р.). У ньому привертають увагу насамперед два факти. По-перше, щодо змісту: претензії (а в деяких випадках підтвердження прав власності) на один і той же об'єкт, а саме на територію лісу Радохонь або вигоди від нього — „жиръ“ (подекуди дослівно „пасовище“) кількох контраґентів (див. III, № 22—24 і досліджуваний документ № 25), а по-друге, що власниками цього об'єкта і вигод від нього є різні особи та що вони отримують право власності на ліс від одного і того ж експонента — князя Лева (Там само). Схоже, що фальсифікатор, який створював документ, знав про існування попередніх документів і створював на противагу їм свій, новий, переслідуючи власні потреби. Суперечки навколо лісу Радохонь зафіксовані, як відзначалось, уже в джерелах кінця XIV ст. (1392) (див. MRPS, pars IV, vol. III, p. 365. Suppl. N 360). Виникає й інше запитання щодо названого об'єкта. Згідно з текстом документа, лінія розмежування князівського села Радохонці зі селами Чешки, Ґдешичі та Біличі „веде впоперек лісу Радохонь“ („p(er) t(ra)nsuersum al(ia)s poperek silue Radochonya“), у зв'язку з чим виникає, з одного боку, запитання: про територію лісу взагалі, а з другого — які його частини могли належати власникам сіл Боляновичів, Ритеровичів і Рогізного, а які Ґдешичам і Біличам (див. III, № 22—24). При тому ні разу в названих документах (крім досліджуваного) не згадане село Радохонці. Чи не спеціально на арені суперечок за землі з'являється це село як князівська власність, а в XVI ст. — як старостинська для забезпечення дивідендів власності перемишльського старости.

Цікавою під цим кутом зору є згадка з документа 1470 р., а насправді XVI ст., про скаргу спадкоємців з Ритеровичів Ванька і Федька Дробишів на старосту перемишльського Якуба Конецпольського, який, ображаючи і шкодячи їм, завдав і завдає багато всіляких кривд, збитків і утисків у їх власних маєтках Ритеровичах та Рогізному (с. Ритеровичі суміжне з Ґдешичами і Біличами) (див. IV, № 30). Такі факти, пов'язані зі старостинськими претензіями у XVI ст., знаходять підтвердження і в інших випадках (III, № 15—16).

Щодо структури документа відзначається неповнота клаузул, і це тим більше, коли йдеться про розмежувальний вид грамот. Така форма при всіх обставинах давала можливість фальсифікатору менше уваги приділяти змісту документа, а брак у будові формуляра прикінцевих клаузул узагалі — можливості викриття його підробки. У документі, крім відсутніх клаузул у *вступному протоколі* та *власне змісті*, бракує клаузули *есхатоколу*. У документі немає (якщо не зараховувати до нього клаузули *коробораціï*) *закінчення*. Загалом будова документа за незначними модифікаціями подібна до будови формулярів недостовірних документів

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

(III, № 22—24). Простежується якоюсь мірою навіть одна школа цього „документописання“.

І ще одне застереження, яке викликає досліджуваний документ, його запізніла поява, навіть порівняно з часом розгляду справи щодо розмежування земель згаданих сіл у XIV ст. Він уперше фіксується щойно у XVI ст. Крім того, коли проводилось обстеження границь земельних угідь сіл Радохонців, Ґдешичів і Біличів (а воно проводилось двічі), для чого як юридичний доказ залучались документи. Спочатку досліджуваного документа не показували комісарам, які розслідували і встановлювали границю між землями, належними до сіл, лише згодом (за другим разом) його уже розглядають і вносять у текст акта комісії.

Немає жодного сумніву, що документ створювався не в XIII або в перших десятиліттях XIV, а в XVI ст.

На надуманість досліджуваного документа з іменем князівського підстарости вказують також окремі елементи змісту, загалом нехарактерні для князівської епохи:

1. Нетиповим для давньоукраїнських кириличних документів XIII або початку XIV ст., як це неодноразово підкреслювалось (III, № 3—6, 15—16, 24), є вживання у клаузулі *інтитуляції* займенника ми (nos): „Ecce nos domin(us) Hricz Koschelow“. Форма „pluralis majestatis“ — широковживана і однозначна у західній дипломатиці. Якщо допускати її вживання в Україні уже в перших десятиліттях XIV ст., то, правдоподібно, насамперед для тих документів, які відправлялися за кордон латинською мовою.

2. Загадковим залишається згадане у грамоті ім’я і прізвище підстарости Гриць Кошелов. Неможливе відтворення його біограми. Ця власна назва відома лише з цього документа. Чи не запозиченим із пізнішого часу є термін „підстароста“ (vicesregens) для князівського часу, хоч знаємо терміни „comes [...] officialis“ (для старости (наджупана) Григорія, 1299 р.), „provisor“, „capitaneus“ (для старости „землі Русі“ Дмитра Дядька, 1341 р.). Власне „підстароста“ є дослівним перекладом лат. vicesregens. Якому давньоукраїнському термінові міг відповідати термін „vicesregens“,— не відомо.

3. Простежується непослідовність між згадкою у клаузулі *диспозиції*, що границю „посвідчили старі бояри“ („et prout antiqui boyari“), і браком тексту клаузули *свідки*. Клаузули, яка б називала імена та прізвища цих свідків, немає. Традиційно вони, як правило, називаються під час розмежування земель і їхні прізвища потрапляють до тексту прикінцевої клаузули грамоти.

4. Викликає підозру для XIII або навіть початку XIV ст. топографічна деталізація опису границі з назвами потоків і потічків, гаїв тощо.

5. Мова перекладу не належить до висококваліфікованого писаря королівської канцелярії. З одного боку, в ній зауважений не цілком адекватний добір латиномовної лексики, з другого — чимало слів, таких, як „poperek“, „boyari“, „Pothoka“ та інші, радше нагадують транслітеровані

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

латинською мовою давньоукраїнські лексеми. Сполонізовані закінчення власних назв.

Досліджуваний документ сьогодні відомий в одному дипломатичному виді і трьох списках.

1. (Ласк.). Список підканцлера королівської канцелярії Йоана Ласки. Створений у Любліні на генеральному сеймі 4 березня 1506 р. у складі підтвердного документа короля Олександра. Підтвердження документа відбулося водночас із дарчою грамотою на села Ґдешичі та Біличі на прохання кам'янецького писаря Северина Гербурта, його брата Івана та Балтазара Білицького. Лат. мова. Місце зберігання королівського підтвердного документа з перекладним списком розмежувальної грамоти „пана Гриця Кошелова, підстарости Руської землі" сьогодні не відоме.

2. (РДРВ). Список Ревізії документів Руського воєводства. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Олександра з 1506 р. (див. **Ласк.**) Лат. мова. Нині місце зберігання тексту Ревізії, на сторінках якої уміщено список досліджуваного документа, не встановлено.

3. (КМ). Список Коронної метрики. Створений 1564 р. у складі підтвердного документа короля Олександра від 4 березня 1506 р. (див. **Ласк.**) і вписаний у Метрику серед матеріалів Ревізії документів Руського воєводства (AGAD w Warszawie, zesp. Metryka Koronna, ks. 21, k. 369—370). Лат. мова. Канцелярське письмо середини XVI ст.

Поданий перелік списків документів не повний. Мабуть, існують й інші його копії, що чекають свого виявлення, опису та аналізу.

Документ публікується вперше.

Текст документа латинською мовою

У виданні для публікації тексту обрано список **КМ**.

Ecce nos domin(us) Hricz Koschelow, vicesregens Terre Russie, mandato dom(in)i ducis Leonis exequita(n)tes ad siluam in Radochon, fecimus p(er)petum graniciem int(er) ducales villam Radochoncze et int(er) terrigenarum villas int(er) Czeschky Kudenyowemy Bybelskyego et int(er) Swylstelnemu villas Gdeschicze et Bylicze prout ab antiquo fuerunt et prout antiqui boyari recognoveru(n)t penes viam ducalem, que via ducalis ducis p(er) t(ra)nsuersum al(ia)s poperek silue Radochonya et t(ta)nsuersum torrentis Lucavego ac p(er) transuersum torrentis Klekoczkouego Pothoka, ducali via usq(ue) in merica(m) Vzyliczka.

Et ad longevam memoria(m) l(itte)ram n(ost)ram dedimus et sigillu(m) n(ost)r(u)m subappe(n)dim(us).

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

Переклад

А це ми, Гриць Кошелов, підстароста Руської землі, об'їхавши за дорученням князя Лева ліс у Радохоні, навічно розмежували князівське село Радохонці зі зем'янськими селами Чешки Куденія Бибельського та Ґдешичі й Біличі Свистила так, як здавна було і як посвідчили старі бояри, тобто вздовж князівської дороги, що веде впоперек лісу Радохонь через Лукавий потічок і через потічок — Клекочковий Потік та князівською ж дорогою аж в Ужилицький гай.

І на довічну пам'ять ми видали наш лист і підвішуємо нашу печатку.

№ 26

Грамота галицького князя Лева слузі з умовною датою не пізніше 1301 р., березня 16 або не пізніше 1323 р., травня 29, згідно з якою князь дарує Данилові зі села Кульчиці потік Яблонку на Самбірському гостинці разом з усіма землями, що його оточують, і користями з них

Ориґінал документа не зберігся.

Усе, що знаємо про нього, походить з першого підтвердження документа — трансумпту польського короля Сиґізмунда II від 8 червня 1556 р., виданого у Варшаві (**Пшеремб.**). У *вступному протоколі* повідомлено, що королю було „пред'явлено лист на пергаменті найяснішого князя Русі Лева, написаний руською мовою і скріплений його титулом і звичною зубчастою печаткою" („exhibites coram nobis esse lit[t]eras pergameneas illustris Leonis ducis olim Russiae titulo et sigillo eius dentali solito munitas"). Далі йдеться: документ є дарчою грамотою, який „ні в чому не підозрілий" („nec ulla in parte suspectas"), що підтверджується у його латинському перекладі (IV, № 47).

Такі маємо відомості про руський протограф документа.

Його текст у латинському перекладі підтверджує, як мовилось, король Сиґізмунд II (8 червня 1556 р. у Варшаві), згодом Стефан Баторій (13 липня 1582 р. у Гродні), крім того, один раз облятується (18 серпня 1621 р.) у Перемишльському ґродському суді.

Формуляр документа двочастинний — містить *вступний протокол* і *власне зміст*. Повністю бракує його третьої частини — *закінчення* (*есхатоколу*) з можливими клаузулами *свідки*, *датації* і часто *апрекації*. *Вступний протокол* розпочинається з клаузули *інтитуляції*: „Я, Лев, володар від Бога [і] пан Руської землі" („Ego in Deo Leo princeps d(o)m(i)nus Russiae Terrae"). Далі йде текст *інскрипції* з вказівкою, що князь адресує документ своєму „милому слузі, шляхетному Данилові з Кульчиць" („donaui servo meo dilecto generoso Danilo de Kolczyce"). Однак на тому текст клаузули *інскрипції* не закінчується. Після викладу *диспозиції* подибуємо на її

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

продовження, правда, в дещо узагальнено-підсумковій формі: „Надали це йому і його нащадкам вовіки віків“ („Dedimus vero ei in sempiterna saecula et posteritati suae“); в останніх словах цього формулювання бачимо також побажання увічнення справи та запевнення правової чинності у її довговічності.

Частина формуляра — *власне зміст,* розпочинається безпосередньо викладом відомостей про об’єкти дарування, тобто клаузулою *диспозиції*. Інформується про основний об’єкт: „потік Яблонка“ та землі, які його оточують, а також дано перелік типів угідь. Закінчують другу частину формуляра клаузула *санкції* у досить незвичному формулюванні та клаузула *кородорації*, яка засвідчує, що грамоту підтверджував підпис князя: „На чинність цього акта я, володар Русі Лев, руку свою приклав“ („In cuius rei memoria(m) manu mea subscripsi ec[c]e ego Leo princeps Russiae“). Печатка до документа клеїлася, бо вказано: „Місце зубчастої печатки“ („Locus sigilli dentalis“).

Третьої частини формуляра — *закінчення*, або т. зв. *есхатоколу*, немає. У зв’язку з цим не відомі *свідки*, які повинні були брати участь під час складання дарчої, і *датація*. Можливо, фіґурувала *апрекація*.

У зв’язку з тим, що у досліджуваній грамоті втрачене *закінчення*, неможливо встановити місце складання документа і його дату. Навряд чи дасть відповідь ім’я експонента, князя Лева. Якщо його враховувати, а отже, керуватись датами життя і князювання Лева Даниловича і Лева Юрійовича, то можна припускати, що документ міг бути складений після 1264 р. (рік, коли Лев Данилович міг підпорядкувати Галицьке князівство своїй владі) і перед 31 травня 1323 р. (дата смерті Лева Юрійовича).

Документ не досліджувався, хіба що у 1556 р., коли після відповідного „вивчення“ було констатовано, що він „ні в чому не підозрілий“, у зв’язку з чим його підтверджено у королівській канцелярії.

Загальні спостереження над текстом документа та історія функціонування (обігу) не дають підстав відносити його до автентичних.

Серед загальних зауваг, які можуть свідчити не на користь достовірності тексту документа, передусім насторожує те, що він перекладний. За перекладом фальсифікатори завжди намагалися приховувати підробку. Не викликає довір’я збережена неповна структура документа — бракує у ньому, як відзначалося, *закінчення*, яке містить основні атрибутивні його елементи, що служать для встановлення автентичності пам’ятки, а саме клаузули *свідки* та *датації*. І тому немає підстав уважати, що *закінчення* було, але не внесене до королівського документа. Загальна будова близька до тих документів, які є незаперечними підробками. Хоч документ двічі підтверджувався королями — 1556 і 1582 рр., жодного разу не зафіксований у Коронній або т. зв. Литовській метриках. У зв’язку з тим окремого аналізу потребують тексти королівських трансумптів, передусім 1556 р., щодо автентичності. У документі 1556 р., порівняно з іншими документами за той рік, помітні деякі відмінності у структурі та поданні змісту (IV, № 47—48). Ориґінали документів 1556 і 1582 рр. не збереглися.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com
PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

До конкретних зауважень, які випливають із внутрішньої критики документа, належать:

1. Довільна стилізація тексту документа, не характерна для ділової мови XIII — початку XIV ст. У формулюваннях клаузул засвідчені нетипові звороти, слова:

інтитуляція: „Ego in Deo Leo princeps d(o)m(i)nus Russiae Terrae“;

інскрипція: „Donaui servo meo dilecto generoso Danilo de Kolczyce“;

санкція: „quia illi non ex gratia tantum nostra sed et pro meritis eius haec donavimus“;

коробораціа: „In cuius rei memoria(m) manu mea subscripsi ec[c]e ego Leo princeps Russiae. Locus sigilli dentalis“.

2. Помітна значна деталізація реалій у клаузулі *диспозиції*, зокрема у першій її частині, у якій називаються потоки, потічки, джерела, гори і пагорби, що не типове для XIII — початку XIV ст., частковим є сам об'єкт князівського надання — „потік Яблонка“.

3. Насторожує нехарактерне для князівської епохи формулювання у грамоті клаузули *коробораціі*, згідно з яким князь „руку свою приклав“ під документом. Чомусь ні одна з автентичних грамот і підробок, писаних від імені князя Лева Даниловича і Лева (крім фальсифікату домініканському монастиреві XVIII ст.), не засвідчує згадок про підпис князя. Викривальним є й те, що самого підпису текст грамоти не фіксує. Водночас із того ж тексту відомо, що печатка відтискалася на площині матеріалу, від чого залишились сліди (пор.: „Locus sigilli dentalis“), а не кріпилася на шнурі чи пергаментному пояску до документа. Такий спосіб засвідчення не характерний для князівської канцелярії XIII — початку XIV ст. З цього випливає й інше запитання: на якому саме матеріалі писався документ? Навряд чи тоді міг використовуватися папір.

4 Не цілком переконливим для давньоукраїнського тексту-протографа є латинський переклад.

Немає найменшого сумніву, що підставою для створення фальсифікату послужили майнові суперечки між спадкоємцями та новими власниками або між спадкоємцями і самбірським староством за згадану в документі землю обабіч „потоку Яблонка“, зокрема, коли посаду самбірського старости у 1529 р. обійняв Єжи (Юрій) Мнішек (Інкін, с. 58—59 та ін.; пор. також: III, № 8, 15—16 та ін.). Конкретні причини нині не відомі. Можемо лише здогадуватися, що однією зі сторін суперечки могла бути родина Стрільбицьких, бо саме сім'я Стрільбицьких порушує згадку, яку фіксують писемні пам'ятки протягом XVI—XVII ст.

Документ відомий в одному дипломатичному виді та трьох списках.

1. (Пшеремб.). Список підканцлера коронної канцелярії Йоана Пшеремберського. Створений 8 червня 1556 р. у Варшаві у складі підтвердного документа короля Сиґізмунда II. Лат. мова. Місце зберігання ориґіналу королівського трансумпту зі списком грамоти князя Лева сьогодні не відоме.

PDF-XCHANGE Click to buy NOW! www.docu-track.com

2. (Домб.). Список підканцлера коронної канцелярії Йоана Домбського [?]. Створений 13 липня 1582 р. у Гродні. У документі король Стефан Баторій підтверджує і повністю наводить трансумпт документа короля Сиґізмунда II з 1556 р. (**Пшеремб.**), який містить текст грамоти, писаний від імені князя Лева. Підтвердження відбулося на прохання шляхетного Матвія і священиків Івана та Василя Стрільбицьких та інших членів родини. Лат. мова. Місце зберігання ориґіналу, писаного від імені короля Стефана Баторія, сьогодні не відоме.

3. (ПҐС). Список Перемишльського ґродського суду. Створений 18 серпня 1621 р. у складі підтвердного документа короля Стефана Баторія з 1582 р. (**Пшеремб.**), який у свою чергу підтверджує трансумпт короля Сиґізмунда II з 1556 р. (**Домб.**), і вписаний у формі обляти в ґродську актову книгу. Внесення документа у книги Перемишльського суду відбулося на прохання Григорія Стрільбицького (ЦДІАЛ, ф. 13, оп. 1, кн. 339, арк. 1552). Лат. мова. Чітке канцелярське письмо XVII ст. Текст містить низку помилково написаних слів: „terrentem“ замість „torrentem“; „fractib(us)“ замість „fructib(us)“; „ipimet“ замість „ip(s)imet“ та ін.

Документ не публікувався.

Текст документа латинською мовою

У цьому виданні текст подаємо за списком **ПҐС**.

Ego in Deo Leo princeps d(o)m(i)nus Russiae Terrae donaui servo meo dilecto generoso Danilo de Kolczyce in Samboriensi tractu torrentem[1] Jablonka cum omnib(us) torrentib(us) et scaturiginib(us) de circu(m)stantib(us) montib(us) in se decurrentib(us) utpote Lewarda [?], Smolenka et reliquis cum monte Czeresznia dicto collib(usque) eius Swinczoro [!] et reliquis, cum omnibus fructib(us)[2] cum quibus ip(s)imet[3] tenuimus cum agris, cum ulvis, cum quercetis, cum pinetis, cum fagetis et glandib(us) suis cum barciis et omnib(us) utilitatib(us) que eius industriale non fuerit piger at devenire potest dedimus vero ei in sempiterna saecula et posteritati suae.

Qui vero vellet frangere has lit[t]eras nostras iuditiu(m) habebo cum eo coram deo quia illi non ex gratia tantum nostra sed et pro meritis eius haec donavimus.

In cuius rei memoria(m) manu mea[4] subscripsi ec[c]e ego Leo princeps Russiae.

Locus sigilli dentalis.

---

[1] У рукописі помилково „terrenten“; [2] У рукописі — „fractib(us)“; [3] У рукописі помилково „ipimet“; [4] У рукописі „manum meam“ — дослівно „підписав свою руку“.

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com

Переклад

Я, Лев, володар від Бога [і] пан Руської землі, подарував моєму милому слузі, шляхетному Данилові з Кульчиць, потік Яблуньку на Самбірському гостинці [тракті] разом з усіма потічками та джерелами, які впадають до нього з навколишніх гір, а саме: Леварда, Смоленка та інші, а також з горою, що зветься Черешня, та з її пагорбами Свінчоро [!] й іншими, і з усіма користями, яких ми самі заживали: ґрунтами, лісами, дібровами, борами, бучинами та їх плодами, бортями і всіма вигодами, які зможе принести йому його заповзятливість, якщо не лінуватиметься. Отже, надали це йому і його нащадкам вовіки віків.

А коли б хто надумав порушити цей мій лист — стану з ним на прю перед Богом, оскільки ми подарували це йому [Данилові] не тільки з нашої ласки, але й за його службу.

На чинність цього акта я, володар Русі Лев, руку свою приклав.

Місце зубчастої печатки.

PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com
PDF-XCHANGE
Click to buy NOW!
www.docu-track.com